SOCIOLOGIE ROMÂNEASCĂ

Director: D. GUSTI

ANUL IV, Nr. 4-6 APRILIE - IUNIE, 1939

FUNDAȚIA CULTURALĂ REGALĂ „PRINCIPELE CAROL“ — SERVICIUL SOCIAL
INSTITUTUL DE CERCETĂRI SOCIALE AL ROMÂNIEI

C U P R I N S U L

S T U D I I :

C E R C E T Ă R I :

D O C U M E N T E :

D I S C U Ţ I I :

C R O N I C I :

R E C E N Z I I :

(Continuarea pe pag. 3-a a copertei)

SOCIOLOGIE ROMÂNEASCĂ
DIRECTOR: D. GUSTI
ANUL IV, NR. 4-6 APRILIE - IUNIE 1939

UN SISTEM DE CERCETĂRI SOCIOLOGICE LA TEREN[1])

Se împlinesc cincisprezece ani de când am întreprins împreună cu câţiva tineri colaboratori, membri ai Seminarului de Sociologie al Universităţii din Bucureşti, cea dintâi monografie sociologică sătească. Am pornit atunci, în 1925, la Goicea-Mare, cu intuiţia precisă că observaţia directă pe care se întemeiază cercetările de teren, va deschide pentru sociologia românească o perioadă nouă. Aveam convingerea că cearta necurmată dintre şcoli şi curente, care macină de o jumătate de veac sociologia occidentală, va putea fi înlocuită cel puţin la noi, cu un drum nou, de colaborare şi străduinţă rodnică. Astăzi avem dreptul să constatăm că nu ne-am înşelat. Sociologia românească a devenit o ştiinţă de realităţi, care a părăsit opera stearpă de bibliotecă, pentru contactul viu cu faptele, pentru scormonirea necontenită a vieţii sub formele ei imediate şi adânci. Institutul de Cercetări Sociale al României, prezidat de însuşi Suveranul ţării, consfinţeşte această străduinţă ştiinţifică şi îi dă amploarea care i se cuvine. Dacă până acum munca noastră la sate se lega de un seminar universitar, de un institut ştiinţific particular (Institutul Social Român) şi de o Fundaţie Regală („Principele Carol"); prin Legea Serviciului Social din 1938, atât cercetările cât şi acţiunea culturală, capătă o întindere şi o însemnătate pe care numai Statul le poate da. Serviciul Social asigură astăzi nu numai o activitate temeinică pentru ridicarea satului românesc, dar şi putinţa unei cunoaşteri sistematice a lui. Sociologia capătă, datorită înţelegerii de care se bucură din partea Statului, un nou temeiu şi o nouă perspectivă de desvoltare.

Institutul de Cercetări Sociale al României, care federalizează toate institutele ştiinţifice închinate cunoaşterii ţării şi are câte o regională pentru fiecare regiune istorică a ţării, dă putinţa oamenilor de ştiinţă dela noi să se dedice cercetărilor şi să săvârşească lucrări de lungă durată. Ceea ce era acum cincisprezece ani dorinţa unui grup neînsemnat de oameni, călăuziţi mai mult de entuziasm decât de o metodă riguroasă de lucru, a devenit astăzi, prin munca celor care au crezut în drumul acesta şi s'au păstrat pe linia lui, o acţiune pe deplin conştientă de însemnătatea şi puterile ei.

Noua stare în care se găseşte sociologia impune însă celor care i-au asigurat această desvoltare, îndatoriri peste care nu putem trece. Anume, îndatorirea de a conduce şi călăuzi toate cercetările sociologice de teren care se întreprind în ţară.

Până de curând abia dacă existau câteva zeci de cercetători grupaţi în câteva echipe monografice. Conducerea acestora era o treabă relativ uşoară. Astăzi ea cere, dimpotrivă, o mare putere de organizare, pentru a nu lăsa să se împrăştie străduinţele

[1]) Reproducem în fruntea acestui număr al revistei, pentru însemnătatea lui principială, studiul introductiv al volumului, în curs de apariţie, *Planuri de lucru şi chestionare pentru cercetarea monografică a satelor.*

sutelor de cercetători tineri porniţi să cunoască satul şi pentru a nu lăsa aceste străduinţe să se irosească zadarnic. Pe de altă parte încercările de muncă ştiinţifică ale cercetătorilor singuratici, atât de rare şi sporadice până de curând, sunt tot mai dese şi mai susţinute, încât trebuesc şi sprijinite şi călăuzite, pentru a nu fi părăsite şi pentru a fi duse la bun sfârşit. Conducerea şi sprijinul tuturor acestor cercetări se face de către Institutul de Cercetări Sociale al României, prin toate organele lui. Rămâne însă nedeslegată problema îndrumării ştiinţifice.

Până de curând cercetările monografice erau conduse de puţine persoane şi datorită numărului mic de cercetători, îndrumarea se făcea direct, dela om la om. Astăzi lucrul acesta a devenit cu neputinţă. Cei câţiva cercetători cu experienţă nu mai reuşesc să ia contact cu toţi cercetătorii noui, care îngroaşă din ce în ce mai mult rândurile observatorilor de teren. De aceea se impune un mijloc mai lesnicios de contact: publicarea îndrumărilor necesare, pentru a le pune la îndemână tuturor. Din pricina aceasta, odată cu desvoltarea mişcării monografice, ne-am simţit datori să cerem colaboratorilor noştri mai vechi să strângă într'un volum ideile care i-au călăuzit în cercetările lor de până acum, pentru a se putea folosi şi alţii de experienţa lor. In chipul acesta s'a redactat de către Direcţia Cercetărilor Sociale, condusă de d-l Traian Herseni, volumul de faţă. El rezumă pe plan de metodă şi tehnică de lucru, o experienţă colectivă de cincisprezece ani şi aplică în cercetarea vieţii săteşti sistemul nostru de sociologie, conceput cu mult mai înainte. Ca toate cele expuse de colaboratorii noştri să fie înţelese pe deplin, trebue să arătăm, deci, cel puţin pe scurt, legăturile lor teoretice cu sistemul de sociologie şi chipul exact în care concepem cercetările la teren şi întrebuinţarea îndrumărilor stiinţifice care se dau aci. Ne folosim de prilejul acesta ca să înlăturăm şi unele nedumeriri care ar putea frământa pe cei care n'au putinţa sau vremea să urmărească mai de aproape munca noastră ştiinţifică.

La prima impresie, monografia sociologică apare ca o strângere întâmplătoare de material, care nu poate duce decât la o colecţie de date fără legătură organică între ele. Faptul că termenul de monografie se întrebuinţează pentru denumirea unor lucrări ştiinţifice profund deosebite — dela încercările nespecialiştilor până la cele mai vaste şi sistematice investigaţii ale savanţilor — întăreşte uneori impresia aceasta. Cum pe de o parte numărul monografiilor săteşti întocmite din nespecialişti, din dragoste pentru satul lor sau din nevoi profesionale este mai mare decât al celor întocmite de specialişti din interese ştiinţifice, monografiile descriptive şi superficiale întrec numărul celor explicative şi de adâncire a realităţii, se înţelege uşor că termenul de monografie este de cele mai multe ori în desavantajul lucrărilor sistematice. De aceea socotim necesar să stăruim asupra principiilor care călăuzesc munca noastră monografică, deşi am mai făcut-o şi în alte lucrări, şi să precizăm cu de-amănuntul poziţia şcolii dela Bucureşti în această materie.[2])

Mai întâi, monografia sociologică, aşa cum este concepută de noi, *nu este o simplă culegere de fapte.* Ea nu urmăreşte faptele pentru un interes în sine, ci vrea să construiască şi să întemeieze pe ele consideraţiile teoretice ale ştiinţei, care prea adeseori sunt pure construcţii raţionale dacă nu numai operă de imaginaţie. Noi pornim dela convingerea că orice ştiinţă este legată de realitate şi că ea nu se înfăptuieşte cu adevărat decât în măsura în care exprimă această realitate şi ne dă putinţa să o explicăm şi să o mânuim. Convingerea aceasta definitiv înrădăcinată în ştiinţele numite exacte sau experimentale, întâmpină încă multă rezistenţă în ştiinţele sociale, spirituale sau filosofice, dintre care se consideră că face parte şi sociologia. Nesocotirea faptelor şi speculaţia la nesfârşit făcută pe cărţile clasice, scrierea de cărţi după alte cărţi, apare din ce în ce mai mult ca o imposibilitate în ştiinţele naturale. Faptul mai este posibil încă în ştiinţele sociale, deşi afară de public, care acceptă asemenea construcţii mentale, niciun temeiu epistemo-

[2]) Cf. D. Gusti: *Sociologia Militans,* în special cap. II. Sociologia Monografică, ştiinţa realităţii sociale şi lucrările programatice ale elevilor noştri; Traian Herseni: *Teoria monografiei sociologice* şi H. H. Stahl: *Tehnica monografiei sociologice,* precum şi *Arhiva pentru Ştiinţa şi Reforma Socială,* anul X (1932).

logic nu este în favoarea lui. Desigur ştiinţa este şi aşa cum o vrea epoca istorică în care se desvoltă, dar nu este mai puţin adevărat că o experienţă, care s'a dovedit fecundă într'unul din sectoarele ei, trebue extinsă şi în celelalte şi că oamenii de ştiinţă trebue să spargă tiparele vremii ori de câte ori pe calea aceasta se poate face un pas înainte. Străduinţa noastră tocmai într'acolo se îndreaptă: să dăm teoriei, adică ştiinţei, un temeiu sigur în realitatea însăşi pe care o cheamă să o lămurească şi să o ordoneze. De aceea am definit sociologia ca ştiinţa realităţii sociale şi susţinem că singura metodă care promovează cunoştinţa omenească este *observaţia*.

În felul acesta trebuie înţeleasă şi afirmaţia noastră mai veche, care a stârnit oarecari nedumeriri, că „sociologia va fi monografică sau nu va fi". Întrucât socotim monografiile sociologice ca mijloace perfecţionate de observaţie, care îmbină intuiţia, trăirea şi înţelegerea cu măsurătoarea, cu statistica şi reconstituirea trecutului, nu ne-am gândit să înlăturăm prin ele niciuna din metodele existente, ci numai să legăm pe acestea mai strâns de realitate şi să dăm întâietate observaţiei directe, cât mai amănunţite şi cât mai precise, într'o nouă ordine metodologică, pentru scopurile cele mai înalte ale cunoaşterii omeneşti.

Observaţia care stă la baza monografiei sociologice nu poate fi însă întâmplătoare. Ea trebue să se aplice anumitor categorii de fenomene, într'o ordine sistematică, după reguli precise şi pentru scopuri bine lămurite. Aceste principii care caracterizează în chip original monografiile concepute de noi, trebuesc să fie înfăţişate.

Şi în privinţa fenomenelor cercetate, monografia poate însemna lucruri foarte diferite. Tot monografie se cheamă şi studiul relaţiilor de prietenie, al cercurilor de vizită, în genere al relaţiilor sociale, cât şi studiul unui oraş, al unei regiuni sau chiar al unui continent. Aceasta înseamnează că monografia sociologică trebue caracterizată şi în funcţie de fenomenele cărora li se aplică, pentru că nu este acelaşi lucru, dacă cercetarea urmăreşte un singur fenomen în toată răspândirea lui de pe glob, sau se îndreaptă către viaţa socială a unui spaţiu restrâns şi, în sfârşit, dacă se mărgineşte la studiul unei familii, unui sat, al unui singur aspect, mai interesant, sau al tuturor aspectelor unui fenomen social.

In concepţia noastră monografia sociologică se ocupă cu *unităţile sociale concrete*, cum este un sat, un oraş, o regiune. Faptul acesta îl socotim însemnat din mai multe puncte de vedere. Alegerea unui singur fenomen concret dă putinţa unor cercetări mult mai amănunţite şi deci cu rezultate mult mai sigure. Nu trecem cu vederea peste importanţa răspândirii unui fenomen, dar credem că înţelegerea acesteia îşi găseşte cel dintâi izvor în studiul amănuţit al unui caz concret. Numai întemeiată pe monografie, cercetarea răspândirii unui fenomen duce la bogate şi serioase rezultate ştiinţifice.

Unitatea socială mai prezintă şi avantajul că este de cele mai multe ori, precis delimitată în spaţiu şi deci accesibilă cercetării sistematice. Fenomenele sociale care nu sunt legate de un anumit spaţiu, scapă adeseori chiar celui mai bun observator şi studiul lor este incomplet sau ceea ce este mult mai rău, nu ştim niciodată cu exactitate dacă este complet sau nu. De altfel unitatea socială se prezintă delimitată nu numai spaţial, ceea ce nu ţine neapărat de natura ei, ci şi prin structură, fapt care este caracteristic şi am spune esenţial, pentru ea. O unitate socială cuprinde un număr anumit de membri, organizaţi într'o anumită ordine de coordonare sau erarhizare şi îndeplineşte funcţii caracteristice, care îi întăresc şi mai mult individualitatea. Un sat, de pildă, chiar dacă sociologic nu se restrânge în hotarul său, pentru că mulţi dintre indivizii care îi aparţin îşi agonisesc traiul în altă parte, prin munci sezoniere sau prin munci la oraş, totuşi se ştie precis din cine este alcătuit şi i se poate urmări activitatea sub toate formele existente. Din pricina aceasta, unitatea socială prezintă un avantaj vădit faţă de alte fenomene sociale. *Un fenomen uşor de delimitat*, chiar dacă nu înseamnă un fenomen uşor de cercetat, *poate fi* însă *cercetat cu exactitate*. De aceea nu trebue nesocotit felul fenomenului supus cercetării. Unitatea socială, ca obiect al monografiei sociologice, dă ştiinţei mai multă siguranţă şi temeinicie.

Nu trebue să se uite apoi faptul, tot atât de însemnat, că *unitatea socială este un*

fenomen cu caracter de întreg; chiar dacă ea se cuprinde în unităţi sociale mai întinse şi se subdivide în subunităţi organice, păstrează totuşi, prin structura şi funcţiunile ei, un caracter de relativă independenţă, de fenomen capabil să se menţină singur şi deci un caracter de totalitate vie, cu tendinţa de a-şi satisface singură cât mai multe din nevoile de existenţă. Faţă de o relaţie socială de pildă (conflict, amiciţie, concurenţă, colaborare) sau faţă de o funcţie socială (funcţia economică, politică, religioasă), care de fapt sunt simple abstracţii, unitatea socială prezintă întotdeauna un caracter de totalitate şi prin aceasta dă ştiinţei posibilitatea unei cercetări complete, din toate punctele de vedere, aşa cum vom vedea că se procedează în monografia sociologică concepută de noi. Din nou alegerea fenomenului supus cercetării nu este indiferentă pentru ştiinţă şi va hotărî de aproape natura rezultatelor.

Dar mai este o consideraţie, poate cea mai puternică, pentru care socotim unitatea socială ca obiectul cel mai potrivit pentru monografia sociologică: anume, faptul că *ea nu este decât chipul concret în care se înfăţişează realitatea socială*, adică societatea însăşi. Ea nu este pentru noi o entitate metafizică şi nici o formă sau categorie raţională de cunoaştere, ci pur şi simplu societatea vie, aşa cum o găsim în experienţa de toate zilele.

Societatea este o idee generală. In realitate nu există decât unităţi sociale sub nenumărate forme răspândite pe întreg globul: familii, triburi, sate, oraşe, ţări, popoare, naţiuni. Sociologia, dacă vrea să fie ştiinţă de observaţie, trebue să ia ca punct de plecare unitatea socială, studiul amănunţit şi integral al căreia fiind însăşi monografia sociologică. Prin urmare, chiar dacă n'am ţine seama de foloasele metodologice pe care le-am înşirat, alegerea unităţii sociale ca obiect de studiu nu este arbitrară, ci ţine seama de singura indicaţie de neîndoelnică obiectivitate, realitatea însăşi. Sociologia de cabinet poate proceda după cum doreşte, în funcţie de imaginaţia şi inspiraţia fiecărui gânditor. Sociologia de teren trebue să pornească dela fapte şi nu are valoare decât în măsura în care ţine seama de acestea, şi este expresia lor exactă pe plan teoretic. Sociologia monografică formulată ca ştiinţa realităţii sociale, trebue să ia ca punct de plecare unitatea socială, pentrucă realitatea socială însăşi ni se înfăţişează sub formă de unităţi sociale.

Punctul acesta de vedere, în acelaşi timp realist şi critic, ne călăuzeşte întreg sistemul de sociologie. El impune, după alegerea obiectului de cercetare, *natura şi ordinea problemelor*, ceea ce constitue a doua caracteristică esenţială a monografiilor sociologice concepute de noi.

Intr'adevăr, chiar dacă toată lumea ar fi de acord că trebue să se pornească în studiul realităţii sociale, pe cale monografică, dela unităţile sociale concrete, încă nu s'ar crea o unitate de vederi perfectă, căci acelaşi fenomen social şi cu atât mai mult o unitate socială, pot fi studiate din mai multe puncte de vedere. O unitate socială poate fi privită ca structură, ca formă, ca funcţiune, ca proces etc. şi studiul ei dă fatal rezultate diferite după aspectul sub care o privim. Şi de astă dată monografia sociologică poate să însemneze lucruri cu totul diferite şi deci, înţelegerea exactă a poziţiilor ştiinţifice care se pot ivi, nu se face dela sine, ci prin urmărirea fiecărui caz specific în parte. E o altă greşeală, destul de frecventă, care se face cu privire la monografiile sociologice dela noi. Cei care cunosc alte tipuri de monografie, unele mult mai vechi decât cele dela noi, par nedumeriţi cu privire la noutatea metodei noastre, pentrucă ne atribue fără critică o poziţie pe care de fapt nu o avem. De aceea câteva precizări sunt necesare.

Unitatea socială fiind realitate, nu schemă, nici idee generală, nu poate fi cercetată decât ca realitate, adică aşa cum se prezintă ea, sub toate aspectele ei esenţiale. Punctul de vedere realist reclamă *respectul integral al realităţii*, iar punctul de vedere critic cere şi ne ajută să deosebim exact, în sânul realităţii, *aspectele ei esenţiale*.

Unitatea socială ne apare ca o realitate în sine, cu trăsături proprii, cu o fiinţă aparte. De aceea, prima problemă sociologică în legătură cu ea este *analiza esenţei şi a structurii ei*. Unităţile sociale fiind de fapt grupări de oameni, formele de vieaţă ale acestora au ca esenţă voinţa. Societatea la un moment dat nu este decât voinţa socială

actualizată într'o structură anumită, desfăşurată în funcţiuni sau manifestări proprii şi cuprinsă într'un mediu, întrebuinţat după posibilităţile obiective ale acestuia şi puterea voinţii însăşi.

Voinţa este însă prin definiţie un principiu dinamic cu manifestări de vieaţă. Manifestările voinţii sau *manifestările sociale constituesc a doua problemă esenţială a unei sociologii realiste.* O unitate socială după ce e studiată în structura ei, trebue studiată în manifestările ei. După ce stabilim din cine se compune o unitate şi cum este organizată, trebue să stabilim ce funcţiuni îndeplineşte, ce activităţi depune şi care este înfăţişarea actuală a acestora. Sistemul nostru de sociologie încearcă să reducă tipologic manifestările sociale şi stabileşte numărul lor la patru: *economice, spirituale, juridice* şi *politice.* Această tipologie dă un caracter original şi monografiilor sociologice întreprinse de noi, căci acestea, pe lângă studiul unităţilor sociale, sunt şi studiul manifestărilor sociale, adică al manifestărilor economice, spirituale, juridice şi politice ale unităţii sociale sub toate aspectele lor concrete.

Voinţa nu este însă absolut liberă în manifestările ei. Ea depinde de o *seamă întreagă de condiţii naturale şi sociale,* care dau după loc şi timp, înfăţişări felurite unităţilor sociale. Mediul geografic, rasa, trecutul istoric, mentalitatea etc. au şi ele un cuvânt de spus în soarta oamenilor şi sociologia realistă nu le poate nesocoti, cu atât mai mult cu cât fără ele o explicaţie ştiinţifică a fenomenelor sociale nu este cu putinţă. Şi în privinţa factorilor condiţionanţi sau a cadrelor sociale, cum îi numim noi pe aceştia, sistemul nostru încearcă o reducere tipologică şi stabileşte numărul lor la patru: cadrul *cosmologic, biologic, istoric* şi *psihic.* Cadrele constituesc *a treia problemă fundamentală a cercetărilor sociologice de teren,* după indicaţiile realităţii însăşi şi discernământul critic care ne sileşte *să deosebim unitatea de manifestările ei şi pe acestea de cadrele în care se ivesc.*

La teren, însă, ordinea aceasta a problemelor este răsturnată, după cum ni se înfăţişează fenomenele. Aici nu putem lua contact direct cu voinţa socială, ci *trebue să cercetăm mai întâi cadrele,* care ne apar întâi şi dau măsura şi expresia voinţii sociale, *apoi manifestările,* pe care le desvoltă unitatea şi *abia la sfârşit structura şi procesul social, pentru a putea caracteriza voinţa.*

Dacă se înţelege exact chipul în care am stabilit problemele, îndrumaţi fiind numai de analiza critică a datelor realităţii, sistemul nostru va putea fi înţeles corect până la capăt. Altfel s'ar putea crede că avem a face cu o enciclopedie, cu un eclectism teoretic sau cu o compilaţie de material, nu cu un sistem unitar. In istoria doctrinelor se cunosc numeroase sisteme sociologice care urmăresc societatea numai sub aspectul ei economic, spiritual, juridic, sau politic, ca şi sisteme care nu studiază decât condiţiile geografice, biologice, istorice sau psihice în parte. Faţă de acestea sistemul nostru, deşi mult mai complet, ar putea să apară ca o simplă compilaţie, fără nicio unitate organică.

În fapt, procedeul nostru, fără să nesocotească istoria doctrinelor, nu ţine seamă decât de realitate. Realitatea ne prezintă vieaţa socială concretizată în unităţi sociale. Realitatea ne prezintă unitatea socială ca pe o formă de voinţă, care depune cele patru manifestări. Tot realitatea ne înfăţişează unitatea socială ca fiind condiţionată de cele patru cadre. Noi n'am făcut decât să interpretăm critic aceste date ale realităţii. Interpretarea critică era însă necesară, deoarece sociologia nu poate fi o simplă compilaţie sau o simplă enciclopedie, ci ea trebue să fie o înţelegere sistematică a realităţii sociale.

Monografiile sociologice, întreprinse de noi, *au,* deci, *ca obiect, unităţile sociale; iar pe acestea, le studiază într'o ordine sistematică şi, am zice, organică, dela condiţiile lor de vieaţă, la manifestările lor obiective şi structura lăuntrică.* Pe calea aceasta, ele asigură sociologiei nu numai *o culegere completă de material,* dar şi *redarea riguroasă a realităţii în formele ei unitare şi posibilitatea de a trece dela descriere la explicaţie,* de a se înfăptui deci ca ştiinţă, în adevăratul înţeles al cuvântului.

Observaţia, care stă la baza monografiilor sociologice şi caută să deslege problemele

amintite, trebue să îndeplinească însă anumite reguli, care e bine să fie înfăţişate şi aici, în fruntea unui îndreptar pentru munca ştiinţifică la teren.

Observaţia trebue *să fie obiectivă*, adică să redăm cât mai exact realitatea. Regula aceasta, pe cât de elementară în teorie şi dela sine înţeleasă, pe atât e de greu de realizat în practică. Chiar cercetătorul înzestrat cu mult spirit critic nu este ferit de primejdie. Educaţia, concepţia politică, ambianţa spirituală, dorinţa de mai bine etc., pot fiecare să strecoare o notă de subiectivitate în observaţia ştiinţifică şi deci să-i denatureze caracterul. Aceeaşi primejdie poate veni din partea informatorilor. În materie omenească, oricât am observa exterior lucrurile, totuşi va trebui să ne adresăm şi oamenilor, care în loc de lucruri ne pot comunica opinia lor despre lucruri sau lucrurile văzute şi diformate de optica intereselor de clasă, de neam, de profesie, cultură, ceea ce este cu totul altceva decât lucrul însuşi. De aceea, ori de câte ori va fi cu putinţă, vom întrebuinţa documentul obiectiv şi vom căuta în toate împrejurările să ne asigurăm exactitatea informaţiilor din mai multe părţi, ca să înlăturăm posibilităţile de eroare.

Observaţia trebue să fie, apoi, *completă*, să îmbrăţişeze fenomenele în toate amănuntele, adâncimea şi unitatea lor. Nu este deajuns ca ceea ce redăm să fie exact, ci trebue să redăm fenomenul cât mai întreg, pentrucă redarea parţială nu e decât un alt mijloc de a falsifica realitatea. Toate interpretările eronate care se dau de obiceiu faptelor purced din observaţii trunchiate, care, în aparenţă, dau dreptul să fie întrebuinţate ştiinţific, fiind socotite ca o imagine completă a realităţii, dar, de fapt pierd din vedere tocmai legăturile semnificative, integrările funcţionale, în complexele mai cuprinzătoare. Fenomenele sociale chiar cele mai bine conturate, cum sunt unităţile sociale, cu o mai mare putere de neatârnare, se leagă şi ele în chip organic de alte fenomene şi împrejurarea aceasta schimbă de cele mai multe ori natura şi înţelesul lor. De aceea, *cercetarea unităţilor sociale este şi un scop şi un mijloc în acelaşi timp.* Un scop, pentru că ne străduim să surprindem de fiecare dată fenomenul întreg; un mijloc, pentru că prin aceasta ni se deschide calea spre noi probleme, cari ne silesc să ne angajăm în alte observaţii, din din ce în ce mai cuprinzătoare, care ne vor duce în acelaşi timp la sinteze din ce în ce mai înalte şi mai bogate.

Observaţia trebue să mai fie *controlată şi verificată.* Despre acelaşi fapt trebue să culegem informaţii din cât mai multe părţi şi să-l observăm în cât mai multe împrejurări ca să ne dăm seama de faţa lui constantă. Dar mai trebue să culegem şi cât mai multe fapte de acelaşi fel, ca să avem putinţa să confruntăm observaţiile, să le verificăm una prin alta şi să obţinem siguranţa că datele culese pot fi întrebuinţate în construcţii ştiinţifice superioare, cum este stabilirea caracterelor generale şi a sintezelor prin comparaţii şi inducţii. Regula aceasta este destul de anevoioasă. Cercetătorul este de cele mai multe ori grăbit, el doreşte rezultate cu ori ce preţ şi este înclinat să sacrifice adeseori precizia muncii ştiinţifice, de dragul posibilităţii de publicare imediată a datelor. Ştiinţa este însă o activitate de lungă durată şi de mare răbdare. Mai bine rezultate puţine, dar sigure, decât o mulţime de date, care nu inspiră încredere, nefiind controlate în deajuns şi verificate în chip serios şi care nu fac decât să împiedice lămurirea ştiinţifică a realităţii.

In sfârşit, observaţia trebue să fie *colectivă.* Cerinţa aceasta se înţelege uşor după cele înfăţişate până acum. Obiectivitatea, ca şi controlul şi verificarea, se obţin mai sigur de un grup, decât de un cercetător individual. Confruntarea observaţiilor strânse de mai mulţi este unul dintre cele mai bune mijloace de a obţine date serioase. La fel o observaţie este mult mai completă în grup, pentrucă ceea ce scapă unui observator individual, e greu să scape mai multora.

Dar mai sunt şi alte consideraţii care cer ca observaţia sociologică să fie colectivă. Cea mai însemnată este specializarea excesivă a cercetătorilor. Realitatea nu ne apare îmbucătăţită ca disciplinele ştiinţifice. Ceea ce se întâmplă în sânul acestora din nevoia diviziunii muncii, bazată pe neputinţa omului de a adânci şi de a cuprinde mult în acelaşi timp, nu se petrece şi cu realitatea. Aici faptele se prezintă unitar, cu feţe multiple, dar

organic îmbinate, încât dacă vrem să redăm exact realitatea, fără să o schematizăm după puncte de vedere abstracte şi adeseori diformatoare, va trebui să facem apel la un număr nu numai mare, dar şi cât mai variat de cercetători. Observaţia colectivă ne asigură pe calea aceasta, pe lângă un randament mai mare, calitatea lucrărilor şi putinţa adâncirii problemelor. Din colaborarea aceasta foloseşte atât sociologia, prin putinţa de a cuprinde în sintezele ei un număr mai mare şi mai variat de elemente, cât şi celelalte ştiinţe, prin lărgirea punctelor de vedere, şi împrospătarea datelor şi a interpretărilor. Observaţia colectivă se dovedeşte din toate punctele de vedere superioară celei individuale.

E momentul să precizăm un nou aspect al problemei care ne preocupă: *scopul urmărit de cercetările sociologice de teren.* Socotim şi punctul acesta ca fundamental pentru înţelegerea sistemului nostru. S'ar putea crede că monografia sociologică este o simplă culegere de material fără niciun scop ştiinţific mai înalt. Interpretarea aceasta a muncii noastre ar fi complet greşită. Chiar pentru cercetarea unei unităţi sociale, care poate fi lămurită ca fapt concret prin monografia sociologică, strângerea materialului, deşi absolut necesară, nu este totuşi esenţială. Materialul, oricât de bine ar fi el cules, nu rămâne decât tot numai material, adică un mijloc pentru operaţii şi construcţii ulterioare. Materialul odată cules formează baza unei sinteze superioare, prin comparaţie spre generalizare sau tipologie, care ne vor permite apoi să stăpânim fapte noi, prin simpla lor încadrare deductivă în teoriile formulate. Scopul cercetărilor la teren întrece deci cu mult strângerea materialului, el atinge toate treptele ştiinţifice dela culegerea şi sistematizarea datelor, până la interpretarea şi încadrarea lor teoretică.

Metoda noastră de cercetare nu este numai empirică, ci şi sintetică, adică raţională sau teoretică. De aceea trebue să precizăm că volumul de faţă nu este o culegere de chestionare în sensul curent al atâtor ştiinţe. Ceea ce înfăţişem aici sunt numai directive, planuri de lucru, îndrumări scoase dintr'o îndelungată experienţă pe teren. Noi am combătut întotdeauna metoda chestionarelor răspândite în marele public, pentru a obţine prin intermediari răspunsuri la anumite întrebări ştiinţifice. Planurile noastre de lucru nu se adresează intermediarilor, ci vor să fie o călăuză pentru cei care cercetează direct şi personal realitatea socială. Dar ceea ce este deopotrivă de însemnat: planurile acestea de lucru n'au valoare decât dacă observaţia făcută prin ele se încadrează în sistemul de sociologie expus, sistem formal, căruia observaţia îi dă fără îndoială un conţinut empiric, dar care la rândul lui dă faptelor o ordine logică şi le asigură o interpretare raţională şi o întrebuinţare teoretică dincolo de simpla lor înfăţişare.

Prin cercetările la teren, ştiinţele sociale capătă o nouă vieaţă, pe care nu le-o poate asigura biblioteca sau cabinetul de lucru. Ele câştigă pe calea aceasta noui imbolduri şi perspective, deci noui putinţe de înaintare. Faptele însă neîncadrate într'un sistem, rămân nesemnificative, simple colecţii fără nici un folos teoretic. De aceea noi întrebuinţăm metoda cea mai riguros experimentală, dar cea mai larg teoretică, prin observaţia minuţioasă a faptelor, dar şi prin intuirea esenţialului, prin interpretarea sensului adânc şi surprinderea principiilor generale. Metoda noastră îmbină vieaţa cu principiile, într'o sinteză care însemnează o putinţă de împrospătare pentru teorie şi de înţelegere raţională pentru studiul faptelor. Suntem oameni de ştiinţă exactă fără să dispreţuim filosofia socială. Credem dimpotrivă că experimentul şi speculaţia filosofică trebue să meargă mână în mână, pentru a ridica faptele la teorie şi a le da o întrebuinţare ştiinţifică, dar în acelaşi timp pentru a da un temei real gândirii şi a menţine teoria pe linia ei firească, de interpretare şi expresie raţională a realităţii.

Acum se va putea înţelege exact natura volumului de faţă. Indrumările culese aici fac parte dintr'un sistem de sociologie, fără cunoaşterea căreia întrebuinţarea lor nu poate să dea decât rezultate întâmplătoare. Indrumările acestea se referă la unităţile sociale caracteristice ţării noastre, la sate, către care ne-am îndreptat munca până acum. Ele pot fi întrebuinţate cu mici adaptări şi în studiul oraşelor şi al regiunilor naturale. Dar ceea ce nu trebue să se piardă din vedere e faptul că îndrumările de aci nu vor să fie decât

simple instrumente de lucru, mijloace pentru culegerea cât mai precisă şi unitară a materialului, pentru a obţine date suficiente care să facă cu putinţă teoria sociologică. Ele nu au nimic definitiv şi nimic rigid. Intrebuinţate cum înţelegem noi, numai de către cercetători, adică de oameni de ştiinţă, ele vor fi adaptate mereu la realitate şi vor fi îmbunătăţite cu fiecare experienţă în parte. Experienţa noastră va fi astfel îmbogăţită şi desăvârşită prin experienţa altora.

Acestea sunt gândurile care ne-au călăuzit când am cerut întocmirea îndrumărilor cuprinse în volumul de faţă.

D. GUSTI

PLANUL ECONOMIC AL ROMÂNIEI

Problema planului economic a devenit la noi de o acută actualitate, cu deosebire în urma însărcinării dată prin lege Consiliului Superior Economic de a alcătui un asemenea plan pentru organizarea şi îndrumarea unitară a economiei româneşti. De curând, acordul economic încheiat cu Germania ridică din nou aceeaşi problemă, stabilind că traducerea în fapt a acestui acord se va face pe baza unui plan româno-german cu durată de cinci ani.

Consiliul Superior Economic a publicat încă în vara trecută un preambul, sub forma unor „Orientări generale", pentru alcătuirea planului economic. In legătură cu această lucrare pregătitoare, problema a început să intereseze cu atât mai mult opinia noastră publică şi să formeze obiectul disputelor economice dela noi. O mulţime de comentarii au venit să analizeze sub diferite aspecte cuprinsul „Orientărilor". În diverse articole şi studii, problema a fost reluată în mod mai amănunţit, cercetându-se alături de aspectele generale şi unele chestiuni de ordin tehnic, ca şi alte probleme de detaliu. La unele congrese profesionale, problema s'a bucurat, deasemenea, de un loc de frunte pe ordinea de zi. Asociaţia generală a economiştilor din România a închinat, la rândul ei, întregul ciclu de comunicări din anul acesta aceleiaşi probleme.

In toate aceste discuţii s'au adus multe lămuriri preţioase, s'au ridicat probleme noi, s'au descoperit aspecte neîntrevăzute, dar s'a cheltuit şi multă vorbă de prisos, producând confuzii şi amestecând idei contrarii într'un fel cu totul păgubitor clarificării lucrurilor.

Ceea ce se poate observa cu deosebire în aceste discuţii, este lipsa unei idei clare şi precise în ceea ce priveşte însăşi noţiunea planului economic.

Din temele desbătute, se vede că nu s'a insistat decât foarte întâmplător şi vag asupra naturii şi condiţiilor planului economic, urmărind a preciza, în funcţie de ceva cu totul nebulos, probleme de detaliu ce se pierd fără rost în noianul faptelor.

În asemenea împrejurări, primul lucru asupra căruia trebue să ne oprim este încercarea de a arăta ce este planul economic, ce presupune alcătuirea unui plan economic şi care este legitimitatea acestui plan pentru organizarea şi îndrumarea economiei noastre naţionale.

CE ESTE PLANUL ECONOMIC? Planul economic este, înainte de toate, un act politic de gospodărire naţională. Cu ajutorul său, conducerea politică a Statului fixează măsurile şi mijloacele pozitive prin care se realizează, în diferitele domenii ale vieţii economice, ţelurile pe care le urmăreşte. Ce înseamnă asta?

1. Înseamnă că planul economic este o măsură de politică economică a guvernului, cu un caracter precis;

2. Înseamnă că planul economic este în funcţie de anumite deziderate politice şi economice ale conducerii de Stat;

3. Înseamnă că planul economic poate avea înfăţişări deosebite, după natura scopurilor pe care trebue să le servească;

4. Înseamnă că planul economic urmăreşte în timp realizări succesive, în funcţie de o ierarhie a scopurilor.

Din aceste precizări, reese că ideea de plan economic presupune, dela început, ideea de intervenţie directă a Statului în vieaţa economică. Elaborarea planului este premiza economiei dirijate. Din această cauză, este cu totul firesc să se precizeze că, logic, un plan economic nu poate nici când avea la bază un deziderat de libertate economică generală. Ori vrei libertatea economică şi atunci renunţi la orice plan economic, ori vrei plan economic şi atunci renunţi la politica de libertate economică. Prin însăşi funcţiunea sa, planul limitează libertatea, o încercueşte, o suprimă uneori, în funcţie de scopurile ce le prevede.

Fiind o măsură de intervenţie directă a Statului în vieaţa economică, planul economic este expresia unei ideologii politice şi economice, funcţie a unui ideal naţional şi social. De aceea ideea planului economic presupune implicit nevoia de-a avea la bază un program politic şi economic hotărît. Nu poţi alcătui un plan economic fără să ştii precis ce trebue să servească acest plan, ce scopuri trebue să urmărească şi în ce condiţii trebue realizat. Fără un program naţional-economic, planul economic rămâne un simplu deziderat ipotetic.

Având la bază acest program de deziderate politice şi economice ale conducerii de Stat, planul economic va îmbrăca aspectul pe care-l necesită seria dezideratelor. Va fi, fie un plan economic care să fixeze în mod general anumite ţeluri de atins — şi deci un plan perspectivic, direct, prevăzând doar marginile generale, fără determinări cantitative precise; fie un plan economic care să stabilească în mod tehnic şi amănunţit realizările ce trebuesc efectuate, şi deci un plan executiv; fie un plan economic numai pentru anumite sectoare economice; fie un plan economic pentru întreaga economie naţională.

Deci: 1. Plan perspectivic; 2. Plan tehnic-executiv; 3. Plan perspectivic şi plan tehnic-executiv; 4. Plan parţial; 5. Plan general.

După natura dezideratelor, planul va avea astfel unul sau altul din caracterele de mai sus, căutând a-şi îndeplini, în funcţie de acest caracter, rostul pentru care a fost prevăzut.

In fixarea scopurilor de atins, planul va avea de stabilit încă ordinea de urgenţă a măsurilor şi o ierarhie a ţelurilor pentru o perioadă precisă de timp. Astfel, înăuntrul unui plan general, fixat pe o perioadă de 4, 5 sau 6 ani, vor putea exista planurile agricole, industriale etc., anuale sau de 2 ani şi scopuri de ordinea 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 etc.

Toate acestea ţin de natura intimă a planului economic şi trebuesc avute necondiţionat în seamă la lucrările pregătitoare pentru alcătuirea unui asemenea plan.

NEVOIA ŞI OPORTUNITATEA UNUI PLAN ECONOMIC ÎN ROMÂNIA. O a doua problemă care se pune şi care a fost prea puţin lămurită este aceea de a şti care este necesitatea şi în ceasul de faţă, oportunitatea unui plan economic în România.

Sunt încă şi astăzi destui din aceia cari contestă necesitatea şi mai ales posibilitatea unui plan economic la noi.

Evident, nu e vorba de a convinge pe toţi aceştia de necesitatea sau de posibilitatea unui asemenea plan pentru ţara noastră, ci de a căuta, pentru lămurirea problemei, care sunt factorii care determină şi fac posibil la noi planul economic.

Că avem nevoe astăzi de un plan economic, o dovedeşte ipotetic însăşi faptul că puterea politică s'a văzut împinsă să legifereze o asemenea măsură, însărcinând încă din vara anului trecut, Consiliul Superior Economic cu alcătuirea planului economic.

Ce motive puteau duce la o asemenea măsură?

Desigur, în primul rând, două: starea de desorganizare în care se găseşte economia

românească, cu nevoile, lipsurile şi grijile ce o apasă, şi apoi condiţiile de desvoltare ale economiei mondiale, tendinţele de organizare ale statelor şi conflictele de interese economice ce dăinuiesc între diferitele ţări.

Cu toţii ne dăm seama, simţim fiecare, din nevoile şi experienţa vieţii zilnice, cât de multe lipsuri apasă asupra populaţiei noastre şi cât de desorganizată este viaţa noastră economică, exploatată şi secătuită de toate bogăţiile ce le cuprinde, în faţa tendinţelor hrăpăreţe ale unei minorităţi oligarhice.

Cu toţii ne dam seama, în faţa evenimentelor recente, de ce însemnătate se bucură în vieaţa statelor moderne puterea şi organizarea lor economică şi ce loc însemnat trebue să aibă în consolidarea ţării noastre factorii economici.

Criza capitalismului şi procesul de destrămare lentă a sistemului economiei mondiale, cu consolidarea pieţelor naţionale şi tendinţele autarhice, sunt în aceste împrejurări condiţiuni cu atât mai explicabile în lupta de neatârnare şi autonomie economică a naţiunilor.

Planificarea economiei româneşti se impune în funcţie de aceste împrejurări. Ea este expresia nevoii de consolidare economică a ţării în faţa nevoii de neatârnare politică şi consecinţa directă a luptei de apărare în faţa tendinţelor de expansiune economică din afară. Căci o asemenea planificare înseamnă tocmai măsuri de prevedere cât mai precise, capabile să asigure, cu concursul nelimitat al Statului, propăşirea economică a ţării şi posibilitatea unei libertăţi de mişcare pe baza unei neatârnări imperios necesare.

Nevoia unui plan economic în România este aşadar impusă de:

1. Cerinţele de îndrumare şi organizare unitară ale economiei româneşti în slujba consolidării politice şi propăşirii naţionale;

2. Tendinţele de evoluţie ale economiei mondiale cu dispariţia automatismului economic şi măsurile autarhice servind scopuri imperialiste.

Guvernul identificându-se în rostul său cu necesităţile vitale de organizare economică a ţării, a preconizat acest plan, spre a putea, cu ajutorul lui, să răspundă obligaţiilor ce-i incumbă de a apăra şi de a ajuta ridicarea ţării.

Nevoia elementară -- istorică — a organizării şi îndrumării economice a ţării pe baza acestei politici de planificare, corespunde, în datele ei fundamentale şi cu introducerea unei noi discipline naţionale şi sociale, care să asigure utilizarea maximă a forţelor de creaţiune ale neamului şi desvoltarea tuturor forţelor productive, prin valorificarea maximă a bogaţiilor naturale.

Este vorba deci de o nevoe care nu se poate discuta şi asupra căreia nimeni nu are dreptul să arunce sâmburele îndoielii.

Cât priveşte oportunitatea acestui plan, e destul să amintim că, alături de toate motivele care-l impun, el este în ceasul de faţă cu atât mai oportun cu cât clauzele tratatului economic cu Germania îl presupun categoric.

CONDIŢIILE PLANULUI ECONOMIC ROMÂNESC. Intre condiţiile planului economic românesc, cea mai de seamă este aceea a formulării dezideratelor politice şi economice pe care trebue să le realizeze planul economic.

In această privinţă, conducerea politică reprezentând idealul naţionalist, nu poate preconiza decât un program de deziderate cari să asigure un maximum de putere naţională şi un maximum de dreptate socială.

Lozincile acestui program sunt: 1) Neatârnare politică şi economică; 2) Primatul naţional; 3) Organizarea puterii naţionale; 4) Dreptatea socială.

In funcţie de aceste imperative, programul economic va avea de formulat ţelurile permanente ale economiei româneşti, fixând liniile mari ale evoluţiei economice ce trebue imprimată ţării. Planul economic urmează să traducă, treptat, eşalonând pe perioade de timp, în fapt, aceste ţeluri.

Care sunt aceste ţeluri economice permanente? 1) Neatârnarea economică faţă de străinătate; 2) Exploatarea la maximum a bogăţiilor naturale; 3) Desvoltarea tuturor

forţelor productive; 4) Raţionalizarea aparatului de producţie şi circulaţie; 5) Protecţia muncii şi capitalului naţional; 6) Impiedicarea inegalităţilor sociale; 7) Ridicarea maximă a standardului de viaţă; 8) Tendinţa de cruţare şi acumulare; 9) Asigurarea unui potenţial de război cât mai însemnat; 10) Impiedicarea desechilibrului social-economic-naţional.

Pe baza acestor deziderate permanente, planul economic are să stabilească scopurile sale, în funcţie, pe de o parte, de ordinea de urgenţă şi de nevoile mai arzătoare ale momentului şi, pe de altă parte, de structura şi situaţia actuală a economiei naţionale, în legătură directă cu conjuctura economică mondială.

Ceea ce trebue să urmărească, în primul rând, cei cari îşi iau sarcina alcătuirii unui asemenea plan economic, este să-şi adune până în cele mai mici detalii întreg materialul informativ cu privire la economia ţării, ca să poată şti care este situaţia de fapt şi pe ce bază se pot începe lucrările de alcătuire şi aplicare a planului. Căci a proceda la o asemenea lucrare fără a şti în prealabil care este situaţia de fapt, ce roade a produs îngrijirea de până acum, unde şi în ce măsură se simte nevoia a interveni cu măsuri de îmbunătăţire, este la fel cu a doctori pe un pacient nevăzut şi neştiut, pe un pacient ipotetic, neîntrebat de suferinţele lui.

Fiecare sector de producţie, circulaţie şi distribuţie, fiecare ramură, fiecare categorie trebue luată şi cercetată în parte, în toate detaliile pe care le comportă şi apoi pusă în legătură cu întreg aparatul economiei naţionale, spre a se stabili ce funcţiune are de îndeplinit şi cum îşi îndeplineşte în momentul actual această funcţiune. Numai în acest chip se va putea şti unde lucrurile merg bine, unde au de înfruntat piedici, unde trebuesc luate măsuri, ce mai e de făcut şi cum se poate face.

Pentru acest lucru, se cere, cu toate sacrificiile, organizarea unui vast aparat de studii şi informaţii, împreună cu centralizarea şi organizarea pe alte baze a tuturor serviciilor de statistică economică a Statului, necesare în această formă nu numai pentru pregătirea lucrărilor în vederea alcătuirii planului economic, ci şi pentru vremea de aplicare a acestui plan, faţă de nevoile de coordonare a măsurilor şi de control a executării lor.

DETERMINAREA SCOPURILOR ŞI FIXAREA ORGANELOR. — Primul act în alcătuirea planului economic este să se stabilească ţelurile principale de desvoltare ale economiei naţionale şi să se determine ierarhia lor, spre a fi urmărite şi realizate într'o perioadă anumită de timp, pentru care este prevăzut planul respectiv.

Stabilirea acestor ţeluri se face, pe baza dezideratelor economice permanente, în funcţie de două lucruri:

a) Situaţia actuală a economiei naţionale şi a economiei mondiale;

b) Nevoile economice şi politice arzătoare ale momentului.

Alegerea, fixarea şi ierarhizarea acestor ţeluri este un act politic.

Pentru planul economic al României, determinarea scopurilor pe care trebue să le urmărească ţin de: *a*) Structura vieţii economice româneşti; *b*) Conjuctura economică mondială; *c*) Clauzele tratatului economic româno-german; *d*) Nevoile politice arzătoare ale momentului.

In funcţie de aceste condiţii generale, urmează să se prevadă atât caracterul planului cât şi scopurile, ierarhia lor şi timpul de realizare.

Având în vedere situaţia generală a economiei româneşti, cât şi nevoile ei actuale, putem stabili că ne trebue, pe de o parte, un plan economic perspectivic, care să prevadă în general tendinţele ce trebuesc urmărite în diferitele sectoare ale producţiei, circulaţiei şi distribuţiei economice; iar, pe de altă parte, un plan tehnic de amănunt, care să fixeze în detaliu investiţiile şi lucrările ce trebuesc întreprinse pe branşe, unităţi şi regiuni.

După cum se vede, ne trebue un plan de caracter general, cuprinzând întregul proces al economiei naţionale şi nu numai diferite părţi, având o funcţiune prespectivică şi alta tehnică—cantitativă.

Scopul principal al planului este să realizeze o coordonare a tuturor măsurilor de

îndrumare a vieţii economice şi să ducă la organizarea diferitelor sectoare, ramuri şi categorii din procesul de producţie, circulaţie şi distribuţie. Căci prima nevoe pe care o simte economia noastră naţională în plin proces de desorganizare este să fie reorganizată.

In acest scop, se cer măsuri precise de slăbire a arcului de tensiune demografică, eliminând treptat suprapopulaţia agricolă şi proletariatul satelor; de adaptare a procesului de producţie la nevoile consumului; de acomodare a circulaţiei la nevoile producţiei şi consumului; de adaptare între ele a diferitelor sectoare de producţie; de armonizare a producţii agricole cu cea industrială; de armonizare între ele a diferitelor categorii de producţie agricolă şi industrială — toate în funcţie de nevoile organizării şi echilibrului forţelor productive ale economiei naţionale.

In primul rând aşadar, plan de reorganizare cu scop de armonizare.

In al doilea rând, investiţii pentru nevoile adaptării aparatului industrial la necesităţile apărării naţionale.

In al treilea rând, investiţii pentru lucrări publice.

In al patrulea rând, investiţii pentru valorificarea bogăţiilor naturale.

In scara ierarhiei, fiecare din aceste scopuri îşi are importanţa şi ordinea de mărime în funcţie de voinţa şi nevoile politice în primul rând. Din punct de vedere economic-social, fiecare are aproape aceeaşi urgenţă şi aceeaşi necesitate, fiind scopuri ce se condiţionează reciproc.

Potrivit ţelurilor acestora, vom avea în primul rând planul economic general, fixat în funcţie şi de prevederile tratatului economic româno-german, pe o perioadă de cinci ani. Acest plan se va restrânge să prevadă perspectivic tendinţele ce trebuesc urmărite în diversele sectoare, ramuri şi categorii ale întregului proces al economiei naţionale şi să fixeze organele menite să controleze, îndrumeze şi să organizeze aceste directive.

Inlăuntrul acestui plan general cincinal vom avea planul tehnic-executiv pentru aceiaşi perioadă şi planurile tehnice executive anuale, unul pentru agricultură, altul pentru industrie, altul pentru lucrări publice şi altul pentru comerţul cu străinătatea.

Deci:

1. Un plan cincinal general.
2. Un plan cincinal tehnic-executiv.
3. Patru planuri tehnice-executive anuale:
   a) pentru agricultură;
   b) pentru industrie;
   c) pentru lucrări publice;
   d) pentru comerţul cu străinătatea.

Planul tehnic executiv şi cincinal, şi planurile anuale pentru cele patru sectoare vor prevedea, după caz, nevoile, categoriile de investiţii, randamentul, ritmul lucrărilor, ordinea de execuţie.

Instituţiile ce vor trebui create pentru punerea în aplicare a acestor diferite planuri sunt indicate de caracterul lor.

Pentru planurile cincinale va fi nevoe de:

1. Un organ central de îndrumare, control şi corectare; 2. Un serviciu general al producţiei agricole; 3. Un serviciu general pentru păşuni, creşterea vitelor, păduri, bălţi, pescuit; 4. Un serviciu general al producţiei industriale; 5. Un serviciu general al transporturilor; 6. Un serviciu general al preţurilor şi comerţului intern; 7. Un serviciu general al comerţului cu străinătatea; 8. Un serviciu general al creditului şi monedei; 9. Un serviciu general al muncii; 10. Un serviciu al studiilor şi propagandei.

Serviciile generale vor sta în directă subordine a organului central de îndrumare, control şi corectare, având sarcina de a executa lucrările, supraveghea şi îndruma ramura respectivă, supunând orice măsură luată aprobării organului central. Aceste servicii vor putea funcţiona în cadrul departamentelor economice respective, stabilind puncte de legătură între organul central al planului economic şi organul de conducere al Ministe-

rului, punând de acord măsurile şi dispoziţiile generale ale planului cu diferitele măsuri ale titularilor de departament.

Pentru planurile anuale se vor înfiinţa distinct de serviciile generale respective :

1. Un comisariat general al planului anual agricol; 2. Un comisariat general al planului anul industrial; 3. Un comisariat general al planului anual de lucrări publice; 4. Un comisariat general al planului anual pentru comerţul exterior.

Aceste comisariate generale vor lucra în legătură directă cu serviciile generale pentru aceleaşi probleme şi vor avea un caracter tehnic.

Cu acest aparat de îndrumare, control şi executare, planul economic general cum şi planurile anuale vor putea fi puse în aplicare şi vor putea fi adaptate nevoilor imediate.

Desigur, economia aceasta planificată nu presupune etatizarea vieţii economice româneşti, ci doar organizarea, îndrumarea şi adaptarea ei, pe baza unui plan economic, la nevoile ţării. Ea presupune neapărat păstrarea proprietăţii private, a mijloacelor de producţie şi libertatea de mişcare, înlăuntrul prevederilor generale, a iniţiativei private. Statul luând rolul de organ central de îndrumare şi conducere a vieţii economice, nu vrea să se substitue iniţiativei private, ci să dirijeze această iniţiativă în direcţiile folositoare şi să o înfrâneze în direcţiile păgubitoare. Jocul liber al forţelor şi iniţiativelor economice se transformă într'un joc organizat de puterea Statului, transformând economia liberală desorganizată într'o economie naţională organizată. Statul este acela care fixează în funcţie de interesul naţional-economic — care trebue să primeze faţă de interesul privat economic — cadrele de desvoltare, iar indivizii însufleţesc cu activitatea lor aceste cadre în folosul general.

Detailarea planului. Odată fixate scopurile planului, determinate criteriile de selecţionare şi distinse organele trebuitoare, putem păşi la examinarea metodelor de cercetare a detalierii planului economic general stabilit pentru o perioadă de cinci ani.

Problema aceasta este destul de dificilă şi necesită posibilitatea mânuirii unui material informativ asupra economiei noastre naţionale pe care, deocamdată, nu-l putem avea din nici-o parte.

In general, lucrurile necesită următoarea operaţiune:

1. Adunarea, verificarea şi coordonarea întregii noastre legislaţii economice; 2. Inventarierea avuţiei naţionale; 3. Bilanţul activităţii economice naţionale.

In funcţie de acest material, urmează analiza procesului activităţii economice :

1. Punerea de acord a diferitelor etape specifice din circuitul economic şi verificarea lor.

Punerea de acord şi verificarea producţiei cu circulaţia, repartiţia şi consumul.

2. Punerea de acord a diferitelor sectoare din domeniul producţiei, circulaţiei, distribuţiei şi consumului şi verificarea lor. Punerea de acord şi verificarea agriculturii cu industria, a agriculturii cu creşterea vitelor etc. A transporturilor cu comerţul, a comerţului intern cu cel extern, a acestuia cu moneda şi creditul, a venitului naţional cu cel public şi privat, a veniturilor private între ele etc.

3. Punerea de acord a diferitelor ramuri din agricultură, industrie, creşterea vitelor, transporturi, comerţ, credit şi verificarea lor. Punerea de acord şi verificarea producţiei de cereale, cu fâneţe artificiale, leguminoase, plante industriale, plante medicinale, horticultură, viticultură, pomicultură; a producţiei de petrol cu a gazului metan, a cărbunilor, a metalelor nobile, a metalelor diverse, a carierelor şi izvoarelor; a producţiei industriei alimentare cu cea chimică, textilă, metalurgică, a lemnului, a hârtiei, pielăriei etc.

4. Punerea de acord a diferitelor grupe sau subgrupe din ramurile producţiei, circulaţiei şi distribuţiei şi verificarea lor.

Această punere de acord şi verificarea sistematică, începând cu aspectele cele mai

generale şi sfârşind cu cele mai mărunte, ale procesului activităţii economice naţionale, au de scop să constate:

1. Tendinţele de supremaţie şi oprimare a unor sectoare asupra altora, a unor ramuri asupra celorlalte, a unor grupe asupra altora, a unor grupe asupra unor ramuri, a unor ramuri asupra unor sectoare etc.

2. Lipsa unei desvoltări proporţionale faţă de nevoile reale, de condiţiile naturale şi interesele economice, politice şi sociale ale ţării.

3. Posibilităţii îndrumării pe alte baze ale întregului proces economic, corectarea exagerărilor, încurajarea unor ramuri în detrimentul altora, a unor categorii în detrimentul celorlalte.

Pe această bază planul stabileşte o seamă de criterii şi directive precise, cu ajutorul cărora caută armonizarea, treptată, a vieţii economice

O privire de ansamblu, în funcţie de asemenea operaţie, a economiei româneşti ne arată că norma distinctivă a acestei economii este disarmonia: disarmonia între producţie şi consum, între circulaţie şi producţie, între distribuţie şi consum; disarmonia între agricultură şi industrie, între agricultură şi creşterea vitelor; disarmonia între diversele categorii de culturi agricole, între diversele ramuri industriale, comerciale, bancare etc.; disarmonia între diversele categorii de venituri private şi aşa mai departe.

Această disarmonie nu are la bază, în general, decât lipsa de organizare şi îndrumare unitară a economiei româneşti: desorganizarea de astăzi.

De aci are să plece planul economic general! El trebue să ajute reorganizarea economiei româneşti; să prevadă măsuri precise de armonizare.

Producţia să nu exploateze distribuţia şi consumul; circulaţia să nu oprime producţia, distribuţia şi consumul; distribuţia să nu ruineze puterile productive! Industria să nu exploateze agricultura, comerţul să nu oprime industria şi agricultura, creditul să nu ruineze agricultorii, comercianţii şi industriaşii etc.!

Procedând astfel, se vor şti ce ramuri trebuiesc încurajate, ce ramuri echilibrate, ce investiţii trebuesc făcute, ce posibilităţii există şi ce nevoi trebuiesc satisfăcute.

Desigur, în această privinţă, cea mai evidentă pricină a disarmoniei vieţii noastre economice de astăzi provine din caracterul, în mare parte unilateral, al producţiei româneşti, exportând materii prime şi importând produse industriale; din stăpânirea capitalismului comercial, şi lipsa de organizare a pieţelor economice; din monopolul industrial şi exploatările hrăpareţe; din datoriile externe; din tensiunea demografică şi proletarizarea agricolă; din exploatarea muncii româneşti de către capitalul străin.

Tendinţele generale ce trebuesc indicate de plan sunt în funcţie directă de aceste împrejurări:

1. Industrializarea ţării, valorificând la maximum bogăţiile subsolului şi solului românesc, eliminând, treptat, dependenţa economică şi suprapopulaţia agricolă şi creind cu toate sforţările un utilaj cât mai bogat industriei necesare apărării naţionale.

Nu însă o industrializare haotică, — ci o industrializare organizată. Nu o industrializare cu orice preţ, bazată pe import de materii prime şi cu atât mai puţin o industrializare bazată pe import de produse semifabricate şi pe export industrial. Nu o industrie parazitară şi nici o industrie, cu orice preţ, dificitară.

O scară a industriilor: folositoare, mai puţin folositoare şi păgubitoare.

2. Ridicarea productivităţii agricole şi raţionalizarea culturilor.

3. Eliminarea din aparatul de schimb a intermediarului speculant şi organizarea pieţelor de desfacere cu normalizarea preţurilor.

4. Intensificarea exportului de produse agricole industrializate.

5. Investiţii de lucrări publice.

In funcţie de aceste tendinţe generale, urmărite stăruitor, planurile anuale au de fixat, executarea, treptată, a lucrărilor necesare, prevăzând în detaliu modalităţile tehnice.

Ca mijloc de acţiune pe acest drum, Statul are la dispoziţie între alte modalităţi,

politica de finanţare cu ajutorul creditului. Creditul acesta poate face adevărate minuni, cum ne poate arăta nu numai exemplul altor ţări ci şi exemplul nostru de până acum.

Dar pentru un succes deplin e nevoe şi de altceva: de adeziunea sufletească a tuturor la acest efort de ridicare a ţării, de elanul, de munca neprecupeţită a întregei generaţii chemată să înfrunte o nouă epocă.

ION VEVERCA

CULTURA POPULARĂ ÎN OLTENIA

Trăim astăzi fără îndoială într'o vreme de adâncă prefacere a vieţii noastre ţărăneşti, deoarece prima oară grija de sat se găseşte în miezul preocupărilor Statului. Strădania aceasta însă nu priveşte numai bună-starea omului, ci—după cum e firesc şi necesar,—ea năzueşte să se facă simţită şi în viaţa sufletească a acestuia. Acum, mai mult decât oricând, ne interesează tot ce au adunat în sufletul ţăranului român pornirile sale înnăscute, istoria sau îndepărtatele ecouri ale tradiţiei. Numai că aci trebue făcută o deosebire: pe când în viaţa materială a satului, Serviciul Social năzueşte *să schimbe* şi să îndrepte stările de azi, în ce priveşte adevărata cultură a poporului noi trebue să ne străduim dimpotrivă *să păstrăm* ceea ce avem. Aceste două feţe ale muncii Căminelor Culturale trebuesc lămurit deosebite între ele, căci nu ne este îngăduit, sub nici un cuvânt, să venim cu măsuri care să strice, cu oricât de puţin, simţirea şi datinele poporului, care *neatinse* trebuesc păstrate pentru viitor.

Treaba nu este totdeauna uşoară; căci dacă, pentru un lucru oarecare de folos obştesc, fruntaşii unui Cămin vor găsi fără greutate drumul cel drept, mulţumită experienţei lor de gospodari, apoi aceste cunoştinţe nu-i vor ajuta cu nimic când va fi vorba să hotărască o măsură privitoare la vreuna din nenumăratele probleme pe care le ridică, pentru un Cămin Cultural, arta, cântecul, jocurile sau costumul poporului. Ca să afle şi aci măsura cea dreaptă, cineva trebue să cunoască o seamă de amănunte în legătură cu comoara de datini şi înfăptuiri artistice din însăşi partea ţării unde e chemat să lucreze. Iată de ce, în cuvinte puţine şi cât mai pe înţeles, vom arăta acum, mai cu seamă pentru conducătorii Căminelor noastre din Oltenia, câteva lucruri ce trebuesc cunoscute cu privire la arta şi cultura populară din acest minunat colţ al pământului românesc.

Este deajuns să priviţi pe o hartă a ţării noastre, ca să vă daţi seama că pământul Olteniei e un tot, un întreg. Cele trei hotare fireşti ale lui, Muntele, Dunărea şi Oltul, au fost totdeauna respectate de oameni, — vecinii Olteniei răşluind numai arar, pentru cine ştie ce temeiuri istorice, câte o fărâmă din acest întreg, cum s'a întâmplat cu câmpia dela izvoarele Jiiurilor, — dela Câmpul-lu-Neag până la Pietroşani, — care a trecut din vremuri vechi la Haţeg; sau cu valea Lotrului, unde câteva sate ca Mălaia, Voineasa şi altele ţineau odinioară de judeţul Argeş. Incolo, Oltenia a fost totdeauna o unitate politică, pusă—de pe la 1500,—sub puterea Marelui Ban, iar mai târziu a Caimacanului care ţinea în Scaunul Craiovei locul Voievodului dela Bucureşti.

Această cârmuire deosebită se potrivea şi cu firea oamenilor de aci, care în unele datini şi apucături se simţeau formând o familie deosebită de a Muntenilor de peste Olt: era un sentiment pe care îl puteai întîmpina şi aiurea, în vremea aceea de statornicie în datini. In Vrancea, o vorbă veche spune astfel: mireasa Vrânceanului nu trebue să fi băut apă de Milcov, ceea ce arată că un flăcău de acolo era oprit să-şi aleagă soaţă de aiurea decât din Vrancea lui. Tot astfel în Făgăraş, băştinaşul ştie şi azi aşa de lămurit

unde se termină *ţara* sa, încât se spune că dacă treci Oltul către miază-noapte, „calci pe Ardeal". Şi aceeaşi ştiinţă a hotarului, care desparte două ţinuturi, o arată şi Olteanul nostru, când zice:

Hai, mândro, să trecem dealul,
C'amândoi ne ştim amarul;
Hai, mândro, să trecem Oltul,
Să schimbăm vorba şi portul.

Dar cine, — faţă de toate acestea — ar socoti că *pretutindeni în Oltenia* se găseşte aceeaşi fire şi aceeaşi cultură populară, acela ar cădea tocmai în greşala împotriva căreia am crezut noi că trebue să ne ridicăm, fiindcă măsurile vătămătoare despre care am vorbit mai înainte pot să pornească numai din această rea înţelegere a lucrurilor. Cântecul, portul, datinile şi arta populară sunt în Oltenia,—poate mai mult decât oriunde aiurea în cuprinsul pământului românesc, — deosebite dela o regiune la alta, sau — ca să ne spunem gândul întreg - *dela vale la vale;* iar explicaţia faptului se găseşte deopotrivă în firea pământului şi în istorie.

Mai întâiu, aci stau faţă în faţă două lumii diferite: a Muntelui şi a Dunării. Dar, pretutindeni pe pământ, muntele este păstrător de datini, de sânge curat şi de limbă neamestecată, — şi prin urmare, acelaşi lucru se va petrece cu Oltenia de sus, unde fără îndoială cultura populară de acum oglindeşte credincios pe cea din întunecatele vremi ale Descălecatului. Pe aci se ţin cele mai dese sate moşneneşti, în locuri cum nu se poate mai potrivite. Intr'adevăr dela Olt şi până către Baia-de-Aramă se găseşte—între munte şi şirul de înălţimi dela Sud — o curmătură adâncă şi largă, pe care cărturarii au botezat-o Depresiunea Olteană. Ea e tăiată de văi săpate în curmeziş de multele pârae şi râuri pe care le adună mai cu seamă Jiul. In aceste văi mănoase, unde se face plugăria şi unde iarna este atât de domoală încât poate să crească în voie castanul dulce, iar liliacul urcă sălbatec pe feţele însorite ale muntelui, ca în ţările dela miază-zi, omul a sălăşluit totdeauna, fiindcă avea din belşug hrană, apă şi adăpost de primejdii. Aceste văi au pentru istoria poporului român o covârşitoare însemnătate, căci ţărănimea liberă de aci a creat cele dintâi înjghebări de state ce se cunosc în părţile noastre: voevodatul lui Litovoi depe Jiu şi cnezatele lui Ion şi Farcaş, care desigur tot în cotloanele acestea de munte vor fi fost.

Fireşte, aşezările omeneşti de aci au o foarte mare vechime; iar cetele de moşneni păstrează şi azi hrisoave pe piele de ciută dela cei dintâi Voevozi, în care se arată adesea că stăpânirea ţine în acelaşi chip dinainte de întocmirea Ţării-Româneşti. Omul a fost legat de munte, de cureaua lui de moşie şi de satul pe care nu l-a părăsit niciodată —şi, deaceea, multe din rosturile vieţii sale sunt şi astăzi ca în vremile cele de demult.

Altfel se petrec lucrurile cu şesul — şi cu atât mai mult cu valea Dunării, care înainte de toate a fost un mare drum de trecere pentru nenumăratele seminţii din stepa Rusiei, ce căutau pe la noi calea spre inima Europei— : anume, valea înlesneşte totdeauna împrumutul, înnoirea şi amestecul în tot ce priveşte viaţa şi cultura locuitorilor. Apoi satele de aci au altă istorie, sunt mai noi şi altădată erau destul de rare: în regiunea Băileştilor din Dolj, un ţinut mare cât o plasă era, pe la 1500, pustiit loc al Domniei, pe care Voevozii îl puteau dărui oricui.

Pe asemenea locuri, mânăstirea sau boierii ajunşi proprietari adunau oameni şi făceau sate. Ni s'au păstrat o mulţime de cărţi domneşti în care se spune chiar aşa, că stăpânul moşiei era volnic să adune, pe siliştile cele vechi, oameni de pretutindeni, —„măcar Sârb, măcar Arbănaş, măcar Grec, măcar Ungurean, măcar Moldovean, măcar Armean.....", numai să nu fi fost cumva înscrişi în catastivele altei moşii. In vremuri de primejdie, oamenii aceştia, pe care nimic nu-i legau sufleteşte de pământul ce nu era al lor şi de viaţa care era tot atât de anevoioasă, oriunde s'ar fi dus, plecau care încotro şi nu se mai întorceau. Adesea, din pricina „bogatelor nevoi", cum se spune în hrisoave, ei treceau Dunărea în Ţara Turcească — şi de aceia sunt şi azi atâţi Români de ai noştri în Craina sau pe valea Timocului.

Lângă aceste sate de adunătură — din care câteva se şi cheamă Adunaţi — fiinţau şi aşezări de moşneni, coborîţi din regiunile înalte, mai ales pe văile râurilor, cum ne arată harta răspândirii lor în Oltenia. Numai că în regiunea aceasta de câmpie sau de dealuri domoale, uşor de bătut, în apropierea Dunării, unde vieaţa era grea şi sărăcia mare, din cauza războaielor şi a jafului, în cele mai multe cazuri obştiile de moşneni nu şi-au putut plăti dajdia cu care se găseau datoare către Visterie, şi atunci moşiile lor au încăput pe încetul în mâna boerului vecin sau a mânăstirilor. De altfel, împrejurările istorice au făcut ca însăşi satele de moşneni rămase libere să nu aibă o vieaţă sufletească tot aşa de bogată ca a celor dela miazănoapte, ci una mai scăzută şi mai plină de amestecuri.

Din tot ce am spus până acum, se desluşeşte limpede că lumea celor două laturi ale pământului oltean are fiecare o fire a ei deosebită, cum se poate urmări cu uşurinţă şi în cultura populară. Iată, de pildă, este ştiut lucru că portul foarte frumos împodobit al ţărănimii bogate dela munte scade şi sărăceşte cu cât cobori către şes, în satele foştilor pălmaşi împropietăriţi abia dela 1864 încoace. Acestea nu însemnează însă numaidecât că ţăranul de acolo şi-a părăsit portul, *ci arată deosebirea ce a existat totdeauna între munte şi şes.* Pricina este de altfel uşor de înţeles, dacă ne gândim că arta, ca să înflorească, are pretutindeni nevoie de două lucruri: de timp şi de material; iar haina *rumânului* sărac, îndatorat să facă boieresc şi să dea nenumărate dijme, trebuia în chip firesc să fie mai săracă şi mai proastă decât a moşneanului înstărit şi mândru.

Tot aşa, iată un alt exemplu, din cele care se pot urmări uşor, cu privirea: chipul în care se poartă greutatea de către femei. La vale, spre Dunăre, acestea aduc apa pe cobiliţă, în căldări, pe când în satele de moşneni, sau în cele care se dovedesc istoriceşte că au fost cândva de ţărani liberi, apa sau greutăţile sunt purtate pe cap. Obiceiul este fără îndoială străvechiu pe aci, căci Herodot, cel care a fost numit de Grecii cei vechi „Părintele Istoriei“, arată undeva că şi Tracii, fraţii buni ai Dacilor noştri, aveau acest obiceiu. El povesteşte anume că împăratului Darius i s'a întâmplat odată să vadă la aceia o femee foarte frumoasă şi bine legată, purtând pe cap vasul cu apă, ducând cu o mână un cal după dânsa la adăpat şi cu alta torcând in. Lucrul, care a fost de mirare pentru împăratul Perşilor, se vede adeseori în satele noastre, unde femeile sunt şi azi tot atât de harnice. Ceea ce merită însă a fi observat de noi este faptul că, în Oltenia, linia care desparte pe oameni din punctul de vedere al celor două chipuri de a purta greutăţile, se potriveşte foarte de aproape cu hotarul dintre satele de moşneni şi cele ale foştilor ţărani neliberi; iar cine a cercetat mai amănunţit vieaţa sufletească a ţărănimii oltene mai ştie că, asemenea potriveli se întâlnesc şi atunci când este vorba de ariile geografice ale unor obiceiuri sau tradiţii.

Dar deosebirea arătată, dintre munte şi vale, nu este nici singura, nici cea mai însemnată pentru noi. Am spus că cultura populară s'a putut păstra mai curată în părţile de către miază-noapte ale Olteniei. Comoara cea mai de seamă a simţirii româneşti *acolo* se găseşte, în văile ascunse ale râurilor de munte, care oricât de mici ne-ar părea, formau odinioară, singure câte o „ţară“ sau un judeţ, ca cel al Motrului, al Jaleşului sau al Gilortului, despre care vorbesc documentele. Atât de puternic a fost simţul artistic şi tradiţia în aceste văi, încât deosebirile apar dela una la alta. Este deajuns să faci drumul, peste culmi, dela Olt la Cerna, într'o duminică însorită, când se încing prin sate horele şi când lumea e în port de sărbătoare, ca să observi cât de felurit este portul fiecărei văi. Inflorituга măiastră a porţilor, podoabele casei,—până şi făptura troiţei de lângă drum— toate ţin regula diferenţierii. Filologii au arătat că aceleiaşi legi i se supune şi graiul: la Tismana, în Gorj, omul vorbeşte o limbă mai curată, — am zice oltenească —, pe când la numai câţiva kilometri, peste deal, în valea Celeiului şi a Isvernei, el grăeşte ca Bănăţenii.

La rândul lor, datinile sunt pe aci felurite şi pline de interes. Adeseori ele cuprind însă numai câteva sate, şi de aceea ne rămân necunoscute, până ce le izvodeşte vreun povestaş îndrăgostit de toate ale poporului.

Din toate acestea se desprinde lămurit o învăţătură foarte preţioasă pentru noi şi anume, că fiecare datină, fiecare element de cultură populară, este legat de *un teritoriu al său*, unde s'a născut şi trăieşte. Şi atunci, dacă azi într'un sat oarecare oamenii nu mai ţin *Pluguşorul* sau alt obiceiu tot atât de frumos, aceasta nu însemnează că ei l-au uitat, ci de cele mai multe ori se dovedeşte lămurit că satul acela nu este cuprins în aria sau teritoriul obiceiului despre care e vorba; căci aşezările cu aceleaşi datini nu sunt împrăştiate la întâmplare, ci formează regiuni sau grupe ce se potrivesc de cele mai multe ori cu faţa pământului.

Deosebirea aceasta dela un loc la altul este tocmai partea cea mai de preţ a culturii populare româneşti, fiindcă ea arată cât de bogat în putinţe de creeare este sufletul acestui popor, a cărui mare unitate naţională, adânc simţită de fiecare ins şi recunoscută de străini, nu este cu nimic ştirbită prin aceasta.

Cine încearcă deci să aducă de aiurea, în satul lui, obiceiuri care n'au existat niciodată acolo, *acela greşeşte.* Numai dacă într'un loc o datină a murit, cum se poate întâmpla, datorită mai ales vreunui schimbări puternice, — numai atunci se cade să intervenim, înviind obiceiul, datina, sau portul de odinioară. Iar împrumuturi să nu facem; căci dacă satul el însuşi împrumută uneori, lucrul îşi are atunci rostul lui şi nu se face după socoteala minţii cuiva, ci după legile adânci ale simţirii populare.

Numai aşa ne vom dovedi cu adevărat luminaţi păstrători de datini.

ION DONAT

PAUPERISMUL ŞI CRIZA FAMILIALĂ ÎNTR'UN CARTIER MĂRGINAŞ AL BUCUREŞTILOR (TEI)

Standardul de viaţă al diferitelor clase sociale este în strânsă legătură cu starea economică. Este un fenomen bine cunoscut că, unei perioade de prosperitate economică îi corespunde o bună stare a populaţiei; iar o criză economică are drept consecinţă scăderea nivelului de viaţă, care se evidenţiază prin reducerea cheltuielilor individuale şi familiale, restrângând sub strictul necesar chiar şi cheltuielile pentru locuinţă, alimentaţie şi educaţia copiilor.

Am verificat, experimental, această corelaţie, dar ne lipsesc date statistice suficiente, spre a putea da rezultate precise şi concludente. Problema este însă deschisă de mult şi sperăm că activitatea Institutului de Cercetări Sociale aduce o reală contribuţie în cunoaşterea acesteia.

Criza familiei, ca instituţie socială, s'a accentuat odată cu mecanizarea muncii, cu înlocuirea forţei umane prin forţa mecanică. Astăzi, unii specialişti atribue aceeaşi origină şi crizei economice. Mecanizându-se producţia, multe braţe muncitoare au rămas fără lucru, ceeace a avut ca urmare pentru unii, şomajul, iar pentru cei cu lucru, salarii insuficiente. Şomajul şi salariile insuficiente sunt cele două cauze principale ale pauperismului în masă; privind însă cazurile izolate, am constatat intervenţia şi a altor factori cauzali, cum ar fi: boala, ce aduce incapacitatea de muncă; infirmitatea mintală sau morală, dispariţia capului de familie sau a membrului care întreţinea familia. Pauperismul exprimă o stare de fapt patologică şi nu poate fi luat drept o cauză a dependenţei sociale.

Pe tărâm social, pauperismul este un simptom comparabil cu temperatura în medicină. Temperatura nu este o boală, ci este întotdeauna un efect produs de o boală, ca şi pauperismul în viaţa socială.

Pentru a ne putea da seamă în ce măsură influenţează criza economică familiile

noastre muncitoare, am întreprins un studiu a 765 familii atinse în mod grav de pauperism, familii cari s'au declarat incapabile să lupte mai departe singure pentru existenţa lor, fiind nevoite să apeleze la ajutorul asistenţei sociale. Din analiza acestor 765 familii dependente, ne putem da seama de felul cum criza economică afectează familia.

Şcoala superioară de asistenţă socială are la Centrul ei de asistenţă din *Tei*, numeroase caziere detaliate unde sunt studiate aceste familii. Astfel de documente posedă şi Biroul de asistenţă socială al sectorului I Galben al Municipiului Bucureşti, singurul sector care lucrează pe bază de caziere. Intreg materialul de studii a fost selecţionat cu grije, fiind delimitat la sectorul I al Capitalei şi utilizându-se numai materialul ce prezintă garanţie sigură. Cu excepţia cazierelor referitoare la problemele morale, care sunt confidenţiale şi care nu influenţează subiectul nostru, oricine poate cerceta şi verifica materialul nostru documentar.

Din studiul acestui material se observă că procesul de dependenţă se produce lent şi are diferite etape, familia putând fi afectată din punct de vedere sanitar, psihic, moral şi social.

In ceea ce priveşte situaţia sanitară, problema este studiată sub două aspecte: *a*) salubritatea locuinţelor şi *b*) buna stare fizică a membrilor familiei.

a) *Salubritatea locuinţelor* se prezintă în condiţiuni cu totul defavorabile. Intreaga populaţie cercetată, în număr de 2.782 persoane, locueşte în 805 camere, dintre care 436 au fost găsite nesalubre. Am considerat ca nesalubre camerele de un cubaj mic, mai mic decât 2 × 3 m., camerele igrasioase, fără ventilaţie suficientă, fără soare sau fără lumină. Aceste camere sunt un permanent atentat la sănătatea oamenilor care le locuesc. Nu trebue să ne închipuim că încăperile cari au fost clasificate ca salubre, ar fi spaţioase, luminoase şi bine mobilate. Sunt simple încăperi locuibile, fără pericol sanitar iminent. In cele 722 locuinţe cercetate, s'au găsit 478 bolnavi adulţi, 502 copii anemici şi 210 copii bolnavi. Deci 43 % din populaţia ce locueşte în aceste încăperi prezintă o gravă problemă sanitară.

Incontestabil că orice muncă de asistenţă este iluzorie cât timp populaţia va continua să locuiască în astfel de încăperi. Astăzi, lucrătorul cu palmele nu poate plăti o chirie lunară mai mare de 400 lei, cel mult 500 lei. Aşa s'a ajuns la creiarea de camere de închiriat cu 200 lei lunar, camere cari nu sunt altceva decât magazii din scânduri, tencuite pe dinăuntru şi denumite apoi camere de închiriat. Adesea plouă înăuntru, viscolul aduce zăpadă în casă, iar vântul şueră în voe. Natural că aceste locuinţe nu pot fi salubre şi în împrejurări normale nu ar trebui să fie nici locuibile.

Din cauza crizei însă, muncitorul sărac cu mulţi copii se vede silit să le accepte aşa cum sunt. In str. Dionisie Fotino există o casă, mai mult un fel de baracă tencuită cu 11 locuinţe, toate mici, neîncăpătoare, cu insuficiente posibilităţi de ventilaţie. Unele din aceste camere sunt atât de mici, încât dacă se aranjează înăuntru un pat, o maşină de gătit, nu mai rămâne loc de umblat prin casă. Şi pentru aceste aşa zise camere, proprietarul ia 300 lei lunar de fiecare.

In ceea ce priveşte problema chiriilor, am studiat-o separat pentru familiile din Tei şi pentru cele din cartierul Floreasca.

Situaţia din cartierul Floreasca se prezintă în modul următor: din 308 familii, 66%, adică exact două treimi, sunt cu chiria plătită la zi, 15% din familii au o restanţă de 2 — 3 luni. Nici o familie nu are restanţă mai mare de 6 luni. Iar restanţele de 4 — 5 şi 6 luni abia fac 2 — 3% din total. Concluzia se impune dela sine: înainte de toate se plăteşte chiria. Sistemul nostru de legislaţie în privinţa apărării drepturilor proprietarilor funcţionează foarte bine, întru cât nici chiar criza economică nu a fost în stare să determine într'o măsură mai mare neplata chiriilor.

De remarcat este faptul că la locuinţele cu două camere, restanţele sunt mai mici decât la cele cu o cameră, aceasta din cauză că cei cu locuinţe de două camere subînchiriază una şi din venitul respectiv îşi plătesc chiria.

In cartierul Tei fenomenul se petrece asemănător. La grupul şomerilor însă situaţia

este schimbată. In timp ce procentul de chirie plătit la zi este de 65% pentru celelalte grupuri, adică două treimi, dintre şomeri abia 42,2% sunt cu chiria plătită la zi, adică mai puţin de jumătate. Acest procent se micşorează până la o treime pentru şomerii cari locuesc o singură cameră insalubră. Astfel, dintre aceştia numai 30,3% sunt cu chiria plătită la zi, restul de 69,7% sunt în restanţă cu plata chiriei, ei fiind protejaţi de evacuare pentru neplata chiriei.

Totalizând datele privitoare la situaţia chiriilor celor 765 familii studiate de noi, vedem că, în general, aproape 60% din familiile dependente şi ale şomerilor sunt cu chiria plătită la zi. Restanţele sunt deobiceiu de 2 şi 3 luni şi abia 6—7% au o restanţă de patru şi mai multe luni, fiind mai mari — după cum este firesc — la grupul celor cari locuiesc în camere insalubre.

Relativ la raportul ce ar putea exista între mărimea chiriei şi profesiunea locatarilor, am constatat următoarele:

Aproape 80% din familiile dependenţilor sunt de profesiune meseriaşi, vânzători, servitori şi lucrători manuali. Dintre celelalte profesiuni, alcătuind restul de 20%, funcţionarii dau cel mai mare coeficient de dependenţi: 6,5%. Toate aceste familii dependente locuiesc în condiţiuni sanitare foarte rele. O privire asupra chiriei plătite ne va convinge despre aceasta. 25% din muncitori plătesc chirie sub 300 lei lunar, sau locuiesc gratuit. Peste 60% plătesc sub 500 lei chirie lunar, pentru întreaga familie. Numai 27 familii din 521 stau în locuinţe a căror chirie trece de 800 lunar, adică 9.600 lei anual. Această *elită* a dependenţilor nu constitue decât 5% din numărul lor total.

Am cercetat dacă ar putea exista o corelaţie între întârzierile de plată a chiriei şi mărimea salariului dependenţilor. In general, cei cu salariul mic şi cei cu salariul mare plătesc mai regulat chiriile decât cei cu salariul mijlociu. Cauza este intoleranţa proprietarilor faţă de micii salariaţi pe cari îi evacuează fără milă la prima restanţă, de frica insolvabilităţii. Muncitorii cu salariul mijlociu sunt îngăduiţi până la începerea sezonului de lucru.

Nu încape îndoială că insuficienţa câştigului influenţează în primul rând felul locuinţei unei familii. Prima restrângere a unei familii lovite de şomaj sau de venituri insuficiente se face asupra locuinţei. Dureros este că restrângerea nu înseamnă numai reducerea la cubajul locuinţei, ci şi la salubritatea ei. O familie compusă din mai mulţi membri cari au locuit în două camere salubre, nu se restrâng la o cameră, ci se mută mai întâi într'o locuinţă tot de 2 camere, cu o chirie mai mică, dar în condiţiuni de salubritate mai rele. Avem familii, care în timp de 2 ani şi jumătate şi-au schimbat de 3—4 ori locuinţa, de fiecare dată găsind că chiria este încă tot prea mare pentru capacitatea lor de plată.

Un alt factor, extrem de important pentru buna stare a membrilor familiei, este felul şi posibilităţile lor de a se odihni noaptea. La cele 765 familii, avem în total 2.782 membri. Revin deci mai puţin de 4 membri de fiecare familie. Toată această populaţie nu dispune decât de 1.150 paturi. In mijlociu, de fiecare cinci persoane revin 2 paturi. 433 familii nu au decât un singur pat în cameră. 286 familii au 2 paturi, 45 familii au 3 paturi şi numai o singură familie are 4 paturi. Peste 50% a familiilor dependente au un singur pat în locuinţă. In acest singur pat dorm toţi membrii familiei, indiferent de vârstă, sex sau relaţii familiale.

Cercetând această problemă în legătură cu chiria plătită, vom observa, după cum este firesc, că cei cari plătesc chirie mai mică au câte un singur pat, iar cei care plătesc chirie mai mare, sau locuesc în case proprii, au câte două sau mai multe paturi.

Se pot lesne înţelege rezultatele acestei promiscuităţi din punct de vedere sanitar şi moral. Bolile venerice şi în general bolile infecţioase, se propagă cu uşurinţă de neînchipuit. Astfel se lămureşte de ce se găsesc copii cu infecţie de blenoragie sau chiar sifilis. Faptul că în mare parte, ei nu se desbracă noaptea, ci dorm cu hainele pe ei, constitue o măsură — să zicem — de „profilaxie inconştientă". Altfel situaţia ar fi într'adevăr dezastruasă.

Dacă la condiţiunile insalubre in care trăesc în mare parte familiile noastre, adăogăm şi insuficienţa de hrană, se înţelege dela sine că starea sanitară a acestor familii nu poate fi decât rea;

b) Am arătat într'un studiu apărut în revista „Asistenţa Socială"[1]) care sunt cauzele cari determină, la noi, starea de dependenţă socială şi am comparat datele rezultate din experienţa noastră, cu cele din Statele-Unite. Din datele expuse în acea lucrare, rezultă că cea mai frecventă cauză de dependenţă socială la noi, este incapacitatea fizică — rezultată atât din boale, cât şi din infirmităţi — 58% din cazuri la noi, faţă de 41% în Statele-Unite.

Deci, acest capitol merită cea mai mare atenţiune, pentrucă el determină, alături de starea de dependenţă, şi procesul de desorganizare a familiei.

Din cele 765 familii, 722 au furnisat date pentru acest capitol. In toate aceste familii există şi copii. Numărul copiilor este de 1.425. Impărţind aceste familii pe grupuri principale, după salubritatea locuinţelor, vedem că aproape 60% din familii stau în locuinţe nesalubre şi 89% locuesc într'o singură cameră.

Din 1.425 copii, 502 sunt vădit anemici, subalimentaţi; aceasta înseamnă că 35% dintre copiii trecuţi de perioada sugară sunt suferinzi. Dacă adăogăm la starea de vădită salubritate şi defectele fizice de cari suferă cei mai mulţi din copii, putem constata cu uşurinţă ce material uman avem la periferia Capitalei şi ce perspective au pentru viitor copiii dependenţilor din Capitală. 783 copii, adică mai mult de jumătate, trăesc într'o singură cameră clasificată insalubră. Dintre aceşti copii, 446 sunt anemici şi subalimentaţi şi 210 bolnavi. Sunt familii fără nici un singur membru sănătos. Dintre familiile care locuesc într'o singură cameră clasificată salubră, în grupul celor cu 4 copii (deci minimum 6 persoane într'o cameră), avem 92 copii, dintre care 40 copii subalimentaţi şi 25 bolnavi.

Copii sănătoşi în aceste familii formează aproape o excepţie.

La 13 familii, de câte 6 copii, locuind deci 8 persoane într'o singură încăpere insalubră avem 28 copii anemici şi subalimentaţi şi 19 copii bolnavi. Grupul prim, deşi apare mai puţin grav din punct de vedere sanitar, este totuşi grupul de avangardă al tuberculozei.

Boala care interesează în cea mai largă măsură asistenţa socială este, fără îndoială, tuberculoza.

În cele 213 familii dela Asistenţa familiei din Tei, am avut 113 cazuri de tuberculoză diagnosicate de medici. Bineînţeles aceasta este situaţia între familiile dependente, nu situaţia generală a populaţiei.

Să vedem acum în ce mod se prezintă situaţiunea din punct de vedere moral.

Şi din acest punct de vedere criza economică are repercusiuni serioase asupra familiei. În primul rând, capul familiei, care nu mai poate face faţă situaţiei, îşi pierde autoritatea faţă de familie, al cărei conducător este. Familia nu mai are încrederea neclintită pe care o avea atunci când el putea câştiga suficient ca s'o întreţină. De aici lupta disperată a omului dornic de a-şi vedea familia la adăpost împotriva condiţiunilor vitrege; goana după lucru, alimentaţia insuficientă, frigul şi grija zdrobitoare a zilei de azi şi de mâine când nu ştie ce va da copiilor de mâncare. Toate acestea îl neurastenizează şi învins, zdrobit, ajunge la asistenţă. Vine timid, nu ştie ce să spună, evită să privească lumea în ochi, parcă ar fi furat ceva. De ce? Nu este obişnuit să ceară şi se cunoaşte imediat că suferă moraliceşte. Este pentru el primul pas greu de făcut, prima etapă a demoralizării, pentrucă deşi îi dai un ajutor, îi iei în schimb ce are mai preţios: demnitatea de om independent.

Câte drame de felul acesta nu se perindă în Biroul de Asistenţă, drame pe care numai un bun psiholog le-ar putea urmări în toată intensitatea lor. În deosebi, în condiţiunile noastre de asistare, apelul la asistenţa publică, este o cumplită degradare morală. Oricine

[1]) *Asistenţa Socială*, anul III, vol. I, p. 65.

îşi poate închipui ce simte un om conştient, condamnat să stea alături de toţi declasaţii şi vagabonzii, pentru o bucată de pâine, cum se întâmplă aproape în toate birourile de asistenţă dela noi. Birourile noastre de asistenţă ar trebui să aibă un loc, cât de mic, unde să se poată sta de vorbă cu acel nenorocit, spre a nu fi expus curiozităţii oamenilor şi cu modul acesta să nu-l ştie toată lumea că are nevoie să fie ajutat. Numai păstrând demnitatea oamenilor, trezim în ei dorinţa de a se întreţine singuri, cât se poate mai repede. Acesta este un mijloc de a preveni permanentizarea situaţiei de dependenţă. Astfel, după a doua, a treia vizită la asistenţă, dependentul poate să se obişnuiască cu atmosfera de acolo şi cu cerşitul, devenind prin obişnuinţă un permanent client al asistenţei.

Lipsa de raţională organizare a asistenţei sociale la noi în ţară mai pune o gravă problemă morală: problema delicvenţei. In faţa alternativei de a rămâne cinstit, răbdând de foame, îndurând frigul, lăsându-şi copiii să piară sau de a-i salva prin mijloace necinstite, orice părinte cu instincte morale va alege ultima alternativă, ajungând astfel în conflict cu legea. Numai acei cu o constituţie nervoasă mai slabă, caută să scape prin dezertare sau sinucidere din această situaţie echivocă, din acest conflict psihic, extrem de chinuitor. Desigur că este mult mai grea situaţia omului care îşi sacrifică principiile, renunţă la personalitatea lui, la demnitatea lui, ca să-şi salveze familia. Lupta lui este o luptă crâncenă, conflictul psihic în care a intrat îl macină încet, încet. zi de zi, pas cu pas, şi se întâmplă cazuri în cari adevărata rezolvire a crizei rămâne în sarcina psihiatrului, chiar atunci când criza economică a trecut.

Acestea sunt drame pe care opinia publică nu le cunoaşte şi de aceea este oricând gata să arunce piatra acestor oameni. Uman este ca să nu fie loviţi, ci ajutaţi şi chiar trataţi cu dragoste pentru ca să scape de tensiunea psihică în care au ajuns, nu din vina lor, ci din cauză că n'au putut în mod cinstit să-şi câştige existenţa lor şi a copiilor lor. Altfel, lăsaţi singuri şi condamnaţi de societate, ei cad din ce în ce mai jos, ducând cu ei şi familiile lor. Interesul conservării orânduirii sociale cere ca un om, chiar dacă a devenit delicvent, să nu fie exclus din societate, ci să fie reintegrat, reeducat, spre a deveni un membru util al ei.

Iată acum un caz, — un aşa zis „fapt divers" — peste care noi trecem cu destulă uşurinţă.

Un funcţionar particular cu 6 copii, avea o leafă de 4.000 lei pe lună. 3 din copii se îmbolnăvesc de pojar în toiul iernii, unul după altul. Medicul, doctoriile, regimul lactat, l-au pus în situaţia de a nu-şi putea plăti chiria lunară de 1.500 lei, timp de două luni. Dela patron n'a mai îndrăsnit să ceară avans fiindcă luase anterior pentru palton. Prietenii şi cunoştinţele se găseau şi ei în situaţii similare, astfel că nimeni nu-i putea da nimic. Pus în faţa situaţiei de a fi evacuat, cu lucrurile reţinute, cu copiii convalescenţi în stradă, pe un astfel de frig, funcţionarul care era casier a sustras suma de 3.000 lei din casa patronului şi şi-a plătit chiria, cu gândul că va lua de undeva un împrumut şi va pune banii la loc. Odată începutul făcut, de câte ori era la strâmtoare, lua cât îi trebuia din casă. Bineînţeles, sumele erau mici, câteva sute de lei ca să-şi plătească datoria la lapte, câteva sute la băcan, la brutar, ghetele copilului mai mare şi impozitul care trebuia plătit. Pe urmă s'a întâmplat ceeace era fatal să se întâmple. Controlul casei şi stabilirea lipsei de 5.800 lei. Patronul nu s'a adresat parchetului, dar l-a concediat, lăsându-l fără slujbă în miez de iarnă cu nevastă şi 6 copii. Rezultatul a fost dezastruos. Fiind fără lemne, 3 din copii au contractat pneumonie, 2 au murit, al treilea a fost salvat la spitalul de copii. Tatăl lor a umblat după ajutoare prin toate părţile, dar fără prea mult rezultat. Este criză, nu sunt bani. Dela primărie a luat ca şomer câteva sute de lei şi alimente: fasole, linte, cartofi şi pâine. Lua ce putea şi dela Palat, dela ziare şi diferite societăţi de binefacere. Suferinţa l-a învăţat să mintă ca să poată obţine mai mult. Omul acesta nu mai are demnitate, nu mai este omul de odinioară, funcţionarul cinstit timp de 16 ani. Când nu avea lemne, fura de unde putea, câte o bucată două dela depozite, dela particulari, în stradă dela căruţele de lemne, cerea dela servitoare, impresionându-le cu trista lui situaţie.

Şi când nu mai avea altă soluţie, fura din garduri ca să-şi încălzească copiii. Omul acesta nu are nici un viciu, este cel mai devotat soţ şi tată. Când găseşte, lucrează orice, cară pietre, lucrează la pavaj. Acum o săptămână a intrat curier cu lefă de 1.800 lei lunar. Familia lui nu a ştiut de unde aduce el toate lucrurile, nu a ştiut că el fură şi minte ca să-i poată salva.

Noi cunoaştem şi alte familii cari — în mod sistematic — se încălzesc din garduri furate, când nu au cu ce să-şi cumpere lemne.

Iată dar cum oamenii trebuind să trăiască, pauperismul îi sileşte să-şi ia mijloacele de trai de unde pot şi cum pot. Efectul? Se înmulţeşte furtul, minciuna şi înşelătoria.

Un alt aspect al problemei ni-l dă marele număr de *concubinaje* cu consecinţe de ordin eugenic, economic şi moral, prin copii nelegitimi ce rezultă din aceste concubinaje. Concubinajul este forma de convieţuire cu caracter temporar sau permanent, de preferinţă a oamenilor săraci. In mare parte femeile sunt acelea care caută prin concubinaj un refugiu împotriva sărăciei sau a muncilor grele: „Să am şi eu un om să câştige la casă" este reflecţia lor. Criza economică însă a inversat rolurile în mod uimitor. Găsim bărbaţi cari vin să trăiască în concubinaj cu femei cari au un venit stabil, chirie, leafă lunară sau o profesiune ce aduce un câştig bun. Acestea sunt cazurile când femeea refuză să se căsătorească cu el, fiindcă nu vrea să-l întreţină toată viaţa ei.

O croitoreasă a trăit în 4 ani pe rând cu 6 bărbaţi. Are trei copii, fiecare de la alt bărbat.

O altă femee a trăit cu un bărbat căruia i-a uitat şi numele. Din concubinajul lor de 4 luni i-a rămas un băiat. După ce concubinul a părăsit-o fără veste, a trăit câteva luni cu alt şomer cu care nu a avut copii şi pe acesta l-a întreţinut ea. Plictisindu-se de grijile existenţei şi-a căutat un concubin în situaţia de a o întreţine şi şi-a găsit un camerist. Cu acesta a avut o fetiţă.

Mai trist este că instituţia concubinajului creiază femeilor o situaţie incomparabil mai grea şi mai defavorabilă decât bărbaţilor pentru următoarele motive:

1) Ca regulă generală, întotdeauna bărbatul părăseşte familia, fără să simtă o cât de mică obligaţiune morală sau materială faţă de copii şi lasă femeia să se lupte singură pentru existenţa acestora.

2) Concubinii îşi terorizează mereu femeile cu părăsirea, exploatându-le într'un mod neuman. Ele îndeplinesc orice muncă, sunt silite să muncească şi să-şi ţină menajul de frică să nu fie părăsite.

3) Femeile sunt părăsite în mod definitiv, deobicei, la o vârstă mai înaintată, când capacitatea lor de muncă este redusă. Atunci sunt lăsate fără sprijin, adesea cu copii şi cu boli venerice. Legea noastră nu le ocroteşte, iar asistenţa poate face prea puţin pentru ele.

Este gravă îndeosebi *problema bolilor venerice*. Aproape toate aceste femei sunt bolnave şi este firesc să fie aşa, luând în considerare promiscuitatea în care trăiesc şi ignoraţia lor în ceeace priveşte chiar cele mai elementare reguli de igienă. Găsim femei părăsite după 12 sau chiar 20 ani de convieţuire, când soţul formează o altă familie cu o femeie mai tânără şi-şi lasă soţia bolnavă de blenoragie învechită cu toate complicaţiile inerente acestei boli.

Un sifilitic trăeşte în concubinaj cu o fată tânără, o infectează cu sifilis virulent şi după ce o vede cu pielea pigmentată de sifilis o părăseşte, fiindcă-i displace s'o vadă aşa. Pleacă la ţară şi se întoarce cu o altă fată tânără, foarte drăguţă, sănătoasă, o tovarăşe din copilărie, pe care „o ştie că-i cinstită". Deşi conştient de boala sa, el promite acestei fete că se va căsători cu ea imediat ce va avea parale. La cinci săptămâni dela venirea ei, fata prezintă un sifilis rebel şi speriată, îşi părăseşte concubinul şi fuge la părinţi. La două săptămâni dela plecarea ei apare a treia victimă, tot o fată dela ţară tânără sănătoasă.

Din cele expuse până aici, se vede cât de înspăimântătoare este ignoranţa acestor femei şi provizoratul în care trăesc. Ele ştiu perfect de bine că li se poate prea uşor întâmpla să fie părăsite de concubin şi să rămână şi cu sarcina copiilor şi totuşi consimt să trăiască în concubinaj. Femeile părăsite, lăsate cu mai mulţi copii, nu pot face faţă situaţiei în mod satisfăcător, fiindcă nu pot câştiga suficient pentru întreţinerea lor, iar pe de altă parte, ele fiind duse la lucru, n'are cine să îngrijească copiii acasă şi să le facă educaţia. Copiii stau singuri, umblă toată ziua pe stradă, se alimentează insuficient şi dacă nu au ce mânca, cerşesc sau fură unde pot. Trebue să ne gândim că aceşti viitori cetăţeni vor întemeia şi ei la rândul lor tot asemenea familii! Copiii ai căror părinţi au trăit în concubinaj, consideră această stare de lucruri ca normală şi la rândul lor trăesc şi ei în concubinaj.

La cele 521 de familii din grupul asistaţilor dela Sectorul de Galben şi dela Asis-

tenţa Familiei din Tei, s'a găsit un număr de 197 cazuri de concubinaj, deci aproape 40% din aceste familii rezultă din concubinaje. Este uşor de închipuit ce înseamnă, din punct de vedere al alcătuirii familiei, acest procent excesiv de concubinaj. Cazurile nu sunt accidentale, ci au o vechime apreciabilă şi din ele a rezultat un număr de 739 copii.

Cele mai multe concubinaje sunt de o vechime între 3—5 ani. 37,5% din concubinaje cad în această grupă de vechime, 22% au o durată mai mică, iar restul depăşeşte durata de 5 ani.

Studiul făcut de către *Institutul Central de Statistică*, în colaborare cu *Asociaţia pentru progresul Asistenţei Sociale* asupra *fenomenului nelegitimităţii* în comuna Bucureşti, în anul 1936, arată că 76,3% dintre copiii nelegitimi din Bucureşti sunt născuţi din concubinaje şi încă din concubinaje de lungă durată. S'au făcut, timp de un an, anchete la domiciliul mamelor cari au născut copii nelegitimi în acel interval de timp în Bucureşti, — adresele fiind luate zilnic dela Oficiul Stării Civile — şi s'a cercetat cauza nelegitimităţii. Rezultatele studiului sunt extrem de interesante, prezentând, pentru prima oară la noi în ţară fenomenul ilegitimităţii sub diferitele sale aspecte. Astfel, se poate constata că pauperismul este unul din factorii de seamă în determinarea legăturilor de concubinaj.

Iată deci cum instituţia concubinajului este şi ea influenţată şi favorizată de criza economică. Urmările grave, demoralizatoare, în organizarea familiei, precum şi frecvenţa cazurilor, ar trebui să oblige conducătorii Statului să caute o soluţionare a acestei stări critice.

Incontestabil că depresiunea economică atinge pe membrii familiei şi din punct de vedere *psihic*. Este însă extrem de greu de stabilit în ce măsură, pentru motivul că repercusiunile tensiunii nervoase provocate de grija şi nesiguranţa zilei de mâine, nu se manifestă decât mai târziu. Specialiştii în igiena mintală au început pretutindeni studii documentate pentru a observa influenţa depresiunii economice asupra familiei, din punct de vedere psihic. *Dr. G. Pratt*, unul din cei mai distinşi specialişti în igiena mintală din Statele-Unite, afirmă[2]) că depresiunea economică are influenţă distructivă asupra vieţii familiale în general, fiindcă provoacă reducerea standardului de viaţă în massă. Aceasta constitue primul pas spre desechilibru şi demoralizare în viaţa individuală sau familiară. Cu cât criza se accentuiază, cu atât sporeşte şi desechilibrul nervos al membrilor familiei. Dr. Pratt crede că în viitor o să apară psihoze şi nevroze în massă, generalizate în toate ţările, ca urmare a depresiunii economice actuale şi a lipsei de siguranţă.

Din materialul prezentat până acum, nu putem trage nici o concluzie documentată în ceeace priveşte influenţa pauperismului asupra stării psihice a familiei. Nici nu a fost, aceasta intenţia, fiindcă rezultatele depresiunii economice asupra familiei, evidenţiindu-se gradat, abia mai târziu, după câţi-va ani, vor putea fi verificate în mod documentar.

Pentru ca această verificare ulterioară să fie însă posibilă, trebue să avem un termen de comparaţie între datele viitoare şi cele actuale sau trecute. Pentru acest motiv am întreprins studiul acestor 765 familii, căutând să le fixăm situaţia lor actuală, din punctele de vedere pe cari le-am crezut esenţiale şi mai susceptibile influenţei depresiunii economice. Familiile le avem împărţite şi pe grupuri profesionale, cu situaţia veniturilor şi cheltuelilor lor, cu situaţia sanitară şi culturală a copiilor lor, toate aceste date fiind absolut necesare peste câţiva ani, când comparându-le cu datele ce se vor constata atunci, se va putea vedea dacă standardul social al grupelor respective este mai ridicat sau mai scăzut, în ce măsură şi datorit căror împrejurări. Studiul acesta s'ar fi putut face mai bine, luând la rând *toate* familiile dintr'un cartier, studiindu-le astfel întreaga comunitate, aşa cum este ea în realitate, nu numai o anumită clasă socială.

Cum însă o monografie a întreg mediului urban este foarte anevoioasă, costisitoare şi de lungă durată, a trebuit să ne delimităm numai la familiile asistate, urmărindu-le timp îndelungat, chiar şi după normalizarea lor.

---

[2]) *Mental Hygiene Bulletin: „Mental Hygiene and the Depression"*, 4 Ian. 1932.

Dar dacă nu putem încă fixa rezultatele imediate, nu trebue să trecem cu vederea unele impresii pe care le avem toţi cei ce lucrăm pe teren social, urmărind influenţa depresiunii economice asupra familiei. Se pare că din studiul celor 765 familii întreprins de noi, anumite rezultate confirmă aceste impresii ale noastre, pe care recapitulându-le, putem spune că criza economică afectează familia în două feluri: *a*) ca instituţie socială *şi b)* ca unitate socială.

Ca instituţiune socială, familia suferă în coeziunea şi în constituţia ei. Şomajul şi câştigul insuficient silesc femeile şi copiii să intre în arena vieţii, ca să câştige minimumul absolut necesar oricărei existenţe.

Lupta pentru existenţă, angajând femeile în afară de cămin, copiii rămân fără îngrijire, fără educaţie, familia îşi pierde coeziunea, pentrucă membrii familiei au din ce în ce mai puţin contact între ei. Interesele lor devin tot mai disparate şi familia, încetul cu încetul, îşi schimbă organizarea ei internă, luând o formă de familie socializată. Familia devine astfel un grup social compus din membri individualizaţi din ce în ce mai mult. Căminul fără tată şi fără mamă în tot timpul zilei, este rece, neprimitor.

O experienţă recentă a Centrului de Asistenţa Familiei din Tei, confirmă acest fapt cu prisosinţă. Dela Şcoala Primară Nr. 36 de fete sau selecţionat toţi copiii-probleme: copiii cari au multe absenţe nemotivate, cari sunt turbulenţi la şcoală, vagabondează, fură şi cei întârziaţi sau cu probleme sanitare. Cu această ocazie, s'a constatat că din cei 84 copii de şcoală selecţionaţi din 530, majoritatea nu au acasă un cămin normal, părinţii find profesionişti. Ca urmare, s'au pus la dispoziţie birourile Centrului nostru pentru copiii cari vor să-şi facă lecţiile acolo. Copiii vin de pe la ora $1^{1}/_{2}$, deci direct dela şcoală, fără să se mai ducă acasă. Este semnificativ, fiindcă nimeni nu merge bucuros la străin, dacă are acasă o atmosferă plăcută. Aşadar copiii tânjesc după un cămin cald, luminos, unde să găsească dragoste şi înţelegere. Aceşti copii pot fi salvaţi dela vagabondaj, cerşetorie şi delicvenţă dacă li se dă un cămin, sau, în lipsa acestuia, măcar un adăpost prietenesc.

In aceste împrejurări, cu o viaţă de familie în plină dezorganizare şi lipsiţi de organizaţiile menite să înlocuiască căminul în timpul absenţei părinţilor, rezultatul nu poate fi decât înmulţirea numărului copiilor-probleme.

Ca instituţiune socială, familia este influenţată şi de concubinaj. Am văzut cum creşterea numărului concubinajelor este în raport direct cu criza economică. Concubinajul este o formă patologică de familie care dă rezultate dezastruoase, nu numai din punct de vedere moral, ci şi din punct de vedere al bunei stări familiale şi în special în ceeace priveşte situaţia de drept şi buna stare a copiilor lor. Prin înmulţirea concubinajelor şi recunoaşterea lor de către societate, ca o formă acceptabilă de familie, se creiază o situaţie periculoasă pentru naţiune, cu consecinţe grele din punct de vedere eugenic. Este dovedit în toate ţările, că copiii nelegitimi dau un procent mai mare de mortalitate infantilă, de delicvenţi şi de retardaţi mintali[3]).

Prin urmare, creşterea concubinajelor înseamnă în mod implicit, creşterea procentului mortalităţii infantile, creşterea numărului anormalilor mintali şi a delicvenţilor, ceeace duce în mod precis la degenerarea rasei. Criza economică restrânge şi posibilităţile de educaţie şi instrucţie a copiilor, din cauza salariului insuficient al părinţilor, iar în familiile unde tatăl este şomer, copiii trebue să-şi câştige singuri existenţa. Biroul copiilor din Departamentul Muncii al Statelor-Unite, arătă că dintre copiii cari au părăsit şcoala până la 1 Iunie 1931, 40% au intrat deadreptul în industrie, la mecanică sau manufactură[4]), fără să mai aibe vre-o posibilitate de a învăţa o meserie. Aceasta înseamnă că aceşti copii sunt condamnaţi să rămână toată viaţa lor muncitori necalificaţi. Acelaşi raport arată că majoritatea acestor copii au fost siliţi să părăsească şcoala din cauza pauperismului familiei.

---

[3]) *Illegitimacy as a Child-Welfare Problem* Vol. I şi II *Bureau Publication*, Nr. 75.

[4]) *Children at Work*, Survey 15 Febr. 1932, p. 543.

Deoarece în organizarea Statului, familia este celula socială cea mai importantă, avem cu toţii datoria, Stat şi particulari, să contribuim, prin munca noastră la consolidarea acestui organism social, familia, de care depinde viitorul şi existenţa statului de mâine.

VETURIA MANUILĂ

MUNCITORII AGRICOLI BASARABENI ÎN DOBROGEA

Dobrogea întreagă, (atât cea veche cât şi Cadrilaterul) are un pământ bogat pentru agricultură. Cultura cerealelor şi creşterea vitelor sunt rentabile în această regiune, dacă ne gândim că porturile sunt aproape şi centrele mari de desfacere (Constanţa, Bucureşti şi staţiunile balneare în timpul verii) la îndemână.

In plus Dobrogea are căi de comunicaţie (şosele şi căi ferate) bune.

După ce s'a început colonizarea Dobrogei cu români macedoneni şi români din Vechiul-Regat, pe pământurile rămase libere în urma plecării turcilor, acest colţ de pământ românesc a început să cunoască o vieaţă socială intensă.

Pe ruinele satelor de bordee turceşti se ridică astăzi sate şi târguri noui româneşti cu case mari şi uliţe largi. In câmpiile de altă dată, înţelenite, răscolite numai pe alocurea de turme de oi, a răzbătut plugul, şi peste tot se întind astăzi lanuri de grâu, de orz şi de porumb.

In această forfoteală de vieaţă şi de muncă se cer multe braţe de lucru.

Dobrogea nu are braţe de lucru suficiente şi din această cauză au fost căutate şi aduse de aiurea. Astăzi muncitorii agricoli sunt basarabeni din judeţele de sud ale Basarabiei, iar păstorii la oi din părţile Transilvaniei.

Colindând în lung şi în lat Dobrogea, cu ocazia unei concentrări din primăvara anului 1939, peste tot pe unde am umblat (sate, gări, ferme), am întâlnit muncitori din Basarabia.

Ştiind că Basarabia e o regiune agricolă ca şi Dobrogea, — deci are nevoie de braţe de lucru — primele întrebări pe care mi le-am pus au fost:

1. De ce pleacă aceşti oameni după lucru cu miile de la vetrele lor?
2. Pleacă numai pentru sezonul muncilor agricole sau rămân definitiv în Dobrogea?
3. In ce condiţiuni materiale lucrează, în această regiune, şi cum îşi duc vieaţa?
4. Care naţionalităţi pleacă după lucru în mai mare număr: Românii, Ruşii, Bulgarii sau Găgăuzii?

Răspunsurile au fost următoarele:

Ceea ce-i sileşte, în primul rând, pe basarabeni să-şi părăsească gospodăriile lor şi să plece după lucru în oraşele şi satele din Dobrogea şi Vechiul-Regat e *seceta*.

In anii de secetă, exodul spre centrele agricole şi industriale din Dobrogea e organizat. Prin târgurile Basarabiei de Sud, (Volintiri, Tatar-Bunar, Sarata, etc.) sunt fixate zile anumite din săptămână când pleacă cu căruţa transporturi întregi de flăcăi şi fete.

Muncitorii se grupează câte 6—8 persoane, plătesc împreună un căruţaş, şi pe unde pe jos, pe unde în trăsură, pleacă după lucru în Dobrogea. Cei care nu au bani pentru tren sau căruţă, pleacă pe jos, făcând câte 12 — 14 zile, — din satele lor din jud. Cetatea-Albă sau Tighina.

In anii de secetă, pleacă din Sudul Basarabiei nu numai muncitorii agricoli, ci şi meseriaşii. Negăsind de lucru sau fiind nevoiţi să lucreze pe un preţ foarte scăzut, îşi iau şi ei uneltele şi pleacă în Dobrogea. Aici găsesc de lucru, pe un preţ mai bun, la coloniştii ce-şi ridică gospodării noui.

Pleacă basarabeni după lucru în Dobrogea şi în alţi ani decât cei secetoşi. Mai ales familiile numeroase şi cu puţin pământ trimet prisosul lor de braţe de lucru în alte părţi unde se plăteşte munca mai bine.

Mulţi dintre cei care au fost anchetaţi, mi-au declarat că au pământurile lor, date la împroprietărire, dar fiind prea departe de sat (60-70 km), nu le pot lucra, le arendează sau le vând, iar ei pleacă după lucru. Această situaţie e mai frecventă în satele româneşti de pe valea Nistrului (jud. Tighina) care au fost împroprietărite în Bugeac (la Manzâr unde astăzi pe pământurile lor e colonia evreiască Lambrovca şi la Văratec, jud. Lăpuşna, unde loturile lor au fost cumpărate de Bulgari).

În satele româneşti de lângă Nistru, din vestita regiune pomicolă Copanca şi Chiţcani, pleacă mulţi locuitori după lucru în Dobrogea, deoarece la ei nu se găseşte de lucru în tot timpul.

Pomii roditori cer muncă mai intensă, primăvara, la curăţit, stropit şi toamna la culesul fructelor. Deosebit de asta, pomii rodesc numai la doi ani odată, aşa că un an din doi nu au de lucru la grădini şi sunt nevoiţi să plece. În satele din Sudul Basarabiei, bântuite destul de des de secetă, sătenii au sărăcit în aşa măsură încât îşi lucrează pământurile lor cu totul primitiv. Din această cauză agricultura nu mai rentează. Se adaugă în plus şi lipsa căilor de comunicaţie şi depărtarea pieţelor de desfacere a produselor agricole.

Mâna de lucru nu poate fi întrebuinţată pe loc, deoarece nu sunt ferme sau gospodării mari care să caute muncitori. Acolo unde mai sunt, de pildă coloniile nemţeşti din sudul Basarabiei, dau un preţ cu totul mic, fiind oferta prea mare de braţe de lucru.

La început pleacă după lucru în Dobrogea bărbaţii. Lucrează câţiva ani în timpul sezonului agricol (Aprilie-Noemvrie) şi toamna târziu se întorc acasă. După ce găsesc locuri bune de muncă, mai aduc şi alţi membri ai familiei, băieţi sau fete. După câţiva ani, pleacă după lucru toată familia definitiv în Dobrogea. Casele le dau cu chirie, dacă nu reuşesc să le vândă, iar pământurile le arendează la cei care rămân în sat. Pe mulţi dintre ei îi stăpâneşte dorul de casă şi de locurile unde s'au născut şi sunt hotărîţi să se întoarcă după ce vor aduna ceva bani. Alţii, dimpotrivă, nici nu vor să audă de Basarabia. Au groază de secetă şi de foamete. Aceştia cer să fie colonizaţi. Mulţi dintre ei au putut să se colonizeze acum câţiva ani în urmă (unii s'au colonizat), dar fiind hotărîţi să se întoarcă acasă, n'au primit să renunţe la loturile de pământ din Basarabia, pentru a primi altele în Dobrogea. Astăzi însă regretă că nu s'au colonizat [1]). Minoritarii de altfel nici nu au dreptul să se colonizeze. Dintre Români unii au reuşit să se colonizeze.

Cei mai mulţi muncitori din Basarabia sunt întrebuinţaţi la muncile agricole şi în gospodării. Foarte puţini dintre ei sunt meseriaşi: lemnari sau cizmari. Femeile se angajează servitoare sau lipesc cu lut casele noi ale coloniştilor. Lipitul cu lut a ajuns în Dobrogea o specialitate a femeilor basarabence, după cum muncitorii cu braţele în agricultură sunt preferaţi tot basarabenii.

Cei mai mulţi se angajează la muncile agricole cu sezonul (Aprilie-Noemvrie) bărbaţii primind, lunar câte 700-800 lei, iar femeile câte 500-600 lei, hrana, în unele cazuri şi încălţămintea.

Proprietarii de ferme aduc muncitori agricoli prin oficiile de plasare din Tighina, Cetatea-Albă şi Ismail.

În asemenea cazuri proprietarii suportă şi cheltuielile cu transportul pe C. F. R.

Iată, de pildă, Haim Vainer, proprietarul fermei agricole Gherzelar, jud. Caliacra (ferma are o întindere de 517 ha şi o moară ţărănească) a angajat prin Oficiul de plasare Tighina 50 de muncitori pentru sezonul agricol curent. Majoritatea acestor lucrători sunt din com. Alexandreni jud. Tighina. Numai câţiva sunt din com. Baccealia şi Chiţcani jud. Tighina. În anul 1938 a angajat lucrători din jud. Tighina din următoarele sate ro-

---

1) In satul Arman jud. Caliacra s'au colonizat 25—30 familii din jud. Ismail încă din anii 1900—1914.

mâneşti: Chiţcani (6 lucrători). Copanca (8 lucrători), Baccealia (11 lucrători), Calfa (1 lucrător), Bulboaca (1lucrător), Ermoclia (1 lucrător), Nicolăeni (1 lucrător), Tighina (11 lucrători).

Hamalii basarabeni în gări sunt plătiţi cu câte 200 lei pentru încărcat un vagon.

Se asociază mai mulţi hamali, încarcă vre-o câteva vagoane într'o zi şi fiecare dintre ei se alege cu câte 60-80 lei pe zi.

Munca în Dobrogea e sezonieră: primăvara, vara şi toamna. Cel mai mult e căutată mână de lucru în timpul treerului (Iulie şi August). Atunci se plăteşte şi 100 lei pe zi muncitorilor cu braţele. Hamalii în gări au sezonul lor de câştig luna August şi Septembrie, după ce se termină treerul, când se fac mari vânzări de cereale.

Din banii ce-i adună în acest timp, lucrând zi şi noapte, trăiesc toată iarna, când nu găsesc aproape nimic de lucru.

Muncitorii sezonieri locuiesc la conacurile moşiilor sau la gospodăriile la care s'au angajat.

La moşii dorm în bordee sau case construite anume pentru lucrători. Bărbaţii şi femeile dorm în case separate. Celor căsătoriţi li se dă camere separate. In bordee sunt construite paturi de lemn peste care sunt aşternute rogojine. Dorm unul lângă altul în şiruri de 40-50 de persoane.

Mai greu o duc cu locuinţa cei care se angajează la Bulgari. După cum mi-au declarat mai mulţi muncitori : „La Bulgari iarna dormi în grajd. Tot acolo şi mănânci. Este lege la Bulgari: În casă un strein dacă e slugă nu poate intra. Doi ani am stat slugă la bulgar şi în casă la el n'am intrat. În grajd am dormit îmbrăcat şi iarna şi vara şi tot acolo am mâncat". (Informator Teodor Ostapencu, 30 ani, rus din jud. Ismail).

Cei care s'au hotărît să rămână definitiv în Dobrogea închiriază case cu câte 1—2 camere pentru care plătesc 200-400 lei pe lună; în bani sau în muncă. Unii adună bani şi după ce-şi procură locuri de casă, încep să-şi construiască bordee sau case. Fiind săraci, banii din munca cu braţele de abia le ajunge pentru hrana zilnică. Stau ani întregi cu câte o jumătate de casă descoperită. Locuesc, până ce gătesc casele în *şoproane* sau „aplecătoare" (dependente de casă) cu câte o singură cameră. Acolo se îngrămădesc iarna câte 5—10 persoane şi dorm, câţiva pe paturi, iar cei mai mulţi, de-adreptul pe pământ.

Din banii ce-i adună vara şi toamna, sezonul lucrului, îşi cumpără îmbrăcăminte şi-şi procură provizii pentru iarnă. Iarna nu găsesc de lucru şi trăiesc din economiile din timpul verii. Celor mai mulţi nu le ajung economiile şi atunci sau se împrumută, angajându-şi braţele pentru vara viitoare, sau stau flămânzi, mâncând odată pe zi.

Aceşti muncitori agricoli nu sunt înscrişi la „Casa Asigurărilor Sociale". În cazuri de boală sau de moarte, se abate asupra lor cel mai mare dezastru. Nu au cu ce se îngriji şi de cele mai multe ori se lasă în voia soartei spunând: „Vie şi moartea; de abia scap de o vieaţă de chin".

Se întâmplă de multe ori conflicte de muncă între muncitori şi proprietari.

Atunci muncitorii se adresează, în primul rând, şefului de post sau primarului. Autorităţile însă aproape întotdeauna sunt conrupte de către proprietari cu câte un miel, o putină cu brânză, aşa că dreptatea, în cele din urmă, o are tot cel mai tare: *proprietarul* şi nu cel mai slab: *muncitorul*.

Mulţi muncitori renunţă să mai urmărească banii ce le datorează proprietarii, numai pentru a scăpa de urgia lor şi a şefului de post care îi bate, spunându-le că-s bolşevici din Basarabia. Mai greu o duc fetele care se angajează ca muncitoare agricole sau servitore. Multe din ele cad victime poftelor proprietarilor sau vătafilor, ajungând apoi prostituate.

În timpul scurt cât am stat în Dobrogea, n'am putut urmări statistic numărul muncitorilor agricoli originari din Basarabia în Dobrogea.

Am putut însă înregistra *populaţia flotantă* trecută în controalele şefilor de post din raza comunelor Şerpeni, Preselenţi, Spasova, Duranlar, Cernăuca şi Arman din judeţul

Caliacra. Datele în cifre sunt trecute în tabelele alăturate: Din aceste tablouri constatăm că cei mai numeroşi sunt Găgăuţii (35,70 %), vin apoi Ruşii (31,91 %), Românii (21,70 %) şi puţini de tot Bulgarii (10,63 %). Dacă socotim că Românii din Sudul Basarabiei, în comparaţie cu toate celelalte naţionalităţi sunt puţini, procentul de 21,70 % e destul de ridicat.

Faptul e cu atât mai dureros, cu cât o regiune cu atâtea minorităţi cum e Sudul Basarabiei unde fiecare român trebuie să fie socotit ca un factor de apărare şi întărire a românismului, n'ar trebui să dea populaţie de flotanţi agricoli români. Ei trebuiesc ţinuţi şi ajutaţi acasă la ei, ca prin prezenţa şi prin raporturile cu celelalte naţionalităţi să devină agenţii vii de românizare al acestui ţinut.

Mulţi dintre Români, plecând singuri după lucru sau cu familiile, gospodăriile lor sufăr o mare desorganizare, prin faptul că lipsesc de acasă, bărbaţii, stâlpii gospodăriilor, sau rătăcesc din sat în sat cu familiile în căutarea unui loc unde să prindă rădăcini.

Urmărind anii când au venit sau s'au stabilit în Dobrogea, constatăm că cei mai mulţi sunt din ultimii ani (1937 - 1939) ceea ce denotă că sunt încă în situaţia de flotanţi, neavând timpul necesar să se stabilească definitiv în Dobrogea. Din anul 1928 sunt în aceste sate 11 capi de familie. Sunt mai mulţi din acest an faţă de alţi ani, deoarece se ştie că atunci a fost în Basarabia o secetă grozavă când au plecat foarte mulţi muncitori după lucru în centrele agricole din Vechiul-Regat şi Dobrogea.

Afluenţa mânii de lucru din Basarabia în Dobrogea se explică prin apropierea dintre aceste regiuni şi prin asemănarea de climă. Românii, Ruşii, Bulgarii şi Găgăuţii din Bugeac, fiind obişnuiţi cu clima de stepă, mai uşor se pot adapta unui regim de vieaţă din Dobrogea.

Privitor la situaţia muncitorilor basarabeni din Dobrogea, se pot face şi alte constatări: Statul urmăreşte să colonizeze această regiune numai cu Români. Bulgarii, Găgăuţii şi Ruşii sunt opriţi dela colonizare. Aceste minorităţi fiind oprite de a se stabili în Dobrogea ca proprietari de pământ, se pot stabili însă definitiv ca muncitori agricoli. Numărul lor prea mare trecut din Basarabia în Dobrogea contribuie ca această regiune să-şi păstreze şi mai departe caracterul de conglomerat etnic. Normal ar fi ca minoritarii, muncitori agricoli, din Sudul Basarabiei, să fie îndreptaţi spre centrele agricole curat româneşti ca, pe această cale, să se poată întreprinde românizarea lor.

Faptul că o regiune cu caracter pur agricol cum e Sudul Basarabiei, are un aşa de mare prisos de braţe de lucru, ne arată că în această parte a ţării domneşte o cruntă sărăcie; iar agricultura se face în mod cu totul primitiv. Nu numai din Sudul Basarabiei pleacă după lucru muncitori în Vechiul-Regat. Muncitorii dela nord: Lăpuşna, Orhei şi Bălţi se îndreaptă mai mult spre Muntenia, Moldova şi Ardeal (Ilva-Mică). De pildă la moşia lui Ion Marian din Piatra-Olt sunt peste 1.000 de muncitori la tăiat lemne în pădure şi la muncile agricole. Despre muncitorii agricoli basarabeni din Moldova şi Muntenia ne vom ocupa cu altă ocazie.

Populaţia flotantă şi colonizată originară din Basarabia de Sud, în satele din raza comunelor: Şerpeni, Preselenţi, Spasova, Duranlar, Cernăuca şi Arman, jud. Caliacra (luna Aprilie 1939)

Naţionalitatea (1)	Nr. capilor de familie (2)	% (3)	Judeţele (4)	Nr. capilor de familie (5)	% (6)
Români	51	*21,70*	Cahul	92	*40*
Ruşi	75	*31,91*	Ismail	60	*25,53*
Bulgari	25	*10,63*	Tighina	36	*14,23*
Găgăuţi	84	*35,70*	Cetatea-Albă	47	*20*
Total capi de familie	235	—	—	235	*99,76*

Starea Civilă (1)	Numărul persoanelor (2)
Necăsătoriţi sau văduvi plecaţi singuri după lucru	96
Căsătoriţi, plecaţi singuri după lucru, familiile cu 1—8 copii rămase în Basarabia	26
Căsătoriţi plecaţi după lucru cu familiile (fără copii)	24 bărbaţi 24 soţii
Căsătoriţi plecaţi după lucru cu familiile (cu 1—8 copii)	93 capi de familie 395 soţii şi copii
Total general	658 persoane

MUNCITORI ŞI COLONIŞTI DUPĂ PROFESIE

Muncitori cu braţele (1)	Servitori (2)	Văcari (3)	Fântânari (4)	Apagii (5)	Cismari (6)	Total capi de fam. (7)	Agricultori (8)	Agricultori şi industriaşi (9)	Total (10)
116	51	4	3	4	1	209	23	3	26

Data sosirii Anul (1)	N-rul (2)	Data sosirii Anul (3)	N-rul (4)	Data sosirii Anul (5)	N-rul (6)	Data sosirii Anul (7)	N-rul (8)	Data sosirii Anul (9)	N-rul (10)
1917	1	1925	2	1929	6	1933	3	1937	28
1921	1	1926	1	1930	1	1934	5	1938	61
1923	1	1927	5	1931	1	1935	5		
1924	5	1928	11	1932	2	1936	10		

Total . . . . 235 capi de familie.

ANEXĂ: MUNCITORI AGRICOLI BASARABENI ÎN DOBROGEA

1. *Iftimie Smirnov*, 43 ani, rus, originar din Ceadâr-Lunga jud. Tighina. Are soţie şi 7 copii.

„Am plecat în Dobrogea, după lucru, în anul 1929, primavara, şi m'am oprit la Arman judeţul Caliacra. La noi era foamete mare atunci. Şi amu nu-i prea bine. Am în Basarabia 4 ha. lot de împroprietarire, — casa cu chirie ţineam şi eram meseriaş — tâmplar. Daca aveam altă avere, stam şi acuma în Basarabia. Am plecat singur şi m'am oprit la Arman unde m'am angajat lemnar la şcoala ce se facea atunci. Comitetul şcolar mi-a ramas dator cu 5.000 lei. Am trimis bani acasî şi a venit soţia cu trei copii şi pe urmă i-am adus şi pe ceilalţi doi. Femeia se angaja la lipit casele cu lut, că basarabencele lipesc casele. Astea de aici nu ştiu. Plăteau ziua la lipit cu 60—70 lei.

In anul 1931 m'am mutat la Casim, judeţul Caliacra şi am lucrat la colonişti, la case.

Am tot crezut că se face bine la noi în Basarabia ca să mă întorc înapoi la locurile noastre. De asta nici n'am cerut împroprietărire. D-l primar mi-a spus: „lipseşte-te de pământul din Basarabia şi îţi dam aici. Amu nu prea este pământ".

Am lucrat la construcţia primăriei, a şcoalei şi am zis: „Domnule primar, daţi-mi şi mie un loc, să-mi fac şi eu un bordeiu, un adăpost". Mi-au dat o jumătate de firtă şi am pornit casa.

Am plătit peste 10.000 lei chirie în 5 ani.

Plăteam câte 1.800—2.400 lei pe an.

Am băgat pe 2 copii argaţi la boieri, am adunat bani şi am început casă.

Copiii se angajează cu luna şi cu anul:

1. Grigore, 19 ani, e argat la un boier bulgar, cu 900 lei pe lună.
2. Vasile, 18 ani, e argat la alt boier, tot cu 900 lei pe lună.
3. Tatiana, 16 ani, e servitoare la Bazargic, cu 200 lei pe lună, cu îmbrăcăminte.

Intervine soţia lui Iftimie Smirnov: „Are îmbrăcăminte din vechituri. Of! da ce să faci, dacă n'ai putere să-i ţii pe toţi acasă!".

4. Gavril, 13 ani, e argat la un macedonean, cu 400 lei pe lună.
5. Ileana, 11 ani, e servitoare la o cârciumă.

Doi copii sunt mici şi stau acasă cu noi.

Astă iarnă am fost toţi acasă. Ziceam că nu se mai mântue iarna. Eram mulţi şi nu mai aveam ce le da de mâncare şi iarna nu-i de lucru. Ce-am câştigat vara, până în primăvară tot s'a dus.

Până la concentrare [1], câştigam câte 60—70 lei

[1] Concentrarea din 1939, luna Martie.

pe zi, chiar şi 100 lei. Amu nu-i nimic. De când m'am întors dela concentrare (o săptămână), n'am pus tesla în mână S'a început lucrul la silozuri la gară şi plătesc 45 lei pe zi.

Nu-ţi ajunge nici de mâncare. Un om mănâncă 20 lei şi-i rămân 25 lei, da la noi cu copii, ajung 25 de lei?

Amu, slavă Domnului, c'am băgat pe copii la slujbă, că de acolo avem de mâncare. Amintreli, nu ştiu ce-am face".

Observaţii. In Septemvrie 1938, a început să-şi construiască o casă. A înălţat pereţii de chirpici şi i-a acoperit cu paie ca să nu se răzmoaie. A construit alături cu casa „un aplecator" cu o cameră şi bucătărie. In bucătărie are şi atelierul.

In cameră sunt două paturi. Astă iarnă, patru persoane au dormit pe paturi, iar 5 persoane, jos la pământ, pe rogojini. Camerele sunt curate şi se observă un bun simţ pentru gospodărie. Sărăcia însă nu poate fi învinsă numai prin acest simţ.

2. *Toader Ipati,* 41 ani, român, originar din satul Zăvărtaica, Republica Moldovenească, are soţie şi doi copii.

„Am trecut Nistrul în anul 1930, pe la Olăneşti, cu soţia şi doi copii. M'am oprit întâi la Talmaza, lângă Nistru şi acolo am stat 3 ani de zile. Luam câte 3—4 hectare de pământ dela oameni şi sămănam porumb, cartofi, fasole.

Am auzit că încoace, în Dobrogea, câştigă muncitorii mai bine. Am venit în anul 1934, da, câştigul e tot acela ca şi la Talmaza. Acolo era şi iarna câştig, că lucram la nuiele, făceam coşuri, dar aici nu-i.

Aici este de lucru la sapă, la hărman (la treer). Se găseşte şi iarna de lucru, dar mai greu. O bucată de pâine, tot o câştigăm. In Dobrogea îs de patru ani, pe-al cincilea. M'am oprit în satul Sandu-Aldea, judeţul Caliacra şi m'am angajat mirigiu (la păzit mireaua, ţarina). Am stat un an de zile şi m'au plătit cu câte o baniţă jumătate de porumb şi câte o jumătate de baniţă de grâu la hectar.

Am câştigat noi doi, că doi am fost angajaţi, vreo 5.000 kg de grăunţe şi le-am vândut cu 4 lei kg şi am luat 20.000 lei. Ne-a venit câte 10.000 lei de om. Grâul l-am mâncat cu soţia şi copilaşii. Soţia a umblat şi ea cu ziua la prăşit şi primea câte 30—40 lei pe zi. Copiii umblau la şcoală.

De-acolo m'am mutat în satul Ciobancuis (locuit de sârbi). Aici am intrat la un proprietar şi lucrez cu ziua şi eu şi nevasta cu câte 40—50 lei pe zi şi în timpul harmanului (treerului), şi 100 lei pe zi.

Lucrez şi iarna şi vara. Iarna se plăteşte mai puţin. Stau cu casă cu chirie la un învăţător, deacum de doi ani pe-al treilea. Plătesc 100 lei pe lună. Nu-i dau bani, da-i muncesc, că-i om cinstit.

Avem o singură cameră. Am cercat să-mi fac o casă, da-i scump pământul. Cine să pună cuvânt pentru mine să mă colonizeze?

N'am auzit să dea pământ la transnistrieni şi basarabeni de-ai noştri.

Cât lucrăm, ne ajunge numai bine de mâncat şi îmbrăcat. Eu îs îmbrăcat, copiii şi nevasta îs îmbrăcaţi, un ban de cheltuială am. Până amu m'am purtat bine şi am fost sănătoşi, mânţămăsc lui Dumnezeu.

Avere nu poţi face, dar de cheltuială se gaseşte.

Nu-ţi aduci aminte de Zavărtaică, nu te trag locurile înapoi?

Nici aminte nu-mi aduc. M'am dat prin străinătăţi. Dacă ar fi vreodată pace, şi să zică mergeţi pe la locurile voastre, m'aş duce. Dacă ar fi bine, cum a fost cu crucea 'n mână, cum am apucat dela părinţi, m'aş duce. Da amu îi rău. Pe toţi gospodarii îi duc la Sibiri (Siberia).

Soţia mea îi din Cioburciu, de dincolo (Republica Moldovenească), şi avea grădină la Talmaza, judeţul Tighina, 6 ha. De asta ne-am tras noi la Talmaza. Grădinele, cât am stat noi, le ţineau dela Stat jidanii; cu şirâţenii (şiretenie), faceau agronomii învârteli Mă duceam cu nevasta vara în grădină şi plângeam amândoi când vedeam ce urajai (roadă) este şi nu ni le dă nouă în arendă.

Mai mult de jale am plecat încoace, ca să nu vedem cum culeg alţii urajaiu (roada) de pe copacii noştri. Am plecat să nu mai vedem cum stăpânesc alţii locurile noastre".

3. *Ştefan Zinovencu,* 31 ani, rus, originar din satul Şagani, judeţul Cetatea-Albă, căsătorit, fără copii, n'are părinţi. Are şapte fraţi. Părinţii au avut 6 ha pamânt şi l-au împărţit la copii. Iată cum se prezintă situaţia acestei familii:

1. Calistrat Zinovencu, 42 ani, căsătorit, cu 4 copii, rămas în Basarabia.
2. Fedea Zinovencu, 32 ani, necăsătorit, fără copii, lucrător cu soţia în Dobrogea.
3. Pavel Zinovencu, 20 ani, necăsătorit, lucrător în Dobrogea.
4. Vladimir Zinovencu, 33 ani, căsătorit, cu un copil, lucrător în Basarabia.
5. Simion Zinovencu, 24 ani, necăsătorit, lucrător în Dobrogea.
6. Ivan Zinovencu, 38 ani, căsătorit, cu 2 copii, lucrător în Dobrogea.
7. Ştefan Zinovenco, 31 ani, căsătorit, fără copii, lucrător în Dobrogea la un fermier macedonean.

De ce n'ai rămas în Basarabia, să-ţi cauţi de lucru acolo?

Cum să stau acasă? să mor de foame?

„Trebuia să mă duc undeva să caut de lucru.

Nu mă duc să fur. Să lucrez la nemţi (colonişti în Sudul Basarabiei), cu un pol pe zi?

Nemţii nu pleacă după lucru, că ei au pământ, câte 40 ha, şi 6 cai. Sunt la noi nemţi la Tuzla, la Sărata (judeţul Cetatea-Albă) şi trăiesc bine. Când a fost criza (seceta), în 1928, cei bogaţi din Şagani veneau şi dau 1 pud (16 kg) de făină şi luau un hectar să-l samene.

Am făcut armată şi noi; la români dă pământ, (loturi de colonizare), dar nouă nu ne dau. Pentru mâncare şi îmbrăcăminte ajunge, dar numai atâta. La noi este unul la moşie cu soţie şi doi copii. Lucrează şi el şi soţia, şi când împlineşte anul, nu are nimic de primit dela boier, ba şi dator rămâne câteodată.

Boierul plăteşte foarte bine, dar nu-i ajunge".

4. *Axente Şevcencu*, 27 ani, rus, din satul Dragulea, judeţul Ismail, căsatorit, cu un copil de 7 ani. Are părinţi bătrâni. Tatăl e de 70 ani şi mama de 67 ani. Au 3 ha de pământ.

Are doi fraţi mai mari, care au rămas în Basarabia: 1) Pricopie, de 48 ani, casătorit, cu doi copii, agricultor cu 2 ha; 2) Simion, căsatorit, cu un copil, agricultor cu 1 ha, lucrător cu ziua.

Axente Şevcencu, lucreaza ca hamal la gara Casîm.

„Se plăteşte de încărcat vagonul cu 80 lei pe zi. Se întâmplă de două ori pe săptamână să fie de lucru, dar patru zile stai şi aştepţi să vină marfa. După treerat se gaseşte de lucru în fiecare zi. Cât câştigi atunci, îţi ajunge să manânci şi să te îmbraci.

Dar ca să strângi bani şi să cumperi vreun hectar de pamânt, nu-i chip.

Stau cu chirie şi platesc pentru o cameră 250 lei pe lună.

Ai de gând să te întorci în Basarabia?

Nu mă duc. Ce să mu duc, dacă n'am acolo nici pamânt nimic. Nu sunt înscris la „Asigurări Sociale" şi ferească Dumnezeu să te îmbolnăveşti, nu vine să te caute nimeni. Mori cu zile. Când sunt bolnav eu, mă cauta nevasta, când e bolnavă ea, o caut eu".

5. *Evdochim Ţapu*, 44 ani, originar din satul Chiţcani, judeţul Tighina, are soţie şi patru copii: Ileana, 14 ani; Liuba, 8 ani; Maria, 6 ani; Ion, 17 ani, lucrează cu tatăl în Dobrogea.

Are la Chiţcani 1/2 ha livadă de pomi roditori şi casă. A arendat livada cu 4.000 lei pe un an, cu rod la alegere din 5 ani.

„Negustorul alege anul când e roadă mai mare din 5 ani.

Negustorului îi convine să dee 4.000 lei şi să iee cea mai bună roadă din 5 ani, un an. El scoate 15.000—20.000 lei venit.

Am avut un lot la Mânzăr judeţul Tighina, de 6 ha. Nu m'am putut duce acolo că-i departe, 70 km dela Chiţcani. Am vândut lotul cu 18.000 lei. Din banii aceştia, am plătit datoria pe pământ şi am rămas cu 8 000 lei. Banii i-am cheltuit că s'a nimerit un an greu.

Aci în Dobrogea lucrez al doilea an. Am mai lucrat în anul 1928 în Oltenia la grădina lui Barbu Ştirbei. Am lucrat acolo cu câte 1.800 lei pe lună. Am fost dela noi din Chiţcani, chemaţi să îngrijim grădinele (livezile) vreo 20 de oameni. La grădina ceea. era logofăt (administrator) un om dela noi din Chiţcani şi el ne-a chemat.

La noi la Chiţcani nu este tot timpul de lucru. Primăvara se găseşte la hultuit (altoit), la legat, dar pe urmă toată vara mai puţin. Numai toamna la cules, vreo lună jumătate se găseşte şi nu în tot anul. Un an este roadă în livezi, un an nu este.

In anul trecut, am slujit vreo 7 luni la d-l Vainer (moşier) şi m'am întors acasă cu 5.000 lei, amândoi, cu băiatul. Am mai trimis şi acasă, când câte 300 lei, când câte 500 lei. Am trimis vreo 4.000 lei. Din banii iştea am trăit toată iarna. Am cumpărat pâine la copii şi la pâine udătură, că samanătură n'am avut".

6. *Profir Budicenco*, 19 ani şi Eugen Budicenco, 19 ani, fraţi, ruşi, agricultori, din satul Zolocani, judeţul Cetatea-Albă.

Are acasă părinţi şi trei fraţi. Doi fraţi sunt mai în vârstă şi lucrează şi ei în Dobrogea.

Al treilea frate e mai mic şi stă acasă.

Profir Budicenco s'a angajat ca slujitor la vite la un bulgar.

Bulgarul avea 36 cai şi 16 boi, vaci, şi era singur noaptea la aceste vite. Era mult de lucru, nu isbutea şi stăpânul îl înjura şi îl bătea. A fugit de-acolo, lăsându-şi actele la stăpân şi plata pe o lună şi jumătate. S'a angajat pe 10 luni în alt sat, (Arbajia, judeţul Caliacra), cu 9.500 lei.

Aici a slujit trei luni şi venindu-i telegramă de acasă că e greu bolnav tatăl său, a plecat în Vinerea Paştelui. Stăpânul nu vroia să-i dea banii. Fiind reclamat la şeful de post, i s'a plătit (600 lei), iar restul de 2.150 a rămas să i se plătească pe urmă.

Neajungându-i bani de tren (trenul până la Cetatea-Alba costă 880 lei), s'a urcat într'un tren cu ostaşi şi a călătorit clandestin până la Feteşti, urmând să ia de acolo trenul mai departe.

Au plecat de-acasă, după lucru, în toamna anului 1938, unul cu 88 lei şi altul cu 100 lei în buzunar.

„Am călătorit până în Dobrogea pe jos, timp de 13 zile; noaptea dormeam pe câmp, pe la colibe, iar ziua ne duceam prin sate. Unde erau Bulgari sau Nemţi, nu ne lăsau noaptea în sat. Unde erau Ruşi ori Români, trăgeam la câte un om sărac şi ne primeau. Câtă foame am tras, numai noi ştim! Erai bucuros că te primea, că-ţi dă drumul să dormi într'un grajd.

Tata acasă e bolnav şi nu poate lucra. Pământul îl arendăm că avem datorie la Percepţie. La noi e secetă. La noi toţi băieţii pleacă după lucru în Dobrogea.

Lucrezi cât lucrezi, dar se întâmplă că stăpânul nu te plăteşte. Ba te şi bate şi dacă te duci şi te plângi la şeful de post, stăpânul are legătură cu şeful, răcneşte şeful la tine şi de nevoie fugi fără parale.

Am plecat de-acasă cu o cămaşă, şi de când slujesc, s'a rupt şi stăpânul nu vrea să-mi dea nici bani, nici cămaşă să-mi facă. Da în „împăcăciune" (contract), este scris să-mi facă o cămaşă, izmene, şi o pereche de opinci". Eugen Budicenco e angajat pe 11 luni cu 5.000 lei, socotit lunar 454 lei, din care plăteşte impozit comunal 191 lei.

7. *Mihai Sinică*, 32 ani, român, originar din comuna Baccealia, judeţul Tighina, căsătorit, cu doi copii. Are casă şi 3 ha de pământ. N'are vite.

A lucrat cu anul la Grigoreni (judeţul Tighina), primind între 3.000—4.000 lei pe an. Dela 3 Martie 1938, s'a angajat la d-l Vainer (moşier, judeţul Caliacra) cu 8.000 lei pe an. După un an de zile s'a dus acasă cu 3.000 lei. S'a îmbrăcat cu res-

tul banilor și a mai trimis și acasă (23 Aprilie).

„La noi e cam prost timpul. Chiar și acuma grâul de abia iese din pământ. Multe grâne au pierit și le-au arat de-al doilea, dar aici, ia uite-te ce grâne frumoase!

Parcă noi venim de flori de cuc? Venim după muncă, să ne hrănim. Dacă ar fi la noi recoltă, n'am veni; am sta și am lucra bucățica noastră. Iacă, chiar anul ista îi secetă; iese norodul la câmp și plânge că nu-i nimica. Te duci la unul acolo și lucrezi și-ți dă 15 lei pe zi. Noi dacă n'am ști ce pâine mâncăm aci, n'am veni îndărăt în Dobrogea după lucru. Femeia mai lucrează pe lângă casă, la câmp. Cum să stau acasă, să ne uităm unul la altul (omul cu soția)?

— De ce nu vii în Dobrogea cu toată familia?

— D'apoi cu copiii ce să faci? De bine de rău, acolo au un acoperemânt. Aci în Dobrogea este mai mult pământ și se găsește de lucru".

8. *Haralambie Simacenco*, 44 ani, rus, originar din satul Șagani, județul Cetatea-Albă. A plecat după lucru încă din anul 1924. Are 4 ha de pământ și casă. Are soție și patru copii:

Copiii:

Mihail, 19 ani, lucrător cu ziua.

Alexandru, 17 ani, servitor la Pretura „I. Gh Duca", județul Caliacra.

Maria, 12 ani, învață la școală.

Alexandra, 8 ani, învață la școală.

Haralambie Simacenco e păzitor de noapte în satul „I. Gh. Duca", județul Caliacra. Ziua lucrează pe unde se întâmplă. Soția sa lucrează la spălat rufe și la lipit cu lut.

A plecat din Basarabia din cauza secetei. A semănat 30 ha (lua pământ în dijmă) și nu s'a făcut nimic trei ani la rând. Acum îi lucrează pământul sora sa. Din banii ce-i primește, plătește impozite. Intrebat fiind dacă nu cumva intenționează să se întoarcă în Basarabia, spune: „tot gândesc să mă întorc înapoi dacă nu ieu, măcar copiii mei se vor întoarce" Când a venit în Dobrogea, s'a oprit la satul Uzular, județul Caliacra și a luat pământ în dijmă dela un bulgar. Bulgarul l-a alungat în timpul recoltei și n'a putut să-i facă nimic, deoarece luase pământul fără contract.

—„In Basarabia, la noi, lucrează fără contract și nici nu știam atunci românește. După aceea am început să lucrăm cu ziua, cu soția și cu copiii ca să câștigăm o bucată de pâine. Am dat acum vreo câțiva ani în urmă 3.000 lei unui agronom să mă colonizeze. Agronomul s'a spânzurat ca să scape de urmărire că mai făcuse el tâlhării cu colonizarea și n'am mai văzut nici pământul, nici banii. Primăria mi-a dat o jumătate ha de pământ, loc de casă și mi-am făcut un bordeiu. Lemnul m'a costat vreo 4.500 lei. Bordeiul m'a ținut vreo 8.000 lei. Lucrez la ce cade: tai lemne, strâng gunoiu, sap și câștig un ban, de sare, petrol.

O zi se întâmplă de găsesc de lucru pentru o pâine, da două, trei zile nu se găsește nimic. Stai și te gândești încotro să apuci.

Am săpat trei zile la șanț și am câștigat 150 lei. Dar ce ajung 500 lei la 6 suflete? Mâncare trebue, sare trebue, gaz trebue.

Două luni de zile se găsește de lucru la sezon: la seceră, la harman (treer), și atunci câștigăm și ne îmbrăcăm. Dar iarna ședem, că n'avem ce face".

9. *Trofim Văcăriu*, 30 ani, român, originar din satul Hârboveț, județul Tighina. Are numai mamă și un frate de 20 ani, însurat. Are 3 ha pământ.

„Lucrez de vreo 10 ani în Dobrogea

M'am căsătorit cu o nemțoaică din satul Facria, județul Constanța. M'am întâlnit cu dânsa la lucru și așa ne-am cunoscut.

Avem 2 copii, lucrez eu singur cu 8.000 lei pe an (și mâncare în produse) fasole, cartofi, uleiu, etc.

Primesc lunar câte 32 kg făină de grâu, 10 kg mălaiu, 1 kg uleiu, 1 kg ceapă, 1 kg sare, 1 kg petrol, 10 kg cartofi, 1 kg fasole. Stăpânul îmi mai dă o grădină pentru zarzavat lângă casă și jumătate ha porumb, un purcel și locuința. Soția dă ajutor la muls vacile și primește câte 1 kg jumătate în fiecare zi.

In anul trecut am hrănit 4 porci și i-am vândut cu 6.800 lei. Cu banii ieștea am cumpărat un loc de casă la Facria unde vreau să mă mut".

10. *Iacob Purcariu*, 48 ani, român, originar din satul Faraonovca, județul Cetatea-Albă. Are soție și trei copii:

Copiii:

Spiridon, 19 ani, slujește cu 7.000 lei pe an.

Grigore, 13 ani, slujește cu 3.000 lei pe an.

Ileana, 12 ani, slujește cu 100 lei pe an.

Are 5 ha împroprietărire și le-a dat pe 3 ani în arendă cu 200 lei ha, când i-a murit soția.

In anul trecut, Iacob Purcariu a slujit la gospodarul Tache Albu, din satul Cerchez, județul Constanța, cu 4.000 lei 1/2 an și îmbrăcămintea: pălărie, opinci și pantaloni.

Cu ocazia concentrării din 1939 Aprilie, a plecat la regiment și când s'a întors la satul Cerchez, nu l-a mai angajat. In timpul anchetei (luna Aprilie 1939), caută de lucru.

„Când am venit cu băiatul la lucru în Dobrogea în anul trecut, pe timpul secerei, am făcut drumul pe jos două săptămâni. Stăteam noaptea pe la oameni, pe unde se nimerea. Ne duceam întâiu la șeful de post și ne arătam actele".

11. *Vasilie Simicenco*, moldovean, 20 ani, originar din satul Copanca, județul Tighina.

Are mamă și doi frați: Leonea, 26 ani, căsătorit și Ifim, 23 ani.

„Avem la Copanca 6 hectare de pământ, lot de împroprietărire, dar e prea departe de Copanca 60 km, și-l arendăm în fiecare an, cu câte 700 lei hectarul. Din banii iștea plătim impozitele.

Fratele meu Ifim, e croitor. Tatăl meu a fost cismar și el. Acasă avem două vaci. Mama lucrează la croitorie.

Slujesc de un an de zile, cu 800 lei pe an, fochist la moară la d-l Vainer".

12. *Teodor Cuzmencu,* 52 ani, originar din satul Cicima, județul Ismail. Căsătorit, cu patru copii. Copiii: Ion, 23 ani, în armată; Grigore, 20 ani; Fadei, 12 ani; Claudia, 13 ani.

A avut pământ 4 ha, dar l-a vândut ca să plece în America. S'a oprit emigrațiunea și a rămas fără pământ și bani; i-a cheltuit cu actele și intervențiile.

A venit după lucru în Dobrogea în 1932.

Lucrează cu ziua, el cu soția și copiii. „Plătesc pentru locuință 200 lei pe lună. Când găsești de lucru, ai ce mânca, când nu, stai flămând. Câștigăm acuma câte 35 lei pe zi (tatăl) și 25 lei băiatul. Nu e în fiecare an același lucru. Proprietarii se adună și pun prețul.

Bulgarii dau preț prost. Am cerut să fiu împroprietarit, dar au spus că-s bătrân".

13. *Alexandru Doicencu,* rus, 36 ani, originar din județul Cetatea-Albă, plecat în anul 1926 după lucru în Dobrogea. A stat 3 ani la Constanța și acolo s'a însurat. Azi are 5 copii. E lucrător la gara Cara-Omer, județul Constanța. Incarcă și descarcă cereale și alte mărfuri. Cerealistul grec Jean Luben, plătește la vagon 200 lei; se asociază câte 8—9 lucrători și încarcă 4—5 vagoane pe zi. Câștigă fiecare persoană câte 90—100 lei pe zi. De lucru se găsește mai mult în lunile August, Septemvrie și Octomvrie.

Alții s'au stabilit definitiv la Cara-Omer.

In Cara-Omer, sunt 30 familii de basarabeni. Cei mai mulți vin și lucrează în timpul sezonului.

Nu se gândesc să se mai întoarcă acasă.

„Aicea găsim o bucată de pâine, da la noi (în Basarabia), îi sărăcie".

PETRE ȘTEFĂNUCĂ

GEOGRAFIA ECONOMICĂ A SATULUI DRĂGUȘ

Geografia economică a unui sat se înfățișează sub felurite aspecte. Relieful, constituția solului, rețeaua hidrografică, clima; apoi arterele de comunicație, mijloacele de transport și centrele comerciale și, în sfârșit, populația; toate contribue la varietatea de peisagiu a vieții economice a satului.

Problemele pe care geograful și le pune când are să prezinte economicul unei regiuni sau țări, trebue să și le pună — natural în mic — și pentru unitatea socială ce se numește sat. Mijloacele de investigație sunt aceleași, numai că realizările sunt mult mai reduse. Structura geologică și clima trebuiesc integrate unei regiuni mai mari, deoarece fenomenele încadrate acestor două capitole, se pot explica numai într'o totalitate; specificul neputând fi găsit pe o porțiune așa de mică, cum este satul. Și dacă ar fi posibil — mă gândesc la climă — fenomenul nu poate fi definit numai printr'o observație trecătoare, ci el trebue urmărit și cercetat cu ajutorul mijloacelor științifice într'un timp mai îndelungat. De aceea, elementele climei: maximele și minimele temperaturii, mersul ploilor, direcția și frecvența vânturilor — la studierea unui sat — nu pot fi decât elemente împrumutate din regiunea în care se găsește satul.

Satul Drăguș este așezat în Țara Oltului, la 18 km S-V de orașul Făgăraș, la o egală distanță între Olt și Munții Făgărașului și între comunele Sâmbăta-de-Sus și Viștea-de-Sus.

Teritoriul satului este format dintr'o regiune muntoasă spre Sud și o regiune de șes, sau câmp, formată din conuri de dejecție spre Nord.

Regiunea muntoasă are ca limite: Valea Sâmbetei spre Est, valea Viștișoara spre Vest și creasta munților Gălășescu (2298 m) spre Sud. Această parte începe dela Casa dela Mânăstire (640 m), Piscotei și Poiana la Huplea, se întinde pe o lungime de circa 10 km, ocupând partea abruptă, unde relieful are înălțimi între 600 — 2.298 m.

Dela poalele muntelui spre Nord se continuă regiunea câmpului, pe o lungime de aproape 13 km, cu o altitudine ce variază între 430 — 630 m.

Este mărginită de Dealul Măgurenilor, Dumbrava, Lacul Botului, Capul Câmpului, Cărpenișul și linia situată cam la 4 km spre Sud de Olt.

Lăţimea medie a teritorului este 5 km. Forma hotarului ar fi deci un dreptunghiu cu baza 5 km şi lungimea de 23 km.

Profilul geografic ne arată diferenţa de înălţime a regiunilor componente ale satului şi ne scoate în evidenţă înfăţişarea nu numai longitudinală a teritorului, ci şi transversală. Muchea muntelui Drăguş coboară oblic dispărând sub conul de dejecţie al văii Sâmbetei.

Câmpul dela poalele muntelui, este format din viitura celor două ape care au ferăstruit muntele şi au creat conurile de dejecţie ale Sâmbetei şi Viştişoarei pe aripile cărora se desfăşoară hotarul Drăguşului, limita între aceste două conuri formând-o pârâiaşul Drăguşelul.

Prima parte — regiunea muntoasă — se împarte în: „Muchia" şi „Coasta Drăguşului". Cea de a doua — regiunea câmpului — în: „Intravilanul" (Vatra Satului), „Peste Vale", „Din jos de sat", „Ţarina" şi „Piscu Seaca". Fiecare din acestea se împart în altele mai mici, având denumiri ce se leagă de partea economică a locului (vezi planşa I-a)

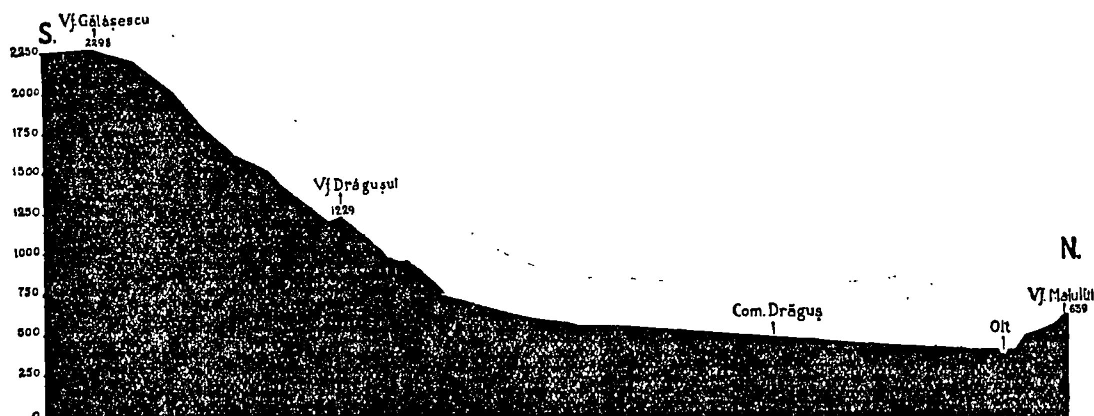

Fig. 1. — Profilul geografic al regiunei Drăguş

Munţii cristalini ai Făgăraşului au un povârniş repede spre Ţara Făgăraşului. În văi, se desfăşoară larg urmele eroziunii glaciale, alături de poduri întinse. Materialul eroziunii glaciale a coborît în vale şi formează substratul teritoriului pe care este aşezat satul Drăguş. Podurile au fost prinse de păşunile alpine şi de pădurile de brad şi de fag.

Depresiunea Făgăraşului este un depozit cuaternar de roci cristaline, venite din munte, peste care s'a aşezat un strat de loess şi de pământ vegetal, mai gros în unele părţi şi mai puţin gros în altele [1]).

Precipitaţiile atmosferice în regiunea munţilor sunt peste 1.200 mm şi coboară până la 800 mm., în regiunea Oltului [2]).

Satul Drăguş se încadrează unei regiuni cu destulă umezeală.

Reţeaua hidrografică o formează râul Drăguşului, cu apă suficientă, numai primăvara şi toamna, când ploile sunt abundente, care este rezultatul unei difluienţe a Viştişoarei la cota de 650 m; pârâul Drăguşelul, care se uneşte cu râul Drăguşului, înainte de a ajunge în sat, Vâlcelele — o serie de pârâiaşe — care prin confluenţa lor formează Vâlcica, pârâul colector al apelor hotarului din sus şi al mustului de gunoiu, scurs dintr'un număr destul de însemnat de gospodării. Este singura apă ce trece chiar prin sat şi care, din punct de vedere economic, are o importanţă covârşitoare — e mana grădinilor prin care se poate face irigaţie — atât pentru producerea nutreţului de vite, cât

---

[1]) Emm. de Martonne, *La Valachie*. Paris. 1902. Carte géologique: V. Mihăilescu, *România*, Bucureşti, 1936, pag. 47.

[2]) Emm. de Martonne, *o. c.* Carte pluviométrique.

şi pentru pomărit. Singurul teritoriu de clasa I-a din satul Drăguş e format din aceste grădini, care se cosesc de patru ori pe an şi cu producţie sigură de fructe.

Din nefericire, suprafaţa udată de Vâlcica este abia de vre-o 10 ha.

Apa curgătoare este preţuită mult în satele din regiunea dela poalele muntelui. Drăguşenii se consideră nefericiţi că cele două râuri mari ce-şi strâng apele depe moşia muntelui lor, se îndreaptă unul spre Sâmbăta-de-Sus şi Sâmbăta-de-Jos şi altul spre Viştea-de-Sus şi Viştea-de-Jos. Intre locuitorii din Drăguş şi cei din Sâmbăta a existat şi există continuu un conflict pentru alimentarea cu apă. Legea regimului apelor din 1924 recunoaşte drepturi de folosinţă pentru Drăguşeni asupra apei de prisos ce se va arăta în Valea Sâmbetei. Pentru aceasta, urma să se facă numai o legătură între Sâmbăta şi văile seci ale Drăguşului. Drepturile satului Drăguş asupra apei din Sâmbăta s'au mărit odată cu anexarea regiunii de 280 jugăre dela poalele muntelui „Muchia Drăguşului", de lângă Mânăstirea lui Brâncoveanu, cu care a fost împroprietărită comuna pentru păşunat. Acest pământ, înainte de războiu, era proprietatea satului şi era păşunea hergheliei din Sâmbăta-de-Jos. In această vreme din râul Sâmbăta, era îndreptat un canal cu apă prin mijlocul păşunatului, spre a servi de adăpat vitele în permanenţă. După ce moşia a fost trecută Drăguşenilor, locuitorii din Sâmbăta-de-Sus au izolat acest canal, încât regiunea a devenit cu totul lipsită de apă.

Pentru această nevoie vitală s'au făcut anchete şi s'au întocmit procese-verbale ce formează mari dosare de corespondenţă, problema fiind un mijloc de propagandă şi promisiune politică continuă.

Este interesant de văzut corespondenţa dintre Serviciul apelor din Braşov, Ministerul Lucrărilor Publice şi Primăria din Drăguş. Din ea se vede cum geniul rău al politicei tot amână o realizare atât de binefăcătoare unui întreg sat. Drăguşenii plătesc întocmirea de proiecte, se obligă singuri să facă cu prestaţie săpăturile celor 500 metri de canal, dar totul este în zadar, fiindcă autoritatea se mărginea numai să vină în sat, să „lămurească populaţia" asupra „soluţionării tehnice în conformitate cu legile" [3]). Din 1924 şi până în 1938, conflictele se ţin lanţ, iar problema este încă nesoluţionată.

Fără îndoială Drăguşenii nu vor ceda, pentrucă apa le este necesară nu pentru irigaţie şi nici pentru grădinărie, ci pentru nevoile vitelor, mai ales în timpul verii când ciurde de bivoli trebuie să se scalde.

In legătură cu apa, trebue menţionat că în cuprinsul hotarelor satului nu sunt torenţi. In regiunea muntoasă, apa Sâmbetei are un curs repede care ar putea să fie întrebuinţată ca forţă motrice. Drăguşelul este utilizat pentru mişcarea a trei mori şi 2 ferăstrae (joagăre).

Pe un astfel de relief şi sol, cu o umiditate destul de variată şi bogată, se grefează zonele de vegetaţie etajate. Muntele cu pădurea şi păşunile; câmpul cu grânele şi livezile.

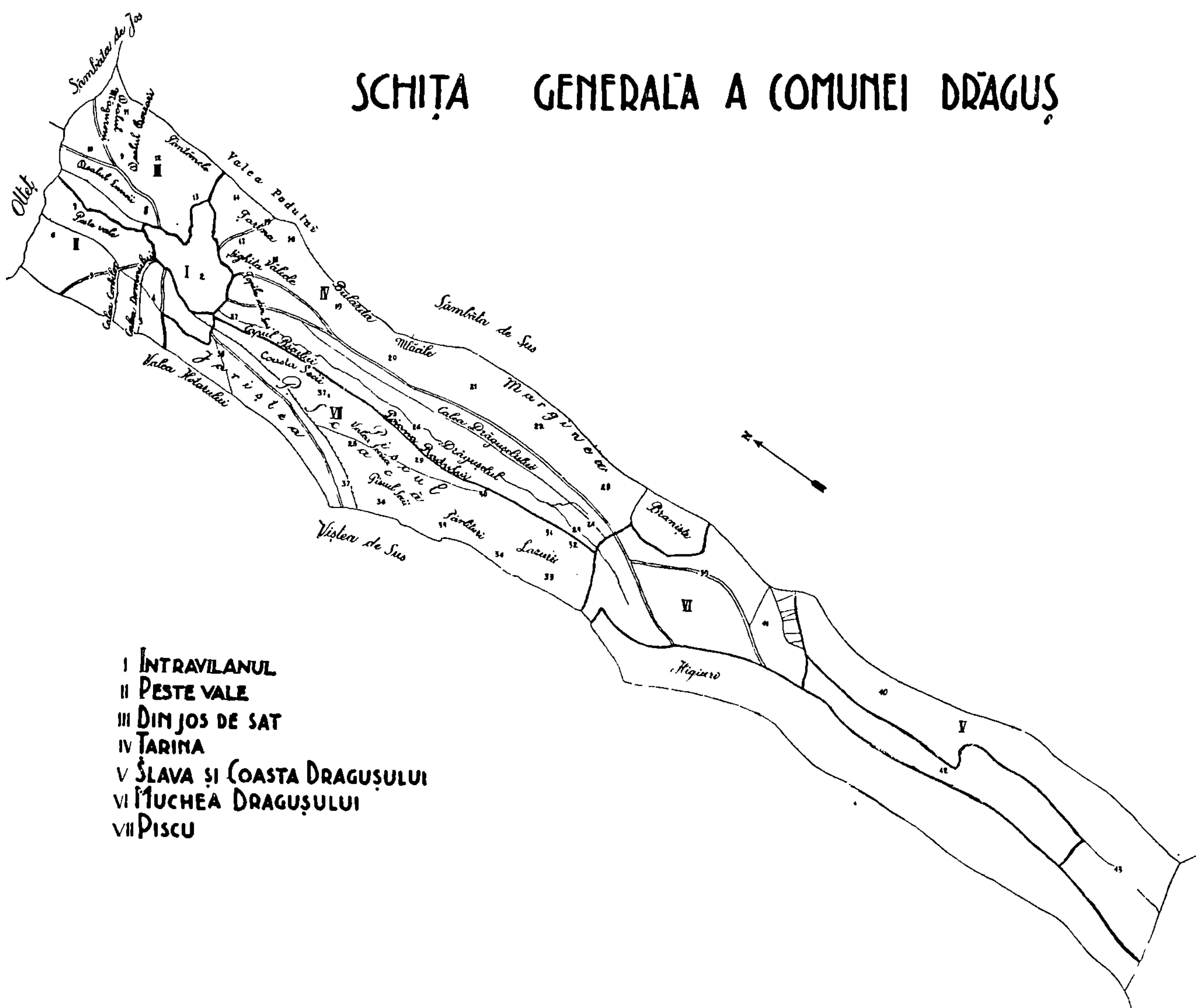
Pădurea comunală este aşezată pe hotarul de Sud dela 640 m. până la 1.700 m. altitudine, şi se etajează în: mesteacăn, fag, brad şi zona alpină. Ea se întinde pe o suprafaţă de 968,82 hectare, fără goluri. Golurile cuprind 140 hectare şi servesc pentru păşune. Pădurea se găseşte între valea Sâmbetei-de-Sus, la Est şi hotarul de Vest al muntelui.

Exploatarea se face anual, separat parchet de fag, separat parchet de brad, pădurea având două serii de tăieri în cupoane anuale. Suprafaţa unui cupon anual de fag este de 6 hectare. Tăierea se face succesiv, adică 1/3 din materialul existent şi din 10 în 10 ani.

Posibilitatea anuală la fag este de aproximativ 900 metri cubi, până la 1.200 metri cubi. Pentru aceasta se taie cam 800—1.400 arbori. După ce materialul lemnos a fost marcat, cantitatea realizată se distribue între locuitori. Se fac 305 părţi egale, adică numărul familiilor din Drăguş, obţinând fiecare 1/305 parte.

---

[3]) Dosarul este la Primaria comunei Drăguş.

SCHIȚA GENERALĂ A COMUNEI DRĂGUȘ
Olteț
Valea Podului
Sâmbăta de Sus
Valea Hotarului
Vișlea de Sus
I INTRAVILANUL
II PESTE VALE
III DIN JOS DE SAT
IV ȚARINA
V ȘLAVA ȘI COASTA DRAGUȘULUI
VI MUCHEA DRAGUȘULUI
VII PISCU

Pentru acest material se incasează de comună, dela un locuitor, pentru cota 1/305 parte, 80—120 lei. Din această sumă se realizează un fond, care întreţine cheltuielile de pază, administrare, impozit anual. Sistemul de repartiţie este foarte interesant de ştiut, deoarece, el arată sociabilitatea şi încrederea ce există între conlocuitori.

1/305-a parte se obţine de un locuitor în chipul următor: Se fac 305 bilete, scrise cu numărul dela 1—305, ce reprezintă cantitatea respectivă a unei cantităţi proporţionale lemnoase. Aceste bilete se introduc într'o căciulă sau pălărie şi se trag la sorţi de un concrezut, ales de oameni, la faţa locului, în pădure. Sorţul ce reprezintă arborii formează dreptul fiecărui locuitor. Arborii sunt tăiaţi de fiecare locuitor în parte şi aduşi acasă în piese lungi.

Cupoanele anuale de brad se taie ras de pe porţiune. Suprafaţa anuală este de circa 2 hectare. Materialul se vinde în licitaţie publică numai între locuitorii Drăguşului. In ziua fixată pentru licitaţie, toţi locuitorii sunt prezenţi la faţa locului în pădure. Primarul începe cu numărul 1, fixează preţul licitaţiei, orientându-se după estimaţia serviciului silvic şi, dela acest preţ în sus, se concurează locuitorii între ei.

Sumele rezultate se incasează de Casieria comunală şi cu ele se întreţin 900 metri patraţi de pepinieră şi 180 m^2 de cărări şi poteci. Pepiniera este cu puieţi de molid. Plantaţiunile se fac sub conducerea personalului silvic, cu prestaţie publică, primarul trimiţând sătenii, în grupe, pentru muncă.

Se taie cam 1.300 arbori groşi, cu diametru între 12—54 cm şi se realizează un volum de circa 650 m^3. Valoarea metrului cub se ridică la 140 lei, la faţa locului în picioare.

Pe lângă obişnuitele cupoane anuale, li se mai aprobă, de către Ocolul silvic, în urma inventarierilor brigadierului de control, arbori rupţi de vânt, vicioşi şi bătrâni. Sistemul de obţinere este acelaş.

Materialul de brad se întrebuinţează la construcţiile gospodăreşti. Locuitorii nu au voie să vândă. Se fac totuşi unele schimbări cu material de stejar adus din Ardeal, necesar pentru stâlpii de şură şi stâlpi de poartă. Din materialul de fag o parte este vândut pe ascuns, în oraşul Făgăraş.

Pădurea este moştenită dela grăniceri, de pe timpul Mariei Tereza, când satul devenise grăniceresc.

Din cele 968,82 ha. de pădure 623,52 ha. este pădure de brad, iar 345,30 ha. este pădure de fag.

Din suprafaţa totală comuna Drăguş — adică Primăria politică — are 718,24 ha., iar restul aparţine:

Comuna Vovidenii Mici: 19,56 ha.; comuna Vovidenii Mari: 138,12 ha.; comuna Sâmbăta-de-Sus: 21,54 ha.; Biserica ortodoxă română Drăguş: 11,51 ha.; Statul 59,85 ha.

Dăm statistica exploatării pădurii de către Primăria Drăguş, pe ultimii 10 ani, arătând valoarea în lei a cantităţilor rezultate prin tăierea parcelelor de brad şi de fag.

Anul (1)	1928 (2)	1929 (3)	1930 (4)	1931 (5)	1932 (6)	1933 (7)	1934 (8)	1935 (9)	1936 (10)	1937 (11)
Lei	107.008	89.195	60.720	—	34.346	67.337	43.120	52.988	69.578	107.292

In 1932, lemnul de construcţie s'a ridicat ca valoare, la 300—350 lei metrul cub, iar în 1937 între 400—480 lei metrul cub.

Lemnul de construcţie este prelucrat în cele două ferăstrae de apă, folosite numai pentru trebuinţele locuitorilor. Am putea spune că, din lemnul de construcţie, 10$^0/_0$ se schimbă cu stejarul adus din dreapta Oltului.

Agricultura este ocupaţia de căpetenie a locuitorilor din Drăguş. Munca la câmp

constitue o onoare şi face nobleţea sătenilor. Teoria că faima agricolă a ţării o dădea înainte marea proprietate prin posibilităţile raţionale de muncă şi producţie cât şi prin superioritatea cantitativă şi calitativă a produselor ce a realizat, nicăeri nu poate fi mai uşor răsturnată decât în satul Drăguş. Aici pământul este fărămiţat în parcele, tocmai opus sistemului amintit, unde proprietarul era unul şi moşia una. In schimb însă, trebue să adăugăm că în Drăguş sătenii nu sunt lipsiţi de inventarul agricol. Din moşi-strămoşi ei au fost stăpânii moşiilor lor. Aşa că inventarul agricol s'a desvoltat în ritm cu timpul. Obştea, după experienţe îndelungate, a ajuns la concluzia că teritoriul satului, pentru ca să dea rezultate mai bune în muncile agricole, să fie împărţit în tarlale, unde fiecare sătean să aibe partea lui de pământ de muncă, deoarece semănăturile se fac prin sistemul rotaţiei. Aşa că pe fiecare tarla, în comun şi fiecare aparte, ară, seamănă anual un singur fel de sămânţă. O tarla rămâne anual pentru odihnă servind în acelaş timp şi pentru mărirea izlazului.

La Nord de sat, spre Olteţ şi Sâmbăta-de-Jos, sunt două tarlale: „Peste Vale“ sau „Bunget“—probabil regiune ce odinioară a fost pădure—şi „Din jos de sat“ sau „Hotarul-de-Jos“ cu dealul Borzarilor şi dealul Ungurenilor, despărţite de pârâul Mierii. La Est, spre Sâmbăta-de-Sus, este „Ţarina“, formată din: „Şighiţa Bularda, Mlăcile şi Marginea“. Ţarina se întinde până la valea Drăguşelul, de unde spre Vest, se întinde „Piscu Seaca“. Din această tarla, o parte este izlaz de vite şi porci, iar alta „Jarişte“ pe care se fac arături. Menţionăm şi tarlaua „Lazuri“, la Sud de poalele muntelui, pe care este izlazul comunal.

Proprietatea funciară este distribuită astfel: 1.426,49 ha. sunt împărţite în 333 loturi, care au mărimea cuprinsă între 1—10 ha.; 704,38 ha. sunt împărţite în 44 de loturi, care au mărimea dela 10—100 ha. şi 642,11 ha. şi formează numai două loturi dela 100 ha. în sus. Aceste două loturi, din urmă, sunt moşiile ce aparţin comunei şi Statului. Statistica arată că în satul Drăguş predomină proprietatea mică.

Iată repartiţia proprietăţii mici:

Mărimea proprietăţii (1)	0—1 ha. (2)	1—2 (3)	2—3 (4)	3—4 (5)	4—5 (6)	5—6 (7)	6—7 (8)	7—8 (9)	8—9 (10)	9—10 (11)	Total (12)
Români	20	32	24	28	43	49	25	47	34	30	332
Ţigani	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Total	21	32	24	28	43	49	25	47	34	30	333

Proprietatea comunei aparţine: Primăriei, Şcoalei, Bisericii ortodoxe române şi Bisericii greco-catolice.

Pământul de muncă, dat în arendă prin licitaţie, este singura arendare pe care o acceptă locuitorii, căci Drăguşenii se consideră umiliţi să ia pământ de muncă din altă parte decât din hotarul comunei.

Valoarea pământului de muncă se ridică la 24—30.000 lei ha. arabil; hectarul grădină 30—40.000 lei; fâneaţă ha. 20—25.000 lei; şi izlaz ha. 15—20.000 lei. In general, vânzări nu prea se fac.

Calitatea pământului nu este la fel. Tarlalele corespund tocmai acestei diferenţe şi se poate vedea din următorul tablou, făcut pentru pământul arabil:

Clasa (1)	I (2)	II (3)	III (4)	IV (5)	V (6)	VI (7)	VII (8)	VIII (9)
Valoarea în lei pentru jugăre	350	330	300	280	250	180	175	125
„ „ „ „ hectare	603	564	554	472	431	310	301	215

Calitatea am exprimat-o având în vedere venitul net pe jugăr şi hectar numai la pământul cultivat cu cereale.

In ordinea cultivării, cerealele se clasează astfel: In primul rând ovăzul, apoi porumbul, grâul şi secara. Suprafaţa cultivată în hectare:

Anul (1)	Grâu (2)	Secară (3)	Ovăz (4)	Porumb (5)	Anul (1)	Grâu (2)	Secară (3)	Ovăz (4)	Porumb (5)
1932	130	90	285	196	1935	165	110	270	205
1933	133	86	299	181	1936	220	140	281	210
1934	142	89	290	185	1937	210	150	270	221

Producţia şi valoarea cerealelor este următoarea:

Anul	Grâu		Secară		Ovăz		Porumb	
	Producţia totală		Producţia totală		Producţia totală		Producţia totală	
	Cantitate	Valoare	Cantitate	Valoare	Cantitate	Valoare	Cantitate	Valoare
(1)	Kg (2)	Lei (3)	Kg (4)	Lei (5)	Kg (6)	Lei (7)	Kg (8)	Lei (9)
1932	101.400	405.600	101.250	303.750	193.800	445.740	274.440	823.200
1933	106.400	404.320	86.000	258.000	209.300	502.320	108.600	434.400
1934	120.700	446.590	106.800	427.200	191.400	574.200	333.000	1.332.000
1935	136.950	520.420	121.000	435.600	186.300	504.640	323.900	1.133.650
1936	184.800	831.600	175.000	630.000	202.320	627.192	378.000	1.323.000
1937	172.200	895.440	168.000	705.600	175.500	719.550	322.660	1.451.970

Producţia se diferenţiază dela an la an, datorită atât calităţii solului lucrat cât şi precipitaţiunilor atmosferice. Dăm media pe câţiva ani, pe hectar, în Kg.

Anul (1)	Grâu (2)	Secară (3)	Ovăz (4)	Porumb (5)	Anul (1)	Grâu (2)	Secară (3)	Ovăz (4)	Porumb (5)
1932	780	1.120	680	1.400	1935	830	1.100	690	1.580
1933	800	1.000	700	600	1936	840	1.250	720	1.800
1934	850	1.200	660	1.800	1937	820	1.120	650	1.460

Producţia se diferenţiază şi după proprietăţi. Venitul brut şi net pe hectar este mai mare la proprietăţile mijlocii, adică la cele care au 10 — 100 ha. Aceasta se poate vedea din următoarea statistică:

Proprietăţi		Mici 1 — 10 ha.			Mijlocii 10 — 100 ha.		
Ani		buni (2)	mediocri (3)	răi (4)	buni (5)	mediocri (6)	răi (7)
(1)		Lei			Lei		
GRÂU	Bruto	3.500	3.000	2.500	3.800	3.300	2.800
	Netto	2.600	2.100	1.600	2.900	2.400	1.900
SECARĂ	Bruto	4.200	3.700	3.200	4.500	4.000	3.500
	Netto	3.300	2.800	2.300	3.600	3.100	2.600
OVĂZ	Bruto	2.900	2.400	1.900	3.300	2.700	2.200
	Netto	2.000	1.500	1.000	2.300	1.800	1.300
PORUMB	Bruto	6.300	5.800	5.300	6.600	6.100	5.600
	Netto	5.400	4.900	4.400	5.700	5.200	4.700

Ultimul tablou ne scoate în evidenţă cât de însemnată este valoarea producţiei agricole în satul Drăguş. Lăsând la o parte anii răi, constatăm că producţia unui hectar se ridică, în medie, la peste 2.000 lei pentru proprietatea mică şi la peste 3.000 lei proprietatea mare. Aceasta ne arată că se lucrează intensiv şi sistematic, cu toate că solul

este lipsit de materii de îngrăşăminte. Locuitorii râvnesc la locurile de muncă ale celor din satele vecine şi se consideră oropsiţii soartei. Dau toată atenţia îngrăşămintei, pe care o fac 90% cu bălegar şi 10% cu îngrăşăminte artificială. Sunt îngrăşate numai locurile arate cu grâu şi porumb.

Munca se face cu vitele, mai mult cu bivoli şi se ară cu plugul. Au şi patru maşini agricole, cumpărate în tovărăşie. Fiecare familie munceşte singură câmpul. Lucrători din alte părţi nu aduc. Cel mult — şi aceştia sunt cei mai înstăriţi — dacă îşi angajează lucrători din sat.

Preţul zilei de muncă este:

(1)	Primăvara (2)	Vara (3)	Toamna (4)	Iarna (5)
Bărbaţi	50—60	70—100	50—60	40—50
Femei	40—50	50— 60	40—50	30—40
Copii	30—40	40— 60	30—40	20—30

Ziua cu carul se plăteşte între 180 — 250 lei. Preţurile ne arată că munca este preţuită şi bine răsplătită.

Lucrul la muncile agricole durează cam 197 zile. Adăugăm că în timpul verii se lucrează şi noaptea, mai ales când este lună, la cărarea cerealelor şi făcutul ogoarelor. Munca de noapte este cerută şi de faptul că, în timpul zilei, căldurile fiind mari bivolii nu pot fi întrebuinţaţi.

Cantitatea produsă constitue fondul de hrană. Surplusul este vândut la târgurile săptămânale din Făgăraş sau la negustorii din Voila şi Beclean. Vânzarea se face fără mijlocitori. Produsele nu se industrializează. In sat sunt trei mori de apă, folosite numai pentru nevoile locuitorilor.

Ovăzul îl vând armatei.

Din tabloul ce urmează, se vede cantitatea în kg., reţinută şi vândută pe ultimii 5 ani:

Anul	Grâu		Secară		Ovăz		Porumb	
	Reţinut (2)	Vândut (3)	Reţinut (4)	Vândut (5)	Reţinut (6)	Vândut (7)	Reţinut (8)	Vândut (9)
(1)								
1932	81.120	20.280	70 875	30.375	68.520	125.280	192.080	82.320
1933	85.120	22.280	60.200	25.800	83.720	125.580	176.120	32.480
1934	96 640	24.140	74.740	32.040	76.560	114.840	233.100	99.900
1935	109.560	27.390	84.700	36.300	74.520	111.780	226.730	97.170
1936	147.840	36.960	122.500	52.500	80.928	121.592	264.600	113.400
1937	137.760	34.760	117.600	50.400	70.200	105.300	225.862	96 798

În general, se constată că se vinde cam un sfert din producţie, restul fiind reţinut pentru nevoile casnice. Deasemenea, se poate observa că grâul este oprit în mare parte, ceea ce înseamnă că locuitorii se hrănesc mai mult cu pâine, în special în timpul muncilor agricole, numai ca să câştige cât mai mult timp de lucru. Porumbul este folosit ca hrană pentru oameni, mai ales în timpul iernei, deoarece acum muncile sunt făcute în gospodărie, iar femeile, pe lângă tors, ţesut, găsesc şi timpul necesar pentru pregătirea hranei.

Cartofii şi porumbul sunt folosite în general pentru îngrăşatul porcilor, hrana vitelor şi a păsărilor.

Ca plante industriale, ei cultivă cânepa şi inul. Intreaga recoltă se întrebuinţează în industria casnică, deoarece ţăranii folosesc ca îmbrăcăminte numai produsele prelucrate de ei.

Recolta obţinută este destul de însemnată. In medie se lucrează cam 10 ha.

Anul	Cânepa			In		
	Supr.	Recolta obţinută		Supr.	Recolta obţinută	
	ha.	Cantitate Kg.	Valoare Lei	ha.	Cantitate Kg.	Valoare Lei
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
1932	10	8.000	480.000	2	1.000	120.000
1933	11	9.350	561.000	3	1.800	216.000
1934	9	8.100	486.000	2	950	114.000
1935	13	11.500	690.000	4	2.200	264.000
1936	12	12.000	720.000	3	1.800	216.000
1937	11	10.000	646.800	2	800	120.000

Plantele textile sunt topite, în mod natural, în iazurile făcute special din firul apei curgătoare al Drăguşelului, numite „topile". Meliţarea o fac femeile toamna, iar toarcerea o fac iarna. Tot iarna, ele ţes pânza, din care fac îmbrăcăminte de corp şi aşternuturi pentru pat. Din produsele de in şi cânepă, locuitorii nu vând.

Loc de cultura zarzavaturilor Drăguşenii nu au, deoarece hotarul comunei nu merge până în lunca Oltului. Ei cultivă zarzavaturi în grădinile de lângă casă, pe o suprafaţă cam de 60—100 m², deaceea sunt nevoiţi să cumpere din alte părţi: din Rucăr, Galaţi şi Făgăraş. Deasemenea nu au nici livezi de pomi aparte, ci numai pomii de prin ogrăzi. Suprafaţa plantată cu pomi fructiferi este de aproape 35 ha. şi produce, în medie, 50.000 kg. fructe, cantitate ce nu ajunge nici pentru consumul din comună, necum să mai facă vânzări. Valoarea produselor se ridică între 160.000—190.000 lei. Pomii sunt bine îngrijiţi. Pepiniere speciale nu sunt. Din fructele stricate se fabrică ţuică, cu cele cinci cazane sistem vechi, ce sunt în comună. Se fabrică între 1.800—2.500 litri de ţuică. Problema alcoolului locuitorii o rezolvă altfel: din secară fabrică, cu un sistem ştiut numai de ei, o băutură destul de tare, pe care o numesc secărică.

Păşunatul şi fâneaţa ocupă un loc de seamă în geografia economică a satului Drăguş.

Peste 1.000 de pogoane din proprietatea satului o ocupă locurile pentru păşunat şi anume 152 ha. în regiunea numită „de deal", unde calitatea păşunatului este bună, apoi 240 ha. în tarlaua care, prin rotaţia trienală a culturii, rămâne un an spre odihnă şi 115 ha. în regiunea de munte. La acestea, trebue să adăugăm păşunile accesorii, adică miriştile şi porumbiştile, în care locuri se obişnuieşte să se dea vitele spre păşunare, îndată după strângerea recoltelor.

Păşunatul se face în comun, fără să se ţină cont că locuitorii nu au proprietăţi egale de teren şi că nici numărul vitelor nu este acelaş. Având loc mult şi larg de păşunat, toţi sătenii au vite mari, afară de Ţigani —11 familii— şi de 2 familii de Români.

Vitele sunt trimise la izlaz şi acolo sunt păzite de câţiva copii care sunt plătiţi cu o sumă fixată de primar pe cap de vită.

In cuprinsul pădurii nu se păşunează decât în golurile de munte sau în izlazul dela poalele pădurii, unde intenţiunea şi interesul comun dictează ca arborii să dispară.

Nutreţuri artificiale, ca lucernă, trifoi şi mei se cultivă pe întinderi mici. In general, pentru iarnă se simte lipsa nutreţului, deoarece nu au destul loc pentru fân şi nici nu-l cultivă artificial. Lipsa este completată cu fânul adus de dincolo de Olt, din Ardeal, unde Drăguşenii merg să-l cosească şi să-l strângă dela Saşi, care, pentru muncă, primesc drept dijmă o treime din produs.

Intinderea şi calitatea păşunilor, în care se cuprind şi locurile de fânaţ, este următoarea:

	Naturale deal	De ogor	De munte
(1)	(2)	(3)	(4)
Ha	152	240	115
Calitatea	mijlocie	slabă	slabă

Această păşune poate fi mărită sau micşorată, după cum tarlaua, care se trece la odihnă, este mai mare sau mai mică. Păşunea statornică este de 394,63 ha.

După cum am arătat, satul Drăguş este bogat în produse agricole şi în păşuni. Munca agricolă se face cu animalele, maşinile lipsind. Situaţia agricolă a satului impune locuitorilor grija de a avea vite mari, de aceea în tot satul numai 2 săteni sunt lipsiţi de vite. Proporţia la hectarul de semănătură pe cap de locuitor întrece media obişnuită. Păşunea comună îndeamnă pe săteni la creşterea vitelor mici. Numai cele 11 familii de ţigani nu au niciun fel de vite.

Proporţia de vite la hectarul de semănături pe cap de locuitor este aceasta:

(1)	Vite mari (2)	Vite mici (3)
Ha	1,36	3,70
Cap de locuitor	0,30	0,18

Situaţia numerică a animalelor pe ultimii trei ani este:

Cai

Anul (1)	Iepe (2)	Iepşoare sub 3 ani (3)	Armăsari (4)	Cai castraţi (5)	Mânji (6)	Total (7)
1936	30	1	—	8	1	40
1937	20	8	1	2	—	31
1938	30	—	—	12	3	45

Vite cornute (Bivoli)

Anul (1)	Tauri (2)	Vaci (3)	Junci peste 2 ani (4)	Junci sub 2 ani (5)	Boi (6)	Juncani (7)	Total (8)
1936	1	656	45	61	59	163	985
1937	5	638	33	134	134	171	1.115
1938	3	637	51	267	115	46	1.119
			Zimental				
1938	1	20	5	7	16	3	51

Oi

Anul (1)	Berbeci de prăsilă (2)	Oi peste 1 an (3)	Oi sub 1 an (4)	Berbeci (5)	Total (6)
1936	8	766	459	29	1.259
1937	9	859	42	16	926
1938	20	1.009	39	309	1.377

Porci

Anul (1)	Vieri (2)	Scroafe (3)	Purceluşe (4)	Porci castraţi peste 1 an (5)	Castraţi sub 1 an (6)	Total (7)
1936	1	133	122	6	404	666
1937	5	231	188	94	524	1.042
1938	3	253	125	3	317	701

Păsări

Anul (1)	Găini (2)	Gâşte adulte (3)	Rațe adulte (4)	Curcani (5)
1936	4.430	36	241	10
1937	4.477	34	152	—
1938	4.768	68	215	6

Albine

Anul (1)	Stupi sistematici (2)	Stupi nesistematici (3)	Total (4)
1936	35	36	71
1937	52	32	84
1938	44	46	90

Din statistica arătată, se vede numărul mare de vite ce se găsesc în acest sat. Ele sunt crescute pentru nevoile locale, iar o parte sunt vândute. Vânzarea se face 90 % în târguri şi 10 % între ei. In medie, se vând anual cam:

190—240 vite mari cornute
6—8 cai
100—160 viţei
80—100 oi
100—150 păsări de curte
400—500 porci

De asemenea, se mai vând circa 12.000 ouă. Negustorii din Bistriţa strâng, din sat ouăle şi puii, pentru aprovizionarea oraşului Sibiu.

La capitolul bogăţiilor animale, menţionăm vânatul pe care locuitorii îl fac în pădure. Se vânează: capre negre, căpriori, urşi, lupi, vulpi, viezuri, cocoşi de munte, potârnichi, prepeliţe şi păsări răpitoare.

In raza comunei nu sunt heleştee, deaceea nu au peşte.

Satul Drăguş este aşezat la 10 km de calea ferată şi de şoseaua naţională. Drumurile ce leagă satele vecine cu Drăguşul sunt prost întreţinute. Cărăuşia se face cu bivoli, deaceea—în timpul iernei—drumurile sunt aproape pustii—din cauza frigului—iar în timpul verii circulaţia se face mai mult noaptea. Centrele comerciale sunt Făgăraş şi gările Voila ......

In general, putem spune că vieaţa economică în legătură cu arterele de comunicaţie, este redusă la minimum, Drăguşul fiind un sat izolat.

După ultimul recensământ din 1930, populaţia satului este formată din 1468 români şi 43 ţigani. După profesiuni, populaţia se împarte în: agricultori 1.497, fierari 2, rotari 2, dulgheri 2, tâmplari 2 şi comercianţi 5. In 1935 a venit un dogar din munţii Apuseni.

Densitatea populaţiei, faţă de suprafaţa agricolă a comunei de 2.878 km^2, este de 61 locuitori pe km^2.

Gospodăriile sătenilor sunt bine îngrijite. Casele, în general, sunt bune şi igienice. Ele sunt făcute din cărămidă sau lemn.

Imbrăcămintea locuitorilor, iarna, la bărbaţi este compusă din: căciulă, cămaşe, ismene, cioareci, opinci, cojoc, pieptar şi sarică; iar vara: pălărie de postav, cămaşe, ismene şi opinci. Femeile poartă iarna polmesenec (cârpă albă), căiţă, recal, pieptar, cioarici de lână, cămaşe, şorţ, cojoc, opinci; iar vara cămaşe, bete, şorţ, opinci cu nojiţe, cârpă sau palmesclule.

Hrana este formată din: fasole, cartofi, varză, ulei de sâmburi de dovleac, carne de porc afumată, slănină, lapte, brânză, păsări şi pâine.

Masa principală se ia vara la ora 6 dimineata, iar iarna la ora 9 dimineaţa.

Toate produsele de hrană şi îmbrăcăminte şi le fac ei, necumpărând decât sare, tutun, petrol şi chibrituri.

Pentru treerat, locuitorii s'au asociat în cooperative ca să poată avea maşinile lor, mai ales că sistemul îi scutea şi de impozite.

Cooperativa „Plugarul" are 82 asociaţi. Veniturile realizate în anul 1937 s'au ridicat la 44.284 lei. Suma a revenit din cota de 4% ce o plătesc asociaţii la treerat. Din această sumă s'a plătit: benzină 9.230 lei, reparaţii 15.760 lei, personalul de serviciu 5.660 lei, diverse 2.263 lei, adică în total 33.113 lei. Cooperativa şi-a soldat lucrările cu 11.171 economie.

Dăm mai jos statistica cerealelor treerate de această cooperativă, din care se va vedea atât suprafaţa cultivată cât şi produsul realizat în kg.

Grâu		Secară		Ovăz	
Supr. ha (1)	Kg (2)	Supr. ha (3)	Kg (4)	Supr. ha (5)	Kg (6)
83,40	72.681	50,58	53.805	100,53	70.656

Cooperativa „Agronomul" are 75 de asociaţi şi treeră cu 5% la asociaţi şi cu 8% la străini. Veniturile s'au ridicat la 28.749 lei, cheltuelile la 25.716 şi economiile la 4.533, din care s'au plătit impozite de 1.500 lei.

Grâu		Secară		Ovăz	
Supr. ha (1)	Kg (2)	Supr. ha (3)	Kg (4)	Supr. ha (5)	Kg (6)
71,46	48.607	54,64	41.236	78,36	41.012

Cooperativa „Inaintarea" are 61 asociaţi şi treeră cu 8% la asociaţi. Bugetul realizat este: venituri 32.482 lei, cheltuieli 26.096 lei, economii 6.386 lei. Maşina este scutită de impozit.

Grâu		Secară		Ovăz	
Supr. ha (1)	Kg (2)	Supr. ha (3)	Kg (4)	Supr. ha (5)	Kg (6)
44,39	39.751	35,18	33.880	49,22	38.213

Cooperativa „Infrăţirea" este în curs de constituire şi are 43 asociaţi. Treeră cu 7% la asociaţi şi străini. Bugetul la venituri înregistrează 27.001 lei, cheltuieli 14.669 lei; cu suma de 12.332 lei s'a achitat o parte din datoria rămasă prin cumpărarea maşinei. Maşina mai este încă datoare cu 4.200 lei.

O maşină are şi Gh. Codrea cu mai mulţi săteni, fără să fie constituiţi în cooperativă. Autorizaţia o au din 1937 şi au realizat:

Grâu		Secară		Ovăz	
Supr. ha (1)	Kg (2)	Supr. ha (3)	Kg (4)	Supr. ha (5)	Kg (6)
42,82	37.714	30,92	31.948	37,31	31.374

Sistemul acesta de cooperaţie există numai de 8 ani. Maşinile lucrează numa pentru ei, neavând voie să iasă din sat. Ele sunt scutite de impozit şi au fost scutite şi de vamă. Conducerea o are un consiliu cu un preşedinte, care convoacă adunarea generală după ce lucrul a fost terminat. Adunarea se termină cu o petrecere în comun.

Din examinarea celor de mai sus se desprind două concluzii:

1. Anul de care ne-am ocupat, a fost un an de producţie sub mediocră, deoarece raportând cantitatea produsă la suprafaţa cultivată, constatăm că hectarul semănat cu grâu a produs 821 kg, cel cu secară 936 kg şi cel cu ovăz 684 kg. Înregistrarea cifrelor

Fig. 1. — La cosit în cântecul clarinetului

Fig. 2. — Căratul snopilor cu bivolii

este cea adevărată, deoarece este făcută sub controlul tovărăşiei. Subproducţia se datoreşte faptului că ploile n'au căzut la timp.

2. Fără intervenţia statului, ideea cooperaţiei a isvorît în Drăguş dintr'o realitate socială. În Drăguş am arătat că predomină mica proprietate şi că se face o plugărie raţională şi intensivă, folosindu-se de braţele familiei. Solul însă nu este aşa de productiv, iar munca este grea. De aici ideea ca produsul realizat să nu fie înstrăinat prin intermediari. Tovărăşiile ţărăneşti de treerat au de scop tocmai ca produsul să nu fie exploatat de capitalistul care ar fi putut avea singur maşina de treerat. Credinţa în acest principiu a fost întărită în momentul când şi-au dat seama că şi capitalul, învestit pentru cumpărarea maşinilor, a fost realizat în câţiva ani, rămânându-le, după aceea, maşina ca proprietate colectivă. Asociaţia economică nu mai reprezintă o asociaţie de capitaluri, ci o asociaţie de persoane cu drepturi egale. De altfel ideea colectivităţii este foarte mult desvoltată la Drăguşeni, şi se reflectă în principiu, solidarităţii mutuale şi principiul ajutorului reciproc.

Ideea cooperaţiei o întâlnim şi la morile de apă şi la joagăre, cum şi la cooperativa de consum şi la Banca Populară.

Moara Rogozarilor are 10 asociaţi şi scoate circa 26 hl. din care 16 sunt ai asociaţilor, iar restul ai morarului.

Moara Popilor are 4 asociaţi şi realizează 28 hl. din care 14 hl. sunt ai asociaţilor, iar restul ai morarului.

Moara dela Şipot are 17 asociaţi şi scoate circa 34 hl. din care 17 sunt ai asociaţilor, iar restul ai morarului.

Lângă moara Popilor, este ferăstrăul aceloraşi asociaţi; iar un alt ferăstrău este al lui Serghie cu doi asociaţi.

Atât morile cât şi ferăstraele nu se concurează. La mori se ia vamă (oiem) 3%; la joagăre se taie metrul cu 2 lei. La mori impozitul este de 1.500 lei anual; iar la joagăre este de 1.600 lei anual.

În grupa a doua de tovărăşie se observă că ideea exploatării nu există în Drăguş. Capitalul aparţine asociaţilor, munca este a lucrătorului.

Munca morarului este răsplătită cu jumătate din produsul total.

Tovărăşiile de muncă, de exploatarea pădurilor, de creşterea vitelor în comun, cooperaţiile de treerat, măcinat ne arată cât de desvoltat este sentimentul de solidaritate concetăţenească.

Concluzii: Satul Drăguş e aşezat în Ţara Oltului, între Olt şi Munţii Făgăraş şi între Sâmbătă-de-Sus şi Viştea-de-Sus. Teritoriul satului (5 km lăţime cu 20 km lungime) ar însemna un dreptunghiu. Format dintr'o regiune de munte şi de câmpie, cu loess şi pământ vegetal, satul stă bine şi din punct de vedere hidrografic — numai că vechiul conflict cu Sâmbătenii pentru folosinţa apei din râul Sâmbătă şi de către Drăguşeni nu s'a terminat încă.

Zonele de vegetaţie se grefează etajat; muntele cu pădurea şi păşunele; câmpul cu grânele şi livezile.

Pădurea (dela 640 m până la 2.200 m altitudine) — formată din mesteacăn, fag, brad şi zonă alpină — are 968,82 ha şi e exploatată de primărie, cu locuitorii satului, într'un mod cu totul original şi interesant.

Totul se întrebuinţează cu rost şi nimic nu se vinde în afară de sat.

Buni agricultori, Drăguşenii au pământul parcelat, şi întrebuinţează la semănat sistemul rotaţiei. Predomină mica proprietate. Se cultivă — în ordine descrescândă — ovăz, porumb, grâu şi secară. Având în vedere că producţia la hectar se ridică la peste 2.000 de lei pentru mica proprietate şi la peste 3.000 lei pentru marea proprietate, denotă că se lucrează intensiv şi sistematic, în lipsa ciudei de îngrăşăminte. Se munceşte mai ales cu bivolii; au şi patru maşini agricole în afară de pluguri, cumpărate în tovărăşie şi vând, din producţie, cam ¼. Mănâncă mai mult pâine; porumbul îl dau la porci şi pasări;

inul şi cânepa (10 ha) le dă pânza bună pentru îmbrăcăminte. Lucrează totul în casă. Cultură de zarzavaturi nu au, deoarece hotarul comunei nu merge până în lunca Oltului. Au însă mici grădini pe lângă casă şi pomi prin ogrăzi. Din secară fac secărica.

Păşunea ocupă peste 1.000 pogoane şi păşunatul se face în comun. Lipsiţi de nutreţuri artificiale, Drăguşenii cumpără fân dela Saşii de peste Olt, unde cosesc. Animalele—multe la număr şi variate—sunt crescute pentru nevoile locale şi pentru vânzare. Departe de calea ferată (10 km) şi de şoseaua naţională, cu drumuri rele şi cu animale proaste de cărăuşie — bivoli — Drăguşul are o viaţă economică, în legătură cu arterele de comunicaţie, redusă la minimum.

Satul are 2.878 km^2 suprafaţă agricolă, 1.511 locuitori, deci o densitate de 61 locuitori pe km^2.

Curaţi, ei se îmbracă în portul vechi românesc, se hrănesc bine şi nu cumpără decât sare, tutun, petrol şi chibrituri.

Treeratul îl fac, în asociaţie de cooperative, cu maşinile. Sunt trei cooperative: Plugarul, Înaintarea şi ınfrăţirea. Cooperarea a isvorît dintr'o realitate socială.

Predominând mica proprietate şi făcându-se o plugărie raţională şi intensivă, solul nefiind aşa de productiv, iar munca grea, ideea, ca produsul realizat să nu fie înstrăinat, prin intermediari, a venit ca ceva necesar.

„Tovărăşiile de muncă la exploatarea pădurilor, la creşterea vitelor în comun, cooperaţiile de treerat şi măcinat ne arată cât de desvoltat este sentimentul de solidaritate „concetăţenească".

MARIN POPESCU-SPINENI

PROBLEMA MINIERĂ DIN MUNŢII APUSENI[1)]

Cercetând istoria poporului român fără multă osteneală putem vedea că Românul are rădăcini de autohtonie puternic înfipte în glia strămoşească, rădăcini cu care s'ar mândri alte popoare cu civilizaţie mai strălucită, dacă le-ar avea. Infrăţirea dintre glia românească şi Român, dintre codru şi Român, rezultate din fenomenul zămislirii unui neam pe un teritoriu al său, a fost cel mai puternic argument juridic, pe care Românii tuturor veacurilor îl înfăţişau în faţa omenirii şi istoriei; întru afirmarea dreptului lor istoric asupra pământului ţării.

Nu există colţ de ţară românească unde să nu găsim în toate timpurile vie şi activă această suveranitate a etnicului românesc şi de unde să nu putem desprinde specificul unor îndeletniciri, care au legat pe Românul veacurilor de pământul stăpânit de el, cultivat de el şi apărat cu preţul sublimei jertfe de sânge.

Mărginindu-ne la colţul de ţară cunoscut sub numirea de Munţii Apuseni, aci, constatăm că, alături de codrul, pavăza românismului contra năvălitorilor, de dealurile păşunate de turmele păstorite de români, în cântecul doinei de înfrăţire cu natura, un alt factor economic a cuprins în câmpul său de preocupări pe românii acestor plaiuri: Minieritul sau băişagul.

Ramura aceasta de producţiune din Munţii Apuseni, în special exploatarea minelor de aur, ne ajută să facem nu numai legătura între poporul românesc şi ascendenţii săi, ci ne ajută să dovedim în faţa tuturor neamurilor continuitatea elementului românesc în stăpânirea acestor plaiuri.

Tratând istoria minieritului de aci, intrăm în istoria sbuciumată a neamului românesc

1) Comunicare la congresul Astrei din 10—12 Sept. 1938, ţinut la Abrud.

din Cetatea Munţilor Apuseni, începând cu regele Decebal stăpân al comorilor de aur şi Impăratul Traian cuceritor al tezaurului Dacilor autohtoni.

Datele istorice ne arată cu certitudine că încă înainte de cucerirea romană, populaţia autohtonă de aci, s'a îndeletnicit cu extragerea aurului din nisipurile diluviale şi din filoanele munţilor metalici. În monografia judeţului Alba (pag. 120 şi 121) se arată că Dacii au exploatat aurul din subsolul Munţilor Apuseni, la Corna, Bucium şi Roşia Montană.

Regretatul arheolog Vasile Pârvan, în valoroasa lucrare „Getica", pag. 141 şi 679, apreciează bogăţia în aur a Dacilor după obiectele găsite, atât pe teritoriul Daciei, cât şi în teritoriile din afara ţinutului dac. Bogăţia în aur a acestui popor mai e oglindită şi prin tezaurul posedat de Decebal, ascuns în albia Văii Streiului (Sargetia) de unde a fost scos de Romani în urma divulgării secretului de către dacul Bikilis, căzut prizonier, (vezi Getica, pag. 141 şi revista *Bányászati és K. Lapok*, din anul 1906, pag. 275, a articolului *Urban Mihail)*.

Argumentele istorice de nedesminţit ne îndrituesc a afirma că Dacii au exploatat aur, atât în regiunile aurifere ale munţilor Apuseni, cât şi din nisipurile diluviale ale râurilor, exploatate odinioară de Agatirşi. Bogăţia în aur a acestui ţinut a atras asupra Dacilor atacurile altor neamuri şi în special a Romanilor.

Cucerită de Împăratul Traian, Dacia şi-a oferit bogăţiile fructuoasei exploatări romane. Bogăţia scoasă de aci să servească drept mijloc pentru promovarea valorilor spirituale, pe care un neam mare avea chemarea să le transmită urmaşilor. Împăratul Traian a fost primul care a înţeles acest imperativ. Născut în regiunea auriferă Baietica (oraşul Italica din Spania) Traian însuşi cunoştea arta extragerii aurului şi importanţa nobilului metal în consolidarea Imperiului. Această cunoaştere l-a ajutat să organizeze în cel mai scurt timp exploatarea minelor de pe întreg cuprinsul Daciei şi în special, minieritul aurifer din comunele: Băiţa, Săcărâmb, Baia-de-Criş, Ruda, Brad, Stănija, Criştior, Căraci, Căinel, Trestia, Măgura, Tebea, Techereu, Poiana, Almaşul-Mare, Slatna, Bucium, Roşia, Cărpiniş, Baia-de-Arieş, Băişoara, Iara, precum şi spălarea aurului din albia Arieşului, Crişurilor, Ampoiului, Mureşului şi afluenţilor acestor râuri. Faptul că Romanii au pus imediat în exploatare aceste centre miniere ne îndreptăţesc să presupunem că descoperirea şi exploatarea minelor de aur de aci, a fost precedată de Daci.

Munca în mine a fost prestată de Dacii autohtoni rămaşi în creerul Munţilor Metalici şi de Dalmatini şi Epiroţii, pricepuţi în arta extragerii aurului, colonizaţi în regiunea auriferă a Daciei de Impăratul Traian. Colonizarea Dalmatinilor s'a făcut în regiunea Zlatnei şi Bucium, după cum ne dovedeşte inscripţia de pe monumentul ce se află zidit în peretele casei Inginerului Ioan Vas din Zlatna, ridicat în amintirea lui T. Aurelius Afer, şef de grup dalmatin, adus în Dacia (*Corpus Inscriptiorum Latinarum*, III, 1932). In regiunea auriferă a Roşiei Montană au fost colonizaţi Epiroţii, fapt ce rezultă dintr'o tablă cerată găsită în 1854, în minele Sf. Simion Ohaba, în care comuna Roşia figurează de *vicus pirustarum* C. I. L., III, e. 994). Mai sunt şi alte inscripţii cari justifică această afirmaţiune (*C. I. L.*, 1323 şi *Dacia Aranybanyaszata* de Rakoţi Samuil, *B. C. Lapok*, 1906, p. 474).

Minierii au fost recrutaţi fie dintre sclavi, fie dintre condamnaţii şi cei persecutaţi pentru cultul creştin. Au fost însă angajaţi la întreprinderile miniere şi oameni liberi sau militari. Coloniştii Dalmatini au adus în Dacia cultul creştin (*Arch. Közlöny*, XII, p. 84; Kiraly P. rev. *B. K. L.*, 1906, p. 475). In Dacia, ca în celelalte provincii romane, subsolul a fost considerat proprietatea Statului. Pe calea vânzării minele au intrat şi în proprietatea particularilor, după cum rezultă din tablele cerate găsite la Roşia Montană, care cuprind convenţii de arendarea minelor de către proprietari.

În scopul deservirii cât mai grabnice a intereselor miniere, Romanii au destinat localitatea Ampelu (Zlatna) pentru reşedinţa administraţiei miniere. Aceasta era localitatea cea mai potrivită, fiindcă de aci se ramificau diferite căi de comunicaţie la toate centrele miniere, în aşa fel, că potrivit mijloacelor de locomoţie de atunci, şeful administraţiei, procurator aurariarum, într'o singură zi putea culege informaţiuni dela toate

exploatările din raionul său. Încă de pe timpul Împăratului Traian, s'a inaugurat în Dacia un regim administrativ, care prin perfecţiunea lui a făcut posibilă punerea în exploatare, pe o scară întinsă, a minelor de aur, ajungându-se la extragerea cantităţii de 11.200 kg. aur anual, conform calculelor lui *Kölesery* şi *Rakoţi* (*B. K. L.*, 1906, p. 481).

Datorită exploatării raţionale a bunurilor naturale, Dacia Traiană s'a transformat în scurt timp în Dacia Fericită, iar bogăţiile exploatate şi în general aurul, au contribuit la consolidarea tezaurului roman, făcând în acelaş timp posibilă construirea admirabilelor şosele şi ridicarea monumentelor de artă descrise în *Corpus Inscriptionum Latinarum*, precum şi înălţarea castrelor dela Alba-Iulia, Craiva, Geoagiu, Aiud, Turda, Vurpăr, Tăuţ, Veţel, Uroi etc., menite să apere Munţii Metalici în contra invaziunilor barbare.

Geniul roman a ştiut să se afirme în mod strălucit prin puterea de creaţie, prin respectul muncii şi prin subordonarea tuturor intereselor particulare, interesului general al Statului. Creaţiunile de artă, architectonice şi altele, ale epocei, relatate de istorie, ne documentează asupra puterii creatoare a Romanilor. Ridicarea sclavilor muncitori la rangul de oameni liberi şi decretarea bogăţiilor naturale de bunuri exclusive ale Statului, ne dovedesc cu prisosinţă că Romanii respectau munca şi aveau cultul sublim al iubirii de neam. Într'o astfel de ambianţă se perpetua procesul contopirii celor două neamuri mari, întru zămislirea poporului român, sortit a rămâne stăpânul firesc al Daciei.

Aci, în creerul munţilor, îndeletnicindu-se cu extragerea metalului lucitor, după căderea Daciei de sub stăpânirea romană, un popor avea să vieţuiască, înfruntând sălbătecia Sarmaţilor, Slavilor, Goţilor, Hunilor, Gepizilor, Avarilor şi a tuturor popoarelor barbare, închegându-se sub un Comandament Naţional, ca popor român, care pe la sfârşitul secolului al IX-lea stătea sub conducerea ducelui român Gelu. Prosperitatea voevodatului românesc a fost în bună parte asigurată prin producţiunea de aur. Mărturisirea că poporul autohton se ocupa cu extragerea aurului a lăsat-o Ogmand, omul de încredere al lui Tuhutum, prin raportul făcut asupra aurului diluvial din râurile ţinutului stăpânit de Gelu (*Anonimus, Historia de septem Ducibus*, XXV, Rakoţi Samuil, *B. C. L.*, 1907, p. 28, 29. În lucrarea *„Mileniul minieritului ungar"* se afirmă după D. Venţel şi Pech că în momentul cuceririi ungare, în teritoriul dobândit a existat un minierit activ, găsindu-se aci popoare care s'au ocupat cu minieritul. (*B. C. L.*, 1896, p. 178). Că exploatarea aurului din Munţii Apuseni a fost continuată după Romani de Români ne-o confirmă Dr. Szoke şi Dr. Balkai în lucrarea *„Magyar Bánya Jog"*, p. 11 unde se spune: *„precum e de neîndoios că la venirea Ungurilor în noua lor Ţară, s'a găsit în continuare exploatarea minelor rămase dela Romani, tot atât de cert e că, exploatatorii acestor mine au fost lăsaţi în vechile lor organizări şi obiceiuri"*.

Exploatatorii minelor romane din Dacia, în special din Munţii Apuseni, la venirea Ungurilor erau Românii. Istoricul ungar Horvat Mihail în *Geschichte der Ungarn*, vol. I, p. IX, scrie categoric: *„Transilvania era populată de Români, când Ungurii şi-au făcut apariţia în Panonia"*. Acelaş lucru e confirmat de istoricii ungurii Hunfalvi şi Husti Andras (vezi *România şi revizionismul maghiar* p. 135, Dr. Gociman). Că Românii au fost stăpânitorii Munţilor Metalici la venirea Ungurilor ne-o confirmă, după Anonimus şi Urban Mihail în lucrarea sa *„Erdély Történelem Bányászata"*, *B. C. L.*, 1908, p. 280 unde scrie: *„În teritoriul Munţilor Metalici domnea Gelu. Dela el teritoriul a fost cucerit de Tuhutum, prin lupta dela valea Almaşului în care a căzut şi Gelu. Văzând Valahii căderea Voevodului lor au jurat crediţă lui Tuhutum în locul numit Eskülö"*. După Anonimus rezultă că Românii văzând moartea Domnului lor, de bună voie dându-şi mâinile şi-au ales Domn pe Tuhutum, ducele maghiarilor şi cu jurământ şi-au întărit credinţă. (Teodor Păcăţeanu, *Cartea de Aur*, vol. I, p. 115).

Prin pierderea ducelui Gelu, Românii nu au pierdut dreptul lor de stăpânire a ţinutului locuit de ei. De bună voie alegându-şi Domn pe Tuhutum, au admis pe Unguri să conlocuiască cu ei, cu aceeaş cetăţenie şi drepturi regnicolare. Egalitatea de drepturi între cele două naţiuni rezultă din conventul despre universitatea locuitorilor maghiari

şi români din Transilvania, dat la 1437 în Cluj, Mănăştur; în care se arată, că drepturile cetăţeneşti ale Românilor şi Ungurilor au fost egale încă din timpul alegerii lui Tuhutum ca domn al ambelor naţiuni şi că pe timpul regelui Ştefan cel Sfânt ambele naţiuni aveau aceleaşi imunităţi *(Suplex libelus Valachorum, Cartea de Aur p. 115.)*

Egali în drepturi cetăţeneşti, Românii au avut însă şi în acele timpuri superioritatea proporţionalităţii în stăpânirea Transilvaniei, întru cât colonizarea Ardealului cu Unguri s'a făcut mult mai târziu. Rezultă deci cu destulă evidenţă atât continuitatea elementului românesc în Munţii Apuseni ca urmaşi ai Daco-Romanilor, cât şi stăpânirea firească a pământului ce a format leagănul zămislirii neamului nostru. *Din această stăpânire istorică a rezultat indestructibila conştiinţă despre plenitudinea drepturilor pe care poporul românesc le avea asupra gliei străbune. Această conştiinţă i-a dat putere Românului să lupte şi la nevoie să moară pentru dreptate.*

Muntenii din acest ţinut nu au cerut nici când ceiace nu li-se cuvenea. În vâltoarea frământărilor naţionale şi sociale, luptându-se cu barbarii sau Ungurii spoliatori, ei au mânuit coasa întru apărarea celui mai scump patrimoniu: Ţărâna cuprinzând osemintele strămoşilor.

Răpirea acestui sfânt patrimoniu a fost preocuparea de căpetenie a nobilimii maghiare din toate timpurile.

Lăsaţi în vechile obiceiuri, Muntenii s'au bucurat de bogăţia solului şi subsolului Munţilor Apuseni neconturbaţi de nimeni până între anii 1143—1150, când Geza II a colonizat în regiunile miniere Germani şi Flamanzi. Colonizarea regiunilor miniere la început a fost puţin supărătoare pentru Românii autohtoni, adevărata primejdie începând numai din momentul când din rândurile coloniştilor s'au ridicat usurpatori de talia lui Torotzkay şi alţii şi când coloniştii pretindeau a avea drepturi mai sfinte decât Românii cu rădăcini de autohtonie adânc înfipte în pământul Daciei.

CENTRELE MINIERE. Populaţia Munţilor Apuseni a gravitat în jurul următoarelor oraşe miniere: *Zlatna, Abrud, Baia-de-Arieş şi Baia-de-Criş*, toate reînălţate din ruinele vechilor centre miniere romane. Oraşele aveau o largă autonomie şi s'au bucurat de multă solicitudine din partea unor regi, fie din casa Arpadienilor, casele diferite sau casa de Anjou. Bună starea locuitorilor şi prosperitatea economică *a regiunei a înflorit întotdeauna când voinţa regală a intervenit întru sprijinirea oraşelor miniere.* Pauperizarea şi mizeria şi-au arătat colţii atunci când regii slabi, urmărind alte interese decât înflorirea regiunei, au făcut donaţii din teritoriile ţinutului pentru nesăţioşi favoriţi şi pentru Capitulul Mănăstirii Romano-Catolice din Alba-Iulia. Seria donaţiilor a fost inaugurată prin donarea teritoriului Abrud banului Iuliu, fiind apoi donat împreună cu Zlatna şi satele din împrejurimi de regele Ştefan V. Capitulului Mănăstirii Rom.-Cat. din Alba-Iulia, conform actului dat la 1271 de Csak Mate, voivod al Ardealului. *(Desvoltarea cetăţilor montane din Transilvania* de Aradi Victor, revista *Societatea de mâine* p. 16-17, 1925 şi Urban Mihail op. cit. p. 283).

Călugării mânăstirii, având misiunea de a maghiariza şi a trece la catolicism populaţia regiunei, s'au pretat la cea mai nemiloasă spoliere a populaţiei, fapt ce a provocat răscoala minerilor din 1277, în contra preoţimii catolice.

Paralel cu exploatarea barbară făcută de preoţii amintiţi se iveau şi latifundiarii cu pretenţii de a stoarce vlaga populaţiei muncitoare. Muntenii, astel încolţiţi, au trebuit să solicite în continuu intervenţia regilor ungari pentru respectarea vechilor drepturi, iar când intervenţia regală se dovedea ineficace, restabilirea dreptăţii se căuta prin mişcările sociale.

Regii ungari, apreciind importanţa aurului pentru tezaur, au căutat să asigure prosperitatea regiunilor miniere prin diplomele lor în care se concretizau drepturile populaţiei. Astfel Carol Robert, la 1342, a dispus printr'un decret că în oraşele miniere să fie un oficiu de schimb, pentru schimbul aurului şi argintului exploatat din mine. El a ridicat în 1325, oraşul minier liber, Baia-de-Arieş, la rangul de oraş minier cu privilegii, ca locuitorii lui

să se bucure de toate drepturile deţinute de exploatatorii minelor de aur din regat. In 1327 a dispus că aurul şi argintul subsolului formează proprietatea regelui, aşa că tezaurul regesc putea dispune în mod arbitrar de aurul şi argintul exploatat. Asupra acestor măsuri a trebuit să revină, întru cât metalul nobil a început să fie tăinuit, rămânând mai departe teritoriile miniere la dispoziţia oraşelor miniere. In timpul lui, oraşul minier Abrud şi Zlatna au fost obligate la 1318 şi 1326 să recunoască dreptul de proprietate asupra lor exercitat de capitulul Mănăstirii Romano-Catolice, Alba-Iulia. Cu asemenea favoruri regale preoţimea catolică, uitând păţania dela 1277, a practicat cele mai grave persecuţii asupra populaţiei băştinaşe, jefuind-o de bunurile materiale şi căutând în acelaş timp, să-i răpească şi comoara spirituală. Zeloasă întru apărarea patrimoniului strămoşesc, populaţia regiunilor miniere a isbucnit în nenumărate revolte toate provocate de funcţionarii Capitulului şi de nobilimea îngâmfată. Această stare de lucruri l'a silit pe regele Ludovic cel Mare să se deplaseze în anul 1357 în Ardeal, cu care ocaziune a dispus să se respecte libertăţile şi drepturile minierilor diu regiunea Zlatnei, conform uzanţelor din celelalte regiuni miniere. Dacă ţinem seamă de dispoziţiunile decretului XIII, din 1351, al lui Ludovic cel Mare, prin care se dispunea respectarea dreptului de proprietar al latifundiarilor asupra terenurilor miniere, putem constata că, măsura dela 1357 a fost forţată de împrejurări şi nu rezultată de dorinţa sinceră de a-i ajuta pe minierii Zlatnei. Principiul ca nobilii să dispună de terenurile lor în cari s'ar găsi substanţe miniere, spre a nu li se putea lua decât în schimb cu voinţa regelui, a fost decretat şi de regele Sigismund, la 1405; Matei Corvinul, la 1486 şi Ulaslo II, la 1492 (*Dreptul minier ungar*, p. 6, Szoke şi Balkai).

Nobilii şi Capitulul Mănăstirii Romano-Catolice din Alba-Iulia, nu înţelegeau să încaseze numai taxele cuvenite regelui după domeniile donate lor, ci încercau să sugrume libertatea şi drepturile vechi ale populaţiunii din Munţii Apuseni. Faţă cu atari tendinţe, regele Sigismund a redactat diploma din 1427, prin care face cunoscut tuturor credincioşilor şi supuşilor săi, că potrivit uzului şi libertăţilor cunoscute, pentru stofe, fier, plumb, struguri, făină, carne de porc, peşte, orice alimente şi lucruri necesare întreţinerii şi muncii populaţiei din munţi, de oriunde ar fi transportată, nu se vor încasa taxe de vamă sau impozite şi taxe de cărăuşie. Regele Sigismund a ocrotit oraşele miniere, donându-i oraşului minier Abrud Chiba, Teben şi Risca situate în munţii Abrudului (Urban Mihail, op. cit. p. 284).

In urma răscoalei din 1437, regele Albert, la 1438, ia sub ocrotirea sa deosebită oraşele miniere Baia-de-Arieş, Abrud, Zlatna şi Baia-de-Criş şi, prin diploma din 1438, ordonă voivodului Ardealului, Losonkzi Desideriu, să respecte privilegiile şi libertăţile de orice ordin şi rang, cuvenite după drept şi dreptate, populaţiei miniere din regiunile de munte cu minierit. Prin această diplomă se dispune în special respectarea drepturilor vechi ale minierilor din regiunile Băii-de-Arieş, Abrud, Baia de Criş şi Zlatna (Erdely Victor, B.C.L., 1913, p. 86).

Sub Huniadeşti, dela 1446 - 1490, oraşele miniere au pierdut mult din independenţa lor datorită donaţiilor făcute favoriţilor, mai ales în regiunea Baia-de-Criş. Sub Matei Corvinul oraşul Abrud a trebuit să jure credinţă Capitulului Rom.-Cat. Alba-Iulia. Tot în acest timp s'au ivit mari neînţelegri între populaţia minieră din Zlatna şi funcţionarii episcopali (Urban Mihail, op. cit. p. 284).

In anul 1519, regele Ludovic II a trebuit să înoiască diploma regelui Sigismund. Acest rege, cu scopul de a pune capăt sistemelor uzurpatoare practicate de atotputernicii acelor timpuri, declară în anul 1523 libertatea minieră pentru toată ţara, decretând prin decretul Nr. XXXIX, următoarele: *„Oricine are dreptul a exploata mine şi a săpa aur şi argint. Pentru ca să fie belşug de aur şi argint, M. S. Impăratul îngăduie ca minele de aur, argint, cupru şi alte mine metalifere, oricine să le exploateze în toată libertatea şi pentru exploatarea acelora să se cheme muncitori şi minieri şi din ţări străine, aducându-se aceasta spre cunoştinţa publică. Şi după aceasta să binevoiască, atât pe aceia, cât şi pe minierii actuali să-i ţină în vechile libertăţi ale lor şi să-i apere contra tuturor uzurpatorilor.* (I. Popa, rev. *Miniera,* 5-6, p. 2297).

Oraşele miniere au fost ocrotite şi de regele Ferdinand care în anul 1544 a dispus ca nimeni să nu tulbure în libertăţile şi privelegiile lor pe locuitorii oraşelor miniere şi din contră să-i apere (Rusu Abrudeanu: *Aurul Românesc*, p. 225, după Franz Anton Schmidt.)

Întărirea muntenilor în libertăţi şi privilegii s'a făcut şi sub Principii Ardealului ca, Sigismund Bathori, G. Rakoţi iar Bethlen Gheorghe a acordat la 1615, privilegii minierilor, care au fost legiferate prin art. VII, din 1657.

Din datele înşirate se evidenţiază că, populaţia minieră din munţii Apuseni, fiind chemată a scoate din întunerecul minelor aurul sclipitor pentru tezaurul regesc, a fost ocrotită de Suveranii şi Principii Ardealului. Acestor binevoitori populaţia le făcea daruri omagiale, constând din piei de vulpe, jderi, miere de stup, unt, anumite cantităţi de aur, după cum rezultă din diploma dela 1676 şi 1689 a Principelui Mihail Apafi (Rubin Patiţa, *Ţara Ţopilor*, 1912, p. 8).

Au fost însă şi multe cazuri când, datorită împrejurărilor haotice, regii, nerespectând privilegiile muntenilor, au donat anumite ţinuturi favoriţilor, cum s'a întâmplat de atâtea ori cu regiunea Baia-de-Criş, Abrud şi Zlatna. Această călcare a tradiţiei a fost isvorul nenumăratelor revoluţii, prin care neamul românesc de aci îşi dădea sângele pentru apărarea drepturilor sale fireşti. Cu drepturi moştenite dela strămoşi, având voivozi din neamul lor ca: Bolia dela Crişţior, Iacob dela Abrud, Şerban dela Criş şi alţii, împărţind justiţia prin bătrânii satelor şi oraşelor autonome asociate în uniune, stăpâni ai codrilor seculari şi a minelor de aur. Muntenii s'au considerat întotdeauna stăpânii de drept ai acestor plaiuri neprimind nici draconicele dispoziţii ale legilor lui Verbotzy şi nici umilirea oferită de trufaşii Unguri.

Obiceiurile şi statutele locale au guvernat minieiritul până la extinderea în Ardeal a ordonanţei maximiliane, care s'a făcut prin *articli novelari* dela 1747. Ordonanţa maximiliană, statutele locale şi obiceiurile vechi au ajutat prosperitatea minieritului prin marile înlesniri în lipsa formalităţilor la acordarea drepturilor miniere. Autorizaţia pentru explorări se acorda cu obligaţiunea pentru explorator, de-a solicita concesiunea de exploatare în termen de 3 zile dela descoperirea filonului. Exploatatorii pierdeau dreptul minier în cazurile când nu exploatau mina. Aşa fiind în secolul al XVIII-lea după cum rezultă din vechile cărţi miniere, Românii deţineau majoritatea concesiunilor miniere din Munţii Apuseni.

IN CE ÎMPREJURĂRI AU PIERDUT ROMÂNII STĂPÂNIREA MINELOR DE AUR DIN MUNŢII APUSENI ? Cei mai crunt loviţi în libertăţile, obiceiurile şi existenţa lor au fost Crişenii, datorită donării şi arendării veniturilor acelei regiuni la diferiţii favoriţi ai regilor. După trecerea acestei regiuni în patrimoniul Coroanei, deja prin diploma dela 1573, 27 Septembrie, privilegiile s'au acordat cu restricţiunea ca să se predea Statului partea a opta din producţiune.

Cu trecerea Ardealului sub domnia Habsburgilor, Impăratul Leopold, la 1693, trece o parte din regiunea Băii-de-Criş, în stăpânirea Statului, iar o altă parte o donează credincioşilor săi. Probabil tot în acest timp s'a decretat restul ţinutului Munţilor Apuseni ca Domeniu fiscal, împărţit în Domeniul de sus, Domeniul de jos, Domeniul de mijloc şi Domeniul Ofenbăii, cunoscut sub numirea de Domeniul Zlatnei. Românii din întreg ţinutul Munţilor Apuseni au fost consideraţi dela 1715 încoace iobagi ai Statului. (Densuşianu: *Revoluţia lui Horea*, p. 82). Dela această dată darurile cari înainte se dădeau Regilor şi Principilor de bună voie, în semn de recunoştinţă au fost transformate în taxe domeniale, aşa încât, la 1722 oraşul minier Baia-de-Criş cu ţinutul său plăteau anual 4800 florini ungari, în care se cuprindea taxa pentru fânaţe, cârciumărit, dijmă, a noua parte din producţie şi a opta parte din minierit. Cu astfel de sarcini minieritul a alunecat pe panta decadenţei, iar locuitorii se plângeau delegatului Hann, trimis de guvern să cerceteze centrele miniere, că mizeria se datorează retragerii privilegiilor. Urbariul Mariei Terezia asemenea a provocat mari supărări în Munţii Apuseni. Situaţia devenind insuportabilă,

Crişenii au delegat pe Costea Mihail să se ducă la Viena pentru a obţine dela Împărăteasa Maria Terezia înoirea priviilegiilor. In contra acordării privilegiilor latifundiarii au făcut întâmpinări, prin care afirmau că populaţia fiind incultă nu poate trăi cu privilegii, că locuitorii sunt leneşi, că nu ştiu administra, că sunt fără Dumnezeu şi nu ţin sărbătorile, etc. In urma acestor întâmpinări Curtea a trimis pe Cozma Iosif, referent la Curte, originar din Zarand, care a cercetat regiunea Băii-de-Criş şi după ce s'a controlat netemeinicia afirmaţiilor latifundiarilor, Cancelaria a întocmit documentul privilegiilor, pentru care trebuia să se plătească o anumită taxă. Nobilii au împiedecat poporul a-şi scoate diploma privilegiilor. (Erdely Victor: *Tanulmányok Erdélyrészi bányászat történetéből,* 1913, p. 17).

Taxele iobăgeşti au fost mărite din an în an, aşa că Românii din Munţii Abrudului până în anul 1775 plăteau 5.859 florini, în 1775 taxa de răscumpărare a fost ridicată la 14.769 florini, 12 cr., iar în 1783 taxa a fost urcată la 21.555 florini, 2 cr. (Densuşianu, op. cit., p. 83), adăugând la acest sistem spoliator şi abuzurile funcţionarilor domeniali, desprindem uşor icoana mizeriei în care au fost adânciţi muntenii. A scăpa din mizerie şi de o stăpânire vitregă spoliatoare şi pătimaşă era suprema preocupare. Providenţa a trimis muntenilor omul ce avea chemarea să moară zdrobit cu roata pentru mântuirea neamului. Populaţia ţinuturilor miniere prea mult batjocorită şi doborîtă din vechile ei drepturi în starea de sclavie, a fost cea dintâiu care a ascultat porunca omului providenţial Horia, avântându-se sub comanda lui în lupta de desrobire a neamului românesc. Numai lupta pe vieaţă şi pe moarte le deschidea poarta de-a ieşi din cumplitul regim social care le impunea sarcini constând din: 1. Prestarea a 4 zile robot pe săptămână, taxe iobăgeşti exagerate, reducerea loturilor de pământ date în folosinţa lor, la un sfert de jugăr şi darea darurilor la Crăciun şi la Paşti latifundiarilor şi funcţionarilor domeniali, în majoritate Armeni spoliatori.

Din cauza zilelor de robot minele nu au mai putut fi lucrate, astfel că, potrivit legilor în vigoare, concesiunile miniere ale Românilor, în mare parte au fost retrase pentru încetarea lucrărilor.

Marea jertfă adusă la altarul libertăţii naţionale de martirii Horia, Cloşca şi Crişan sileşte pe Impăratul Iosif al II-lea să ordone ştergerea sclaviei personale. In vieaţa economică şi naţională nici după această revoluţie nu s'a schimbat nimic. Alte contingente de trupuri româneşti trebuiau să îngraşe pământul ce-şi pretindea desrobirea. Istoria trebuia să mai înregistreze sublima jertfă din 1848/1849 a Craiului Munţilor, Avram Iancu şi înălţarea în panteonul martirilor neamului a celor 800.000 eroi, pentruca însfîrşit 1918 să-i găsească uniţi sub sceptrul Regelui Ferdinand şi a Reginei Maria, făuritori ai României Mari.

Prin întregirea neamului, Muntenii au văzut împlinit visul lui Horia: libertatea naţională. Nu s'a putut însă nici până azi aranja în mod echitabil, pentru Munteni, problemele sociale şi economice în acest colţ de ţară.

Reluând firul istoric al problemei miniere constatăm că şi înainte, dar mai ales după revoluţia dela 1784, în locul proprietăţilor miniere ale Românilor apar marile proprietăţi ale urbararilor şi conţilor. Populaţia regiunilor miniere era împărţită în secolul XIII şi XIV în urbarari şi metalurgi. Urbararii erau, în general, întreprinzătorii veniţi în regiune pentru a se ocupa cu exploatarea aurului şi erau sprijiniţi de guverne şi dieta ungară. Metalurgii erau locuitorii băştinaşi deveniţi cu timpul iobagi ai fiscului. Asociaţiile miniere formate din urbarari asociaţi cu conţii şi baronii — deţinătoare ale marilor proprietăţi miniere — se bucurau de multe privilegii, erau încurajate, ajutate şi administrate de Stat în favoarea Societarilor. In această situaţie bună se găseau în anul 1844, patru zeci şi patru întreprinderi miniere în regiunea Zlatna, Bucium, Trâmpoele, Almaşul Mare, Techereu, Poiana, Porcurea, Săcărâmb, Hondol, Băiţa, Câinel, Fizeş, Trestia, Topliţa, Certei, Ţebea, Ruda, Brad, Boiţa, Baia-de-Arieş (vezi *Calendarul minier* din 1844, p. 130 – 143).

Statul a investit mari sume pentru asemenea întreprinderi nu numai sub pretextul

încurajării minieritului, ci mai ales pentruca prin ele să-şi acapareze teritoriile miniere în dauna populaţiei româneşti băştinaşe. Este deci inexactă afirmaţiunea cuprinsă în unele lucrări, pe care evit a le cita, că Românii au părăsit minele pentrucă nu le-au putut exploata în adâncime şi că nu au fost îngrădiri la acordarea drepturilor miniere pentru Români sub fosta stăpânire.

Din programul revendicărilor naţionale dela 1848, întocmit pe Câmpul Libertăţii din Blaj, unde la punctul 6 se cere desfiinţarea zeciuelii asupra metalelor şi la toţi proprietarii de fodin (concesiuni miniere), fără osebire între urbarari şi metalurgi, să li se dea acelaş drept în privinţa măsurei hotarului fodinei, rezultă în mod evident că metalurgilor, adică minierilor români, băştinaşi, din Munţii Apuseni, li se acordau concesiuni mici (de formă prismatică cu laturea de 14,23 m.), pe când urbararilor li se acordau suprafeţe întinse, prin loturi miniere mari, adiacente.

Că s'a urmărit răpirea patrimoniului minier din stăpânirea Muntenilor, rezultă şi din memoriul înaintat, în 1852, Prinţului Schwarzenberg de preotul Simion Balint din Roşia (fost prefect a lui Avram Iancu), în care sunt înfăţişate şicanele şi greutăţile pe care stăpânirea înţelegea să le arunce pe capul trudnicilor Munteni din ţinuturile miniere. Zeciuiala, taxele exagerate pentru lemnul necesar întreţinerii minelor, apoi persecuţiile de ordin politic, concurau întru scoaterea Muntenilor din făgaşul minieritului, pe care ei apucaseră din epoca Daciei Felix. Legea minelor din 1854 nu a mai putut îndrepta soarta Românilor proprietari de mine, întru cât marile societăţi miniere sprijinite de statul austro-ungar, erau deja în stăpânirea subsolului, pe când bieţii Români secătuiţi de putere în orice lupte naţionale, pierdeau rând pe rând bunurile miniere devenind din stăpâni, slugi ai străinilor, ca prin istovitoarea lor muncă să îmbogăţească pe atotputernicii acelor vremuri de tristă memorie.

In rezumat, Muntenii au fost frustaţi de patrimoniul minier prin:

1. Donaţiile făcute de unii regi ai Ungariei favoriţilor.

2. Nerespectarea sau chiar retragerea privilegiilor Muntenilor minieri pe care ei le aveau din timpurile vechi.

3. Sustragerea populaţiei dela exploatarea minelor prin arbitrarele sarcini iobăgeşti, ca prestarea muncii de patru zile pe săptămână în serviciul nobililor sau alte instituţiuni, sarcina vărsării cotei de unu a opta, unu a noua şi, mai pe urmă, unu a zecea parte din produsul minier, în favorul nobililor sau tezaurului regal, taxele anuale exagerate la cari erau supuse oraşele miniere cu ţinuturile lor, etc.

4. Acordarea de proprietăţi miniere întinse urbararilor asociaţi cu nobilii sau cu casa regală şi Statul, în detrimentul populaţiei româneşti din munţi.

5. Impunerea la taxe exagerate pentru lemnul necesar întreţinerii galeriilor.

6. Şicanele politice şi administrative notorii în regiune.

7. Dispoziţiunea ca toţi proprietarii de mine să-şi măsoare în termen de 6 luni loturile miniere sub sancţiunea nulităţii concesiunii, cuprinse la art. 272 a legii austriace din 1854. Probabil datorită acestei dispoziţiuni, Românii, lipsiţi de mijloace pentru efectuarea măsurilor, şi-au pierdut o mare parte din concesiunile miniere, aşa încât, în noile cărţi miniere, întocmite după 1854, nu s'au înscris un însemnat număr de proprietăţi miniere.

8. Surparea galeriilor şi lucrărilor din subsol în timpul războiului mondial, pentru a căror redeschidere Românii întorşi de pe câmpul de luptă, nu a mai avut posibilităţile financiare necesare.

Acestea sunt factorii cari au constrâns populaţia românească din munţi să se despartă de sacra lor moştenire lăsată de Daci şi Romani. Spoliaţi fără milă şi torturaţi secole de-a-rândul, Muntenii au ajuns epopeia libertăţii naţionale, lipsiţi de patrimoniul lor strămoşesc: minele de aur. Din drepturile miniere existente în anul 1918, cca. 10% erau deţinute de Români, iar 90% erau deţinute de străini. În această situaţie precară, Muntenii lipsiţi de drepturi, sleiţi de forţe prin subnutriţie, distruşi total din punct de vedere economic, erau chemaţi de dr. Amos Frâncu, preşedinte al organizaţiei militare din

Ardeal, să lupte contra bandelor de Săcui şi contra comuniştilor unguri, promiţându-li-se că ale lor vor fi minele, păşunile şi pădurile din munţi Apuseni. Dar după extazul înălţării gloriosului tricolor românesc în centrul Buda-Pestei, inima Muntenilor mândră de victoria naţională, închide într'însa rana vulnerabilă a nedreptăţilor economice.

CE TREBUIA SĂ SE FACĂ PENTRU MUNTENI DUPĂ ÎMPLINIREA VISULUI MILENAR?. *O singură şi nealterată dogmă politică era de aplicat aci, anume: „A-i face pe Munteni stăpânii solului şi subsolului Munţilor Apuseni, aşa după cum l-au stăpânit ei cu Voevodul Gelu şi după cum au dorit marii Căpitani: Horia, Cloşca, Crişan, Avram Iancu şi toţi ceilalţi martiri jertfiţi pentru acest drept şi înălţător ideal.*

Pentru a reda Muntenilor subsolul minier, era necesară pentru inversarea sistemului practicat de Unguri înainte de 1854, anume: Încurajarea, ajutorarea şi finanţarea societăţilor miniere formate de băştinaşi Munteni şi administrarea acestor societăţi de către Stat. Trecerea patrimoniului minier în proprietatea unor astfel de organisme economice era uşor realizabilă în intervalul dela 1918 până la 1927, când marile societăţi străine doreau să-şi lichideze bunurile miniere din România.

Prin asocierea a trei factori: 1. Statul proprietar al subsolului, 2. Banca Naţională dând capitalul şi 3. Muntenii dând munca, s'ar fi format întreprinderile raţionale pentru exploatarea minelor de aur din munţii Apuseni, asigurându-se prin ele mai umane condiţiuni de trai pentru trudnicii acestui ţinut.

Cu oarecare greutăţi înlăturabile, cu respectarea art. 17 din Constituţie, restaurarea Muntenilor în vechile lor drepturi miniere, este şi azi realizabilă. Le revine factorilor de răpundere nobilă sarcina de a se ocupa de această problemă vitală pentru Munteni.

Stăruind asupra problemei miniere din munţii Apuseni, mărturisim că, atât în campaniile de presă, cât şi în memoriile redactate, s'a tratat chestiunea minieră în mod superficial, stăruindu-se asupra validării drepturilor miniere, ieftenirea materialului explosibil şi alte chestiuni de mică importanţă, fără a se fi insistat asupra celei mai gingaşe părţi, asupra fondului însăşi, care este proprietatea minieră. S'au cerut înlesniri la validări, dar lipsea obiectul, fiindcă Românii munteni, în multe cazuri asociaţii nebăştinaşi deţin doar abia 10% din suprafaţa concesiunilor miniere. S'a cerut ieftenirea materialului explosibil, în vreme ce lipsa capitalului făcea imposibilă redeschiderea puţinelor mine deţinute de Românii băştinaşi din Munţii Apuseni.

A lipsit total politica naţională de a reda Muntenilor proprietatea minieră ce-i fusese uzurpată în secolul al XVIII-lea şi al XIX-lea şi ceeace este mai dureros, e că dela război încoace *Românii băştinaşi din Munţii Apuseni nu au obţinut nici o concesiune minieră.*

In lipsa unui plan economic pentru Munţii Apuseni şi în vâltoarea desinteresului oficialităţii faţă de imperativul reparaţiei istorice scadentă pentru Munteni, capitalul particular a pus stăpânire pe bogăţia minieră auriferă din munţi, iar populaţia de baştină a fost silită să deservească prin braţele muncitoare pe noii stăpâni ai minelor de aur.

Iniţiativa şi capitalul particular au trei merite:

1) A dat o mare perfecţiune tehnică minieritului aurifer.

2) A salvat din ghiarele şomajului un număr important de muncitori minieri.

3) A mărit tezaurul public cu importante cantităţi de aur.

Din punct de vedere social şi economic pentru ţinutul Munţilor Apuseni, fără a mai diseca amănuntele, putem spune că acest capital cu extraordinare fructificări, n'a fost la înălţimea îndatoririlor impusă de trecutul istoric naţional al acestui ţinut. Această afirmaţie îşi găseşte justa valoare pentru oricare cercetător al comunelor din regiunea minieră. O comună minieră ar trebui să fie satul model. In realitate însă, aceste comune oferă priveliştea sărăciei întruchipate, cu biserici umile şi neînzestrate, şcoli dărăpănate, lipsă totală de case culturale şi biblioteci, lipsă de băi populare, de locuinţă sănătoasă şi de gospodării îngrijite. Populaţia acestor comune, din subsolul cărora ies la iveală

mari cantităţi de aur, nu se deosebeşte de populaţia celorlalte comune din munţi, în care bântue sărăcia cumplită, cu aspectele ei variate ca: subnutriţi, bolile sociale, tuberculoză, alcoolism, analfabetism.

Şi acum iată întrebarea firească ce trebuie s'o adresăm tuturor conştiinţelor româneşti: E admisibilă o atare stare de lucruri în regiunea care a dat dela răsboiu încoace cantitatea de cca 32.000 kg aur în valoare de peste 5 miliarde lei? E admisibil oare ca într'un unghiu al privirii noastre, să cuprindem cu admiraţie figurile ilustre deţinătoare ale bogăţiilor munţilor Metalici, iar în alt unghiu de vedere să cuprindem o populaţie incultă, umilită, sărăcită şi slăbită, apucând drumul cerşetoriei? Pentru aceasta a murit oare Horia sdrobit cu roata şi Iancu înebunit de durere? Nu, hotărît nu! Aci, în Munţii Apuseni ne trebuieşte o populaţie viguroasă, luminată şi eroică. Ca să fie aşa, se impune în mod imperios, inaugurarea unei politici de Stat în Munţii Apuseni, care să întoarcă înapoi cursul istoriei. Deci capitala cerinţă care-şi pretinde realizarea este: *Restaurarea Muntenilor în vechile lor drepturi.*

Până la atingerea acestui sublim ideal sunt necesare unele măsuri urgente ca:

1) O salarizare mai omenească pentru muncitorii din industria minieră, care actualmente au o salarizare medie de 60 lei pe zi. E uşor de înţeles că dintr'un astfel de salar nu poate trăi omeneşte o familie de minieri compusă din 5 — 6 membri.

2) Cointeresarea muncitorilor la beneficiul întreprinderii miniere şi metalurgice.

3) Creiarea unui fond social pentru Munţii Apuseni, ce ar urma să fie alimentat din 2% din beneficiul întreprinderii miniere sau metalurgice; 50% din cota premiilor date de Banca Naţională peste preţul oficial al aurului, pentru cantităţile de aur preschimbat; 0,50% din cota impozitelor miniere asupra metalelor nobile.

Fondul social ar urma să fie sub administraţia unui funcţionar de Stat care să îndeplinească onorific această misiune, urmând a fi destinat: *a)* Ajutorarea instituţiilor de culturalizarea maselor populare; *b)* Idem, a instituţiilor sanitare; *c)* Finanţarea cooperativelor de aprovizionare şi consum; *d)* Iniţierea şi încurajarea economiei de munte; *e)* Sprijinirea Industriei casnice; *f)* Crearea pepinierelor pomicole şi îndrumarea spre cultura livezilor; *g)* acordarea de credite ieftine muncitorilor minieri şi metalurgi; *h)* construirea de locuinţe salubre pentru muncitori; *i)* Construirea de drumuri comunale şi realizarea de opere sociale reclamate de viaţa satului.

4. Modificarea legii minelor în sensul simplificării formalităţilor pentru obţinerea drepturilor miniere de către Munteni.

5. Acordarea de credite aurifere micilor întreprinderi formate din băştinaşii români din Munţii Apuseni.

6. Crearea de centre de flotaţie şi ceanurare pentru produsele miniere ale micilor producători de aur.

7. Reducerea taxelor de prelucrarea minereurilor şi concentratelor preschimbate de micii producători la uzinele Statului.

8. Repararea bazinelor de apă dela Roşia Montană.

9. Ieftinirea materialelor explozibile şi a lemnului necesar susţinerii minelor pentru Munteni.

Dezideratele formulate au un dublu scop: 1. Propăşirea industriei miniere din Munţii Apuseni; 2 Echitate şi dreptate socială pentru miile de oameni ce scot metalul nobil din pământ.

Se cade ca muncitorul să nu mai fie considerat un fel de sclav al întreprinderii, ci să fie cât mai mult împărtăşit din echitatea socială. Munca ajutând desrobirea noastră economică şi valorificarea bogăţiilor, se impune a fi preţuită, iar muncitorul respectat ca forţă creatoare. Cinstind muncitorul şi ridicându-i standardul de vieaţă socială prin culturalizare şi propăşire economică, patronul din industria minieră din acest ţinut, îşi va face o datorie patriotică de primul rang. *Astra* înţelege ca prin rostul ei să aline sufletele oropsite şi să contribuie la tămăduirea lor. Se impune însă ca şi patronii şi conducătorii întreprinderilor miniere să se alăture acestei acţiuni nobile, supunându-se poruncii

neamului: „Inlăturaţi suferinţa şi luminaţi prin farul înţelepciunii drumul propăşirii Muntenilor !"

Regretatul profesor Bogdan Duică scria într'un articol: *„Mişcările naţionale mari sunt datoare să aibe grija de Moţi"*. Sub numirea de Moţ el înţelegea pe toţi Muntenii. Noi trăim vremuri de adevărate prefaceri naţionale, iniţiate şi desăvârşite de marele Rege Carol al II-lea.

In aceste împrejurări vom fi oare capabili să uităm îndatoririle faţă de Munteni? Nu ! Insuşi primul cetăţean al Ţării, Augustul Suveran şi-a îndreptat privirea spre cetatea Munţilor Apuseni, fortăreaţă a românismului din toate timpurile. In urma acestui fapt, Astra, prin rostul adunării generale din Munţii Apuseni, împlineşte o sacră îndatorire: Deschide porţile cetăţii ca privirea Augustului Suveran să pătrundă cutele dureroaselor realităţi de aci.

Văzute aceste realităţi, îndreptarea nu va întârzia. Atare îndreptare este cerută de duhurile sfinte ale tuturor marilor noştri mucenici, care veghiază destinele acestui neam şi cari vor trimite gând bun cârmuitorului de azi al României Mari.

IOAN POPA-ZLATNA

GRADUL DE MODERNIZARE AL REGIUNILOR RURALE ALE ROMÂNIEI

Am cartografiat tabela reprodusă în anexă, care cuprinde procentul de neştiutori de carte, constatat cu prilejul recensământului din 1930, în populaţia rurală [1]), de dragul lămuririlor ce pot fi obţinute astfel asupra măsurii în care s'au modernizat diferitele regiuni ale ţării.

Procentul neştiutorilor de carte s'a modificat considerabil în decursul celor nouă ani trecuţi dela recensământul din 1930. Cercetările din vara 1938 ale Echipelor Regale Studenţeşti [2]), în cadrul cărora a fost întreprins şi un recensământ al ştiinţei de carte, au arătat peste tot o diminuare apreciabilă a analfabetismului, iar în Basarabia scăderi de până la 30%. Impărţirea administrativă reprezentată pe harta alăturată, cea din 1930, a suferit şi ea între timp, prin legile de organizare administrativă din 1931 şi 1938, modificări considerabile, atât în ceea ce priveşte numărul cât şi delimitarea plăşilor.

Astfel, harta alăturată, care reprezintă cartografic o situaţie considerabil modificată, este, din punctul de vedere al ştiinţei de carte actuale a României, un document istoric.

Importanţa acestei hărţi rezidă în faptul că ea constitue întâiul mijloc eficace de a delimita obiectiv regiunile în care se subîmparte ţara din punct de vedere al adaptării locuitorilor la condiţiile vieţii moderne.

Mai nimeni nu ştie, în această privinţă, altceva decât spun constatările foarte generale: „Basarabia e mult mai *înapoiată* decât restul ţării; iar, în aceasta, Ardealul şi Bucovina *întrec* Muntenia şi Moldova".

Atlasurile speciale ale României, cum sunt cel linguistic [3]) şi cel al agriculturii [4]), nu îngăduesc delimitarea pomenită. Niciunul nu ne duce în centrul fenomenului care ne preocupă: adoptarea atitudinilor şi technicilor, proprii populaţiilor rurale a ţărilor ce ne servesc drept model din punctul de vedere al organizării vieţii rurale. Atlasul linguistic stabileşte ariile dialectelor şi graiurilor româneşti pe teritoriul ţării. Cert, că diferitele arii constatate corespund şi unor anumite deosebiri de stare culturală; stările culturale respective nu pot fi cunoscute, însă, din atlas, ci trebuiesc stabilite prin cercetări deosebite, purtând asupra altor manifestări (igienă, alimentaţie, gradul de productivitate al muncii, capacitate de a-şi valorifica produsele, de a-şi însuşi perfecţionări tehnice etc.). Atlasul agricol, la rândul lui, oferă o serie de indicaţii complimentare: randamentul la hectar al diferitelor culturi, măsura în care sunt adoptate unele culturi de mai mare productivitate (sfeclă de zahăr, tutun, pomi fructiferi, plante furajere) şi măsura în care sunt crescute animale de rentă; înzestrarea cu animale de tracţiune, cu unelte cu tracţiune animală şi cu maşini. Dar, ca tot ce priveşte agricultura, aceste date sunt în funcţiune nu numai de nivelul cultural al populaţiei, ci şi de condiţiile cosmologice, de sol şi de climă.

Ştiinţa de carte este mult mai potrivită pentru acest scop. In procesul de trecere dela forma de viaţă arhaică la viaţa orânduită raţional, ştiinţei de carte îi revine rolul de stimulent şi de suport al modernizării.

Forma de viaţă arhaică a ţărănimilor se ba-

---

[1]) Obţinută dela Institutul Central de Statistică, prin bunăvoinţa d-lui Director Dr. Sabin Manuilă şi a d-lui Dr. D. C. Georgescu. De curând constatările cu privire la ştiinţa de carte ale Recensământului din 1930 au devenit accesibile şi marelui public, volumul III al rezultatelor acestui Recensământ fiind pus în comerţ.

[2]) Aceste cercetări au fost prelucrate în cursul iernii trecute şi se află acum sub tipar.

[3]) *Atlasul linguistic român*, publicat de Muzeul limbii române din Cluj, sub Înaltul Patronaj al M. S. Regelui Carol II, de Sever Pop şi Emil Petrovici, sub direcţia lui Sextil Puşcariu, 10 vol., în curs de apariţie din 1937 şi *Micul Atlas linguistic român*, 1937.

[4]) *L'Agriculture en Roumanie*. Atlas statistique, publié par le Ministère de l'Agriculture et des Domaines, Bucureşti, 1938.

zează pe tradiţie; aceasta limitează orizontul geografic la câteva sate şi la regiunea dela ai cărei locuitori se obţin, prin schimb, produsele, pe care natura nu le produce în regiunea proprie, ea impune confecţionarea în gospodărie a tuturor lucrurilor necesare şi numai a acestora; tot ea oferă elementele folclorice, din a căror combinare la infinit, potrivit procedeelor, apucate şi ele din bătrâni, trăeşte spiritualitatea arhaică.

Viaţa modernă raţionalizată, dimpotrivă, urmăreşte diviziunea muncii şi specializarea şi se bazează pe transmiterea scrisă. Se tinde la integrarea cât mai completă şi a satelor în viaţa naţiunii. Orizontul geografic e lărgit până la limitele întregului teritoriu şi a planetei, prin chemări la armată şi la lucru; producţia e specializată în culturile cele mai rentabile, îndrumată să producă cât mai mult şi să-şi cumpere ceea ce poate fi produs mai ieftin altundeva. Spiritualitatea locală e înlocuită cu cultura comună naţiunii întregi; tehnicile ei empirice de lucru, de vindecare, de trai, sunt înlocuite prin cunoştinţe de agricultură raţională şi zootehnie, de medicină, de igienă. Pentru toate aceste transformări, ştiinţa de carte e neapărat necesară: nu se poate circula în ţară fără o oarecare cunoştinţă a cititului şi scrisului, nu se poate vinde şi cumpăra, nu se pot învăţa câte sunt necesare.

Nu e de mirare că toate neamurile, dela Atlantic până la Pacific, şi-au început şi-şi încep acţiunea de scoatere a populaţiei ţărăneşti din limitarea tradiţională şi de integrare a ei în viaţa întregului lor teritoriu şi Stat, prin campanii de răspândire a ştiinţei de carte.

Totuşi, răspândirea ştiinţei de carte nu reprezintă un indice perfect al „modernizării". Nu-l poate constitui decât o tehnică potrivită măsurării acelei schimbări de atitudine, în care consistă „modernizarea". Fiind poarta spre toate schimbările modernizatoare, ştiinţa de carte este, fără îndoială, indicele cel mai cuprinzător pentru stabilirea modernizării populaţiilor rurale. Trebue să ţinem seamă însă, la interpretarea datelor asupra ştiinţei de carte, de restricţia de mai sus. A şti carte nu înseamnă a fi civilizat, ci creează numai premisele în vederea adoptării formei de viaţă, zise civilizată. Ca atare, e sigur că acolo unde lipseşte ştiinţa de carte n'avem cum găsi populaţii care au adoptat forma de viaţă raţionalizată a epocii noastre. In schimb, e totdeauna problematică măsura în care ţinuturile cu ştiinţă de carte au ajuns să-şi însuşească forma de viaţă, spre care-i îndrumă ştiinţa de carte şi pe care le-o transmite cartea.

Infăţişând ştiinţa de carte a populaţiei rurale mai mari de 7 ani din cele 322 plăşi, în care era subîmpărţită ţara în 1930, harta pe care o prezentăm, arată destul de amănunţit structura populaţiei de pe teritoriul ţării, din punctul de vedere al familiarizării cu scrisul şi cititul.

Analiza ei poate preciza judecăţile asupra măsurii în care s'au apropiat de stilul de viaţă modern diferitele regiuni ale ţării.

Unităţile în care am putut subîmpărţi ţara, plăşile, fiind numeroase, harta aceasta exprimă destul de apropiat situaţia ştiinţei de carte în fiecare punct al ţării. Comparaţia cu hărţile care cartografiază media neştiutorilor de carte pe judeţe [5]), poate învedera acest fapt.

Marea diversitate a ţării din punctul de vedere al ştiinţei de carte o vădeşte faptul că putem întâlni în 1930, atât o plasă cu mai puţin de 10% neştiutori de carte, cât şi 12 plăşi care aveau între 70—80% neştiutori de carte.

Intre limitele acestea, plăşile în care era împărţită ţara în 1930 se distribuiau în felul arătat în tab. I.

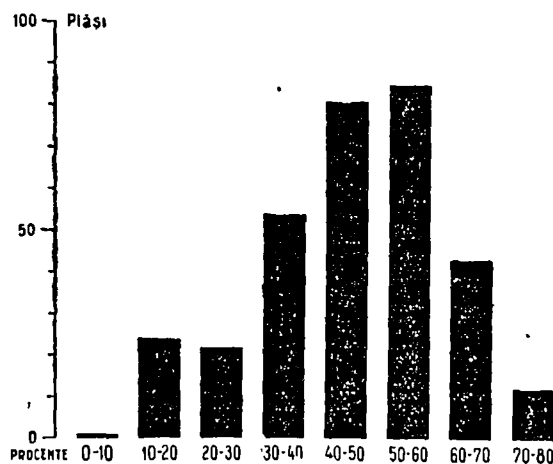
Tab. I. — *Plăşile ţării după procentul de neştiutori al populaţiei rurale (1930)*

Procentul neştiutorilor	Numărul plăşilor
0—10	1
10—20	24
20—30	22
30—40	54
40—50	81
50—60	85
60—70	43
70—80	12
Totalul plăşilor	322

Analizând modul cum sunt distribuite plăşile din aceste categorii pe teritoriul ţării, observăm existenţa a 5 centre de ştiinţă de carte şi a 5 centre de analfabetism.

[5]) Astfel de hărţi se găsesc în studiile care au înfăţişat rezultatele recensământului din 1930 cu privire la Ştiinţa de carte: Dr. S. Manuilă: *Ştiinţa de carte a populaţiei României*, Arhiva pentru Ştiinţa şi Reforma Socială, XIV, p. 931 şi Dr. S. Manuilă şi Dr. D. C. Georgescu în articolul *Populaţia* din vol. I al Enciclopediei României, apărut şi ca extras sub titlul *Populaţia României*, în editura Institutului Central de Statistică.

Centrele de ştiinţă de carte sunt: 1) Ardealul de Sud-Vest, parte din Vâlcea şi Argeş, Muscelul, Dâmboviţa şi Prahova; 2) Şesul Tisei dela plasa Oraviţa la Nord până la plasa Satu-Mare; 3) Bucovina şi Năsăudul în jurul plăşilor Dornei (C.-Lung) şi Ştefan cel Mare (Rădăuţi); 4) judeţul Cetatea-Albă; 5) plăşile de-a-lungul râurilor (malul drept al Prutului, lunca porţiunii de jos a Siretului şi lunca afluenţilor lui, Putna şi Buzăul Ialomiţa) şi a şoselelor ce duc la Galaţi şi Brăila, cu o prelungire în Dobrogea.

Graficul 1. — Distribuţia plăşilor după procentul de neştiutori de carte al populaţiei rurale (1930)

Aceste centre de ştiinţă de carte se grupează în genere în jurul unor plăşi cu peste 70% ştiutori de carte. Excepţie fac: regiunea Ardealului de Sud-Vest şi a judeţelor de munte ale Munteniei, care are la mijloc plasa Săcele (Braşov) cu peste 90% ştiutori de carte; Şesul Tisei şi Cetatea-Albă, care au ca nuclee plăşi cu peste 80% ştiutori de carte (Jimbolia, Centrală, Periam şi Sân Nicolaul-Mare din Timiş; Aradul Nou din Arad; Săcueni din Bihor şi Carei din Sălaj, respectiv Tarutino în Cetatea-Albă) şi regiunea de pe arterele ce duc la porturile Dunării maritime, care este aşezată în jurul unui bloc de 9 plăşi cu un procent de ştiutori de carte mai ridicat de 60% (judeţul Brăila şi plăşile de jos din Covurlui, Dealul şi Câmpul din Râmnicul-Sărat, Slobozia şi Ialomiţa, Dunărea din Constanţa).

Centrele de analfabetism se găsesc localizate în: 1) Munţii Apuseni în jurul plăşii Vaşcău şi în masivul Poiana Rusca-Retezat; 2) Maramureş, Satu-Mare şi Someş la miazăzi de plăşile Iza şi Vişău; 3) dealurile circumcarpatice şi câmpia dela poalele lor, din Munţii Banatului (plasa Cornereva), prin Oltenia, Teleorman, Vlaşca şi Ilfov, Buzău, Vrancea, plăşile Oituz şi Tazlău, Bistriţa şi Siret (Bacău) la regiunea din jurul punctului de întâlnire între judeţele Vaslui, Tutova, Tecuci, Bacău şi Roman şi în Baia (Siret), Botoşani (plasa Botoşani), Dorohoi, cu nucleul în Vlaşca; 4) Durostorul cu prelungire în Caliacra (plasa Ezibei); 5) Basarabia cu centre în Hotin, şesul Bălţilor (pl. Slobozia-Bălţi) şi codrul Basarabiei (plăşile Bravicea, Orhei, Călăraşi, Nisporeni şi Hânceşti Lăpuşna). Cu excepţia brâului circumcarpatic Oltenia—Dorohoi, constituit din plăşi cu mai puţin de 40% ştiutori de carte şi cu un nucleu de plăşi cu mai puţin de 30%, ştiutori de carte la mijloc (Zimnicea şi Alexandria din Teleorman, întreg judeţul Vlaşca şi Bucureşti din Ilfov), toate centrele de analfabetism au la mijlocul lor plăşi cu mai puţin de 20% ştiutori de carte.

Restul regiunilor face trecerea dintre centrele de ştiinţă de carte şi centrele de analfabetism. Astfel în jurul nucleului de plăşi cu mai mult de 80% ştiutori de carte din Ardealul de Sud-Est se grupează spre Nord-Vest şi Sud o cunună de plăşi, cu mai mult de 70%, de 60% şi de 50% de ştiutori de carte, care se prelungeşte în centrul de analfabetism al Munţilor Apuseni pe văile Arieşului şi în depresiunea Haţegului; iar în centrul de analfabetism din câmpia munteană şi dela curmătura Carpaţilor prin plăşile Cozia şi Cotmeana din Vâlcea, prin Uda şi Teleorman din Argeş, Găeşti, Titu, Finta din Dâmboviţa, Filipeşti şi Câmpia din Prahova, Buzău din Braşov.

Trebuesc remarcate pe această hartă câteva plăşi izolate care se deosebesc de împrejurimea lor, prezentând, fie o ştiinţă de carte mai mare, fie una mai redusă decât aceasta. Sunt *centre de ştiinţă de carte în devenire*, respectiv *resturi din regiuni de analfabetism.* Printre întâiele, trebue să socotim plasa Ocolul din Romanaţi, insulă cu 53% ştiutori de carte în largul Olteniei, care cu excepţia Nordului Vâlcei se află numai pe treapta dintre 40—50% ştiutori de carte. O altă astfel de insulă este plasa Baia-Mare, cu 39% neştiutori de carte, flancată de plăşi cu procente mult mai ridicate de neştiutori de carte din centrul de analfabetism din Nord: Şomcuta-Mare cu 51%, Mănăştur cu 45%, Sighet cu 49%, Oaş cu 59%, Seini cu 42%, Cehul-Silvaniei cu 45%. Dintre celelalte, sar în ochi plasa Moldova-Nouă din Caraş, (53% neştiutori de carte), prelungirea cen-

trului de neştiinţă de carte, Oltean în Munţii din Sudul Banatului; plasa Budeşti din Ilfov cu 62% neştiutori de carte, promontor detaşat al insulei de analfabetism Teleorman-Vlaşca; Plasa Câmpul din Buzău, (cu 50% neştiutori de carte) vârf stingher al cununei de neştiinţă de carte Oltenia-Baia. Tot aci trebue să socotim plăşile cu 50—60% neştiutori de carte din Nordul Moldovei, resturi, capete şi fragmente intermediare, care dăinuesc din vremea când cununa de regiuni de neştiutori de carte circumcarpatică ajungea din Mehedinţi în Dorohoi. Potrivit dinamicei, îndeajuns de cunoscute, a desfăşurării în spaţiu a fenomenelor sociale, insulele de ştiinţă de carte pomenite, sunt pe cale de a deveni centre de ştiinţă de carte, iar insulele de neştiutori, sunt resturi ale unor centre de neştiinţă de carte în curs de dispariţie.

Structura culturala a ţării, arătată de harta alăturată, evidenţiază o serie de fapte, care merită să fie reţinute. Cele mai importante dintre ele sunt, poate, *lipsa de omogenitate a Ardealului* şi *aşezarea Bucureştilor în miezul cununii de ştiinţă de carte redusă Mehedinţi-Baia.*

Procentul relativ ridicat al ştiinţei de carte a populaţiei rurale ardelene (67,3%), se dovedeşte a fi media între ştiinţa da carte foarte diferită a regiunilor istorice, judeţelor şi plăşilor Ardealului, (în medie, judeţele Transilvaniei propriuzise, numără 73,8% ştiutori de carte, judeţele Banatului 80,1%, iar judeţele Crişanei şi Maramureşului 67,8%). Cum am văzut, Ardealul rural prezintă atât plăşi cu 9,9% neştiutori de carte, cum sunt Săcelele Braşovului, cât şi plăşi cu 71,2%, respectiv 72,1% şi 75,2%, cum sunt plăşile Vaşcău, Vişeu şi Iza. Ardealul, în genere, privit în perspectiva nivelului mediu, nu este în întregimea lui aşa de „înaintat", pe cât se crede de obiceiu. Nivelul acesta mediu este o abstracţie, care acoperă nivelul într'adevăr remarcabil al centrului de ştiinţă de carte din Ardealul de Sud-Est şi nivelul surprinzător de jos al populaţiei barierei de munţi din Nordul şi Apusul Transilvaniei (Someşul străpunge această barieră, Mureşul însă nu). Intre extremele indicate, aproape fiecare din „văile" şi „ţările" în care e atât de bogat Ardealul, are nivelul ei specific.

Triunghiul Braşov-Făgăraş-Sibiu-Târnava se dovedeşte a fi pepiniera noastră cea mai de seamă de burghezie rurală.

Celelalte centre de ştiinţă de carte: Câmpia Tisei, Năsăudul şi Bucovina, judeţele din Nordul Munteniei şi din jurul porturilor Dunării-de-Jos, sunt toate la fel, regiuni cu o pătură destul de groasă de ţărănime chiabură.

Oltenia, Muntenia şi Moldova constituesc, pe cât se vede, cu excepţia centrului de ştiinţă de carte din jurul Brăilei şi Galaţilor şi a judeţelor de munte (Vâlcea-Prahova), un centru relativ de neştiinţă de carte. Deşi foarte întrepidă, populaţia părţii apusene a Câmpiei româneşti, îndesită de abea în cursul ultimei sute de ani, prin aşezări masive de populaţie supranumerară din judeţele de munte şi de refugiaţi din peninsula balcanică, constitue o problemă pentru administraţia noastră de Stat şi îndeosebi pentru organele preocupate de răspândirea civilizaţiei. Satele mai puţin prospere ale Moldovei de mijloc, cu populaţii venite în cursul veacului al XIX-lea din Codrii Basarabiei, ridică aceeaşi problemă. Faptul că în jurul Bucureştilor ştiinţa de carte e foarte redusă. pe când în raza Galaţilor şi Brăilei ea este relativ ridicată, constitue o problemă, care ar merita să fie lămurită prin cercetări monografice.

Explicaţia acestei structurări a poporului românesc, din punctul de vedere al ştiinţei de carte a populaţiei din diferitele ei regiuni şi a modernizării acestora, o oferă cadrele vieţii sociale a acestor regiuni: orografia lor; neamul şi tradiţia culturală a locuitorilor; în cazul Românilor, conformaţia fizică şi psihică specifică regiunii; trecutul social şi politic al locuitorilor ei, încadrarea lor mai strânsă în evoluţia actuală a ţării; procesele sociale care le sunt specifice.

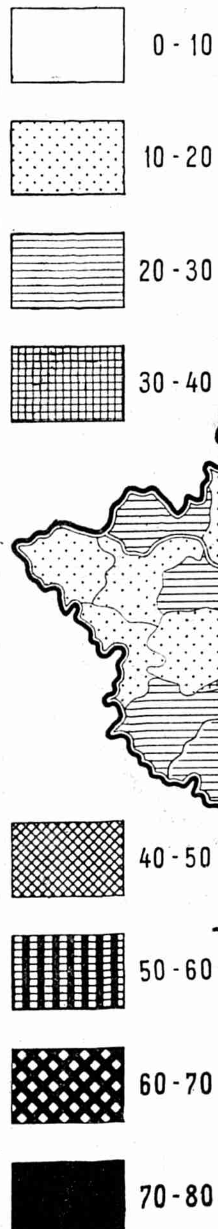
Putem verifica, şi cu acest prilej, justeţea constatării că niciunul din aceste cadre nu determină singur starea culturală a regiunilor ţării. Pe alocuri e precumpănitor unul, aiurea altul; fiecare din ei este sensibil pretutindeni ca factor condiţionant.

Astfel, centrele de analfabetism ardelene, localizate în cele trei masive muntoase ale frontului apusean al Carpaţilor (Munţii Maramureşului, Munţii Apuseni, Masivul Poiana Rusca-Retezat) sunt datorite, de sigur, în bună parte *orografiei* şi *dificultăţilor de comunicaţie* ce decurg din ea. Faptul, însă, că judeţele de munte ale secuilor fac parte din Centrul de ştiinţă de carte al Transilvaniei de Sud-Est arată *importanţa acţiunii de Stat* în răspândirea ştiinţei de carte şi a înlesnirilor civilizaţiei moderne. Maramureşul, Munţii Apuseni şi Haţegul, au rămas centre de analfabetism, pentrucă administraţia austriacă şi apoi maghiară, nu a socotit util să construiască şosele, să înfiinţeze şcoli

ROMANIA

PROCENTUL NEȘTIUTORILOR DE CARTE PE PLĂȘI

DATELE RECENSĂMÂNTULUI DIN 1930

Cartograf Victor Popescu

Harta 1. — Știința de carte a populației rurale mai mari de 7 ani, pe plăși, la data recensământului din 1930 (hartă de bază).

Harta 2. — Știința de carte a populației rurale mai mari de 7 ani, pe plăși, la data recensământului din 1930 (hartă de orientare cu împărțeala administrativă din 1930).

şi să organizeze aceste regiuni. Basarabia, în care Statul rus a copleşit de privilegii coloniile germane din Sud, oferindu-le, astfel, posibilitatea de a-şi organiza ele însele şcoli, dar nu s'a ocupat de Români, (regiunea „Codrului", inima românească a Basarabiei, era în 1930, la 12 ani după Unire, încă o insulă de analfabetism) este o altă dovadă convingătoare pentru importanţa factorului acesta.

Acest fapt al purtării deosebite de grijă de care au beneficiat diferitele regiuni şi populaţii, trebue ţinut în seamă atunci când se priveşte faptul că aşezările unora din frânturile etnice, aşezate pe pământ românesc, coincid cu centrele de ştiinţă de carte. Nivelul acestora se datoreşte nu atât unor *deosebiri de neam*, cât beneficiului îndelungat de privilegii economice şi a unei purtări de grijă în privinţa culturii. Dovada că nu poate fi vorba de aptitudini mai reduse ale Românilor pentru învăţătura de carte şi pentru deprinderea cu atitudinile civilizaţiei moderne, o oferă tocmai Transilvania de Sud-Est, şesul Tisei, Năsăudul şi Bucovina şi judeţele de munte cuprinse între Vâlcea şi Prahova, unde populaţie românească prezintă procente ridicate de ştiutori de carte. Vecinătatea elementelor favorizate: săsesc, şvăbesc, maghiar şi secui, a stimulat, de sigur, pe Români. Nuclee noi de ştiinţă de carte în regiuni atât de lipsite de elemente străine, cum e plasa Ocolul din Romanaţi, sau centrul din jurul Galaţilor şi a Brăilei, arată, însă, că acest stimulent nu e indispensabil.

Toate regiunile locuite de Români, sunt pe cale de a-şi însuşi ştiinţa de carte şi de a se familiariza cu înlesnirile civilizaţiei moderne. Ele nu au atins însă pretutindeni acelaşi *stadiu de evoluţie*. Nordul Munteniei, cu plaiurile lui, al căror prinos de populaţie s'a scurs, fără întrerupere, la şes, făcând cu putinţă o relativă concentrare a averilor şi, la fel, judeţele de munte ale Moldovei de Nord sunt mult mai înstărite şi mai integrate în civilizaţia modernă decât judeţele de şes cu o populaţie colonizată. Maramureşul, Munţii Apuseni, Basarabia centrală, la rândul lor, n'au atins nici măcar stadiul acestora din urmă.

Structura ţării din punctul de vedere al familiarizării ei cu civilizaţia modernă, trebue să fie ţinută în seamă. Ea îngădue conducătorilor *să-şi diferenţieze acţiunea* după starea deosebitelor regiuni. Pot evita *pulverizarea indistinctă a mijloacelor* şi urmări deliberat *nivelarea diferenţelor prea accentuate între regiuni*[6], prin *eforturi speciale* în cele înapoiate.

Sigur că în decursul celor nouă ani trecuţi dela recensământul din 1930, ştiinţa de carte va fi sporit, într'o oarecare măsură, şi în centrele relative de ştiinţă de carte arătate. Dar deosebirile dintre regiunile centre de analfabetism şi regiunile centre de ştiinţă de carte, vor putea fi constatate şi cu prilejul recensământului din 1940 (atenuate, e drept, prin creşterea proporţional mai repede a procentului ştiutorilor de carte în regiunile centre de analfabetism).

Numai o campanie de modernizare a regiunilor centre de analfabetism ar putea schimba dela rădăcină starea acestor regiuni şi înlătura inferioritatea lor, urmă a stăpânirilor străine care mai dăinueşte.

O acţiune corespunzătoare, de stimulare a progreselor din centrele de ştiinţă de carte, ar trebui să întregească acţiunea din regiunile înapoiate, spre a scoate progresele ţării de sub imperiul întâmplării şi a le pune în întregime sub semnul dirijării.

ANEXĂ: PROCENTUL ŞTIUTORILOR DE CARTE ÎN POPULAŢIA RURALĂ, PE PLĂŞI (Recensământul din 1930)

Judeţul Alba	*60,0*
1. Plasa Abrud	*60,6*
2. „ Aiud	*58,5*
3. „ Ighiu	*49,9*
4. „ Ocna-Mureşului	*62,0*
5. „ Sebeş	*73,3*
6. Plasa Teiuş	*62,5*
7. „ Vinţul-de-Jos	*53,7*
Judeţul Arad	*64,8*
1. Plasa Aradul-Nou	*81,1*
2. „ Chişineu-Criş	*68,9*

[6]) Lipsa unui raport între numărul posturilor de învăţători şi măsura ştiinţei de carte a populaţiei diferitelor judeţe ale ţării, este arătată în cercetarea *„Ştiinţa de carte şi numărul învăţătorilor"*, întreprinsă de d. Ing. I. Measnicov şi apărută în această revistă (An. II, Nr. 2—3).

3. Plasa Hălmagiu 38,0
4. „ Ineul 48,1
5. „ Pecica 79,5
6. „ Radna 56,5
7. „ Sfânta Ana 71,6
8. „ Sebiş 57,6
9. „ Şiria 68,5

Judeţul Argeş 50,1

1. Plasa Argeş 50,2
2. „ Dâmbovnic 47,9
3. „ Oltul 46,0
4. „ Teleorman 52,2
5. „ Uda 52,7

Judeţul Bacău 47,0

1. Plasa Bistriţa 46,6
2. „ Muntele 52,9
3. „ Oituz 46,6
4. „ Siret 47,9
5. „ Tazlău 40,3

Judeţul Baia 52,3

1. Plasa Moldova 55,1
2. „ Paşcani 47,5
3. „ Siret 53,9

Judeţul Bălţi 28,8

1. Plasa Făleşti 31,4
2. „ Răşcani 30,0
3. „ Slobozia-Bălţi 24,4

Judeţul Bihor 51,6

1. Plasa Aleşd 34,4
2. „ Beiuş 32,8
3. „ Beliu 35,7
4. „ Ceica 31,0
5. „ Centrală 71,8
6. „ Marghita 63,7
7. „ Salonta 66,1
8. „ Săcueni 85,4
9. „ Sărărad 74,2
10. „ Tileagd 50,5
11. „ Tinca 51,4
12. „ Vaşcău 28,1

Judeţul Botoşani 50,2

1. Plasa Botoşani 48,1
2. „ Jijia 52,4
3. „ Siret 50,6

Judeţul Brăila 63,3

1. Plasa Călmăţui 63,7
2. „ Ianca 63,2
3. „ Silistraru 65,3
4. „ Viziru 60,6

Judeţul Braşov 82,7

1. Plasa Bran 82,4
2. „ Buzăul Ardelean 66,1
3. „ Săcele 90,1

Judeţul Buzău 49,9

1. Plasa Buzău 46,3
2. „ Câmpul 49,9
3. „ Slănic 52,6
4. „ Tohani 52,5

Judeţul Cahul 32,6

1. Plasa Cantemir 33,7
2. „ Ioan Voevod 34,8
3. „ Ştefan cel Mare 31,2
4. „ Traian 30,5

Judeţul Caliacra 51,8

1. Plasa Balcic 58,0
2. „ Casim 57,3
3. „ Ezibei 46,4

Judeţul Câmpulung 67,8

1. Plasa Dornei 72,2
2. „ Humorului 69,7
3. „ Moldovei 62,7

Judeţul Caraş 60,9

1. Plasa Bocşa Montană 66,3
2. „ Bozovici 54,0
3. „ Moldova Nouă 46,5
4. „ Oraviţa 66,8
5. „ Reşiţa 62,1

Judeţul Cernăuţi 57,5

1. Plasa Cosminului 53,4
2. „ Nistrului 57,4
3. „ Prutului 53,2
4. „ Şipeniţului 65,2

Judeţul Cetatea-Albă 53,8

1. Plasa Cazaci 41,9
2. „ Tarutino 76,6
3. „ Taşlâc 37,4
4. „ Tatar Bunar 68,5
5. „ Tuzla 57,9
6. „ Volintiri 41,0

Judeţul Ciuc 74,9

1. Plasa Centrală 82,3
2. „ Frumoasa 67,4
3. „ Gheorgheni 69,5
4. „ Sân-Martin 84,3

Judeţul Cluj 52,0

1. Plasa Borşa 50,4
2. „ Cluj 60,2
3. „ Gilău 55,8
4. „ Hida 50,6
5. „ Huedin 49,2
6. „ Mociu 45,3
7. „ Sărmaşul 47,1

Judeţul Constanţa 60,4

1. Plasa Horincea 59,7
2. „ Prutul de Jos 61,1

Judeţul Covurlui 56,2

1.	Plasa	Dunărea	61,1
2.	„	Mangalia	53,1
3.	„	Ovidiu	59,8
4.	„	Traian	53,0

Judeţul Dâmboviţa 50,7

1.	Plasa	Finţa	46,6
2.	„	Găeşti	46,7
3.	„	Pucioasa	57,9
4.	„	Târgovişte	50,6
5.	„	Titu	48,9
6.	„	Voineşti	54,5

Judeţul Dolj 45,7

1.	Plasa	Amaradia	44,3
2.	„	Bârca	49,4
3.	„	Calafat	48,8
4.	„	Gângiova	45,1
5.	„	Ocolu	43,3
6.	„	Pleniţa	44,5

Judeţul Dorohoi 44,4

1.	Plasa	Başeu	42,2
2.	„	Herţu	42,6
3.	„	Siret	49,1

Judeţul Durostor 34,3

1	Plasa	Accadânlar	22,6
2.	„	Curtbunar	33,2
3.	„	Silistra	49,7
4.	„	Turtucaia	28,2

Judeţul Făgăraş 78,0

1.	Plasa	Arpaşul de jos	75,5
2.	„	Făgăraş	81,7
3.	„	Şercaia	74,7

Judeţul Fălciu 56,0

1.	Plasa	Dimitrie Cantemir	57,6
2.	„	Mihail Kogălniceanu	54,6

Judeţul Gorj 46,9

1.	Plasa	Gilortul	44,4
2.	„	Jiu	44,7
3.	„	Novaci	48,7
4.	„	Vulcan	49,7

Judeţul Hotin 28,4

1.	Plasa	Briceni	31,6
2.	„	Hotin	24,2
3.	„	Lipcani	32,3
4.	„	Secureni	24,6

Judeţul Hunedoara 47,8

1.	Plasa	Avram Iancu	36,4
2.	„	Brad	41,9
3.	„	Deva	54,4
4.	„	Geoagiu	36,6
5.	„	Haţeg	36,2
6.	„	Hunedoara	43,6
7.	Plasa	Ilia	41,6
8.	„	Orăştie	63,2
9.	„	Petroşani	65,2
0.	„	Pui	41,2

Judeţul Ialomiţa 56,0

1.	Plasa	Călăraşi	58,8
2.	„	Lehliu	51,5
3.	„	Slobozia	60,4
4.	„	Ţăndărei	59,5
5.	„	Urziceni	50,2

Judeţul Iaşi 53,6

1.	Plasa	Bahlui-Cârligătura	52,2
2	„	Cadru	52,9
3.	„	Turia	56,3

Judeţul Ilfov 42,2

1.	Plasa	Băneasa	45,2
2.	„	Bădeşti	37,8
3.	„	Domneşti	41,8
4.	„	Fierbinţi	43,2
5	„	Olteniţa	40,4
6.	„	Săruleşti	46,1
7.	„	Vidra	41,5

Judeţul Ismail 40,5

1.	Plasa	Bolgrad	44,0
2.	„	Chilia Nouă	45,7
3.	„	Fântâna Zânelor	38,3
4.	„	Reni	35,4

Judeţul Lăpuşna 27,6

1.	Plasa	Călăraşi	29,1
2.	„	Chişinău	32,0
3.	„	Hânceşti	24,2
4.	„	Nisporeni	25,1

Judeţul Maramureş 31,4

1.	Plasa	Iza	24,8
2.	„	Sighet	41,0
3.	„	Vişeu	27,9

Judeţul Mehedinţi 45,6

1.	Plasa	Câmpu	44,6
2.	„	Cloşani	46,3
3.	„	Motru	46,0
4.	„	Ocolu	46,3

Judeţul Mureş 64,7

1.	Plasa	Band	57,2
2.	„	Mercurea Nirajului	79,7
3.	„	Mureş	73,7
4.	„	Râciu	51,4
5.	„	Reghin	61,0
6.	„	Teaca	59,1
7.	„	Topliţa	57,7

Judeţul Muscel 59,5

1.	Plasa	Podgoria	57,7
2.	„	Radu Negru	66,5

Judeţul Năsăud 64,1

1. Plasa Bârgău 67,5
2. „ Năsăud 53,3
3. „ Rodna 68,0
4. „ Şieu 67,5

Judeţul Neamţ 56,8

1. Plasa Bistriţa 55,4
2. - De Mijloc 56,7
3. „ Muntele 61,6
4. „ Neamţ 57,3

Judeţul Odorhei 84,5

1. Plasa Cristur 83,8
2. „ Ocland 86,9
3. „ Odorhei 87,3
4. „ Praid 79,4

Judeţul Olt 42,4

1. Plasa Drăgăneşti 40,3
2. „ Dumitreşti 40,8
3. „ Spineni 46,0

Judeţul Orhei 31,0

1. Plasa Bravicea 26,6
2. „ Ciocâlteni 32,3
3. „ Mascăuţi 30,2
4. „ Rezina 36,0

Judeţul Prahova 51,4

1. Plasa Câmpina 54,4
2. „ Drăgăneşti 46,1
3. „ Filipeşti 56,5
4. „ Ploeşti 48,5
5. „ Sinaia 64,9
6. „ Urlaţi 48,9
7. „ Văleni 47,6

Judeţul Putna 52,4

1. Plasa Mărăşeşti 57,2
2. „ Trotuş 53,5
3. „ Vrancea 45,8

Judeţul Rădăuţi 61,2

1. Plasa Putilei 33,9
2. „ Siret 60,1
3. „ Ştefan Vodă 71,6

Judeţul R.-Sărat 59,6

1. Plasa Câmpul 64,5
2. „ Dealul 60,9
3. „ Muntele 52,9

Judeţul Roman 50,1

1. Plasa Miron Costin 51,6
2. „ Roman Vodă 49,6

Judeţul Romanaţi 47,5

1. Plasa Dunărea 42,0
2. „ Ocolul 53,2
3. „ Oltul de Sus 46,4

Judeţul Sălaj 62,6

1. Plasa Carei 80,5
2. „ Cehul Silvaniei 55,1
3. „ Crasna 47,6
4. „ Jibou 50,7
5. „ Şimleul Silvaniei 61,5
6. „ Tăşnad 69,9
7. „ Valea lui Mihai 76,9
8. „ Zalău 58,4

Judeţul Satu-Mare 58,6

1. Plasa Arded 68,7
2. „ Baia Mare 60,7
3. „ Mânăştur 45,2
4. „ Oaşiu 41,3
5. „ Satu Mare 72,7
6. „ Seini 58,5
7. „ Şomcuta Mare 48,8
8. „ Ugocea 58,1

Judeţul Severin 57,0

1. Plasa Birchiş 55,5
2. „ Caransebeş 50,9
3. „ Făget 61,9
4. „ Lugoj 62,1
5. „ Orşova 59,3
6. „ Teregova 49,1

Judeţul Sibiu 82,0

1. Plasa Mercurea Sibiului 75,6
2. „ Ocna Sibiului 79,5
3. „ Sălişte 87,3
4. „ Sibiu 84,3

Judeţul Someş 44,8

1. Plasa Beclean 47,5
2. „ Dej 45,4
3. „ Gârbou 33,3
4. „ Gherla 52,6
5. „ Ileanda 40,9
6. „ Lăpuş 39,0

Judeţul Soroca 36,0

1. Plasa Bădiceni 34,1
2. „ Climăuţi 36,5
3. „ Cotiugenii Mari 37,6
4. „ Floreşti 35,9

Judeţul Storojineţ 54,9

1. Plasa Ceremuşului 50,2
2. „ Flondoreni 60,9
3. „ Răstoacelor 49,9

Judeţul Suceava 64,8

1. Plasa Arbore 61,8
2. „ Dragomirna 62,2
3. „ Ilişeşti 73,5

Judeţul Târnava-Mare 82,0

1. Plasa Agnita 84,2
2. „ Mediaş 82,7
3. „ Rupea 81,4
4. „ Sighişoara 80,0

Judeţul Târnava-Mică	66,6
1. Plasa Blaj	62,0
2. „ Diciosârmantin	66,9
3. „ Dumbrăveni	79,9
4. „ Iernut	58,2

Judeţul Tecuci	52,7
1. Plasa Homocea	45,4
2. „ Iveşti	57,1
3. „ Podu-Turcului	50,4

Judeţul Teleorman	41,4
1. Plasa Alexandria	38,4
2. „ Balaci	43,1
3. „ Roşiorii de Vede	42,6
4. „ Turnu-Măgurele	44,6
5. „ Zimnicea	36,6

Judeţul Tighina	32,3
1. Plasa Bulboaca	31,0
2. „ Căuşani	30,9
3. „ Ceadâr-Lunga	34,7
4. „ Cimişlia	34,3

Judeţul Timiş-Torontal	77,3
1. Plasa Buziaş	68,8
2. „ Centrală	83,8
3. „ Ciacova	78,5
4. „ Deta	78,0
5. „ Jimbolia	81,8
6. „ Lipova	63,9
7. „ Periam	82,0
8. „ Recas	69,4
9. Plasa Sânicolaul-Mare	80,2
10. „ Vinga	77,1

Judeţul Trei-Scaune	83,2
1. Plasa Baraoit	85,7
2. „ Covasna	83,2
3. „ Sf. Gheorghe	83,6
4. „ Târgul-Săcuiesc	81,7

Judeţul Tulcea	50,3
1. Plasa Babadag	48,4
2. „ Gurile-Dunării	45,7
3. „ Măcin	48,0
4. „ Topolog	59,8

Judeţul Turda	53,2
1. Plasa Baia-de-Arieş	55,6
2. „ Câmpeni	36,7
3. „ Câmpia-Turzii	61,6
4. „ Iara	51,5
5. „ Luduş	52,8
6. „ Mihai-Viteazu	64,4

Judeţul Tutova	52,9
1. Plasa Manolache Epureanu	56,7
2. „ Vasile Pârvan	56,2
3. „ Vlăhuţă	45,8

Judeţul Vâlcea	47,6
1. Plasa Cerna	43,0
2. „ Cozia	55,9
3. „ Drăgăşani	44,5
4. „ Horezu	52,6
5. „ Zătreni	43,8

Judeţul Vaslui	47,8
1. Plasa Movila lui Burcel	49,5
2. „ Ştefan cel Mare	46,1

Judeţul Vlaşca	35,2
1. Plasa Călugăreni	36,6
2. „ Călniştea	34,2
3 „ Dunărea	34,8
4. „ Glavacioc	36,9
5. . Neajlov	32,9

ANTON GOLOPENŢIA

FAMILIA ŞI COPILUL ÎNTR'UN SAT DIN NEAMŢ (HOLDA)[1]

Aşezarea satului Holda[2]). Cătunul Holda este situat pe malul stâng al Bistriţei moldovene în cuprinsul judeţului Neamţ, la o distanţă de 98 km de oraşul cel mai apropiat — Piatra-Neamţ.

Ca înfăţişare exterioară, este un sat împrăştiat; el însuşi face parte din comuna Broşteni, situată la 3½ km depărtare de vatra Holdei; la rândul său, Holda însăşi formează o serie de ramificaţii, determinate de cursul pâraielor şi numite după numele apelor dealungul cărora sunt aşezate.

[1]) Cercetarea a fost întreprinsă sub conducerea *d-nei Nataşa Popovici-Raiski*, directoarea de studii a Şcolii de Comandante dela Broşteni - Neamţ, care a dirijat-o şi redactat fişele. Contribuţia elevelor este menţionată în dreptul fiecărui capitol. [2]) Material cules de Eliza Petrescu şi Silvia Botescu.

Astfel, de Holda se ţine micul grup de case dela gura pârăului Căboaie, denumit Căboaia, — lunga înşirare de case dealungul apei Puzdra, cu acelaş nume, apoi Cârjoaia şi Capra, de pe pârăul Caprei. Toate laolaltă însă, formează un tot, atât ca unitate de organizare, cât şi ca viaţă socială şi diferă considerabil de cătunele mai îndepărtate şi dependente tot de Broşteni — Neagra şi Cotârgaşi.

Ca toate aşezările omeneşti, care caută apă spre a se desvolta în apropierea ei, — satul Holda se întinde mai mult în lungime decât în lăţime, împrăştiindu-se pe mici platouri, alcătuite de cotiturile Bistriţei; mersul apei e paralel cu drumul principal al cătunului.

O altă arteră de comunicaţie este drumul Puzdrei, care merge dealungul pârâului cu acelaşi nume, până în interiorul satului.

Din aceste două drumuri principale, pornesc nişte uliţe înguste şi întortochiate, înconjurând cuţi mici şi parcele mărunte cu păpuşoiu semănat în apropiere de casă.

Dealurile din jurul cătunului, îl strâng până aproape de apa Bistriţei. Casele, răsfirate dealungul apelor, se pitesc la picioarele dealurilor cu culmi împădurite şi coaste acoperite cu iarba islazurilor.

Doar câte unele din case se răzleţesc şi ele pe coastă, unite cu vatra cătunului prin poteci sau prin câte un drum îngust.

Flora. Munţii din jurul Holdei sunt acoperiţi cu coroana bogată a pădurii. Această vegetaţie se datoreşte calităţilor solului şi anume: micaşisturile, din care în mare parte sunt alcătuiţi munţii, — având duritate mică — sunt uşor desagregaţi de agenţii atmosferici şi dau uşor naştere primului strat de sol, prielnic desvoltării vegetaţiei. Pe la vârfurile munţilor creşte mai mult bradul roşu sau molidul, iar mai jos, esenţele sunt amestecate: între brazi, — apare mesteacănul, arinul, paltinul, carpenul, fagul, teiul, alunul şi răchita. Muntele Pleşu e despădurit în urma unui uragan puternic, care a desrădăcinat aproape toată pădurea. Actualmente, e acoperit cu fâneţele şi islazul comunal.

Plante folosite de populaţie: Dintre esenţe, numai bradul este exploatat; celelalte servesc de combustibil. Alte plante, sunt unicele fructe care bucură copilăria tinerilor holdeni şi acoperă toate coastele munţilor din jur: fragi, smeură, mure, căpşuni, afine. Ciuperci bune de mâncat cresc în abundenţă; fiecare soiu de ciupercă are o anume întrebuinţare în gospodăria holdencei; de ex., bureţii graşi îs buni la sarmale, pupii merg pentru borş, hribii şi vineţele de tocană. Sunt şi o seamă de plante de leac, care cresc în pădure: slăbănogul, pojarniţa, trifoiu, nughia văii, dumbravnic, iarba sihastrului, scoruş, arnică, ramură de smeură, limba vecinei, mintă rece şi gălbenele. In sat există câteva femei, care le cunosc şi le întrebuinţează contra durerii de stomac şi de cap.

Climă: Holda are o climă muntoasă; verile nu sunt prea călduroase, cu diferenţe de temperatură mai accentuate dimineaţa şi seara; iernile sunt destul de blânde şi permit ciobanilor să stea şi iarna cu oile pe munte la stâni. Ploile, ca în toate regiunile de munte, sunt abundente şi deseori însoţite de descărcări electrice. Toate acestea nu stingheresc întru nimic activitatea holdenilor, cari obişnuiţi cu natura înconjurătoare, înfruntă cu tărie toate intemperiile şi improvizează pe loc mijloacele de apărare în contra lor.

Aşezarea gospodăriilor: Aşezarea gospodăriilor nu este regulată, fiind determinată de accidentele terenului şi de reţeaua pâraelor. Casele sunt masate la confluenţa Puzdrei cu Bistriţa, iar apoi se resfiră dealungul apelor.

In majoritatea cazurilor, faţada caselor e îndreptată spre drum. Tipul caselor se apropie de tipul bucovinean, se întâlnesc chiar construcţii caracteristice bucovinene. Materialul de construcţie este lemnul, în special bârne de brad, iar pentru acoperiş e generalizată şiţă.

Condiţiunile naturale determină întrucâtva felul de a fi al locuitorilor Holdei.

Aşezarea satului pe apa Bistriţei şi între munţi, dar mai ales conformaţia solului, au contribuit la alcătuirea unui tip patriarhal de viaţă economică şi socială, care s'a menţinut neştirbită până aproape de epoca războiului. Abia după acea dată şi mai ales în timpurile din urmă, sub influenţa factorilor de organizare social-economică a Văii Bistriţei, viaţa Holdei a început să se schimbe, după cum vom vedea mai departe.

Deocamdată, să vedem cum se plasează generaţia tânără a satului în acest cadru natural.

CONSIDERAŢII GENERALE ASUPRA CONDIŢIUNILOR DE TRAI ŞI EVOLUŢIA SATULUI. — Cea mai veche aşezare din această regiune a Bistriţei, Holda, pare să fi fost şi cea mai populată pe vremuri, judecând după arenda ce o plătea mânăstirii Voroneţului de prin 1742. De atunci, satul nu numai că şi-a schimbat înfăţişarea externă, dar viaţa sa economică a suferit o

Fig. 1. — Satul Holda se întinde mai mult în lungime decât în lăţime, împrăştiindu-se pe mici plaiuri, alcătuite de cotiturile Bistriţei

Fig. 2. — Dealurile din jurul cătunului

transformare; iar în prezent, satul se află chiar în pragul unei faze complet noui de evoluţie.

Viaţa şi structura de temelie a satului, pare să fi fost creiată în primul rând de condiţiunile cadrului natural, care a determinat vechile aşezări. Din acest punct natural, se desprind două elemente principale: apa Bistriţei şi munţii acoperiţi cu pădure.

Aşezarea satului lângă Bistriţa, i-a hărăzit comunicarea uşoară cu alte aşezări mai la vale, iar cu timpul, holdenii au comercializat acest drum de comunicaţie, îndemnându-se să ia parte la exploatarea pădurilor din jur.

Deşi Holda n'a fost centru pentru plutărit, şi nici nu a numărat prea mulţi plutaşi printre locuitorii ei, — care situaţie e păstrată şi în prezent, — totuşi ea a suportat multe influenţe din partea plutaşilor care treceau prin ea dela Barnar la vale. Iar în clipa în care s'au creiat centre de exploatare sistematică a lemnului, la Barnar şi la Broşteni — aceasta din urmă chiar cu un caracter industrial pronunţat, — tot satul a început să resimtă influenţa acestui fapt asupra vieţii sale economice şi sociale însăşi.

Totuşi, până în timpuri mai recente, Holda îşi mai păstra caracterul de odinioară, acel al unui sat de crescători de vite. Atât aşezarea, cât şi natura solului determinau locuitorii să îmbrăţişeze această ocupaţie, presărând cu stâni inima dealurilor. Era şi natural să se ocupe cu vitele, atunci când agricultura era la început exclusă din rândul ocupaţiilor principale, odată ce pământul arabil din raza Holdei nu întrecea 14 ha.

In mintea sătenilor, a rămas până acum convingerea că „vita este bogăţia omului". Puterea materială a unei gospodării se calculează şi acum după numărul vitelor, ce le posedă.

Insă lucrurile sunt în prezent mult schimbate: Holda este înconjurată de pădure, care ocupă 5.000 ha din 5.946 suprafaţa totală, lăsând abia 500 ha fânaţe şi 330 ha islaz şi păşune.

Ori, pădurea aparţine în întregime Domeniului princiar şi soarta păşunatului depinde de măsurile luate de administraţia acestuia. Inainte vreme, vitele holdenilor păşteau în pădure, fără să fi prezentat nicio problemă în privinţa întreţinerii lor. Aproape nu există sătean, care să nu plângă acele vremuri, când „pădurea era liberă de păşunat", şi fiecare putea să ţină vaci şi oi cât de multe. Măsurile actuale, însă, luate în vederea protecţiei pădurii şi restricţiunile inerente regimului silvic, au drept urmare restrângerea păşunatului şi scăderea creşterii de vite; împrejurările sunt de aşa natură, că mulţi săteni îşi vând vite, din lipsa de păşune. Vitele scad nu numai cantitativ, dar şi calitativ, din cauza hranei şi îngrijirii necorespunzătoare; la mijlocul acestor stări de lucruri, stau lipsa de cunoştinţe necesare, dar mai ales imposibilitatea materială a săteanului de a-şi procura alt soiu de condiţiuni. De aci, scăderea considerabilă a speciilor în ultima perioadă a vremii. Iată cum se repartizează animalele domestice a Holdei, Holdiţei, Căboaiei şi Caprei laolaltă, ceea ce însemnează cca. 700 de locuitori:

Specie	Numărul de capete
Ovine	1.360
Bovine	336
Cabaline	55
Porci	47
Păsări	929

Impiedicând şi scăzând creşterea vitelor, regimul silvic actual oferă în schimb, ocazia de muncă în pădure, la centre de exploatare, ceea ce încurajează din ce în ce mai mult pe holdeni să se lase de vechea lor ocupaţie şi să intre ca muncitori angajaţi în industria lemnului.

Urmări sociale ale acestui fapt, sunt de cea mai mare importanţă.

In prezent, locuitorii satului văd în munca la pădure unica lor sursă de câştig. Regimul de muncitori angajaţi şi mai ales contactul lor cu elemente străine, întâlnite inevitabil în cursul muncii lor la exploatări, — le transformă mentalitatea, prefăcându-i în ceva mijlociu între ţărani şi lucrători propriu zişi. Mai ales tineretul, apare receptiv la aceste schimbări. Reducerea creşterii vitelor şi mutarea centrului de gravitate a muncii, dă naştere la un oarecare desechilibru economic; de aci — tendinţa, apărută recent, de a creia surse de venit prin înjghebarea de mici ateliere în sat (lemnari, cismari, stolari, croitorese, cojocărese, etc.).

Altă serie de locuitori şi, în special, tineretul de ambe sexe, îşi caută câştig angajându-se în serviciu la gospodari chiaburi din alte sate şi în special la Broşteni, pe timpul sezonului de vilegiatură, ceea ce însemnează încă o cale pentru infiltraţiuni de influenţe orăşeneşti. Se crează o anume clasă, aceea a săracilor, care fiind siliţi să câştige traiul dincolo de hotarul satului apar ca aducătorii inovaţiilor şi zguduitorii tradiţiilor. Apropierea Broştenilor, ca centru de industrie şi de vilegiatură, joacă un rol deosebit şi, prin influenţa pe care o exercită diferite manifestări co-

mune care au loc la acea comună centrală, de pildă hora de Duminecă. Şi pe această cale, pătrund în Holda influenţe străine, de orăşenizare în ceea ce priveşte portul, limbajul, jocul şi chiar obiceiurile.

Dar unde se resimte mai mult acest proces de transformare, care începe să cuprindă Holda cea veche, — este familia; familia intră de pe acum într'o fază extrem de critică a modificărilor care tind să-i atace cu timpul însăşi structura.

Ca să ne dăm seama de mentalitatea holdenilor privitor la procreaţie, e bine să nu uităm că avem în faţa noastră o Holdă veche, puternică încă, şi una nouă, care tinde încetul cu încetul să-i ia locul [3]). E vorba de evoluţia familiei holdene, în ritm cu evoluţia economică şi industrială a satului.

Dela Holda cea veche, a rămas o anumită tradiţie familiară, un crez al familiei patriarhale, legat cu credinţa în Dumnezeu şi cu o supunere fatalistă şi necontestată faţă de voinţa superioară.

O parte din populaţie însă, şi în special bărbaţii — ca muncitori de pădure şi la plute, iar în timpul din urmă şi unele din fete tinere, — au început să se desrădăcineze, în funcţie de muncă, din tradiţia satului şi din ambianţa familiei vechi. Muncitorul ambulant a fost acela în care s'a 'ncuibărit primul element de transformare, primele infiltraţiuni de influenţe străine, orăşeneşti, individualizate şi desorganizatoare de familie. Acestea se transmit pe nesimţite şi în faza actuală, se formează la Holda un început de curent de socializare, de eliberare individuală de sub presiunea răspunderilor şi sarcinilor familiare. Aceasta nouă influenţă cuprinde rândurile tinerilor şi tinerelor, atrăgându-i cu formula de viaţă liberă şi viaţă din plin. In această concepţie, procreaţia apare ca o piedică şi un neajuns, care trebue evitat şi combătut. Această tendinţă este acceptată deopotrivă, atât de băieţi cât şi de fete.

Şi totuşi, substratul tradiţional se dovedeşte a fi prea puternic pentru a fi biruit definitiv de aceste idei nouă. Şi într'un moment dat, — la încheierea nouei căsnicii, — familia patriarhală apare triumfătoare şi categorică, susţinută şi de bărbat, — care din clipa înfiinţării familiei proprii cere respectarea regulelor şi moralei patriarhale, — şi de femeia, care îşi descoperă întipărit profund în întreaga-i fiinţă idealul unui cămin patriarhal.

Conflictul se strecoară în ciocnirea inevitabilă dintre rămăşiţele tendinţelor de emancipare din tinereţe şi forma rigidă şi definită a vieţii familiare tradiţionale. Din acest conflict ies primele cazuri de neadaptare, primii învinşi şi primele familii desorganizate, dacă nu ca formă, în orice caz ca fond. Aceea care suferă mai mult de pe urma acestui conflict este femeia. Bărbatul, prin însuşi caracterul vieţii şi a muncii sale, îşi continuă existenţa sa individuală, regăsindu-se în tovărăşii de muncă şi schimbându-şi cu uşurinţă mediul. Dar femeia rămâne într'o stare de desorientare şi deocamdată caută sprijin şi îndrumare în vechea tradiţie, care singură o poate scuti de dibuiri în necunoscut. Şi din această clipă, femeia devine elementul stabil şi conservator al familiei.

Această deosebire între soţ şi soţie se vede clar în mentalitatea diferită a femeii şi a bărbatului în ceea ce priveşte însăşi dorinţa lor de a avea copii.

Bărbatul are un raţionament de prevedere, el vede în copii o chezăşie a bătrâneţii paşnice şi îngrijite, îi consideră ca pe un fel de asigurare a lui pentru caz de incapacitate de muncă.

„Zicem noi aşa şi aşa, până suntem tineri, dar ne gândim că e bine să avem copii cât de mulţi, că la bătrâneţe, când vine greul, ce te faci fără ei"? (V. Bilb).

In drumul spre această etapă a infirmităţii viitoare, copiii reprezintă pentru tată, un ajutor în gospodărie. De-aci şi dorinţa lui de a avea mai mulţi băieţi.

„Bărbatului îi place să aibe băiat... Lui îs dragi tare băieţii. Că băieţii îs mai de folos, vezi, că-i partea bărbătească....

„Ţinem şi la băieţi şi la fete, da' par-că la băieţi mai mult....

„Dacă naşte femeia băiat, are bucuria bărbatu, da 'dacă naşte o fată, e supărare".

Această preferinţă, totuşi, nu trece la conflicte familiare: *„unii mai drâmboiesc că nu-i băiat, da' p'urmă li trece drâmboitul"*, fără să lase urme în ceea ce priveşte viitorul tratament al copilului.

Femeia însă, în cadrul familiei sale, capătă o altă atitudine faţă de procreaţia în sine. Prezenţa copiilor apare ca un element inerent familiei tradiţionale şi dorinţa de a-i avea se află în funcţia idealului de familie şi a scopului personal al femeii.

Pentru ea, copiii apar, indiferent de sex, ca un element de legătură trainică, de solidarizarea soţi-

---

[3]) Material cules de d-rele Tomegea şi Dimitriu.

lor în jurul aceloraşi interese familiare şi gospodăreşti; dau un rost muncii lor comune, prezintă ceva ce justifică existenţa femeii, o asigură în casa ei însăşi, în familie şi în sat; îi definesc întrucâtva sensul vieţii şi directiva purtării, îi dă şi putinţa de a-şi concentra afecţiunea şi a căuta mângâierea, în lipsa unor alte satisfacţii. Intr'un cuvânt, îi dă un cămin complet, şi holdeanca îl caută, ghicind în el unicul mediu în care ea poate să-şi găsească apărarea contra inovaţiilor distrugătoare, o siguranţă materială şi morală şi echilibrul ei personal, asigurat de făgaşul tradiţiei.

„Femeia care nu are copii prinde a 'nnebuni şi face alte răutăţi". (V. P., 37 ani).

„Femeia care nu are copii, lumea zâce că trăieşte buiacă şi nu ştie de Dumnezeu". (V. N., 29 ani).

Pentru femeie, copii prezintă mai ales chezăşia familiei solid legată. Acest rol al procreaţiei reiese destul de clar din mărturisirea femeilor, care şi-au închegat şi păstrat căminul numai datorită apariţiei copiilor.

„Mai bine c-am avut copchii, că m-am liniştit eu şi dacă i-am avut, astăzi sant cu el". (I. T. 35 ani).

„Mie-mi plac copiii, măcar că e greu de trăit. Eu mă iau cu ei. Este o legătură între noi. Că dacă-s băieţi, se curmă repede neînţelegerile. In viaţa grea pe care o duc cu bărbatu-meu, m'am gândit că poate au copiii noroc şi mă scapă". (N. I.).

In special femeile, care *„trăiesc rău cu bărbatu 'zâc că e bine să facă copii, că se mângâie cu ei"*.

Dar şi atitudinea bărbatului, de multe ori se schimbă după apariţia copilului.

„După ce am făcut un băiat şi o fată, par'că s-a schimbat viaţa, grija lui era mai mare".

Multe recunosc, că *„dacă n'ar fi avut copii, nici n'ar fi stat împreună"*, dar *„copilul i-a legat"*.

Câte odată, lipsa copiilor formează cauza de dezorganizare a familiei.

„La F., dacă femeia n'a făcut copii, a lăsat-o bărbatu".

„Mai de mult aşa era, dacă nu făcea până'n 7 ani copil, bărbatu' o lăsa şi lua alta, să-i facă roadă".

„Femeile care nu fac copii, sunt ştir. N'au nici cinste, nici milă dela bărbat". (V. N.).

„Dacă nevasta nu face copii, bărbatul o părăseşte, să ia pe alta ca să-i facă copii". (V. N.).

In alte cazuri, lipsa copiilor înseamnă lipsa unui factor care ar îndemna la muncă şi aceasta produce cazuri, nu numai de tensiuni familiare grave, dar şi decădere morală.

„Aşa e unu 'n sat, care a dat în daru' beţiei, că nu i-a făcut muierea copii". (N. V.).

„E unu care bea tot ce câştigă, că nu-i face nevasta copii". (N. I.).

Toate acestea sunt tot atâtea pericole şi holdeanca e conştientă de ele. Este conştientă şi de faptul că prezenţa copiilor care-i salvează căminul — o leagă iremediabil în ceea ce priveşte libertatea ei personală.

„Cine n'are copii, se duce unde vrea, se culcă când vrea şi se hodineşte când îi trebue".

„Dacă n'ai copii, te duci, dar dacă ai, rămâi acasă".

„Dacă ai copii, nu ai vreme să te gândeşti la hodină. Trebue să tot faci şi să munceşti, ca să ai cu ce-i creşte".

„N'am cu cine lăsa copiii, trebue să stau de nevoie".

„Boierimea caută să n'aibe copii, să le aibe grijă, căci ei se mai mută de ici-colo, dar noi stăm liniştiţi la casele noastre. Stau cu ei mult, de când fac copii, — n'am mai ieşit deloc la deal... Mă ţiu acasă ...". (A. Sr.).

Această linişte înseamnă pentru femeie o muncă intensă, un efort pe care întreaga ei fiinţă îl depune din plin, — la început conştient şi cu dorinţa de a-şi asigura căminul, — mai apoi inert, din obişnuinţă şi din neputinţă de a evada. Numărul mare de naşteri şi avorturi, morţi frecvente care seceră copiii, — obişnuesc femeia să privească cu sânge rece apariţia unui nou prunc şi dispariţia unui altuia. Femeia rămâne să nască, să alăpteze, să dea o oarecare ocrotire copilului, cât e mic şi neajutorat; educaţia propriuzisă şi conducerea spirituală a copilului, îi scapă, munca grea, care o sileşte să înlocuiască şi pe bărbatul ei în treburile gospodăriei, o istoveşte, o sleieşte de puteri.

Femeia ajunge la un grad de abrutizare, la un fel de resemnare tăcută; câte una doar are scăpări de revoltă în contra sarcinei prea grele pentru puterile ei.

Aceasta a doua fază a desvoltării femeii în familia patriarhală are legătură mai mult cu factorul economic decât cu tradiţia însăşi; chiar şi revolta unora din femei e îndreptată împotriva condiţiilor grele de trai şi nu atinge familia ca instituţie.

Totuşi, sub presiunea greutăţilor materiale, atât femeia, cât şi bărbatul ajung să dorească să nu aibe prea mulţi copii.

„N'am dorit să mai am dela al patrulea"...

„Amândoi am vrut s'avem, dar nu mulţi".

„Am vrut s'avem 4, ca s'avem cu ce-i ţine, patru baieţi, patru prăjini de loc".

„Mă gândeam la 1—2, dar nu la mai mulţi".

Atitudinea generală a satului este în acord desăvârşit cu mentalitatea de mai sus. Privind mereu ca ceva anormal, o familie fără copii, compătimeşte pe acei care au copii prea mulţi şi-i sfătueşte chiar să întrerupă viaţa conjugală obişnuită, pentru a nu mai spori familia.

Şi tot sub presiunea acestor greutăţi şi poate dându-şi seama întru câtva de tristeţea propriei sale vieţi, femeia din Holda, deşi condamnă în principiu purtarea tot mai străină, emancipată a copiilor ei, — totuşi nu luptă ca să-i împiedice dela această experienţă a tinereţii, ci chiar îi încurajează „să bată fierul până e fierbinte" şi *„să trăiască viaţa plină", „până când nu-s greutăţi".* Nu e nevoie să insistăm asupra faptului, că fiecare generaţie îşi face experienţa de emancipare tot mai accentuată, cu mai multe răsfrângeri asupra personalităţii lor şi cu mai mare rază de îndepărtare dela idealul familiei patriarhale.

Rămâne de văzut, cum se încadrează copiii în acest mediu, — în familie, gospodărie şi sat, cum se desvoltă şi cum ajung să ocupe locul lor independent în viaţa satului.

Locul tinerei generaţii în cadrul populaţiei totale a Holdei [4]). Din totalul de 474 suflete, care formează populaţia Holdei, 41.4% reprezintă generaţia tânără, adică copii şi adolescenţi până la 18 ani; 41.0% sunt oameni maturi (19—49 de ani), iar restul de 16% au împlinit 50 de ani.

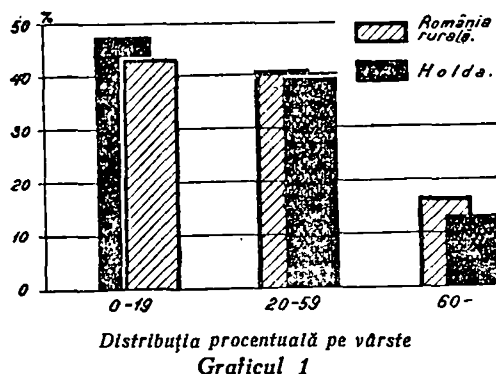
Ca să apreciem această distribuţie, o vom compara cu distribuţia populaţiei rurale din România în 1930.

Cifrele comparative se pot vedea din Tab. I.

Tab. I. *Distribuţia procentuală pe vârste*

(1)	România rurală (1930) (2)	Holda (1939) (3)
0—19 ani	47.6	42.9
20—59 „	39.3	40.5
60 ani şi peste	13.1	1.66

Graficul 1 reprezintă astfel această situaţie:

Distribuţia procentuală pe vârste

Graficul 1

Se vede, prin urmare, că procentul generaţiei tinere din Holda este mai mic decât în România întreagă. Influenţa războiului nu poate fi invocată, deoarece şi în cazul recensământului din 1930, ca şi în cazul satului Holda, copiii născuţi în timpul războiului au intrat în prima grupă.

Această diferenţă se vede mai bine la vârste mici. Astfel, în România rurală (1930), copiii sub 5 ani reprezintă 15.3% din totalul populaţiei, pe când la Holda abia ajung la 11.0%.

Aceste cifre ne precizează, că procentul redus al grupei 0—19 ani se datoreşte vârstei între 0—4 ani. Aceasta s'ar putea explica sau prin natalitatea redusă, sau prin mortalitatea infantilă mare, sau prin natalitatea şi mortalitatea infantilă normale, dar mortalitatea generală redusă sau, în fine, prin imigrări masive a oamenilor de vârstă matură.

Ori, în cazul satului Holda constatăm că natalitatea este în ultimii 5 ani de 43.‰, deci foarte ridicată, chiar superioară mediei ţării. Pe de altă parte şi mortalitatea generală este mai mare decât media satelor româneşti, fiind egală cu 31.4‰. Distribuţia de mai sus a populaţiei se poate deci explica numai prin *mortalitatea infantilă* ridicată.

Intr'adevăr, în ultimii patru ani această mortalitate a avut următoarea variaţie:

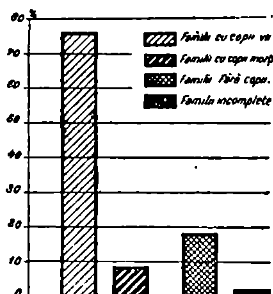
Anul 1935	27.3%
„ 1936	29.6%
„ 1937	31.4%
„ 1938	25.0%

Cifre extrem de ridicate în comparaţie cu mortalitatea infantilă din ultimii ani în satele româneşti, care a variat între 17 şi 19%.

[4]) Material cules de Ecaterina Leon, Rozalia Ţepeş Bila, Leontina Cojocaru şi Emilia Ciobanu.

Populația Holdei este grupată în 113 familii, familia medie fiind de 4.1 suflete, cifră care este ceva mai redusă decât cea constatată ca medie (1930) în satele Moldovei (4.3 copii la familie) sau în satele județului Neamț (4.2 copii).

Din punct de vedere al procreației, totalul familiilor holdene poate fi împărțit în categoriile arătate prin *Graficul 2.*

1) Familii cu copii vii . . . . 85 la număr
2) „ „ „ morți . . . . 8 „ „
3) „ fără copii . . . . 18 „ „
4) „ necomplecte . . . . 2 „ „

Graficul 2

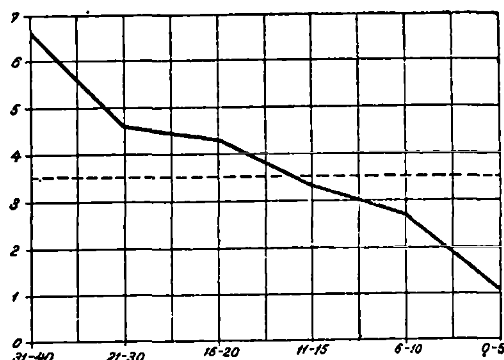
Avem, deci, 111 familii normale, din care 93 au avut copii și 18 nu i-au avut de loc.

Totalul copiilor născuți, declarați de cele 111 familii, se ridică la 393, din care 104 au murit, iar restul de 289 trăesc. Dintre aceștia, 206 sunt copii sub 18 ani, iar restul de 83 au împlinit 18 ani.

In medie, de o familie s'au născut 3.5 copii.

Analizând numărul copiilor născuți într'o familie, în raport cu durata căsniciei, situația se prezintă după cum arată Tab. II.

Repartizarea numărului de copii pe familie, în funcție de durată a căsătoriei, este reprezentată în *Graficul 3.*

1, 2, 3... = Numărul mediu al copiilor de familie în funcție de durata căsniciei.

Graficul 3

De aci se pot desprinde următoarele constatări: numărul mediu de copii, născuți la o familie, este de 3.5.

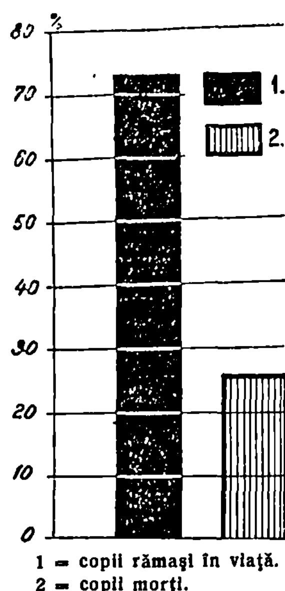
Normal, acest număr variază în funcție de durata de căsnicie. Lăsând la o parte grupele de peste 41 ani durată de căsnicie, în ale căror declarații nu putem pune temeiu, — din cauza bătrâneții lor, — observăm că femeile din grupa de căsnicie 31—40 ani, — au avut un număr foarte mare de copii, în medie 6.6 de femeie. Natural că acest număr scade cu cât durata căsniciei se micșorează. Totuși, nu credem ca acest număr de 6.6 copii de familie să fie vreodată ajuns de generațiile următoare, care are numai 4.3 copii de femeie și posibilitatea căreia de a face copii mulți e redusă. Putem conclude astfel că *fecunditatea femeilor scade la generațiile mai tinere.*

Tab. II

DURATA CĂSNICIEI (1)	Nr. familiilor (2)	Nr. copiilor născuți (3)	Copii, de familie (4)	Copii morți: Nr. (5)	Copii morți: % din totalul copiilor născuți (6)	Nr. familiilor: Fără copii (7)	Nr. familiilor: Cu copii morți (8)	Nr. copiilor vii sub 18 ani (9)
51 ani și peste	4	13	*3.2*	5	*38.5*	1	—	—
41 „ — 50	5	15	*3.0*	8	*53.3*	—	1	—
31 „ — 40	10	66	*6.6*	26	*39.4*	—	3	—
21 „ — 30	16	76	*4.6*	18	*23.7*	—	1	23
16 „ — 20	18	77	*4.3*	27	*35.1*	5	—	47
11 „ — 15	19	63	*3.3*	10	*15.9*	2	2	53
6 „ — 10	25	68	*2.7*	12	*17.6*	5	—	56
— „ — 5	14	15	*2.1*	—	—	5	—	15
Total . . .	111	393	*3.5*	104	*26.5*	18	8	206

In ceea ce priveşte numărul copiilor declaraţi morţi, observăm că mor 26.5% din copiii născuţi de toate femeile din Holda. Vezi *Graficul 4.*

Acest procedeu nu diferă mult de cifra mortalităţii infantile, despre care am pomenit mai sus.

1 = copii rămaşi în viaţă.
2 = copii morţi.
Graficul 4

Totuşi, având în vedere că în *Graficul 4*, sunt trecuţi toţi copiii morţi, — deci şi cei peste un an, credem că la recensământ au fost tăinuiţi o parte din copiii morţi. Această afirmaţie se întăreşte prin faptul că după declaraţiile sătencelor, din totalul copiilor născuţi de femeile cu căsnicie sub 15 ani, au murit numai 15% din copiii de toate vârstele, pe când din datele stării civile, pe ultimii ani, mortalitatea se ridică la 24,5%.

Revenind la numărul total al copiilor vii sub 18 ani, ajungem să constatăm că din totalul de 206, 10 sunt plecaţi din sat, iar 3 femei de 17 şi 18 ani sunt măritate. Astfel că, în cercetarea noastră, ne vom mărgini la restul de 193 copii şi adolescenţi, din care 95 băieţi şi 98 fete.

Din punct de vedere al stării civile, copiii din Holda se împart în legitimi şi nelegitimi. Vezi *Graficul 6.*

Ca situaţie familiară, copiii din Holda se prezintă în modul arătat în *Graficul 7.*

Majoritatea lor fac parte, deci, din familii *cu forma* păstrată intactă şi abia 9.7% provin din familii desorganizate.

Din Tab. III vedem cum se repartizează copiii după situaţia economică a părinţilor.

Aceste date sunt arătate şi prin *Graficul 8.*

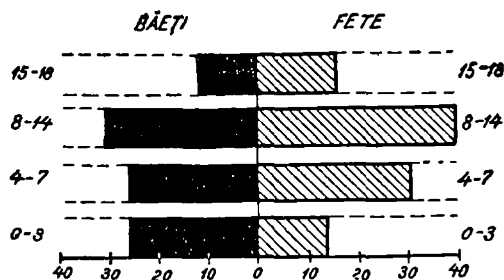
Deci, jumătate din copii fac parte din clasa mijlocie, 40.5% sunt săraci şi numai 16 copii aparţin părinţilor bogaţi.

Analizând repartizarea copiilor după categoriile de ocupaţie ale părinţilor, aflăm situaţia arătată alăturat. (Vezi Tab. IV şi *Graficul 10).*

Deci, majoritatea copiilor satului aparţin familiilor de muncitori (lucrători în industria lemnului, muncitori la pădure, cărăuşi, etc.). In al doilea rând vin „alte ocupaţii", unde intră intelectualii şi funcţionarii satului (primăria, poşta, biserica, jandarmeria), apoi locul al treilea este ocupat de agricultori. Categoriile ultime le constitue meseriaşii satului plutaşii şi negustorii.

Pentru a ne da seama de situaţia economică a fiecărei categorii de profesiune, să vedem repartizarea familiilor după ocupaţia părinţilor şi gradul lor de avuţie.

In grupul muncitorilor, unde se clasează cel mai mare procent al copiilor holdeni, situaţia economică predominantă este aceea a *sărăciei.* Am specificat grupul celor „foarte săraci", în care intră familiile complet lipsite de avere şi avizate în întregime la câştigul capului de familie. Acest câştig este în general suficient pentru satisfacerea nevoilor imediate ale familiei, însă nu poate realiza nicio economie. In categoria celor săraci intră familii cu proprietatea parcelară, care depind mult în existenţa lor de venitul muncii.

Repartizarea copiilor după vârste şi sex
Graficul 5

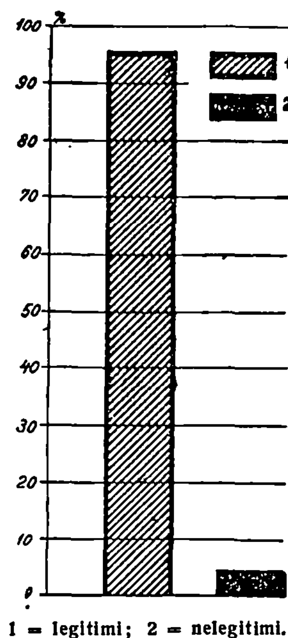
Mijlocii reprezintă proprietatea mică, de 3—4 ha, iar înstăriţii posedă în medie 5—6 ha, plus vite oi, etc., care-i fac să se sprijine întru câtva pe produsele propriei lor gospodării.

La alte ocupaţii apare categoria bogaţilor, cu proprietatea de peste 6 ha. Aici predomină starea

bună, determinată de surplusul venitului din funcții ocupate de capii de familie.

Agricultorii formează categoria mijlocie ca avere, cu tendința spre starea bună. Lucru ușor de înțeles, pentrucă la această ocupație rămân numai acei care au posibilități materiale necesare; cei lipsiți de pământ de exploatare trec la categoria muncitorilor. Micul grup al săracilor rămași la agricultură e constituit din elemente incapabile de a îmbrățișa o altă muncă, de ex. văduve, oameni care nu pot să se ocupe cu industria lemnului, din motive sanitare și personale, etc.

Meseriașii reprezintă sărăcia concentrată a satului. De fapt, de meserii se apucă holdenii care nu au nicio altă speranță și nicio altă posibilitate de trai. Puțini mijlocii își crează prin meserii o sursă suplimentară de venit, bazându-se totuși pe avuția lor reprezentată prin pământ ori vite. Această sursă suplimentară fiind cerută de necesitățile unor familii prea numeroase pentru produsul numai al gospodăriei.

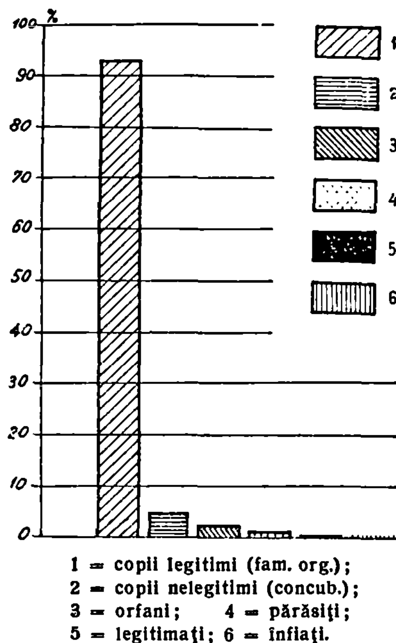
1 = legitimi; 2 = nelegitimi.

Graficul 6

Negustorii în Holda se împart în 2 categorii: începătorii, care abia încearcă să înfrunte concurența evreiască, și cei vechi, care și-au format averea din negustorie.

Plutașii sunt puțini și au toți starea economică bună. Faptul se explică prin mentalitatea holdénilor, care se abțin dela plutărit, înfricoșați de pericolele acestei meserii, astfel că concurența în acest sens e minimă.

Din datele de mai sus, putem să ne dăm, deci, seama de mediul economic și profesional în care crește și se desvoltă tânăra generație a Holdei.

1 = copii legitimi (fam. org.); 2 = copii nelegitimi (concub.); 3 = orfani; 4 = părăsiți; 5 = legitimați; 6 = înfiați.

Graficul 7

Să aruncăm acum o privire generală asupra desvoltării fizice a copiilor din Holda, rezervându-ne revenirea asupra laturii higienico-sanitare a acestei chestiuni, la fiecare vârstă aparte.

Din totalul de 168 copii până la 14 ani, au fost cercetați medical 139 copii, adică 83%.

Desvoltarea lor fizică poate fi urmărită din Tab. V.

E interesantă constatarea ce o facem, privind *Graficul 11.*

Predominarea netă a desvoltării subnormale, mai accentuată la băieți.

Comparând desvoltarea fizică a copiilor cu sexul și vârsta lor, ajungem să stabilim următorul Grafic. (Vezi *Graficul 12).*

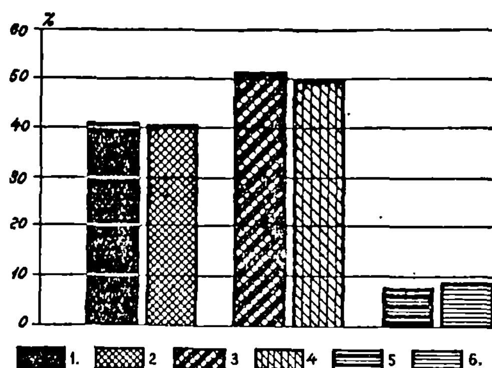
Constatăm, că diferența în desvoltarea fizică, între fete și băieți, e mai accentuată în prima copilărie și tinde spre uniformizare în cursul anilor, dispărând în pragul adolescenței; cu excepția primei copilării, — când fetițele au desvoltarea fizică normală în 75%, — restul grupurilor

prezintă situaţia nesatisfăcătoare, arătând tendinţa precisă spre subnormal şi debilitate.

Cercetând motivele acestei stări de lucruri, găsim o corelaţie între starea de desvoltare fizică a copiilor şi alimentaţia lor aşa cum reiese din *Graficul 13.*

Tab. III

Starea economică (1)	Nr. copiilor (2)	% faţă de total (3)	Nr. familiilor (4)
Săraci	80	*40.5*	27
Mijlocii	95	*40.2*	34
Bogaţi	16	*8.3*	5
Total . . .	193	*100.0*	66

1 = familii sărace; 4 = copii mijlocii;
2 = copii săraci; 5 = familii bogate;
3 = familii mijlocii; 6 = copii bogaţii.

Graficul 8

Vedem deci, că alimentaţia abundentă lipseşte cu desăvârşire celor cu desvoltare subnormală. Observăm în acleaşi timp că această deficienţă de desvoltare se extinde peste ambele sexe şi se accentuează pe măsura creşterii copiilor, ceea ce ne face să bănuim o problemă serioasă în însăşi alimentarea lor.

Dar iată că şi starea sanitară a copiilor prezintă o situaţie care dă de gândit. Din aceşti copii până la 14 ani, 66.1% sunt bolnavi.

Proporţia bolnavilor şi sănătoşilor se poate vedea din *Graficul 14.*

Un serios procent din cazuri de boală se datoreşte lipsei de higienă. Astfel, scabia ne dă 29.3%. In ordinea frecvenţei, vin: gripe, ascarizi, afecţiuni pulmonare (bronşite, t. b. c.), heredosifilis, enterite, boli infecto-contagioase, etc. Le vom examina amănunţit la fiecare vârstă.

Distribuţia generală a afecţiunilor e reprezentată de *Graficul 15.*

Din analiza datelor de mai sus, desprindem următoarele indicii asupra populaţiei din Holda, şi, în special, asupra problemei copilului:

1. Procentul generaţiei tinere din Holda, este inferior mediei ţării.

2. Această stare deficitară se accentuează la vârstele tinere, datorită mortalităţii infantile ridicate.

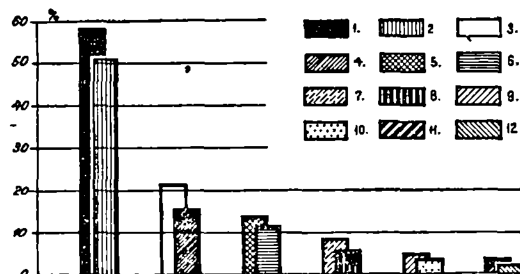
3. Fecunditatea femeilor din generaţiile tinere, este scăzută.

4. Media de copii pe familie este de 3.5 şi se observă tendinţa spre tipul de familie cu 2—3 copii.

Tab. IV

PROFESIUNEA (1)	Nr. copiilor (2)	% faţă de total (3)	Nr. familiilor (4)
Agricultori	26	*13.5*	8
Muncitori forestieri	113	*5 .5*	34
Meseriaşi	10	*5.2*	6
Plutaşi	9	*4.7*	2
Negustori	5	*2 6*	2
Alte ocupaţii	30	*15.5*	14
Total . . .	193	*1.000*	66

Ceea ce grafic se prezintă astfel:

1 = familii de muncitori; 2 = copii de muncitori;
3 = familii (alte ocupaţii); 4 = copii (alte ocupaţii);
5 = familii de agricultori; 6 = copii de agricultori;
7 = familii de meseriaşi; 8 = copii de meseriaşi;
9 = familii de plutaşi; 10 = copii de plutaşi;
11 = familii de negustori; 12 = copii de negustori.

Graficul 9

5. Ca situaţie familiară şi socială, copiii se prezintă astfel: marea majoritate are situaţia familiară normală, cazurile de desorganizare a familiei părinteşti ca formă sunt puţine; majoritatea copiilor se plasează în categoriile de stare economică mijlocie şi săracă; majoritatea lor apar-

ține muncitorilor, apoi persoanelor cu alte ocupații: agricultorilor, meseriașilor, etc., starea materială variind după caracteristicele fiecărei categorii.

6. Ca desvoltare fizică, majoritatea copiilor se află sub normalul vârstei lor. Aceasta este în legătură cu alimentația necorespunzătoare.

7. Starea sanitară a copiilor este nesatisfăcătoare; 66.1% din cei cercetați prezintă cazuri de diferite îmbolnăviri; se observă rolul ce-l joacă lipsa de higienă. Se semnalează și prezența eredității încărcată din punct de vedere al bolilor sociale.

MATERNITATEA ȘI PRIMA COPILĂRIE [5]*).*— Analizând aspectul general, demografic și social, al familiei holdene, și mai ales urmărind atitudinea ei față de procreație, am atins problema maternității în linii generale. Urmează să o înfățișăm în diferitele ei etape, privind-o din punct de vedere higienico-sanitar, al mentalității și al condițiunilor economice și sociale locale.

Avorturile sunt frecvente în sat. Cele declarate de femei ajung la un număr de 29 la 110 nașteri normale. Faptul că marea majoritate a familiilor cu frecvența de avort fac parte din categoria gospodarilor înstăriți, denotă că sărăcia și traiul greu inerent acestuia, nu au rol determinant în provocarea avortului. In schimb, există unele indicii, ca: mortalitatea infantilă ridicată, debilitatea congenitală a sugacilor, nașteri gemelare și frecvența morților-născuți în familii cu avorturi dese, — care fac să se întrevadă un motiv de ordin sanitar și anume: prezența bolilor venerice, care par a juca un rol activ în determinarea avortului în 19.8% din totalul familiilor holdene.

Constatări precise în acest sens, nu se pot face din cauza lipsei de cercetări medicale corespunzătoare, mai ales a examenelor de laborator.

Indicarea fenomenului însuși e făcută în *Graficul 16.*

Aceste avorturi declarate sunt considerate ca spontane și deci ca ceva ce se poate mărturisi. Femeile le explică câteodată prin diferitele abateri, făcute de gravidă dela anumite reguli de purtare, strâns legate cu semne și superstiții; altădată avortul rămâne inexplicabil și se trece pe seama unui legământ sau blestem misterios.

„Trebue să-i citească, dacă a avortat, ca s'o deslege, că nu se știe de ce o fi așa". (G., 36 ani, știe carte).

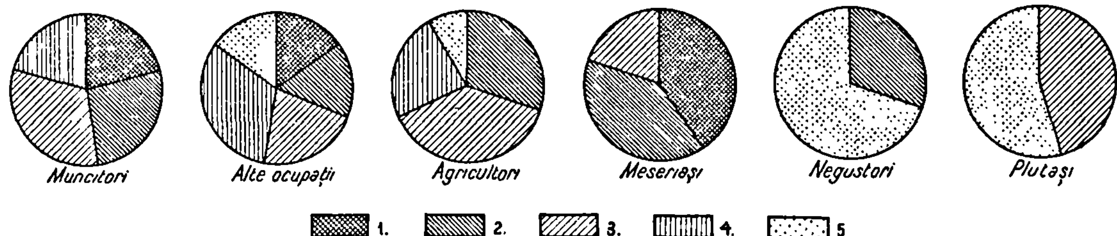
In orice caz, avortul spontan e privit ca ceva destul de obișnuit.

Cu totul altă categorie o alcătuiește *avortul provocat.* Intervențiile voite, cu scop de întrerupere a sarcinei, sunt tăinuite cu cea mai mare strictețe. Sunt totuși frecvente. Ceea ce le determină, nu este în niciun caz lipsa de mijloace pentru a crește copiii. In această privință, mentalitatea satului este precisă:

„Fiecare cu norocul lui; și dacă n'avem cu ce-i

Tab. V

Vârstă (1)	Copii desvoltați normal: Ambele sexe (2)	% (3)	Băeți (4)	% (5)	Fete (6)	% (7)	Copii cu desvoltarea subnormală: Ambele sexe (8)	% (9)	Băeți (10)	% (11)	Fete (12)	% (13)	Totalul copiilor (14)
0— 3ani	19	*55.9*	10	*45.5*	9	*75.0*	15	*44.1*	12	*54.5*	3	*25.0*	34
4— 7 ani	17	*40.5*	6	*30.0*	11	*50.0*	25	*59.5*	14	*70.0*	11	*50.0*	42
8—14 ani	25	*39.7*	10	*40.0*	15	*39.5*	38	*60.3*	15	*60.0*	23	*60.5*	63
Total . . .	61	*46.9*	26	*38.8*	35	*48.6*	78	*56.1*	41	*61.2*	37	*51.4*	139

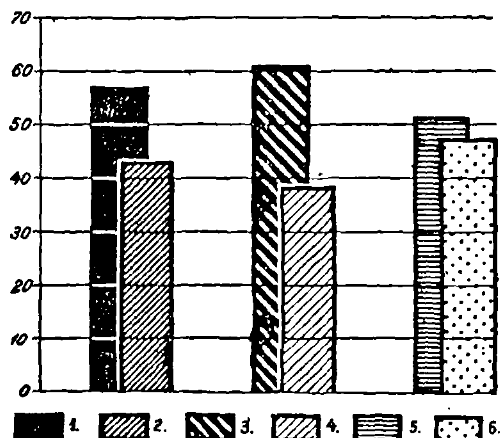
Graficul 10. — Repartiția copiilor pe profesiunile părinților și situația lor economică.

5) Material cules de: Nichita, Rozalia, Țepeș Bila Ștefania Trifu Popescu, Trailovici și Nicolaescu.

crește, — dacă ni-i dă Dumnezeu...". (H. G., 36 ani, știe carte).

„Inaintea lui Dumnezeu toți fac copii, și cei săraci și cei bogați îs tot una'. (H. G.).

„Oricare-i din sămânță să facă, tot face, și bogat și sărac". (V. V., 24 ani, știe carte).

Totalul copiilor: 1 = normal; 2 = subnormal.
Băeți: 3 = normal; 4 = subnormal.
Fete: 5 = normal; 6 = subnormal.

Graficul 11

Din când în când intervine un element personal, un fel de dorință a femeii de a se scuti de greutățile sarcinii, în legătură cu starea sa sanitară și capacitatea de rezistență. Insă teama de păcat o reține de obiceiu și în acest caz.

„Am mai zis eu, câte odată să fac ca o seamă, dar ia apoi — ce-a și dela Dumnezeu, a și și de frică, — n'am mai făcut". (I. G., 36 ani).

„M'am gândit așa, că tot bolnavă am fost și că tare greu mai nasc. Dar mi-a fost frică de Dumnezeu să fac o poznă".

Ceea ce însă determină provocarea de avort, este frica de opinia publică a satului, în cazuri de legături nelegalizate, părăsiri etc. Atât încercări de prevenire a concepției, cât și avort provocat, se practică de obiceiu de tinerele fete care înțeleg să trăiască liber.

„Vor să se distreze, să fie cu mâinile libere". (N. T.).

Această tendință se observă mai ales la fetele din familii înstărite, care pot să-și procure *„dela farmacie, leacuri ca să nu se prindă".* (H. Tăr., 17 ani); tot această categorie de fete apelează la măsuri de întrerupere a sarcinei, dacă aceasta totuși are loc. In sat există o moașă empirică, care practică provocare de avorturi, cu ajutorul unor „buruene de pe deal". Altele își procură droguri avortive dela farmacie. *„Sunt niște așa ceva ce le beau și tot atuncea seara le avortează. Știu o fată din..., ce-a mers la farmacistă și a luat o pastilă, și seara a și svârlit un copil în regulă de 5 luni".* (H. G.). In caz de complicații, se decid — cu oarecare greutate — să meargă la spitalul din Lungeni. Ca mijloc curat, însă, este întrebuințată băutura de bujor roșu și fetele care apelează la ajutorul ei, preferă să se descurce singure și fără martori, în afară de cazuri excepționale.

Satul are atitudine de desaprobare față de aceste lucruri.

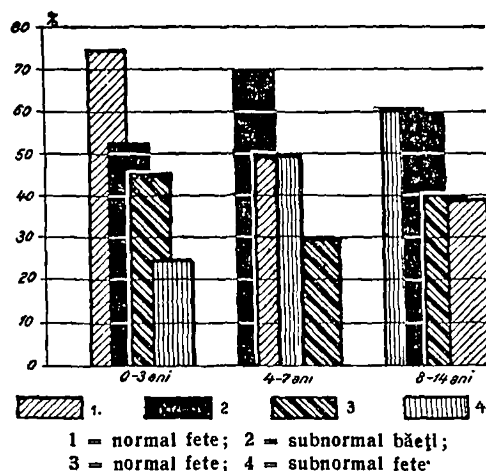
„Așa le duce mintea pe cele care nu cred în Dumnezeu. (V. V., 24 ani, știe carte).

„Satul nu zice nimic, numai nu se uită nimeni la ceea, dac'o știe".

„Altele zic, s'o mai judecăm un timp, — apoi se trece". (I. G., 36 ani).

„Satul nu fericește pe femeia ce-a avortat, c'o făcut un mare păcat". (N. Ț.).

„Bătrânii noștri zic că-i mare păcat, că așa scrie și în epistolie". (N. Ț.).

1 = normal fete; 2 = subnormal băeți;
3 = normal fete; 4 = subnormal fete·

Graficul 12

Pentru fetele bogate, un asemenea trecut poate fi ușor răscumpărat cu zestrea lor și cu regimul aspru și rigid al familiei lor celei noui. Fetele sărace de obiceiu nu reușesc să se reabiliteze și formează grupul declasatelor sociale, după cum vom vedea în analiza familiei propriu zise.

Rareori se întâmplă cazuri mortale în urma avortului.

H. G., de 36 ani, abia își amintește de un asemenea caz:

„Una a avortat copilul și i s'a umflat pântecul mare de tot și a murit, ia așa am văzut-o cu ochii mei pe laiță moartă".

„Unele care nu au cine să le caute, se infectează ceva înăuntru și gata. Se 'ntâmplă să și moară, auzeam dinainte".

In prezent, cu existența spitalului ca ultim refugiu la nevoie, nu se întâmplă asemenea cazuri decât excepțional.

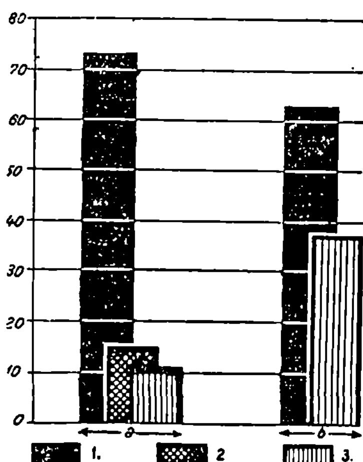
Sarcina. — Femeile observă și se conving de sarcină după aceleași semne fiziologice, ca: oprirea menstruației, precum și apariția unor fenomene speciale, ca grețuri, nervozitate, greutate în respirație etc.

„Știu că-s groasă, — spune V. V., 24 ani — *când îs tot mânioasă, nimic nu mi-e bine și am și grețuri".*

„Am poftit rachiu odată, și după ce mi l-au adus, nu mi-a mai trebuit. De atunci am socotit că trebue să fiu cu copil". (I. G., 36 ani).

„Mă 'năduș într'una". (N. Ț.).

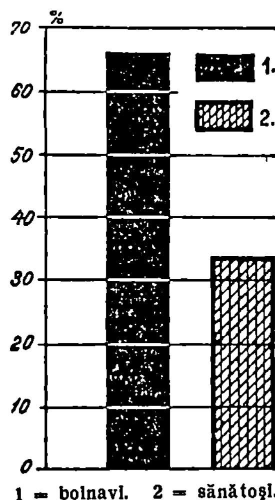
Cel din urmă semn convingător este mișcarea fătului. Acesta este în același timp, semnul că nicio încercare de avort nu se mai poate face, căci *„are viață 'n el";* deci sarcina rămâne definitivă.

Graficul 13

Aspectul higienico-sanitar al sarcinei. — Femeile gravide, de obiceiu cunosc regulele de higienă și declară că le respectă, dar realitatea este alta. *Higiena individuală* lasă foarte mult de dorit. Spălatul este îngreunat și de faptul că locuințele sunt în mare parte suprapopulate, dar cauza principală a murdăriei generale este lipsa de convingere a femeilor însăși și o atitudine pasivă, inertă, lipsită de orice inițiativă, a lor.

„Păi umblu ca de obiceiu, cum pot, că dacă muncești la pământ — nu te poți ține curată. Iarna mă spăl mai rar; vara mă spăl mai des, în vale". (V. V., 24 ani, știe carte).

Graficul 14

Dar și acest spălat „mai des", este foarte superficial. In cazuri excepționale, femeile mai răsărite și cu pretenții de fruntașe, consultă moașa, — de preferință pe cea empirică — și adaugă la spălatul în vale și câte o spălătură specială.

Hrana gravidei constă în lapte, ouă, rareori carne, legume după sezon, dar toate în cantități insuficiente.

„Mănânc supă de legume, carne puțină, când tai vreo găină; brânză și lapte când capăt dela mama, căci vezi, casa mea nu e îndestulată". (N. Ț.).

„Am mâncat după cum am avut, și mai bun și mai rău".

Hrana variază după anotimp. Vara mănâncă mai prost, căci consumă aproape numai legume și nici nu au timp să pregătească mâncarea, fiind ocupate cu munca în afară de casă. Legumele nu sunt nici ele variate și se rezumă la: cartofi, varză, fasole, ceapă și usturoiu. Fructe sunt puține, — fragi și smeură — și constitue privilegiul copiilor. Iarna se adaugă carne de porc, tăiat în casă, iar primăvara este epoca mieilor.

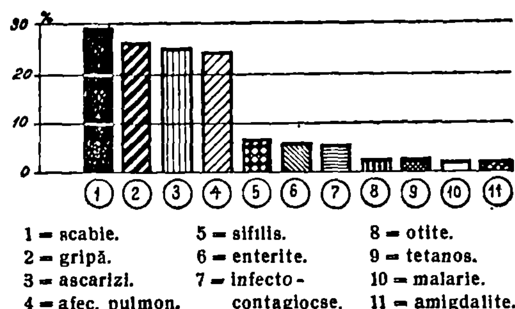
„Mâncăm iarna și primăvara mai bine, că noi nu vindem nici miei, nici porci". (V. V., 24 ani).

Alimentația se face neregulat, numărul mese-

lor pe zi nefiind fix. Mănâncă, de câte ori le e foame și de câte ori au.

„Mănânc de 3 și de 4 ori pe zi, când flămânzesc". (V. V.).

„Mănânc de 3 ori pe zi; altădată, sunt bucuroasă că am ce să dau băieților". (N. Ț., 24 ani).

1 = scabie.
2 = gripă.
3 = ascarizi.
4 = afec. pulmon.
5 = sifilis.
6 = enterite.
7 = infecto-contagioase.
8 = otite.
9 = tetanos.
10 = malarie.
11 = amigdalite.

Graficul 15

Grav'dele nu-și adaugă nimic deosebit la hrana obișnuită și nici nu sunt oprite dela niciun fel de mâncare.

„Numai să ai poftă să mănânci și să ai ce". (N. Ț.).

Cazuri excepționale constituie femeile, „care poftesc" la ceva deosebit; fiind credința că aceasta este necesar copilului, li se admite să-și pro ure ceea ce vor, în limita posibilităților de achiziție a fiecăreia.

Alcoolul se consumă, în cursul gravidității, ca și altă dată, fără vreo restricție specială. Se consumă mai ales vin, câteodată amestecat cu apă, pentru potolirea setei. Femeile știu că nu este recomandabil să bea în timpul sarcinei, totuși nu refuză când au ocazia să bea. Acest lucru este cu atât mai firesc prin faptul că graviditatea nu oprește femeia dela participare la fel de fel de manifestații colective sătești, — dela serbări, nunți, botezuri etc., care sunt tot atâtea ocazii de alcoolizare. In general, consumarea alcoolului la gravide, este în funcție de „pofta" lor.

„N'am băut niciun fel de băutură, n'am avut de loc poftă; am băut numai cu cel dintâiu". (I. Ț., 38 ani).

„Am avut poftă de rachiu și mi-a adus Ion, că-i bun, dar n'am băut decât un păhărel, că mi-a trecut pofta". (I. G., 36 ani).

„N'am băut în timpul sarcinei, că nu puteam. Altădată, orișicând aș bea". (V. V., 24 ani).

Femeile gravide muncesc din greu, fără să țină seama de situația în care se află. Aceasta, nu pentrucă nu-și dau seama de necesitatea unei menajări, ci pentrucă sunt constrânse de greutățile traiului.

„Am muncit 8 luni de sarcină, și în gospodărie, și la câmp; bărbatul meu e tot plecat la legat plute". (N. Ț., 24 ani).

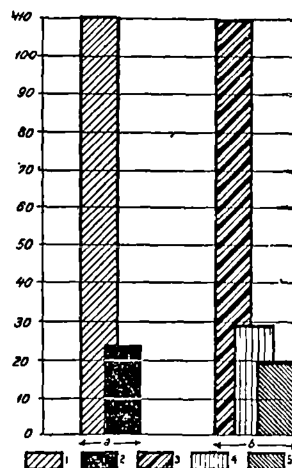
„Muncim la polog, la ogor și mai toarcem, mai țesem la lână. Muncesc până'n timpul ce fac". (V. V., 24 ani).

„Făceam treabă la fel ca și cum sunt acuma. (I. Ț., 38 ani).

„Vara muncim afară, iarna țesem, toarcem în casă. Când te simți istovită, te mai hodinești...". (V. V., 24 ani).

„Seara am lăsat treaba, și noaptea am făcut...". (I. G., 36 ani).

In afară de ideia că munca făcută până aproape de ceasul nașterii, ușurează facerea, — domnește conștiința necesității muncii neîntrerupte. „*Treburile trebuesc făcute*" și „*n'are cine să le facă*", deci femeia „*muncește până chică*", „*până nu mai poate*", căci „*dacă n'ar munci, n'ar avea cu ce trăi*". Cea mai grea perioadă este aceea a verii, când bărbații sunt plecați la munte și la pădure,

Graficul 16

și trebuesc înlocuiți cu tot prețul de femei; — de aceea femeile care nimeresc să fie însărcinate în timpul toamnei și al iernii, sunt invidiate. Celelalte rămân să tragă mai târziu consecințele.

„Am fost tare și voinică cu alți copii, amu abia mă mișc, că sunt bolnavă și slabă". (I. G., 36 ani).

„Nu mai pot face drept nică, dar că nu pot să tot stau și atunci ia mai torc o fâr', alta nu fac".

O singură femeie, I. Ț., de 38 ani, cu soț comerciant în sat, are o altă părere.

„Nu am muncit niciodată prea mult în timpul sarcinei; trebue să mă păstrez, ca să trăesc".

Odihna nu se bucură de nicio consideraţie specială. Este mai de grabă pusă deoparte, ca ceva de prea mică importanţă faţă de nevoile imperioase ale vieţii de toate zilele. *„Nu căutăm noi la hodină, că n'are cine ne face treburile".* (V. V., 24 ani). Odihna se rezumă la cca 5—6 ore de somn în timpul nopţii; iarna, fiind noaptea mai mare, odihna e cu ceva mai lungă, vara de multe ori nu ajunge nici la 5 ore de somn peste noapte. In timpul zilei, odihna e rară; nu se admite decât în zile de sărbătoare. Femeile ţin minte ziua în care li s'a întâmplat să doarmă:

„La Rusalii am dormit 2 ore după-amiaz", — zice *N. Ţ.* Condiţiunile somnului nu corespund celor mai simple cerinţe. Se doarme în comun, în aceeaşi cameră, în acelaşi pat, în deplină promiscuitate cu toţi membrii familiei. Gravidele nu fac nicio excepţie.

„Până m'apucă, eu tot aci dorm cu tăţi, că-i bine şi cald". (I. G., 36 ani).

„Dorm tot mereu cu toţii, aşa dormim noi, — cine are să se uite la mine?"

Această promiscuitate durează până la naştere şi în majoritatea cazurilor continuă şi după.

Rare excepţii, cum e de exemplu nevasta comerciantului, declară că *„nu pot suferi pe nimeni alături cât îs gravidă".*

In timpul somnului de peste noapte, femeile nu se desbracă, decât cel mult desleagă brâul şi lasă la o parte catrinţa.

In general, *îmbrăcămintea* gravidei nu diferă întru nimic de cea a femeii obişnuite. Toate poartă brâul, care le strânge la mijloc şi le ajută să suporte mai bine greutatea sarcinei.

„Cu brâu m'am strâns, când oiu fi fost ca în luna a 5-a", zice Ileana G., 36 ani.

„Eu port brâul cam dela 2 luni de sarcină; nu-l scot decât noaptea, ca să fiu liberă", zice I. Ţ., 38 ani.

In ceea ce priveşte higiena îmbrăcăminţii, femeile, în general, observă o anumită curăţenie externă, fiindcă *„albiturile nu ţin"*, şi le stă urât să se arate în sat cu cămăşi murdare. Acest considerent de ordin pur social le face să schimbe hainele cam de 2 ori pe săptămână; nu se face aici nicio deosebire între gravide şi femei neînsărcinate şi în orice caz, nimeni nu se gândeşte la cerinţele higienii.

Starea de graviditate aduce foarte puţine restricţiuni în viaţa familiară obişnuită. De fapt există părerea, că e bine să se respecte graviditatea, în vederea sănătăţii fătului, cel puţin timp de 3 luni înainte de naştere. Totuşi, sunt foarte puţine femei care aplică această tendinţă. Majoritatea se supune fără murmur poruncii bărbatului, resemnându-se chiar fără voia lor.

„Mă rog, ce ştiu ei de astea".

„Numai dacă nu e acasă, atunci e bine".

Doar starea sanitară într'adevăr proastă, determină gravidele să întrerupă relaţiile sexuale într'a VI—VII-a lună de sarcină. In orice caz, la toate gravidele se păstrează o aspiraţie la odihnă în acest sens, amestecată cu credinţa că, în acest caz naşterea ar fi mai uşoară.

Majoritatea gravidelor şi în special cele tinere, îşi supoartă uşor şi normal sarcina, în afară de cazuri patologice când intervine avortul spontan.

„Da' nici n'am ştiut cum am purtat, m'am dus la prăşit şi iată că l-am şi făcut". (I. Ţ.).

Cazurile de complicaţii în timpul sarcinei nu se bucură de nicio atenţie şi, în general, nu li se oferă nicio asistenţă medicală ştiinţifică. In privinţa precizării boalei, femeile sunt foarte confuze:

„Aşa câteodată mă durea în pântec, aveam o răutate". (I. G., 36 ani, ştie carte).

„Aşa îs eu acum, umflată butuc şi amorţită".

„Am o durere în deşert, în partea dreaptă". (N. Ţ.).

Tratamentele se aplică după sfaturile vecinelor lor, a moaşelor empirice, câteodată a moaşei comunale şi foarte rar a medicului.

Astfel, în contra „răutăţii", se bea „untdelemn cu rachiu, sirop cu unt, cu spirt de miere", care e „tare de leac". Contra „durerii de deşert", se pun prişniţe cu spirt; se bea ceai de coji de cireşe. Intr'un caz excepţional, femeia, sub influenţa sfaturilor medicale ale echipei din prima serie, se ţine de regim şi ia urotropină adusă din Broşteni.

Rolul covârşitor, însă, îl joacă mijloacele magice şi practici religioase, care împreună cu o serie de credinţe în legătură cu zămislirea şi sarcina, formează un cadru viu, în care decurge viaţa şi acţiunile gravidei, — şi care-i modelează mentalitatea.

CREDINŢE IN LEGATURA CU SARCINA. — Copiii fiind socotiţi ca o binecuvântare a lui Dumnezeu, dar mai ales ca legătura cea mai puternică dintre cei doi soţi, e natural ca femeia ce-a aşteptat destul, să se îngrijoreze şi să ia măsuri împotriva sterilităţii ei. Sunt babe care dau buruieni femeilor pentru astfel de cazuri, dar tot *„puterea lui Dumnezeu s'o arătat prin buruieni"*, când o

femeie a făcut copil după ce-a luat buruieni dela o babă.

Determinarea sexului copilului. — In tainele sarcinei, nu se amestecă nimeni, decât singur Dumnezeu. Nimic nu poate fi determinat de om. Măcar că Natalia Ţifui (24 ani), a reuşit să facă băiat, după sfatul unei crâşmăriţe *(„când ăi avea contactu' cu bărbatu', să te învârţi repede pe dreapta şi stai aşa")*, — totuşi femeile Holdei sunt de acord asupra părerii că în determinarea sexului, numai voinţa divină joacă rol. *„Dacă vrea D-zeu să-ţi dea băiat, îţi dă; dacă nu, nu"*. (Ileana Vrânceanu, 31 ani). Femeia atâta doar poate: să-şi dea seama în timpul sarcinei dacă va face băiat sau fată. *„Dacă sarcina o porţi greu, atunci faci băiat"*. Se poate să ghiceşti sexul copilului şi din tâlmăcirea vreunui vis. Aşa Natalia Ţifui a visat că intraseră în casa ei două păsărele şi a născut două fetiţe gemene, iar fata Minodora Paraschivescu — (18 ani), — ne asigură că *„dacă visezi că găseşti ceva, un lucru bărbătesc, zis e că faci băiat; dacă e lucru de femeie, faci fată"*.

Măsuri de luat ca naşterea să fie uşoară. — Femeile acestea care au fost şi mai sunt încă lipsite de o serioasă asistenţă medicală în timpul sarcinei şi la naştere, îşi îndreaptă gândul cu toată nădejdea la Domnul, pe care vor să-l îmblânzească şi să-l câştige pentru greul ce le aşteaptă. De-aci a ieşit o morală specială a femeii însărcinate şi o serie de prescripţiuni pentru ea.

Ca să nască uşor, trebue să roage prin acatiste pe Maica Domnului şi Sfântul Nicolae, „pentru uşurare", iar după mărturia Nataliei Velniţă (29 ani), femeile citesc, în timpul sarcinei cărţi de rugăciune, postesc şi se mărturisesc la preot [6]).

Spaima poate dăuna femeii însărcinate, dar semnul Crucii, rugăciunea — *Tatăl nostru* — spusă de femeie, ori citania preotului pentru cazuri mai grave, sunt remediile cele mai sigure contra sperieturii. Să bagi apoi bine de seamă că atunci *„când eşti groasă, nu e voe de loc să pomeneşti pe diavolul"*. (Velniţă Natalia).

Postul Vinerii e respectat cu sfinţenie tot pentru naştere uşoară. *„Vinerea o păstrăm; postim nouă Vineri cu post şi curăţenie, ca să fie naşterea uşoară.* (Aceeaşi).

Incă un duşman al copilului din pântece este pofta, care dacă nu e satisfăcută, duce la pierderea copilului. Dar oamenilor aceştia atât de lipsiţi şi care nu-şi pot satisface aşa de uşor poftele, tot Dumnezeu le vine în ajutor, căci n'ai decât să zici o rugăciune *„«Milueşte-mă Dumnezeule», şi-ţi trece pofta"*. (Aceeaşi).

Tot pentru naştere uşoară, femeia însărcinată să aibă grijă să nu se aşeze cu spatele la foc, fiindcă *„să prinde copilul de şale şi să face său gros ca de oaie şi nu mai face luci copilu' ca să alunece"*. (Natalia Ţifui).

Alte femei mai vin cu o recomandaţie: *„să nu porţi mărgele în timpul sarcinei, ca să nu iasă copilu' cu buricu' după gât"*.

Indelunga observaţie a femeii a dus la constatarea recunoscută şi ştiinţificeşte, că femeia însărcinată e foarte impresionabilă şi că, ceea ce o impresionează puternic în timpul sarcinei, poate avea urmări pentru pruncul ce se va naşte. De-aci, grija viitoarelor mame de a lua măsuri de prevenire.

Nu este mamă pe care grija frumosului să n'o nelinişteascǎ în timpul sarcinei.

Pentru evitarea semnelor ce ar urâţi pe copil, un leac „stuchitul" e folosit mai mult ca oricare şi recomandat de toate femeile.

Femeia Maria Dăniloaia (65 ani), crede că *„dac'a videa pă un jâdan închinându-să cu corn în frunte, să face copilului o bolfă ca o nucă pă cap. Femeia nu l-a stuchit, d'aia i-a ieşit aşa"*.

Dacă vezi un pocit „să-l stucheşti", sau chiar să-l chemi pe D-zeu în ajutor, rugându-l: *„Doamne fereşte, ca să nu iasă copilu' pocit"*. (Maria Manea, 26 ani).

Pe scurt, Maria Dăniloaia zice: *„Ori pă cine a vedea, cu orice patimă, femeia grea să stuchească jos şi să spună: să nu fac şi eu copilu' aşa"*.

Să se ferească femeia însărcinată să mănânce carne de pasăre sau de vită încolţită de lup, ca să nu iasă copilul cu semn de muşcătură. Şi tot de teama semnelor să nu pună în sân sau sub brâu o floare sau altceva.

Dacă se duce la mort, femeia grea *„se leagă cu un fir roşu la deget sau la cheietoarea cămăşii, ca să nu fie copilu' galben"*. (Ileana Cătănoaia).

In sfârşit, ca să trăiască copilul, nu trebue să lucrezi nimic pentru el, înainte de a-l naşte. Cele mai multe femei aşa fac. Sunt însă şi din acelea care au încercat să înfrângă tradiţia şi călcând-o, au constatat că *„nu-i adevărat că dacă faci pelinci, cămăşuici, bunefele, moare copilu'. Că, câţi au fă-*

[6]) *„Dacă plăteşti la o babă care e bătrână şi care nu are bărbat, e o babă curată, ea are mai mare credinţă ca noi şi ea posteşte 3 zile şi se roagă noaptea, te rogi şi tu şi mai plăteşti la popă 1, 2, 3 acatiste, mai plăteşti moaşa din sat sau de plasă sau o babă bună din sat care ştiu că are noroc. Avem noi pe moaşa Ileana care are noroc"*. (Velniţa Natalia 29 ani, căsătorită, ştie carte).

cut aşa, nu le-a murit copilu". (Ileana Vrânceanu, 31 ani).

Acestea sunt însă, foarte puţine.

Gravida, în familie şi în sat. — Femeia gravidă îşi consideră propria ei stare cu oarecare ruşine, care dispare cu timpul. In general, sarcina e privită ca un fenomen normal, orânduit *„de Dumnezeu"*, şi ca atare, femeii gravide, nu i se dă nicio atenţie specială. Soţul este acela care, mai ales crede de cuviinţă să nu intervină cu ajutor ori sfat şi să lase lucrurile să treacă cât mai neobservate.

„Nici nu mă sileşte la treabă, nici nu mă opreşte", (V. B.), sau *„nu se interesează niciodată"*, *„nici nu se uită la mine"*, *(I. P.)*. Câteodată, bărbatul găseşte de bine să combată ideea că gravida ar avea nevoie de unele menajamente: *„bărbatului nu-i place când vede femeia scremând şi treabă nefăcând"*. (M. D., 65 ani); *„puteam să mor, făcând treaba, el nu zicea nimic, să tot fac"*. (I. T., 35 ani); *„omu-meu, când mă vede cu burta mare, nu-i e milă de mine"*. (N. Ţ.).

Această atitudine a soţului, deşi frecventă, aproape generală, stârneşte amărăciune în femeia, care constată resemnată:

„Pe acest fel de pământ
Fel de fel de traiuri sînt...".

Unele femei singure nu-şi admit niciun tratament deosebit:

„Nu o sileşte la treabă, dar se duce ea la treabă". (I. C.).

„Nu mă silia la treabă, dar treburile mele trebuiau făcute". (I. M.).

In fine, un mic grup de bărbaţi, de o deosebită bunătate sufletească, şi mai ales cu posibilităţi materiale, acordă nevestelor lor gravide un tratament special, plin de grijă:

„Numai cât nu mă vede el, fac ceva, — c'apoi dacă vine, mă ocărăşte, zice că ce-mi lipseşte". (I. G.).

„Cât am fost grea, mi-a pus o slugă, să mă uşureze. Dacă mă mişcam mai repede, îmi spunea să le las toate, ca să fiu sănătoasă". (A. Gr.). — Cazul unui chiabur.

Unii chiar ajută femeile la treabă, cât timp ele se află în imposibilitate de a lucra. Alţii înţeleg a o ajuta, ducându-se la biserică şi rugându-se pentru sănătatea ei.

In sat, femeia gravidă îşi păstrează toate relaţiile sale sociale obişnuite. Poate merge oriunde, poate cununa, boteza şi, în general, poate lua parte la toate ceremoniile religioase şi sociale din sat. E privită ca un fenomen normal şi nu e îngrădită de nicio restricţiune.

Un loc aparte ocupă o fată gravidă, — care nu a reuşit nici să aranjeze căsătoria cu tatăl copilului, nici să pună capăt sarcinei. E izolată prin atitudinea dispreţuitoare a satului.

„Satul nu se uită la ea... o râde... dacă-i rea".

Câteodată, câte o observaţie sarcastică din partea vreunei femei, înlocuieşte conversaţia:

„Ce, ai încărcat căruţa? Da' când vrei s'o răstorni?".

Viaţa acestei fete este limitată strâns de cercul rudelor sale cele mai apropiate; atmosfera neprietenoasă şi batjocoritoare a satului o opreşte de a se amesteca în viaţa lui socială.

Mai ales, sunt tratate fără milă fetele care „strică casa" unor familii formate. Sunt sistematic ocolite şi li se arată demonstrativ dispreţul satului, pe toate căile. Un tratament mai milos îl au fetele complet sărace, mizeria cărora le serveşte drept scuză.

NAŞTEREA.—Aspectul higienico-sanitar al naşterii. — Locul pentru naştere nu se alege. Deoarece femeile gravide muncesc fără întrerupere până la ceasul facerii, se întâmplă să fie prinse de dureri, chiar la locul muncii lor.

„Nasc unde apucă, şi pe deal" (N. Ţ.).

De-aci, dorinţa lor unanimă, să nască acasă la ele, dorinţă, a cărei realizare depinde mai mult de concursul împrejurărilor decât de voinţa femeii. In ultimul timp, a apărut încă o tendinţă, — aceea de a merge la spital pentru naşteri. Ideia încă nu e populară, e amestecată cu frica de spital şi de doctor; pentru unele femei însă, se prezintă ca unica posibilitate de a se bucura în timpul lehuziei de confortul unui pat şi unei odihne obligatorii, o posibilitate care în acelaşi timp le atrage şi le sperie, ca ceva prea boeresc pentru un fapt atât de obişnuit ca naşterea.

In general, deci, naşterile au loc în sat, acasă. Acelea care nasc acasă, uzează de patul pe care dorm deobiceiu, fără să-şi facă vreo pregătire anterioară pentru naştere. In cazuri rare, se întrebuinţează un cearceaf. Ca lingerie de corp, de asemenea, nu există nicio grijă; fiecare se simte obligată să aibe o „cămaşă de lehuză", pe care urmează s'o dea moaşei, după obiceiul botezului; dar această cămaşă e păstrată pentru acest scop ritual. Femeia naşte „cu ce se nimereşte", *doar* uneori „când vede că o apucă, schimbă o cămaşă mai curată"; în general rămâne „cu ce are pe ea,

că şi aşa o primeneşte". In principiu, toată lumea îşi face baie înainte de naştere.

„Dacă avem ştire că nasc, fac aşa o baie în ciubar" (V. V., 24 ani), cu apă caldă şi săpun.

Mult mai des se întâmplă „să nu fie timp, şi atunci se spală numai trupul jos", sau, în cazuri de debilitate a lehuzei, după sfatul moaşei empirice, „se fac aburi cu oţet". Majoritatea recunoaşte, că înainte de a naşte „au făcut câteodată baie", altădată „nu şi-au spălat decât picioarele".

Unele femei nasc pe jos, altele pe pat, fără să existe vreun criteriu deosebit de alegere. Unele nasc stând în genunchi, „după cum e mai la 'ndemână".

Asistenţa la naştere. La naştere vine cine se întâmplă mai repede prin apropiere. Până când vine ajutorul în persoana moaşei, femeia este asistată de rudele mai apropiate, mamă, soră, mătuşă etc., care dau mai mult un sprijin moral, însă nu se mestecă în moşitul propriu zis. Persoana principală în această chestiune este moaşa empirică, înconjurată de încrederea unanimă:

„Ea e menită pentru aiastă treabă, că ea are darul, de îndată naşti când stă ea".

La Holda sunt două babe care au o vastă practică a moşitului empiric. Una are la activul ei cam 100 de copii moşiţi, alta aproape 180. Ambele şi-au însuşit meseria dela alte babe din sat şi au început s'o practice „de nevoie", în timpul bejeniei şi al războiului, când aveau nevoia să câştige pâinea pentru copiii lor. Ambele femei se bucură de un prestigiu necontestat, născut din experienţa lor în această materie şi de obiceiul înrădăcinat în sat:

„Chemăm babele, că aşa e obiceiul" (N. Ţ.).

„La noi moşeşte cea ce-am zis, (N. Ş., Il. I.)*, astea-s numite, îs mai cu seamă, dar mai sunt şi altele, care cum se întâmplă şi cum se nimeresc la nevoie. Poate moşi oricine, că doar ce să facă, dacă o apucă pe femeie! Altele nu suferă pe mama lor, atunci chiamă alte femei, care ştiu a moşi. Alea bătrânele îs mai bune, că cu ele naşti mai degrabă"*, (I. T., 35 ani).

Practicele moaşei empirice sunt simple:

„Lelica Ileana noastră îi mai face un abur, o trage cu untdelemn tot aşa roată pe pântec, pune şi o petică caldă. Aşa de bine face, că îndată se naşte copilul aşa" (I. G.)

Moşitul propriu zis e urmat de practici religioase.

„Dar cel mai bine e, că se roagă, face o mătanie".

In general, moaşa este în această clipă un sprijin moral, de încurajare şi îndemn pentru femeie. Tot ea apreciază gravitatea cazului şi dela ea porneşte îndemnul de chemare a asistenţei calificate, — moaşei comunale sau medicului.

„Femeia asta ce-ţi spusei, cunoaşte cum vine copilul sau poate vede şi alta, şi-i spune omului, de-şi duce femeia de 'ndată mare la spital, sau întâi chiamă moaşa comunală".

Aceasta, deci, e chemată în special la naşteri grele. Moaşei comunale îi revine întreaga comună Broşteni, inclusiv 7 cătune grupate în jurul comunei. Distanţa dela Holda la domiciliul ei este de circa 4 km. depărtare. Când vrei să fii sigur de sosirea ei la timp, trebue să trimiţi o căruţă; altfel vine şi pe jos „noaptea ori ziua", dar cu întârziere. Aceasta iarăşi contribue la menţinerea obiceiului de a apela la moaşa empirică, ce se află la îndemână şi e mai uşor de adus.

Privitor la moaşa oficială, femeile recunosc că „are ştiinţa de carte", însă au mult mai multă afinitate sufletească cu baba din sat, „care se şi roagă" şi are o anumită putere magică în însăşi persoana ei.

Părerea moaşei, totuşi, e respectată:

„Când spune moaşa că e greu şi de-amu numai doctorul are ce-i face", familia chiamă medicul. *„Pe noi ne-a păzit Dumnezeu"*, adaugă informatoarea, V. V. de 24 ani.

Acest privilegiu aparţine celor mai înstăriţi, care au posibilitatea să ajungă cu căruţa până la medicul circumscripţiei la depărtare de 6—7 km. de sat, ca să-l vestească.

Mai des se practică ducerea femeilor, în stare aproape desperată, la spital.

„O femeie avea un copil mort în pântece; a născut la moaşă acasă, apoi au dus-o la spital".

„Se întâmplă să şi moară, la spitalu' din Piatră au murit trei odată. Acum 2 ani a făcut una doi gemeni şi nu ştie ce i-o făcut femeile de-a dus-o la spital şi-acolo a murit" (S. G., 36 ani).

Atitudinea faţă de spital nu este duşmănoasă; femeile îşi dau seamă că apelează la spital în cazuri extreme, când de fapt ajutorul este problematic. Şi, în general, moartea femeilor e privită cu sânge rece: a murit că i s'au gătit zilele. Ceea ce lasă o urmă de amărăciune, sunt amintiri de mai de mult, când problema de căpetenie era aceea a taxelor spitaliceşti:

„Altu-i om de omenie, altul cere bani, şi dacă nu-s, ce să te mai duci? Iată că a fost o femeie

de s'a dus la spital, dar n'au primit-o şi a născut într'o corlă în drum, ghiata femee!" (V. V., 24 ani).

Asemenea amintiri mai ales creiază o atitudine de rezervă, care începe încetul cu încetul să cedeze, datorită mentalităţii întrucâtva modificate a tinerilor şi unei alte orientări a spitalului însuş.

Instrumentar folosit la naştere. Moaşele empirice nu folosesc niciun instrumentar. Moaşa comunală posedă instrumentarul necesar pentru injecţii, irigator, vată etc. Aplică tratamente uşoare, care sunt acceptate de femeile care au apelat la ajutorul ei. Farmacia se află la distanţă de 4 km. de Holda, în comuna Broşteni; de obiceiu, se merge după medicamente pe jos. Medicamentele se cumpără şi se întrebuinţează de cei care ajung să cheme asistenţa medicală oficială şi care dispun de mijloacele necesare pentru procurarea doctoriilor prescrise. Cumpărarea medicamentelor este însoţită cu oftat şi observaţie:

„Mai înainte, dădea Dumnezeu să nu avem nevoie de-aistea"...

Cheltuieli la naştere. — Moaşa empirică nu este plătită de lehuză. Plata acesteia cade în sarcina aceluia care botează copilul. A doua zi după botez, când naşa face baie copilului, o plăteşte şi pe moaşă, după posibilităţile sale materiale. Dacă naşul face parte dintr'o clasă superioară familiei finului, în loc să care apă în cristelniţă pentru botez, o angajează pe moaşă s'o facă şi o plăteşte pentru acest serviciu. Lehuza plăteşte moaşei nu bani, ci aşa zisele „mâneci", care constau într'o cămaşă cusută dinainte, sau într'o bucată de pânză pentru cămaşă. I se mai dă moaşei cămaşa lehuzei, pe care moaşa o dă la vreo femeie săracă. Dacă lehuza e mai înstărită, mai dă moaşei şi ceva bani.

Nici moaşa comunală nu e plătită. Deobiceiu, moaşa comunală vine pentru vizita reglementară după naştere şi atunci primeşte un dar: lână, prosoape, miei, caş, ouă etc.

CREDINŢE ŞI PRACTICI IN LEGATURA CU NAŞTEREA. In afară de măsurile luate în timpul sarcinei pentru o naştere cât mai uşoară, mai sunt altele care se iau chiar în momentul naşterii, *„când a venit ceasul şi femeia este în munci"*.

In amintirea Sfintei naşteri petrecută în ieslea vitelor, şi azi femeile noastre *„aştern fân pe jos sau în pat şi pe fân o plocadă şi o pernă şi acolo stă trei zile"*. (Maria Dăniloaie).

Moaşa chemată în grabă, să spună pe drum: „Crez într'un Dumnezeu", pentrucă aşa zice popa „să crezi într'un Dumnezeu, când te duci să moşeşti". Când a ajuns la casa celei ce trebue să nască, să nu uite să spună la intrare: *„cât degrabă am venit, aşa degrabă să naşti copilu'"*. (Natalia Ţifui).

Moaşa Maria Dăniloaia mai recomandă să faci şi nouă mătănii îndată ce ai ajuns la casa lehuzei.

O băutură preparată de moaşă, dintr'o leacă de rachiu cu untdelemn, precum şi ungerea şalelor contribue la uşurarea muncilor.

Despletirea lehuzei e necesară *„ca să se deschidă ciolanele"*. E bine ca femeia în munci *„să pună un ban de argint sub brâu şi să-l lase să cadă zicând: cât degrabă a căzut banul, aşa degrabă să cadă capilul"*. (Natalia Ţifui).

Dar printre toate aceste practici, nădejdea cea mare e tot în Dumnezeu şi 'n sfinţi. Aceea ce-a născut pe Fiul lui Dumnezeu, e chemată întotdeauna în ajutor. Se dă femeilor *„icoana Maicii Domnului şi Visul Maicii Domnului să citească, ca să fie munca uşoară"*. (Maria Dăniloaia).

Mama celei ce naşte, ar trebui îndepărtată din odaia chinurilor pentrucă atunci când femeia se roagă: *„ajută-mi, Maica Domnului, să nasc", Maica Domnului se poate să-i răspundă: „Ajută-ţi mă-ta, că ea e lângă tine"*. (Natalia Ţifui). Sau, după spusele Mariei Dăniloaia, se mai poate întâmpla că văzând-o femeia întâi pe mama ei, s'o roage pe ea zicând: *„mamă, nu mă lăsa să mor"*, şi atunci Maica Domnului ar putea să-i zică: *„ajută-ţi mă-ta, dacă nu te rogi mie"*.

Tot pentru uşurarea de munci, se foloseşte pielea unui şarpe, pe care *„o pui într'o bucăţică de pânză nouă, o pui peste burtă în dreptul buricului şi spui când începe truda: cât degrabă se 'nvârteşte şarpele, aşa degrabă să se nască copilul"*.

Dacă ceea ce naşte se ştie în vrăjmăşie cu cineva, poate fi bănuială că a fost blestemată, şi atunci e nevoie să se facă deslegarea de blestem în felul următor: „atunci se duce şi o cheamă lehuza şi-i cere să bea apă din pumn şi lehuza bea de trei ori, iar cealaltă aruncă apa pe ea apoi, şi spune: *răul ce ţi l-am voit, să mi-l dea Dumnezeu mie"*. (Natalia Ţifui).

Dacă a avut cineva norocul să pice într'o casă în care femeia e 'n durerile facerii, nu poate să mai plece până ce nu naşte femeia, *„că dacă pleacă, atunci se 'nvârte şi copilul înapoi"*. (N. Ţifui).

Pentru binele copilului ziua naşterii, fie că-i o zi de sărbătoare, fie că-i o zi de post, şi mama şi

copilul s'o țină mereu. Aceasta-i credința generală.

Credința în ursitoare nu este cunoscută la Holda. Familia însă, își poate da seama de viitorul copilului, după ziua în care a fost zămislit, după ziua și ceasurile în care s'a născut, după cum a fost vremea în ziua nașterii și după locul unde s'a născut.

De ziua în care s'a zămislit cineva, depinde sănătatea minții, a trupului și norocul lui. Astfel, după Ileana Cătănoaie, păcatul zămislirii copilului spre zile mari, se pedepsește prin: *„copii proști, surzi și seci de noroc"*. Deaceea, preotul sfatuește pe oameni *„să se păzească de praznice la zile mari"*. (M. D.).

In schimb, copiii care se nasc spre zile mari sunt norocoși. Și Vinerea e bine să se nască copilul. Așa, al Ileanei Vrânceanu *„s'a născut Vinerea, și-i norocos"*, mai ales că *„s'a născut odată cu vițeii"*.

Copiii au parte de viață după cum s'au născut la începutul sau la sfârșitul zilei. *„Copiii care se nasc dimineața, să zâce că trăesc și aceia care se nasc dela amiaz în deseară, aceia mor"*. (Natalia Țifui). Sunt ceasuri bune și ceasuri rele, și dacă te naști în ceas bun ai noroc. Ceasurile bune sunt la miezul nopții și dimineața; cele rele, seara.

Norocul noului născut se poate ghici și după vreme: *„Dacă se 'ntâmplă să fie iarna și ninge, atunci se zice că are să fie bogat copilu'; sau dacă plouă vara, tot bogat are să fie. Dacă-i secetă, atunci are să fie sărac, (necăjit și rămâne și mic de statură). I se zice când e mare: pai, n'o plouat când te-o făcut mă-ta. Dacă se naște pe furtună, are sa aibă suferință și greutăți în viață; va fi vreun nătâng sau o furtună s'a petrece în viața lui". (Maria Dăniloaia).*

Dacă nu ești de-ajuns lămurit în privința norocului unui copil, îl poți încerca dăruindu-i vite. Dacă-i trăesc, ești sigur de norocul lui. *„La ăl mare i-am dat un miel, un vițăl și ce i-am dat i-o pierit"*. (Maria Manea, 26 ani).

Și locul nașterii îți poate spune ceva. Dacă se naște copilul acasă, e noroc; dacă se naște pe câmp, *„va munci din greu în viață"*. (M. D.).

Cât privește norocul copiilor din flori, părerile sunt împărțite. Natalia Țifui, judecând după ea, care a fost facută din flori, zice că „n'am noroc"; babele însă, *„spun că-s norocoși copchiii din flori"*. (Velniță Natalia).

BOTEZUL. Abia au sfârșit cu obiceiurile și măsurile ce trebuiau luate imediat după naștere și părinții intră în grijile botezului, care se face la scurt timp după naștere. Ziua hotărîtă botezului e Sâmbăta. Inainte de botez, copilul e păgân și nedemn de a fi stropit cu aghiazmă sau închinat la icoane.

Prima grijă e să cauți nași și nu se găsesc așa de ușor, pentrucă oamenii sunt săraci. Nașii de cununie ai părinților nu se simt datori să le boteze copiii. E bine însă ca părinții copilului să-și facă datoria și să-i înștiințeze și dacă aceștia nu pot, să caute alții. Așa că, după cum spune Natalia Cătănoaie, (25 ani), *„botează care cum se întâmplă, care poate, care are bunăvoință și mai ales care are cu ce"*. Dacă se întâmplă să se găsească mai mulți nași, *„botează mai mulți, câți se găsesc"*. (El. Tărâță, 17 ani). O femeie poate boteza chiar dacă este însărcinată. E păcat însă să boteze *„când e spurcată la lună, c'atunci face copilul bube"* (aceeași).

Dacă n'ar fi lipsa, oamenii nu s'ar da înapoi dela botezarea unui copil, pentrucă există credința că *„dacă ai fini mulți, ei se roagă pentru nași. Dacă ai până la patruzeci de fini, nu mai ai vămi pe ceea lume; ești iertat"*, pentrucă finii sunt îngeri. (Sevastița Ungureanu, 29 ani).

Mai ales la bătrânețe oamenii se grăbesc să boteze mai mulți copii: Vasilica Cătănoaia, zice că *„babele care au păcate multe, care au avut canon, botează câte patruzeci de copii, ca să scape de iad, să se ducă în raiu"*. E pomană mare să botezi. Și când copilul este slab, așa degrabă să te duci, că poți să pleci *„cu un picior încălțat și altul desculț, s'alergi, să-l faci creștin"*. (Vasilca Cătănoaie). Dacă a murit necreștinat, păcatul cade pe acela care a fost chemat să-l boteze și n'a venit. Paraschiva Haralamb Pietrița, de 35 ani, zice că e bine să ai fini mulți și pentru alt motiv: *„Când are o petrecere, te poftește, îți caută 'n cinste"*.

Numele copilului se alege de către părinți. Nașul n'are niciun amestec. Băieților li se pune deobiceiu numele sfinților care urmează, iar fetelor pe al sfântului care a trecut. Așa că, la Holda, dacă știi numele copilului, știi și luna în care s'a născut. Copiii născuți morți sau înainte de termen, se botează cu numele de Ion sau Ioana.

Nașilor li se anunță ziua botezului prin tatăl copilului sau moașă. Nu li se duce nașilor niciun dar înainte de botez.

Naşul vine în ziua botezului la biserică. Rareori se duce acasă să vadă lehuza şi copilul înainte de creştinare. Dacă vine înainte îi aduce lehuzei *„pâine sau plăcintă, sau ce-ar vrea lehuza atunci să poftească"*. (N. Cătănoiu).

In ziua botezului, în timp ce copilul este la biserică, se aşează acasă, pe o masă *„o strachină cu plăcintă şi pâine coaptă — o sticluţă cu ceva băutură, ca să nu fie masa goală.* (Paraschiva Haralambie). De pe masă să nu lipsească *„mai cu seamă zahărul, ca să fie viaţa copilului dulce"*.

Naşa aduce la biserică pentru botez, *crismă*, lumânare, tulpan şi faşă. Este datoria ei să care şi apa pentru botez. Dacă nu poate sau nu vrea, trebue să plătească moaşei pentru această treabă. La biserică, în afară de ritualul creştin obişnuit, nu se mai observă nimic deosebit.

Spre casă, ar fi bine ca naşa să aducă copilul. Acasă, sunt întâmpinaţi cu „bine aţi venit". Moaşa îl închină la icoane şi-l pune apoi pe masa plină de bucate „ca să fie cu noroc". De pe masă îl ia naşa şi-l dă mamei, zicând: „poftim, dela Dumnezeu creştin (crin) şi dela mine fin".

Lehuza răspunde: *„Mulţumesc că ne-aţi sărit într'ajutor şi nu ne-aţi lăsat şi cum aţi ajuns de-aţi botezat, să dea Dumnezeu să şi cununaţi"*. (Vasilca Cătănoaie).

Toată lumea adunată urează naşului: *„Să fie cu noroc finul"* şi *„Să ai parte de dânsul"*, sau *„Să-ţi fie de bine cometre mare. Cum ai ajuns de-ai butezat, să şi cununi"*. După aceste urări, toată lumea gustă din bucatele puse pe masă, apoi pleacă la casele lor.

Cumetria cea mare se face a doua zi, cam pe aceeaşi vreme când s'a făcut botezul.

Se 'ncepe cu scăldătoarea copilului. Naşa pregăteşte apa într'o oală nouă, având grijă s'o toarne de sus, pentru ca să crească copilul înalt. In apă se pune: aghiazmă, o creangă de busuioc, popuşoiu, pâine, sare („ca să aibă pâine şi sare cât trăieşte"), zahăr, („ca să-i fie viaţa dulce"), flori („ca să miroasă frumos ca florile"), fluer, („ca să cânte frumos"), carte sau creion („ca să înveţe"). Naşa spală apoi copilul cu săpunul adus de ea. Este prima scăldătoare după botez, pentrucă nu este permis să scoţi copilul din crismă. în care trebue să stea timp de douăzeci şi patru de ore cu mirul dela botez. După ce l-a spălat, naşa ia în gură busuioc, zahăr şi o fărâmitură de pâine şi suflă copilul în gură şi la toate încheieturile. ca să aibă noroc de toate. Aprinde apoi lumânarea dela botez şi-l picură, cruciş, pe copil în baie, de trei ori.

Când îl scoate din apă, îl îmbracă în rufăria adusă de naşă, îl închină la icoane, apoi îl pune pe masă şi-l înveleşte în bonda nănaşei *„ca să fie blând ca oaia şi să aibă noroc la oi"*. (Sevastia Ungureanu). Ii mai pune şi bani pe piept, pun şi cei de faţă şi aşa cu banii pe el, îl dă mamei cu aceeaşi formulă: *„Poftim dela mine fin, dela Dumnezeu creştin"*. Naşului i se face iarăşi urarea să ajungă să şi cunune, iar pe copil *„îl meneste fiecare, să fie chemat ca oamenii, să-i amiroase gura ca busuiocu', să aibă noroc la oi, la boi, la cai"* şi-i dărueşte pelnici. Mama primeşte şi ea în dar basma şi *oghial*.

După toate acestea, lumea se aşează la masă. Mai târziu se mai dă o masă la casa naşului. După spusele Paraschivei Haralambie *„părinţii copilului, dacă copilul e mic, sau chiar finul dacă e mare, duce doi colaci, o casincă, o lumânare, o sticlă cu vin, săpun, zahăr, bomboane, o basma de buzunar, la nănaşu său. Astea e musai să-i dai, că-i păcat altfel. Chiar dacă moare finu', tot părinţii copilului îi dă naşului colaci şi batistă şi lumânare. Acolo este masă şi vine pe cine pofteşte naşu' şi părinţii finului. Naşul îi fură o oaie, sau o vacă şi-i spune: „vino în cutare timp să ţi-o dau"*.

Cam cu această masă se sfârşesc legăturile naşului cu finul. Vasilca Cătănoaie zice că *„între naş şi fin, legătură nu e mare. Amu o cam pierit ceea ce era. Nu se cam tâlnesc nănaşii cu finii. Finii sunt' unii ca străini de naşi la urmă"*. Când se întâlneşte finul cu naşul, trebue să-i sărute mâna.

In viaţa copilului, naşul n'are niciun drept să se amestece. El este obligat însă să-l cunune. Sevastiţa Ungureanu spune cu revoltă că, dacă nu primeşte *„n'ai ce să-i faci; ţi-e inima ră, dar dacă-i cu inima afurisită, n'ai ce-i faci"*. Dealtfel, obligaţia aceasta se vede din urarea dela botez: *„cum ai ajuns şi-ai botezat, să cununi şi iarăşi să botezi"*.

Dacă se întâmplă să moară finul, naşul trebue să vină la înmormântare. Altfel e păcat. Când copilul este mic, el poartă sicriul. Naşului i se dă „pomul", făcut de părinţi pentru sufletul copilului. Pomul este pus într'o oală sau împlântat într'o pâine. Pe el se pun păsărele, colăcei, bomboane şi un rând de schimburi. Toate acestea împreună cu o măsuţă şi un scaun, se dau de po-

mană naşului. Până la groapă naşul duce sicriul şi naşa pomul.

Năşia este ca un fel de rudenie. Părinţii şi rudele copilului îi zic naşului cumătru, iar fraţii finului îi zic şi ei tot nănaş.

In caz că ar muri naşul, calitatea de naş se transmite copiilor lui sau dacă n'are copii, rudelor. Acestora urmează să se adreseze finul, când ar avea nevoie de naş.

Legătura dintre naşi şi fini, care era altădată aşa de strânsă pentru tot restul vieţii, a slăbit cu desăvârşire azi. Aceasta se datoreşte faptului că naşii fiind săraci, n'au putut să răspundă întotdeauna îndatoririlor ce le aveau faţă de fini şi aceştia văzându-se tot mereu refuzaţi, au sfârşit prin a nu se mai adresa naşului.

PERIOADA DE DUPĂ NAŞTERE. Primele îngrijiri ce trebue să se dea lehuzei, nu sunt cunoscute nici chiar moaşelor empirice, dar ele nu sunt făcute în prea bune condiţiuni. Iată, după spusele femeii F. C., 30 ani, cam cum se procedează imediat după naştere: *„După ce femeia a făcut şi locul, moaşa o spală cu apă caldă şi sopon, pe urmă o freaca cu untdelemn pe burtă, ca să tragă, să ridice la deal mitra, pe urmă o leagă, o încinge cu un prosop udat, pentrucă ai arşiţă la burtă, ca să nu te infectezi. Ii dă o cafea neagră, pentru ca să-i întărească inima, pe urmă, la câteva ceasuri un pahar de rachiu, cât de mult să fie, că pune putere"*.

1. Femeia N. Ţipu, ne dă câteva reţete, bune de folosit imediat după naştere: cafea neagră, *„ca să oprească hemoragia, apoi rachiu fiert cu pătroacă, arnică şi lumânărică şi cu miere şi-l combinează apoi într'un pahar de vin cu untdelemn, că-i bine, alinează durerea şi curăţă. Se mai dă lehuzei şi zeamă de sfeclă roşie tot cu rachiu şi untdelemn, pentru sânge asta"*.

2. Cazurile de febră puerperală, de complicaţii şi de infirmităţi din naştere, nu sunt rare. E îmbucurător totuş faptul că femeile îşi dau seama că neîngrijirea e cauza bolilor de după naştere. Cunoscând cauza, îşi vor da poate osteneala să ia cât mai multe măsuri pentru evitarea lor.

„Se întâmplă des să se îmbolnăvească după naştere. N'are moaşă bună şi n'are îngrijiri bune". (F. C., 30 ani, ştie carte).

3. In cazuri de infecţii la naştere, moaşele nu iau măsuri decât după ce au încercat toate reţetele lor şi când cazul a devenit prea grav. Când nu mai au ce-i face, trimit lehuza la spital.

Sunt babe care fac legători pentru astfel de cazuri: *„Pisează rădăcină de iarba lui tatiu şi o prăjeşte cu grăsime de porc ca să fie unsuroasă. Pe urmă-i pune la burtă sau la şale. Şi alte îi face cu nagme: tot o pisează, tot prăjită, dacă are nevoie îi pune spirt, diana şi tot aşa o pune pe burtă sau şale. De băut îi dă rachiu cu pojarniţă şi cu untdelemn. Ii face bine la mitră"*.

După naştere, *higiena individuală* e mult neglijată. Lehuza e îngrijită în primele 2—3 zile de moaşa empirică, care-i face spălături externe şi-i schimbă rufele. La opt zile, moaşa îi face o baie generală şi după aceea femeia singură se îngrijeşte destul de prost. Până la opt zile e totul. *„P'ormă n'am mai făcut nimic, că după opt zile femeia e curată"*. (A. S., 19 ani, ştie carte).

Nu se dă nicio atenţie îngrijirii sânului în timpul alăptării. Se spală odată, după naştere, cu aghiazmă — desigur, fără vreun gând de curăţenie; poate cu gândul sfinţirii, pentrucă propriu zis nu se spală, ci numai se udă sânul — cu apa sfinţită. Mai târziu sânul se spală, când se spală femeia pe tot corpul, lucru ce se întâmplă destul de rar. *„De spălat n'am timp, doar odată pe săptămână, când mă spăl pe tot trupul"*. (F. C., 30 ani).

Pentru cazuri de „umflarea sânilor" sau alte complicaţii, tot medicina empirică a babelor e chemată în ajutor. Femeia F. C. (30 ani, fără ştiinţă de carte) a pus comprese reci pe sânii care o dureau şi întâmplându-se apoi să nu-i mai vină lapte, a mai băut „păr din sare" ca să i se „desfunde sfârcurile". Dacă se întâmplă să coacă sânii şi să se „răscoacă laptele", leacul este în buruieni şi oblojeli.

Higiena îmbrăcăminţii e destul de respectată în timpul lehuziei. De n'ar fi sărăcia cu lipsa de schimburi şi de săpun pentru spălat, grija de curăţenia rufăriei ar fi mai mare.

„După ce am născut, m'am premenit tot la două zile; asta până la patru săptămâni. P'ormă tot la o săptămână şi mai des, după cum ai şi haine şi ai cu ce te spăla". (A. Ş.).

Odihna lehuzei însă, nu se face în bune condiţiuni, având în vedere că ea doarme într'o cameră în care doarme de multe ori, întreaga familie. Apoi, timpul recomandat pentru odihnă, nu este întotdeauna respectat. Nevoia le îndeamnă de multe ori pe femei la muncă, înainte de a fi fost complet restabilite. Când n'au niciun ajutor de nicăeri şi nici cu ce plăti pe cineva, uită de primejdie şi se apucă de lucru. *„Am muncit înainte*

cu fetița mijlocie și s'a pornit hemoragie și era rău de tot". (Ț. N., 24 ani, știe carte).

In ceea ce privește *alimentarea,* se observă că majoritatea lehuzelor se alimentează suficient, atât cantitativ, cât și calitativ, în prima săptămână. Urmează după aceea hrana obișnuită, săracă și lipsită de variație: lehuzele știu ce hrană li se potrivește: *„nu-i bine să mănânci mâncare tare, căci începe să te doară în burtă și-ți trebue clistire. Eu mănânc prima săptămână numai supă de găină cu fidea, câte o leacă de lapte și carne de loc și brânză mai puțină; asta pentru stomac".* (F. C., 30 ani).

Păcat, că deși femeile cunosc sfatul bătrânelor că *„băutura strică țâța și-i face copilului rău",* nu renunță așa de ușor la ea și *„dacă este băutură, beau".* (F. C.).

Durata șederii în pat a femeii lehuze este în mod obișnuit de opt zile. Atunci vine preotul și-i face o molifță, după care se poate apuca de treburile casei. Sunt însă multe lehuze care părăsesc patul și mai de vreme. Cu toată atenția soților, care cel puțin în prima săptămână, sunt destul de înțelegători și nu le lasă la treabă prea grea, femeile nu prea țin seamă. *„El îmi spune să umblu încet, să nu mă grămăluesc, da mai mult eu mă grămălui. Treaba trebue făcută".* (F. C.).

Se scoală din pat la opt zile, dar din curte nu iese până la 6 săptămâni, când merge la biserică și li se face iarăși o slujbă.

„Nu ies din hotarul meu 40 de zile, căci arde pământul pe unde trece lehuza". (N. Ț., 24 ani).

După 40 de zile, viața obișnuită este reluată. Femeia poate face orice și merge oriunde.

Cam același termen de 40 zile este respectat și pentru *întreruperea relațiilor sexuale.* După spusele unora s'ar prelungi până la două luni, dar nu din convingerea că nerespectarea lui ar aduce vreun rău, ci din cauză că soții lor ocupându-se cu plutăritul și cu lucrul la pădure, lipsesc deacasă și câte șase luni pe an.

Pentru respectarea acestei opriri mai intervine și credința că e bine pentru curățenie și norocul copilului. *„Păzesc mai cu seamă cele șase săptămâni, că-s de curățenie pentru copil, căci se spune că dacă nu ții acele, copilul e murdar și n'are nici noroc".* (N. Ț., 24 ani, știe carte).

Noul născut. Din 40 de copii între 0—3 ani, nu este niciunul care să nu fi fost *vaccinat cu B. C. G.* Vaccinarea este obligatorie și se face de către moașa comunală. Cele mai multe reguli de higienă sunt cunoscute de mame, dar privite cu neîncredere.

Nu se pune în *ochii* nouilor născuți nitrat de argint sau zeamă de lămâie, decât atunci când moașa comunală a asistat la naștere.

„Eu nu las să pue nimic la ochii băieților mei, că dacă suntem noi curați sunt și ei și n'au nevoie". (F. C.).

Altele însă, își dau seama că procedeul nu e rău. *„Moașa i-a pus niște picături albe într'amândoi ochii și-i tare bine, că la alții la care nu pune, îi dor ochii".* (A. S.).

Copiii nu sunt scăldați imediat după naștere, ci numai șterși cu o cârpă moale și lăsați să se odihnească cam 12 ore.

Prima scaldă, o face moașa. Ea amestecă apa în baie cu aghiazmă, *„că se zice că să n'adaogi apă rece până la șase săptămâni".*

In apă au fiert flori de bonciogi, văzdioage, busuioc, stroh, frunze de nuc, ca să fie copilul frumos și „să-l întărească". Se mai pune în apă o petică cu puțină cenușă, ca să se ducă fulgii de pe spatele copilului născut din mamă care a mâncat carne de găină în timpul sarcinei; apoi un gălbenuș, puțină făină de grâu și zahăr. Se spală apoi copilul cu această apă și cu săpun, se trage cu grăsime în cruciș, ca să se întindă și să se înmoaie oasele. Copilul se scoate din baie de cap, până la șase săptămâni, ca să se întindă trupul bine. Se pune după aceea într'o rufă mare, pe urmă se învârte și se freacă bine, cu palma, pe spate, *„ca să se ia fulgii ceia bine, pentrucă pe fulgii ceia se prinde gălbenușul și făina".*

Primele zile ale vieții sunt însoțite de mai multe reguli: ca să crească copilul înalt, i se îngroapă casa la rădăcina unei răchite și se zice atunci: *„să crească copilul ca răchita",* sau se îngroapă lângă casă și se tămâiază pe deasupra. Cu aghiazmă făcută de preot după naștere, moașa stropește drumul pe care au mers mama și copilul. Apă sfințită se pune și în scăldătoarea mamei și a copilului. Copilul să nu sugă până ce sânul mamei nu a fost sfințit cu aghiazmă.

Plăgilor ombilicale nu li se dă mare importanță și nicio îngrijire specială nu se observă. Obișnuit se încinge copilul cu o sfoară îngustă cam de 3—4 degete. Pe când se leagă buricul copilului, moașa alungă viciile cu vorba, zicând: *„Să nu fii tâlhar, bețâv, să fii om de treabă".* (M. Dăniloaie).

Folosul băilor e recunoscut de toate mamele, dar numai până la un anumit timp. Până la trei luni copilul se îmbăiază de două ori pe zi. După

aceea se răresc mult băile, pentrucă *„el creşte şi n'are nevoie de multă baie, că-l suge, îl slabeşte"*.

Unele mame mai au prostul obiceiu de a unge copilul în baie cu untură de porc.

Opărerile sunt destul de frecvente după spusele mamelor. Ele cunosc cauza — neîngrijirea, baia neregulată. *„Dacă-i îngrijit bine, îi faci baie şi-l schimbi des, nu se opăreşte"*. (N. Ţ., 24 ani). Au învăţat însă care-i leacul cel mai bun şi folosesc pudră de talc, când e nevoie.

„După baie, dacă e opărit, trebue să-l presari cu pudră de talc, ca să se usuce şi trebue să dî grijă să nu mai fie ud". (A. Ş., 19 ani, ştiutoare de carte).

Odihna copiilor în primele săptămâni după naştere, se face în patul mamei, apoi în leagăn. *„Leagănul îl afumi cu tămâie şi-i pui o carte la cap, îngerul îl păzeşte şi n'ai nicio grijă"*, mama poate să-şi caute de treabă.

Altfel, nu e îngăduit să fie lăsat copilul singur, timp de 6 săptămâni. După acest termen, mama poate să-l lase, cu condiţia *„să pună la capul lui mătur, cleştele, cuţitul şi cartea Sf. Sisoe şi să-i faci cruce"* (N. Ţifui).

Aşternutul din leagăn nu e păstrat în bune condiţiuni, poate pentrucă femeia se dă treburilor şi-i lasă pe micuţi să fie legănaţi de copiii mai mărişori, care nu se pricep să-i şi îngrijească.

Aerul pe care-l respiră copiii până la şase săptămâni, este numai acela al casei. Indiferent de anotimp, copiii nu sunt scoşi din casă timp de şase săptămâni, decât numai la botez. *„Până la 40 de zile nu se scoate copilul afară, că nu-i bine"*. (C. F., 30 ani), dar mamele îşi dau seama de nevoia de aer curat şi pun copilul pe o pernă lângă geam, îl înfaşă şi-l înveleşte bine, lăsându-l numai cu guriţa liberă, vreo 15—30 minute. Dacă e iarnă, *„nu-l scoţi afară 3—4 luni. Nu-l scoţi regulat, când se întâmplă, şi dacă copilului îi e tare cald, sau trebue să te duci în vizită sau n'ai pe cine-l lăsa acasă, când te duci la muncă. Afară îl ţii cât poţi, 2—3 ceasuri. La soare nu poţi să-l ţii că-i mic şi-l doare ochii; îl ţii mai mult la umbră"*.

Până la 3 luni, copiii sunt înfăşaţi complet. După această vârstă, mâinile sunt lăsate libere.

Higiena alimentară. — Alăptatul începe după 24 de ore dela naşterea copilului. In acest timp i se dă numai ceai de romaniţă *„ca să se curețe înăuntru"*. (F. C., 30 ani).

Alăptarea se face fără nicio normă, atât ziua cât şi noaptea. I se dă să sugă mai des sau mai rar, după cum mama e ocupată şi mai ales după cum plânge copilul. *„De după Sf. Maria, poate să fie de două ori de şase săptămâni, eu mă duc la polog şi-l las acasă. Suge dimineaţa şi seara; în restul timpului îi dă griş cu lapte şi cu zahăr. Dacă nu vei munci, la iarnă ce vom mânca?"*. (F. C.). Şi mai departe, în altă ordine de idei, aceeaşi femeie spune: *„când plânge, ştiu că-i este foame"*.

In timpul nopţii, suptul e *„după cum doarme copilul"*. (Aceeaşi).

De obiceiu, în primele 3—4 luni i se dă să sugă de 7—8 ori în 24 de ceasuri, apoi din ce în ce mai rar, spre sfârşitul primului an, pentrucă dela 7—8 luni începe alimentaţia mixtă. De atunci înainte suge cam de 2—3 ori pe zi.

Cantitatea de lapte pentru fiecare supt, depinde de multe ori tot de timpul pe care-l are mama. In genere însă, copiii sunt lăsaţi să sugă până se satură.

Dacă o mamă nu-şi poate alăpta singură copilul, îl hrăneşte cu lapte de vacă. Nu se obişnuieşte să se ducă copilul la altă femeie pentru alăptare. Biberonul e folosit de multe mame şi ştiu cum să-l întreţină. Se găsesc şi din acelea ce nu vor să-l admită. *„Eu mă mir la boierime de ce-l dă, că doar acela-i otrăvitor, nu-i aşa acătării"*, şi aprobă în schimb felul cum o femeie din Mădei a crescut fete şi flăcăi, hrănindu-i cu gura. Ia lapte de vacă în gură şi pune copilul cu gura la gura ei, prinzând-o de buza de jos şi sugând. (Aceeaşi).

Cam la 7—8 luni, începe alimentaţia mixtă. In loc să se dea copilului ceea ce poate el înghiţi, i se dă fel de fel de alimente, pe care mama le trece mai întâiu prin gura ei. *„Intâiu, până face el dinţişori şi până poate mesteca, ca să poată înghiţi, îi mesteci bine mâncarea şi pe urmă îi pui în gură"*. (A. Ş.).

Inţărcarea copilului se face tot la întâmplare. Cum vrea mama. A. Ş. zice: *„eu cred c'am să-i dau să sugă până la 2 ani, că-i singur şi mi-i drag"*. Obişnuit, se inţarcă copilul între 1½ an şi 2 ani, *„ca să nu rămână prea repede grele"*, aşa spun femeile.

După ce a fost înţărcat, copilul mănâncă *„după cum îi e foame"*, de 5 ori pe zi. *„Mănâncă când se întâmplă, după cum cere. Ii dai după cum îi timpul şi ce ai"*. (N. Ţ., 24 ani). A. Ş. spune: *„mănâncă când doreşte şi când vede mâncare. Când eşti la muncă, mai rabdă"*.

Cazurile de îmbolnăvire în timpul înţărcatului,

sunt foarte numeroase, pentrucă în general, trecerea la alimentația mixtă se face fără pregătiri speciale. Copilul primește coji de pâine, bucăți de mămăligă etc., începând să roadă tot pe ce poate pune mâna el sau frații lui mai mari. In general, cât durează alăptatul, desvoltarea copiilor, ca: dentiția, creșterea, greutatea, urmează curs normal, cu mici întârzieri sau neregularități provenite din cauze hereditare. Scăderea sub normal începe odată cu alimentația mixtă. Totuși până la 2 ani, copiii se susțin și cu lapte de mamă. După această perioadă, hrana lor devine la fel cu a adulților, cu lapte puțin, cu mese neregulate, cu mămăligă, brânză, ouă și nelipsitul borș cu cartofi sau cu fasole.

La această vârstă, cea mai mare frecvență o au afecțiunile gastrice și pulmonare. Mulți copii au bronșite și chiar forme mai grave (pneumonii și broncho-pneumonii). Tratament medical în aceste cazuri lipsește cu desăvârșire; natura trebue să-și facă singură opera de rezistență și refacere. Cel mult, se aplică copiilor bolnavi oblojeli sau băi calde. Majoritatea cazurilor însă, rămâne la voia întâmplării. Această împrejurare ne face să nu ne mirăm de procentul ridicat al mortalității la copiii mici.

DESVOLTAREA PSIHICĂ ȘI SOCIALĂ A COPILULUI PANĂ LA 3 ANI. — Inceputurile desvoltării sufletești și sociale ale copilului sunt încercuite în mediul restrâns al familiei.

Copiii își pot forma cunoștințe, prin intermediul celor ce-i înconjoară (părinți, frați, surori) și din proprie experiență. Cei mari îi învață să cunoască lucrurile și să vorbească prin actuala metodă pentru învățarea limbilor străine, metodă pe care pedagogii au ajuns s'a recomande așa de târziu. Cuvântul rostit, zic ei, să fie însoțit de arătarea lucrului pe care-l denumim. La Holda nu se cunoaște altă metodă. Toți copiii așa învață: li se arată obiectul și li se spune numele. De obiceiu însă, se rostesc cuvintele puțin deformate prin imitarea rostirii celor mici.

Din lumea înconjurătoare cunoștințele copiilor până la 3 ani se referă numai la lucrurile din casă și animalele din curte. Dintre acestea, cele mai apropiate și cele mai 'tinere sunt cunoscute mai repede și considerate ca tovarăși de joacă. Cea cunoscută de toți e pisica. In rândul al doilea urmează vițica. Au predilecție pentru ceea ce e însuflețit, lucrurile neînsuflețite sunt mai anevoie cunoscute. Dintre ele locul întâiu îl ocupă lucrurile de care se servesc mai mult: lingura și farfuria, pe care Lenuța le cunoaște dela un an. Până la trei ani, lumea cunoștințelor cuprinde casa și curtea cu lucrurile și ființele din ea.

Limbajul, până la această vârstă, e alcătuit din cuvinte auzite din gura celor mari și adoptate posibilității de rostire a copiilor și din cuvinte create de ei din asocieri de sensații diferite, datorite propriei lor experiențe.

Pentru acest limbaj propriu copiilor n'avem decât un singur exemplu: pentru Lenuța (1 an), soba este *„buba"*.

Cuvintele învățate din rostirea altora, suferă în genere, cam următoarele transformări:

1. Sunt prescurtate, reduse la două silabe: *minte* (cuminte), *dure* (pădure), *meșe* (cămeșe), *Chița* (Dochița).

2. Grupele consonantice sunt reduse: *cane* (carne), *catințe* (catrințe), *stică* (strică). Când în aceste grupe se găsesc - r -, ele sunt transformate într'altele mai ușor de rostit: *calte* (carte).

Din materialul insuficient ce s'a adunat, numai puține concluzii se pot trage, cu privire la bogăția vocabularului. Numai pentru vârsta până la aproximativ doi ani, se poate spune lămurit că nu sunt folosite decât două, trei cuvinte, rar patru. Toate sunt substantive bisilabe, având fiecare silabă compusă dintr'o consonantă și o vocală. Cuvintele cunoscute de toți sunt: *mama*, *tata*, *baba* și *papa*. Sunt cuvinte care răspund exact nevoilor lor. Știu deci să numească cu un termen general hrana *(papa)* și pe cei ce le-o procură *(mama, tata)*.

După doi ani se aud și cuvinte de trei silabe, ca — *purcica*, *vițelu*. Se rostesc rare ori și cuvinte mai lungi, ca — *mămăligă*, — dar tendința de prescurtare a cuvintelor persistă.

Limbajul lor se referă strict la mediul ce-i înconjoară.

Față de fenomenele naturii copiii până la trei ani sunt aproape complet indiferenți. Iși dau seama ce-i aceea ploaie și știu s'o rostească *„plouă"*. Deosebesc tunetul de alte sgomote, înțeleg că vine de sus, căci Marina (3 ani), ne spune: *„tună 'n pod"*.

Este zadarnic să căutăm ideea curățeniei la copiii până la trei ani. La început nu este decât o nevoie, aceea de a te simți bine, născută din reacțiunea corpului la neplăcerile murdăriei. Plânsul copiilor, când se simt murdari, așa se explică. Numai mai târziu, când această nevoie se pune

de acord cu ceva din simțul estetic, poate fi vorba de ideea de curățenie.

Mama unei fetițe de un an, ca să arate că fetița ei știe ce-i aceea curățenie, spune: *„nu se suferă udă"*. Este vorba aci, după cum am mai spus, numai de jena pe care o produce copilului murdăria.

Poate mai vrednic de luat în seamă, în acest sens, este cazul lui Gheorghe (1 an), care își dă seama când murdărește pe jos și arată articulând· *„î, î"*.

Ceea ce fac mai târziu când se spală imitând pe cei mari, nu înseamnă mare lucru.

Fetițele sunt acelea la care preocuparea de curățenie se manifestă mai mult și mai de timpuriu. Marina (3 ani) se spală singură pe față, în fiecare zi, iar vara se scaldă cu plăcere în pârâul de lângă casă.

Primele noțiuni de religie. — In viața lor, mai mult instinctuală, nu simt prezența lui Dumnezeu. Dumnezeul lor e cel ce le satisface nevoile. Atributele puterii divine sunt raportate de copii, până mai târziu, la părinți. Cu atât mai mult, la această vârstă nu poate fi vorba de ideea de Dumnezeu.

Intre doi și trei ani copiii sunt duși la biserică, dar acolo nu văd altceva decât „oameni". (Ileana 3 ani, Fănică 3 ani, Ioana 2 ani). Cea din urmă se amuză că a miruit-o preotul făcându-i *„poc, poc"*. Invață însă toți să-și facă cruce și mătănii, iar Marina (3 ani) zice făcându-și cruce și *„Doamne, Doamne"*, imitând pe o soră mai mare.

Copiii în mediul familial și social. — Copiii învață de timpuriu că nu le este permis orice. Lumea în care se simt bine, e aceea a persoanelor ce-i îngrijesc și iubesc. In această primă perioadă a vieții lor, ei încep să trăiască în mic, viața de mai târziu, cu încercări de libertate din partea individului și restricțiuni din partea societății, substituită exclusiv de familie în cazul lor.

Nevoia de activitate care-i pune într'un continuu neastâmpăr e potolită de cei mari cu fraze ca acestea: *„Stai frumos, c'am să te dau la un țigan"* sau *„vine țiganul să te ie"*. Blândețea în povețe din partea celor mari, mai ales în casele cu copii mulți, e rareori folosită. Părinții sunt oameni necăjiți, obosiți de munca necurmată și de grijile zilei, recurg mai des la bătaie, vorbe vulgare și sperieturi, decât la vorbe bune. Mai multă înțelegere găsesc la frații și surorile ce n'au trecut de copilărie.

In multe case educația se face cu lovituri și cuvinte urâte. Carol ($2^1/_2$ ani), este oprit să-și ia mâncarea cu mâna, cu vorba *„porcule"* și lovit peste cap, pentrucă n'a voit să salute pe cineva la plecare. Bătrânele sunt mai blânde. Bunica Ileanei (3 ani) zice: *„îi mai înfricăm noi, dar nu-i bine, că răsar din somn"*.

Multe mame spun că nu e bine nici să bați, nici să sperii copiii, dar amândouă aceste procedee sunt la înălțime în mai toate familiile.

In purtarea față de mai marii lor, micuții sunt conduși de două feluri de reguli: unele impuse de cei mari prin vorbă, bătaie, sperietură și altele deprinse din experiență personală. Celor dintâiu se supun fără convingere și le uită repede. Ei cad în recidivă pentru nevoia de a ști și nevoia de activitate e mai puternică decât teama de pedeapsă. Pe celelalte nu le uită pentrucă au ieșit din constatarea că făcând așa, este sau nu este bine.

Față de străini au o atitudine de cercetare și de rezervă. Din doisprezece copii urmăriți în acest scop, dintre care șase fete și șase băieți, fetele s'au dovedit foarte prietenoase (cu o singură excepție), iar băieții rușinoși și rezervați, fără nicio excepție.

Băieții în schimb sunt cu inițiativele și își impun dorințele bătând pe cei mai mici, mai ales pe fete. Mihai (1 an și 8 luni) pus în fața unui vecin de aceeași vârstă, se repede să-l lovească, iar Fănică (3 ani), se joacă cu ceilalți copii, dar pe surorile lui le bate. Veronica Pusleică, 37 ani, mărturisește că *„băieții le iau de cap câteodată pe fete și le alungă"*.

Rolul mamei în creșterea copiilor se micșorează văzând cu ochii. Nici în timpul alăptării nu poartă singure de grija lor. Indată însă ce a trecut de perioada alăptării, ei sunt lăsați în seama fraților și surorilor mai mărișoare, dacă sunt. Dacă nu, mai rămân și singuri. Frații mai mari înlocuiesc de obiceiu pe mamă. Ei îngrijesc, supraveghiază, protejează și țin tovărășie de joacă celor mici. In societatea acestora se desvoltă ei mai mult.

Școala de comandante Broșteni-Neamț
Seria II-a, 1939

PESCARII DIN TURTUCAIA

Faptul că la gurile Dunării şi pe litoral, pescuitul se făcea de Lipoveni, e lărgit adeseori la afirmaţia că nu suntem o naţie de pescari, că nu avem contact cu marea. In atari împrejurări se uită constatarea cercetărilor prof. Antippa, asupra pescuitului în apele româneşti, cum că o mare parte din terminologia pescărească a acestei părţi europene este românească şi se mai uită că la Turtucaia e centrul pescuitului pe Dunăre, unde a fi Român sau a fi pescar, însemnează acelaşi lucru.

Prezint aci rezultatele unei cercetări asupra pescarilor turtucăeni, care vădeşte măsura mare în care sunt legaţi Românii de Dunăre şi pescuit.

Turtucaia, portul dobrogean cel mai apropiat de Capitala ţării şi oraşelul cel mai vechiu în limba şi cultura românească, strajă veche la granița de S. E., împânzeşte Dunărea prin pescarii ei vestiţi şi îndemânateci, dela T.-Severin — sectorul cataractelor — până în Deltă şi o porţiune din albia Nistrului — dincolo de Orhei, — unde se întâlnesc cu Lipovenii. Aşezată pe marginea podişului prebalcanic, în formă de amfiteatru, cu case scunde, înghesuite şi etajate, cu străzi ce urcă şi coboară, Turtucaia dă călătorului impresia că se află într'o regiune de dealuri, mai curând de munte şi într'adevăr cunoscând originea şi trecutul geosinclinalului câmpiei române, se adeveresc aceste afirmaţiuni. Nu mare e uimirea când descinde pe malul opus în portul Olteniţa, din lunca Dunării şi Argeşului modificată an de an prin aluvionările, zăvoaiele, grindurile, ce apar sau se pierd la fiece viitură puternică a apei, când are în faţă panorama acestei aşezări umane ce coboară în trepte până în albia bătrânului Istru; adesea când etiajul e ridicat peste chei, temelia — mazaua — caselor e sub apă şi, proprietarul pentru a merge după treburi îşi mână barca chiar din ceardacul — prispa — casei.

Privită de pe cheiul portului olteniţean, Turtucaia oferă în parte aspectul oriental, prin minaretul geamiei ce-şi profilează semiluna ca un ultim vestigiu de când Osmanlâii stăpâneau pe aci; dar, semnul biruitor şi sfânt se ridică mult mai semeţ prin turlele bisericii, cu trecut apăsător, parcă mai sbuciumat ca pe aiurea, vestind mahalaua românească a pescarilor. Tot aci se găseşte şcoala primară, care a menţinut limba şi conştiinţa naţională în Sudul Dobrogei, încă din anul 1774.

Mahalaua pescarilor e situată de-a-lungul albiei Dunărene, între punctul Cimitir şi Chei, de unde începe centrul comercial şi instituţiile de Stat; geamia vesteşte la Sud mahalaua turcească; Bulgarii se întind la N.-Estul cartierului românesc, iar pe platou este cartierul mai nou al coloniştilor agricultori.

Turtucaia, prin aspect neîncăpătoare pentru populaţia de astăzi, numără 406 gospodării de pescari, dintre care numai 27 sunt construcţie nouă, ale fruntaşilor din această mahala. Cu toate că ne aflăm într'un centru orăşenesc, majoritatea locuinţelor sunt din gard, pe temelie de piatră, situaţie care se continuă şi astăzi din cauza stării financiare a acestui grup; numai casele fruntaşilor sunt construite din cărămidă. Locuinţele vechi sunt construite pe pantă având temelia pe maza sau beciu, care ţine loc de cămară ori magazie, acestea ocupă locul primordial în cartierul pescăresc; urmează cele pe talpă, asemănătoare caselor din câmpia română, unde panta a fost nivelată prin pămosteală (umplerea locului cu pământ ori piatră).

Tabloul I. — Situaţia familiilor pe gospodării

Locuinţa						Posedă pământ			Situaţia bugetului	
Tip			Provenienţa							
Talpă (1)	Vechi (2)	Nou (3)	Moştenită (5)	Cumpărată (5)	Cu chirie (6)	Peste 1 ha (7)	Sub 1 ha (8)	Fără pământ (9)	Echilibrat (10)	Deficitar (11)
136	243	27	249	93	64	91	275	40	102	304

Casele tip vechiu, construite pe pivniţă—maza— nu tocmai adâncă (1,50m — 2 m), nu sunt o necesitate a terenului accidentat, ci în parte sunt creaţia Românilor transilvăneni, asemănătoare cu bolta pe care se ridică casa Sibienilor, căreia îi dau aceeaşi întrebuinţare de cămară şi magazie; aceasta este temelia casei construită numai din piatră, deasupra căreia se ridică locuinţa propriuzisă, astfel că trebueşte să urci pe scară pentru a merge în casă. Prispa sau pridvorul ţine loc de intrare înconjurând casa din două părţi; face

parte integrală din casă numai prin prelungirea acoperişului, constituind un adăpost puternic în timpul iernii, iar ca aspect înfrumusetează locuința, dându-i înfăţişarea caselor româneşti cu ceardac; vara podeaua prispei ţine loc de adăpost bucătăriei. Din prispă se face un coridor care ţine loc de sală la cele mai multe locuinţe, având lungimea de 3—4 m, iar lăţimea de 1,30—1,50 m; în sală se fac 2 intrări, una deservind camera de musafiri iar cealaltă, tinda comună unde locueşte familia; tipul acestor case numără foarte rar 3 camere, majoritatea sunt compuse din tindă sau sală şi camera destinată musafirilor. Intreagă familia locueşte în tindă, camera fiind folosită pentru păstrarea lucrurilor de preţ, zestrea fetei şi pentru musafiri.

Casele tip talpa sunt tipul celor munteneşti din lunca Dunării, construită pe plan orizontal (umplutură-pomosteală); în faţă are prispa, care aci nu este îmblănită cu scânduri, din care se intră direct în tindă. Tinda are o singură uşă şi o firidă ochi de geam, (dimens.: 20×20 cm, 30×20 cm), care dă în cameră; şi aci, camera este nelocuită de familie. Ferestrele la primul tip de casă, sunt făcute aproape de temelia casei, 30—50 cm distanţă, astfel că stând pe pat ori jos, se poate distinge bine ceeace se petrece afară; aceasta se explică prin înălţimea camerelor care rare ori trece de 2,50—3 m; pe jos, primul tip de case are pardoseală din scânduri, celălalt tip are pământ.

La mijlocul peretelui despărţitor al camerei de musafiri, se află cotlonul de gătit, care dă şi căldură pe tot timpul iernii. Coltonul ţine locul vetrei româneşti, care se continuă în camera de musafiri prin *soba oarbă sau românească*, sistem care astăzi a ieşit din uzul oraşelor. Cotlonul are deasupra plita de tuciu şi cuptorul de copt la casele mijlocii, însă deseori se mai întâlnesc şi vetrele prelungite cu hornul din tindă; cei cu vetre gătesc mâncarea pe pirostrii şi locuiesc în cameră, acestea fiind locuite de bătrânii care se mulţumesc cu acest acoperământ pentru a aşeza în casele mai noui pe fiii lor.

Casele tip nou sunt construite pe maza ori talpă însă au mai mult de 3 camere, în plus au geamlâcuri (coridoare cu geamuri), ferestre mari, toate fiind pardosite cu duşumea şi tencuite cu var, spre deosebire de celelalte tipuri care sunt lipite cu pământ, ori văruite.

Nu rareori întâlnim sub acelaşi acoperământ două locuinţe, una având faţa spre apus, iar cealaltă către răsărit şi nord, fiind despărţite numai printr'un zid comun; alte dependinţe nu găsim în petecul de curte al gospodăriei pescăreşti.

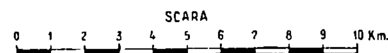
Din primul contact cu aşezarea acestor pescari se observă clar mizeria în care trăiesc; desimea gospodăriilor, adesea având ieşiri ori intrări prin uliţi şi poteci neaerisite, mai mult apropiate de ganguri dărăpănate, face din mahalaua pescărească un haos de case pe care autorităţile nu ştiu cum să le readucă la lumină; ani de-a-rândul s'a lucrat la planuri şi încă nu s'a ajuns la ceva bun; părinţii din dragostea de a avea pe copii cât mai aproape de sine, le-au construit case chiar pe locul păstrat dela strămoşi şi, cum aceasta s'a repetat câteva sute de ani, împrejurările a făcut din acest cartier haosul pe care nu ştiu cine şi când l-ar putea îndrepta; toată răspunderea o poartă numai autorităţile locale, care n'au îngăduit împroprietărirea pescarilor de-a-lungul Dunării, ori prin apropiere, neţinând seamă de necesităţile meseriei lor. *Vânarea în ceată, — în tovărăşie — i-au făcut să se aşeze cât mai strânşi unii de alţii.* Dependinţe nu sunt în gospodăria acestor pescari a căror curte este redusă la câţiva m², iar *closetul ambulant* deserveşte 2—3 familii. Construcţia closetelor este primitivă: uneori există 3 pereţi din gard acoperiţi cu coceni, iar uşa e formată din pânză de sac, de cele mai multe ori lipseşte; aceşti pereţi sunt aşezaţi pe o podină de scânduri, dedesubtul căreia se află o găleată care este curăţită săptămânal prin spălarea în Dunăre.

Intreagă familia locuieşte numai într'o cameră sumar mobilată: 1 pat ce ocupă aproape în întregime tinda, fără saltea, acoperit cu rogojini ori foiţe de cârpe *(zdrenţe,* denumite local), unde dorm toţi membrii familiei aşezaţi de-a-curmezişul patului, pentru a fi cât mai încăpător; o masă mică cu 4 picioare, de format rotund, câteva scăunele, fiindcă majoritatea stau jos când mănâncă; o rogojină pe jos la cei mai înstăriţi, constitue mobilierul tindei unde locuiesc. Camera de musafiri are 1—2 paturi curat întreţinute, unde este aşezată *teanc* (una peste alta, grămadă), zestrea fetei; pe paturi sunt *macaturi* — velinţe — de lână, o masă în fund, aşezată între paturi, o oglindă, iar pereţii sunt împodobiţi cu şervete de pânză, borangic ori bumbac înălbit, ţesute în 4—6 iţe, care prin îmbinarea motivelor româneşti, dau aspectul unei case zugrăvite.

Provenienţa caselor este moştenire din bătrâni, iar cele cumpărate sunt tot case vechi, bătrâneşti, însă le-au făcut numai reparaţie parţială

PESCARII DIN TURTUCAIA

PROVENIENȚA FAMILIILOR VENITE DE MAI PUȚIN DE PATRU GENERAȚII
ȘI BĂLȚILE IN CARE PESCUESC

U. R. S. S.
Nistrul
Ichel
ORHEI
Răutul
Ustia
Criuleni
Bacul
Onițcani
Dubosari
Pugoceni
CHIȘINĂU
Botna
TIGHINA
R. Prut
Buga
JUD. SIBIU
Poiana
Tilișca
Săliște
Vale
Sibiel
67
Porumbacul
SUDUL TRANSILVANIEI
38
R. Siret
L. Brateș
GALAȚI
Reni
L. Cahul
ISMAIL
L. Cartal
B. Crapina
Vâlcov
Brațul Chilia
TULCEA
Brațul Sulina
Brațul Sf. Gheorghe
Greci
JUD TULCEA
3
JUD. MUSCEL
2
MUNTENIA
5
BANAT
OLTENIA
5
3
R. Olt
Rusetu
JUD MEHEDINȚI
3
JUD ILFOV
115
JUD IALOMIȚA
16
Piua Petri
Hârsova
Ghindărești
Topalu
Ghimbaseni
Cernatesti
JUGU-SLAVIA
Timocul
Ostrovul Mare
Gruia
JUD DOLJ
18
Coteana
JUD VLAȘCA
45
Căscioarele
Isvoarele
Chirnogi
Oltenița
Mânăstirea
Chiselet
Spantov
Ulmeni
Chirnogi
Vărăști
Rasa
CĂLĂRAȘI
Pietroiu
Fetești
Mârleanu
Socariciu
Oltina
Cernavoda
Mârleanul
Oltina
Bugeacu
SILISTRA
Popina
Cusuiul d. vale
TURTUCAIA
Calimoc
Prund
Comeni
Pueni
Petriie
B. Greaca
Măgura
Cucuruzu
Cetate
Măglavit
Calafat
Rastu
Bistrețu
Cârna
Zăvalu
R. Jiu
B. Nedeia
Bechet
B. Potelu
Celei
Corabia
JUD TELEORMAN
6
GIURGIU
Slobozia
B. Mahăru
Dunărea
T. MAGURELE
B. Suhaia
Petroșani
Zimnicea
BULGARIA
MAREA NEAGRĂ

CART. GRAF. VICTOR POPESCU

şi prin cheltuiala reparaţiei invocă motivul cumpărării; numărul celor cu chirie sporeşte anual, prin scoaterea în vânzare de către fisc a caselor moştenite dela părinţi.

Roca dominantă din Turtucaia o formează calcarul, peste care s'a aşternut lösul a cărui grosime medie este de 15—20 cm, iar în altele a fost spălat şi a scos la iveală roca humă, acestea sunt locurile sterpe — nefolosite —; acesta este aspectul regiunii unde sunt proprietarii de terenuri de vie sau de agricultură, care nu produc nici cât să alimenteze familia pe sezon. Posesorii de pământ cuprind în numărătoarea celor câteva *decăre*, ori *dolumi*[1]), *teren sterp, pe coastă*, destinat viei, astăzi şi acesta necultivat prin scoaterea hibrizilor care-l populau, *şi teren agricol*. Răspândit în 2 sau 3 părţi ale oraşului, gospodina care munceşte acest pământ mai mult îşi pierde timpul cu drumurile pe care le face până la locuri decât să producă ceva efectiv pentru gospodărie. In anii productivi, din aceste locuri abia se pot hrăni pe timpul verii, iar restul anului trebueşte să cumpere din oraş. In parte aceasta este explicaţia situaţiei mizere a pescarului turtucăian, care nu a fost împroprietărit, deoarece autorităţile locale au pornit dela concepţia greşită de a-i pedepsi, sub motivul că parte din mahala şi-a făcut stagiul militar sub regimul bulgar. Astăzi, mai mult ca oricând, asistăm la dezastrul şi desorganizarea pescarilor care se împuţinează pe fiece

Tabloul II. — Situaţia în familie

Totalul		Capi de familie		Rude prin afiliere					Rude prin filiaţiune			
Gospodăriilor	Membrilor	Bărbaţi	Femei	Soţii	Socrii	Soacre	Cumnaţi	Cumnate	Tată	Mamă	Fii	Fiice
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(10)	(11)	(12)
406	2109	400	6	403	—	1	—	1	1	21	671	605

an, apucând calea altor oraşe, ori se numără printre hamalii din port. Din statistica recentă am putut constata că numai în decursul a 4 ani, 1934—1938, au părăsit meseria de pescar 528 inşi, majoritatea capi de familie, care au rămas în oraş la dispoziţia celor care au nevoie de braţe şi hamali în port; fiii acestora, de sigur că n'au mai fost îndrumaţi către pescuit, ci în mare parte sunt daţi prin Bucureşti, la meserie. In tabloul Nr. 2, se observă clar situaţia gospodăriilor, care au rămas abia la numărul infim de patru sute şase, în care sunt înglobaţi numai capii de familie, care au lucrat în anul 1938; numărul real al pescarilor se ridică la şase sute optzeci şi doi. Numărul total al sufletelor este de două mii, una sută nouă, destul de scăzut faţă de anul 1905, când numărul lor era de 3.818 — statistică făcută de Bulgari, după ce a suferit modificările pe care statul bulgar le-a impus celor cuceriţi; mai jos dau o copie după un act de naştere al unei fiice de român, pe care autorităţile au trecut-o ca fiică de bulgar; se vede clar tendinţa de a bulgariza pe Români. La finele actului se vede iscălitura tatălui şi a martorilor români, pe care Bulgarii n'au putut s'o mai modifice.

Copie (traducere din limba bulgară).

Act de naştere al Ecaterinei Nicolova[2]).

Nr. 322. — La anul una mie nouă sute unsprezece, douăzeci mai, la ora 9 înainte de amiază, înaintea noastră Atanas Abadjiev, primar şi ofiţer al stării civile al primăriei oraşului Tutracan, aceeaş plasă, s'a înfăţişat în localul primăriei Nicola Iv. Totanov, de treizeci şi opt ani, cioban, domiciliat în oraşul Tutracan, care ne-a declarat naşterea unui copil de sex femeiesc, declarându-se că el s'a născut în casa sa la optsprezece ale aceleiaşi luni, la ora 4 înainte de amiază, al său şi al soţiei sale Paraschiva Ivanova Totanova, de treizeci şi trei ani, fără meserie, şi că i s'a dat numele Elisaveta. Această declaraţiune ni s'a făcut în asistenţa lui Nicola Iv. Popov, de şaptezeci ani, bucătar şi Ilia N. Popov, de douăzeci şi şase ani, funcţionar, domiciliaţi în or. Tutracan, după care, încredinţându-ne personal de naşterea şi sexul copilului, am întocmit prezentul act, care s'a semnat de noi, declarantul şi martorii, după ce acesta li s'a cetit.

Declarant (ss) *Nicolae I. Totan* (semnat româneşte).

Martori: (ss) *Iv. N. Popov, Nicolae Ion Popa* (semnat româneşte).

Primar (ss) *At. Abadjiev.*

Căsătorită cu d. Gheorghe C-tin Iliescu, în

[1]) *1-decar* = 1000 m²; *1 dolum* = 2 decare = 2000 m².

[2]) Originalul actului de naştere Nr. 322 1911 al comunei Turtucaia din jud. Durostor, se găseşte la fila Nr. 107 a registrului respectiv de Stare Civilă.

comuna Căscioarele, județul Ilfov, în ziua de 5 August 1937. Act. Nr. 16.

Făcut azi 17 August 1937.

Ofițer al stării civile (ss) *B. P. Draganov.*

Față de populația totală a orașului Turtucaia, care numără astăzi 11.375 cetățeni, dintre care 6.528 Români, pescarii constituiesc cu adevărat un număr destul de mic; acum câteva zeci de ani, populația românească a Turtucaiei era constituită numai din pescari, iar conducerea *eforiilor* [3]) era tot din sânul acestor pescari, nicidecum funcționari de carieră.

Prolificitatea pescarilor a căror nașteri cresc între 2—13 copii, care nu ajung la majorat decât maximum 8, în medie 3—4, restul murind între vârsta fragedă de 4 luni—9 ani, explică situația rea, lipsa de higienă și alimentație în care trăiește acest grup de pescari.

Dacă analizăm nașterile familiilor tinere, observăm acelaşi fenomen, în plus tendința de urbanizare a mamelor de a opri nașterile prin avorturi provocate. Din tabolul Nr. 3, de mai jos, se poate distinge numărul mic al familiilor care ajung la 8 copii, situație ce este în continuă evoluție, și va duce la micșorarea nașterilor, cu tendința de a se pierde.

Tabloul III

Nr. familiilor (1)	27 (2)	53 (3)	71 (4)	89 (5)	66 (6)	56 (7)	23 (8)	15 (9)	6 (10)
Nr. membrilor din familie	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Urmărind tabloul Nr. 4 distingem starea dăunătoare și lipsa de higienă în care trăiesc; aglomerația într'o singură cameră cu cel mult 30—35 m³ de aer, insuficiența alimentară, explică îndeajuns cele enunțate mai sus:

Tabloul IV. — Dorm în aceeași cameră

Familii (1)	29 (2)	46 (3)	96 (4)	83 (5)	62 (6)	59 (7)	19 (8)	9 (9)	3 (10)
Membrii	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Fără să mai aruncăm vina pe trecut, cercetând prezentul observăm lipsa de interes pe care o depun autoritățile locale: ulterior s'au dat dispozițiuni generale de serviciul sanitar central să se construiască closete în fiecare gospodărie, dacă nu higienice, în limitele posibilității, să fie construite. Aci la Turtucaia, în această mahala românească pe care am cercetat-o, nu am găsit acest ordin îndeplinit de către medicul orașului. Nu mai trebuește să amintesc de consultațiile ce se fac de către medicii locali în acest oraș..., iată un prim aspect al acestui cartier privit de autoritățile locale, argumente care ne dovedesc suficient scăderea acestui grup de pescari români, cercetați cu regularitate de organele fiscale — singura autoritate ce-i mai vizitează.

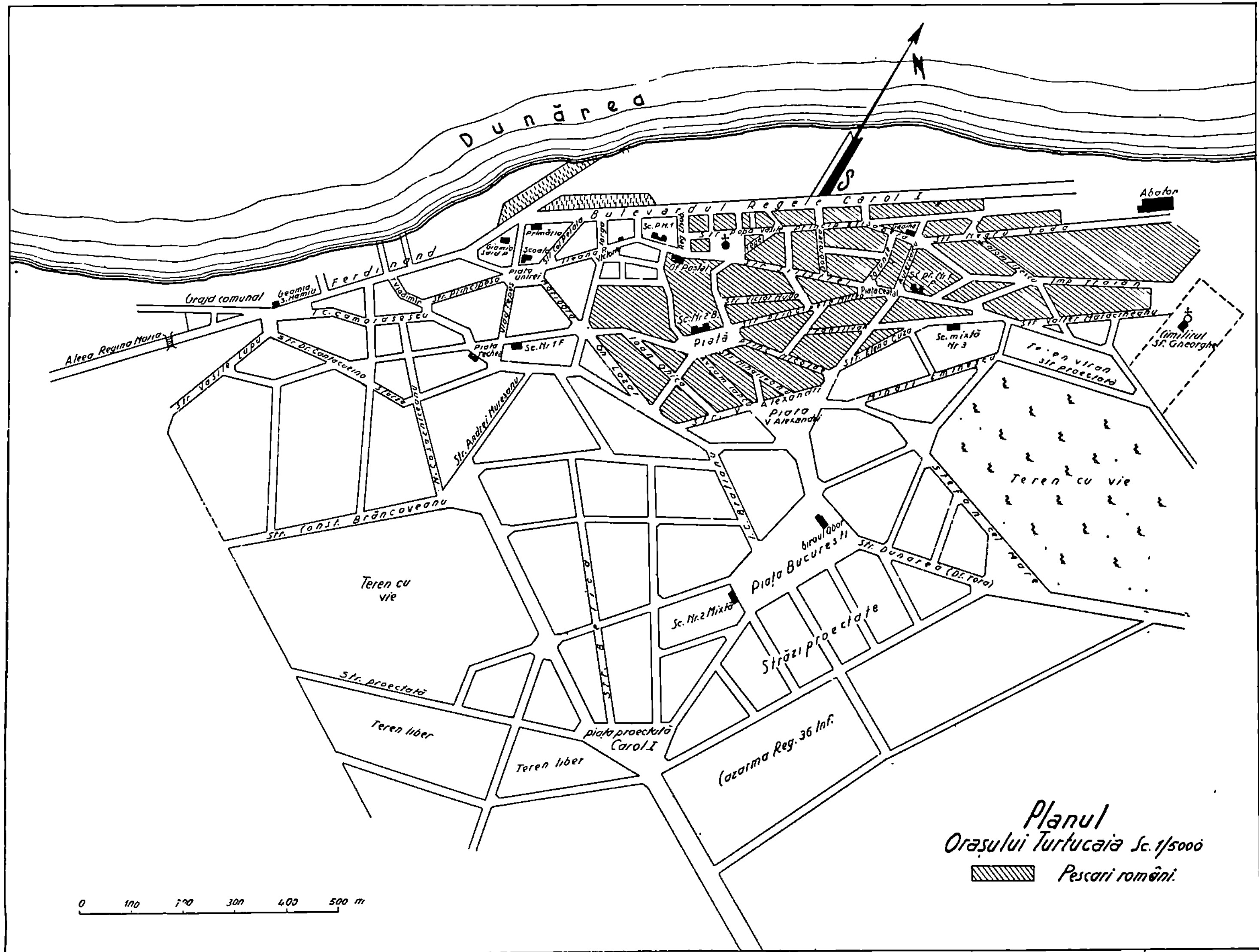
Costumele românești astăzi sunt pe cale de dispariție, abalele fiind înlocuite cu postavurile de târg, pânza țesută în casă de femeie, prin stămburile mai ieftine și de calitate proastă; sumar voiu descrie costumul pescarului turtucăian păstrat numai la bătrânii care-l folosesc în zi de sărbătoare, când vin la biserică: peste cămașa de pânză poartă *flanela,* țesută cu vărgi albastre pentru cei în vârstă și albă pentru flăcăi; mânecile flanelei sunt lucrate cu (manșetă) *mânecuță,* peste care înainte se punea o altă mânecuță mobilă lucrată cu flori, astăzi inexistentă. Peste indispensabili poartă *poturii de aba,* garnisiți cu șireturi negre, largi în tur și foarte strâmți dela genunchi în jos, unde se încheie în copci, terminate cu găetane (șiret); pantalonii sunt strânși apoi în ciorapi de lână, lucrați de femeie în croșet și cârlige, terminați prin vărgi roșii ori albastre. In picioare purtau *pantofi carâmbe* și *iminei* (asemănători pantofilor de azi); în zile de lucru purtau poturi de aba simpli și *opinci.*

Peste flanelă poartă *ilecul* din aba și lucrat cu găetane; cel de sărbătoare era făcut din postav bleu-marin garnisit cu aplicații de stofă roșie, iar pe marginea aplicațiilor găetane de diferite culori.

La mijloc se încing cu *brâu roșu* ori *alb.* Iarna în locul ilecului purtau *zăbunul,* haină vătuită; pe cap, pălărie vara și iarna *căciula* fără moț, *rotundă.* Când pleacă la pescuit, mai cu seamă toamna și iarna, îmbracă *boiul,* șubă lungă până în pământ, căptușită cu blană de oaie. Pe timp de ploaie au o mușama făcută din americă groasă impregnată cu vizir, iar pe cap pun gluga; în picioare au cisme lungi până sus de genunchi; *obielele* acopăr ciorapii de lână și numai după aceea pun cismele.

Femeile poartă peste cămașa de pânză învăr-

[3]) *Eforii*—comitete de conducere a orașului.

Dunărea
N
S
Bulevardul Regele Carol I
Abator
Ferdinand
Grajd comunal
Aleea Regina Maria
Tc. Camarasescu
Str. Vasile Lupu
Str. Dr. Cantacuzino
Str. Andrei Muresanu
Str. Const. Brâncoveanu
Piața Unirei
Piața Veche
Sc. Nr 1 F
Primăria
Sc. Nr 2 B
Piață
Piața Centrală
Str. Negru Vodă
Str. Imp. Traian
Str. Elena Cuza
Sc. mixtă Nr 3
Str. Mihail Eminescu
Teren viran str. proectată
Cimitirul Sf. Gheorghe
Piața V. Alexandri
Teren cu vie
Biroul Vamal
Piața București
Str. Dunărea (Dr. Toro)
Str. Ștefan cel Mare
Sc. Nr 2 Mixtă
Străzi proectate
Teren cu vie
Str. proectată
Teren liber
Teren liber
Piața proectată Carol I
Cazarma Reg. 36 Inf.
Planul
Orașului Turtucaia Sc. 1/5000
Pescari români
0 100 200 300 400 500 m

gată cu borangic, *fusta* țesută creață (în dungi de diferite culori, albastrul perdomină) și cu volan pe poale. Dela mijloc în sus poartă *bluza* (bolca) țesută tot în război; deasupra fustei, în față pun *șorțul* garnisit cu dantelă, înlocuit pe vremuri cu *pistelca* (șorț simplu fără dantelă). In picioare au ciorapi croșetați din lână ori bumbac, cu flori roșii și *papuci;* pe cap poartă *ciumber,* peste care uneori au *coltulul.*

Siliți de împrejurări au trebuit să părăsească aceste costume comode și mai durabile, pentru a le înlocui cu cele de târg, potrivite pentru bugetul lor, mai totdeauna deficitar.

Cum și când s'au stabilit Românii în această regiune, vom vedea din cele ce urmează:

Turtucaia, pe vremuri vast teren cu păduri de stejar, tufă, tei etc., a ademenit populații din aproape toate regiunile românești; primii locuitori stabiliți aci, au fost vecinii mărginași de pe malul stâng, refugiați în parte pentru a scăpa de regimul sever al armelor, unde stăpânirea turcească de peste noapte, le crea un traiu aspru și chinuitor, în timp ce raialele padișahilor erau distruse și rezidite la comandă, iar Românii vasali trebuiau în trecere către cetatea Drîstorului, unde era situat centrul principal al raialelor turcești, constituind astfel populația stabilă, băstinașe a vechei cetăți romane. Aceasta este explicația cronicilor și articolelor răslețe referitoare la trecutul și istoria Peninsulei Balcanice, unde găsim la început o rezisență valahă — românească — și numai în partea a doua a desfășurării evenimentelor, apar ostașii ce au stăpânit pe-aci.

Deci urmașii Romanilor, contopiți cu Românii fugiți din cetățile și raialele turcești situate pe malul stâng, au format populația băstinașe a Turtucaiei. Bătrânii încă povestesc scene din viața amară, când pădurea se întindea până la punctul *Ceatal* și bande organizate din Turci — *Cerchezi* — mai târziu Bulgari, ori Cazaci, atacau în lipsa bărbaților familiile pescarilor români.

A doua perioadă de stabilire românească în aceste părți s'a făcut concomitent cu pendularea oierilor transilvăneni, dela munte spre șesul bogat în nutreț și mugur al Dunării cât și în Dobrogea sudică cu climat potrivit iernatului; pe aci treceau oierii în drumul lor spre Bazargic și sudul județului Constanța, unde cea mai mare parte a așezărilor omenești sunt înființate de ei. Dar nu numai aceste cauze au determinat pe oieri să coboare la șes; un alt factor puternic a fost și cel *economic,* — oierii veneau toamna și plecau primăvara după ce își vindeau gealepilor turci, oile sterpe, berbecii bătuți, mieii și seul, oprind pentru munte numai mânzările — mulgătoarele —; ***din actele și documentele cercetate am putut constata ca factor determinant în transhumanță și pe cel economic.*** Din acești oieri transilvăneni și olteni, cei mai mulți la număr fiind Sibienii din comunele: Săliște, Vale, Tilișca, Poiana-Sibiu, Orlat, Porumbacu, ademeniți de lărgimea locului și de buna desfacere a produselor, cu timpul s'au stabi-

Tabloul V. — Originea pescarilor turtucăieni până la a patra generație

DOBROGEA				MUNTENIA												OLTENIA						TRANSILVANIA				BANAT	
Durostor		Tulcea		Ilfov		Ialomița		Vlașca		Teleorman		Muscel		Alte județe		Mehedinți		Dolj		Alte județe		Sibiu		Alte județe			
Tată	Mamă	Tată	Mamă	Tată	Mamă	Tată	Mamă	Tată	Mamă	Tată	Mamă	Tată	Mamă	Tată	Mamă	Tată	Mamă	Tată	Mamă	Tată	Mamă	Tată	Mamă	Tată	Mamă	Tată	Mamă
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)	(16)	(17)	(18)	(19)	(20)	(21)	(22)	(23)	(24)	(25)	(26)	(27)	(28)
80	115	3	1	115	128	16	7	45	51	6	1	2	1	5	14	3	4	18	9	5	4	67	41	38	18	3	1

buiau să apuce alte căi pentru o viață mai liniștită. Aceștia sunt factorii care i-au hotărît pe Români să-și aleagă ca ultim refugiu acest ținut deluros cu tabii și câmpuri propice unei vieți mai stabile, mai mulțumitoare, care nu rareori a avut de suferit din partea stăpânitorilor dornici de expansiuni și războaie. Pentru tabloul V, prezentat aci țin să adaug că Ilfovenii, în majoritate, provin din com. Chirnogi, Radovanu, Mânăstire urmând com. Greaca și Hotare, Ulmeni, Spanțov, Chiselet. Românii lăturași, veniți de prin vechile așezări înșirate dealungul Dunării, s'au înfrățit cu ostașii români rămași prin aceste meleaguri, fie ca păzitori ai cetății (Mihai-Viteazu, 1594), fie ca ostatici, ori rătăciți din expedițiile ce erau

lit aci. Să nu uităm că majoritatea mocanilor erau neînsuraţi — *juni* — şi venind cu regularitate prin aceste părţi, stabilindu-şi turmele la marginea vreunui sat, în cazul de faţă pe platoul şi în marginea cartierului pescăresc, la adăpostul perdelei de ogrinji ori de trestie unde aveau improvizate saialele, saivanurile, pentru fătatul oilor, legau fără vrerea lor intimităţi cu româncele pescarilor, ce duceau la căsătorie şi stabilire definitivă. Dar această înrudire se făcea de către slugile, de păzitorii turmelor, proprietarii rareori se căsătoreau cu fete din Turtucaia, aceştia îşi aduceau familiile şi fetele din satul de unde coborau. Astfel se explică numărul mare al transilvănenilor în Turtucaia, azi descendenţii lor ocupând-se cu pescuitul — ori agricultura — iar creşterea oilor o limitează numai pentru necesităţile gospodăriei. Amintire a descendenţei lor păstoreşti, de remarcat la *Călimoceni*[4]) — situaţi pe ostrovul Călimoc, între balta Turtucaiei, islazul comunal şi lunca Dunării, bogată în grinduri şi ostroave, este faptul că pe lângă pescuit şi agricultură se ocupă şi cu ciobănitul, aceasta din cauza păşunilor pe care le au în imediata apropiere. Pescarii turtucăieni fiind lipsiţi de aceste terenuri, în urma aglomerării ce s'a făcut prin colonizări şi micşorarea terenurilor de păşunat, nu mai profesează ciobănitul, iar puţinele oi pe care le-au avut până prin 1929—30, astăzi numai se ridică decât la numărul infim de 29 capete.

Explicaţia părăsirii ciobănitului şi profesarea pescuitului este următoarea: în expediţiile repetate pe care le făceau stăpânitorii turci, aveau cerinţe noi pentru aprovizionarea armatei şi singurul mod îl găseau la vasalii români, prin gospodăriile cărora făceau adevărate urgii; le luau tot ceeace putea fi de prim ajutor, până când şi porcii îi ridicau pentru aliaţii lor. Desigur că Românii simţeau prăpădul şi dinainte se refugiau prin bălţile prea cunoscute lor în colindarea cu turmele la păşunat, însă de Cerchezii, zapcii călăraşi, cu greu puteau să scape, căci aceştia erau de profesie hoţi şi în acelaşi timp constituiau garda de pradă a zavergiilor turci. Desmoşteniţi de avutul lor, conducătorii turmelor rămâneau până trecea urgia prin bălţile protectoare, unde se înfrăţeau cu pescarii şi pe încetul îşi însuşeau această meserie, la care Turcii nu se prea băgau. O altă cauză a îmbrăţişării meseriei de pescar a fost şi larga posibilitate pe care au avut-o în ultima perioadă a dominaţiei turceşti, când Românii erau împroprietăriţi cu pământ pentru agricultură în urma mai fiecărui războiu câştigat[5]); Românii cu mare greutate au putut să intre în posesia terenurilor dăruite de Poartă, căci Turcii proprietari de *dolumuri* cu greu se puteau acomoda, gândindu-se că au alături pe Român, cauze care au contribuit la părăsirea acestui dar ori la lucrarea în devălmăşie din partea celui mai curajos, iar bietul Român trebuia să înveţe pescuitul. Din oier, a fost pe rând agricultor, pescar de ocazie — pentru hrana familiei, — pentru ca în cele din urmă să devie pescar de profesie colindând Dunărea pe fiece an mai mult, pentru ca astăzi urmaşii lor să o răscolească cu mai multă energie şi drag, în credinţa sfântă a respectului dat faţă de strămoşi.

Iată pe scurt etapele stabilirii Românilor în această regiune şi felul acomodării la viaţa păstorească; de câte ori raiaua Tutracanului n'a fost arsă din temelie şi Românii au trebuit să apuce calea bălţii, unde siliţi de împrejurări au învăţat meseria pescuitului la care Turcii nu se băgau.

Să nu se creadă că meseria pescuitului Românii au împrumutat-o dela Turci, cum şi-o închipuiesc unii necunoscători: Turcii nu aveau ca unealtă de vânat decât plava de scrumbii cu care vânau pe timpul opritului. — Mai şi Iunie *„o ras scrumbru"* pe şinalul Dunării, în dreptul Ostrovului Cusui; cu aceasta mai prindeau scoici încât la vânătorile organizate veneau cu lotcile încărcate de acest lamelibranchiat, aliment preţios pentru hrana lor. Alt instrument de vânat nu aveau.

Românii stabiliţi în Turtucaia au învăţat meseria, din tată în fiu, desigur dela băstinaşii aflători

[4]) *Călimocul* este prima aşezare românească de unde a luat fiinţă Turtucaia. Pe urmele vechii cetăţi Transmarisca primii Români care s'au aşezat par a fi Călimocenii ce şi-au dus viaţă nestingherită până aproape de venirea Turcilor. Cu aproape 2 secole este mai veche această aşezare decât Turtucaia; bătrânii spun că părinţii lor au venit prin bălţi, s'ar fi stabilit la Călimoc şi că Turtucaia ei ar fi înfiinţat-o, dar aceasta numai când vremurile s'au liniştit. O cauză a stabilităţii la Turtucaia a fost terenul deluros şi împădurit care-i ferea de inundaţiile de care suferea în fiece primăvară şi toamnă Numai în urma inundaţiilor părăseau locuinţele din pădurile ceatalului şi îşi aşezau stânile pe vechile locuri din ostroave; Călimocenii sunt pescari Dunăreni şi în majoritate au strămoşi oieri, deaceea şi astăzi fiecare familie ma ţine pe lângă casă oile de care spun că nu se pot despărţi. Călimocul numără astăzi 63 gospodării cu 242 suflete între care 22 pescari iar restul agricultori şi oieri.

[5]) Poarta respecta mult pe Români pentru dibăcia în mânuirea armelor şi pentru fortificarea armatei, îi împământeneau.

aici ca păzitori la gura Argeşului, — Mariscus — încă din vremea împăratului Constantin cel Mare, pe care scurgerea timpului şi civilizaţia latină i-a romanizat; aceştia sunt descendenţii pescarilor despre care *Adrian* vorbeşte că mergeau la pescuit cu bărcile scobite dintr'o bucată, reminiscenţă a *monoxilelor romane;* într'adevăr la Olteniţa şi Turtucaia sunt bălţile cele mai mari din tot cuprinsul Dunării, iar regiunea e bogată în iezere, canaluri, braţe, ostroave, grinduri, cracuri, constituind un loc minunat pentru depunerea şi desvoltarea peştelui; pe lângă pădurile de lemn tare pe care-l aveau la îndemână pentru construirea lotcilor, aveau libertatea vânării şi punctul de desfacere al mărfii foarte apropiat — Bucureştiul.

Din tabloul I s'a putut vedea clar starea economică deficitară a acestui grup, boicotat de conducătorii locali de după războiu şi chiar de cei din ultima guvernare, în parte bulgarizaţi, pe motivul că sunt Români, impunându-i la dări enorme de care n'au putut să se achite nici astăzi.

Un alt rău, o nouă situaţie a început să se creeze în bălţile pe unde pescuesc: arendaşii ori concesionarii acestor bălţi vin şi angajează pescari din Turtucaia într'un număr mic, pe care-i utilizează în conducerea vânătorilor, fiind recunoscuţi mânuitori şi, pe lângă aceştia mai iau ca ajutori pe ţăranii locali, mărginaşii bălţii respective, care lucrând anual, au învăţat meseria pescuitului. De unde înainte se făceau angajări într'un număr mare, astăzi se fac din ce în ce mai restrânse din pricina înmulţirii pescarilor locali, agricultori de meserie, care au pescuitul ca anexă, vânatul coincizând timpului când treeratul şi culesul grânelor sunt pe sfârşite. Concesionarul alege pe cel mai puţin plătit, iar pescarul turtucăian, care nu are altă posibilitate de câştig, este silit de împrejurări să fie la cheremul şi dispoziţia oricui muncind pe cât i se oferă, pentru ca la finele muncii — anului — să vie adesea şi fără barcă, în urma datoriilor pe care le-a făcut. Cu timpul pescarii turtucăieni nu vor mai putea să vâneze în aceste ape, prin înmulţirea pescarilor mărginaşi.

Trebueşte ştiut că meseria pescuitului este mult mai riscantă decât agricultura şi bietul pescar nu rareori se pomeneşte după 4—5 luni de aşteptarea vânatului cu apele prea scăzute şi peştele retras din bălţi, ori aşteaptă o scădere pentru a putea să intre la vânat [6]).

Meritul de propagandişti şi maeştrii în de ale pescuitului, prin învăţarea agricultorilor români, le revine tot pescarilor turtucăieni, fie că astăzi le dăunează, totuşi niciodată nu s'au sindicalizat pentru a lua măsuri de îndreptare; mai mult, au apucat calea Nistrului unde au de luptat cu slavii ce pescuiesc în regiunile cele mai bogate în peşte, cu gândul că vor pune mâna cândva şi pe Delta strămoşilor prea îndepărtaţi.

Bătrânii încă mi-au povestit scene din viaţa de greu impas când se ciocneau cu pescarii Cazaci, otrăvitori de unelte, care uneori îi lăsau „cu mâinile în sân", furându-le sculele; aceasta este explicaţia inexistenţei turtucăienilor pe litoralul Dunării maritime şi în Deltă.

Urmare a stării economice mizere, numărul lor scade; bărcile înegrite înşirate dealungul cartierului pescăresc în dreptul uliţei ori gospodăriei respective dispar an de an, Rolul căpităniei portului semnează numărul destul de micşorat: 857. De unde până mai dăunăzi portul Turtucaia se număra al treilea pe ţară ca număr de bărci, astăzi, nu mai îşi poate satisface aproape nici cărăuşiile necesare vieţii lor.

Alimentaţia este insuficientă şi nehrănitoare: rare sunt zilele din an când pescarul cumpără carne; de obiceiu se hrăneşte cu peşte proaspăt ori sărat, mămăligă şi numai la sărbători pâine făcută de femee, în casă; în gospodărie nu toate femeile cresc păsări, fiindcă nu au posibilităţi, iar pe terenul destinat viţei de vie, uneori cultivă zarzavat „numai pentru gustare", cum mi-au povestit aceste femei.

Comori nepreţuite pierdem prin continuarea şi reaua credinţă de a-i lăsa în mizerie şi grea răspântie, dând frâu liber şi drum deschis pescarilor de origine slavă să stăpânească porţiunea cea mai bogată în peşte din întreg litoralul românesc. Porţiunea Dunării dela T. Severin până la Călăraşi ne-am însuşit-o în parte, prin formarea noilor pescari din agricultorii lăturaşi ai bălţilor respective, lipsind însă o bună organizare a domeniilor pentru ca viaţa românească să fie îmbunătăţită; căci arendaşii fiind în majoritate lipsiţi prin origine şi discernământ de etnicul românesc, preferă din principiu pe cei de origine slavă, în-

[6]) În anul acesta pescarii turtucăeni ce pescuiesc prin bălţi, abia după 20 Iulie încep vânatul, apele fiind prea mari nu se prevede un câştig bun, deoarece în lunile Iulie, August, Septembrie, peştele nu este căutat şi cheltuielile de întreţinere a gardurilor împovărează mult câştigul.

mulţind astfel numărul lor şi în curând avuţia nepreţuită a pescuitului va trece pe mâini străine.

Cu toate suferinţele şi asupririle stăpânirilor, acest grup de Români îşi are locul său bine meritat în paginile istorice ale ţării, fiind singurii continuatori şi păstrători ai limbei şi graiului românesc în Sudul Dobrogei, peste care s'au abătut ani dearândul vremuri de grea urgie. Viaţa continuă pe apă, vânatorile în ceată i-a unit legându-i sufleteşte de regiunile copilăriei.

Câtă ambianţă se observă la cetaşii încercaţi ce pornesc în aval spre a-şi întinde oria, plăvile ori cegarniţa, plase cu cari îşi asigură existenţa zilnică a familiei răscolind apele din imediata apropiere a casei, căci numai cu aceste unelte mai pot vâna chiar pe timpul sezonului oprit. In acest timp Turtucăienii nu vânează decât pe şinalul statului local. Bucuria astăzi o simt tinerii încrezători în forţele lor şi amăgiţi de an mai bun, odată cu limpezirea apelor; ceva nostalgic cuprinde sufletul tânărului abia începător în meserie, al cărui ideal se împleteşte şi realizează prin cuminţenia, munca şi respectul paternel, simbol şi îndrumar moştenit din bătrâni. Fiul nu părăseşte pe tată în vânătorile pe care le execută, mai mult moşteneşte pe tată fidel în meserie: dacă moşul, bunicul a fost vânător dunărean, toată familia acestuia se perfecţionează numai în răscolirea vânatului de pe acest fluviu. Nu se folosesc totdeauna aceleaşi unelte de Dunăre, în apele curgătoare, ori în baltă, ci pentru fiecare există unelte speciale, ce se întrebuinţează pe anotimpuri.

Datorită isteţimei şi muncii depuse ani de-arândul, au perpetuat şi adaptat uneltele, înmulţindu-le după nevoie, devenind adevăraţi artişti ai meseriei, fapt pentru care se numără printre primii pescari români civilizaţi, posedând un număr de peste treizeci unelte, ceea ce nu găsim pe-aiurea.

Pescarii turtucăieni vin în ordinea stării materiale, după cum se va vedea din tabloul VI: *pălmaşii* sunt pescarii cei mai nevoiaşi, cari lucrează cu palmele; aceştia sunt lipsiţi de scule şi barcă fiind angajaţi de obiceiu de proprietarii bălţilor, arendaşi ori concesionari, după cum se înţeleg. Plata diferă după balta unde lucrează, după mărimea peştelui şi după sezon. Altă categorie de pălmaşi sunt aceia care lucrează, se angajează pe şinalurile şi în bălţile Statului, unde li se plăteşte uniform, având în vedere măsura peştelui vânat. Acestei categorii îi revine suma cea mai mică, deoarece nu au scule, cu toate că prestează aceeaşi muncă. *Cetaşii* sunt pescarii cari pe lângă barcă, sunt proprietari de scule mici, printre cari se numără: vârşile mari şi mici, mreaje, plavă, cârlige pentru Dunăreni, cegarniţă, lăptaş, ălău..., etc., scule pe care în parte le iau la vânat în regiunile unde se angajează. Acesta este marele neajuns al pescarilor turtucăieni; angajându-se cu scule, care costă enorm, riscă adesea să le piardă, fără să efectueze niciun profit material; proprietarul ori concesionarul bălţii îi angajează cu 2—6 lei de kgr. pentru peştele scos, ori 45—50% din suma luată pe cantitatea de peşte; deseori se întâmplă ca apele să fie prea mari, ori scăzute şi vânează o cantitate infimă de peşte, pentru care prestează aceeaşi muncă şi foloseşte sculele obişnuite, care la finele sezonului trebuesc de cele mai multe ori înlocuite. Inainte pescarii le mai puteau repara, însă astăzi firele fiind de calitate inferioară sunt nevoiţi să le construiască aproape în întregime. Din puţinul realizat, pescarul trebueşte să-şi refacă sculele, să-şi întreţină familia. Viaţa de loterie, cum adevărat spun aceşti pescari, i-a clasificat printre breslaşii şi populaţia cea mai săracă din Turtucaia. Uneori vitregia soartei îi urmăreşte, lăsându-i peste noapte fără de scule, când apele cresc neprevăzut, la a cărui pagubă trebueşte să aştepte un an mai rodnic şi norocos. Dintre grupul pescarilor turtucăieni, cari se bucură de o viaţă mai bună, sunt *proprietarii de nevoade:* sunt 2, 3 până la 4 tovarăşi, pe un nevod; aceştia sunt cei care angajează pe *pălmaş*, ori cetaş şi tot ei sunt cei cărora le revine cel mai mare câştig, având unealta cea mai mare de pescuit, ce atinge în lungime 200—220 stânjeni, costând între 35.000 până la 50.000 lei; numai întreţinerea anuală trece de 15.000 lei, iar o vârşă costă până la 1.000 lei. Câte vârşi trebuesc înşirate pentru a putea vâna cantităţile enorme de peşte care să compenseze şi să aducă un venit din care să trăiască pescarul pe tot timpul sezonului mort, când este silit să nu muncească, altă meserie şi venit neavând! Din toată munca depusă, realizează câştig numai concesionarul ori proprietarul bălţii căruia îi revine totdeauna din puţinul scos, acoperindu-şi cheltuielile pentru întreţinerea proprietăţii în sezonul mort.

Fig. 1. — Un colț din cartierul pescăresc, cu catedrala orașului înălțată de pescari

Fig. 2. — Strada Principesa Elisabeta din cartierul pescăresc

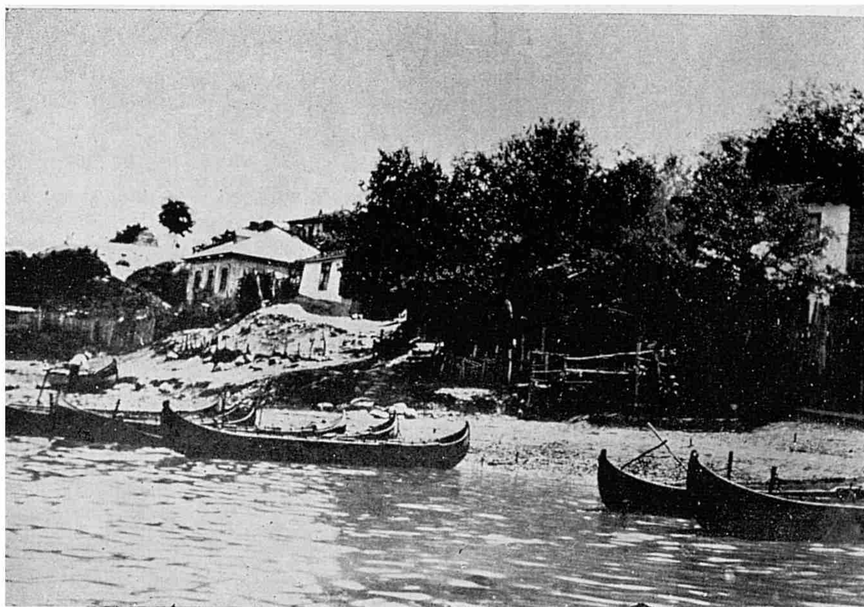

Fig. 3. — Casa pescăriilor din Turtucaia, situată pe malul Dunării

Fig. 4. — Vedere din cartierul pescăresc. Se poate observa aglomerația gospodăriilor

Fig. 5. — Casă tip vechi (maza)

Fig. 6. — Casă de pescari, tip talpă, asemănătoare celor din lunca Dunării

Fig. 7. — Sacul dela gura gardului Boaz; bărcile, aşezate la o depărtare de 4-5 m. de gard, servesc pentru mânuirea şi depozitarea peştelui din sacul gardului, singura portiţă de ieşire a peştelui

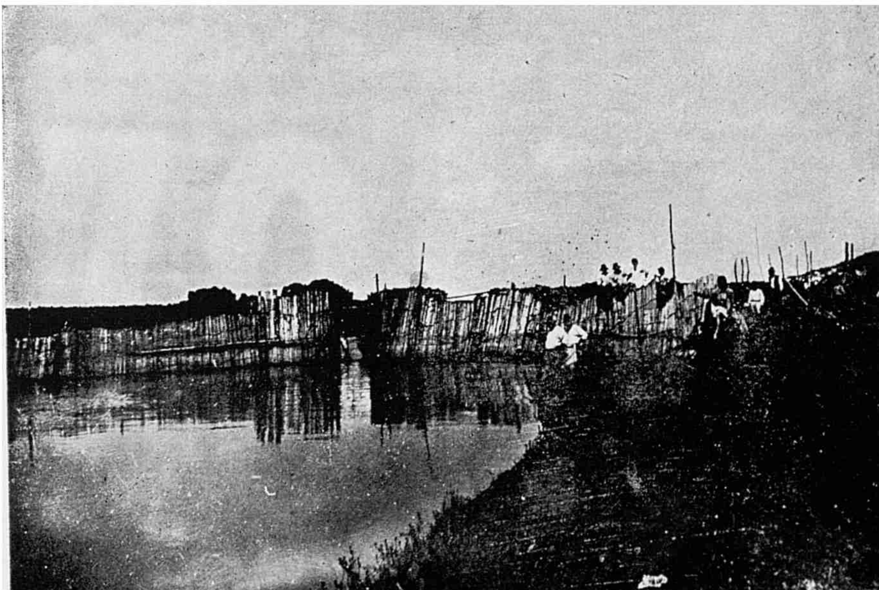

Fig. 8. — Gardul dela Boaz. Îngrădire, făcută din lemne, pentru a opri peştele (pe timpul opritului) în baltă. Canalul Boaz este singurul care face legătura bălţii Calimoc cu Dunărea; golul liber ce se observă la mijloc este astupat prin sac, plasă unde se prinde peştele

Fig. 9 — Pregătire pentru a merge la pescuit în regiuni mai depărtate

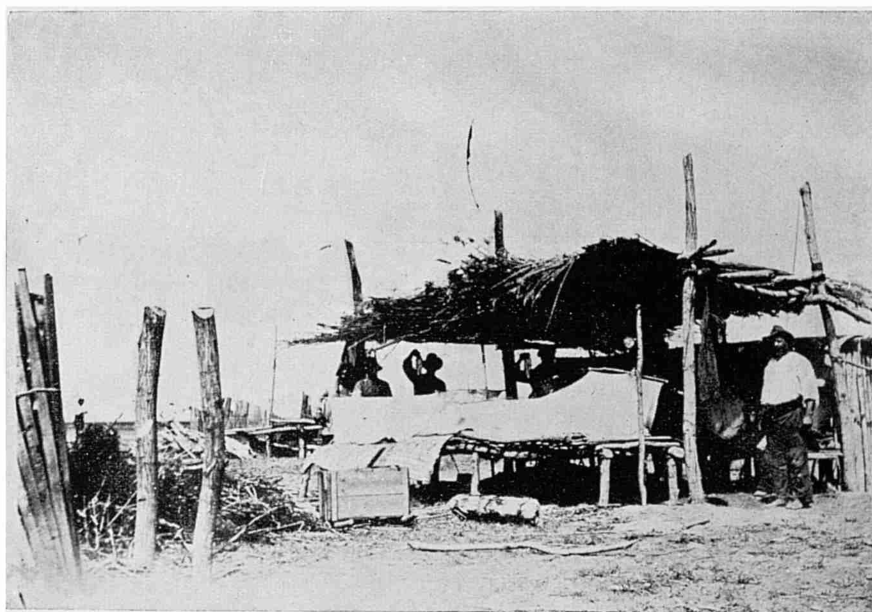

Fig. 10. — Colibă pescărească de vară. Velințele cu care se acopăr peste noapte sunt din pânză albă, cusută în formă de burduf, pentru a-i apăra contra țânțarilor

Tabloul VI

Vârsta actuală	La ce vârstă au început	Continuă meseria tatălui	Nu mai continuă meseria de 1 an	Pescar			Profesia secundară						Nu continuă meseria tatălui										
				Pălmaş	Cetaş	Năvodar	Cioban	Agricultor	Barcagiu	Muncitor în oraş	Hamal în port	Acasă	Nu continuă	Meseriaşi: Cismar	Meseriaşi: Croitor	Meseriaşi: Tâmplar	Meseriaşi: Alte meserii	Agricultor	Cioban	Acasă în gospod.	Hamal	Intelectual	Plecaţi din Turtucaia
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)	(16)	(17)	(18)	(19)	(20)	(21)	(22)	(23)	(24)
8— 14	512	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14— 17	156	54	1	48	5	—	2	1	3	9	—	39	35	4	16	3	3	1	—	2	5	1	24
18— 21	4	42	1	35	6	1	2	—	—	37	—	3	28	7	5	—	7	—	1	1	6	1	12
22— 25	8	79	1	59	16	4	1	—	—	75	—	3	17	3	2	1	4	1	1	—	4	1	9
26— 29	—	71	2	40	27	2	6	3	—	54	5	3	19	5	6	—	3	—	—	2	3	—	9
30— 33	1	58	—	29	27	2	2	3	—	44	2	7	16	3	2	3	4	1	—	1	2	—	8
34— 37	1	77	3	30	42	5	5	—	2	54	5	11	14	3	4	1	4	—	1	—	1	—	4
38— 41	—	71	2	28	40	3	—	—	1	56	6	8	9	—	1	—	4	—	—	—	3	1	3
42— 45	1	47	2	19	23	5	—	—	1	35	1	10	4	—	—	—	1	—	—	—	2	1	—
46— 49	—	34	—	11	15	8	—	—	1	21	4	8	2	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—
50— 53	—	41	1	13	25	3	—	—	1	22	2	16	2	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
54— 57	—	29	—	14	13	2	—	2	—	12	—	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
58— 61	—	15	1	6	7	2	—	—	2	3	1	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
62— 65	—	17	1	4	12	1	—	—	1	1	—	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
66— 69	—	15	1	7	4	4	—	—	—	1	2	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
71— 73	—	11	1	3	5	3	—	—	—	1	3	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
74— 77	—	12	2	5	6	1	—	—	—	1	—	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
78— 81	—	5	1	2	2	1	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
82— 85	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
86— 89	—	2	2	—	2	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
90—103	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

De aci din Turtucaia, pornesc în fiecare primăvară pescarii cutreerând şinalul Dunării româneşti, bălţile, canalurile, cracurile, grindurile, ostroavele..., — adevăratul regulator al acestui fluviu în timpul marilor viituri, — părăsind pentru câteva luni ori pentru tot timpul anului, până la Sf. Niculae, familiile şi căminurile pentru a forma aşezări temporare de cete răzleţe, prin bălţile şi regiunile pe unde strămoşii lor au trasat primele drumuri. Spre deosebire de Lipovenii ce-şi târăsc femeile după ei pe tot timpul vânatului, Turtucăienii singuri îşi gospodăresc colibele, având ciraci — ajutoare — pe fiii lor pe care-i pregătesc în această meserie încă dela vârsta fragedă de 14 ani, pe tot timpul vacanţei şcolare. In tabloul VII arăt regiunile însemnate unde pescuiesc, iar în hartă se văd aproape toate localităţile pe unde merg anual. Inainte vreme aria de vânat se întindea şi pe o porţiune din Dunărea maritimă până la Tulcea, unde bătrânii spun că mergeau 3—5 nevoade, deci peste 60 de pescari, dacă ţinem seamă de numărul de oameni folosiţi la mânuirea unui nevod ce nu depăşeşte niciodată numărul de 12; deasemenea, la Ismail mergeau 6—7 nevoade; astăzi nu mai merg decât câţiva cetaşi şi pălmaşi, în jurul lacului Cahul.

Tabloul VII. — Regiunile unde pescuesc

Mehedinţi			Dolj			Romanaţi			Teleorman			Vlaşca			Ilfov			Ialomiţa			Durostor, Caliacra			Brăila			Covurlui Ismail			Cetatea-Albă			Tighina			Lăpuşna Orhei		
Pălmaş	Cetaş	Năvodar	Pălmaş	Cetaş	Năvodar	Pălmaş	Cetaş	Năvodar	Pălmaş	Cetaş	Năvodar	Pălmaş	Cetaş	Năvodar	Pălmaş	Cetaş	Năvodar	Pălmaş	Cetaş	Năvodar	Pălmaş	Cetaş	Năvodar	Pălmaş	Cetaş	Năvodar	Pălmaş	Cetaş	Năvodar	Pălmaş	Cetaş	Năvodar	Pălmaş	Cetaş	Năvodar	Pălmaş	Cetaş	Năvodar
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39
12	6	—	26	16	2	16	14	1	19	19	1	10	16	—	120	136	26	63	53	12	20	13	3	6	1	—	8	1	—	6	3	3	6	2	4	17	8	—

Numărul mare, și perfecționarea sculelor [7]) și vechimea stăpânirii, le-a dat dreptul, întâietatea conducerii regiunilor pe unde și-au petrecut parte din viață devenind comandanții meseriei lor. Denumirea de care se bucură, este aceea de *cap de baltă*, corespunzătoare celei de vătaf, astăzi neîntrebuințată, însă să nu se creadă prin aceasta o specializare numai în vânătorile organizate în apele stătătoare. Capul de baltă este cel care se ocupă cu administrarea cetelor, având grija bunului mers al vânătoarei. Pentru a arăta situația pescuitului în anul 1938, amintesc numele câtorva capi de baltă: *Dimitrie Bozu*, în vârstă de 85 ani, a condus Calărașii; *Nicolae Voinea*, de 66 ani, șinalul Bugeacu-Silistra; *I. Tudor Balan* și *M. Mitruș*, șinalul Silistra-Cernavodă și balta Oltinei; *Gh. Viziru*, de 70 de ani, balta Greaca; *I. Marin Botea*, de 56 ani, balta Căscioarele; *Radu Dobre Sandu*, balta Prundu; *Ion Dobre Șișu*, șinalul Zimnicea; *I. Durbalău*, balta Turtucaiei etc. Din numele celor indicați se observă că printre pescari nu s'au putut strecura Bulgari; în actele de stare civilă pe care le-am mai putut găsi, am constatat tendința autorităților de a bulgariza numele românești, adăugându-le sufixul *ov* ori *of*.

Hărnicia pescarului turtucăian se vede clar când grupuri răslețe colindă Dunărea înghețată, înarmați cu topoare și dălți, ori târnăcoape utile la facerea *copcilor*, prin ajutorul cărora pot pătrunde la adâncime în apă, pe unde vânează peștele ce nu scapă de armele lor nici în acest anotimp. Iarna vânează mai mult cu *vârșile*, pe care le introduc în interiorul copcilor, prinzând tot soiul de pește — *în pistraț* —, iar dintre plase *oria*, specifică acestui anotimp, adaptată mai mult pentru somn, instrumente cu cari întrețin cu prisosință alimentația orașului. Dacă apele nu îngheață, pescuitul nu încetează decât în lunile opritului, Aprilie—Iunie.

Nu am găsit pescar care să nu-mi accentueze despre dispozițiile nu tocmai potrivite a opritului vânătoarei pe timpul April—Iunie pentru tot soiul de pește; din constatările și experiența zilnică au observat că majoritatea peștelui aflător în bălți, lacuri și pe o mare porțiune din Dunăre, se prinde întotdeauna cu icre și lapți. Singur crapul *(se bate)*, își depune icrele în aceste luni oprite. Tocmai în timpul potrivit vânatului, când apele sunt de obiceiu mari, pescarii nu pot vâna peștele mare, mulțumindu-se numai cu câteva soiuri libere, căci odată cu scăderea apelor, peștele se retrage din bălți și apucă drumul Dunării maritime; cu toată stăvilirea prin gardurile ce se fac în principalele canaluri care leagă Dunărea de bălți, nu reușesc să oprească peștele pentru care li se oferă un preț mai bun. Numai dacă toamna este bogată, prin creșterea debitului apelor, pot să-și recupereze timpul pierdut.

Tablourile statistice prezentate, explică în deajuns stadiul în care se află această mahala de pescari români, dacă Statul se va interesa și-i va împroprietări, așa cum s'a procedat cu toți Românii de prin aceste părți, situația lor pare a se îmbunătăți, fiindcă anii neproductivi în pescuit vor fi mai ușor de suportat, având asigurată hrana familiei, prin producția pământului.

Grupul pescarilor turtucăieni trebuește ajutat, fiind punctul de plecare firesc pentru acțiunea de românizare a pescuitului; faptul că este format prin emigrări de elemente românești din mai toate regiunile țării (Vechiul Regat, Sudul Transilvaniei), este dovada că Românii nu sunt prin firea lor incapabili de a se dedica pescuitului.

O îmbunătățire a stării economice a tuturor familiilor de pescari printr'o bună conducere, susținută de guvern, ar putea creea un nou curent de elemente ce s'ar dedica pescuitului; cei 528 foști pescari de meserie, astăzi hamali, vor împânzi ca mai înainte apele Dunării, luând dintr'odată locul atâtor slavi cari i-au înlocuit.

Școala de pescari pe care au promis-o atâți oameni de Stat ce s'au perindat pe aci și împământenirea familiilor tinere de pescari pe litoralul Dunării maritime, ar fi binevenite în această epocă de declin al pescarilor români.

TH. MARCULESCU-DUNARE

[7]) In studiul complet „Pescarii din Turtucaia" voi descrie fiecare instrument pescăresc.

OBICEIURI DE PESTE AN ÎN DOUĂ SATE DIN ALMĂJ

(PĂTAŞ ŞI BORLOVENII VECHI, CARAŞ)

„Noi cu vitele trăim. Apăi n'e plac'e o nu n'e plac'e. Pământuri aşa bun'e n'avem ca să lucrăm."

Asta înseamnă că încadrarea lor în regiune, ca locuitori, e ţărmurită dela început de condiţiunile geografice în care trăesc. De fapt, situarea lor se leagă de limita de NE a bazinului Bozovici — ţinut înconjurat de munţi cu păduri.

La limită, predomină de fapt relieful deluros ce exercită o puternică atracţie asupra creşterii vitelor şi a pomiculturii. O condiţionare, precum se vede, decisivă, mai ales dat fiind, relativa aşezare în timp a acestor locuitori aici, subliniată şi de alţii cu orice ocazie. (V. *Em. Petrovici.* Folklor din Valea Almăjului (Banat), în *Anuar. Arh. de Folklor* III şi *D. Şandru.* Enquête dans l'Almăj, în *Bulletin Linguistique,* V).

In urma acestor consideraţiuni, am socotit că nu mai e cazul să reiau firul unor informaţiuni date odată sau de mai multe ori, întru cât scopul meu, prin monografia în colaborare ce se plănuia [1]), era limitat la complexul folcloric în viaţa locuitorilor din cele două sate.

Pentru aceea, am preferat să mă urmez pe mine printre locuitorii de aici pentru tot timpul cât am stat printre ei — până la fixarea lor obiectivă ca comunitate, prin tradiţia care le slujeşte drept oglindă credincioasă a felului lor de a fi sub acest aspect.

Intrând în Pătaş, mersesem multă cale: drumul dela Oraviţa la Bozovici şi apoi o cale bună la Pătaş şi Borlovenii-Vechi [2]), m'am găsit imediat la un loc de margine. La un loc de fund — pentru aceasta nu mai puţin pitoresc; şi oarecum, antrenat într'un fel de curiozitate, să cunosc nişte locuri şi nişte oameni nemaivăzuţi, necunoscuţi, — am aşteptat să se producă răspunsul dorinţei mele. Inainte de a intra în sat în Pătaş, o femeie ieşea din holda de porumb cu un braţ de *„bu'edz'*.. Plouase puţin. Am mai văzut şi mai târziu pe om înfipt în pământul pe care-l hrăneşte. Mai apoi însă, am constatat un lucru important: *ca să ajungi să-ţi dai seama de caracterul populaţiei de aici, nu e deajuns să iai în consideraţie pe om fie şi colectiv — fie şi legat de loc,* numai *la el în sat.* De atâtea ori am simţit în sufletul meu acest adevăr în timpul cât am stat în Pătaş şi Borloveni: că *satul* propriu zis, pentru locuitorul de-aici, nu-i aparţine îndeajuns, sau mai bine zis, caracterul lor nu se desprinde *numai* din el. Casa, satul, — aşa cum le-avem astăzi, nu fac parte în totul din caracterul lor. Sau, se poate spune, că acestea la un loc, se vor aparte. Uliţele sunt forţat *geometrizate* şi cu casele aliniate, construite din cărămidă ori piatră dură, care-ţi face impresia că apasă greu asupra unui suflet obişnuit cu perspectiva, libertatea naturală... Sufletul locuitorilor pare constrâns, lipsit de ordinea *naturală,* din care cauză, pare a tânji iremediabil... Numai ducându-te la *sălaşe,* vei putea reintegra, pe borlovean mai ales! Dar în măsură destul de mare şi pe pătăşan, în cadrul unei vieţi, de unde-l vei putea prinde, fie şi în linii cât mai simple...

Nu mai vorbim de faptul că satul propriu zis, are un caracter cuasi temporar. Ca aşezare, multă lume, multă vreme, nu stă în sat, ci petrece timpul în lupta vieţii de toate zilele, în afară, mai ales pe la *„sălaşe"* şi pe la colibi ori „ţarină". Viaţa lor nu mai apare atunci, *aşa* de sedentară şi locală: unitară. Intr'un spaţiu cât de mic ajungem să avem o relativă mobilitate omenească, ce dă sătenilor un caracter psihologic adecuat.

Cu toată ordinea în dispoziţia aşezărilor, am spus, *caractere arhaice* evidente se fac văzute; ici colea urme de primitivism, brăzdează profilul psihologic al acestor locuitori, cari şi astăzi *duc în spate* sarcini grele de lemne şi fân. Transportul şi păstrarea făinei, a boabelor de porumb, îl fac locuitorii, în *saci de piele de oaie,* numiţi *„foale",* iar în ordine socială, voiu da numai un caz, ce ilustrează până în adâncul fibrelor şi cutelor sufleteşti, această populaţie. Unul din modurile frecuente de a se obţine satisfacţie într'o

---

[1]) Ancheta monografică colectivă a fost iniţiată din partea Asociaţiei de Cultură din Ardeal „Astra" (despărţământul Oraviţa). Din diferite motive însă, contribuţiile au rămas să fie publicate separat.

[2]) Distanţa dintre cele două sate, după cum se vede şi din hartă, e imperceptibilă le desparte doar un pod despre care amintesc şi în lucrare.

pricină dintre două persoane, este bătaia directă (deschisă) sau ne, unde se întrebuințează și cuțitul — dar mai ales, *spargerea geamurilor pe întuneric*. Când cineva, — eu de ex., sunt în ceartă cu el și nu pot să-mi iau satisfacție pe altă cale, — el fiind mai tare decât mine, atunci noaptea, când nu vede nimeni, sau că plătesc pe alții, ca să-mi ducă planul la îndeplinire, sau că săvârșesc în persoană răzbunarea, merg și sparg geamurile. Dau cu „petroanie", cum zic ei; îi sparg ferestrele și mă fac nevăzut.

Câtă satisfacție publică ori personală va fi primind această răzbunare, pentru moment nu putem preciza în amănunte. Dar *măsura* nu este dintre cele mai recomandabile spre a fi trecută cu vederea, atunci când căutăm să fixăm o fizionomie spirituală colectivă de seama celei din Pătaș și Borloveni.

Apoi, *furtul*. E cunoscut faptul că la Pătaș se fură, băgându-se „prin cășuri", mai ales „rakiie" — dar cei mai tari în această privință sunt tot Borlovenii, care bagă unii pe la alții vitele „preste otavă". Nu ne este prea strein acest obiceiu, care și aici, se moștenește din generație în generație. Eram în drum spre una din gările ce duc pe Borloveni spre T.-Severin: *Iablenița;* cu vizitiul care mă transporta în căruța lui cu cai. Eram ieșiți din sat din Borloveni și ziua în amiaza mare. Timpul fânurilor. Acesta, la o oarecare depărtare de drum, văzând niște fân de curând cosit, s'a dat jos liniștit (poate liniște aparentă) și a înhățat un braț de fân aducându-l la căruța lui, motivând: *„cîta d-asta verd'e!"*, notez că omul era de 63 de ani.

Și în continuarea acelorași realități care te stăpânesc, căutăm să ne regăsim. Nu e de-ajuns că borloveanul și pătășeanul e mai mult pe „deal"; că viața lor e fărămițată și că izolarea pe la colibi, livezi, țarină și sat îi duce spre un tip social — psihologic caracteristic — dar, toată situația geografică a acestor două sate, este astfel dispusă, că a' determinat o anume *mentalitate;* în primul rând a făcut ca să rezulte o viață arhaică. Dar, despre această situație geografică, par a fi și ei conștienți. Sunt conștienți atunci când spun că „noi cu vitele trăim. Apăi ne place o nu ne place... Pământuri așa bune n'avem ca să le lucrăm". Cât se potrivește această caracterizare, atât de succintă, mai ales cu traiul Borlovenilor! In nordul celor două sate, se 'nalță muntele Semenicul (1447 m). Relieful se ridică, iar deoparte și de alta, a depresiunii Almăjului, cu centrul Bozovici, se profilează N.—S. dealuri, așa încât, aici este terminațiunea dinspre Nord a depresiunii.

Toamna, chiar și iarna, când stau mai mult pe la *țarină* — dar vara și primăvara, ei sunt retrași pe la colibele dinspre Nord. Creșterea vitelor, le e una dintre ocupațiile de căpetenie. Colibele, pe unde-și practică această ocupație, (cum se va vedea din alt studiu), nu sunt numai simple sălașe temporare, parte din ele sunt adevărate locuințe — unele, cum spun permanente [2a]. Așa încât, aceste sate, sub acest raport par dedublate și dacă mai ținem seama și de timpul cât stau la țarină, așezările acestea nu numai că se dedublează ca viață, dar se trifurcă, în viața de peste an, privindu-se vatra satului, totuși, ca centru de roire al lor. E o dovadă mai mult, că atât borloveanul cât și pătășanul, a simțit nevoia să evadeze dintr'un sat *forțat* aliniat și să-și desfacă larg cărările, ieșind la înălțime și la loc deschis. E vocea sângelui în această pornire, care nu se desminte, și care, aici își află cel mai edificator caz de exemplificare.

Populația din cele două sate, dar mai ales cea din Borloveni, cum țin să subliniez, seamănă mult cu populațiile *izolate*, cu toate că au satul de tip concentrat. Traiul lor e asemănător unui trai de munte. Al unei populații ce duce viață de tip *răsfirat*. Dusul și venitul — pentrucă ei au de mers; fac naveta colibă-sălaș-sat, — se concretizează mai cu deosebire în *portul opincilor*, dar mai ales în portul *traistei*, nelipsită dela mână, nici în cel mai mic pas ce-l fac... Așa încât îți vine să te întrebi: nu este în unele părți locuite de neamul nostru caracteristică din acest p. de v. *gluga?* Aici e *traista!*

Datorită acestui fapt, se dau cazuri tipice de izolare chiar înlăuntrul comunității sătești: cel care trăește mai pe de lături, în sat „caută" ca un om *fricos*. El nu știe ce e prin sat: „O este o poruncă, el nu știe". Cei care trăesc pe la sălașe, și mai rău. Aceștia sunt de-a-dreptul „pădureni"; „crescuți în ferigă"... In această privință, urmează un dialog, care oglindește mai bine fenomenul izolării:

— Tu nu ești păduros?

— Nu.

— De ce?

— Eu mi-s mai pre-acas!

A fi mai pe-acasă, deci, însemnează a fi la același nivel de informație, de viață, cu cei din sat.

[2a]) *Ion Chelcea*. Cercetări Etnografice. *Rev. Geograf. Română*, vol III (1939) Fasc. I.

A fi mai izolat, însemnează a te apropia mai mult de natură; cum spun ei, de pădure şi ferigă... S'mt adânc această izolare, şi ei îşi dau seama despre aceasta.

Eram pe unul din dealurile, pe unde vara Borlovenii îşi pasc şi cresc vitele (pe „Lulinţ"). Pe aici, sunt, ici colo sălaşe, unele gospodării în regulă, în jurul cărora se face grâu, ovăz; unde au „moşiia", grădina cu pruni — ba chiar straturi cu ceapă şi grădină de zarzavat în toată regula. Pentru aceasta, ridicăturile, relieful solului înalt şi despărţit în suprafeţe deluroase cu fizionomii proprii, predomină spaţii proprii păşunelor — apoi vin pădurile — aşa încât, *nota predominantă, nu e aceea dată de sat, ci aceea a traiului de pe lă vite* — departe de sat, în intimitatea vitregiilor şi intemperiilor cosmice, ca şi în răsfăţul unui strălucit de soare, ce te vrăjeşte. Dela natură la om, aici legătura se face în „scurt" cum zic ei. Dela un deal la altul, legătura se face pe ocolite, nu mai vorbesc de legătura ce se face între dealurile acestea şi sat. Trebue ca nu numai să ocoleşti, dar cu piciorul de sui, va trebui să faci popasuri, spre a răsufla. Cu toate acestea, căruţa sue sus de tot, cum am spus, ocolind. Iar despre o legătură ce s'ar face peste spaţiu, ce ne despart văi, dintr'odată, nu e nimic mai nimerit, decât *strigătul* gurii, ce primeşte înălţimilor ca şi spaţiilor spânzurate. Treceam, aşa dar, din deal în deal şi pentrucă se poate observa bine de pe un deal pe altul, orice legătură se face în felul următor:

Că — Cine e?
— ....
— De ce-o venit?
— Nu l-am întrebat.
— De undi-o ven'it?
— ....
— Unde merge?

Se poate spune că partea femeiască, fetele mai ales, sunt meştere în *cântece de coastă.* Glasul lor, pe-aici pe la colibi e ridicat şi lăsat să cadă în prelung ca o privire dela o înălţime pe vale... Modulaţia, accentul, arată o adâncă simţire... Pe aici se pot găsi psihologiceşte Borlovenii şi Pătăşenii... Şi cum zile de stat acasă sunt puţine, sărbători şi adunări dasemenea, ei pe aici îşi formează un mod de a fi, faţă cu cerinţele pentru tra'...

Cine a trăit între Moţii (din Munţii Apuseni), s'a putut convinge de acest fel de trai pe înălţimi, cu care am asemănat aşa de mult populaţia din partea locului — minus faptul, că sunt mai deschişi la vorbă, au însă, prin felul lor de trai poate, chiar trăsături fiziognomice proprii firii Moţilor. Ca şi aceştia sunt hărţuiţi de lipsă (în sens mai puţin propriu) şi par răvăşiţi sufleteşte; în tot cazul, se observă lipsa de ceva deplin format, ca înţeles al vieţii în sens colectiv. Intâlneşti aceeaşi cârteală contra „domnilor" — aceeaşi dreptate, după care aşteaptă: sufletul neamului, e dornic să vadă într'o zi *ordinea* şi *dreptatea* circulând în carne şi oase în mijlocul poporului... Merg până acolo, încât, spun că din p. d. v. al organizaţiei de stat, a fost mai bine sub *vechiul regim...* Omul din popor, trăeşte mistica statului autoritar, drept. M'am convins despre aceasta în contact cu ţăranii de aici, cari merg până a-ţi spune pe degete greşelile politice şi administrative... Dealtfel, aceeaşi constatare o fac şi funcţionarii săteşti... Şi din această cauză, dintr'o situaţie geografică specifică, dintr'un trecut vitreg pentru ei — dintr'un prezent letargic, nu poate rezulta altceva mai bun, decât *îndoiala.* Un fel de descurajare, întru cât, aici, şi *„marva slăbeşte"*, nu numai omul, zic eu...

Ca orice populaţie izolată. — de caracter ferm rustic, deşi în mare parte umblată (ca Moţii), ei sunt bănuitori. In această privinţă, poate că ar fi interesant să arăt, reacţiunea produsă în sufletele locuitorilor la venirea noastră printre ei. Ceea ce i-a isbit mai mult, a fost *analiza sângelui.* In mintea lor nu puteau să-şi explice, că luarea sângelui serveşte la analiză — în scop eugenic — antropologic; ei aveau în credinţa lor şi în mentalitatea lor anumite antecedente, că la vreme sângele lor poate servi Evreilor şi că poate fi vândut. *Asociaţia* s'a făcut imediat, cu acele vechi elemente primite oral sau prin lectură bisericească: şi de-aici, acest sânge se va duce la Cluj şi se va vinde Jidanilor, spre a le regenera rasa şi neamul lor. *„Cin-o veni de ne va lua sânz'e la mîna dreaptă, că mi-s înscris la diavolu; aşa spune la carte: că atunş Cristoş mincinoşi... Pe sînz'ele nost ia bani"...* Nu mai vorbesc, de asociaţia pe care au făcut-o între cercetările noastre şi o eventuală reexaminare, a inventarului lor, mobil şi imobil; spre a fi supuşi pe această cale, la o nouă dare. In mintea lor, nu puteau să-şi dea cu ideea unei cercetări a vieţii lor. Era pentru ei ceva abstract şi neîntâlnit. Dacă n'ar fi fost printre noi d. *prof. Rusmir*, de fel din Borlovenii-Vechi, am fi întâmpinat mult mai mari şi mai multe greutăţi în drumul nostru.

Dar, ceea ce n'au putut să creadă ei, a fost, că noi nu se poate să nu primim *plată grasă* pentru aceste cercetări. In mintea lor, se aciuase ideea, că din contră, suntem bine plătiţi, astfel că n'au fost în stare să creadă, că noi nu primim niciun ban pentru munca noastră... Sufletul lor se poate compara cu locuinţa lor. Cu hodaea unde dorm; cu ungherele de lumină şi întuneric ale acestei locu'nţe... aceeaşi impresie-ţi face. Intreabă o femeie din Pătaş, despre *alergări de cai*, la vreme de sărbătoare [3]), ea răspunde, înfruntând indiscreaţia mea: *„is alergaţi iei, de luni dimineaţa pînă sîmbătă seara, săraş'i...* Necazurile, grijile lor, bucuriile lor, le formează chiagul sufletesc... secretul vieţii lor, care se împărtăşeşte în taină dela inimă la inimă şi dela suflet la suflet, este un atribut ce le aparţine şi care nu se dă, fără să rămână rană în această închegare...

Când e vorba de spus cântece, de ex. ei fac semne pe la spate şi te trimit dintr'una 'ntr'alta. Se uită bănuitor. Toată dibăcia trebue pusă la contribuţie... Când e vorba de cele sufleteşti, au lacăt la gură. Refugiul, îl găsesc în aceea că *„eu nu mi-s maistor; ieu az le cînt şi mîin'e le zuit"*. Aceasta, în ceea ce i se cere. Iar parte din femei merg până acolo, în a se declara drept proaste, numai să scape de iscoada anchetei. Spune deci fără multă întârziere, că „ieu mi-s coarnă"...

Chiar când se arată bucuroşi, spunând lucruri „şoade" ei fac aceasta pentru a masca complexul spiritual pe care-l deţin prin *neam*, din strămoşi, şi care îl apără de profanare... acuma el fiind în proprietate *subiectivă*. Sufletul neamului se vrea apărat şi ferit cu orice preţ — dar această calitate nu e generalizată; nu e generală. Avem în materialul cules cântece obscene; ba şi obscenul, e reactualizat în scopul de-a masca proprietatea *etnică*, al cărui paznic, e în bună parte, ţăranul de-aici. Numai etatea cercetătorului, cu a celor anchetaţi, e o portiţă de scăpare. Intrebarea „de unde vi sunteţi", e întrebarea de seamă. Se caută *identitatea* de simţire, de lege şi de credinţă. Cu cineva, cine ştie, dintre ai lor, se dau mai lesne... Am găsit multe femei, cu grijea ca să acopere unele lucruri ce ar fi părut că nu le făceau cinste, mai ales în Borloveni...

Primitivitatea, arhaismul, nu pândeşte atât remuşcarea lor, cât lipsa de curăţenie... Arhaismul, primitivitatea e o structură de vieaţă, ea nu se poate confunda cu acea stare de judecată valorificată ca *rea* — de lepădat sau de luat în consideraţie cu desgust. Prin firea lor şi a lucrurilor, aceşti oameni sunt egali cu ei înşişi, dar în condiţiile în care trăesc şi cu trecutul care le stă de mărturie, ei, se vede treaba, că nu pot fi altfel decât aşa cum sunt... Şi un ochiu atent au la o comoară pe care am descoperit-o, totuşi, în cutele sufletului lor: e *omenia*. Bucuros te însoţeşte; îţi arată drumul până departe; te întreabă dac'ai mâncat şi îţi pune la dispoziţie bucuros din puţinul lor. M'am convins despre aceasta, tot pe la colibi, ca şi în sat, unde sunt buni bucuroşi să te aibă la *praznic* de e. Când am suit la colibi, deşi din sat pân' aici nu sunt decât 3—4 km, ei se miră totuşi de faptul că nu m'am rătăcit; se miră că am plecat singur, ceea ce ar denota, în ultimă analiză, un orizont strâmt (!?) Cu toate că bărbaţii umblă mai mult, sau poate că e vorba mai degrabă de o idee ce şi-o fac despre *domni*...

Şi pentrucă a venit vorba de bărbat şi femeie, aceştia au potrivit structurii lor psihice, îndemânări diferite. In gospodărie, rămâne stâlp de casă, femeea — bărbatul merge „pe la lucru", de unde venind, pe banii strânşi, cumpără cele trebuincioase casei. Femeile nu merg să câştige în afară de sat ca bărbatul, afară numai dacă sunt prea „sărăş'e"— însă, toată strădania lor, e în „moşiie", în livada de pruni, de care nu-ţi dai seama că există, dacă nu te ridici la colibi — unde e femeea; vezi vara că femeea se urcă cu uşurinţă prin pomi, de culege prune, cireşe — suindu-se sus de tot, cu coşuleţul, fără nici o frică.

Şi totuşi, sunt unele lucruri pe care le săvârşesc bărbaţii, deşi cineva s'ar aştepta la contrariu: în Pătaş (în Borloveni n'am avut ocazia să văd), bărbaţii sunt aceia care văruesc casele..., şi numai când nu poate omul, atunci, acest lucru, e făcut de femee. Femeea, însă, în lupta pentru existenţă, e la cot cu bărbatul; chiar la munci mai grele. La coasă, de ex.,... nu mai vorbesc, că femeile „kitesc" la fân în „clan'e" la cot cu bărbaţii — deşi femeea, cum am spus, rămâne deobiceiu, mai mult pe-acasă.

Aspectul satului în timpul verii, e caracteristic: oamenii sunt plecaţi la muncă. Rar câte unul, doi din ei răsar în drum, ca o curiozitate... Luaţi pe departe, (noi am făcut ancheta în timpul verii).. ei cad în stare de defensivă, ca în faţa unui duşman nedeclarat şi ţi se răspunde dintr'o anume convenienţă... E prea mare *distanţa* dintre mine,

[3]) Obiceiu practicat de tineri. Intreceri.

proaspăt sosit şi această realitate, geografică, economică — *sufletească* mai ales, ce se adună prin condiţionări diverse în unitatea etnică a celor două sate... Un divertisment psihologic: eram pe dealuri, pe la colibi. Pe aici am întâlnit oameni, am lucrat cu ei; am mâncat cu ei şi chiar am dormit. Intr'o zi, întâlnesc în drum doi băetani, dintre care unul, mai mărişor — unul dintre aceea care pretind a se însura şi care-i curg ochii după fete: *Imbrescu Lazăr*, de 18 ani, din Borloveni. Acesta, după câteva informaţiuni, când a venit vorba de *identitate*, m'a minţit pur şi simplu, că-l' cheamă „Lică Bojinescu". In realitate, îl chema *Imbrescu Lazăr*. A fost între timp pe la pădure, după lucru, unde erau şi *unguri*. Făceau la *furci* — aici Imbrescu a circulat sub numele... de *„Ion Brâncoveanu Palici Hectoru"*, adoptat aşa, de-a fi el stăpân pe numele lui şi de-a nu se împărtăşi cu cei ce nu-l cunosc.

La această notă de *arhaism*, de bănuială — de sârguincioşi apărători ai proprietăţii sufleteşti, se adaugă pentru completare şi spiritul de adversitate sătească. In tot cazul, cele două comunităţi deşi aşa de apropiate, în relaţiunile lor, caută să-şi impună una alteia voinţa şi să predomine, cum se întâmplă adesea. Dată fiind natura faptelor, între aceste sate, se vede numai ceea ce e deosebitor şi fiecare comunitate în parte, se ridică, ca *unul* în faţa celorlalte — retranşându-se fiecare într'ale sale, cu orice ocazie. E tot un fel de-a te situa cu grije pe locul şi pe baza însuşirilor ce te definesc: ca sat, ca popor... O arată aceasta şi poreclele.

Această definire prin caracterele comune, într'al tău şi între ai tăi, după sate, l-am mai întâlnit. Putem spune că el se evidenţiază cu orice ocazie şi e de fel de-a ne face să reamintim că între copii şi băieţii mai mari se face totuşi o deosebire ca fiind în faţa a două clase de vârstă, atunci când sunt laolaltă. Copiii au strânsurile lor, întâlnirile lor. Ei nu se bagă în tovărăşiile — mai mult sau mai puţin strânse, ale celor mai mari ca ei, decât, cu riscul de-a mâncă „mardzială", cum zic cei mai în vârstă.

La rândul lor, junii, formând o lume a lor, cu caracter mai mult sau mai puţin strâns şi durabil, faţă de rândul oamenilor căsătoriţi, — şi ei formează o treaptă, de sine stătătoare, ce iese în public, la horă-joc — la strigarea peste sat dela Sân-Toader, ca şi la datul în vileag, în cazul când cineva (chiar din sânul lor) fuge cu o fată, nesocotind tradiţia. La ieşirile lor, au de furcă de multe ori, atât copiii, cât mai ales băieţii, cu autorităţile — care, reprezintă legea, — oficialitatea — altă lume, abstractă! Şi, se 'nţelege, că cele două feluri de mentalităţi vin în conflict şi ele: pe chestie de turburare de ordine — când copiii şi chiar şi junii la o ieşire oarecare a lor, fug de nu le mai rămân opincă 'n picior... Din aceste, diferite moduri de-a se înţelege relaţiunile, fie între etăţi, fie între comunităţi (distincţie verticală şi în afară de organismul propriu zis sătesc) — reiese un fel de-a fi. Deci, faţă de jandarmi... întru cât, junii au obiceiul de-a se lua de după cap şi de-a cânta până târziu prin sat.

Intre sate, în primul rând, vin în consideraţie, cele mai apropiate, acelea care vin în atingere mai des. Prezenţa acestor două realităţi umane, răspunde şi în cântecul de coastă sau din sat:

> Borloven'i-i sat micuţ;
> toată fata-i cu drăguţ —
> Pătăş'elu-i sat mai mare,
> ni'ş o fată drăguţ n-are.

Incep să-şi facă loc autoregăsirile *colective*, şi am arătat, cum acestea pornesc dela lumea copiilor, dela juni, cari se ţin la pod, unde se hotărăşte graniţa spirituală şi teritorială a celor două sate...

Diferenţe sunt de vârstă, atunci când se fac vertical, pe scara etăţii, ca între copii. Intr'un sat şi altul sunt şi diferenţe de esenţă spaţială. Aşa, la Borlovenii-Vechi, între „Dumbrăveni" care ating „Gura Dumbrăvii" cu partea de Nord a satului, cu aşezările lor şi între „Tămăşeni" (cei din Sud) între care nu există cea mai bună relaţie. Discordanţa o remarcă tot tineretul şi aici şi în special copiii, cari au în cele două părţi *„întîmplături"*; trăesc cam rău şi se cam bat. — Insă toate aceste vrăşmăşii, interioare satului, se topesc la divergenţa care se arată la pod... Inainte, suntem informaţi chiar, că Pătăşenii nu aveau *îndrăzneala* să treacă podul. E vorba fireşte de băieţi, în care trăeşte mai cu tărie spiritul de *trib* cum ar spune Arnold van Gennep.

Pentru Borlovenii-Vechi, cei din satul Prigor, sunt „Cerban'i" sau căpăţânoşi ca boii, fiindcă-s „botaşi"; „bătăuş'", dă la cap... Pătăşenii sunt în schimb „teşlari", după lucrul cu tesla pe care-l fac. Pătăşenilor li se mai zic şi „pauri"; dela inima dela car şi „almăjeni..." ori „teşilari" că se duc la

biserică cu *teşila* la şold, pe care o pun apoi şi în „sălş'in'er"".

Celor dela *Pirlipăț*, li se zic „şandi"; ca un fel de neam de ţigani. Până 'ncât, şi Craşovenii sunt luaţi în consideraţie, după faptul hazliu, că ar fi pus cocoşu pe *„loitră"* — bătrânilor şi-acuma le-a rămas numele „cucurigu"! Şi aceştia „té-omoară cu bota"...

Celor din satul vecin, (Borlovenii-Noi — format prin dislocare din loc de sat pe la colibi — în sat adevărat) Borlovenii-Vechi le zic „golani", dar nici ei nu scapă neclasificaţi, fiindcă, alţii le spun „băcui".

Un fenomen social curios, îl mai oferă — în satele acestea, câte un prostănac, cunoscut de tot satul, ba şi de cele din jur. Aici s'ar zice poate „prostovan"; sau chiar câte un caz de demenţă găsim, cum ar fi în Borlovenii-Vechi, *„baba Trițuleasă"*, care se ceartă cu toţi pe drum, dar mai ales cu copiii. Unii spun — ironic, că e nervoasă —dar ea strigă cât o ia gura: „printru ş'e vă bac'eț j'oc? Vă bac'eț j'oc!". Lumea zice că e „smintită". Ea de necaz se despleteşte pe drum, îşi face cruce, pentru ca dracii de copii să nu mai contenească la adresa ei cu fel de fel... Face mătănii în drumul mare etc., cei mai bătrâni îi dau pace, zicând că e o „năhoată" proastă — dar ea se încăpăţânează şi merge la *morțărie*. Acolo are un nepot, mort, căruia, i-a îngrădit şi acoperit mormântul cu o îngrăditură de nuiele; cu uşe în regulă, şi cu lacăt. Când are de îndurat mai mult prin sat, — ea locueşte în ţigănie, la „Trifu" şi e socotită ţigancă — merge la ghereta nepotului său şi începe să comunice cu el, împărtăşindu-i ce are pe inimă. Acolo. a dus ea toţi sfinţii — hărţi colorate, flori; Toma l-a chemat şi astfel, se cântă şi povesteşte cu el — mai ales îi spune ce-a făcut oamenii cu ea prin sat...

In Pătaş e un mut şi „corn": surdo-mut. Lui i se zice „fratili Şuntai", după cum se adresează el la lume. Iar populaţia urmează a-l desemna, prin: „servus frac'e Şuntai"! Umblă şi prin sate.

Sunt tablouri instantanee, rupte dintr'o realitate ceva mai complexă, asupra căreia vrem să insistăm, deşi în treacăt.

...Câte odată, apoi, cazuri relativ importante, ajung de ne face să înţelegem o problemă întreagă de fond — în adâncime. Astfel, e cazul raportului dintre diferitele elemente conlocuitoare dintr'un sat. Aici avem în ambele sate: şi ţigani, şi cu toate că au o situaţiune periferică, nu se poate evita *amestecul* dintre unii şi alţii. Lasă că numai prezenţa lor aici, ne arată că au găsit un loc prielnic în aceste sate — conlocuirea pe acelaşi teritoriu, cu populaţia românească, le prieşte.

Nu întârzie nici procesul de o mai strânsă apropiere între ei. Astfel, *Climente Buzdugănaru*, ţigan, ţine o româncă. *Ghiță Ioan*, daesemenea ţigan, ţine în căsătorie o fată de pădurar; pe *Ema Marşavela-Codreanu*. Şi invers, în aceste sate aflăm şi români, ţinând în căsătorie, ţigănci, cum este *Gavrilă Tilea* (Borchescu), ţine o ţigancă. *Petru Băşilă*, deasemenea, a ţinut o ţigancă, *Brilanca Florea* şi *Gheorghe Băşilă* (fratele), iarăşi, ţin în căsătorie ţigănci. Aşa „le-o plăcut lor", mi se spune, ceeace dovedeşte că această plăcere nu s'a isbit aici de aceea distanţă socială, cum se mai numeşte, după care un grup de populaţie declarat *inferior*, rămâne izolat şi constrâns la legături matrimoniale închise, potrivit situaţiei lor sociale. Nu e vorbă, că mi se spune că aici n'ar fi vorba de „ţigani răi" — ceea ce nu înseamnează, totuşi, că faptul e mai puţin grav, fiindcă, situaţia socială a românilor este de aşa natură încât nu exclude o asemenea posibilitate. Nu trebue să surprindă pe nimeni această apropiere: populaţia românească de pe aceste plaiuri, are soarta populaţiilor de baştină, împinse în locuri mai puţin ospitaliere. Inrudirea ca grad de mizerie are o singură consecinţă: pierderea demnităţii. Chiar între Pătaş şi Borloveni se observă acest lucru. Pătaşul are o situaţie economică mai înfloritoare, ţarini mai întinse. Locuitorii acestui sat sunt mai avuţi. Pătăşenii au şi „moşii" mai bune. Dar ei par şi oameni *mai de omenie*, în sensul că aspectul arhaic în apucături e mai atenuat decât la populaţia satului Borlovenii-Vechi. La o astfel de treaptă, fireşte, e mai greu să aspiri, când eşti declarat ţigan... Şi totuşi, trecutul acestor două populaţii îngădue această strânsă relaţie, până încât a se întâlni, sporadic, cazuri de amestec de sânge...

Asupra obiceiurilor de peste an în cele două sate: Impresiunea lăsată de rândurile ce au urmat, nu se curmă brusc, intrând în obiect. Ba, din contră: ele primesc confirmarea logică şi psihologică, datorită pe deoparte, cum am mai spus, fie caracterului geografic, fie provenienţei relativ recente a locuitorilor din cele două sate.

Intr'adevăr, caracterului izolat geografic, face ca aici să se surprindă anumite trăsături în tradiţie, nemaiîntâlnite sau puţin întâlnite în altă

parte. Ca de ex.: atunci când e vorbă de o anumită *reacţiune* ce o îndeplinesc *junii* când sunt în faţa unei inovaţii din devieri de tradiţie, la nuntă, spre a da numai un exemplu. Iar faptului că locuitorii sunt relativ recenţi aici, s'ar datori între altele nedeplina lor fixare în cadrul tradiţional aşteptat de oricare dintre noi. Fiindcă, precum se arată, colindatul apare slab reprezentat, iar ritul de scormonire a tăciunilor din vatră, lipseşte, ceea ce ne-ar îndreptăţi să renunţăm la o venire a lor din părţile de S. E. oltene. Aşa că, în dreptul umblatului cu steaua, irozii, cerbul, (capra, ţurca, brezuia), sorcova se poate trage câte o linie în semn de lipsă, ceea ce nu ne-ar indica numaidecât o anumită direcţie de venire a lor, cât mai degrabă de o combinaţie de elemente populare ce nu-s încă pe deplin cristalizate, rezultată dintr'o dislocare.

E interesant că din acest punct de vedere, nici Anul Nou şi nici Paştele nu fac excepţie. Ceea ce se poate afirma însă, e că Sf. Gheorghe se răsfrânge tradiţional de aşa natură, încât ne duce vrând-nevrând la concluzia că ocupaţia creşterii vitelor a fost dominantă pentru trecutul acestor locuitori. In această privinţă ar corespunde unor impresii de apropiere cu populaţiile desprinse de viaţa de munte-deal. Este însă un inconvenient, şi anume. acela că nedeele, rugile, hramurile sunt aşa de bine reprezentate — sunt aşa de ataşaţi acestor practici, încât, ii situiază pe undeva pe aproape de Banat sau chiar în Banat, dacă nu cumva, nu ar fi să vedem în ei, cum am spus şi mai sus, o combinaţie de elemente eterogene ca provenienţă, neîndestul de bine cristalizate ca întreg propriu-zis.

„Tot satu cu zănatu"

Crăciunul, Anul Nou, Boboteaza. Cu toate că e aproape de necrezut, se poate afirma că în Almăj nu se colindă [4]. Nici *Vasile Popoviciu*, parohul Pătaşului, care a făcut *monografia comunei Pătaş* [5], nu are mult de spus cu privire la colindat. Fără îndoială că chestiunea nu e tocmai uşor de deslegat. Să nu fi fost niciodată mai mult decât astăzi din acest punct de vedere, în aceste două sate? Noi înţelegem că fizionomia folclorică a diferitelor părţi din ţara noastră, e inegal repartizată; că în unele părţi predomină anumite aspecte şi rămâne ca în acestea să găsim caracterul dominant — folcloric — şi deci şi spiritul colectiv. Dar nu numai la Crăciun, ci şi altă dată, şi cu alte ocazii, vom avea prilejul să constatăm un fel de *sărăcie* folclorică în aceste două sate. Ceva măcinat, ca un fost vârf de munte, supus agenţilor disolvanţi: grohotiş de poale, peste care planează ceva inform, neprecis. Centrul conservator spiritual, e deplasat în prăznuirile ce se fac la unele rugi! Aşa că, la Crăciun, în cele două sate, cu *steaua* nu se umblă. *Irozii* nu se fac aici, ci vin din altă parte. Tot astfel cu cerbul, (turca, brezaia). Sorcova nu se obişnueşte şi nici cu ursu, nu vine nimeni în sat.

Din această lipsă, în sărbătorile Crăciunului, putem desprinde abea următoarele linii, care au drept scop să încadreze tradiţional momentul acesta în cele două sate. La *colindat*, dacă se poate spune astfel, în noaptea de ajun, pleacă şi aici, trei categorii de colindători: copii, cei de curând căsătoriţi şi junii. Aceştia se adună la un loc prin „piaţ", n'au o casă a lor şi nici pe departe, în acest timp, organizaţia lor. Ei se strâng, avându-se în vedere înrudirea de sânge, vecinătatea şi prietenia. Adaog că se constată cum şi în aceste două sate se mai menţin anumite conflicte, provenite din nepotrivirea de *vârstă* [6]). Nu e vorba, că cei mai mici, pleacă mai devreme, iar cei mari, mai „amânat". Se specifică, apoi, că junii cântă la fereastră şi numai noaptea târziu când aceştia s'au *îmbătat*, iau „tîrşuri şi n'e bat", spun copiii". Nu ne suferă pre piaţ, se bat şi n'e mân'acas". Se'nţelege, copiii nu dau ascultare acestor avertismente aspre, nicidecum.

Felul cum înţeleg să-şi petreacă junii, în această noapte, e semnificativ pentru gruparea lor ca feciori. Ei nu mai dau pe-acasă în această noapte, până la ziuă: stau pe unde-s „fec'e mari" —*.întrucât acestea rămân pe la casele lor şi numai cele mai tinere, pleacă cu copiii la colindat.* E vorba de fetiţele care n'au intrat la joc. Că ce fac ei, ce nu fac pe la „fec'e", nu e greu de ghicit [7]). Destul că la colindat, ei nu joacă fata gazdei — în schimb, aşa cum s'a arătat, nu este exclus, ca ei să se îmbete, să se mulţumească alungând copiii, şi ca până la ziuă să nu mai ştie de ei, mergând la „fec'e".

Se observă la căsătorie un stadiu precoce: la vârsta de 16—18 ani, tânărul trece în rândul ce-

---

[4]) v. *Emil Petrovici*, op. cit., p. 40. [5]) v. Publicată în Caransebeş, 1914.
[6]) v. şi strigătul peste sat, în cele ce urmează. [7]) Vom vedea din acest p. d. v. *căsătoria*.

lor cari aparţin de drept societăţii oamenilor gata de-a întemeia o căsnicie, pe când, la colindat, merg până la 28—30 de ani. Se constată deci această ritmică în viaţa socială, necorespunzătoare cu mersul în succesiunea epocilor, care trebuesc să corespundă anumitor evenimente din viaţa publică, legate organic de *vârstă* [8]).

Copiii, după ce-şi fac câte un „bît" frumos, se strâng pe „piaţu-ăl mare", de unde pleacă, câte „patru-şinş'" în rânduri. Se zice: „hai în colendă"! Ajunşi la gospodar, în curte, întreabă: „primiţi colindători"? Ei zic: „primim"! Şi atunci încep să cânte cântece „de-ale lu Isus".

Junii încep să cânte prin „piaţ" — după care, am spus, se duc şi ei „pre la oameni". Seara-s „slobozi; n'are să-i oprească jîndari... îs mulţ în ajun". Junii se simt laolaltă în ajun şi se cred slobozi să facă ce vor, sfidează chiar şi autoritatea publică. Numai că, pentru a nu decădea, le lipseşte un minimum de *organizare* a unui drept pe care-l simt instinctiv că-l au în Ajun. In felul acesta, nu e greu, ca ei să degenereze în conflict cu ordinea publică, ori cântând prin *piaţ*, ei să se afle 'n treabă. Semnificativ mi se pare pasagiul din *Popoviciu* [9]) unde spune: „Colindătorii sunt aşteptaţi de săteni cu drag, împărţindu-le colaci, bucăţele de carne şi cârnaţi mici; alune, cucurudz, pe care unii le pun în ciur, din care le aruncă peste colindători şi aceştia le adună de pe jos, astfel că de multe ori, cei mai mulţi când merg acasă şi caută ce au adunat în traistă, la lumină găsesc în loc de cârnaţi şi câte patru-cinci c...ţi de porc".

Procedeul magic — rit de fructificare — al colindătorilor, de-a merge drept la foc, şi de-a împărţi cărbunii din vatră spunând: atâtea oi, atâţia porci, atâtea vaci!... ş. a. m. d., de care aminteşte Popoviciu, în *monografia* sa, nu mi s'a mai relatat de nimeni ca fiind în uz. Şi nici de obiceiul de-a umbla între Crăciun şi Sfântul Ion cu „Şerbu" [10]), nu mi s'a mai putut da vreo relaţie pozitivă... ca o datină ce nu mai e în fiinţă şi nici n'a fost în aceste două sate. Doar la Bobotează, dacă mai vin cu „şerbu" — şi numai în *ultimul timp* — de prin alte sate, — mai ales din Rudăria.

Dintre colinzi abea mai supravieţuesc ca acestea:

„Azi îi ziua lu Ajun
Mîine-i zîua lu Crăş'un
Că s-o născut fiu sfînt
Fiu sfînt şi pre pămînt!...
Şi-n ş'er l-o ridicat
Pre trei stîlpuri d'e arzint
Şi frumos l-o -mpodobit
Tot cu stele mărunţele
Şi cu luna printre iele.
Sfîntu soare unde-mi rază;
Rază-m cruş'e la fireastă
Să-m fiţi gazdă sănătoasă..."

*

„Crăs'un'e, moş bătrîn'e —
Saltă cu noi bin'e.
Crăs'un'e ai ven'it cu n'ea mare —
Să n'e-adus şi-a primăvară
Cu florile 'nflorite
Cu lumea veselă şi cîntătoare
Şi păsări sburătoare... [11]).

In altă ordine de idei, Crăciunul ca zi mare, opreşte şi aici atenţiunea omului şi formează prilej de introspecţie colectivă, în legătură cu viaţa sa. Locuitorul la această zi mare, mulţumeşte lui Dumnezeu, c'a ajuns şi Crăciunul. De aici petrece un an întreg, care s'a scurs şi scrutează în viitor un nou an. Bine înţeles, la aceste sărbători se şi petrece. Mai întâiu nu trebue trecut cu vederea anumite mâncări — specifice — din care se înfruptă nu numai cei din familie, ci şi parte din vecini, neamuri, când fac de ex. „*borîndău*", un fel de pomană, ce se mai cheamă şi „moşi". In vorbire directă: „faş'em *borîndău*, ţîpăm carne, fărină, să-ngroşiază şi-mpărţim cu colac la veş'ini şi neamuri, de pomană". Aceşti „moşi", nu se fac numai la Crăciun, ci şi la Sîmpietru — la Sîmţi, iarna — pră postu păresimilor. Numai că, la Sîmpietru fac moşi „cu colaci cu brînză şi cu miere de sîmpietru, pe când la sîmţi, iarna, moşii se fac din „colaş' cu cocoş, cu crumpei, că-s de post"...

Prin aceste câteva aspecte putem contura una din cele mai mari sărbători de peste an — aici fără linii, fără contur distinct; în alte părţi, însă Crăciunul în complexul tradiţional al vieţii dela

---

[8]) „*Dzîoa umblă părintîli prin sat. Sara umblă toată lumea-n colendă*". [9]) Op. c., p. 71.

[10]) *Em. Petrovici*, op. c., p.41.

[11]) Dela *Iancu Stingu*, din Borloveni, de 15 ani. Ştie carte. Din această din urmă colindă, se vede aspectul palid al Crăciunului ca moment tradiţional, peste an. La Crăciun, Anul nou, dealtminterea ca şi la *botez*, vin de cântă pe la case „cinc'eşe dumn'ezaleşti".

țară, e un moment culminant. Fără prea mari rezultate trecem la „Sîn-Văsii" și Bobotează (Boc'edz). In noaptea de Anul Nou, tineretul mai ales, este stăpânit de anumite credințe, în legătură cu viitorul soț, mai rar partea bărbătească, cu viitoarea soție, când pun sub farfurii: bani, râze, așternut, oglindă, cărbune etc., și când una dintre fete care vrea să-și afle norocul, ridică, se zice că „zgodzeșc'e"; la care-i pică oglindă sub farfurie, însemnează că viitorul soț e frumos. Cărbune însemnează că viitorul soț, e negru ca tăciunele, sau de-adreptul țigan. Cine află sub farfurie bani, viitorul soț îi va fi bogat; așternut, n'are'ncălțăminte, „tuflăgos". Pe la unele case se mai și petrece, în sensul că se mănâncă și se bea. Toate aceste credințe fac parte din substratul magic de gândire al poporului.

Doar la „boc'edz" și numai în ultimul timp, mai umblă cu „șerbu", — obiceiu cunoscut în alte părți, sub denumirea de: capra, turca, brezaia. Cei ce umblă cu cerbul, vin de prin alte sate, în cazul nostru din Rudăria. Am putut constata că unele obiceiuri, în partea locului, trec, spre a fi îndeplinite, în seama țiganilor. Aceștia merg și la colindat, iar paparuda e practicată aici, exclusiv de țigani.

Patruzeci de sfinți. — Buna Vestire. — Sfântul Gheorghe. — La sărbătoarea celor Patruzeci de Sfinți, („mociniș") locuitorii din cele două sate obișnuesc să serbeze tot în felul praznicelor despre care vorbim și în altă parte; adică, fac și acum „moși" cu zămiski, crumpei și cocoș". Cartofii fierți și curățați se pun astfel „pre zămișki" și se împart. La acest praznic, făcut în cinstea celor patruzeci de mucenici, ia parte familia propriu zisă, prin gazda casei cu cei ce dăruesc și dăruiții, care sunt cam tot aceeași dela praznice. *Moșii* sunt împărțiți între cei mai apropiați ai casei; se mai împart la „veșini" și la „neamuri"; la moașe și la nași. Aceștia intervin constant de atâtea ori, de câte ori interesul familiar este depășit.

Cu cei care nu stau în legătură de bună vecinătate — sau scurt, în raporturi normale, nu fac schimb. Considerația pe care o dă respectiva familie, celorlalte în felul arătat, o are și ea la rândul ei, după aceleași norme, ce se moștenesc din generație în generație.

In afară de *moși*, sătenii obișnuesc să aprindă focul în grădină, în credința că fumul face bine la pomi. Mai țin de nu mănâncă decât „pieșc'e". Tot astfel la *Joi Mari*, fac focu-n grădină, în același scop — pentru curățire și roadă la „moșîie".

Sfântul Gheorghe, coincide în cele două sate, cu suirea oilor la sălașe — dar Sfântul Gheorghe („Sîngiordz") coincide și cu puterea primăverii, când codrul înverzește. Populația, ca un rest de cult al vegetației, aduce pe la case „frundză verd'e d'e fag". Copiii, mai ales, se duc de o aduc din pădure și o pune „de-arîndu pe la țițîni la uși și la ferești"; înțelegând oamenii, că așa au *pomenit*... Nu mai vorbim, că pe cel cu numele Gheorghe îl sărbătoresc cu „uspăț cu răkiie". Și în această zi, se petrece un fel de schimb — un fel de praznic de Sfântul Gheorghe: „faș'em coieș, cu caș cu dzăr — îl dus' la veșini într'un tăier". Și se petrece același lucru: întorc și ei în același chip. Duc *numai* o felie de „dzăr scos din caș și cu caș". Dacă-s mai mulți, cum ne și putem aștepta, o împart între ei. Atâta că, duc la „tot veș'inu cîte una" — dar și aici se petrece același fenomen ca și la patruzeci de sfinți, ca și la praznice: schimbul se face între un cerc de vecini și neamuri, cu care ocazie, se au în vedere și morții, întrucât, care au oi dau caș, care nu, „alceva".

Vedem astfel, că la sfântul Gheorghe, în partea locului, se fac de asemenea „moși (cu caș")... întrucât, e vorba că, așa cum am spus, ziua coincide cu suirea oilor la sălașe, de unde aduce laptele, sau de-adreptul caș pregătit pentru a fi împărțit. Deci, coincidenței cu înverzirea codrului, datorăm arborarea vegetației de fag pe la uși, ferești; coincidenței cu suirea oilor la sălașe: pregătirea cașului pentru împărțit la rude și vecini. In plus, sărbătorirea onomasticei, este un fenomen, cu mult prea cunoscut spre a a mai insista asupra lui.

Dar, datina la care se ține mult, e în legătură cu suirea oilor la sălașe; cu măsuratul și mulsul laptelui.

(La suire — adesea — se strâng doi „ortaș", care voiesc să facă „pîlc").

Când suie oile la sălașe, atât Borlovenii, cât și Pătășenii obișnuesc de pun toporul la pragul pe unde trec — să le păzească de „răle". Mieii sunt despărțiți — oile merg la păscut; ca pe la 12 să le mulgă. Atunci păcurarul aduce un „creang de tufă", gospodina mai „faș'e cîta colac acolo-n *țăst*". Dimineața se duce de-l face și când vine, e tocmai gata „cîta tîrj dă fag", unde pune colacul. In tot timpul cât oile se mulg, colacul stă în „tîrj", cum se zice, sau în „creang" de tufă de fag. Colacul spre a fi atârnat în creanga de fag, se 'nțelege că e cu gaură în mijloc. El e pregătit de că-

tre femei acasă, care îl duc la stână cu această ocazie. Lângă colac se mai află un fel de unsoare şi un fir de lână roşie: „dzîş'em că-i *ş'ercă*". Se mai obişnueşte, deasemenea, usturoi, leuştean, „salcă". La oi la sălaş, păcurarul este acela care aduce „frundză verde" la uşa strungii, rămânând ca numai după masă s'aducă şi acasă din această frunză.

Când s'apucă de muls, unge oaia „pre cap, aşa prin la coadă", iar când s'a „dă-muls" oile, ia „aşa din lapte şi faş'e colac". După toţi informatorii urmează *ruperea colacului*. Dar în timp ce după unii acesta se rupe sub pulpa oii, după alţii, colacul se rupe în aşa fel, că unul stă afară de strungă şi alt păcurar, înlăuntrul strungii — şi rup colacul... *Barbu Franţ* [12]) ne informează că colacul este luat din creanga de fag şi după ce s'au terminat oile de muls, la ultima oaie, se bagă colacul sub pulpă şi trag doi inşi de colac; unu'ntr'o parte, şi altu'ntr'altă parte. In partea cui rămâne mai mult colac, „ala spune că trăieşte mai mult" [13]).

Când pun colacul spre a fi rupt, aşa cum s'a arătat mai sus, şi înainte de a trage de el, zice unu: „cucu"; celălalt „răscucu" şi trag... După ce au terminat de muls şi de rupt colacul, se strecoară laptele — la colibă — văd cât au aflat la „dzîo-aia"; îl măsoară şi atunci ştiu ei cât lapte au oile când le dau la „pîlc".

Urmează, ca un corolar al acestui eveniment însemnat, alt moment, final: când femeile dau de pomană în sănătatea *„marhi"* — săvârşindu-se împărţirea feliei de caş, descrisă mai sus, între vecini şi neamuri. Poporul spune pe drept cuvânt, că dă acestea în sănătatea vitelor. La sălaş, se face deasemenea un banchet la care iau parte gazda şi păcurarii. Şi nu se scapă din vedere, că după ce păcurarii mulg oile, să tragă cu armele — împuşcând — peste oi şi vite într'un scop bine determinat. E ceea ce neamţul numeşte: *„Abwehrhandlung"* — practică magică, de alungare a spiritelor rele.

Sân-Toader. Pân'acum — privitor la Sân-Toader, în partea locului, cunoşteam anumite credinţe, pe care le observă locuitorii, de frică, ca nu cumva, caii lui Sân-Toader, să-i pocească. Se feresc să nu „lucre", mai ales lucru *„mueresc"* [14]). Tot de aceste credinţe se ţine şi obiceiul după care, fetele în aceste zile, îşi spală părul cu *unghia caprei* şi cu *oman* — ori cu mugur de plută; când fetele îşi scurtează părul şi-l duc într'o plută să crească mare şi frumos. Tot astfel se procedează şi cu animalele, în deosebi cu caii. Li se tund coama, coada; *aici însă nu mai fug cu ei, adică cu caii „pră piaţ", ca la Bozovici*. Tradiţia sub această formă, se prezintă redusă la alte forme, pe care le vom releva.

Sân-Toaderii sunt ţinuţi nouă zile. Zic, sub aspectul suprestiţios, Sân-Toaderii sunt mai cunoscuţi; s'a stăruit mai puţin asupra celor ce vom căuta să arătăm mai jos. Intr'adevăr, informaţiunile ce le primim, sunt unanime în a recunoaşte că în aceste zile, mai avem de-aface şi cu „lume multă" —cu deosebite împrejurări, pe care le vom aminti la locul lor. In această zi, tineretul obişnueşte de se *„ţuţue"* — fără plată, în *„vîrtej"*, cu care ocazie, fetele se sue şi băieţii le „ţuţulă".

Obiceiul acesta este cunoscut şi în alte părţi locuite de Români; şi este destul de răspândit, şi în afara graniţelor noastre [15]). Aceasta n'ar fi un motiv pentru a nu ne da seama mai de aproape, de felul cum se prezintă obiceiul în Borloveni şi Pătaş. Vârtejul se face înfigându-se în pământ un „pociumb" găurit la mijloc..., care are un zăvor de fier, la care se ataşează o prăjină cam de 5—6 m de lungă. Prăjina se cere să fie tare. La aceasta, mai vin bătute patru „cun'e"; două de-oparte şi două de-alta, la capătul prăjinii. Acesta ar fi *„scrânciobul"* din alte părţi sau *dulapul*, cum i se mai zice. Odată vârtejul gata, se'nţelege că vin fete şi „feciori" — tineri şi bătrâni, care laolaltă, formează, precum relatează informatorii noştri, „lume multă".

Vârtejul, ţine toată *„Săptămâna albă"*, dar zilele

---

[12]) De 32 ani. Croitor în sat. Ştie carte).

[13]) Important ni se pare a releva faptul, că la *Popovici* copiii şi cei mai tineri se împart jumătate în strungă şi jumătate afară de strungă. Fiecare trebue să pue mâna dreaptă pe colac, şi când cei din stânga strigă „cucu", cei din afară răspund de trei ori: „răscucu", fără ca să se mai amintească faptul că în mâna cui rămâne mai mult colac, trăeşte mai mult. Afară de asta, nu sunt nici douzeci şi patru de ani de când avem informaţia, că la al treilea colac se lua mielul cel mai tânăr şi se împodobea frumos cu flori. Cei dinlăuntru ţineau mielul în uşa strungei, în aşa fel, ca să vie cu capul „spre uşe". Tot aceştia-i puneau colacul peste cap strigând iarăşi la cei din afară, „cucu" şi primind acelaş răspuns: „răscucu" — când mielul este însfârşit, tras prin colac. Această trecere a mielului prin colac, se face de trei ori (a doua oară mielul este întors invers, de către cei de afară, cari, repetă la rândul lor „cucu" şi ceilalţi răspund „răscucu" Ruperea colacului sub oaie, după relaţiunea dată de *Popovici*, se face nu *numai* după acest rit al *trecerii* mielului prin colac, cu repetarea de trei ori a răspunsului: „cucu", „răscucu". Iată-né deci în faţa unui rit magic de fecunditate — relativ bine cunoscut — dar, cu vremea, din ce în ce mai ameninţat cu dispariţia.

[14]) v. *Em. Petrovici* (op. c., p. 43). [15]) v. *D. Zelenin*. Rusische (ost-slavische) Volkskunde, 1927, p. 352.

indicate pentru distracţie, sunt: Duminica, Marţia, Joia şi Sâmbăta. In această ipostază a obiceiului, tineretul se sue, iar 2—3 copii, se bagă între vârtej şi învârtesc. Ceilalţi, fete cu băieţi, se „cară" (în termeni locali). E lumea lor. Când se dau jos, băieţii mai „pişcă" fetele şi se îndreaptă cu ele care 'ncotro, „de mînă".

E drept, că mai ales, partea femeească, în aceste zile, e mai mult sub tirania pretinşilor cai ai lui Sân-Toader; de-aici, şi caracterul profund superstiţios ce se dă acestor sărbători de către cea mai mare parte dintre noi. Insă, spre a determina cu adevărat caracterul sociologic al acestei sărbători, va trebui să mai insistăm: chiar exceptând *vârtejul* — devenit cunoscut ca un rit de lustraţie prin *aer* [16]) — când copiii, junii, în aceste zile fac vârtej cu lanţ în vreun dud cu creangă plecată. Când, la nevoie se iau lanţurile de pe la care, şi ei nu se lasă până ce nu fac *vârtej*.

La această distracţie anuală, deşi iau parte mai ales tinerii, nu arare ori se vâră şi cei de curând însuraţi, fără însă, ca să se amestece cu junii; *„cei însuraţi se trag cu cei însuraţi; z'un'i să trag cu fet'e"*. Iată deci, una dintre cele mai pregnante deosebiri ce se fac în viaţa socială a borlovenilor şi pătăşenilor, când vârsta îşi are un rol mai bine precizat.

Dar, pentru a ne face o idee şi mai clară, privitoare la rolul relativ important ce-l deţine factorul vârstă în viaţa colectivă a celor două sate, Borlovenii-Vechi şi Pătaş-Caraş, va trebui să ne mai dăm seama de încă un moment însemnat-tradiţional, foarte însemnat chiar pentru noi: şi anume, de *strigarea peste sat*, care în partea locului se spune pe scurt „aori", după cuvântul de început al strigării însăşi.

Strigarea peste sat, face parte din obiceiurile răspândiute la poporul nostru. Nu e locul aici, însă, nici să desvolt problema acestui obiceiu atât de interesant şi cu atât mai mult nici să-i arăt *extensiunea geografică* — lucru care s'ar face, desigur, atunci mai ales, când s'ar urmări *anume*, această problemă. De aceea păşesc la redarea cât mai exactă a faptelor, întrucât viaţa etnic-naţională a celor două sate e relativ variată. Işi aşteaptă deci, fiecare nuanţă de suflet etnic, redarea sa.

Intre posturi, junii au obiceiul de-a *mărita fetele*. Pentru aceasta ei, în ambele sate, se adună mai întâiu în „cruş'ea drumului". Apoi se suie pe deal unde stau „cîta la foc" — pentrucă aici, ei fac un foc mare. Acuma fie ca să atragă luarea aminte, fie ca să poată pune în legătură cu vreo observaţie de ordin magic, destul că aici, ei se sfătuiesc un moment, pe „care cu care". Adică pe cine să strige cu cine. Parte din ei stau de ascultă — rămân în sat — aproape de deal. Aceştia recenzează critic (subiectiv-obiectiv), după interesul ce-l au, prin afirmaţii sau înjurături. Dacă s'au pus de acord şi asupra acestui lucru, se pregătesc de strigat. Pătăşenii se urcă pe dealul din apropiere. *„Dealul Cucului"* şi pe dealul *Tilva* [17]), iar Borlovenii, pe dealul *„Bujorului"*. De obiceiu, se împart jumătate. Asupra împărţirii dictează numărul, mai mare sau mai mic, de juni. Desfacerea lor în două părţi se face prin bună învoială. Destul că, odată gata, în formă dialogată, se angajează următoarea dispută între o parte şi alta:

— Aori-maori, mă...ă...ă...!
— Da ş'e ţi ţiie mă...ă...ă...!
— Da cum să nu-m fiie mă!
Că m-o mînat măre mînat mă...ă...ă...
Să fac pod d'e aor şi d'e-arzint mă...ă...ă...
Dela *Niţu Mengu* mă...ă...ă...
Pîn la *Izidor Bobaiţ* mă...ă...ă....
Să ia *Anton* pră Sofiia mă...ă...ă...

După aceea „prostrîgă" tot cei din „vîrvu" Bujorului: „o i bun mă...ă...ă"? Strigă la cei din sat. Dacă aceştia zic, că nu'e nimerit, răspund că „nu-i bun"... şi atunci „prostrîgă", cu alt băiat, ş. a. m. d.

Forma sub care se efectuează această strigare peste sat, este stereotipă. Ici colea dă însă loc la varietăţi, ca mai jos. Se menţine însă „aori-maori" ca şi întâmpinarea, iar când vine rândul ca să se completeze, are loc următorul răspuns:

„Da cum să nu-m fiie miie,
Că mi-s mic,
Micuc'el;
Nu mă văd, dintr'o urmă de purcel...
M-o mînat măre mînat
Tata ficiorului...
Să-i fac drum d'e-aor şi d'e-arzint
Să n-ajung la pămînt;
Pîn la fata lu...

Deodată cu toţii cer consimţământul celor din vale: „o fi bună mă...ă...ă"? Alţii îi înjură — care

16) *D. Zelenin* (op. c., p. 353) de ex., vede în acest obiceiu, un *rit agrar*: mişcarea la înălţime, ca şi săritul de pe scândură, simbolizează o rapidă şi mare creştere a plantelor. Apoi un simbol magic al puterii faţă de imperiul aerului.

17) Cei din Pătaş, împărţindu-se în două, unii pe un deal şi ceilalţi pe celălalt deal.

nu le convine, — alţii aprobă... Anul acesta, de ex. s'au strigat fetele cu feciorii care au rămas în sat, *care n'au vrut să iasă:* din diferite motive.

Strigarea se face de trei ori consecutiv, în trei seri. La Sân-Toaderul cel Mare — când se începe, pe la mijloc şi la sfârşitul Sân-Toaderilor. Mai frumos, este atunci când se termină Sân-Toaderii— adică zilele de *sân-toaderi,* fiindcă atunci ies mai mulţi feciori să strige peste sat.

Chestiunea se pune aşa: feciorii, prin strigarea peste sat, se simt îndreptăţiţi să mărite fetele. Cu această ocazie, ei *batjocoresc* fetele bătrâne, (care trec de vârsta de şaisprezece ani... şi pe care le mărită cu câte un „moş"). O altă categorie formează fetele care, nu numai că le-a trecut vremea de măritat, dar lasă de dorit şi sub raport *moral* — care n'au atâta *„omen'ie"*, cum se spune. Pe acestea nu le mai batjocorăsc, ci de-adreptul le *„măscăresc"*, în termen local. Adică, le fac de râs cumsecade, punându-le în rândul animalelor: cai, câini etc.

O derogare dela uz, formează cazul când feciorii au *„ş'iuda"* pe fete — care n'au vrut ele să se ducă după ei... Atunci, deasemenea, se întâmplă, că de-adreptul, le *măscăresc* cu dela sine putere. Dar atunci feciorii, se aşteaptă din partea rudelor celor prea batjocorîte, — în felul arătat, — la răzbunare. Răzbunarea se face prin ceartă ori bătaie. In tot cazul surprindem următorul simţământ: feciorii constituiţi în corp, potrivit vârstei, sunt în timpul când riscă, ca o poruncă — ei trec peste orice obstacol. Dela sine înţeles: obiceiul trecând marginile oricărui cod modern de conduită socială, ei au de lucru şi cu *„jăndari"* până când îndeplinesc obiceiul. Aceştia aleargă după ei. Informatorul nostru [18]), nu uită să menţioneze, că „jăndari curea după noi"; ba se'ntâmplă că chiar tata fetelor, le ieşea înainte şi le cerea socoteală.

De menţionat (şi de reamintit focul): am spus că el este aprins — poate pentruca să atragă atenţia celor din sat. El se face cu o „sarcină" două de pae. Mai aprind „gumie": gumă, opinci rupte „de pre motoare". In acelaşi scop, ei mai sună şi dintr'un corn de bou: ca să audă satul întreg, că ei au plecat şi ca să asculte la ei până strigă fetele... Intr'adevăr, noaptea iar iese toată lumea de prin case. Nu mai vorbesc de fete, acestea — unele scoase din răbdări ,le răspund feciorilor: să le „ţuce-n c.". Cât prvieşte faptul discordiei ce se află între autoritatea oficială şi cea a obiceiului, — avem de-a-face iarăşi cu un fapt des întâlnit: „d'e cîce ori i-o mascărit şi pre iei *primaru* ca să nu-ş bată joc de gloac'e"... dar feciorii, potrivit pornirilor, înfruntă cu îndărătnicie toate obstacolele, şi la Sân-Toaderi, toată lumea aşteaptă interesantul obiceiu [19]):

Inainte de a pomeni de *Marţea Vaselor* şi de *Joi Mari,* va trebui să ne oprim la lăsatul de post în vederea *Invierii Domnului. Evenimentul* acesta, în sat, îl marchează, în afară de lăsatul de sec, („zăpostit"), facerea de *„maimuş"* sau: *„comedze"*, cum zic ei. Maimuşii, nu sunt altceva, decât feciori *travestiţi.* Se'mbracă'n „ţoale domn'eşti" mai mulţi tineri; dela 3—4 la număr până la 30—40; mai ales când e timpul bun. Maimuşi se fac — junii, la lăsata secului de postul mare şi mic. In acest scop, se adună la unul dintre ei şi se fac: *mire* şi *mireasă* — fac, după cum spun ei „nuntă", în toată legea... Strânşi la un loc, fac în aşa fel şi-şi cumpără *„kipuri"* (obrazuri) întrucât, parte din ei sunt mascaţi. Pentru a părea cât mai de râs, îmbracă „kimeş rupc'e" — dela popă, dela dascăl, sau chiar dela *lăeţi* şi care au voal, în care îmbrobodesc mireasa, o fac *„govie"*... şi „nodojenie": mire. Acesta e cu „căş'ula" ruptă; cu „papuş rupţ", şi urmaţi de lume, pleacă pe drum: „doi cîte doi". Tânăra pereche e urmată de naş şi naşe — fin şi cumnat de mână. Când şi când, mascaţii se reped după copii. Dintre aceştia, care-s mai îndrăzneţi „strîgă" după ei: „maimuca papuca"... — iar maimuşii se întorc şi „cur" după ei. Copiii însă nu se lasă şi strigă în urma lor:

„Ou roşu-n cur la moşu
Ş'iapă-apă'n cur la babă!"
Sau:
„Ş'iapă albă-n cur la babă
Ou roşu-n cur la moşu" [20]).

---

[18]) *Imbrescu Lazăr.* [19]) Alte forme de strigăt peste sat:

— „Aori-maori mă!
— Da ş'e ţi mă?
— Da cum să nu fiie mă?
...că fata lu... s'ar mărita mă!
— După şine mă?
— După...
— Să trăiască mă...ă...ă...

sau:

„M'o mînat măre mînat, mă...ă...ă...
Iosif Moţ, *să fac drum d'e-arz'înt,*
pîn la An'esa Imbreştilor...,
(c'are şi iel un fiş'or) —
să n'ajungă la pămînt
pîn la fata lu An'esi Imbreştilor.

[20]) „Ş'e-i în lume, aia trebue să spui.." se încurajează informatoarea singură..

Maimuşii nu se leagă în tot lungul drumului numai de copii, ci şi de femei. Dar numai de cele tinere. Nu e vorbă, că ele se feresc de *maimuş'* — se feresc şi cei mai bătrâni — ei au în vedere mai ales copii şi femei tinere. De întâlnesc „fec'e" 'n drum, le „ţucă". Obiectivul lor principal este îndeplinirea cununiei. Se fac că se duc să se cunune la biserică (cel puţin, aşa „dzic") — în realitate, ei se duc la un pom şi acolo pun clopote în pom şi-l clatină — zicând că trage („traze arîngu"), clopotul, că se cunună...

Chiar se pronunţă formula sacramentală: „cunună-se robul lui Dumnezeu... cu roaba... şi îndeplinesc ritualul căsătoriei întocmai, fiindcă, au şi un *popă* cu ei. Mirele şi mireasa, se sărută cu adevărat... după care, se duc acasă şi „prînd" — de formă — în realitate iau o vadră de apă şi se duc la râu, însoţiţi de tot alaiul, care se strânge de prin sat. Au un căuc, şi în continuarea îndeplinirii ritualului căsătoriei, aici mirele toarnă *goviei*[21]). Aceasta face în aşa fel, încât nu se lasă — desface pumnii şi pune pe mire în încurcătură. De necaz, mirele zice că nu stă cu ea. Vine rândul *goviei* să-i toarne. De se întâmplă de-l prinde, şi-i toarnă, însemnează că „stă" împreună; „ie al iei!" Şi astfel, se duc prin sat, merg şi pe la cei mai bogaţi, cu care prilej, mai beau „cîta rakiie"... Spre seară, se desbracă, iarăş intrând în normal. Ca maimuşi, astăzi, iau parte bărbaţi de 30—40 de ani, precum şi tineri sub 30 de ani. Mai înainte, mi se spune[22]), că luau parte şi bătrâni. Au *măşti* de carton — cumpărate. Au însă şi din cele făcute de ei, dar după modelul celorlalte.

Acestea sunt semnele premergătoare zilei de Paşti, când nu vom înregistra nimic de seamă sub raport magico-religios, afară de acest obiceiu al măimuşilor, element tradiţional precreştin, deşi a decăzut şi aceasta la simplu joc distractiv, el totuşi, s'a salvat pe această cale traducând în termenii arătaţi, parte din semnificaţia originară — întrucât, ***mireasa,*** ca mod de reprezentare a unui rit de ***fructificare,*** nu e un caz izolat[23]). Se întâlnesc şi în alte părţi: „die Braut ist geradezu zur Maske geworden und tritt nun als Maibraut und als Fastnachtgestalt auf". Intră deci, în categoria obiceiurilor de primăvară. De-aici, cu toate că *măimuşii* din partea locului sunt trecuţi neobservaţi, în cea mai mare parte, de cercetători anteriori, ei au din acest p. d. v. o importanţă netăgăduită, ca o datină ce a rămas până astăzi neîmpiedicată de biserică sau, din partea oficialităţii — prezentând un conţinut magico-religios inofensiv. Obiceiul s'a salvat dela pieire, graţie laturei sale distractive şi glumeţe... Intr'adevăr, în sat, obiceiul acesta trezeşte haz şi este privit cu drept cuvânt ca un fel de *teatru.* Semnificaţia magică a ritualului poate da loc, totuşi, la diferite interpretări.

Intre sărbătorile mari, sunt unele de mai mică importanţă, care au un caracter limitat; când nu se lucrează, şi când se observă anumite practici, care au de scop evitarea răului din toate p. d. v. Acestea sunt practici ***pasive*** sau ***apoteuctice*** şi fac parte astfel, din categoria riturilor cu caracter ***profilactic,*** ce au drept scop, cum spunem, ca să ferească omul de influenţa nefastă a forţelor oculte, aducătoare de primejdii[24]). Lumea satelor le dă totuşi, oarecare importanţă, mai ales partea femeiască. Aşa avem ***Marţea Vaselor:*** „atunş'ea se spală vaséle că tună pră post". Acum mâncările nu mai sunt pregătite cu grăsime; ci cu untdelemn („zaiş'in"). Ori ca spre pildă, ***Joi Mari,*** când „tot natu" la ***morţăriie*** aprinde câte un foc de circa $^1/_2$ m., cu care ocazie, copiii săraci primesc pomană: colaş', zămiski—cîtă lumină şi cocoş" (flori de porumb)—pe care, cea mai bătrâna din casă le aduce într'o traistă. Copilul cu această ocazie, zice „bodaproste"! Şi în scurt timp, bietei femei nu-i mai ajunge, necum sa-i mai rămâe din darurile aduse... In felul cum se arată, mai sus, avem de-a face cu o formă străveche de cult al morţilor — mai ales, că suntem în săptămâna Paştilor; e deci lesne înţeles acest moment. Focul se face din scândurile, cari n'au atins pământul niciodată, la mijloc fiind credinţa că pământul este înegrit de păcatele oamenilor. Focuri se mai fac, după cât sunt informat, pe la sălaşe „prin plaţuri". Focul ca mijloc de curăţire, ca mijloc de purificare, începe să fie din ce în ce mai puţin practicat — mai ales, din cauză că s'au întâmplat cazuri când copiii sărind peste el, au luat foc...

Atât ***zăpostitul*** cu travestirea în ***maimuş,*** cât şi ***Marţea Vaselor, Joi Mari,*** arată că ne apropiem de ***Inviere.*** Cum se sărbătoreşte învierea în cele două sate? Incă de Sâmbătă noaptea, se face focul în „năvliia" bisericii... în grădină. Pentru aceasta,

---

21) v. aci nunta. 22) *Iancu Stingu*, (Borloveni), ştie carte, 4 cl. primare şi *Dumitru Betila* de 14 (Pătaş), ştie carte.
23) v. *P. Geiger:* Deutsches Volkstum in Literatur und Brauch, 1936. p. 82. 24) *Eugén Kagarov.*

tineri ne 'nsuraţi sau de curând căsătoriţi, umblă cu „caru" după lemne prin sat, cu cari vor face foc după biserică [25]). Aici, pe lângă acest foc se vor strânge moşi, babe, ce stau la „păzit", în sensul că păzesc mormântul Domnului. In acest timp, Vineri, junii se pun *cătane* [26]) în chipul ostaşilor cari au străjuit mormântul Mântuitorului — în număr de patru. Aceştia, câte unul în fiecare colţ de masă, fac cu schimbul. Odată cu lemne de prin sat, ei mai adună şi ouă, pentru ca în timpul când păzesc, când fac joc, ciocnesc ouă roşii.

Mi se spune că la păzit, fetele nu iau parte; că nu le lasă părinţii, sunt însă destui inşi, ca să formeze totuşi, o adunare variată. Stau pe lângă foc, se împing şi se trântesc — aici fiind mai mulţi tineri (afară de fete mari). Acestea vin la denii. Stau pe lângă foc. Vorbesc. Sâmbătă dimineaţa, după ieşire, bat toaca prin sat (din noapte) — şi dimineaţa pocnesc. Pocniturile, le dau cu *„pivă"* [27]), la care întrebuinţează *„prau"* [27]), „tăc'itn'e, cărămidă" — semn ca să vină lume. Dimineaţa, vin şi fete şi femei în vârstă şi fac cu toţii focul aşa de mare, ca să se vadă toată „avliia" bisericei...

Ies cu crucea, cu Domnul nostru Isus Cristos răstignit şi opresc pe la „cruşi", pe la „corn'"; ba merg cu toţii în felul acesta pe la toate *bunarele* [28]), unde binecuvântă părintele stropind cu busuioc.

După ce s'a terminat, cu toţii merg acasă. Aici, copii, fete şi bătrâni, ciocnesc ouă roşii: merge pe sparte — care ou rămâne spart, se ia din partea celui care a reuşit să-l spargă. Fac astfel şi câte 20—30 de ouă şi în special se caută ouăle tari. Ciocnirea ouălelor roşii ţine două zile. A treia zi nu se mai ciocnesc ouă roşii... Şi ca un fapt de consecvenţă, întrucât suntem într'o regiune unde cultul morţilor joacă un mare rol, a doua zi de Paşti, „mai iese cu *litia* la *morţarie* unde tot natu-ş scrie pe o hârtie toţi morţii, pe care-i pomeneşte preotul. Şi de-astă dată, femeile sunt acelea cari duc de pomană morţilor la cimitir. Ele se duc la morminte şi pun ouă — acolo — dă de pomană: „să fiie lu"... şi dau câte un ou, două, şi pentru cei trecuţi la cele veşnice.

De notat pentru magia acestei sărbători că în tot timpul Paştilor, în aceste părţi, nu e obiceiul să se *ude*... şi nici la strânsul feciorilor — bătrânilor, în jurul focului, în curtea bisericei, nu ni s'a relatat alte obiceiuri ce se întâlnesc în alte părţi, ca de ex. în unele locuri din ţinutul Moţilor ori prin judeţul Mureş.

Invierea aici, este una din acele sărbători care a i butit în cel mai mare grad să îndepărteze alte obiceiuri mai vechi şi să-şi menţină caracterul strict *religios*. Cele câteva încercări de strâns de lume, sunt pe de-a'ntregul în nota *creştină*.

Va trebui să aşteptăm o săptămână: Marţi după Paşti — ca să avem un nou prilej de a surprinde o datină din rândul celor ce ne preocupă. E *mătcălăul*, cum i se mai zice aici, când tinerele fete şi băieţi cam de aceeaşi vârstă, se dau veri — ori verişoare cum se spune în alte părţi. Aici: „tciz", „văr" „ortac", „furtat"; „pec'ni" — pentru băiat; „săstră"; „iederă; văruică", „foiofiea", „brăduţa", pentru fete.

Dar să trecem la obiceiul propriu zis: *Mătcălăul* se face la o săptămână după Paşti şi constă în faptul că se strâng unii cu alţii, băieţii de pe la 7—8 ani până la 16 ani — adică până când se însoară. Se strâng pe-acasă sau pe stradă şi au câte un ou roşu sau două pe cari le schimbă între ei. De cele mai multe ori, se strâng, sub câte un măr sau în cel mai rău caz, rup o creangă de măr pe care o leagă cu o aţă în formă de cunună prin care se sărută reciproc. După ce se sărută, ciocnesc ouăle (pe cari le schimbă între ei). Tot acum îşi dau mâna unu cu altul, şi se ţin: „veş'in", „furtatu", „văr", „tc'iz"; („cum vreai să-i 'dziş").

In afară de faptul că se sărută între ei prin creanga de măr şi-şi schimbă între ei ouăle roşii, ei mai au şi „cîta" sare'n mână şi ling unul dela altul, puţin aşa — după care ciocnesc ouăle... Parte din informaţiile primite arată că băieţii bagă mâinile prin creanga de măr făcută cunună şi astfel ling sarea... Acestui moment din viaţa lo-, i se zice *„văruikit"*, — când fetele şi băieţii se *mătcălăesc* [29]).

Fetele deasemenea iau şi ele sărbătoarea în serios şi fac în această zi, o cunună de „pom" cu flori de măr, şi „şed sub părec'e". Iau şi ele

[25]) Focul, e privit ca un element precreştin, ca un mijloc de alungare a spiritelor rele, folosit şi în alte părţi, cf. *M. P. Nilsson:* Die Volkstümlichen Feste des Iahres, Tübingen, 1914, p, 8—9, ca şi *W. Mannhardt,* care a arătat şi el că acest obiceiu, deşi e strâns legat de biserică (v. Wald-und Feldkulte, vol. I (1904), p. 502) îl raportă la o magie dinainte de Cristos şi e de pus în legătură cu mersul soarelui, p. 518.

[26]) Şi sunt aleşi mai mult dintre junii recruţi ori cari au scăpat de armată.

[27]) Praf. Piuă. [28]) Fântânile. [29]) A cărei etimologie, *Tiktin* o dă ca necunoscută.

„cîta" sare în mână şi când e să se mătcălească, ling amândouă din sare. „Ieu îi dzic iei *brăduța, veş'nia, săstra* — ia miie, iar-aşa"... La fel se întâmplă şi cu ouăle roşii, pe care le petrece prin cunună: al iei mi-l dă miie şi-al mieu i-l dau iei — dup-aia ling sarea — devin: „ortaca", „văruica", „săstra", cum s'a spus mai sus.

Cei mătcălăiți astfel se simt din acest moment buni prieteni. E o chestie de *„ortăşiie"* cum încearcă să motiveze poporul. Țin unii cu alții la necaz şi voe bună. Feciorii când umblă după fete prin sat — noaptea — se întovărăşesc pe baza acestui legământ, consemnat prin lingerea sării, prin schimbul de ouă roşii şi prin sărut. Acest legământ ține până la moarte.

Intre Rusale şi Sântoaderi, e o legătură ca de la tot la parte: Rusalele sunt „rupte" din Sântoaderi, după credința populară. Acest adevăr decurge din identitatea care există între riturile magico-religioase ce se observă la Sântoaderi şi Rusale. In Borlovenii-Vechi, în această zi, obişnuesc preotul cu poporul să iasă cu *litia* la „țarină". Pentru aceasta se face o cunună de grâu, pe care o scoate afară în procesiune cu *steagurile* dela biserică. Es epitropii, cântăreții şi după un tipic bisericesc stabilit, cântă până la locul cunoscut.

Locul acesta ales, se datoreşte unei întâmplări şi anume: poporul spune că a fost un om în Borloveni şi s'a dus cu caru la lemne, dar, s'a întâmplat că a căzut sub car şi de-aici, i s'ar fi tras moartea. Dacă ne aflăm în fața unui adevăr sau nu, este o altă chestiune, fapt este că poporul deseneazā acest loc, ca loc *rău* şi locul rău, este combătut ca peste tot, cu un lucru bun. Ideea colectivă leagă întâmplarea de acel loc, iar procesiunea se repetă an de an la locul indicat. Nu trebue însă, a ne mulțumi cu această relatare. In anul acesta, ne-am aflat chiar la această sărbătoare în localitate — dar procesiunea n'a mai avut loc, sub cuvânt că nu o să fie destulă lume pentru o ieşire la *țarină*. Poporul este cel mai interesat pentru aşa ceva, deoarece, de această ieşire se leagă ideea de rodire a țarinei, aflându-ne în fața unui anumit rit productiv de esență *agrară*, dar preotul, şi inițiativa slăbind, biserica în multe părți ca şi aici, nu mai susține şi parte din datinile ce-i fusese impuse de credințele populare, se desolidarizează din ce în ce de trecut. Dealtfel, preotul şi poporul din sat, într'o oarecare măsură, se împlinesc, prin acelaş desinteres față de fondul tradițional popular, datorită mai ales, unui cerc de cunoştințe neîndestul de desvoltat. Trebue însă a se ține seamă că sărbătorile, în cea mai mare parte, au caracter magico-religios — renunțându-se la ele, comunitatea se desorganizează singură sufleteşte.

La *Sînziene* (naşterea Sfântului Ion Botezătorul), poporul se duş'e la munc'e" — la un izvor cu apă „răş'e". Acolo, spun sătenii, că este un lac unde fac bae. Vin şi din alte părți. Ies acolo, unde au diferite distracții, între care şi muzică. Preotul face slujbă, aici fiind o capelă. Se face şi joc. Intre femei şi fete mai este răspândită credința în florile de Sânziene, pe care le fac cunună şi când fac bae, le bagă în scaldă. In acest sens este întrebuințată şi baia de rouă şi chiar în râu: rit de purificare prin apă [30].

Şi la Rusalii, ca dealtfel şi la Florii, *„să-nskimbă gloac'ili frumos"*; bucuria femeilor şi fetelor, e „să-nskimbe".

Nedee [31], *(Rugă); praznic.* Complexul folcloric se deosebeşte dela regiune la regiune; adesea dela sat la sat; de-acolo, în partea locului, zicala: *„tot satu cu zănatu"*... Şi în lumea celor două sate, sunt din vremuri îndepărtate, statornicite sărbători ce se țin în cinstea satului, când colectivitatea întreagă îşi serbează ziua. Sunt aşa numitele *nedee*, când se face *„rugă"*. Atunci este sărbătorit hramul bisericei... dar la această sărbătoare, ia parte toată casa — tot satul; trăind fiecare, în acelaşi duh creştinesc. Trecând la anumite lămuriri directe pe această cale, ne încredințăm de următoarele: fiecare comună — sat în partea locului, îşi are ziua sa fixă. Poporul din sat, explică acest lucru, în felul său, fireşte. Unii dintre ei văd la origine, o întâmplare: când a fost „odată" o „holeră" mare. Când „or fuzit oamen'i la munc'e — unde-or făcut rugăş'uni" — prin care mijloc, Dumnezeu s'a îndurat de ei. Că aceste rugăciuni au fost urmate de mâncări şi de-atunci, li s'au dat numele de *nedee;* pop.: „n'edzeie" — în amintirea locului şi timpului când a fost ospățul la „munc'e".

Aceste sărbători se țin cu punctualitate, chiar dacă în călindar, n'ar fi, — cum zic ei: „cruş'e roşiie".

Şi explicația populară îşi urmează cursul ei:

---

[30]) v. şi *descântecul* (în urmare) unde apa joacă un rol însemnat în magia vorbei. Capitol ce va urma.

[31]) Nedee > ksl. nedêlja: wochenmarkt = târg săptămânal. (v. *Tiktin*: Rum. Deutsch. wrtb. s. v.).

„ţiieşte care om ţaş'e" — în amintirea, când a murit lumea de „ş'iumă" [32]).

De *ruga* dela Prigor de ex. — sat vecin — se leagă următoarea povestire cu „Mihoi" [33]): „Mihoi a fost catană — „este", îmi spune informatorul... şi când vine din cătănie, n'are ş'e să mânînş'e. — O, Doamn'e ş'e să mănînc ieu, zice el? Atunş'Dumn'edzău de mila lui, într-o dzî o arat; într-o dzî o sămânat, şi două dzîle: una *copait;* o săpat întâiu şi-a treilea l-o-ngropat. O făcut moşoro'iu mare la iel — şi-a patra dzî l-o uscat... şi-n a ş'inş'elea dzî l-o cules şi iel. D-aia o dzîs Mihoi; o fost măreţ că Dumn'edzău lui l-o ajutat; că are şi iel cucurudz ca aielalţ. O jucat d'e bucuriie"...

Nedeea, potrivit celor spuse, este legată de ideea fertilităţii, a ajutorului, în vite, în sănătate etc.

Cu toate acestea, la Borloveni, nedeia nu se leagă de nicio întâmplare. Cât priveşte pentru Pătaş, o motivare precisă în acest sens — iarăş lipseşte: „fosta cu niscaiva vijoli şi-atunş' o prins praznic". Nedeea dela Pătaş de ex., (se ţine la Sf. Ilie), este aşteptată cu nerăbdare şi alcătueşte un moment însemnat în viaţa locuitorilor. Cu câteva zile înainte, se pregătesc cu toţii; vărue, mătură — în aşa fel, ca sărbătoarea să-i găsească cât mai liberi şi fără vre-o grije mai de seamă. In ajun, pătăşenii se văd dând zor la munca câmpului, în acest scop. In această zi (Sf. Ilie), aproape fiecare locuitor se pregăteşte de oaspeţi — *„goşti"* din alte sate vecine să le stea înainte, cu de-ale mâncării şi cu băutură, după care merg la joc. Se-nţelege; mai întâi merg la biserică. Destul că această vizită cu ocazia sărbătoarei hramului bisericesc, ia caracterul de obligaţie intersătească, cu aspect fix şi relativ nelimitat în sens obligatoriu. In ceea ce priveşte obligaţiile dintre gazdă şi mosafiri — „goşti" — spune informatorul nostru, că eşti *dator,* pe tot timpul cât ţine petrecerea să-i dai pat „ca la un ministru". Se 'nţelege, „ca la un ministru", însemnează că cei veniţi pentru o zi, două, din altă parte, se bucură din partea gazdei, de toată solicitudinea.

Această obligaţie pe care săteanul de aici o are faţă de goşti se bazează pe un fapt definit de reciprocitate, întrucât, „aşa, a făcut şi iel"; adică oaspele de astăzi, atunci când a fost rugă în satul lui... a făcut la rândul său la fel. De aici caracterul obligatoriu — de etichetă socială — pe care-l au vizitele între sate cu această ocazie. La această se mai adaugă şi alte fapte de o natură şi mai profundă. *Sofronie Băcilă* din sat din Borloveni, chiar ţine s'o sublinieze. Cei ce fac pe „goşti" la nedee, sunt deobiceiu, tot „cam n'eamuri şi prieteni în scurt"— adică mai de-aproape... Ne putem închipui, părăsind explicaţiunile populare de mai sus, şi luând în consideraţie aceste elemente, ce rezonanţe adânci pot avea aceste întâlniri de sărbătoare; între neamuri din alte sate, între rude „în scurt" din alte sate şi cei din satul unde se face ruga. Când se pune înaintea celui ce-i calcă pragul la această zi mare — rudă fiind sau prieten — tot ce *omenia* poate în aceste părţi. Şi trebue s-o spunem, *omenia* în aceste două sate; m'am convins dealtfel, nu e o noţiune goală.

Iată-i pe „goşti" urmaţi de localnici ieşiţi dela biserică, pe toţi aşezaţi la masă. E momentul: procedeu universal, ca mai întâi să se roage pentru belşug — în „marvă" şi „cucurudz". Un om „dzîş'e *tatăl nostru";* tămâie cu „tămîn'eru". Operaţiuni care nu fac altceva decât, ca sub înfăţişarea ideei religioase, în aspectul ei explicativ popular. să iasă la iveală fondul originar: magico-religios al momentului. Fertilitate, abundenţă, iată scopul ultim al sărbătorii... La praznicul din această zi (Sf. Ilie) se mai chiamă întâmplător şi streini din drum. Pe masă pun un „colac d'e-arang'el, cu crus'e; cu lumină — şi grîu sub colac şi se dzîş'e:

Sfîntu Iliie, grîu să rădicăm —
Grîu să rod'ească
Gazda să trăiască;
Ai goşti aibă und'e traze"...

Tot în acest timp — fie'care — mai ia câte un bob de grâu în gură — *magie imitativă* — după care beau în sănătatea gazdei strigând cu toţii: „să trăiască gazda noastră!".

La o casă, la nedee, se întâmplă de vin câte 1—2—3; 7—8—9 „goşti". După masă, se 'ncinge joc. Vine astfel al doilea moment caracteristic, cel *social,* după cel magico-religios subliniat în cele de mai sus. Jocul ţine până a doua zi, şi se face în curtea bisericii. La Borloveni e condus de comitetul bisericesc, cu rolul de a conduce dansul — în sensul că hotărăşte taxa la joc şi o şi încasează. E o veche tradiţie, ca la nedee, cei ce vin din alte sate, să nu plătească jocul — aceasta intrând tot între obligaţiile pe care le are gazda de „goşti". Deci, taxa la horă, pentru cei ce dan-

[32]) Relaţiune dată de către Dumitru Bojinescu, — Borloveni — dela casa cu Nr. 182.

[33]) Privitor la „Mihoi" cf. şi *Em. Petrovici,* op. c. (Extras), p. 45.

sează şi cari întrunesc calitatea de „goşti" este plătită de locuitorul din sat, care are onoarea de-a reprezenta acum suma obligaţiunilor sale ca membru al unei grupări sociale date. Tot el este acela care, la plecarea goştilor, le urează drum bun, mulţumindu-le pentru că au venit. Aceştia, la rândul lor, unul după altul, îl roagă pe acesta, să poftească şi el să vie, când îi ruga 'n satul lor.

In urma acestor lucruri, nu e greu să ne dăm seama şi de urmările ce le dau nedeele — aceste rugi, cari, în primul rând întăresc în acelaş mit pe săteni; satisfăcându-se instinctiv un act de încredere faţă de sfântul, al cărui hram se prăznueşte pentru a se provoca abundenţa în vite, în porumb — în sănătate şi voe bună. Puntea de trecere nu lipseşte: latura *socială* a evenimentului are drept urmare, stabilirea a noui cunoştinţe între membrii unui cerc social mai mult sau mai puţin precizat — cimentarea şi menţinerea unor relaţii între membrii aceleeaşi grupări sociale, bazate pe înrudire de sânge, pe trecut comun, simpatetic etc., de unde nu trebuesc trecute cu vederea, viitoare căsătorii între tineri. Tradiţional, viaţa socială, în cele două sate este stăpânită unitar şi definitiv de acest obiceiu care, urmărit ca o problemă de sine stătătoare ar duce la alte rezultate din acest p. de v.[34]).

Cam de pe la Sfântă Maria Mare, încep *„praznicele";* la Sfântul Ilie, aşa cum s'a arătat, se ţine la *Pătaş;* la Sfântă Maria Mare, e la *Prilipăţ;* la Sfântă Maria Mică, e la *Putna.* La *Şopot*, e la Crîstăv (după Vinerea Mare). La Mihoi, e la *Prigor; Borlovenii* au o săptămână după Prigor — iar la *Breazova,* spun locuitorii din Borloveni, praznicul satului se ţine „odată cu-al nostru".

Aceste praznice mari, coincid cu toamna — şi sunt ţinute ca drept mulţumire cerului pentru roadă. Din p. de v. social; un praznic — nedee[35]) este legat de altul, prin cercul social interesat şi fundat, cum am spus, pe bună vecinătate; rudenie în scurt şi legături de prietenie între locuitori.

Intre rugă (nedee) şi praznic, nu e mare deosebire de conţinut. Praznicul e însă desbrăcat de caracterul social al nedeei. Caracterul de cult, fie faţă de sfinţi, fie faţă de morţi, stăpâneşte dela început desfăşurarea acestui moment din viaţa omului legată de sărbători.

Praznicul întruneşte un cerc social mai restrâns. Şi aici participă familia — iau parte vecini şi neamuri: naşi, moaşe — întâmplător chiar streini. Nu mai e vorba însă de o relaţie inter-sătească. Am luat parte la un astfel de praznic, în casa lui *Neculae Drăgoi* de 74 ani (Nr. 186) din Borlovenii-Vechi. Ca patron al casei îl avea pe Sf. Petru. Seara, înainte de această zi, vestesc praznicul printr'o „ş'inişoară". Mâine-i Sf. Petru, zi mare. Praznicul ţine însă şi a doua zi de Sf. Petru, când e „poitriţa"; când le dă morţilor de pomană.

La un astfel de praznic, pe masă se află o pâine de casă, deasupra căreia pun o farfurie, un colac deasupra şi câteva boabe de grâu — lumânare şi tămâie. Inainte de a începe gustarea, unul mai bătrân dintre meseni, numit cu această ocazie „popă" zice tatăl nostru. Tămâie şi de-astădată, roată masa cu „tămîn'eru" şi intră în joc un ajutor, recrutat tot dintre meseni: „Crîsnic", care pune mâna să ridice în sus spre „blagoslovire" ce e pe masă. Aceasta se reduce la faptul că toţi din jurul mesei prind de farfurie şi zic:[36])

„Grîu vă rădicăm,
grîu să rod'ească —
cîmpu să nu lipsească
şi gazda să trăiască!".

La care răspunde gazda: „şi goştii d-împreună!". In timpul mesei gazda supraveghează din scurt, felul cum se serveşte la masă. Să dăm compoziţia cinei de cu seară de ex. Mai întâi se serveşte o supă cu tăeţei (sau cu franzeluţe, numite aici, „zămişki", (zdrumicate în supă de carne de găină) dacă nu e zi de post. Suntem însă în zi de post, şi ni se dă „vardză, păsui pipărat" peşte (păstrăvi: o specialitate a acestor locuri). Se 'nţelege, înainte beau „răkiie". Pe masă, se află puse una peste alta trei pâini, deasupra cărora este aşezat un blid cu un colac şi boabe de grâu. Pâinea de dedesubtul blidului cu grâu şi colac e numită „păcurăriţă"; zice gazda casei: „o dus'em mîin'e la oi". Tot pe masă mai sunt „lumini"; una în sfeşnic şi alta în blid lângă colac. Şi la praznic se zice „tatăl nostru" înaintea căruia s'a zis în numele tatălui de trei ori. Se înconjoară la fel praznicul detrei ori cu *tămîn'erul* şi se încheie cu „Sf. Petru la mulţi ani!". Privirile se îndreaptă la gazdă, care îndeamnă la cină astfel: „ia n'e luaţi d'e ş'ină! ia-n luaţ d'e ş'inaţ!".

[34]) O astfel de problemă mi se pare că a rămas — în manuscris — dela regretatul prof. G. Vâlsan.
[35]) Între praznic şi nedee, în popor nu se face prea mare deosebire.
[36]) Dacă unul din ei nu ajunge, atinge cu mâna corpul din faţa sa, al altui mesean.

Pentru atenţiunea ce se dă acestei serbări a patronului casei, este exclusă mămăliga: „culieş'e". In cursul gustării încep a depăna una şi alta. De ex., în timpul de faţă s'a discutat între altele depărtarea, izolarea satului: „noi am stat mai în pădure, cum n'e-am trezît„că"mai înainte iera lumea mai veselă"... nu lipsesc aluzii la conducerea proastă politică.

A doua zi, de Sf. Petru, cum s'a amintit mai sus, se face praznic pentru morţi [37]. Pe masă, sunt de astădată la aceeaşi familie: paisprezece colaci pe masă: „tot natu să aibă câte-un colac" motivează gazda; lângă care, (sau de-asupra) e o bucată mică de brânză, aşa cum se face în partea locului. In fiecare colac sunt fixate lumânări, cari se aprind — toate — înainte de a începe să mănânce. Aspectul unui astfel de praznic, e interesant

Intre aceşti colaci, doi sunt mai mari: „capi d'e colaş'" sau scurt: „capec'e", cari se dau la „n'eamuri". In mijlocul mesei sunt pahare şi ulciorul cu „rakiie". După ce s'a procedat ca şi în cealaltă zi, adică după rugăciune, deodată se ridică paharele, când mesenii închină cu toţii: „Dumn'edzău să primască şi să n'e pomen'ească! „Popa" binecuvintează şi el: „Dumn'edzău sfîntu să primască morţilor!". Se întâmplă că pentru binecuvântare se duc la preot; atunci nu se mai ridică „tăieru cu colacu; de-astă dată fiind ocupaţi, n'au avut timp, rămânând să ridice ei în de ei blidul care reprezintă roada şi ofranda celor de pe altă lume. Se prind însă la ridicarea blidului, unii de alţii ca şi la „ş'inişoară". Acum se hotărăşte din partea gazdei căror morţi aparţin cele puse pe masă, fără ca să se uite viii... Astfel „dincoace să fiie morţilor; dincoace să-mi fiie miie şi la Nicolae" zice soţia lui Drăgoi. Intr'un târziu, se termină şi praznicul morţilor. Este vorba, deci, de praznicul în onoarea sfântului protector al casei şi de praznicul în amintirea celor morţi. Nu sunt excluşi dela acest de-al doilea act al tradiţionalului existent, în legătură cu cei morţi, nici vii. Ba, poate că, mai degrabă acest praznic, e prilejul pentru a împăca credinţa în ajutorul sfântului, a împăca setea şi foamea celor morţi, dar şi pentru a-şi asigura din vreme, pe cealaltă lume, partea sufletului...

Sătenii ştiu, că după praznice încep *nedeele*. Noi însă am început cu nedeele, potrivit rezonanţei sociale ce o au acestea şi deci atenţiunei mari, de care se bucură ele în lumea satelor de aici.

Dodola. — In zilele de vară, când seceta ameninţă să compromită recolta, — şi aici — se provoacă magic, ploaea... Se face păpăruda, din alte locuri, care aici se numeşte *„duduloaie"* [38].

Dodola sau „duduloaia" e o femee îmbrăcată în frunze pe de-a 'ntregul — aici îmbrăcându-se în „buiedz"; boj. O condiţie principală a acestui rit de fertilitate — de provocare a ploii, o formează personajul care se îmbracă în frunze: femeea, trebue să fie însărcinată *(„încărcată")*. Incă cu două-trei femei după ea, *duduloaia* pleacă prin sat, — şi din casă în casă, dar mai ales pe drum, le ies gospodarii înainte cu găleţi cu apă — udând-o cât mai bine...

Cele 2—3 femei care conduc duduloaia, obişnuesc de cântă:

> Duduloaie-loaie,
> ado Doamn'e ploaie;
> o găleată d-apă,
> prestă lumea toată.
> Cucurudzîli,
> cît grădinili;
> săcara,
> cît scara;
> spicu,
> cît voin'icu.
> Bumburel de-arz'int
> varsă-l pră pămînt...
> Ploaie, Doamne, ploaie,
> locul să se-moaie...
> und'e dai cu plugu
> să meargă ca rîu;
> und'e dai cu sapa,
> să meargă ca apa... [39]

Cu „dodola", umblă astăzi exclusiv ţigăncile: fie din Borlovenii-Vechi, fie mai ales din Pătaş, cum s'a 'ntâmplat anul acesta. Pentru această umblare a lor cu „dodola", primesc bani dar mai ales, ţigăncile primesc *„c'eva fanină"*; „cîta unt".

Obiceiul face parte din riturile „protreptice" sau *productive* cum le numeşte *Eugen Kagarov* [40]

---

[37]) Unii fac prânz pentru morţi; alţii se mulţumesc să facă o cină.

[38]) Uzitată sub acest nume şi la Bulgari: „Dodola" c. f. *M. Arnaudoff:* Die Bulgarischen Festbräuche. 1917, p. 65 şi este acelaş srb. cr. „dodola": v. *P. Caraman*. Datinele româneşti în limba franceză, p. 85.

[39]) Informat de *Şalu Marina*, de 35 de ani, auzită şi de ea din bătrâni. Borlovenii-Vechi. Nu ştie carte.

[40]) V. lucrarea: Essai de clasification des rites populaires. 1931, p. 55. (Extras din Rivista del Istituto de Etnologia Tom. II. p. 49—59).

Fig. 1. — „Dodola", Borlovenii-Vechi

Fig. 2. — Renumitul „sbor", despre care se va vorbi mai pe larg în numărul viitor

ce au de scop un succes; fericirea pozitivă a colectivității... Mai bine spus, „carpogonice", privind creşterea forțelor productive... Ele se bazează fie pe *analogie*, ca în cazul nostru, fie prin contact direct. In cazul de față avem un exemplu clasic de magie *imitativă* sau *homeopatică* după *Frazer;* conjurația ploii prin *paparudă.* Aceste manifestațiuni sunt privite ca resturi — supraviețuiri a unor vremuri îndepărtate, când întâmplări din natură depindeau, după credința oamenilor, de constrângerea magică ce li se făcea. Când, imitarea unui eveniment *grăbea* şi înrâurea magic, însăşi evenimentul [41].

ION CHELCEA

ALIMENTAȚIA ŞI ÎMBRĂCĂMINTEA ÎN BÂRSANA, MARAMUREŞ

Alimentația țăranului din Bârsana este foarte simplă. Temelia hranei lui de toate zilele este pâinea de porumb sau *pita de mălai.*

Carne se mănâncă arareori. Sunt familii sărace, care mănâncă cel mult 2 kg. carne *pe an.* Ooamenii mai înstăriți îngraşă, de obiceiu iarna, un porc, care trebue să le ajungă tot anul. Vara se mănâncă şi puțină carne de oaie. In toată comuna sunt numai două măcelării, cu măcelari evrei. La ei se taie anual circa 5 vite mari, 10—15 viței şi 150—200 oi şi miei. Cea mai multă carne este consumată de Evrei. Dacă Românii mănâncă carne de porc iarna şi la sărbătorile mari: Paşti şi Crăciun, la Evrei este nelipsită, în fiecare Sâmbătă şi pentru cei mai săraci. Plus de aceasta ei îngraşă gâşte, rațe şi alte păsări, numai pentru folosința lor; în schimb Românii cresc găini şi alte păsări numai pentru vânzare. De multe ori este dat Evreului şi oul de sub găină, pentru chibrituri, tutun, petrol etc.

In medie, un locuitor din Bârsana consumă anual 4—5 kg. carne.

Pe lângă pita de mălai, un aliment principal în hrana bârsăneanului este laptele cu derivatele sale: smântână sau *groştior, zemintită,* lapte acru, brânză şi urdă.

In tot satul sunt 452 vaci cu lapte, 20 bivolițe, 2017 oi şi 374 capre, repartizate la 520 familii. Cam 400 de familii n'au vacă sau oi cu lapte. In medie, o vacă dă între 4—6 litri lapte la zi. O parte din lapte se vinde la lăptăria evreiască din sat, cu 2,40 lei litrul.

Mâncarea cea mai favorită şi mai des repetată este tocana cu mămăligă cu lapte, ori cu brânză, cine are. Brânza se face din lapte de oi, după un procedeu special [1].

Pâinea de grâu se mănâncă de regulă la Crăciun, Paşti şi la diferite ceremonii: nuntă, botez, înmormântare etc. Evreii în schimb mănâncă mai mult pâine de grâu. Pentru Români de altfel, nici porumbul nu le ajunge decât maximum până la Paşti, restul anului cumpărând dela Evrei. Sunt familii care cumpără tot timpul anului. Făina de porumb se macină în morile din sat, 10 la număr: a lui Tesler Eizig, pe Valea Muntelui; a lui Dunca Mihai şi Bodea Gheorghe, pe Valea Morii; a lui Bârsan Nuțu, pe Valea Caelor; a lui Cahan Mendel, a Bisericii greco-catolice, Cudrici Lupu, Bârsan Vasile, Cudrici Ion şi Pop Toader, pe Pârâul Morii. Construcția acestor mori este rudimentară: o roată mare de lemn, mânată de apă, pune în mişcare o piatră rotundă, care învârtindu-se pe altă piatră sdrobeşte porumbul, făcând făina. Tot cu aceste mori se macină grâul şi ovăzul. Făina de grâu nu poate fi însă aleasă, e numai o singură calitate. Pentru facerea păsatului din porumb sunt două *râşnițe:* a văduvei lui Lenghel Ioan (vezi fig. 1, p. 78, din Lenghel-Izanu) şi a lui Hodor Petru, la care roată de piatră, care sdrobeşte porumbul, se învârteşte cu ajutorul unei bâte împinsă de forța musculară a mâinii.

Primăvara se mănâncă şi zarzavaturi, mai mult mâncare pregătită din salată verde, numită *şă-*

---

[41]) v. *Hans Naumann.* Grundzüge der deutschen Volkskunde 1922, p. 89.

[1]) Descris la capitolul *„Stâna"* din Monografia Bârsana a autorului acestei cercetări.

late. In toată comuna sunt 890 grădini mici de zarzavat, toate aşezate în jurul casei. Vara la fel se mănâncă, pe lângă pita de mălai, mămăligă şi lapte şi mâncări din cartofi, fasole verde, dovleac etc. Toamna şi iarna se mănâncă mai mult mâncări din: fasole, cartofi şi curechi sau varză.

Conserve de fructe sau zarzavaturi nu se fac. Prunele se usucă sau se face ţuică din ele. Magiun se face puţin.

Mâncărurile se acresc cu oţet, făcut din pere sau mere pădureţe, numite *liznițe* şi cu zer sau *izvarniță*.

Unele gospodine mai harnice usucă pentru iarnă fasole verde înşirată pe aţă şi hribe sau ciuperci.

Varză sau *curechiu* se mănâncă mai mult iarna, pusă la murat în butoaie. Tot pentru iarnă se pun la murat în berbinţe şi puţini castraveţi, numiţi *pepeni*. Pătlăgele, ardei şi vinete nu se cultivă de Românii ţărani, ci numai de intelectuali şi Evrei. (Cea mai frumoasă grădină din sat este a d-nei protopopese M. Hotea, o grădină model, dela care bărsănencele învaţă foarte mult).

Iată din ce constă menu-ul unui ţăran într'o zi de vară la câmp:

In zi de post: dimineaţa: pită de mălai cu cartofi fierţi, cu ceapă sau cu castraveţi. La amiază: o supă din cartofi sau fasole frecată. Seara: de regulă aceeaşi mâncare dela amiază, reîncălzită.

In zi de dulce: dimineaţa: tocană cu lapte sau cu brânză. La amiază: păstăi (fasole verde) sau supă de cartofi, ori dovleac. Seara: din nou tocană cu lapte sau cu brânză, ori altă mâncare din cartofi ori fasole. Foarte mulţi lucrează toată vara, la sapă şi la fân, cu pită de mălai şi ceapă sau castraveţi.

O mare parte dintre bărsăneşti ţin toate posturile bisericeşti, în care zile nu mănâncă: carne, lapte, ouă şi mâncare pregătită cu untură ci numai cu uleiu din floarea soarelui, seminţe de dovleac sau cumpărat din prăvălie. Şi într'un an sunt peste 200 de zile de post: Lunea, Miercurea şi Vinerea din săptămână: postul mare sau al Paştelui, 49 zile; postul Crăciunului 42 zile; postul Sf. Petru, a căror zile variază dela an la an; postul Sf. Marii, 14 zile şi postul Sf. Cruci, 8 zile. Mai sunt apoi Vinerile mari şi ajunurile sărbătorilor mari, în care nu se mănâncă nimic, nefiind permis să se bea nici apă. Unii ajună fără apă şi mâncare, din Joia-Mare până în Duminica Paştilor, obiceiu foarte dăunător sănătăţii.

La masă se bea numai apă; vin beau unii dintre Evrei. Apa se scoate din fântâni săpate la o adâncime de 4—8 m. Stratul de apă este de 0,50—1 m Interiorul fântânei este pietruit, iar la suprafaţă are ghizduri de lemn. Apa din fântână se scoate cu *zigheria* (vadra) de *badog* (tablă, sau găleata de lemn. Unele fântâni au *vârghină* (cumpănă), unele roată, iar unele numai un simplu cârlig din lemn, la capătul căruia atârnă găleata. Din punct de vedere igienic aceste fântâni nu prea sunt îngrijite cum trebue, curăţindu-se odată la 2—3 ani. Şi multe dintre ele fiind în apropiere de bălegarul din grajd, aşa se pot lesne, infecta. Apoi o mare parte dintre ele sunt descoperite, intrând în apă praful şi alte murdării.

In toată comuna sunt 876 fântâni. In general apa din ele este bună de băut, fiind apă rece de munte.

Pentru copii nu se pregăteşte mâncare specială, fiind hrăniţi cu aceeaşi mâncare pe care o mănâncă părinţii lor, chiar dela vârsta de 6 luni, fapt care contribue mult la mortalitatea infantilă.

Femeile din Bârsana, lucru ruşinos pentru ele, ca dealtfel toate femeile din Maramureş, nu ştiu să pregătească mâncarea. Chiar acele femei care au o stare materială mai bună, având la dispoziţie alimentele necesare, fac mâncări simple şi fără gust.

Următoarea înşirare a felurilor de mâncări obişnuite în comuna Bârsana, ne va convinge şi mai mult despre această constatare.

I. *Mâncări din mazăre* (fasole):

a) *Mazăre cu oțet ori acrită* cu zer, se face din fasole roşie, cu apă, puţin oţet sau zer, peste care se pune un rântaş. Se mai face la fel şi mazărea cu *moare* (zeamă de varză);

b) *Mazăre frecată*, se fierbe fasolea uscată, cu foarte puţină apă şi apoi se toacă. Peste ea se pune *mujdar* făcut din usturoiu cu apă sărată;

c) *Păstăi*, fasolea verde se fierbe cu apă şi se acreşte cu oţet ori zer;

d) *Păstăi aite*, se fierbe fasolea verde, se stoarce de apă şi peste păstăile de fasole se pune *mujdar*. In zilele de dulce, păstăile *aite* se şi *pârgăluesc* cu slănină;

e) *Mazăre cu buraci* (sfeclă), se fierbe fasolea uscată, de unt sau roşie, cu bucăţi de sfeclă roşie.

II. *Mâncări din picioci (cartofi):*

a) *Picioci cu slatină*, se fierb cartofii, se curăţă de coajă şi se mănâncă cu *slatină* (saramură);

b) *Picioci pârgăluiți*, cartofii fierţi şi curăţaţi de coajă se pârgăluesc (prăjesc) cu uleiu, în zi de post şi cu untură sau smântână în zi de dulce;

c) *Picioci cu zeama lor*, cartofii curăţaţi se fierb, făcându-se o supă din zama lor proprie, fără a fi

acriţi cu ceva. La sfârşit se pune şi un rântaş peste ei;

d) *Picioci acriţi*, se fac ca şi piciocii cu zeama lor, acrindu-se cu oţet, zer sau zeamă de varză;

e) *Picioci frecaţi*, se fierb cartofii fără coajă şi apoi se freacă cu *tocănăul* (făcăleţul);

f) *Picioci fripţi*, se frig cartofii în *bloadăr* (cuptorul dela plită) sau în jarul dela vatră, mâncându-se cu slatină;

g) *Plăcinte de picioci*, cartofii mai mari, curăţaţi de coajă, se rad cu *reşeica* (răzătoare) şi se amestecă cu puţină făină de grâu şi ouă. Din aluatul format, se fac plăcinte mici, cu lingura, care se coc în untură sau uleiu.

III. *Mâncări din aluat de grâu:*

a) *Laşte de post*, se face o foaie de aluat, din care se taie mărunt *laştele* (tăiţeii) care se fierb în apă. Se mănâncă cu această zeamă după ce au fost pârgăluite cu uleiu;

b) *Laşte cu zeamă*, se fac ca şi laştele de post, fiebându-se în zeama de carne;

c) *Turte tăiate*, din foaia de aluat se taie tăiţei mai mari care după ce sunt fierţi se storc de zeamă şi se pârgăluesc cu uleiu sau slănină;

d) *Scoverzele* se pregătesc ca şi clătitele, dar fără brânză;

e) *Plăcinta* se face din aluat dospit şi se coace pe lespede, în uleiu sau untură. Se face şi plăcintă cu brânză, varză sau magiun;

f) *Pancovele* se fac ca şi gogoşii, în uleiu sau untură.

La Crăciun, Duminica Floriilor, la Paşti, la Arhanghelul Mihail şi Gavril, când e hramul bisericii; la Rusalii şi la înmormântare se fac colaci şi turte cu curechi şi cu magiun, care se coc în cuptor ca şi pâinea. Pâinea de grâu dela Paşti se numeşte *pască*, cea dela Anul Nou, *stolnic*, iar dela nuntă, *ţipoi*.

IV. *Mâncări din curechiu (varză):*

a) *Curechi umplut*, foile de varză se umplu cu păsat, din porumb sau cu hrişcaş (orez). Se fierb şi cu carne. Este mâncarea cea mai obişnuită la nunţi şi la înmormântări, numindu-se şi *haluşte;*

b) *Curechi fript*, varza murată se frige în uleiu sau untură;

c) *Curechi dulce*, varza dulce tocată mărunt se fierbe cu apă şi se toarnă peste ea un rântaş.

V. *Mâncări din pecie (carne):*

a) *Zeamă de pecie*, se fierbe carnea, din care se face o supă, care este mai mult o apă chioară;

b) Din carne de porc se fac cârnaţi foarte graşi. Carnea se amestecă cu usturoiu şi cimbru, se vâră cu mâna în maţe, printr'un corn de vită găurit.

Păsăticii (cartaboşii) se umplu cu pasat amestecat cu sânge fiert, ficaţi şi plămâni.

Şoldurile (şuncile) nepregătite se pun la afumat şi se mănâncă la Paşti.

Din ouă se face *mâncăruşă* (papara).

La supele de tot felul li se spune *păzitură*

Toate mâncările se sărează cu *slatină* (apă sărată).

In general, mâncările din Bârsana, prin felul cum sunt pregătite, sunt puţin nutritive şi fără gust. Supele de post sau păziturile nu sunt altceva decât o apă fiartă cu câţiva cartofi sau boabe de fasole.

Gospodinele Bârsanei au absolută nevoie de un curs practic de gospodărie, pentru a învăţa să gătească. Isteţe în lucru de mână şi alte îndeletnicirí, uşor ar putea învăţa şi arta culinară. Invăţătoarele şi intelectualele din sat au datoria de a se ocupa de această problemă, atât de importantă: a gătitului mâncărurilor.

Portul: Cât priveşte portul bârsăneştilor, ca de altfel a tuturor maramureşenilor, este destul de interesant. Şi în îmbrăcăminte ca şi la locuinţă sau alimentaţie, se observă simplitatea în care trăesc.

Bătrânii poartă plete lungi până la umeri, pe care în sărbătoare le ung cu untură sau cu unt. Pentru bărbaţii care intră Duminecă în biserică *neläuţi* pe cap, adică nepieptănaţi şi cu părul neuus, este o ruşine. De multe ori vara, în sărbători, nu poţi sta în biserică din cauza mirosului greu ce-l produce untura de pe cap. Cum acest obiceiu urît a rămas din bătrâni, de pe timpul când bârsăneştii erau mai bogaţi, este foarte greu să-i desobişnueşti de a-l părăsi şi a-şi spăla capul numai cu apă. Dealtfel şi femeile cu copii, înainte de a fi pieptănate, îşi ung părul cu untură. Doar acei săraci. care n'au pe ce să-şi cumpere untură dacă mai renunţă la acest obiceiu neplăcut şi neigienic. Totuşi untura de pe cap serveşte ca un fel de deparazitant. Un lucru care nu face iarăşi cinste bârsăneştilor, este cătatul în cap. In Dumineci şi sărbători nu arareori vezi cum în faţa oamenilor, fără nicio ruşine, femeile aşezate pe prispa casei sau la portiţe îşi caută reciproc în cap: de regulă mamele la copii şi fetele la părinţi. La sărbători mai mari, femeile îşi spală capul cu leşie, făcută din cenuşă. Evreicile îşi ung părul cu petrol. Barba şi-o rad toţi bărbaţii, de regulă odată pe săptămână: Sâmbăta seara. Mustaţa, care o lasă, o poartă scurtă. In toată comuna numai Husar Ion I. Petru poartă barba mare, despre

care se povestește că prin aceasta ispășește păcate din tinerețe.

Portul bărbaților constă din: *camașă, gatii, cioareci, lecric, cojoc, gubă, curea, opinci* sau *cisme, traista* sau *tașca* și *clop* ori *cușmă.*

Camașa și *gatiile* sunt făcute din cânepa sau din bumbac. Unele au numai bătătură din bumbac. *Camașa* este formată din trei bucăți: două mâneci largi și pieptul scurt încât la unii flăcăi se vede buricul cu burta. Feciorii poartă cămăși împodobite frumos cu colți și ajur, pe la guler și pe la poale. *Gatiile,* un fel de ismene, sunt legate cu brăcinarul și sunt foarte largi, — în partea de jos au roitori și colți. Unii barbați, peste mijloc se încing cu o curea lată, care le ajută de a ridica diferite greutăți, ținându-le corpul strâns ca într'un corset. Iarna, peste gatii, poartă cioareci, un fel de pantalonași groși și largi, făcuți din dimie de casă. In spate poartă *lecricul* ori *guba. Lecricul* este facut tot din dimie ca și cioarecii numai din lână sură, nu din lână albă. *Guba* este o haină mițoasa care îți face impresia unei piei de oaie cu lâna mare. Sub lecric sau gubă unii bărbați poartă cojoc din piele, fără mâneci, împodobit frumos. Cei mai săraci poartă un cojoc din același material ca lecricul, uneori vopsit în albastru sau alte culori, numit *beches.* Peste cămașă, în gât, de-a-curmezișul corpului, fiecare bărbat, delą copilul cel mic, poartă traista în care-și țin diferite lucruri: tutun, chibrituri, briceagul etc. *Traista* este făcută din lână, cu baierul și fundul împodobit cu *harast* de diferite colori. Oamenii mai bătrâni în loc de traistă poartă o tașcă din piele. Pe cap poartă *clop* sau pălărie făcut din paie sau par. Tipsia la clop este mică iar borurile mari și drepte. Iarna în loc de pălărie se poartă cușmă sau căciulă rotundă, făcută din piei de miei negri. Mulți bărbați umblă și iarna cu pălărie de paie, fara a le păsa de frig. In vremurile mai vechi pălăria de paie, purtată iarna era semnul nemeșiei. Feciorii, în clopuri sau cușme, pun *struțuri,* fel și fel de flori. Păcurarii poartă un fel de pălărie făcută din postav preparată special de ei: unsă de mai multe ori cu unt sau seu. Ține decenii și devine impermeabilă. Cei ce stau la munte, vara, la fel își prepară și schimburile: cămașa și ismana, care de culoarea neagră, din cauza untului, se numesc *smolence.* In picioare poartă opinci din piele de vită sau din cauciuc făcute de ei. In sărbatori feciorii și fetele poartă și cisme. In mâini poartă mănuși alese din *harast* și *mânecaruri,* un fel de brățare tot din harast colorat, pe care sunt împletite fel și fel de motive. Iarna la lucru se poartă și mănuși din dimie, cu un singur deget.

Portul femeilor este mult mai complicat decât al bărbaților. Cămașa lor, la cele mai multe, este o singură bucată, ca forma unui sac mare cu două guri. Sunt și cămăși din două bucăți, cămașa propriu zisă și poalele sau *stanul.* Gura cămășii, numită și guriță este foarte mică și așezată lateral. Umerii și extremitățile mânecii au niște încreţituri numite *bezeri.* Pe la guler și la mâneci se face din ață colorată o podoabă specială numită *pogmată,* care constă din diferite motive românești. Poalele cămășii sau stanul sunt împodobite cu diferite ajururi și colți. Acești colți lucrați cu multă măestrie se fac și la mâneci. Materialul din care se fac cămășile femeilor este același ca la bărbați: cânepa sau bumbacul. Peste cămașă se încing *zaghiile,* două fote făcute din lână cu fond negru și vârste roșii, galbene și puțin albastru. Foarte multe fete umblă cu *sumne* de mătase, de lână sau stămburi de bumbac, cumpărate dela oraș, încingându-se numai cu o singură zaghie, pe dinainte. In sărbători se poartă cojoc, împodobit ca la bărbați cu franjuri și flori cusute cu mătase, sau becheș albastru ori verde. Iarna, peste cămașă poartă lecric din lână sură închisă sau colorat albastru sau verde închis. Femeile mai bogate, peste lecric poartă și gube mițoase. Pe cap se acopere cu pânzeturi sau năframe, din lână, mătase sau bumbac, de diferite colori, cumpărate din comerț. In jurul gâtului se poartă *zgârdan,* un fel de bănduță formată din mărgele mărunte colorate sau *zgardă scumpă,* o salbă mare cu mai multe șiruri de mărgele mari și rotunde făcute din coral. In urechi poartă cercei iar în picioare opinci ca și bărbații, — în zi de sărbătoare cizme. In mâini la fel poartă mănuși și mânecăruri împletite. Părul îl poartă împletit în coade lungi pe care îl despletesc odată sau de două ori pe săptămână, când se lau pe cap: Joia și Sâmbăta.

In general, portul Bârsăneștilor este mult mai frumos ca al satelor vecine: sobru și neîmpopoțonat ca la Ruteni, cu culori prea stridente. Atât la bărbați cât și la femei, el și-a păstrat în cea mai mare parte originalitatea. Puține sunt acele fete care, după ce au luat contact cu orașul, întorcându-se la sat, au căutat să-și schimonosească portul. Doar sumnele și pânzeturile de mătase care pătrund tot mai mult, în locul frumoaselor zaghii de lână, contribue la această desrădăcinare. Peste tot însă, femeile din Bârsana dovedesc prin con-

fecţionarea îmbrăcămintei, în special a cămăşilor, un simţ artistic înnăscut.

Un obiceiu care trebue să dispară este că, atât bărbaţii cât şi femeile nu se schimbă decât cel mult odată pe săptămână, de multe ori umblând, din cauza lucrului, cu rufele murdare, deşi la fiecare casă găseşti apă.

Deaceea auzi pe unii flăcăi strigând la joc:

„Asta-i lelea cea bogată
Cu cămaşa nespălată.
De şi-a spăla cămeşa
Apa 'n râu s'a turbura".

PETRE LENGHEL-IZANU

PORTUL SĂTENILOR DIN REGIUNEA ŞIRIA, JUDEŢUL ARAD

Portul ţărănesc din judeţul Arad se împarte după anumite caracteristice — pe care le voi descrie pe larg în studiul ce-l voi publica asupra portului din întreg judeţul Arad — în şase grupuri uşor distincte şi ale căror centre ar fi: 1) Hălmagiu, 2) Ineu, 3) Şiria, 4) Săvârşin, 5) Chişineu-Criş, 6) Pecica.

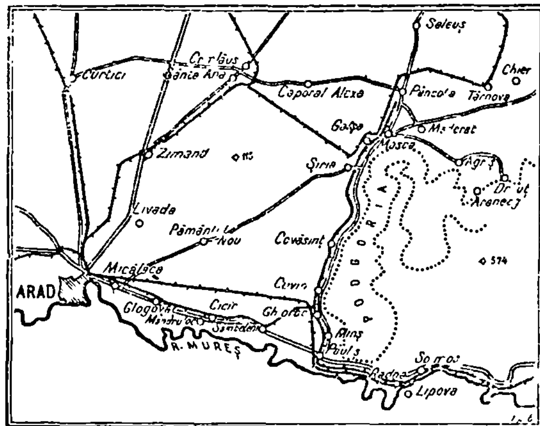
Aceste împărţiri nu corespund subîmpărţirilor administrative a plăşilor, ci mai mult configuraţiilor geografice. Astfel Hălmagiu cu subcentrul Gurahonţ, ar corespunde regiunilor muntoase. Localitatea Ineu (cu subcentrul Şebiş) ar grupa portul sătenilor din şesul Crişului. Şiria, pe cel al satelor din Podgoriile Aradului; Chişineu-Criş pe cel din satele şesului arădan, Săvârşin pe cel din valea Mureşului, iar Pecica-Nădlac grupează satele de pe graniţa de Vest, în care portul a fost aproape complet părăsit.

In articolul de faţă voi prezenta o descriere cu caracterizările necesare a portului sătenilor din centrul Şiria. Am dat portul din regiunea podgoriilor, nu pentru că ar fi cel mai caracteristic din punct de vedere etnic, ci pentrucă este cu totul aparte faţă de portul transilvănean şi în genere faţă de ceea ce se înţelege în mod obişnuit sub numele de port naţional românesc.

Centrul Şiria cuprinde satele din Podgoriile Aradului: Şiria, Galşa, Mâsca, Măderat, Pâncota, Agriş spre Est, până la Araneag, Covăsinţ, Cuvin, Ghioroc, Miniş, Păuliş, cu prelungire în şesul arădan spre Sâmbăteni, Cicir, Mandruloc, Glogovăţ, Micălaca, spre Vest: către Sânatna prin Caporal Alexe, iar spre Nord: spre Sebiş prin Târnava şi Chier.

Vom da mai întâi o descriere amănunţită a portului din această regiune, urmând ca la sfârşit, să tragem concluziile necesare.

Portul bărbaţilor e simplu. Cămaşa de cânepă, uneori de bumbac, e ţesută şi cusută de femei în casă. Lungimea cămăşei depinde de gust şi după loc. In genere e mai scurt de genunchi cu vreo 20—30 cm. Se încheie în faţă cu bumbi albi de os.

Regiunea Şiria

Pieptul cămăşei, care se numeşte prin partea locului „forment", are 4—5 cute (îndoituri, pături) cusute din latul pânzei. Gura cămăşei nu e simplă, ci dublată cu guler întors, simplu, fără podoabe, doar rare ori cu găurele („ciuruit"). Gulerul e înalt de 4—5 cm. (două degete în măsura populară) şi se încheie cu doi bumbi albi de os sau de „porţolan". Atât pieptul cât şi spatele e întins pe

corp. Mânecele largi sunt încreţite şi sus la încheierea umerilor şi jos, unde sunt prinse într'un „pumnar" (manşetă), lat de patru degete. Pumnarul se încheie într'un singur nastur (bumb), la fel ca şi bumbii dela pieptar. Pumnarul n'are nicio podoabă. Mâneca e făcută dintr'un lat de pânză, adică atât cât e de lată pânza la război. (cam 60 cm.). Cămaşa se poartă peste ismene sau pantaloni şi neîncinsă.

Ismenele se poartă largi (cam 3 laţi sau un metru şi jumătate de picior) din pânză de cânepă în zilele de lucru şi de bumbac sărbătorile. Şirienii obişnuesc să vâre ismenele în cisme, legându-le mai jos de genunchi cu o aţă sau curea. In spre câmpie însă, ismenele se lasă libere peste cisme şi atunci marginea lor este împodobită cu sălbănaş, (modele decorative de ordin floral cu găurele — ciuruite — şi cusute apoi cu fir de mătase albă sau aţă) şi dantele în colţuri (cipcă).

In picioare se poartă cizme negre cu tureac (cărâmbi) tare, făcut din piele de viţel. Cei mai săraci poartă bocanci cu jambiere de lână sau de piele.

Pe cap se poartă pălărie neagră de postav. Bordul (băltăriţa) e îngustă şi lăsată în jos în faţă (pe ochi), iar înapoi întoarsă în sus. Panglica (primă) e neagră, fără nicio podoabă. Doar flăcăii le'mpănează sărbătorile la horă cu flori naturale, îndeosebi muşcată sau flori de celuloid, cumpărate din oraş sau furate dela fete.

Vara pălăriile (clopurile) sunt de pai, negru sau alb şi cu băltăriţele largi. Iarna se poartă, ca pretutindeni la ţară, căciuli.

Acesta este costumul de toate zilele în timpul verii. Sărbătorile şi în lunile anotimpurilor reci, bărbaţii îmbracă haine din stofă neagră de lână, asemănătoare în formă şi culoare portului bărbătesc al Şvabilor. Modul de asimilare al portului negru e asemănător modului de întrebuinţare al acestui costum. Şirienii ca şi vecinii lor, rar poartă numai costumul alb sau numai cel negru întreg. Peste costumul alb se poartă în mod obişnuit vesta neagră, iar în sărbători şi haina neagră sau haina neagră şi pantalonii negri. Rar se poate vedea în zi de Duminică vreun bătrân mergând la biserică, fără haina neagră, care şi în acest mediu e ţinuta de solemnitate. Intreg costumul negru se poartă numai în anotimpurile reci, chiar sub şuba albă.

Haina neagră se face pe corp, întocmai ca o haină de oraş, dar numai după un singur model. E deschisă în faţă, cu marginele încheindu-se într'un singur şir de nasturi (bumbi), însă rar se poartă haina încheiată. Un alt rând de nasturi, paralel cu cel dintâi, serveşte ca decor. Câte două buzunare (jeburi) mici, aşa cum se poartă la costumul de sport, dar fără a fi încheiate cu nasturi, completează partea dinainte a hainei. Reverul hainei e simplu. In spate haina e largă, iar cei mai tineri o poartă strânsă pe corp.

Vesta *(zobon* sau *laibăr)* se face de obiceiu din aceeaşi stofă ca şi hainele. Cei mai tineri poartă zobon de mătase sau de catifea, mai ales, când nu iau haina pe ei. Are un singur rând de nasturi care încheie vesta şi patru buzunare, ca la vestele obişnuite. Vesta însă nu se poartă niciodată încheiată. In buzunarele vestei îşi ţin bărbaţii briceagul *(brişca)* ţigaretul *(sipca)* chibritele, vreun creion şi toate lucrurile mici de neapărată trebuinţă. De aceea vesta e mai totdeauna purtată.

In părţile de şes, pe la Sâmbăteni şi Miniş, laibărul e de mătase sau de stofă albastră, neagră sau cafenie, lungă până mai jos de brâu, împodobit pe faţă, pe la buzunăre sau în spaţiul dintre buzunare şi margine cu cipcă neagră, îngustă sau cu şnur *(jinor)* negru sau de aceeaşi culoare cu laibărul. Mulţi pun şi jinoare aurite. Laibărul are în partea dreaptă cincisprezece bumbi de nichel.

Iarna, bărbaţii poartă sub vestă cojocel scurt, fără mâneci făcut din piele de oaie. Pe faţa cojocului se coase de către cojocari sau cojocăriţe anumite, „pene" (flori) roşii, albastre, galbene şi verzi, stele şi diferite alte ornamente cu lână colorată. Cojocelul se încheie pe umărul stâng cu doi bumbi, iar la subsuoara stângă cu trei bumbi.

Pantalonii *(nădragii)*, tot din aceeaşi stofă neagră, sunt croiţi strâmţi după picior, dar nu se poartă niciodată în alt mod decât vârâţi în cisme, încreţindu-se astfel puţin la genunchi.

Cea mai caracteristică îmbrăcăminte bărbătească e însă şuba *(sucman, suman)*. Ea e haina străveche, care caracteriza pe Românul din părţile crişene. Astfel într'o broşurică din anul 1835 a preoţilor evanghelici: Dr. Haan Ludovic şi Zayacz Daniel din Nădlac (jud. Arad), vorbind de portul Românilor din aceste părţi scrie: „Cei mai săraci poartă şi astăzi şubă până la genunchi".

Dacă atunci, în 1835, se spunea *„şi astăzi"*, e o dovadă că portul şubelor datează de foarte mult, de pe vremea Dacilor, am'ntim în treacăt aici, — şi că el constituie o îmbrăcăminte esenţialmente românească. Ea a rămas neschimbată de vreo influenţă străină, — singurele modificări, de amănunt doar, — fiind aduse numai de gustul de decor şi de frumos al Românului.

După şubă se cunoaşte Românul. Mai mult încă. După podoabele ce decorează şuba, se poate cu-

noaşte şi cărui sat îi aparţine, deoarece, fiecare sat are podoabele lui, ca un semn de recunoaştere şi de distincţie. Şuba prin importanţa sa etnică şi istorică, va face obiectul unui studiu aparte şi de aceea nu voi da aici, decât o descriere sumară a ei.

E făcută din aba *(habă)* albă, nuanţată slab în galben. E lungă până la genunchi şi e tot atât de largă, pe cât e de lungă. Lărgimea ei e în unele sate, la fel sus la umeri ca şi jos la poale. In cele mai multe sate însă, şuba se strâmtează spre şolduri, lărgindu-se apoi în spre poale. Se poartă neîncheiată, de oarece nu are niciun fel de nasturi. Când e frig, Românul o strânge pe lângă corp, trecând o pulpană (o aripă) peste cealaltă şi ţinând-o strâns cu mâna. Nu are buzunări, ci acolo unde ar fi trebuit să aibă, sunt nişte tăieturi, prin care săteanul vâră mâna, pentru ca şi în acest mod să-şi ţină şuba lipită de corp.

Decorurile (podoabele), depind după sat. Cel mai bogat decorat din această regiune este şuba din Covăsinţ, cea mai simplă din Cuvin (doui sate alăturate) şi din satele de lângă Mureş: Sâmbăteni, Miniş, Păuliş. Cele din Şiria, ca şi cele din Caporal Alexe, din câmpia aradană, sunt şi ele destul de bogat împodobite. Se observă că şubele cu cele mai multe şi mai colorate podoabe se găsesc în centrul acestei regiuni vinicole (Şiria, Covăsinţ) cu prelungire spre regiunea Ţebiş-Ineu, ale căror şube sunt poate cele mai împodobite din judeţul Arad. Marginile acestui ţinut în spre miazăzi, către Mureş: Sâmbăteni, Păuliş, Miniş, ca şi satele de pe versantul nordic al podgoriilor, Târnova, Chier, au şube cu ornamentaţie simplă şi de o singură coloare.

Decorul constă în petece de postav roşu, negru, albastru (alboieţ) peste care se coase cu mătase ori lână colorată, flori *(pene)*, steluţe, râuri în trei colori: roş, galben şi albastru şi uneori şi verde. In afară de aceste modele se găseşte (la Covăsinţi de ex.) şi laleaua *(tulipanul)* stilizată, luată din decorativul maghiar. Decorurile se găsesc aşezate dealungul marginei dinlăuntru, pe piept, pe partea dinainte, în dreptul brâului, la buzunare, la mânece şi la încheietura părţilor laterale. Podoabe mai simple compuse din linii ce se întretaie tivesc toate marginile, precum şi încheieturile părţilor care compun şuba. (La guler, la umeri, la spate etc.).

Portul în regiunea Şiria

Din cele arătate până aici, portul bărbătesc e destul de simplu. Fie cu totul alb ori împestriţat cu vesta sau cu haina neagră, ori complet negru, el e tot aşa de impresionant, văzut în masă, ca şi atunci, când în sărbătorile de iarnă, simplitatea şubelor albe contrastează cu bogăţia şi împestriţeala costumelor femenine.

In adevăr costumul femeiesc e mult mai complicat şi exagerat de ornamentat. O femeie din părţile şiriene pare o apariţie anacronică a costumului feminin occidental, a crinolinei epocei ul-

timului imperiu francez. Bătrânele își amintesc de timpul când purtau *rochil cu raif*, adică rochii ce aveau în partea de jos un cerc de sârmă *(drot)*, ca să pară ca o roată. Astăzi raiful e înlocuit prin mulțimea poalelor (fustelor de dedesubt), care dau aspectul *„cloche"*, pe care-l doresc. Impresia pe care o lasă oricărui străin de localitate și neobișnuiți cu astfel de costum, e că portul feminin din această regiune e cu totul străin. In adevăr se găsesc multe influențe străine: germane, ungurești, slovace, însă privit în totul, costumul nu este nici german, nici unguresc, nici slovac. Am putea spune, fără a părea paradoxali, că e un port românesc cu elemente străine. Din descrierea de mai jos se va vedea acest lucru.

Costumul femeiesc e compus din *spătoi, poale, bluză, fustă* și *cot.*

Cămașa *(spătoi,-ie)* este țesută de femei în casă. Din cânepă se poartă numai la lucru. Altfel este făcută din bumbac subțire *(misir)*. E scurtă până la șolduri și croită pe corp. Mânecile sunt scurte până la cot, și strâmte. Sunt terminate cu *„fodre"* (volanașe). Fodrele au ca podoabe, pe forme de filet, flori, păsări, coșuri croșetate cu fir alb D. M. C. Unele sunt numai cu găurele (ciuruite). Mai sus de fodre se află o bandă *(jură)* îngustă, cusută cu modele ornamentale, compusă din flori și frunze stilizate, de cele mai multe ori împrumutate din diferite caiete de modele tipărite și răspândite de casele de filatură D. M. C. Ornamentele sunt cusute cu ață de bumbac sau fir de mătase din comerț. Colorile mai întrebuințate sunt: verde, roz, lila, roșu închis, galben și albastru *(alboiet)*.

La gât spătoiul este tăiat roată, atât cât trebue ca să poată fi trasă pe cap. Jur împrejur marginea e festonată *(tăzlită)*. Alte modele de spătoi sunt tăiate într'o parte până la umăr, încheindu-se prin nasturi. Acestea au platcă pe piept și pe spate, numită *forment*. Dela forment în jos spătoiul e încrețit.

In sărbători și iarna, femeile poartă o bluză *(dușanc viziclu)* din stofă felurit colorată (mai obișnuite verde, galben și cafeniu) și confecționata după un anumit tip. E largă, căzând drept în jos și legată pe deasupra fustei cu șnur, cordon sau curea de lac. Mânecile sunt lungi și strâmte. Jos sunt înnădite cu pumnari din aceeași stofă sau din mătasă cu *cipcă* (dantelă).

Bluza e confecționată din stofe cumpărate din oraș. Viziclul e făcut din stofe mai simple și mai ieftine (creton). Dușanca (după nume ar fi de origine sârbeasca) însă e croită numai din stofe scumpe, mătase, crêpe-de-chine, crêpe georgette și de preferat mătăsurile înflorate. Dușanca arată buna stare a femeii. Pentru fete, ea e în același timp o recomandare, pe lângă nurii trupești, a zestrei ce o va aduce fata în căsnicie. Pentru acest motiv (poate și din orgoliu feminin) și bluza și fusta și cotul de după cap trebue să fie din mătasea cea mai scumpă și fiecare caută să nu fie întrecută.

Fusta *(sumna)* e totdeauna de mătase (crêpe-dechine) sau stofă grea, colorată și împodobită cu flori de aceeași coloare. De cele mai multe ori sumna e din aceeași stofă cu bluza. Sumnele de creton sunt dovadă de sărăcie. Totuși în satele de după podgorii, sumnele de creton se poartă obișnuit.

Sumna e foarte largă, de 5—6 metri, deoarece sub ea, trebue să se pună poalele, care în cel mai rău caz, sunt în număr de trei. Cele mai multe fete și femei au câte 5—6. De aceea la brâu sumna e foarte încrețită, uneori purtându-se plisată, iar în jos ea trebue să stea întinsă, rotată.

Sumna e de obiceiu cusută simplu, fără podoabe. Se poartă totuși, de către acele femei, care vor să se reliefeze, volane din aceeași stofă, margini festonate sau înădite cu *cipcă* (dantelă).

Sub fustă se poartă 2—6 poale. Poalele sunt de două feluri. Unele mai scurte și mai groase de cânepă și altele tot atât de lungi ca sumna, mai subțiri, dar întărite (asprite). Aceste poale sunt din ce în ce mai late.

Toate sunt decorate cu motive de ordin floral sau geometric, învățate din școală, copiate după modele din librării sau moștenit din bătrâni. Aceste motive ornamentale sunt cusute pe pânză cu bumbac sau mătasă, în toate culorile. Culorile sunt vi și cu cât sunt mai vii, cu atât sunt mai agreiate de femeile, care le cos. Predomină roșul, rozul, verdele și mauve-ul. Se mai întrebuințează și negru, albastru și galben.

Poalele de deasupra, adică cele de bumbac (misir) sunt întărite (asprite), ca să stea drepte *(corfoș)*, frumos rotunjite în jurul corpului. Cam la 20 cm. de marginea de jos, poalele acestea sunt decorate cu *sălbănaș* (volănașe) prin care se croșetează cu ață sau mătase albă, după ce s'au tras fire, struguri, mere, flori (pene) etc. Sălbănașul acesta se numește *„viroș"*. Mai jos de viroș, se nădesc fodre (volănașe), de care se prind dantele (cipcă), cu aceleași modele ca și la „viroș", sau numai colțuri.

Poalele au rolul să ţină rochia (sumna) cât mai înfoiată şi cu cât stă mai întinsă, cu atât se crede că fata e mai „mândru" îmbrăcată.

Peste fustă se poartă un şorţ (zadie, zaghie) din stofă sau mătase. Zadia se pune numai în faţă. Are forma dreptunghiulară, cu colţurile de cele mai multe ori rotunjite. Jur împrejurul zadiei se prinde cipcă cu fir, adică dantelă cu fir de aur. Şorţul e de obicei făcut din aceeaşi stofă ca şi sumna. Cele mai bogate cumpără însă zadii anume de *barşon* (catifea) sau mătase, peste care se coase flori mari şi vii colorate, de obiceiu trandafiri. Zadia se leagă de mijloc pe sub duşancă, cu o curea sau cordon.

Fetele până nu se măritau, umblau cu capul gol. Acum însă, s'a pierdut obiceiul acesta. Femeile, după ce se învelesc, poartă pe cap o basma mică roşie *(cot de cap, cotuţ)*, pentrucă, odată măritată, femeia nu mai trebue să-şi arate părul. Cotuţul îl poartă femeile totdeauna. Pe deasupra lui se pune o maramă mai mare *(cotu)* din aceeaşi stofă ca şi bluza sau de barşon (catifea) de predilecţie în colori mai închise şi cu flor din aceeaşi coloare sau colori diferite. Bătrânele poartă cot negru. Sărbătorile, mai ales în anotimpurile reci, femeile îşi pun o maramă mare, de vreo doi metri patraţi, îndoită diagonal în două. După ce şi-o petreceau pe după grumaz, pe după cap (de unde şi numirea de „cot de după cap") o aduceau în faţă, încrucişând-o pe piept, iar apoi ducând aripele pe subsuori, o înodau la spate. Cotul acesta se face din lână de croşetat şi are aspectul unui şal. Ele se lucrează în diferite ochiuri, de femei, în timpul iernii. Pe margini se lasă să atârne ciucuri. Pentru a-şi arăta bogăţia, unele femei poartă şi coturi mari de mătasă.

Femeile, nici cele mai bătrâne, nu mai poartă şubele albe. Şubele se mai poartă iarna de către femei. numai în spre Târnova şi la Sud pe la Sâmbăteni, Păuliş, dar şi aici foarte rar. Acum femeile îşi cumpără dela oraş, în mod obişnuit „căbat" de stofă, mai ales de pluş *(pliş)* presat *(peşnit)* negru sau cafeniu. Altele, mai bogate poartă *bundă* (blană) de lutru *(sil, silskin)*.

In picioare, femeile poartă pantofi de oraş în zilele de sărbătoare. In zilele de lucru, papuci *(şlarfe)* de piele, ori de catifea neagră sau roşie.

La gât se poartă mărgele de sticlă *(iagă)*, în toate colorile, iar în zilele de sărbătoare, lanţ de aur cu iconiţă (fotografia celei care poartă şi a iubitului), salbe cu galbeni (taleri de argint, bani vechi).

Din cele descrise mai sus, reiese neîndoielnic, că portul femeiesc din acest ţinut, este cu totul aparte, faţă de portul naţional din toate regiunile româneşti. A afirma că în această parte nu există port naţional femenin, deoarece costumul Şiriencelor nu-i decât o copiere a costumelor moderne orăşeneşti, ar constitui o inexactitate, pentrucă costumele de oraş, fie cele purtate de lumea bună, fie cele din lumea periferiilor, suferă toate fluctuaţiile modei. Portul Şiriencelor este din contră unitar, neschimbându-se după capriciile modei. Se găsesc, desigur variaţii după sat, unele purtând mai multe poale, altele mai puţine, deci unele sunt mai înfoiate, altele deloc. Aceste variaţii însă sunt mici şi ele trec de multe ori neobservate. Cu vremea ele au trecut dela un sat la altul, încât acum nu se poate spune precis de exemplu că, femeile din Pâncota poartă mânecile lungi şi strâmte ca la nemţoaice, că cele din Agriş au bluza cu cordon la mijloc, iar cele din Sâmbăteni o lasă liberă, ori că cele dela Măderat au preferinţă pentru anumite culori, iar cle dela Covăsinţ spre altele. Nu. Aceste variaţii se găsesc în fiecare sat, dar ele nu schimbă întru nimic portul model, aşa cum l-am descris noi mai sus. Deci femeile din aceste locuri au un port, un anumit port şi chiar naţional, pentrucă nu e purtat decât de romånce.

Se poate obiecta însă că hainele femeieşti din regiunea Şiriei nu alcătuesc un port specific românesc şi nici măcar un port naţional împrumutat, el fiind o corcitură de porturi străine, germane, ungureşti şi slovace. Şi această obiecţie e greşită. Pentru mentalitatea nostră şi pentru amorul nostru propriu, care a generalizat costumul naţional feminin la ie şi fotă, de sigur că portul Şiriencelor nu poate forma un costum naţional. Totuşi aşa cum se poartă, el nu este identic cu niciunul din porturile minorităţilor conlocuitoare. Portul german este sobru, în ştofe ieftine, de coloare albastră sau neagră, cu umerii bufanţi, cu rochiile, — multe e adevărat — prinse imediat sub sân. Portul ungar şi slovac e bogat, luxos, dar nu întrebuinţează ştofe grele de mătasă, iar în ce priveşte croitul şi decorul costumelor este prea puţin asemănător.

Aşa cum am afirmat mai sus, portul Şiriencelor a luat câte ceva dela toate aceste minorităţi, însă le-a asimilat într'atâta, încât le-a dat o nouă înfăţişare. Astfel îmbrăcămintea de dedesubt: cămaşa şi poalele sunt specifice portului românesc, îndeosebi ardelenesc, dela Satu-Mare până la Făgăraş şi dela Năsăud până la Arad. Bluza şi cu rochia de culoare şi nu albă, s'au luat dela Germani; şalul de după cap dela Slovaci; panglicele multe, dante-

lele şi unele motive decorative dela Unguri. Influenţele sunt desigur evidente, însă nu se poate nega că Româncele, împrumutându-le (un obiceiu frecvent la toate porturile naţionale) nu le-a asimilat spiritului românesc.

Celor care ar mai avea îndoieli dacă acest port este românesc sau nu, le-aşi atrage atenţia că şi femeile din jurul Braşovului au un port asemănător celui dela Şiria, atât numai că în loc de duşancă sau de viziclu de stofă, braşovencele poartă ie de borangic. Incolo aceeaşi fustă largă din stofe grele împodobite cu flori, aceeaşi tendinţă de cât mai scump, cât mai bogat, dusă aşa de departe, încât de multe ori, costumul Şiriencelor pare foarte modest.

Afară de explicarea comună a influenţării prin legături apropiate cu minorităţile conlocuitoare, sau a teoriei părăsirii portului în contact cu oraşul, noi credem că aci altul este motivul părăsirii vechiului port alb cu cămaşă, pantaloni şi poale de către locuitorii din această regiune.

Aşezaţi la marginea câmpiei arădene, adică a ţinutului bogat în grâne şi pe versantul dealurilor acoperite cu vestite podgorii, oamenii din aceste ţinuturi, în care altădată stăpâneau cei mai vestiţi şi mai bogaţi grofi, au avut o stare mai bună decât în orice altă parte a Transilvaniei. Către acest ţinut bogat ca un Eldorado, porneau în fiecare an pe vremea lucrărilor agricole locuitorii săraci din părţile Hălmagiului şi a Bihariei. Unii din ei, săturaţi de sărăcia şi răul trai de acasă, rămâneau aici, mai întâiu ca slugi pe lângă domeniile nobililor, ori ca meşteşugari în lemn, pentru ca apoi însurându-se să se stabilească definitiv în aceste locuri. Costumul alb al muncitorilor clăcaşi dela munte, al celor noui veniţi, al „veniturilor" cum li se mai zicea, se confundă repede cu portul servitorimei, cu al clăcaşilor, cu al celor pribegi şi nestabili prin aceste locuri. Băştinaşii şi oamenii, care pe urmă şi-au putut câştiga o stare mai bună şi deci şi oarecare independenţă, n'au mai vrut să fie confundaţi cu servitorimea „proastă", nestabilă şi săracă. Din orgoliu — şi de aceea poate schimbarea e mai evidentă la costumul femeiesc — oamenii din partea locului au căutat să se deosebească de costumul alb, care se confunda cu sărăcimea, adoptând portul negru al funcţionărimei „dela curte", (în majoritate Unguri şi Nemţi) precum şi tot ce părea mai bogat, tot ce putea arăta bună starea din porturile altor neamuri. Cum nu ar fi putut fără riscuri să imite portul orăşenesc portul oarecum al nobililor şi nici să inoveze, au fost siliţi de împrejurări să împrumute, să adapteze costumele străine la felul de traiu şi de simţire românească, fără a adopta în întregime portul nemţesc sau unguresc, pentrucă asta ar fi însemnat şi desnaţionalizarea şi părăsirea neamului şi asta nu o voiau.

Pentru acest motiv, bărbaţii, cari aveau un simţ de răspundere mai mare, au împrumutat mai puţin şi şi-au păstrat portul alb mai mult decât femeile.

Aşa se explică de ce acest costum s'a ivit numai în acest ţinut, ramificându-se apoi în spre câmpia arădană şi de ce acest costum e atât de aparte, încât mulţi îl confundă cu portul unguresc. Dacă e plăcut, dacă e frumos, pentru felul nostru de a vedea şi a simţi frumosul, aceasta e altceva.

MARCEL OLINESCU

ELEMENTUL SÂRB DIN CLISURĂ (BANAT)

Vom căuta să desvăluim rolul preponderent ce l-a avut şi continuă încă să-l aibă — elementul sârb, în regiunile de contact, asupra celui român.

Influenţa sârbă, în Clisura Dunăreană, a avut un rol covârşitor. Dovada o servesc — pe lângă unele împrumuturi în limbă, moravuri, cântec şi joc — mai ales sutele (ca să nu exagerăm, miile) de Români sârbizaţi cu desăvârşire.

Analizând chestiunea aceasta mai îndeaproape, rămâi uimit de dârzenia cu care Românii sârbizaţi persistă în a nu-şi recunoaşte adevărata lor obârşie.

Spre a se putea ilustra mai bine, forţa de impunere în limbă a vocabularului sârbesc, în regiunea aceasta a Clisurei bănăţene, cu nomenclatură curat sârbească, e destul să ştim că, toţi bărbaţii — bine înţeles Români — cu nume de: Dumitru, Gheorghe, Ion, Nicolae, Matei etc., sunt identificaţi în această regiune prin prescurtările sârbeşti de: Mita, Gioca, Iva, Nica, Mata etc., iar nume

de femei, ca: Măria, Ana, Floarea, Elena etc., sunt cunoscute de: Mara, Anca, Tveta, Lenca etc.

In manifestările lor, pe toate tărâmurile şi în toate problemele, Sârbii şi-au impus ideile, punctul lor de vedere şi conlocuitorilor români. Un punct de reper este în această privinţă: stilismul. Sunt şi azi unele sate curat româneşti (Tisoviţa, Lescoviţa, Pojejena-de-Jos, Susca etc.), în care locuitorii nu se pot împăca încă cu prăznuirea zilelor sfinte, după stilul nostru cel românesc şi, în consecinţă, când revin aceleaşi sărbători pe stil vechiu la Sârbi, le prăznuiesc din nou, fie manifestând făţiş, fie că în zilele acelea se abţin — mai fanatic chiar decât la noi, dela orice lucru. Aceasta mi-au declarat-o sincer, mulţi dintre dânşii.

Deşi ştiut este că, serviciul Divin în biserica sârbă se săvârşeşte în limba veche slavă, deci într'o limbă ne'nţeleasă azi de biserica ascultătoare, totuşi sunt foarte mulţi, chiar dintre Români, cărora le plac mai bine slujbele ce se fac în limba aceasta veche — ne'nţeleasă de dânşii — decât în cele săvârşite în bisericile noastre, unde îşi aud limba lor.

Inrâurirea aceasta avută, a elementului sârb asupra celui român, se proectează la fel în cântece, jocuri şi în port.

Doina noastră atât de scumpă şi de cântată pe întinsul ţării noastre, aici e rară ca să nu zicem inexistentă.

Intri, dacă e sărbătoare, în vreun sat din acestea şi dai peste un tineret săltând mereu aceleaşi „jichine, magiaraţi, etc. Influenţa acestor jocuri cu caracter sârbesc, a pătruns chiar şi în unele sate curat româneşti.

Nu mai vorbim de port. Acesta dacă nu e împestriţat, e cu caracter sârbesc pretutindenea. Onoare ne fac însă, „bufenii" (colonişti olteni) din unele comune româneşti, ca: Boşneag (Moldova-Nouă), şi mai ales Coronini, care au reuşit să-şi păstreze — la sărbători mai ales — vechiul şi pitorescul costum românesc (oltean, zis „bufănesc").

Cât de mult şi-au înstrăinat conştiinţa de neam, aceşti rătăciţi şi pierduţi fii ai noştri, putem vedea, pentru a fi mai precişi, şi din următoarea acţiune pe teren: Aflând o sumedenie de nume curat româneşti printre aşa zişii Sârbi de azi de pe aici, cu „puzderia", după cum ne-a dat citate de nume de acestea şi Păr. T. Constantin, în lucrarea frăţiei sale, „Sârbii din Lescoviţa", nume ca: Balea. Brăila, Cioancă, Tundrea etc., şi ocupându-mă de trecutul şi originea acestor familii, am reuşit să le pot dovedi — ceea ce mulţi au şi recunoscut — locul şi originea de baştină a acestora, din sate curat româneşti; la zeci de km. depărtare de Clisură şi pe unde încă şi azi mai au mulţi dintre dânşii rude. Totuşi îndrăznesc, în afaţa acestor neputinţe de explicare, să considere toate acestea ca simple ipoteze inventate de noi, fără a nega de naţia lor de azi, sârbă. La întrebarea pusă, 10 în acest sens, cei mai mulţi mi-au răspuns cam în felul următor: *„Păi, o fi părinte! dar ăla* (cel care a venit mai întâiu dintre ai lor pe aici), *a fost Deda meu, însă tata şi mama mea sunt de aici, iar noi tot aici am fost născuţi".*

Aici trebue notat faptul important, că *deda*, tata şi fiii aceştia odată stabiliţi în Clisură prin satele mixte şi cu majorităţi sârbe, s'au căsătorit, mai toţi cu fete sau femei sârboaice, în care caz explicaţia vine dela sine: Mama îşi desmearda şi leagănă pruncii în cântecele şi limba dânsei.

In fruntea tuturor mijloacelor de contopire, de către elementul sârb a celui român, tronează biserica ortodoxă sârbă, care în decursul istoriei şi-a avut contribuţia ei considerabilă şi plină de succese în această materie, după cum s'a putut vedea — întrucâtva — şi din cele anterioare. Nu trebue decât să amintim faptul în această materie de presiuni din partea bisericii ortodoxe-sârbe, — că, la 1821, Vlădica sârbesc Vitomirovici al Vârşeţului a dat o circulară, în sensul că, la toate numele româneşti fără sufixul „ici" să se adauge în matricolele de botezuri acest sufix, aşa familia Ursu a ajuns Ursulovici; Gruia: Gruici etc.

Cu toate aceste pierderi, în decursul istoriei, totuşi — deşi tardivă — salvatoare şi binecuvântată a fost măsura luată de cei mai mari ai noştri, în urma convenţiei şcolare şi bisericeşti, dintre cele două state vecine şi amice în 1935, când s'au trimis în toate satele cu populaţii mixte din Clisură, preoţi catiheţi, elemente tinere, pline de ideal şi energii bogate, crescuţi şi încălziţi la altarul Patriei, pentru care înţeleg să conlucreze din răsputeri până la sacrificiu.

Din cele 18 comune de pe malul drept al Dunării, 10 sunt cu naţionalităţi şi confesiuni diferite; 7 curat româneşti şi numai una cu majorităţi sârbe.

Cele 10 mixte până în 1935, adică circa 17 ani au dăinuit fără biserică şi preot român, cu alte cuvinte nepăstorite în duhul ortodox român şi lăsate în voia curentului slav a cărui matcă era şi este, peste Dunăre.

Dacă cei pripăşiţi de ai noştri pe aici erau conştienţi de sângele românesc din ei, transmis din

moşi-strămoşi, rezistând cu dârzenie influenţei de contopire a celor două elemente conlocuitoare, riscau sau să fie ironizaţi mereu în fel şi chip de fraţii sârbi, până ce erau forţaţi ori să plece aiurea, ori cedau, contopindu-se în masa sârbă, uitând de neam, de ţară.

Nu rare ori, cu privire la limba de vorbire, deşi incontestabil, că limba noastră e mult mai uşoară, mai frumoasă, mai sonoră şi mai poetică în expresiuni, totuşi cei pierduţi din aceştia de ai noştri, ba chiar şi alţii care încă mai dau semne de conştiinţă românească, şi-au însuşit afară şi în familia ca limbă de vorbire, sârba. Iar unde limba sârbă nu a putut pătrunde, au schimonosit limba românească cu termeni de împrumut, sârbeşti. Mi-a fost dat de multe ori, să trec pe lângă câte vreun Român de aceştia pe care cunoscându-l, am ţinut să-i dau bineţe pe limba mea cu străbunul: „Bună ziua", în scopul de a putea constata dacă reuşesc să-i stimulez simţământul de mândrie al originii sale. Mi s'a răspuns, — cu: „Bog pomogo"=Dumnezeu să ne ajute.

Printre alte cauze de sârbizare, se pot adăuga şi măruntele socoteli de partid ale foştilor noştri politicieni refaşti, din vechile regimuri politice, apuse din fericire azi. Aceia, pentru meschine calcule, tolerau, ba chiar încurajau aceste cutropiri şi nedreptăţi ale graţiilor sârbeşti, în detrimentul elementului românesc. S'a întâmplat chiar ca unii din slujbaşii de pe aici, în subordine, care pe lângă exercitarea profesiunii lor, să contribue şi dânşii la postulatul naţional şi bisericesc, aducându-ne un preţios aport prin modestul apostolat pe care-l făceau, să fie ameninţaţi cu transferarea şi chiar cu suspendarea din serviciu.

Aceasta se întâmplă numai din cauza că, satelitul aciuatului politic de la putere, era un „fac totum" în regiune. Pe deasupra, unii sateliţi erau de origine minoritară (sârbă). In felul acesta se dădea câştig de cauză — întotdeauna — minorităţii sârbeşti, stingând în felul aşa orice licărire şi zel de naţionalism a acelora care înţelegeau aceasta mult mai bine decât „marii" dela conducere. Astfel am ajuns să constatăm că, conducători ai treburilor publice şi private de pe aici, în loc să sprijine şi încurajeze elementele româneşti, angajând numai pe aceştia la orice lucrări sau întreprinderi, satisfăcând astfel şi un postulat naţional, imperios cerut în mai toate legislaţiile, stimulând în acelaşi timp sentimentul de mândrie, că Românul e stăpân în Ţara lui; din contra, satisfăceau alte cereri, ale minoritarilor şi sectarilor, înlăturând pe Românii nevoiaşi dela binefacerile cu care ar fi putut, măcar în parte, alina suferinţele şi mizeria celor de acasă. In această perioadă de atotputernicie a sateliţilor minoritari şi de slăbiciune a foştilor noştri guvernanţi de până mai ieri, putem aminti cazul concret al doamnei învăţătoare, F. Vălimăreanu, din comuna Belobreşca, care, conform legilor în vigoare, din anul 1936, fusese numită membră de drept în consiliul comunal, care era compus numai din Sârbi. Cum treaba aceasta însă, nu era pe placul acestui organ de administrare, simţindu-se probabil stingheriţi de această romancă în mijlocul lor, dar mai ales pe placul unuia din cei mai influenţi sateliţi ai regimului de pe atunci, un fel de dirijor al destinelor acestei Clisuri bănăţene, mare proprietar şi negustor sârb, atotputernicul zilelor acelora ruşinoase pentru noi, s'a sistat numirea de membru în consiliul comunal al susnumitei doamne. Aceasta s'a întâmplat în urma faptului că, un negustor minoritar se opunea. Ceea ce — spre durerea noastră — s'a şi întâmplat, deoarece nu trecuseră decât numai câteva zile şi numirea doamnei învăţătoare F. Vălimăreanu, de membră de drept în consiliul comunal se şi revocase, fiind înlocuită cu învăţătorul sârb.

Printre alte slăbiciuni a alor noştri şi în detrimentul Neamului, este şi nesocotinţa unor funcţionari de ai noştri, Români, care pripăşiţi pe aici, în funcţiuni, ca flăcăi, divorţaţi sau văduvi, rămân pe veci legaţi de fraţii sârbi, prin căsătoriile mixte pe care le contractează, făcând aşadar, — volens-nolens — parte din familiile noilor lor tovarăşe. In felul acesta, având obligaţii de a servi sumedenii de rude ale soţiilor lor, de aci înainte nu va mai putea lua nicio măsură de stăvilire a influenţei acesteia dăunătoare.

In comunele mixte trăiesc ca la circa 2.000 de suflete de Români-Sârbi.

Din experienţa celor aproape patru ani de păstorire pe meleagurile Clisurei bănăţene, am avut atâtea ocazii a face şcoala renaşterii româneşti, în ţinutul acesta vitregit de natură şi om.

Din toate cele văzute şi constatate prin această regiune, îndrăznesc a propune unele reţete de îndreptare, prin care, cred, vom reuşi a intra iarăşi în posesia patrimoniului nostru naţional şi spiritual.

In primul plan se cere, să se ridice în locul modestelor capele actuale, improvizate din săli de învăţământ, în comunele mixte, lăcaşuri de rugăciune.

Intr'una din conversațiile avute cu un român-sârbizat, am căutat într'un mod cât se poate de mlădios și abil, să-l fac a reveni în mijlocul nației sale, arătându-i după cum putea foarte bine și dânsul să observe — că, acum au și Românii preoții și bisericile lor, rugându-se și cântând pe limba lor strămoșească. La aceasta, rătăcitul nostru frate român ripostă: „Ce fel de biserici sunt astea, fără turn, fără clopote; pe câtă vreme frații sârbi au catedrale". Așa că nu face să treacă dela „moară la râșniță". Ca acesta vor fi încă mulți, din aceștia care vor folosi aceleași raționamente. Iată deci, iminenta necesitate de ridicare a bisericilor în locul modestelor capele de azi.

La această soluție să se adauge apoi alta „ejusdem farinae"; anume ca, această acțiune de readucere la matcă a celor pierduți să nu fie lăsată numai în seama preoților-catiheți.

Sărăcia și inexperiența lor, cei mai mulți fiind foarte tineri, nu-i ajută la o propagandă abilă, continuă, fără preget.

Ar fi de dorit — astfel stând lucrurile — ca toate notabilitățile oficiale și particulare de pe aici, cât și dela centru să conlucreze cu preoții umăr la umăr și pas de pas.

Un serviciu plin de roade ni l-ar aduce, în această materie, Serviciul Social, prin înființarea de Cămine Culturale, în fiecare din satele Clisurii, având la dispoziție atâtea mijloace cunoscute și eficace. In felul acesta, prin slovă și graiu românesc, s'ar putea, foarte bine, treptat-treptat, câștiga terenul pierdut și în același timp infiltra cât mai mult duh românesc. Cu timpul, Clisura noastră nu va mai avea aspectul de azi, împestrițat și îmbâcsit de graiu, datini, cântece și jocuri minoritare sârbești.

Intreg complexul acestui postulat național astăzi era soluționat, dacă tembelismul și inconștiența guvernanților noștri de până acum nu s'ar fi ținut de capul lor timp de șaptesprezece ani de zile dela Unire.

Lucrurile sunt mult mai serioase și dureroase, trăindu-le la fața locului, nu vizitate din fuga mașinilor odată la doi, trei ani, sau soluționate pe hârtie la masa verde a birourilor.

Insă, și în această chestiune rămâne viabilă tot vechea zicătoare: „Nimic nu e prea târziu".

ALEXANDRU GRUIA

CEREMONIA AGRARĂ A CUNUNII ÎN MUNȚII APUSENI

Ceremoniile agrare în regiuni unde agricultura este ștearsă, ca în munții Apuseni, pot fi apreciate numai prin faptul că cine știe ce concluzii— în urma unor studii consacrate problemei — s'ar putea trage, cu privire la originea lor în acest masiv muntos.

Obiceiul cununii, una dintre ceremoniile cele mai interesante din Ardeal, se află mai în toate regiunile masivului munților Apuseni. Propriu zis extensiunea ei poate fi judecată, cu această contribuție, în felul în care ni se vorbește de ea în această regiune. O prezentare a ceremoniei din unele părți ale munților Apuseni s'a făcut [1]). O ceremonie în altă regiune, a fost semnalată și descrisă amănunțit în revista „Sociologie Românească" [2]).

In comuna Vidra, urma acestei ceremonii este evidentă. Inrădăcinarea ei adâncă în conștiința poporului denotă o îndelungată și îndepărtată deprindere în a o practica. Este semnificativ faptul că deși suprafețele cultivate, în special cu grâu, sunt reduse și ele aparțin la un număr restrâns de cultivatori, s'a mai putut menține chiar în formele în care o găsim. Nu este mai puțin adevărat că dacă cântecul cununei ți se pare prea redus și neînsemnat, rămâi totuși surprins de faptul că fiecare proprietar îngădue a i se face cununa sau crucea la sfârșitul seceratului.

---

1) Vezi Val. Butura: Credințe în legătură cu cultura grâului la Românii din Transilvania, în *Sociologie Românească* anII, p. 358–362.

2) Vezi H. H. Stahl etc. Cununa în Șanț, în *Sociologie Românească*, an. I.

N'am avut posibilitatea observării ceremoniei crucii, care, după cât am putut deduce, e privită cu alți ochi. Totuși, o lămurire indirectă, am putea-o găsi în regretul fetei care va purta cununa, că nu s'a făcut crucea. Crucea presupune o muncă mai mare spre a o face și se poartă în mână. Când se stropește, nu se stropește numai ea, ci și fata, întocmai ca în cazul când se poartă cununa pe cap.

— Nu face cruce? întreabă una dintre secerătoare.

— Ba zice că nu vrea (gazda) să facem cruce. Facem cunună. E mai greu de făcut cruce.

Prezentarea ceremoniei cununii, o facem pe baza celor înregistrate în 15 Septemvrie 1938, în cătunul Vidrei, Pueni [3]. Gazda a fost Bordea Zaharia. Locul secerat se află la punctul numit Dâmbul Bocilor. Cu secerătoarele a fost Trif. Gheorghe, băgat în casă, și cu copilul său în vârstă de 14 ani, Iosif. Numele secerătoarelor — trei din Sohodol, comună vecină, și două din Pueni, îl redăm:

Berindee Lina	19 ani	Sohodol
Bobariu Maria	34 ani	Pueni
Bobariu Victoria	13 ani	Pueni
Sicoe Lina	18 ani	Sohodol
Vesia Văruța	19 ani	Sohodol

Pe la orele 5½ mai este încă de secerat. Fetele însă au început să vorbească mai stăruitor de cunună. Peste câteva clipe, Lina Berindee merge să aleagă spice. Munca merge cam anevoie. Vine s'o ajute Văruța Vesia. După ce au ales un mănunchiu destul de mare din snopi, se începe împletirea de către Lina Berindee. Cealaltă, Vesia Văruța îi dă spice. Se aduce apă, se udă spicele ca să se poată împleti mai ușor. Impletirea e simplă. Se iau cam 50 fire. Se încep, de lângă spic, a se împleti în trei. Se introduc tot dela spice, apoi, treptat, câte o șuviță de paie. Intre timp, cununa este gata, de secerat nu mai este. Se începe strângerea vaselor, secerilor. Clăile sunt și ele pe terminate, făcute de gazdă. Fetele au început să „huhureze". Ultimul snop în claie este pus când se lasă și pieptenul cu care fetele și-au făcut părul, s'au gătit.

Cunună fără apă nu se poate! Trif Gheorghe îl cheamă pe Vâtca Niculae, care își păștea pe miriști boii, în apropiere, îi dă donița și-l trimite la apă. Intr'o clipă este înapoi. O ascunde după clăi.'

«Să nu o vadă fetele!» îmi spune. Dar faptul că are donița cu apă e o bucurie, care trebue împărtășită, așa că sub forma unei tăinuiri pe care o vrea dela altul, îi spune fetișcanei Victoria:

«Să nu-i spui că am apă!»

Tăinuesc, deci, și fetele mici, cărora mâine le va veni rândul să fie udate — alături de băieți, care au tot interesul ca fetele să fie cât se poate de calme.

Cununa este gata. Dar Lina Sicoe care o va purta, în lipsa gazdei, are grijă de obiectele aduse la loc. Când ele au fost încredințate Mariuței Bobariu se gândește la cunună.

«Unde este donița?» Și începe s'o caute. Vâtca Niculae simulează o fugă într'o parte, spre a o ascunde, în timp ce Trif o dosește și mai bine.

Cine duce cununa, nu se știe încă.

«No, mai vorbești?» Intervine gazda și Vâtcă Niculae simultan.

O prinde acum o încearcă și o pune pe cap.

«Cum s'o pun pe cap? Peste cârpă sau peste păr?» Peste cârpă este de părere doar flăcăul. «Ei atât crezură că sunt de proastă — se referă la doniță — nu pricep eu atâta lucru!» Dar nu pare că s'ar opune la udat. Râde, cântă, legându-și buricul degetului, pe care și l-a crestat cu secera.

Incă nu și-a pus cununa pe cap și flăcăul stă cu donița de apă în mână, gata s'o arunce. Nu mai este o taină aruncarea apei. Nu i s'a dat voe să arunce cu apă din cutia [4]) coasei și nici cu lapte sau apă din oală.

Incă puțin și cununa este așezată pe cap. E gata. Dar o mică amăgeală nu strică, pentru ea ca apa să meargă în plin.

«No, aici îi mai trebue ceva!» zice una. In timpul acesta, Vâtcă Niculae, aruncă donița cu apă pe ea. Fuge, huhurează și zice:

«No, udați de puteți!»

Ajunsă pe coastă, purtătoarea cununei începe:

Frunză verde crăstrăvete,
Cununa moare de sete!
Frunză verde de alună,
Ii trebe apă la cunună!

Din nou Vâtcă Niculae îi aruncă apă în ochi. După aceea se face cortegiul. Secerătoarele încadrează fata care poartă cununa, pe care o numesc „mireasa". Ii zic mireasă numai prin com-

[3]) Vezi Florea Florescu: Cetele de secerătoare din Cuhea-Maramureș, în *Sociologie Românească*, an. II, p. 507—511.
[4]) O cutie în care se pune gresia de ascuțit coasa.

parație cu mireasa propriu zisă, căreia i se pune cununa pe cap în biserică sau este vorba de împerecherea simbolică a fecioarei în vederea rodului din anul viitor?

Cortegiul format, împreună cu mireasa, cântă. Nu însă un cântec de proporția și factura celor înregistrate, de pildă, în regiunile năsăudene. Ci simple frânturi, care ele prin ele, câteodată n'au decât un înțeles local, închizând o ușoară notă de ironizare:

Cine nu udă cununa,
Să n'ajungă săptămâna.
Apăi, cine va uda,
Să n'ajungă nici sara!

Cunună de grâu frumos,
Să fii gazdă, sănătos.
Cunună de grâu c'odoase [5])
Să fii gazdă sănătoase!
Nu știu holda-i cu odos
Or îi gazda mânios

Frunză verde de alună
Adă apă la cunună.
Frunză verde castravete,
Cununa moare de sete!

Acum intervine aluzia la starea locală:

Poenarii n'au ce bea,
Da să ude cununa!

Este aluzie la starea locală în cuprinsul acestor două versuri, de oarece cătunul Pueni suferă îngrozitor de apă. Teren calcaros cu grote și peșteri, fără un strat de argilă proteguitor de apă, ici colo, dacă a permis deschiderea unui isvoraș. In timp de secetă rămâne o singură fântână, la peste 100 de numere. Iar ca să fie asigurați de apă, sunt nevoiți ca în timpul nopții să stea câte 2—4 ore, până ce se adună apa sau le vine rândul. Străbați câte odată un crâng întreg, fără să poți găsi apă cel puțin să-ți usuci gura. Am auzit deseori ripostându-se: „Dacă te măritai cu... aveai apă destulă și aproape, nu umblai un km. și jumătate". Ironizarea de care am amintit de altfel, este răutăcios accentuată în strigăturile următoare:

Frunză verde căstrăvete,
Fântână lângă perete
Și Bordeștii [6]) mor de sete!

Cu fântâna la fereastră
Și donița uscată 'n casă.
Să coboară jos, la bae,
Să o strângă din vălae [7]).

Cortegiul înaintează repede. La un moment dat cârmește spre niște tufișuri. Undeva, în *„hucari"* [8]) lăsaseră de dimineață o damigeană cu apă.

Mai sus, ascuns după un alt tufiș, o pândește Alexandru Goia. Când se apropie, se repede spre ea, o udă, se luptă, o trântește jos și vrea s'o pupe căci ea însăși intonase:

Cununa trebue udată
Și mireasa sărutată!

După puțin timp, prinsă de Trif. Iosif, este udată cu două donițe de Vârci Marin.

Acum gazda reflectează:

— A scăpat!

— Dece? întreb eu

— Nu mai sunt holde. S'a gătat cu ele.

Intr'adevăr mireasa a fost udată numai în zona holdelor și va mai fi când va ajunge acasă.

Cortegiul însă huhurează și cântă mai departe. Se repetă, nu în ordine, versurile deja cântate, afară de acestea:

Ii săracă mireasa,
Ii uscată cununa
Și n'avem cu ce-o uda!

Precum și adaose după versuri deja spuse:

Frunză verde și-o alună
Trebue apă la cunună,
Dar Budeștii n'au ce bea,
Cum să ude cununa!

Când se vede casa gazdei dintr'odată isbucnesc fetele din cortegiu:

Frunză verde dintr'o baltă,
Caștigă-ne gazdă apă!
Hii gazdă cu voe bună,
Că ț-aducem o cunună,
Cunună împletită în trii
Trăiască gazda de-aci!
Nu fii gazdă supărată,
Că holda ți-i secerată!

Din nou o cantitate mare de apă se aruncă: de gazda Rafila Trif, copilul său Trif Iosif, Trif Ștefan, precum și de Bordea N. și Bordea P.

---

[5]) Odos, odoase = ovăz sălbatic. [6]) Un însemnat neam al cătunului Pueni.
[7]) Vălae = țărâiașe mici, adică pârâiașe. [8]) Hucari = tufișuri.

Mireasa urcă apoi în cameră, pune cununa pe masă şi pleacă să se desbrace. Ceremonia, prin aceasta se consideră încheiată. Cununa e luată apoi de gazdă, se pune în cui. Mai târziu ea va fi îmblătită şi sământa aruncată în grâu.

Din elementele caracteristice ale acestei ceremonii agrare nu putem trage o concluzie în sensul unei păstrări a obiceiului într'o formă arhaică, nealterată. Din contră. Totul pare diluat de timp, împrejurări, loc. Şi aşa însă, chemarea apei, denumirea fetei „mireasă", chemarea sărutului, grija de gazdă, referinţele dese la holda terminată sau îmbelşugată, toate acestea, pot fi considerate firicele plăpânde rămase din comoara trecutului, valoroase prin chiar această vagă aducere aminte despre ce-a fost, către care ne îndreaptă să privim stăruitor [9].

FLOREA FLORESCU

[9]) In altă parte (v. Monografia comunei Vidra, destinată Congresului Internaţional de Sociologie), am ajuns la concluzia că forţarea cultivării grâului la înălţimi de peste 1.300 m. se datoreşte tendinţei Moţilor călători, de a-şi asigura pentru vremuri de restrişte, prin cultură locală, existenţa. Cultura grâului deci, reese că ar fi importată, iar odată cu ea s'a importat şi această ceremonie a cununei. Ar mai fi posibil, ca o populaţie de câmpie emigrată în munte, să fi impus cultura grâului şi să fi adus ceremoniile în legătură cu el. Această ipoteză este exclusă, dacă ne gândim la greutăţile pe care le-ar fi încercat o populaţie de câmpie transpusă la munte, în faţa unor îndeletniciri necunoscute ei. Deaceea, în lucrarea amintită, nici nu am pomenit de această ipoteză.

FRAGMENT AUTOBIOGRAFIC AL UNUI ÎNVĂŢĂTOR DIN ŢARA OLTULUI

Intr'unul din drumurile ce ne-au purtat acum vreo patru ani de zile de-a-lungul şi de-a-curmezişul Ţării Oltului, am găsit la Arpaşul-de-Sus paginile manuscrise pe care le publicăm aci. Sunt ale unui învăţător localnic Gheorghe Smădu.

Pe învăţător l-am cunoscut abia atunci. Nu era încă un om bătrân, faţa lui purta însă semnele istovirii atâtor ani de muncă şcolară. Fără să atingă şaizeci de ani, el ajunsese la epoca la care gândul se întoarce cu predilecţie înapoi spre tărâmurile mai luminate ale copilăriei şi ale tinereţii. La învăţătorul Smădu, întoarcerea aceasta, care se putea citi în lumina mereu îndepărtată a privirii, se întovărăşea cu o nemulţumire mărturisită — deloc surprinzătoare pentru cei mai în vârstă — faţă de timpurile de astăzi. Ne vorbea, amărît şi descurajat, de morala egoistă care stăpâneşte familiile noi, de lipsa de conştiinţă a femeii în datoriile ei cele mai de seamă, de moravurile corupte care din clasele de sus coboară în zilele noastre în popor, în concluzie de „sistemul copilului unic", şi de dezastrul natalităţii. Ca un protest sentimental şi ca un derivativ, începuse să-şi însemne amintirile din îndepărtata copilărie.

Un fragment din acestea, scrise pe nişte formulare administrative ungureşti — poate tot ceea ce lucrase până atunci — mi le-a încredinţat ca un fel de răspuns la o întrebare pe care mi-aşi fi pus-o despre stările trecutului. I-am propus să le dau vreunei reviste regionale sau să i le înapoiez. A ridicat din umeri: să fac ce cred. Se detaşa parcă de toate cele de-aci.

Un an mai târziu a murit.

Manuscrisul mi-a rămas. Prins de ocupaţiuni mai grabnice, n'am putut revedea decât în timpul din urmă paginile acestea care au, pentru cine cercetează îndeaproape Ţara Oltului, şi un alt interes decât acela al unei pioase amintiri de familie.

Scris într'un ton glumeţ (care totuşi nu se poate menţine fără numeroase locuri comune şi chiar obositoare), cu elemente uneori hazlii de înscenare şi transpoziţie, bazate, probabil, pe istorisirile repetate ale părinţilor, poate şi pe propria-i experienţă de tată, fragmentul acesta de memorial oferă şi un material documentar. Sunt aci unele date privitoare la credinţe şi obiceiuri, la practici magice locale, toate în legătură cu naşterea şi botezul. Pe alocurea încearcă să se desprindă dintre rânduri şi câte-o icoană de ansamblu a vieţii în sat, cu o generaţie, două înaintea noastră. Datele acestea, ca şi încadrarea lor vie — partea cea mai preţioasă a informaţiei, dacă ar fi obiectivă — impun însă o firească prudenţă critică pe care libertatea de prezentare a autorului pare a o justifica. Ori cum ele rămân ca puncte de plecare pentru cercetări ulterioare.

Ca valoare documentară aceste pagini interesează şi prin preocupările pe care le vădesc, între care îngrijorarea, deja subliniată, pentru scăderea natalităţii, odată cu aceea a moralităţii publice, apare ca un leit-motiv minor în întreaga povestire. Apoi felul în care este scris acest memorial, limba, cadrul lui şi chiar faptul lui însuşi ajung să dea o imagine a intereselor culturale, a mentalităţii şi în genere a vieţii sufleteşti a unui învăţător oltean din vechea şcoală.

Şi aceasta are iarăşi preţul său.

ION I. IONICA

MEMORIILE LUI GHEORGHE SMĂDU

1. *In valea plângerii.* — Nu ştiu altul, dar eu ştiu că am fost prezent la venirea mea în valea plângerii. Reamintindu-mi acest eveniment, pare că din nou trăiesc acele clipe de sbucium pentru a veni mai degrabă cu o clipă la lumină. Dar această dorinţă îmi era împiedicată de lelea Eva [1]), moaşa, doctoriţa şi descântătoarea satului. Aceasta, pe când biata mama se sbătea în spasmurile naşterii şi eu dădeam din mâini şi picioare, dând năvală la uşa de ieşire, spunea vorbe mângâietoare, rugându-se de mama să mai sufere, să mai aştepte puţin, pentrucă nu au trecut ceasurile rele. Ielele acuma îşi fac jocul lor măiestru, şi în cazul acesta, plodul născut va fi pocit. Ursitorile îi vor ursi rău. Va fi slut, şchilav, căci până joacă ielele, ursitorile bune nu se apropie, ci numai cele rele care apoi îşi vor face mendrele cum voiesc. Intre acestea, tot ieşea afară, privea la stele, intra din nou în casă şi spunea:

— N'a sosit timpul, mai sufere, nu te lăsa slabă, încă vreun ceas.

Auzind aceasta, din toate puterile m'am asvârlit către ieşire, dând busna peste voia lelei Eve, şi, până să prindă de veste, am şi intrat în valea plângerii, sbierând pe cât îmi permiteau plumânile, că de ce m'or ţinut atât închis. Văzând aceasta, strigoaica de moaşă nu a avut grija mea, ci fuge afară, să uită din nou la stele şi începe să descânte ielelor ca să le alunge şi să poată veni ursitoarele bune. După care ispravă, intră din nou în casă cu faţa radioasă, arătându-şi singurul colţ ce-l mai avea în gură şi spunând:

— Noa, nu-i nimica, le-am făcut eu de deochiu, cu descântecele mele le-am alungat, acum pot veni ursitoarele bune.

In timpul acesta, eu ţipam din toate puterile, fiindu-mi foame, dar hârca de babă nici habar n'avea; ea aştepta să vie ursitoarea ca să-mi prezică viitorul, făcând pe cei din casă să stea în linişte ca să nu o sperie. Toţi o ascultau, numai eu nu. De atunci se vede că am început a-mi impune voinţa. Eu sbieram cât puteam de foame, iar ele toate pândeau ursitoarea. Dar au putut mult şi bine a pândi, căci nu au văzut şi auzit nimic. Deci văzând eu că nu-mi au grijă să-mi dea să mănânc, fiind şi obosit de atâta drum, ştiind că leacul cel mai bun contra foamei este somnul, am strâns din ochi şi am adormit. Până pruncul doarme, ursitoarele nu se apropie. Acest fapt m'a împiedecat şi pe mine să aud ce era să mi se spună din partea ursitoarei, ceea ce ar fi fost bine, pentrucă poate nu dădeam în atâtea gropi în calea vieţii. Dar ce să-i faci, se vede că şi alţii au păţit aşa, fiind puţini acei norocoşi care îşi ştiu soarta înainte.

Baba Eva, folosindu-se de somnul meu, m'a înfăşurat în zdrenţe, legându-mă pe deasupra strâns cu o faţă de lână, la a căreia capăt erau într'o zdrenţură legate tămâie, chiper, usturoiu şi mai ştiu eu ce, iar la cap mă legase cu o cârpă roşie ca să nu mă deoachie cineva. In timpul acestei operaţii, m'am trezit din somn, sbierând din nou după mâncare. Dar pasă-mi-te nici în seamă nu au luat scâncelile mele, ci m'au dus de m'au închinat pe la icoane, ca să fiu evlavios, căci după părerea lor eram predestinat pentru popie. Isprăvind ceremonia aceasta, au strigat apoi pe tata, să-i arate odrasla şi, voind să-l şăguiască că's fată, era cât p'aci să fiu dat de uşă. Dar la spusele babei: „sărută-ţi feciorul, Ioane!", m'a strâns la piept, înghimpându-mi obrăjorul cu mustaţa şi barba-i nerasă, la ceea ce eu ţipai cât mi-a luat gura. Tata: „...Bravo! are gură, se face cântăreţ, e bun de popă".

Mă dădu din nou babei, care, ca să nu mai sbier, mi-a astupat gura cu o zdreanţă udă din care venea ceva dulce — de bună seamă o fi fost zachăr îmmuiat, căci, plăcându-mi, am încetat a mai plânge. Şi trăgeam cu zor din zdreanţă prima mea gustare.

Se spune că „de nu se va naşte cineva din apă şi din duh, nu va intra în împărăţia cerurilor". Eu să spun adevărat că apa mi-a plăcut, dar duhul nu. Iată cum s'a întâmplat:

După ce era să rod şi zdreanţa, isprăvindu-se zachărul din ea, mă ia baba din nou în braţe, mă trânteşte pe pat, mă desface de zdrenţe şi mă introduce într'o alvie cu apă călduţă. Simţind eu deliciul acestei ape călduţe, nu mai puteam de bucurie. Dam din mâini şi picioruşe încât săreau stropi de apă în toate părţile, dar hoaţa de bătrână nu mă lăsă în voia mea nici acum. Cu o mână îmi prinse picioarele şi cu ceailaltă mă frecă pe cap,

[1]) Eva Adam Nan, de ani 70.

pe după urechi, pe sub barbă, de mi se roşise pielea ca racul, fiind mâinile ei plesnite de muncă, cu care mă sgâria ca cu o gripsă. Mă ridică apoi din apă, mă aşeză pe zdrenţe din nou şi a suflat apoi duh peste mine în formă de cruce, care duh suflat mi-a ajuns şi în nările nasului, reţinându-mi răsuflarea, din care cauză am sbierat la ea, dând cu picioarele să o lovesc şi cu mâinile să o apuc de păr; dar nu ajungeam, ea având mâinile lungi, sta departe de mine. Ce vor mai fi făcut cu mine, nu ştiu. Am leşinat, am adormit ca după o baie, ori ce alta s'a întâmplat, căci când m'am trezit, eram din nou legat, şi aveam ceva în gură, moale, cald, dulce, din care sugeam lapte. Acest lucru a fost prima mea plăcere şi satisfacţie de când am intrat în valea plângerii.

II. *Botezul.* — Dimineaţa, toată uliţa a aflat noutatea cea mare şi zi cu zi veneau una-două vecine sau rubedenii să mă vadă. Iar tata nu mai ieşea din cârciumă până seara, cinstindu-şi prietenii de bucurie că a căpătat al treilea copil şi încă fecior. Nu ca în ziua de astăzi, când taţii, după câte o naştere care nu a putut fi împiedecată, beau de dimineaţa până seara, dar nu de bucurie, ci de ciudă că au mai căpătat un mâncător pe capul lor.

Vecinele şi neamurile, când ne cercetau, apoi nu veneau cu mâna goală. Fiecare aducea plocon: arpăcaş cu lapte şi cu zachăr sau pui fript împănat cu slănină să fie gras, tocană grasă ori supă grasă de găină în care pluteau bucăţile de slănină, şi rachiu îndulcit cu miere sau ars cu zachăr. Aceste mâncări şi băuturi trebuiau mâncate de mamă, dar din fiecare trebuia să asvârle puţin după uşă şi să zică: „cine mi-a adus mâncare fermecată, fermecat să rămână, după cum stă după uşă mătura, calul strigoaielor!" Dacă făcea aşa, apoi nu se legau fermecele de ea şi rămânea sănătoasă. Cu toate acestea, mama tot s'a bolnăvit, dar nu doar de fermece, ci de mâncările cele grase şi de rachiul dulce, din care cauză a căpătat *rosurile* (stricarea stomacului). In urma acestora, apoi nu se mai gătau descântecele, făcăturile, pentorsurile ce le practicau babele meştere asupra mamei. Deşi eram mic, eu ştiam pentru ce e mama bolnavă. In zadar ţipam eu la babele cele meştere când se apropiau de patul nostru, că ele nu-mi înţelegeau limba. Ştirea mea se baza pe gustul de rachiu dulce ce-l simţeam în laptele ce-l sugeam la sânii mamei. Tata, un om mucalit care nu credea în fermece şi pocituri, gâcind cauza rosurilor mamei, n'a mai lăsat-o să mănânce plocoanele grase, ci le-a mâncat el, bând şi rachiul, aşa că tata se îngrăşa în urma fermecelor din plocoane, iară mama s'a făcut sănătoasă spre bucuria mea, ne mai simţind în ţâţă gustul rachiului. Poate că puterea fermecelor din rachiul plocoanelor care îl simţeam în gustul ţâţei, m'a făcut pe mine mai târziu, şi şi acum, de îmi place rachiul.

In timpul acesta, cumetrele discutau cu mama chestia botezului meu. Aveau frică să nu mor cumva nebotezat şi să mă fac „vârcolac", având ele credinţa că toţi copiii ce mor nebotezaţi se prefac în vârcolaci care, neavând alta ce face în lume, se apucă de mănâncă luna şi cu cât vor fi mai mulţi, vor da-o gata, rămânând noaptea fără lumină. Naşa îşi disputa întâietatea, spunând că ei îi trebue timp de o săptămână până va ţese scutec nou, cum ştie ea. Doară ea ştie ce şi cum trebuie, fiind fată de popă. Se vede că cumătra nu voia să rămână mai pe jos ca altele. Tata încă se pregătea după cum ştia el pentru botez.

Intr'una din zile, ce mă pomenesc în legănuţul meu cu cârâituri de găini, gâgâituri de gâşte, măcăituri de raţe, de parcă ar fi intrat în coteţul lor o turmă de vulpi. Pasă-mi-te, erau cumetrele care pregăteau botezul, iar tata rostogolea un poloboc în casă; cu siguranţă că nu era gol, că troscănise pragul uşii sub greutatea lui. Vecinele făceau o gălăgie de se părea un cârd de gâşte, mai cu seamă după ce tata le dase să guste din conţinutul butoiului. Apoi să fi auzit păreri, tocănituri de cuţite la tăiatul tăieţeilor şi verzelor, sfârâitul crateţelor, dar mai cu seamă tocănitul guriţelor, o hărmălaie la care eu am protestat prin strigătele mele, spunându-le că am lipsă de linişte, să pot dormi! Nu m'au înţeles. O cumătră, mai dihai ca celelalte, întreabă că nu cumva am rămas fără scaldă şi de aceea fac gură, şi fără doar şi poate, pune apă într'o trocuţă, mă desface de zdrenţe şi hai să mă arunce în apă, când intră pe uşă şi baba moaşă care bagă degetul în apă şi, pipăind'o, era cât p'aci să-i dee cumetrii prea zeloase cu cârja în cap, spunând că era să mă opăre... Mă ia în primire, dar venindu-mi degetele reci ca ţurţurii de ghiaţă în atingere cu pielea mea goală, aşa am ţipat, de era să mă scape de spaimă. Introducându-mă în apă, alt ţipăt din partea mea, la care toate cumetrele s'au adunat în jurul meu, spunând că nu-i a bună plânsetul meu în chiar ziua de astăzi. Toate erau de părere că am fost diochiat de careva, din care cauză, toate m'au scuipat fiind de credinţă că, dacă mă scuipă şi aceia care m'a diochiat, îmi va trece. Inchipuiţi-vă ciuda mea, să sufer asupra mea liorcile lor, fiind neputincios,

fără ca să le pot face ceva. Pasă-mi-te, ele căutau cauza în diochi, și nu în temperatura apei, pe care baba moașă cu degetul ca sloiul a constatat-o prea fierbinte, pe când ea era prea rece și mie nu-mi convenea aceasta. Deci sbieram într'una, până m'au scos și înfășat.

Adormind, nu am auzit cauza care le-a determinat să cheme pe popă să mă boteze acasă și nu la biserică, nici cauza pentru ce mi-au destinat numele creștin de Gheorghe și nu alt cum, căci nu eram pe timpul acestui sfânt. Destul că m'am trezit în brațele nașei și în fața mea un chip păros de numai nasul se vedea, prin care bolborosea ceva ce eu nu înțelegeam. Această vedenie m'a speriat și, începând să plâng, nașa a îngenunchiat cu mine, iar popa, ca să nu-l mai văd, mi-a acoperit fața cu ceva sgâricios și cu miros de mucegaiu. Intre aceasta, aud pe nașa care șoșotea singură, spunând credeul și, ca să se arate mai cu forfoiu ca alte nașe, fiind ea fată de preot, încheie cu: „și într'una sfântă, catolică și apostolică biserică". Poate că aceasta a fost cauza de, mai târziu, am îndrăgit pe uniți, fiind eu, prin declararea nașei, dat sfintei biserici catolice. Se vede că popa a încercat să mă spele de declararea nașei, căci a luat o cană cu apă, m'a desbrăcat, cu o mână m'a ținut pe sub piept și mi-a turnat apa peste mine, ceea ce cred că nici dv. nu v'ar fi plăcut, apoi mie. De mă întorcea popa și pe ceailaltă parte, poate mă spăla de toată greșala nașei, dar așa am rămas jumate catolic, jumate ortodox, adică unit.

După această ceremonie, la masă, pe chef, urări pentru noul creștin, dintre care a popei a fost cea mai strașnică, căci de meșteșugită ce era, sughița mereu și, voind să se scoale în picioare, cineva îl trăgea înapoi. Cheful s'a întins până ce popa ia drept preoteasă pe vecina guralivă de lângă noi, pe lelea Marie, care-i spune ca să-și tundă barba, că o înțeapă. E bun cheful Românului la botez și ospețe, că-și mai uită și el de cele necazuri, dar nu face pentru popa. Pe mine, prin botez m'a introdus în turma creștină, dar prin chef a uitat să mă introducă și în catistiful creștinilor, ceea ce, mai târziu, când a fost să merg la oraș, la școală, unde trebuia să arăt cartea de creștin, popa nu mi-o putea da, nefiind scris la pravila lui. Tot tata mai cuminte, fuge acasă și aduce ciaslovul nașului, unde era însemnată nașterea mea, de pe care mi-a eliberat apoi și popa cartea de creștin.

III. *Copilăria.* — După mai mult chin, târându-mă cum am văzut mai târziu la melc, lăsând în urma mea umezeală ca și acesta, apoi în patru, trei și două, iată-mă copăcel în picioare. Un bondoc de copil gras, otov de tot, de piciorușele, sub greutatea corpului, dădeau în lături, formând între ele un gol de forma suveicei. Aceasta îmi câștigă un nou nume dela frățiorii mei mai mari, numele de „crăcea". Epitetul l-am purtat numai până ce am aflat cum să cobor cele 6 trepte, găsind curtea și, în ea, pe Balan, un dulău de câine lățos, și, cu acesta împreună, grădina, — mai cu seamă grădina, draga mea grădină, raiul meu din copilărie, în care, intrat odată cu prietenul meu Bălan, uitam toate. De dimineață până seara, nu ne mai trebuia mâncare, ci alergam unul după altul, când ascunzându-mă eu, când el. Sluga, ca toate slugile, ca să îmbuneze pe bunica — o bătrânică sbârcită care pe mine mă iubea până la idolatrie, iar pe ai casei îi cicălea toată ziua, ba de multe ori și noaptea, pentru toate nimicurile de-i băga în sperieți, îmi adjustează o căruță cu 4 cărigi, iar prietenului Bălan hamuri din scoarță de salcie. Așa iată-mă Făt-Frumos din povești, cu hinteiu de aur, tras de smeul de Bălan. Ciuda mea era mare și acum, cu toate că eram mândru ca un fecior de împărat, când mă așezam sus și chiuiam odată calului meu, dar aceasta numai prin curte, în văzul tuturor, căci de multe ori călușul meu, având pică pe muște, după care clonțănea din dinți, ori întorcându-se la mine, mirosindu-mi bucata de pâine, mă golea din căruță, răsturnându-mă frumușel. Prin grădină nu mergea din motivul că roatele căruciorului meu apucau iarba după ele, care, înfășurându-se, le împiedeca învârteala și, ori și cât scotea Bălan limba, nu ne puteam urni din loc.

Odată, din nou înham pe Bălănuțul meu la căruț (putând acum și eu), mă așez bine, biciul într'o mână, bucata de pâine în ceailaltă, când cineva deschide poarta la stradă; în stradă un alt dulău, se vede o fi fost vreun amic, căci Bălanul meu o rupe în sărituri mari, de bună seamă să-și spue bine țe cu prietene-so, căruța după el, eu în căruță, până când, nu știu, căci m'am trezit cu nasul rupt, plin de prav, hăinuțele rupte, iar bietul meu Bălan chielălăia amarnic. Nici această pățanie nu mi-a fost de rău, aflând în urma ei un alt teren de joacă pentru mine și anume strada unde mai erau puzderie de copii care știau cu mult mai multe ca mine și mai știau și drumul la gârlă, unde apoi de dimineața până seara nu făceam altceva decât ne bălăceam prin noroiu, prin apă, pe prundișul încălzit de soare, mai dihai ca niște purcelași. In urma acestora, și piciorușele mele încep a

se îndrepta ca la alţi copii, dar şi grăsimea de pe mine dispăruse.

Iarna ar fi trecut destul de uşor cu plăcerile ei. Săniuţa cu care mă săniam pe dealul dinaintea porţii, de multe ori îmi sparse capul, scrintindu-mi picioarele ori mâinile; dar în urmă, bătaia tatii era cu totul nesuferită, ne mai având sprijinul şi apărarea bunicuţei care se duse într'o altă lume mai bună, unde nu sunt copii de legănat, nici feştile de tors.

In urma acestui fapt, feştile de tors îmi dădea mama, ca să-l leagăn pe frăţiorul şi să fac ţevi cu sucala mă învăţa nuiaua din mătură. Aceste stări, mai spre primăvară, atâta îmi erau de neplăcute, încât, dacă apucam să ies din casă, câte două-trei zile nu dădeam pe acasă, dormind pe la vecini şi neamuri. Urmarea era că creşteau dungi pe părţile mai moi când mă aflau. De tata, adică de stânga tatei, am scăpat, fiind ales el mai mare peste sat, aşa că, dimineaţa când pleca, eu durmeam, iar seara când venea, eram culcaţi. Destul că pe mama o vedeam de multe ori plângând. Poate că de aceia tata mirosea mereu a rachiu şi se legăna când da vreo dată ziua pe acasă.

Incepându-se lucrul câmpului, ea cu sluga şi cu lucrătorii mergeau la câmp, iar pe mine şi pe frăţiorul, după ce ne băga merindea în trăistuţă, ne ducea în grădină, încuind uşa casei şi poarta uliţei. Spunea ea că să nu ieşim pe uliţă, iar în casă să nu fac vreo năsdrăvenie şi să o aprind, fiindcă eram cam năsdrăvan şi scorneam năsdrăvenii de care îşi făceau cruce, iar pe mine mă năsdrăveneau de nu puteam şedea jos ca alţi copii, ci într'o parte. Imi dădea în grijă pe frăţiorul care acum era şi el bondoc de gras, cum am fost şi eu, şi pe care trebuia să-l port de mână şi în cârcă. Mare neplăcere să auzi pe uliţă droaia de copii strigând şi tu să faci pe dădaca. După un timp, văzând tovarăşii din vara trecută că le lipsesc năsdrăveniile mele, veneau la poartă şi prin crăpătură mă invitau la joacă la început, mai târziu tot prin acest metod mă huleau.

In timpul acesta de criză nu mă simţeam nicidecum bine. Pe Bălan nu-l mai aveam să tragă căruţa, fiind cu oile la munte, rămânând să mă fac eu Bălan, înhămându-mă în hamurile de salcie, aşezând pe frăţiorul în căruţ şi căruţându-l până mă oboseam. Aceasta a mers cât a mers, dar când auzeam joaca copiilor pe stradă, deodată mă apuca nu ştiu ce şi fugeam cu căruciorul mai dihai ca Bălan în vara trecută, când şi-a văzut ortacul. Alergarea aceasta era bună pentru mine, dar nu pentru frăţior, care de frică, ajungea sub căruţ, pupând pământul dacă îl lăsa năsucul, dând din picioare şi din mâini. Atunci deodată mă liniştearn, spălam pe frăţior, îl ştergeam, părăseam căruţaşul, mergeam în grădină, luam straiţa cu merindea, mâncam şi-i spuneam că-i noapte să durmim. Să adorm eu când auzeam strigătele de joacă? Nu, ci păzeam până adurmea el, apoi tiptil, ca şi când m'ar vedea mama, mă furişam la gard, peste el la vecinul şi de acolo la copii în stradă.

Vă puteţi închipui că, fiind copil, uitam sfatul mamei, uitam de frăţior şi hăt colo la vecernie când mi se făcea foame, îmi aduceam aminte de casă. Când mă reîntorceam, găseam pe frăţiorul leşinat de foame şi plâns. Urmarea era că mă pîra mamei seara şi nuiaua din mătură din nou se juca cu mine. Aceste întâmplări se repetau cu regularitate matematică, până ce odată o făcui lată de tot. Ca să scap de jucăria cu nuiaua mamei, într'o zi, după plecarea mamei la câmp, fur un ou din coteţ dau busna la o boltă, cumpăr zachăr ca să-l dau frăţiorului să rămână de mine, de oarece acuma nu voia să se mai culce, ştiind că eu fug la copii şi cu aceştia la scaldă. Cu zachărul îl înşel eu şi rămâne şi singur. Dar prostuţul de el, după ce am plecat eu, mâncând zachăr, a tot alergat prin grădină până a ajuns în dreptul stupinei. Aci ce a făcut, ce nu, a adurmit. In timpul acesta, albinele simţind zahărul pe mânuţele lui şi pe guriţă, dau busna la dulceaţă, el dă din mâini, iar albinele din coadă, şi cu toate că sunt mici, au îngrăşat pe bietul frăţior în aşa formă, de capul şi faţa erau ca o lobeniţă, ne mai cunoscându-se gură, nas, ochi, etc. La aceasta, fiind aproape seara, nici n'am aşteptat pe mama, ci până la celalt capăt de sat, la o rubedenie, nu m'am oprit. Urmarea acestei năsdrăvenii nu a mai fost jocul cu nuieluşa mamei cu care eram dedat ca şi cu muştele de pe faţă, când durmeam cu obrazul nespălat, ci o pedeapsă cu mult mai straşnică, despre care numai mai târziu mi-am dat seama. Observ că mai căpătasem un frăţior şi mai mic, pe care mama îl căra cu ea la câmp. După întâmplarea cu albinele, într'o dimineaţă, văd că nu ne mai pregăteşte trăistuţa cu merinde, ci ne ia sluga şi ne trânteşte pe fân în căruţă şi hai şi noi la câmp, ca să nu mai facem drăcii pe acasă. Aşa a mers apoi restul de vară. Să fi văzut chinul meu la câmp unde nu mai aveam ortaci de joacă, nici vale să mă scald. Uneori era căldură nesuferită, fără umbră, cum era în grădină, alteori venea câte un zoton de ploaie

de ne uda ca pe șoareci, neavând șura unde să ne adăpostim ca acasă. De plângea micuțul, eu eram de vină, de se speria cestălalt de vreo șopârlă, le încasam. Când odihneau ei, trebuia să stau la vite să nu intre în brazda vecinului; de mă puneam să mă culc, nu-mi dădeau pace muștele, care nu mă cunoșteau ca cele de acasă, ci mă înțepau ca cu acul. Apoi unde mai pui frica ce o aveam când eram trimis cu ulciorul după apă la fântână. Trecând prin bucatele crescute, la fiecare mișcare a vântului, vedeam lupi, iepuri, șerpi, balauri, încât până mă întorceam cu puțină apă, curgea apa pe mine ca și când ieșeam din vale la scaldă. Alte ori la reintoarcere, întâlnind câte un ortac de joc la fântână, luam apă și ieșeam la cale, puneam ulcioarele jos, și dă-i băiete unul într'altul cu țărâna până mi se încălzea apa din ulcior ca leșia, cu care când ajungeam și o gustau, ne-o vărsa în cap și, după o lungire a urechilor, nefiind nuielușa la îndemână, eram retrimiși după altă apă. Până eram numai cu mama, sluga și lucrătorii, mergea cum mergea, dar când vedeam că merge în câte o zi și tata la câmp, toată ziua mă durea la foale de frică să nu dau peste vreo boroboață, că, vai, cu tata nu era de glumit.

După vorba lor, fiind acum „trei diavoli în casă" și apropiindu-se zăpada, ca să nu răsturnăm cumva casa cu fundul în sus, a făcut tata o joardă de mesteacăn împletită, a pus-o sub grindă, dându-i numele de Sf. Haralambie. De acest sfânt nu s'or prea folosit, fiind grinda prea înaltă, tata fiind mai mult pe afară, iar mama nu ajungea la ea, ne făcea sfinți și cu sfânta ei de nuielușă din mătură. Cu toate aceste pregătiri, o înnebuneam pe mama de cap, cum spunea ea, cu hărmălaia noastră din casă. Ca să scape de noi doi mai mari, ne dădu voie să mergem la alți copii la joacă. Dar mititelul nu a încetat din sbierat până nu l-am luat și pe el cu noi, spre nefericirea noastră. Ieșind în stradă, o mulțime de copii se dădeau cu săniuțele pe dealul dinaintea casei noastre. Eu, huștiuluc înapoi în curte, iau săniuța, ies cu ea pe deal, așez pe frățior înapoi, eu înainte la cârmă și drumu, băiete, pe deal la vale. Panta dealului fiind cam iute, neputând cârmui săniuța bine, din cauza greutății, ne pomenim în mijlocul zăvoiului, coplesiți de apă și de zaiu. La strigătele spăriete a copiilor de pe deal, vine mama și ne scoate din apă, jumătate înghețați. A fost ultima mea săniere și întâlnire cu ortacii de joacă în iarna aceasta.

Ajungând în casă, ne desbracă de opincuțe, căciulă, pieptar și bubuiaș, și ne lasă în cămășuie, în care îmbrăcăminte am rămas până în primăvară. Am încercat în câteva rânduri și așa ghiața de pe lângă fântână, dar nu mi-a convenit, lăsându-mi pielița de pe tălpile picioarelor lipită de ea. In urma acestora, am fost siliți a ședea în cuptor și a ne delecta cu alte jucării. In astfel de împrejurări, câte nu poate născoci fantezia unui copil? Dela știubei de cucuruz, la care le puneam găteje din mătură drept coarne, picioare și coadă, făcându-i boi și vaci, oi negre și albe din boabe de fasole, pișcarea pisicei de coadă ca să zgârie pe vecinul, până la jocurile de-a orbencea, prinselea, obielușa, imitarea strigătului animalelor, de din depărtare se părea că odaia este corabia lui tata Noie, unde și-au dat tot soiul de animale întâlnirea. La multe din jocurile noastre privea mama cu drag, ne mânca din ochi dar și la alte multe se prindea de cap, bocindu-se, că cu hărmălaia noastră, o ducem în groapă.

Nu-mi pot închipui ce dragoste, ce ardoare pot avea cucoanele dela oraș față de cățeii ce-i poartă în brațe și ori și unde merg, le urmează, lăudându-se și invidiindu-se pentru ei, iar pe odraslele lor, corp din corpul lor, le lasă pe mâna dădacelor și servitorilor. Ce educație le pot da aceștia? Ori cultura, bunăstarea și scara socială pe care s'au ridicat le îndrituiește a crește cățel, a ține jururi, a imita pe sexul tare etc., ori a-și crește copilașii pentru care au fost destinate de Dumnezeu? Durere că aceste apucături rele încep a se destinde la popor, transplantându-le aci acei ce au servit la oraș pe astfel de cucoane. Sărmană femeie de la țară, cât te trudești cu nevoile vieții, dar de odraslele tale nu-ți uiți!

Mă cuget la biata mamă cât de bucuros ar fi luat parte la jocurile noastre, cât de bine ar fi îndreptat ea sburdălniciile noastre, dacă ar fi avut timpul necesar. Cât de bine ne simțeam când se juca cu noi, când ne spunea câte o poveste pilduitoare ori câte o glumă; râdeam cu ea împreună până ne dădeau lacrimile. Mai cu seamă în zile de sărbătoare când era liberă, cei mici săreau în poala ei, certându-se și împărțind-o în două, începând dela degete până la ochi și urechi, ne mai lăsându-mi și mie din ea afară de gură și nas care nu se puteau face în două. Ea se împărțea cu mai multă dreptate strângându-ne cu mâinile pe toți trei la piept și gura o dădea la toți trei la rând, iar ochii îi lăcrămau de dragoste și bucurie. Cred că ea nu s'ar fi jucat cu cățel și pisici să fi dispus de timp. Dar timpul la ea era împărțit militărește: dimineața ne încălța, ne spă-

la, ne îmbrăca, ne spunea „Tatăl Nostru" şi ne punea la masă, unde până ce noi băteam cu lingurile ea fugea afară la galiţe şi porci, îngrijindu-i. Vara toată ziua la câmp, toamna: furca şi războiul cu ţesăturile de lână, iarna: furca şi războiul cu ţesăturile de pânză, toate acestea ca să înţolească casa. Mai pune pe lângă acestea curăţenia casei, coaserea hăinuţelor cu chindisituri, pregătirea mâncării, etc. Unde mai avea timp şi de noi? Cu toate acestea, ochiul ei ager nu se despărţea de noi. Aşa era creşterea noastră, aşa am crescut şi aşa cresc mai toţi copiii dela ţară. Şi bine-i, Doamne, aceasta. Viaţa liberă în aer liber. Cunoaşterea naturii prin sensuri pe socoteală proprie, care cunoştinţe vor fi pururea neşterse. Unde mai pui sănătatea corporală care este baza la toată vieaţa. Un copil la ţară nu primeşte jucării de-a gata, le face el cu briceagul, cu care de multe ori îşi taie degetele, câştigând experienţă. O jucărie dela oraş pusă în mâinile unui copil nu va dura decât cel mult o săptămână, fiind montată şi demontată pentru a vedea cum şi din ce e făcută, pe când un copil la oraş o are mai mulţi ani în aceeaşi stare cum a primit-o, ba unii o păstrează şi o dă mai departe la copiii lor. La ţară se aleargă desculţ şi cu capul gol, se scaldă în apă rece, caldă, curată, tulbure, când şi de câte ori se vrea. Se mănâncă simplu şi când vine foamea, nu la ore fixe. Iată creşterea dela ţară, pe care o prefer mult înaintea celei orăşeneşti, dându-ţi corp robust, sănătos, inteligenţă câştigată prin experienţă proprie, voinţă tare, caracter natural, etc. Un copil dela ţară nu-ţi va spune că vaca dă lapte şi bivola cafea, ori că prunele cresc în coşarcă. Iată aportul unui copil ce intră întâiu pe băncile şcoalei, pe care educatorul îl poate edifica fără frică dacă are dexteritate.

Adio fericită copilărie! Adio libertate! Adio rai pământesc, căci vine timpul să merg la şcoală, unde, după spusele tatei, învăţătorul cu joarda lui mă va desvăţa de drăcii, unde va trebui să învăţ carte, să merg, să vorbesc, să mă port la poruncă, ca şi când, vezi-Doamne, intrând în şcoală am şi devenit om mare, matur, cu sângele domol, nemai având lipsă de libertate şi mai cu seamă de joacă. Dar vom vedea cât îmi va putea dascălul înfrâna sburdălnicia copilăriei.

Gheorghe Smădu

PROBLEMA PĂDURILOR COMPOSESORALE DIN TRANSILVANIA-BANAT

Composesoratele de păduri sunt asociaţiuni agrare de drept privat, constituite în codevălmaşie forţată şi perpetuă. Natura lor juridică de drept privat însa, nu împiedică Statul, de a interveni în organizarea lor. Statul are dreptul să supravegheze cum se administrează averile din aceste composesorate. Acest drept cuprinde şi obligaţiunea de a elabora norme privitoare la administrarea averilor în comun.

Reorganizarea acestor păduri este cerută azi, din considerente juridice, economice, sociale şi naţionale.

Composesoratele de pădure au dobândit o formă de organizare prin legea 19 din 1898. Legea aceasta a fost abrogată la 17 Iunie 1923, prin legea apărută în Monitorul Oficial Nr. 59 din 1923, potrivit căreia, Codul silvic din Vechiul Regat, cum şi modificările aduse acestuia prin legea din 18 Septemvrie 1920, au fost extinse pe tot teritoriul României.

Codului silvic i s'au adăugat:

1) Unele dispoziţiuni din Regulamentul pentru aplicarea legii pentru satisfacerea trebuinţelor normale în lemne de foc şi de construcţie din 16 Aprilie 1925; 2) Unele dispoziţiuni din Legea Cooperaţiei; 3) Unele dispoziţiuni din Legea privitoare la organizarea şi încurajarea agriculturii (Monitorul Oficial Nr. 67 din 1937); 4) Legea administrativă; 5) Decretul-Lege Nr. 2.269 din 1938, privitor la administraţia şi exploatarea pădurilor; 6) Decretul-Lege Nr. 1.977 din 1938, privitor la controlul circulaţiei materialului lemnos.

Haosul şi necunoaşterea modului de administrare a pădurilor composesorale se datoreşte înainte de toate faptului că dispoziţiunile ce privesc pădurile composesorale se află cuprinse şi resfirate în mai multe legi.

Dată fiind valoarea pe care o reprezintă pădurile composesorale în avuţia forestieră naţională a Ţării, — nu poate fi indiferent Statului, — cum se administrează aceste păduri.

Avem azi în Transilvania, Banat, Crişana şi Maramureş: 2.448 composesorate de păduri, care înglobează aproximativ 210.000 membri.

Unităţile de mai sus posedă:

32.585 ha. goluri de munte şi poeni,
197.728 ha. păduri răşinoase,
428 513 ha. păduri foioase.
658 826 ha. total.

Averile de mai sus valorează cel mai puţin 7.364.000.000 lei, adică şapte miliarde trei sute şasezeci şi patru milioane lei.

Din aceste păduri se exploatează anual, conform amenajamentului:

2.197 ha. păduri răşinoase,
9.506 ha. păduri foioase.

Se exploatează din posibilitatea anuală de mai sus, cel mai puţin:

658 800 m. c. material lemnos răşinoase,
1.093.190 m. c. material lemnos foioase.

Valoarea minimă a materialului lemnos exploatat anual pe picior, este 504.310.450 lei, deci jumătate de miliard.

Din exploatarea anuală, se distribue membrilor, pentru trebuinţele lor, în lemne de foc şi construcţie:

Lemn de construcţie:
1. Răşinoase . . . . 210.000 m. c.
2. Foioase . . . . 109.318 m. c.

Lemne de foc:
1. Foioase . . . . 588 000 m. steri
2. Crengi . . . . 420.000 m. steri

Socotit după volum, din posibilitatea anuală, jumătate se distribue membrilor, iar restul se comercializează.

Valoarea minimă a lemnelor distribuite membrilor se evaluează la 238—240.000.000 lei.

Se comercializează anual mai puţin:

Lemn de construcţie:
1. Răşinoase . . . . 317.040 m. c.
2. Foioase . . . . 109.318 m. c.

Lemne de foc:
1. Foioase . . . . 177.233 m. steri
2. Crengi . . . . 235.914 m. steri

Valoarea lemnelor comercializate diferă, după cum ele sunt vândute, la licitaţie publică, prin bună învoială la cooperative forestiere sau se exploatează în regie proprie. In orice caz, încasările anuale variază între 300—400.000.000 lei.

Statul încasează anual de pe aceste păduri:

1. Impozit de 26% după valoarea de picior a materialului lemnos exploatat	lei	139.918.334
2. Drept taxă de pază, administraţie şi împăduriri	lei	34.258.952
3. Drept impozit de 7% după vanzările de păduri pe vecie	lei	6.917.400
Total . . .	lei	181.094.686

Veniturile, care se încasează din posibilitatea anuală, întrec cu mult cheltuielile împreunate cu administrarea pădurilor composesorale. Firesc ar fi deci, ca, fiecare composesorat să-şi încheie bugetul cu un excedent.

Totuşi, în realitate, majoritatea composesoratelor îşi închid bugetele cu deficit. Aceasta, datorită faptului că se irosesc zeci şi chiar sute de milioane, fără nicio teamă de a da seamă cuiva despre aceasta.

Vom expune în mod sumar cauzele acestei risipe:

1. In primul rând, — cu nepricepere sau intenţionat, cu ocazia exploatărilor anuale, conducătorii composesoratelor de pădure, neluând în seamă estimaţia minimă sau medie a inginerului silvic,— subestimează atât volumul precum şi valoarea (pe picior şi comercializat) materialului lemnos realizat din posibilitatea anuală.

Prin această operaţiune a conducătorilor, composesoratele pierd anual 24—48.000.000 lei.

2. In majoritatea bugetelor composesorale nu sunt cuprinse veniturile care se încasează din produsele accesorii şi secundare ale pădurilor.

Produsele accesorii sunt: arendări de poeni pentru livezi sau fâneţe, arendarea golurilor de munte pentru păşunat, învoieli la păşunatul în pădure (ghindărit sau la jir), arendarea dreptului de vânătoare în pădure, arendări de terenuri agricole ce ţin de domeniul silvic, vânzarea sau arendarea dreptului de a ridica lutul, pietrele, nisipul etc., din carierele cuprinse în perimetrul pădurii.

Produse secundare sunt:

Rarituri, uscaturi, curaţiri şi doborâturi de vânt. Şi în cazul că, unele din ele sunt prevăzute în buget, valoarea lor reală nu intră în activul composesoratului sau nu se încasează deloc.

In cazurile acestea de mai sus, composesoratele sunt lipsite anual de suma de cel puţin 6—12.000.000 lei.

3. La composesoratele de paduri care au în interiorul lor şi păşuni, în bugetele anuale nu sunt cuprinse sumele care se încaseaza pentru păşunat. Se practică şi obiceiul că pentru păşune se formează un buget aparte.

Dar acest buget al paşunii, deoarece se afla în interiorul pădurilor composesorale, nu este prezentat spre aprobare Consilieratului Agricol. Şi tot aşa, nu se arată adunării composesorale, intrucât se crede că, nu este de atribuţiunea ei. Această confuzie se produce foarte uşor, pentrucă nu avem dispoziţiuni corespunzătoare.

Prin aceste operaţiuni, încasările evaluate anual la 8—10.000.000 lei, — scapă controlului autorităţilor în drept.

4. Nu sunt prevăzute în buget şi nu se încasează valoarea materialului la plata căruia au fost condamnaţi delicvenţii silvici.

In ultimii ani, valorile şi despăgubirile acordate nu s'au încasat din cauza amnistiilor date. După cum s'a pronunţat Inalta Curte de Casaţie şi Justiţie, — în delictele silvice amnistia priveşte numai amenda şi despăgubirile silvice, valoarea materialului însă, se poate urmări. Ori, azi asistăm la practica înrădăcinată că, composesoratele nu încasează deloc valoarea materialului.

Sumele din valorile adjudecate care nu se încasează anual, se evaluează la 7—8.000.000 lei.

5. Donaţiunile excesive, care se fac la composesorate, contribue la fel, la desechilibrarea bugetului. La acest punct înţeleg donaţiunile de arbori sau lemne fasonate, precum şi reducerile şi iertările la valorile şi despăgubirile acordate prin sentinţe judecătoreşti.

Donaţiunile cuprinse şi înţelese la acest punct, înglobează anual sumele de 10—12.000.000 lei.

6. Se fac cheltuieli neprevăzute în buget, anual în sumă de 3—4.000.000 lei.

7. Se fac cheltuieli destul de mari, în ce priveşte salariul, diurnele şi cheltuielile de deplasare ale conducătorilor composesoratelor.

Sumele acestea întrec prevederile bugetare, anual cu 3—4.000.000 lei.

Trebue să subliniem că, sumele menţionate mai sus, la toate punctele, sunt evaluate la minim. Şi în ipoteza aceasta chiar, se întrevede ce sume mari nu intra in patrimoniul composesoratelor.

Elaborarea unei legi speciale se impune, pentru că avem azi dispoziţiuni privitoare la composesorate care sunt cuprinse în nenumarate legi, şi nu avem dispoziţiuni pentru soluţionarea mai multor chestiuni privitoare la composesorate.

Noua lege ar trebui să cuprindă:

a) Precizarea atribuţiunilor organelor de conducere din composesorat (adunarea generală, preşedinte, casier, econom, notar);

b) Prevederea că atât distribuirea lemnelor pe seama membrilor, precum şi comercializarea materialului lemnos, trebue hotărîtă în adunarea generală de toamnă a composesoratelor.

Se ştie ca anul forestier începe, în afară de exploatarea raşinoaselor, la 15 Septemvrie a anului. De prezent se obişnueşte ca administratorii, dupa ce primesc parchetul de exploatare anual, să distribue lemne de foc şi construcţie membrilor, să comercializeze materialul lemnos rămas şi să aducă la cunoştinţa composesoratelor cantitatea de lemne distribuită, comercializată şi suma de bani încasată din ambele operaţiuni de abea în adunarea generală din primăvara următoare.

Această procedură credem, dă loc la abuzuri, deoarece astfel se aduc la cunoştinţa adunării generale numai fapte împlinite, pe care nu poate decât să le confirme.

Repartizarea foloaselor în natură precum şi modul de valorificare a părţii rămasă din parchet, înseamnă punerea în exploatare a pădurii, şi în conformitate cu art. 42 din Codul silvic, aceste operaţiuni cad în atribuţia adunării. Iată deci şi un motiv de drept în susţinerea propunerii noastre.

c) Reglementarea vânzării la societăţile cooperative.

Legiuitorul a acordat cooperativelor preferinţe la preţ egal. Scop ideal propus, pentru a avantaja societăţile cooperative, care lucrează fără intermediar. Ori, din practică s'a constatat că, la multe composesorate s'au prezentat cooperative, înfiinţate fictiv de către persoane interesate, numai cu scopul ca să beneficieze de dreptul de preferinţă sau cumpărare prin bună învoială;

d) Determinarea amănunţită a responsabilităţii conducătorilor;

e) Organizarea în aşa fel a composesoratelor încât hotarîrea adunării generale sa exprime majoritatea.

Pentru aceasta, legea va trebui să cuprindă dispoziţiuni privitoare la numarul de voturi necesare, pentru ca hotărîrea întrunirii să poată fi valabilă.

f) Stabilirea amănunţită a atribuţiunilor organelor de control;

g) Garantarea publicităţii activităţii administratorilor, aşa încât să fie cunoscută composesorilor, pentru ca ei înşăşi să poată exercita un autocontrol.

Composesoratele de pădure sunt asociaţiuni agrare cu personalitate juridică şi se înglobează în dispoziţiile Codului civil. Se conduc după principiul voinţei majorităţii. Ca formaţiuni cu caracter privat, au autonomia lor, exteriorizată prin dispoziţiunile organelor lor: adunarea generală şi administratori. Această autonomie este restrânsă numai de controlul exercitat din partea Statului. Echilibrul acestor două influenţe este menţinut prin dreptul de apel al composesorilor. De altă parte, composesorii ei însuşi exercită un autocontrol, asupra tuturor acţiunilor săvârşite în interiorul composesoratului. Dar ei nu vor putea controla, reclama, şi apela, dacă nu ştiu, nu află cum se administrează averea comună. Pentru aceasta, toate drepturile şi obligaţiunile membrilor, dar mai ales repartizarea lemnelor între ei în natură şi procedura de urmat la vânzarea lemnelor, trebue descrisă în amănunte în lege;

h) Reglementarea iertărilor şi a donaţiunilor.

In apărarea averii composesoratului trebue reglementată şi chestiunea reducerii la despăgubiri şi restituiri cuvenite composesoratului, precum şi donaţiunile de orice fel. In cazul pădurilor Statului sunt admise reduceri până la 25 la sută. In cazul padurilor composesorale nu avem norme pentru aceste cazuri;

i) Reglementarea modului şi formei de organizare, administrare şi control a păşunilor, care se află în interiorul pădurilor composesorale, precum şi a păşunilor împădurite;

j) Reglementarea cooperativelor forestiere.

In prezent pădurile composesorale se conduc după prevederile Codului silvic român. Cooperativele forestiere formate din membrii composesori, se conduc după dispoziţiile legii cooperativelor.

Aplicarea dispoziţiunilor, din cele două legi menţionate, aduce cu sine desavantaje materiale atât membrilor composesori singuratici, precum şi composesoratelor însăşi. Membrii composesori contribuie la formarea cooperativei forestiere cu drepturile şi părţile lor, potrivit prevederilor Codului

silvic, în schimb materialul lemnos se exploatează după prevederile legii cooperativelor.

Inainte de a se pune în aplicare noua lege, trebuesc verificate composesoratele de pădure existente azi. Avem composesorate de pădure (urbariale şi nobiliare) formate după anul 1848 până la 1910, în urma regulării proprietăţilor. Mai întâlnim composesorate de păduri formate: *a)* din păşunile împădurite; *b)* şi din pădurile cumpărate de către săteni înainte şi după efectuarea exproprierilor, nemijlocit dela proprietarul pădurilor.

Datele, privitor la composesoratele de paduri, se pot câştiga dela Camera agricolă, Ocolul silvic şi Judecătoria de ocol (Oficiul carţii funciare).

Numai după ce toate problemele acestea vor fi soluţionate, — în mod obiectiv — averea composesorală — pădurea — va fi conservată şi îngrijită.

Dr. IOSIF JIVAN

METODE DE POLITICĂ COMERCIALĂ

Legea recentă de valorificare a grâului pune în discuţie metodele de politică comercială ale Statului şi cu deosebire valoarea sistemului protecţionismului indirect aplicat în ultimii ani.

Stat debitor cum suntem, cu datorii externe de peste 100 de miliarde moştenite din împrumuturi vechi şi noui, a căror valoare s'a irosit nu numai în ţară, trebue să acoperim golul balanţei plăţilor cu o balanţă comercială puternic activă. Din aceste motive, exportul este pentru noi, în primul rând, o necesitate de acoperire a unor plăţi de durată, angajate pentru exigenţele dobânzilor şi numai în al doilea rând, o necesitate de desfacere a surplusului producţiei interne pentru schimbul cu alte produse. Noi suntem forţaţi a exporta surplusul — chiar dacă nu reuşim să acoperim cu acest export nicio mică parte din nevoile de import.

Exportul nostru, ţinând seamă de structura şi desvoltarea economică a ţării, este, ca o tristă fatalitate, exportul unei ţări cu însemnate bogăţii şi cu un popor sărac; export colonial de materii prime şi produse agricole: petrol, lemn şi cereale. Ceea ce înseamnă export de substanţă, valori brute şi mână de lucru nevalorificată.

Din cele trei categorii ale exportului, primele două nu întâmpină nicio greutate în găsirea de debuşeuri, producţia mondială putându-se uşor valorifica datorită nevoilor generale, cu deosebire în urma noilor tendinţe de organizare economică şi de diviziune internaţională a muncii. Cel de-al treilea element însă, este permanent supus nesiguranţei şi crizei, atât datorită producţiei de peste ocean şi preţurilor mondiale, cât şi tendinţelor de reagrarizare a Statelor industriale.

Ca să poată lupta totuşi cu aceste dificultăţi, în dorinţa de-a asigura ocupaţiei de căpetenie a locuitorilor ţării o rentabilitate dorită, Statul s'a văzut nevoit să recurgă, pentru nevoile exportului de cereale, la sistemul protecţionismului indirect. Acest sistem constă în acordarea de prime şi încurajarea exportului prin asigurarea unui preţ remuneratoriu, care cu adaosul de primă trece peste preţul pieţii mondiale.

La început, introducând sistemul general al primelor, Statul avantaja de fapt nu producţia, ci exportatorii, care de cele mai multe ori erau singurii beneficiari ai primei. Acesta a fost cazul, in ultimii ani, cu valorificarea grâului.

Anul acesta sistemul a fost oarecum corectat prin fixarea legală a unui preţ de vânzare minimal, cu prima de acoperire şi cota de devize la export. Statul pune în acest scop, prin Banca Naţională, 2 miliarde lei la dispoziţie. Valorificarea o face cu organele sale Institutul Naţional al Cooperaţiei.

Desigur, Statul — necăutând o altă soluţie — trebuia să intervină cu aceste mijloace pentru a scoate, măcar în parte, agricultura ţarii din consecinţele angrenajului capitalist, spre a-i asigura o rentabilitate suficientă prin sacrificiile făcute.

Sistemul acesta, oricât de convenabil ar fi pentru mentalitatea unora din producători şi exportatori, nu poate fi însă continuat în viitor cu o îndărătnicie suverană, fiindcă el aduce pagube de

miliarde Statului, fără nicio altă compensaţie. Imprejurările ar trebui să ne dea de gândit asupra unei noui direcţii a producţiei agricole a ţării, cu mijloace capabile să ne scoată din cercul vicios în care ne găsim astăzi.

Producţia cerealieră practicată, într'o lipsă de prevedere şi simţ negustoresc, astăzi nu poate da decât rezultate deficitare, atât pentru producători cât şi pentru Stat. Căci lipsind surplusul destinat exportului de preţuri rentabile pe piaţa mondială, nu poate fi decât o muncă nerăsplătită: sforţare şi substanţă aruncată fără rost: maximum de sforţare şi minimum de rezultate.

Pe viitor asemenea sistem poate fi dezastruos. De aceea el trebue, neapărat, schimbat. In acest scop se cere, pe de o parte, raţionalizarea şi restrângerea suprafeţelor cultivabile cu cereale şi îndeosebi cu grâu pentru a nu da cantităţi atât de însemnate pentru export, cultivarea pentru export a plantelor industriale, a trifoiului, a soiei; a orezului şi a bumbacului chiar, pentru nevoile interne, mult mai rentabile pe piaţa internă şi pe piaţa mondială. Cu acest sistem agricultura poate fi uşor scoasă din sistemul capitalist cu fixarea pentru cereale pe piaţa internă de preţuri fixe sau minimale, în cadrul organizării unitare a economiei naţionale.

ION VEVERCA

NOUA LEGE A ÎNVĂŢĂMÂNTULUI PRIMAR ŞI NORMAL

Noua Constituţie a impus revizuirea tuturor legilor care nu mai corespundeau spiritului sau prevederilor ei. Acesta a fost şi motivul principal de revizuire a legii învăţământului primar. Acordul între lege şi Constituţie trebue să vizeze tocmai noutatea de ordin principial pe care o aduce Constituţia. Fiind vorba aci de formarea sufletească a marilor masse, grija de a asigura condiţiile care să fructifice prevederile mari ale Constituţiei apare foarte îndreptăţită. Citim în expunerea de motive: „Principiile care călăuzesc viaţa publică românească de azi trebue să intre în conştiinţa tuturor Românilor. Incepând cu clasele primare şi sfârşind cu universitatea, şcoala trebue să pregătească solidaritatea tuturor forţelor şi integrarea lor în Statul creator de valori".

Iar mai departe, d. prof. Andrei, ministrul educaţiunii naţionale, precizează că legea trebue să formeze pe muncitorul social potrivit rolului pe care, în măsura capacităţii sale, îl va juca. Ideea că individul trebue subordonat faţă de comunitate şi că, în interesul acesteia, subordonarea trebue să se facă, punând pe fiecare la locul lui (selecţia elementelor), este socotită drept preocupare esenţială a autorului legii.

Prin măsurile prevăzute Ministerul Educaţiunii a dorit să accentueze cele două lucruri dorite de multă vreme de toţi câţi s'au ocupat îndeaproape de învăţământul elementar: 1) *legea să corespundă cât mai mult nevoilor de azi ale vieţii româneşti;* 2) *să intereseze publicul cel mare în aşa grad încât grija şcolii să n'o mai poarte singur Statul, ci şi cei cărora le este destinată.*

Să scoatem în evidenţă prevederile care urmăresc o cât mai fidelă adaptare a legii la nevoile sociale. In articolul 2 găsim ca instituţii de formare a copiilor: căminul de copii mici, grădina de copii, şcoala primară, şcolile pentru neştiutorii de carte şi şcolile speciale. Grija ministerului de a înşirui aceste şcoli precum şi prevederea din articolele următoare în care se scrie că ministerul va ajuta sau autoriza orice fel de instituţie care urmăreşte instrucţia elementară a celor ce nu şi-au însuşit-o, dovedeşte hotărîrea de a nu cruţa niciun mijloc pentru a împuţina numărul celor ce nu se bucură de binefacerile gratuităţii instrucţiei elementare. Căminul de copii mici şi prevederea că grădinile de copii pot funcţiona şi vara înseamnă hotărîrea de a veni în ajutorul familiilor muncitoare, articolul 10 specificând că rostul acestor instituţii este de a primi şi copii sub cinci ani „având îngrijirea şi conducerea necesară în tot timpul cât părinţii lor lucrează". Articolele 62—67 se ocupă îndeaproape de măsurile menite să nu lase analfabet pe niciunul care ar fi trecut de vârsta şcolii primare. Până la 16 ani oricine n'a terminat cursul primar complet, sau n'a urmat deloc, este obligat să urmeze cursuri pentru neştiutori sau pentru întregirea cunoştinţelor. Dincolo de această vârstă ministerul aşteaptă colaborarea Străjii Ţării (16—18 ani), a Serviciului Social, a Ministerului Apărării Naţionale, a fabricilor, a uzinelor, a fermelor şi a oricăror instituţii care folosesc personal analfabet. Recensământul neştiutorilor de carte adulţi este obligatoriu pentru toate instituţiile care au între angajaţi oameni lipsiţi de instrucţia primară. Obligativitatea şcolară se întinde astfel până la orice vârstă, penalităţile fiind aceleaşi ca şi pentru vârsta dintre 5 şi 14 ani. Articolele 77—83 se îngrijesc ca să se asigure instrucţia elementară tuturor categoriilor de subnormali (întârziaţi la minte) şi de anormali (surdomuţi, orbi, deficienţii morali şi delicvenţii minori). Monopolul cărţilor didactice (îngăduind ieftenirea cărţii şi gratuitatea ei pentru cei săraci) *ajutorarea cu hrană şi îmbrăcăminte* (art. 105), precum şi măsurile luate de a face eficace sancţiunile în contra celor ce se sustrag obligativităţii şcolare, trebuesc adăogate aceloraşi mijloace prin care ministerul doreşte să se ajungă cât mai repede la stârpirea analfabetismului.

După aceste prevederi care au scopul să nu rămână nimeni care să nu fi trecut prin şcoala primară, legea stipulează alte măsuri datorită cărora învăţământul primar sa fie *practic şi sintetic*, cu alte cuvinte să i se asigure o utilitate maximă. Pentru a se ajunge aci, legea prevede *o programă minimală de cunoştinţe necesare*, aceeaşi pentru toate şcolile din ţară, şi *o programă suplimentara de adaptare a şcolii la mediul local şi regional* (art. 17). Această programă suplimentară poate diferi chiar înlauntrul aceluiaşi judeţ, dacă împrejurările o cer. Indeosebi ciclul superior primar va avea un caracter *accentuat practic* şi variabil, după regiunile geografice şi economice (art. 22). Pentru a nu lăsa nicio confuzie, legea intitulează acest ciclu *clasele pregătitoare de muncă*, specificând: „cunoştinţele predate în acest ciclu vor servi pentru iniţierea profesională a copiilor, potrivit împrejurărilor locale şi regionale pentru desvoltarea îndemânării practice şi pentru pregătirea viitorului gospodar rural şi urban, precum şi pentru cultivarea simţului cetăţenesc şi naţional" (art. 22). Pentru ajungerea aceluiaşi scop, îndrumarea elevilor spre înţelegerea *practică* a celor învaţate, se înfiinţează, ca instrumente de lucru, *comunităţile de muncă şcolară*. Orice şcoală primară trebue să aibă următoarele instituţii anexe (în care vor activa comunităţile de muncă): *cantina şcolară, farmacia, echipele de educaţie fizică, atelierul clasei* şi *corul religios* (art. 36). Iar ciclul superior poate lucra, în grup de muncă, *chiar şi pe ogoarele părinţilor*, sub conducerea maeştrilor şi învăţătorilor (art. 26). Subliniem importanţa acestor instituţii anexe pentru desăvârşirea *practicizării* cunoştinţelor şi pentru atmosfera de pregătire pentru viaţă, în care vor face să trăiască elevii.

Prin legiferarea colaborării cu Serviciul Social, Ministerul Educaţiunii Naţionale afirmă obligaţia şcolii primare de a se îngriji de fostul ei elev, chiar şi când a ajuns gospodar, Pentru vârsta de 14 şi 18 ani, Ministerul a prevăzut cursuri speciale în vederea desvoltării spiritului practic gospodăresc (art. 2), iar pentru sătenii adulţi e prevăzută susţinerea de şcoli superioare ţărăneşti. Invăţătorii sunt obligaţi să presteze muncă în cadrul Serviciului Social şi să urmeze cursuri de iniţiere în metodele de lucru ale acestuia. La orice avansare a membrilor Corpului didactic primar, nota Serviciului Social este obligatorie.

Incercare cu totul nouă ale cărei rezultate vor fi aşteptate cu interes de toată lumea didactică este înfiinţarea *şcolilor pentru copiii înzestraţi cu inteligenţă şi calităţi deosebite* (art. 71), unde elevii vor fi aleşi pe baze ştiinţifice şi vor fi educaţi după metode şi programe speciale, precum şi recrutarea prin concurs, pentru a fi ajutaţi să-şi continue studiile a celor mai buni elevi din judeţ (art. 90).

In seria măsurilor pentru a face massele mari să se intereseze de şcoala primară, notăm următoarele:

Sunt în primul rând toate acelea menite să facă învăţământul cât mai practic şi de un cât mai real folos pentru ocupaţia principală a localităţii respective. Obligaţia de a ieşi pe ogoarele părinţilor — conduşi de un maestru agronom — obligaţia de a veni şi vara la şcoală pentru a lua parte la unele lucrări practice, precum şi înfiinţarea cursurilor complimentare (între 14 şi 18 ani) şi a şcolilor ţărăneşti, vor trebui să ducă la evidenţieera, pentru mintea săteanului, a utilităţii învăţământului elementar. Cu cât şcoala primară se va face mai *prezentă în sat* cu atât satul o va *socoti mai a lui*. Cu toate că legea pune şcoala *în sarcina satului* din punct de vedere material, totuşi pentru sătean ea este *a statului*. Ocolirea ei de către un procent aşa de mare sau neutilizarea ei în viaţă (analfabetismul post şcolar) trădează inutilitatea ei în mentalitatea sătenilor. Odată ce ministerul a ajuns la convingerea că şcoala trebue să folosească vieţii *mai mult* decât a folosit, nu ne îndoim că va ţine ca prevederile în această direcţie să se aplice cât mai exact, cu orice preţ. Sunt foarte mari greutăţile de învins. Primele cursuri care să asigure practicizarea şcolii primare s'au şi ţinut în această vară (la Grădiştea au fost chemaţi învăţători şi agronomi pentru a-i perfecţiona în predarea ştiinţelor agricole la sate). Cu ocazia acestor cursuri unde s'au pus toate aspectele problemei, greutăţile ne-au apărut cu adevărata lor proporţie. Formarea specială a unui personal calificat, revizuirea totală a problemei grădinilor şi loturilor şcolare, problema seminţelor, a uneltelor modernizate şi încă altele vor da de lucru ministerului. Aşa cum este alcătuită legea este bună. Aplicarea ei va fi *o încercare* a personalului îndrumător şi executiv de care dispune ministerul. Şi, în măsură mai mare, legea va fi o piatră de încercare pentru noi toţi. Prin înfiinţarea *consiliilor pedagogice*, putem spune că soarta şcolii nu o mai deţine numai Statul, ci *întreaga populaţie a ţării*. Pentru lămurirea importanţei acestor consilii pedagogice, dăm însuşi textul legii:

„In fiecare judeţ şi Ţinut va funcţiona câte un

consiliu pedagogic; consiliul pedagogic județean adună datele privitoare la viața școlii primare, alcătuiește programe de îndeletniciri practice, variabile, după diferitele regiuni și după împrejurările locale din județ, pentru fiecare școală în parte, dă avizul pentru întemeierea școlilor și așezămintelor în legătură cu școala, se ocupă de aproape de starea localurilor de școală și de nevoile de material didactic din județ. Consiliul pedagogic județean se compune din: prefectul județului, care este președintele de drept al consiliului, inspectorul școlar județean, un reprezentant al Străjii Țării, un reprezentant al Serviciului Social, un profesor de pedagogie dela școala normală, sau un profesor de filosofie în județele unde nu este școală normală, medicul primar al județului, protoiereul, directorul serviciului agricol, reprezentantul pregătirii premilitare, un reprezentant al Camerei de Comerț, președintele Asociației învățătorilor din județ, un director de școală primară din oraș și un director de școală primară rurală. Consiliul pedagogic județean se întrunește în fiecare trimestru odată, sub președinția prefectului, ascultând rapoartele subinspectorilor școlari județeni, discutând situația fiecărei școli și propunând măsurile care se impun. Fiecare Ținut va avea un consiliu pedagogic al său, cu atribuțiuni speciale. Consiliul pedagogic al Ținutului are îndatorirea de a aduna datele referitoare la viața școalelor din Ținut, de a urmări mersul școlilor de experiență, de a propune măsuri de luat pentru școlile din întregul Ținut. Acest consiliu pedagogic se compune din: Rezidentul Regal al Ținutului, care este președinte de drept; prefecții județelor respective, inspectorul general șef al școlilor din Ținut, inspectorul general primar, comandantul ținutal al Străjii Țării, reprezentantul Serviciului Social, al pregătirii premilitare, inspectorul șef al Serviciului sanitar din ținut, directorul Serviciului agricol, reprezentantul Camerei de Comerț și Industrie din orașul de reședință al Ținutului, un reprezentant al Ministerului Muncii, profesorul de pedagogie dela școala normală superioară, doi profesori de pedagogie dela școlile normale de băieți și fete din Ținut, un reprezentant al clerului, președintele Comitetului ținutal al Asociației învățătorilor și un învățător.

Consiliul pedagogic al Ținutului se întrunește de două ori pe an și în urma discuțiunilor urmate, face propuneri Ministerului Educațiunii Naționale, pentru bunul mers al școlilor respective". (Art. 92—97).

Se vede cum fiecare regiune are libertatea de a-și avea școala care îi trebuie. După calitatea oamenilor locali, fiecare va avea școala pe care o merită, prin grija ce i-o va acorda. Dacă se va pune suficientă stăruință, credem că aceste consilii pedagogice vor da *excelente rezultate.* Prin ele școala va deveni cu *adevărat a poporului.*

Această lege nouă a învățământului primar și normal găsește un răsunet special în cercul monografiștilor și a tuturor colaboratorilor la opera Fundației Culturale Regale Principele Carol, întru cât cele mai importante capitole inovatoare ale acestei legi au fost mai întâi descoperite prin cercetările monografice la teren, și, apoi, experimentate prin Echipele Regale studențești. De altfel este semnificativă înrudirea ideilor reformatoare ce stau la baza acestei legi, cu ideile ce se găsesc în ante-proiectul legii învățământului primar și normal, prelucrat sub ministeriatul d-lui prof. D. Gusti (vezi volumul D. Gusti: *Un an de activitate ministerială).*

DUMITRU DOGARU

RECENZII

ŞTIINŢE SOCIALE

G. ZANE: *Elemente pentru studiul economiei politice. Iaşi*, 1938.

Cartea profesorului G. Zane dela Iaşi, care dă posibilitatea de iniţiere în istoria doctrinelor economice, conţine din clasicii gânditori în acest domeniu acele texte care le caracterizează concepţiile şi care, împreună cu informaţiile istorice, biografice şi bibliografice date de autor, formează o lucrare de orientare generală asupra cugetării şi problemelor de economie politică.

Ne amintim de acea antologie a textelor de sociologie făcută de Bouglé şi Raffault intitulată *Eléments de Sociologie* şi care realiza acelaşi scop în domeniul ştiinţelor sociale. Fragmentele semnate între alţii de: Durkheim, Bouglé, Jaurés, Coulanges, adunate acolo, clasate după problemele care se puneau, mai ales sociologiei franceze, erau precedate de o introducere a autorilor în problematica fiecărei chestiuni. Am simţit personal folosul acestei culegeri de texte şi faptul că în româneşte s'a publicat o asemănătoare lucrare şi în domeniul economiei politice (pentru estetică şi pedagogie exista mai de mult), nu poate trece neobservat. Cu atât mai mult cu cât „Elementele pentru studiul economiei politice" ale d-lui G. Zane, profesor la Universitatea Iaşi, conţin şi textele mai puţin accesibile studenţilor noştri, ale scriitorilor englezi sau germani.

Punctul de vedere cronologic şi sistematic e cel care l-a călăuzit pe autor în aşezarea textelor. Sistematic economiştii sunt grupaţi în cadrul şcolii respective din care fac parte şi în ordinea cronologică înfăţişaţi în şcoala lor. Iar şcolile însăşi sunt expuse în ordinea apariţiei lor istorice. Începând cu mercantiliştii — din sec. 17 — şi sfârşind cu cei istorici, se poate urmări evoluţia gândirii economice, precizarea obiectului ştiinţei economice, a metodelor ei.

Sunt publicate aci texte din: mercantiliştii: Jean Bodin, Giovanni Botero, Antony de Monchrétien, Th. Mun; fiziocraţii: Fr. Quesnay, Le Mercier de la Rivière, Turgot; liberaliştii: A. Smith, Malthus, Ricardo, Jean Baptiste Say, J. Stuart Mill şi, în fine, istoricii: Fr. List, W. Roscher, B. Hildebrand.

Fiecare şcoală e precedată de o expunere a prof. Zane, conţinând clar şi precis noţiuni generale şi indispensabile despre şcoala respectivă, căutând să o situeze şi explice, prin curentele şi mentalitatea timpului. Făcând apoi un rezumat al ideilor şcolii, arătând eventualele ei aplicări sau influenţe practice, şi apoi enumărându-i principalii adepţi şi sfârşind prin o bibliografie asupra mişcării. La rândul lui, fiecare autor e precedat de datele importante din viaţa şi activitatea lui, precum şi de bibliografia respectivă. Astfel că se dau celor atraşi în mod special de vreo şcoală sau gânditor economic, informaţiile necesare ca să ducă mai departe cercetări mai amănunţite.

Bibliografia generală a cugetării economice, dată în ordinea cronologică a apariţiei lucrărilor şi cuprinzând şi scurte remarce critice de preţuire a fiecărei scrieri, e deasemenea de un real folos.

Lucrarea mai conţine şi un indice pe materii şi autori

Ada Dogaru

ŞERBAN IONESCU: *Consideraţiuni critice asupra eticei materialismului economic.* Ediţia II-a. Bucureşti, Editura „Spor", 1938, în 8⁰, 207 p.

In ordinea morală a acţiunilor omeneşti, doctrina marxistă culminează într'o etică, care poate fi numită „etica materialismului economic". Concepţia materialistă a istoriei, „socotită ca fundamentul doctrinei marxismului", imprimă acestei etice caracterul acelui determinism inevitabil, care guvernează şi reglementează raporturile materiale şi cu ele, cele spirituale dintre oameni.

Pentru ilustrarea acestui determinism, autorul a spicuit din operele lui Marx, diferite citate din

care reproducem şi noi câteva în rândurile acestei recenzii, pentru caracterul lor semnificativ:

„Ansamblul raporturilor de producţiune formează structura economică a societăţii, baza adevărată pe care se înalţă suprastructura politică şi juridică, şi căreia corespund anumite forme sociale ale conştiinţei. Felul de producţiune a vieţii materiale, condiţionează în general procesul vieţii sociale, politice şi spirituale. Nu e conştiinţa omului, care hotărăşte existenţa sa, ci din contră, existenţa sa socială determină conţinutul conştiinţei". *(Zur Kritik der politischen Oekonomie,* Vorrede, Berlin, 1921).

„Atât legislaţia politică, cât şi cea burgheză, proclamă sau înregistrează numai voinţa raporturilor economice". *(Das Elend der Philosophie,* VIII, Aufl. Stuttgart, 1920, p. 62).

„Un anumit drept civil este expresia unei anumite desvoltări a proprietăţii, adică a producţiunii". *(Das Elend...,* p. 13).

„Ce alta ne arată istoria gândirii, decât, că producţiunea intelectuală se schimbă odată cu producţiunea materială? Ideile dominante ale unei epoci au fost totdeauna ideile clasei stăpânitoare din acea epocă". *(Manifest,* p. 60).

Din aceste citate se vede clar cum manifestările economice sunt cauză unică manifestărilor sociale, sufleteşti.

Mai departe, autorul arată detailat cum neomarxiştii Heinrich Cunow, Karl Kautsky şi Labriola încearcă să derive chiar religia creştină din complexul relaţiunilor social-economice ale vieţii. Tot astfel ideile juridice decurg din raporturile economice dintre oameni.

In partea critică a acestui prim capitol, intitulat „Materialismul istoric ca fundament al eticei materialiste", d. profesor Şerban Ionescu, luând poziţie faţă de doctrina marxistă, arată cu o bogăţie de citaţiuni din diferiţi autori, nu numai că ideile ca produse spirituale şi cu ele valorile morale şi religioase, nu sunt un efect al proceselor de producţiune economică din cuprinsul unei societăţi, aşa cum susţine marxismul, ci dimpotrivă, ele au o putere a lor proprie de realizare şi chiar proprietatea de a determina mersul evoluţiei sociale, influenţând până şi puterea de acţiune a factorilor ei economici. O influenţă asemănătoare asupra fenomenelor economice o exercită şi ideile filozofice.

In paragraful următor, autorul vorbeşte despre etica materialismului economic. Mai întâi expune criticile aduse de reprezentanţii eticei materialiste diferitelor sisteme de morală din vremea lor, ca de pildă: apriorismul moralei kantiene, universalismul moral. Prin criticarea acestor sisteme, neo-marxiştii Kautsky şi Cunow încearcă să dovedească că nu există adevăruri morale cu valabilitate universală, ci numai adevăruri a căror relativitate este în funcţie de variaţiile instinctive ale omului, determinate ele înşile la rândul lor de variabilitatea condiţiunilor economice, în care se desvoltă viaţa socială. Kautsky îndeosebi consideră ideile morale ca „reflexe ale vieţii animale", care în ultima analiză se reduce la o serie de instincte naturale, printre care cele mai de seamă sunt: instinctul conservării vieţii şi cel sexual. Aceste instincte iau diverse forme sociale în relaţiunile dintre oameni. Devotarea pentru binele social, curajul pentru apărarea intereselor comune, credinţa faţă de comunitate, sinceritatea ce se desvoltă între membrii societăţii sunt instincte sociale şi totodată „marile virtuţi etice" sau substratul comun al legii morale. Cele mai mari virtuţi sunt acelea care ies victorioase în conflictele dintre instincte.

Idealul moral, fiind „forţa instinctivă a luptei de clasă" nu poate fi explicat nici ca lege a naturii şi nici ca imperativ al unei conştiinţe superioare. Mijloacele lui de realizare sunt: violenţa şi teroarea care sunt susceptibile de diferite interpretări înlăuntrul diverselor sisteme socialiste, care le folosesc: sindicalism, comunism sovietic.

Autorul, combătând acest ideal şi întregul sistem al mijloacelor lui de realizare, constată referitor la stalinism, ultima formă a socialismului marxist, că: *„Dictatura proletariatului se schimbă într'o dictatură a minorităţii biurocratice, iar desfiinţarea capitalului şi a concentrării proprietăţilor trece în creiarea statului capitalist şi a concentrării bunurilor în mâinile statului. Democraţia evoluiază spre absolutism, iar libertatea şi abolirea autorităţii în totalitarismul absolutist al statului, urmărit în domeniul politic, economic şi spiritual".* (p. 153).

De unde, după doctrina marxistă, statul nu mai avea niciun rost ca putere politică, aceasta trecând în mâna clasei proletare din toată lumea, în stalinism, care se ridică pe temelia acelei doctrine, statul devine putere absolută şi dominantă asupra tuturor manifestărilor social-economice din cuprinsul Sovietelor. Apoi, alături şi deasupra clasei proletare se formează o elită restrânsă biurocratică, deţinătoare a toată puterea dictatorială, lucru pe care nu-l prevăzuse marxismul. In § 3, autorul răspunde la întrebarea: „Ce contrapune idealismul moral creştin materialismului economic"?

Ceea ce după d-sa creştinismul opune materialismului economic se reduce în fond la următoarele elemente: Universalismul şi spiritualismul legii morale; armonizarea socială prin spiritualizarea eului; principiul iubirii, al dreptăţii, al solidarităţii şi al păcii sociale; realizările practice ale iubirii creştine; ideea de cooperaţie, ideea de pace universală.

Valoarea eticei creştine, pusă în discuţie de etica materialismului economic, rămâne deci, mai presus de orice încercare de a fi coborîtă la nivelul unor interese materiale, puse în slujba satisfacerii unei clase sociale oarecare. Creştinismul este strâns legat de spiritualitatea omenirii şi în această situaţie nu-l interesează niciuna din problemele puse de sistemele socialiste. Dacă totuşi urmăreşte refacerea şi renaşterea lumii, aceasta o face prin forţa morală de care dispune şi pe care vrea s'o trezească şi s'o transpue în om. Această forţă morală nu mai este însă, cum susţine doctrina marxistă, un element al suprastructurii sociale, având ramificaţii adânci în valorile materiale ale societăţii, ci un factor spiritual autonom, menit să dea vieţii sociale ceea ce factorul economic nu poate da sub nicio formă şi anume, acel element de ordine care, orientând viaţa umanităţii spre sferele înalte ale vieţii divine, o pune în afară de orice relativitate pământească specifică şi inerentă materialismului economic.

Bunurile materiale ale societăţii nu-şi găsesc deci adevăratul lor rost decât în faptul de a fi un mijloc de realizare al idealului moral impus de această viaţă divină, care este adevărata viaţă creştină.

Concluzia autorului e: Valoarea sistemelor socialiste „stă în legătură cu fondul moral creştin pe care ele şi l-au însuşit mai mult sau mai puţin". (p. 203).

Const. D. Gib

R E A L I T A T E A   R O M Â N E A S C Ă

S. MEHEDINŢI: *Die geopolitische Lage Rumäniens, extras* (8 pagini) din „Zeitschrift für Geopolitik", pe August 1938.

„România zace pe istmul ponto-baltic, aşa dar în marginea Europei, aşezată în faţa nomazilor şi a hiperbordeilor Asiei. Cea dintâi carcteristică a Românilor este aceea de popor de margine" — sunt cuvintele cu care începe articolul d-lui Mehedinţi.

Apoi: istmul ponto-baltic formează hotarul între două lumi cu totul deosebite, din p. de v. morfologic şi biogeografic. Acest rol geopolitic al suszisului istm n'a ieşit, însă, în evidenţă decât de puţină vreme — şi aceasta, din pricină că până ieri-alaltaieri ceea ce se găsea la est de el a fost puţin sau aproape deloc cunoscut. Herberstain, (sec. XVI), poate fi considerat descoperitorul Rusiei. Până în acest secol, XVI, figurează pe hărţile Rusiei acei *Montes Rhipaei* ai anticilor. Nomazii o calcau şi o stăpâneau, în sud. In nord — Suedezii, Letonii, Polonii, Lituanienii — o stăpâneau şi o ţineau, ca şi Mongolii în sud, la o parte de Europa (e vorba de Rusia). Lucrarea lui Herberstain — Moscovia — apărută în 1549, deabea ea scoate de pe harta Rusiei pe acei *Rhipaei Montes*, ai anticilor. In timp ce în Europa înfloreau artele, literatura, ştiinţa... marea câmpie din est de Carpaţi zăcea încă în întuneric!... Cruciade, cavalerism, burguri, oraşe, scolastică, artă gotică, nimic din toate acestea, la est de Carpaţi. „Asia, cu adevărat că se întindea atunci până în istmul ponto-baltic şi nu este exagerat să-l socotim pe Herberstain ca descopertior al Rusiei, cel puţin în sensul în care ulterior Humboldt a fost socotit ca al doilea descoperitor al Americei" (pp. 1-2-3). Urmează după aceea, răspunsul la întrebarea: „Cum se face că un ţinut aşa de apropiat de Europa a rămas necercetat", atâta vreme? — Trei istmuri în curmezişul Europei au observat, de mai multă vreme, geografii: unul, între Biscaia şi Mediterana; al doilea, între Adriatica şi Marea Nordului; al treilea, cel ponto-baltic. De importanţa acestuia din urmă, însă, celelalte două stau departe. Ultimul, în adevăr, desparte două lumi deosebite: geomorfologia, clima, vegetaţia, regimul apelor curgătoare — fiecare din acestea este de *un fel* în estul şi de *alt fel* în vestul acestui istm. Dar şi etnografia, antropogeografia, istoria, geopolitica, — acelaş lucru ne arată: că *un tipar*

de lume (ca să spunem aşa) a fost şi este în vest şi un *alt tipar* în est de istmul ponto-baltic (pp. 4—5—6—7).

Cine a ctiit cartea d-lui Mehedinţi: *Le pays et le peuple roumain*, sau conferinţa sa, ţinută acum câţiva ani la Berlin: *Der Zusammenheng der rumänischen Landschaft mit dem rumänischen Volke*, sau chiar numai manualul despre *România*, — acela cunoaşte punctul domniei-sale de vedere în această privinţă; cunoaşte, vrem să spunem, argumentele cu care d-sa susţine susnumita funcţie geo-istorică (să zicem aşa) a istmului ponto-baltic.

In pagina ultimă, d. Mehedinţi scrie (şi încheie): „Abea în 1918 echilibrul s'a restabilit. Graniţa Rusiei Sovietice începe acum din Golful Finic şi urmează cursul Nistrului românesc până la Marea Neagră. Istmul (ponto-baltic) s'a eliberat din nou. Dela Düna şi până la Dunăre — Letonia, Lituania, Polonia şi România, formează o graniţă firească în lungul lui. Factorul geografic se evidenţiază din nou, în chip limpede.

„Insă, de data aceasta, importanţa geopolitică a noului hotar s'a făcut vădită mai mult ca oricând înainte. In timp ce, la încheierea războiului mondial Statele Europei se organizau, pe temeiu geografic, etnografic şi istoric, în spiritul unei justiţii internaţionale, — Republica, sub titulatura de „Sowjet", se situa într'o poziţie de vădit conflict cu tot restul lumii: Cel mai mare stat continental păşi la luptă, călcă în picioare dreptul internaţional şi declară războiu tuturor acelora cari nu se voiau comunişti. Acest războiu, care numai după bolşevizarea întregii lumi trebuia să înceteze, se situează, faţă de pacea veşnică pe care o anunţa Wilson, în cea mai vie opoziţie posibilă. Drept răspuns la această concepţie şi viziune comunistă a lumii, s'a auzit chemarea pentru un „Cordon sanitar". Istmul ponto-baltic a fost considerat, atunci, în funcţia unui fel de carantină europeană în faţa Republicei comuniste.

„Cum stau lucrurile azi (Aug. 1938, adică), se ştie.

„Să mai privim odată harta. Fără să vrem, următoarea concluzie ni se impune:

„Zona istmului ponto-baltic este, pentru lumea statelor din Apus, de o mare importanţă. Din p de v. geologic, morfologic, climatic, hidrografic, biogeografic, etnografic, antropogeografic, geopolitic, ţările baltice cu Polonia şi România laolaltă constituesc hotarul Europei în faţa „Marei-Siberii". Mai ales Românii, cu originea, cu limba şi cultura lor, care înspre Mediterana îşi au obârşia, mai ales ei — apar ca un popor de margine prin excelenţă, aşa cum şi Carpaţii sunt un bastion al Europei".

Ion Conea

MIHAI DAVID: *Consideraţiuni geopolitice asupra Statului român*, Iaşi, Tipografia Alexandru Terek, 1939.

Lucrarea este un extras din volumul „Invăţătorul român contemporan şi destinul neamului nostru", editat de Asociaţia Invăţătorilor din Iaşi — şi conţine „materialul a trei lecţiuni ţinute Corpului didactic primar în Aula Universităţii din Iaşi, dela 29 Iunie la 3 Iulie 1938". — Trei prelegeri, aşa dară, transpuse în scris.

Nu ştim dacă, punându-le în frunte titlul de mai sus, d. Mihai David, profesorul de geografie al Universităţii din Iaşi, se va fi gândit (şi se va fi lăsat, deci, fericit influenţat) de titlul care avea să fie cel dintâiu de acest fel în istoria literaturii geopolitice: *Geopolitische Betrachtungen über Skandinavien.*

Apăreau, acestea din urmă, sub semnătura nimănui altuia decât a lui Kjellén, acum 24 de ani, în „Geographische Zeitschrift" (1905, S. 670 usw.). De atunci şi până azi — multă apă a curs pe Dunăre şi multă literatură geopolitică s'a scris.

La noi, însă, această literatură abia e la început. Avem, totuşi, o revistă de geopolitică (apare sub îngrijirea unui comitet în frunte cu profesorul (şi) de politică — ca şi Kjellén — Dimitrie Gusti) decât care nici chiar *Zeitschrift für Geopolitik* (cea mai răsunătoare de acest fel publicaţie), nu e mai bună: *Affaires Danubiennes;* (nu-i lipsesc, până azi, decât schiţele cartografice, ca să fie o publicaţie geopolitică model; are colaboratori din întreg orizontul geopolitic dunărean, ba şi din Polonia, Franţa).

In plus, au început să apară şi lucrările de geopolitică propriu zise.

Intre acestea, fireşte, se situează şi „Consideraţiile" d-lui Mihai David, al căror conţinut iată cum îl anunţă autorul la începutul primei prelegeri:

1. „Se cuvine o prelegere extrem de importantei chestiuni privind *locul* pe care-l ocupă teritoriul ţării noastre, gândindu-ne nu numai la problemele vecinătăţii, ale complexului politic european, dar şi la împrejurările speciale de desvoltare istorică ca naţiune şi stat. Iar în strânsă dependenţă cu acestea, să vedem problemele capi-

tale ale particularităților teritoriului nostru național, privite mai mult prin prizma calităților de-a fi putut favoriza desvoltarea unui popor ce-a știut să se lege atâta de indisolubil de el atâta vreme, cum arată puține popoare și state europene.

2. „In al doilea rând (obiectul celei de-a doua prelegeri, n. n.), să privim *putințele de desvoltare economică* a acestui teritoriu, cât a fost și este de dăruit în toate bunurile, și cât am știut să le folosim și în ce grad.

3. „Iar în a treia și ultima prelegere, se impune a privi de aproape *populația acestor ținuturi*, cu toate calitățile și lipsurile ei, cu gândul principal la temelia acestei populațiuni, aceea sătească, și cu principalele probleme pe care le pune *viața satului românesc*", (pp. 4—5).

Prelegerea primă s'a numit: *„Problemele de ordin geopolitic ale locului și ale spațiului ocupate de statul român*, (pp. 5—32); a doua: *Structura economică a Statului român*, (pp. 33—61); a treia: *Problema populațiunii cu privire specială asupra țăranului român*, (pp. 61—86).

„O bucată de planetă și un fragment de omenire organizată" — iată ce este statul, spunea Ratzel. Și astăzi, geopolitica cam *acest lucru* este: analiza potențialului și virtualităților politice care zac în cele două elemente mai sus numite: pământul și poporul unui stat. Puterea și menirea unei națiuni ca expresie politică, analiza, ca și descifrarea și indicarea acestora, iată obiectul disciplinei geopolitice — cum o concep astăzi cei mai mulți.

Așa concepe geopolitica și d. Mihai David. Și, consecvent acestei concepții, autorul, în „Considerațiile" sale ,analizează mai întâiu virtuțile geopolitice ale pământului românesc, privit în așezarea și întinderea sa (aceasta din urmă, —: „condiția de grandoare a statelor", spunea Ratzel). Trece în revistă, apoi, „darurile pământului" românesc: câte și care sunt; de când le exploatăm (noi sau înaintașii) și în ce măsură; cu care din ele facem... Raubwirtschaft; ce rezerve avem din fiecare; pe care din ele le valorificăm mai mult, pe care mai puțin, pe care aproape de loc; unde am ajunge dacă le-am exploata și valorifica rațional; perspectivele de viitor, care de noi depind, numai, ca să fie excepționale. — Și ultimul element, analizat cu pătrundere și multă căldură sufletească (d. David este un suflet și un dascăl *cald)* — este *nația*. Trece în revistă calitățile ei sufletești excepționale, aptitudinile nu mai pre jos pentru toate îndeletnicirile care pot înălța o nație, dar și sănătatea ei zdruncinată; indică, după aceea, căile și mijloacele prin care vom putea redobândi ce am pierdut și vom putea spori și pune în valoare ceea ce avem: neprețuitul material trupesc și sufletesc al celei mai prolifice și mai înzestrate, sufletești, nații, etc. Atâtea primejdii ne amenință. Să le cunoaștem, să le înlăturăm pe unele, să le evităm pe altele.

Cartea d-lui Mihai David e un rechizitoriu, dar este și un tonic. Terminând-o de citit, o simți cum stăruie în gând. E ca o invitație la preocuparea de neam; preocuparea de durerile, de bucuriile, de grijile acestuia, — de destinul lui, într'un cuvânt. Cartea d-lui David e una din cărțile care ne trebuiau; care ne trebuesc.

Citiți-o, tineri. E o carte care, scrisă de un învățat și de un om de inimă, merge drept la inima celor pentru care a fost scrisă (a d-voastră adică). Subiectul ei, e în centrul preocupărilor voastre.

Ion Conea

GRAHAM HUTTON: *Danubian Destiny*. G. Harrap, London.

In timpul crizei provocate de chestiunea Sudeților și a conferinței dela München, un ziarist englez, colaborator la multe publicații importante, printre care și *The Economist*, d. Graham Hutton, a călătorit prin țările Europei Centrale pentru a se informa și a observa nu numai evenimentele prezente, ci tendințele care vor defini viitorul țărilor dunărene. Rezultatul acestei călătorii de studii este cartea *Danubian Destiny (Destin dunărean)*, unde autorul se ocupă de o arie mult mai mare decât aceea pe care a observat-o direct în decursul călătoriei.

Este o carte de tipul acelora care se scriu în deobște în zilele noastre: fără erudiție istorică și fără filosofie, căutând să se bazeze mai mult pe observație și statistici, deci observând tot ce e ușor de observat pentru un călător mai vioiu, iar acolo unde n'a mai putut observa sau nu s'a mai putut deplasa, suplinirea observației prin niște date dorite să fie cât mai științifice.

Firește că într'o carte despre destinul dunărean nu puține sunt referințele la țara noastră. Dar, dacă nu greșim, referințele ce ne privesc nu sunt întemeiate pe o observație directă, pe o cercetare pe teren, cât pe informații primite din alte părți. Cel puțin aceasta e impresia pe care ți-o lasă cartea, care fără să ne fie răuvoitoare, pare totuși a nu ne înțelege îndeajuns realitățile și a nu cunoaște îndeajuns condițiile și situația noas-

tră. Adevărații Români, care pentru d. Hutton, sunt „în parte un grup latinizat" *(partly a Latinized stock*, p. 44), tot așa cum țara noastră ar fi „numai în parte o țară slavă" *(only partially a Slav country*, p. 46), — nu sunt priviți în realitatea lor sintetică, în structura lor complexă, pentrucă autorul nu se încurcă nici cu date istorice și nici cu psihologia socială a neamului nostru. Reporterii de felul d-sale caută să simplifice cât mai mult pentru a impresiona pe oamenii simpli, dându-le impresia că pot cunoaște mult și strașnic. Dar, în cazul nostru, d. Hutton ne simplifică până și situația geografică și demografică, susținând că „adevărații Români" sunt masați mai mult în centrul țării, pe când minoritățile sunt așezate la marginea frontierelor (p. 44). Interesant și nou lucru pentru noi! Nu?

Am pomenit mai sus că această lucrare nu este răuvoitoare față de noi. Nu ne fericește, dar nu ne consideră nici „nefericiți" ca pe Unguri! E o gentilețe, desigur, care ne vine dela un adevărat Creștin! Totuși, să nu credeți că d. Graham Hutton ar fi scris cumva o carte morală. D-sa nu se referă măcar la regimul atât de echitabil și cinstit pe care îl au minoritățile la noi. D-sa mizează pe forța politică a factorilor demografici în complexitatea situației internaționale prezente.

Și, ceea ce e mai interesant încă — și aici se vede tactica ziaristului — d-sa caută să stârnească panică pe anumite chestiuni tocmai pentru a apăra situațiile ce-i par neliniștitoare. E dezagreabil și exagerat tocmai pentru a atrage atenția celor care trebue să se apere sau să stea de veghe.

Danubian Destiny caută mai ales să arate în ce măsură destinul țărilor dunărene ar fi influențat de întărirea Germaniei în centrul Europei (întărire ce s'a efectuat și prin anexarea Boemiei sau Cehiei, eveniment petrecut imediat după apariția cărții din Anglia), și în ce măsură influența germană în țările dunărene intră în conflict cu interesele engleze. Realist, d. Graham Hutton arată că într'adevăr influența Germaniei se simte în economia și chiar în politica țărilor dunărene; dovedește cum apele, drumurile și căile ferate leagă din ce în ce mai mult centrul Europei de Sud-Estul european; menționează cum Germania consumă o parte din ce în ce mai mare din bunurile pentru export ale țărilor dunărene, susținând că influența Italiei este minimă dacă nu inexistentă, în regiunile noastre. Germania lăsând Italiei alte zone de activitate și influență și căutând să capete aici o preponderență vădită față de orice altă mare putere, inclusiv Franța și Anglia.

Totuși, chiar dacă, în calitate de economist englez, autorul atrage atenția compatrioților săi asupra expansiunii economice germane, nu putem spune că d-sa ar fi un pesimist nici față de patria sa și nici față de o țară ca a noastră. Argumentează că Sud-Estul european nu va putea fi niciodată, economicește, la dispoziția unei singure mari puteri (p. 240), și la fel și în politică. Economicește, țările care cred și practică o economie mai realistă și științifică au mai multe șanse decât celelalte. La fel, și acei conducători care nu au, asemeni lui Napoleon, oroare de economia politică.

In ceea ce privește România, este interesant de semnalat că d. Graham Hutton recunoaște demna străduință a țării noastre și a marelui ei Conducător de a-și păstra în tot acest complex integritatea și independența. Deasemenea, realismul politicii și activității economice românești, reiese din plin în această carte, care ajunge să ne fie vădit favorabilă numai dacă îi prelungim și judecăm concluziile și implicațiile — în sine ea necăutând să ne fie pe plac, nici altfel. Intr'o lume care impune „oameni și metode disperate", România apare ca o țară bine condusă, realistă, cinstită și loială față de toți factorii determinanți ai soartei Europei. Ceea ce este deplin adevărat.

In cadrul destinului dunărean, destinul românesc apare demn și cu mulți sorți de izbândă, oricât de grele i-ar fi încercările. Astfel am înțeles noi sensul acestei cărți scrise de un ziarist și economist englez, carte nu lipsită de paradoxuri și obscurități.

Petru Comarnescu

MARIN SIMIONESCU-RAMNICEANU, în colaborare cu A. BELIGRADEANU, I. STOICA și DAN SIMIONESCU-RAMNICEANU: *Contribuțiuni la o ideologie politică specific românească* București, 1939.

Autorii acestei lucrări încearcă să analizeze ultimele evenimente politice din țara noastră, cu scopul de a contribui la formularea unei ideologii politice proprii nouă. Formată din capitole, închinate fiecare unui eveniment sau unei reforme (11 Febr. 1938, Frontul Renașterii Naționale, Autoritarismul ca dictatură a legalității, Straja Țării, Serviciul Social, Regenerarea Administrației de Stat, Restabilirea puterii executive, etc.), lucrarea încearcă să arate *scăderile* care au făcut necesară reforma de care se ocupă și efectele

bune care se aşteaptă dela aceasta. Metoda folosită este, deci, următoarea: din cântărirea scăderilor şi părţilor bune pe care neamul le prezintă în sectorul analizat, se vede şi mai bine legitimitatea nouei reforme.

Crezând că în istorie există o linie ascendentă, autorii sunt pentru contopirea curentelor care se luptă. O lume nouă nu se poate naşte prin distrugerea unei părţi. In cazul ţării noastre, faptul că lumea nouă s'a realizat printr'o adevărată contopire a tot ce era bun, fără eliminarea niciuneia din părţile naţiunii, este un motiv să credem în trăinicia ei. Autoritarismul a fost instaurat de chiar factorii care aveau calitatea s'o facă: Regele, în primul rând, ajutat de toţi fruntaşii vieţii politice. Am ieşit dintr'o fază primejdioasă, în care ne aduseseră luptele sterile ale ideologiilor politice, în modul cel mai legal posibil.

In contra teoriilor cu circulaţie sgomotoasă, autorii cred că — deşi nu e o rasă pură, — poporul român este o rasă *istorică*, care şi-a păstrat un suflet unitar dealungul timpurilor. Acest suflet unitar este format cu mult înaintea cuceririi romane. Latinitatea este o influenţă, dintre cele mai puternice, care n'ar fi reuşit să ne schimbe specificul nostru *dacic: „Ţara ce o stăpânim astăzi, este ţara cucerită, stăpânită şi apărată de strămoşii noştri Daci. Iar trupul masiv al naţiei se trage exclusiv din trupul dac... Şi rezistând organic tuturor năvălitorilor romani şi neromani, neamul dacilor autohtoni ne-a transmis ce avem noi astăzi în suflet şi în modul de înţelegere a vieţii, drept specific românesc"* (pg. 25). ...Acest specific dac trebue să fie adevărata noastră mândrie şi singura nădejde de viitor. După ce am cucerit independenţa şi întregirea, *„latinitatea"* nu mai poate fi un ideal cu care să ne putem angaja în istorie. Deloc exploatat până azi, specificul nostru *românesc* (nu latin şi nici ortodox), trebue să fie din ce în ce mai scos în evidenţă. El nu e greu de găsit. Numai să ştim să-l găsim. De altfel e suficient să *fie cineva român* (nedeformat de influenţe străine), pentru ca — în cazul când e artist — tot ce crează să poarte marca specificului. Autorii susţin că mare parte din formele de viaţă din sate sunt străvechi tracice.

Intreaga lucrare urmăreşte să demonstreze că toate reformele din ultimul timp vor putea să ne elibereze de sub influenţa oricăror factori străini, că aceste reforme sunt mai potrivite felului nostru de a fi şi că, pot constitui un complex de mijloace care să facă generaţia actuală să fie la înălţimea răspunderii care îi revine.

Dumitru Dogaru

AUREL C. POPOVICI: *Stat şi Naţiune.* Statele-Unite ale Austriei-Mari. Traducere din limba germană, cu o prefaţă de Petre Pandrea. Editura Fundaţiei pentru literatură şi artă „Regele Carol II", Bucureşti, 1939, X+327 p. („Biblioteca Documentară").

Deşi fără nicio actualitate, depăşită istoric de două ori cu o fatalitate neînchipuită, traducerea şi publicarea în româneşte a celebrei cărţi apărute la Lipsca, în 1906, a bănăţeanului Aurel Popovici, Die Vereinigten Staaten von Gross-Österreich", este, totuşi, un act vrednic de-o atenţie deosebită. Din două motive. Intâiu, că ea este un document pentru cunoaşterea, în cercurile largi româneşti, a unui om plin de o credinţă nestrămutată, nestăpânită, necugetată, vulcanic isbucnită, în puterea de afirmare a vitalităţii româneşti în lume. Al doilea, că este un document istoric pentru cunoaşterea suferinţelor, umilinţelor fără preţ, chinurilor şi persecuţiilor îndurate în trecut de Românii din Ardeal şi Banat pentru voinţa şi lupta dârză de a nu dispărea înghiţiţi sub neîndurata apăsare a stăpânirii străine, ungureşti.

Răsfoind cu răbdare cartea, vedem cum, într'o aparentă eroare, autorul, neîndrăznind, deocamdată, visuri mai mari, încearcă o luptă care ţintea la urma urmei să pregătească soluţia definitivă a marei chestiuni româneşti nedeslegate. Căci, preconizând teza unei Austrii-Mari, prin distrugerea dualismului austro-maghiar, cu autonomia naţională a popoarelor Imperiului şi înjghebarea unui Stat federal, Aurel Popovici vedea clar că aceasta nu poate rămâne o soluţie definitivă, ci numai un nou şi mult mai prielnic prilej pentru un nou pretext de emancipare naţională de sub stăpânirea străină, în vederea pregătirii zile icelei mari desagregare definitivă a acestui imperiu al veşnicei discordii. El ştia foarte bine că scăpând neamul românesc, din Ardeal şi Banat ca şi din alte părţi, de sub asuprimea ungurească, obţinând pentru el o autonomie federală, va putea mult mai uşor să lupte pentru orice alte revendicări. Ştia, tot aşa de bine, că Monarhia federală nu poate fi o soluţie definitivă, cu atâtea autonomii şi-atâtea revendicări naţionale, în faţa unei puteri mo-

narhice complet descompuse şi sub puterea unui instinct care nu iartă nimic. De aceea a preconizat el ideea Statelor-Unite ale Austriei-Mari şi de aceea a căutat să convingă în primul rând pe Habsburgi de utilitatea ei.

Lupta sa, ardoarea convingerilor, pledoaria veşnic însufleţită, dreptatea tezei, nu pot veni la un om ca el, care a preconizat convingeri ca acelea din „Naţionalism sau Democraţie", sau din „Renaşterea Naţională", carte rămasă din păcate sub teasc, decât din această mare strategie de om politic fără astâmpăr în urmărirea visului de desrobire şi unitate al Românilor.

Teza cărţii nu e falsă — e depăşită istoric. Istoria a fost, în revărsarea ei dumnezeeasca, mai generoasă cu un proces pe care Aurel Popovici îl aştepta să se rezolve treptat. Ea a sărit două trepte, pe care nimeni nu le putea aştepta aşa de curând.

Autorul poate fi astăzi învinovăţit doar de faptul că nu a avut harul să vadă — să simtă, să asculte — cu simţuri de profet drumul apropiat al lichidării lucrurilor. De acea eu nici nu cred că, fiind desminţit de evenimente, Aurel Popovici ar fi cunoscut acea amărăciune cumplită a unei prăbuşiri de proiecte, cum afirmă cei mai mulţi, „vecine cu dezastrul". El nu putea avea în sufletul său decât o mare, singură, sfântă amărăciune că a fost prea mic în faţa istoriei mari şi că nu a putut vedea mai departe. Cu această amărăciune, cumplită pentru un om ca el, a plecat în lumea cealaltă, nepierzând o clipă nădejdea că urmaşii vor şti aprecia după cuviinţă marea lui dragoste şi credinţa nestrămutată în viitorul neamului.

Ion Veverca

ANDREI RADULESCU: *Romanitatea dreptului nostru.* Monitorul Oficial, 1939. Academia Română, Memoriile secţiunii istorice, seria III, tomul XXI, mem. 1.

Comunicarea aceasta caută să arate pe scurt, în ce măsură se regăsesc în Dreptul nostru elemente de Drept roman. Ca o introducere, autorul aminteşte ce au crezut predecesorii noştri despre romanitatea Dreptului nostru: Dela acel Paul Giovia din sec. XVI, care nu se miră că legile Valahilor sunt romane, ci că şi limba lor e latină, trecând la Constantin Cantacuzino care-şi face studiile de drept în Italia, până în sec. XIX, când ideea că Dreptul roman e temelia celui român, era un fel de „dogmă", când tinerii sunt trimişi tot în Italia, iar nu în Germania sau Franţa, pentru a studia dreptul, când în comentarii, în organele învăţământului şi în orice manifestare culturală predomină această credinţă, se vede că toţi cei ce cunoşteau Dreptul vechiu românesc îi atribuiau origină română sau greco-romană. Când după 1890, părerea aceasta nu se mai întâlneşte faptul se explică prin aceea că generaţia de atunci n'a cunoscut acest drept.

Trecând la cercetarea realităţii, indiferent de părerile altora, d. prof. Andrei Rădulescu, se ocupă de Dreptul românesc nescris, cuprins în aşa zisul obicei al pământului, a cărui valoare a fost valabilă până la 1866 şi chiar azi e recunoscut şi întrebuinţat în unele cazuri. Deşi recunoaşte faptul că n'avem adunat tot Dreptul nescris, şi nu se pot trage decât concluzii parţiale pentru anumite regiuni, epoci şi materii, totuşi din simple consideraţii logice admite că Dreptul nescris s'a format din elemente romane, la care se vor fi adăogat şi câteva trace locale. Nu admite argumentul, bazat doar pe termeni, care susţine origina slavă a Dreptului nostru. Şi nici cele bazate pe anumite instituţii: organizarea moşnenilor, răzeşilor, care se poate apropia mai curând de „gens romana", decât de „mirul" slav. Expune apoi consideraţiile sale pentru susţinerea romanităţii dreptului nostru nescris: organizarea familiei, sărbătorirea nunţii, adopţiunea, regimul bunurilor, vecinătatea, toate au urme puternice romane.

D-sa trece apoi la dreptul scris, inaugurat la noi, odată cu „Cartea românească de învăţătură" a lui Vasile Lupu şi cu „Indreptarea legii", a lui Matei Basarab. Aceste două dintâiu legi scrise ale noastre, s'au dovedit a fi luate din lucrările romanistului italian Prosper Farinaccius şi din dreptul bizantin, deci ele reprezintă dreptul roman sau greco-roman. Deasemenea toate încercările de legiferare din sec XVII au la bază acest drept. Iar la întocmirea unor părţi din Pravila lui Matei Basarab, au fost folosite monumente de drept roman şi mai ales greco-roman. In timpul Fanarioţilor acelaşi drept a fost mult pus şi în practică. Şi începutul sec. XIX, în năzuinţa lui de a alcătui legi cât mai adaptate nevoilor ţării, tot de dreptul roman sau greco-roman s'a folosit. Codurile Caragea şi Calimah au aceleaşi izvoare. Odată cu dreptul nou, adoptat din Apus, în a două jumătate a sec. XIX, (după 1860), elementele romane nu dispar, căci chiar la popoarele apusene, de unde ne-am împrumutat, spiritul roman

şi principiile lui sunt baza drepturilor respective. Concluzia care se desprinde e că, dreptul nostru vechiu e în cea mai mare parte roman şi greco-roman, iar dela 1864 e un Drept romanic.

De aci rezultă, — încheie d. A. Rădulescu comunicarea sa, — *datoria de a conserva această romanitate în domeniul dreptului.*

Ada Dogaru

STELIAN J. POPESCU: *Problemele unei economii dirijate în România.* Bucureşti, 1939, 244 p.

Cu un explicabil interes, în mijlocul frământărilor actuale, pentru noile formule de organizare economică şi socială în fața problemelor variate pe care le ridică criza, nerezolvată, a economiei moderne, autorul — cu îndrăzneală de tânăr cercetător — încearcă să desbată, într'o formă mai largă, problema reorganizării economiei româneşti, pe baza unei acţiuni conştiente de dirijare economică. In acest scop cercetează, în primul rând, condiţiile desvoltării economiei capitaliste, criza structurală şi soluţiile ce s'au dat pentru ieşirea din criză. O literatură variată, cu citate, caută să sprijine părerea că, în situaţia actuală, nu se mai poate vorbi de-o reîntoarcere la sistemul libertăţii economice şi că acţiunea de dirijare economică, pe bază de planificare, este singura soluţie indicată de realităţi, atât pentru o economie de tip capitalist, cât şi pentru o economie socialistă.

Analizând situaţia economiei româneşti cu aspectele determinate de criza economică mondială şi de condiţiile specifice locale, autorul pune în discuţie diferitele probleme ce se cer rezolvate, cercetând, analitic, necesitatea, oportunitatea şi posibilităţile de dirijare ale economiei româneşti în cadrul unui plan economic.

In partea ultimă se discută, sumar, problemele pe care le pune organizarea economică a războiului şi măsurile ce se cer luate în vederea organizării economiei româneşti pentru caz de războiu.

Desigur, asemenea probleme sunt de-o actualitate dureroasă în momentul de faţă—necesitând un interes deosebit. Atât multiplele probleme ce se pun lucrărilor pregătitoare pentru planul economic al României, cu a cărui alcătuire a fost însărcinat Consiliul Superior Economic, cât şi perspectivele neliniştitoare în faţa unui războı gata să isbucnească, ne forţează a găsi mijloace şi soluţii cât mai practice pentru organizarea cât mai neîntârziată a vieţii economice.

Lucrarea prezentă, fără a putea avea pretenţia că aduce lucruri noi sau soluţii inedite, are tocmai meritul de a fi pus pentru prima oară la noi, în discuţie, în forma aceasta, cu ajutorul unei literaturi variate, gama întreagă de probleme ce interesează, atât economia internaţională, cât şi în mod special economia românească. Autorul a sistematizat o bună parte din materialul existent, cunoscut direct sau indirect, şi a căutat să sublinieze, într'o încadrare de ansamblu, importanţa fiecărei probleme în parte.

Sunt interesante în această privinţă părţile privitoare la criza economiei româneşti, cât şi acelea care analizează soluţiile preconizate pentru diferitele compartimente ale sectorului agricol, bancar, financiar, al comerţului exterior, etc.

Partea privitoare la organizarea economiei naţionale în planul economic, cuprinde consideraţii şi sugestii destul de interesante pentru problemele planului economic din România, deşi într'o perspectivă nu întotdeauna unitară.

Merită a fi subliniate din această parte cu deosebire consideraţiile cu privire la caracterul şi sfera acţiunii de dirijare economică a Statului, preconizând o planificare a tuturor sectoarelor economiei naţionale, cu menţinerea proprietăţii private şi delimitarea sferelor de influenţă prin norme precise şi prevederi de înfăptuiri în domeniul economiei publice, economiei controlate şi economiei private.

Problemele puse în acest cadru merită o discuţie amănunţită, având multe soluţii juste, cât şi multe păreri contradictorii. Desigur, spaţiul nu ne îngădue a le discuta aici pe fiecare, mulţumindu-ne a sublinia, în treacăt, câteva. Aşa de pildă, e nelogic să preconizezi, într'un regim de dirijare economică generală, ca întreprinderile economice de Stat să lucreze pe picior de egalitate cu întreprinderile particulare, fără niciun avantaj special, cum e, de asemenea, cu totul fals să ceri pentru cooperaţie un regim de autonomie faţă de Stat, contrastând cu însăşi principiul elementar al oricărei dirijări de ansamblu.

In general, lucrarea aduce un material destul de variat şi interesant, putând să preocupe pe toţi acei care gândesc asupra problemelor de organizare ale economiei româneşti.

Ion Veverca

GROMOSLAV MLADENATZ: *Gândirea Cooperativă în România.* vol. I. Biblioteca Economică Nr. 15. Editura „Independenţa Economică", Bucureşti, 1939.

Autorul *Istoriei Gândirii Cooperative*, lucrare de temeiu pentru pregătirea economică a tinerimii noastre, îşi continuă cercetările istorice asupra gândirii cooperative, dându-ne rezultatul lor în lucrarea de faţă. De data aceasta e vorba de gândirea cooperativă în ţara noastră. Bine indicat, prin lucrările anterioare, dintre care menţionăm: *Cooperaţia în economia agricolă; Tratat general de cooperaţie; Cooperaţie română şi criza economică; Curente economice actuale; Legislaţia cooperativă* etc.

Planul de prezentare a gândirii cooperative române este tot cel din Istoria Gândirii Cooperative, pentru care lucrarea de faţă este socotită un adaos: punctul de vedere al prezentării cade pe *sistemul de gândire cooperativă*, căruia se încadrează gânditorul cercetat. Cum era de aşteptat, primii români care gândesc asupra problemelor sociale din sectorul cooperaţiei sunt sub influenţa ideilor care frământau în vremea lor centrele culturale din Apus.

Foarte bogată în fapte, informată până în detalii, lucrarea este o contribuţie serioasă nu numai în domeniul ei, dar şi pentru cunoaşterea exactă a secolului nostru al XIX-lea. Ca încă alte sectoare şi aci, găsim o anumită umbrire a unor foarte preţioase fapte din jumătatea secolului, de către sgomotul pe care îl fac cei interesaţi, sau ignoranţii, în jurul unor fapte mai recente. Se adevereşte încă odată că multe gânduri pe care unii ar fi ispitiţi să le creadă că au început cu ei, au frământat şi pe alţii dinaintea lor. Iată de ce cartea este şi o punere la punct şi o dreaptă ridicare a celor ce umbra altora îi ascundea vederii.

Planul general al întregei cercetări va fi următorul: începuturile gândirii cooperative în ţările româneşti (influenţa socialismului asociaţionist); perioada de amestec între ideile asociaţioniste şi prezentări ale sistemelor practice cooperative; perioada primelor realizări cooperative (care se termină cu momentul 1903: instituirea tutelei Statului); mişcarea cooperatistă modernă. Pentrucă mare parte din scrierile pe care le cercetează nu sunt la îndemâna cetitorului, d. Mladenatz, a crezut util să redea în text paginile ce i s'au părut interesante. Aceasta până la apariţia *Antologiei cooperative româneşti*, la care lucrează.

Aşa că, cetitorul poate găsi mai mult decât a reţinut, în studiul său, autorul. Este, repetăm, o ocazie să aflăm multe lucruri, ale căror isvoare nu le putem avea la îndemână.

Primul volum cuprinde: începutul gândirii cooperative (influenţa ideilor asociaţioniste: *Teodor Diamant, Ion Eliade Rădulescu* şi *N. Rusu)* şi perioada de amestec între ideile asociaţioniste şi prezentarea înfăptuirilor practice de aiurea: *(Ion Ghica, Ion Ionescu dela Brad* şi *P. S. Aurelian).*

In introducere găsim precizat că nu e vorba decât de istoricul *gândirii* cooperative în ţara noastră, şi cel mult apoi, de forme de cooperaţie ieşite din gândirea cooperativă. Forme primitive de cooperaţie, însă, au existat şi există şi în ţara noastră ca şi în alte părţi.

In ţara noastră ideile de reformă socială, pătrund, mai ales din Franţa, şi mai mult pe calea literaturii. Dar şi direct, prin contactul cu lucrările economiştilor. Bălcescu, Eliade Rădulescu, Ion Ionescu, Ion Ghica, Cezar Boliac, N. Creţulescu şi încă alţii au cunoscut lucrările (unii chiar şi pe autori) unor: Blanc, Fourier, Proudhon, Owen, Saint-Simon, etc.

Primul român care aduce în ţară şi răspândeşte ideile asociaţioniste este *Teodor Mehtupciu Diamant.* La început adept al lui Saint-Simon — se afirmă că ar fi fost portar al coloniei Saint-Simoniene din Menilmontant — devine adept înflăcărat al lui *Fourier*, cu care a stat mult timp în legătură. Din ţară chiar îi scria sau îi recomanda prietenii care plecau în Franţa (N. Creţulescu, Ion Ghica au fost la Fourier cu scrisori dela Diamant). La Paris a publicat o broşură cu scop de propagare a sistemului fourierist. In ţară colaborează la „Curierul Românesc" (Sistema D. Carol Fourier). Incearcă chiar să înfăptuiască ideile maestrului său, determinând pe boerul Manolache Bălăceanu să înfiinţeze un falanster la Scăeni-Prahova (a durat cam un an). Printr'un memoriu adresat consiliului administrativ al principatului Moldovei, propunea să fie însărcinat cu organizarea vieţii Ţiganilor domneşti pe aceleaşi baze fourieriste.

Ion Eliade Rădulescu a cunoscut ideile lui Fourier, Blanc şi Proudhon. Spre deosebire de Diamant, care adoptase pe deantregul ideile lui Fourier, găsim la Eliade străduinţa de a adapta principiile reformatoare la condiţiile noastre proprii şi de a găsi în economia noastră forme economice corespunzătoare plăsmuirilor reformatorilor sociali, forme economice mult mai bune şi mai

drepte. Dela Fourier a reținut ideea de *asociație economică*, produs al inițiativei particulare; ideea *înfrățirii între categoriile sociale* (schimb echitabil între bunurile economice). Dela Proudhon: *schimbul direct* (product contra product) și *creditul gratuit*. Dela Blanc reține *principiul asociației*. Cu aceste idei, Eliade propune pentru țara noastră: 1) organizarea unor *asociațiuni agricole*, care să muncească o moșie fără să o împartă, unii primind bani, alții muncă după aptitudini. Asemenea asociații agricole vor da „niște ferme sau comune ori sate model"; 2) organizarea *creditului*, prin înființarea unei Bănci Naționale (mai târziu case de credit reciproc). Ideea de bază aci este asocierea „averii imobile cu cea circulantă", pentru a fi una alteia de folos.

N. Russu Locusteanu, proprietar în Romanați, a fost colaborator al lui Eliade, căruia i-a editat scrisorile și i-a apărat ideile. Dela maestrul său a luat pentru a susține următoarele idei: 1) aplicarea ideii asociaționiste în agricultură: „proprietatea boerească cât și cea țărănească este vițiul proprietații, este o stare antisocială, funestă proprietății, omului". Adevărata proprietate este proprietatea colectivă (pe care Românii au avut-o „dela renașterea Domniatelor până la ora în care scrim aceste linii"). E în contra atât a proprietății mari — antisocială — cât și a celei mici — antieconomică; 2) Banca rurală.

Ion Ghica face trecerea spre a doua fază în istoria gândirii cooperative, el cunoscând pe lângă ideile asociaționiste și înfăptuirile practice din Anglia și Germania. Cultura lui economică e foarte temeinică: a cunoscut și audiat pe Fourier, J. B. Say, P. Rossi, A. Blanqui, etc. A cunoscut bine și operele lui Adam Smith, Ricardo și J. St. Mill, precum și pe acelea ale reformatorilor sociali: Saint-Simon, Enfantin, Louis Blanc etc. Cultura lui economică era academică. De aci și spiritul său mai realist în judecarea faptelor și propunerilor de reformă. Activitatea lui de publicist economic este cunoscută. Ion Ghica este pentru o cooperație liberă, bazată pe libera inițiativă a claselor muncitoare. Ea trebue să urmărească ajutorul propriu și să respingă ajutorul Statului. Popularizează prin scris ideile și înfăptuirile cooperative din Anglia și Germania. Crede că în agricultură capitalul s'ar putea foarte bine asocia cu munca pentru producție (exploatarea în comun a pământurilor) și preconizează organizarea în acest fel a țăranilor împroprietăriți la 1864. Pentru organizarea creditului agricol, Ion Ghica recomandă băncile cooperative de tip Schultze-Delitzsch. Convingerea lui era că rolul de împăciuitor între diferitele categorii economice îi revine cooperației.

Ion Ionescu dela Brad, agronomul cunoscut, care era tot așa de bun economist și statistician, pregătit serios la Paris între 1838—42. Ideile lui economice sunt: libertatea muncii, dreptul de împroprietărire și împroprietărirea țăranilor. O exploatare agricolă, însă, are neapărată nevoie de capital, pentru ca țăranii să nu cadă în „robia muncii prin bani". Capitalul se obține prin organizarea *creditului rural*, idee pe care o susținuse în numeroase lucrări, și în Parlament (în 1876, a depus și un proiect de lege pentru înființarea unei *Bănci sătenești*).

Cu *P. S. Aurelian*, seria propagandiștilor se termină. Chiar acesta desfășoară în tinerețe o activitate de *prezentare* a ideilor cooperative, pentru ca la maturitate să devină realizator, fiind între primii realizatori de instituții cooperative în țara noastră. Potrivit planului de lucru însă, partea aceasta din activitatea lui P. S. Aurelian, împreună cu a celor ce vor urma va fi tratată în volumul al doilea.

Dumitru Dogaru

D. C. GEORGESCU: *Mortalitatea prin tumori maligne în România*. București, Institutul Central de Statistică, 1939, în 8°, 78 p.

Studiul doctorului D. C. Georgescu, este un exemplu de clasică desăvârșire pentru grija cu care trebue să fie analizat și lămurit un fapt social, atunci când e luat în cercetare. Faptul celor 63.655 decese, datorate tumorilor maligne, constatate de Institutul Central de Statistică, în buletinele de deces ale anilor 1931—1938, e privit în acest studiu pe toate fețele lui. „Mortalitatea prin tumori maligne în România", prezintă importanța acestei cauze de deces în rândul cauzelor de deces din țară, o compară cu importanța ce-i revine în alte țări, stabilește evoluția ei, apoi analizează colectivul cazurilor de deces prin tumori maligne, din intervalul studiat, după localizarea tumorilor, în raport cu sexul, cu vârsta, cu starea civilă, cu confesiunea și originea etnică, mediile sociale și cu localizarea pe teritoriul țării.

Lămuririle astfel obținute asupra uneia din componentele mortalității ridicate a României,

sunt de foarte mare interes pentru toţi cei preocupaţi de cunoaşterea şi de mai buna organizare a realităţii sociale româneşti.

Cancerul şi celelalte tumori maligne, nu fac parte dintre factorii ce decid mortalitatea ridicată a populaţiei româneşti. Chiar dacă subestimaţia, comisă cu prilejul stabilirii proporţiei deceselor prin cancer şi datorită diagnosticării defectuoase, în deosebi la ţară, şi cea datorită faptului că populaţia probabilă, la care se raportă cazurile de deces survenite în populaţia rurală, este superioară celei reale, în urma exodului rural, pe care le evidenţiază doctorul Georgescu, ar fi evitate şi procentul de 2%, pe care-l deţin cazurile de deces prin cancer şi alte tumori maligne augumentat, acestea ar reprezenta totuşi o cantitate aproape neglijabilă faţă de bolile aparatului respirator, de mortalitatea infantilă, de bolile infecţioase şi parazitare şi de bolile aparatului digestiv. Acestora din urmă se datoresc anual respectiv câte 365, 362, 293, 238 cazuri de deces la 100.000 locuitori, pe când tumorilor maligne nu li se datoresc, chiar dacă majorăm cu 100% proporţia de 44.2, constatată, decât 88 de cazuri de deces, la 100.000 locuitori.

Deşi mortalitatea prin cancer şi alte tumori maligne e într'o creştere continuă, (a trecut, în intervalul 1931—1938, dela 37 cazuri de deces la 100.000 locuitori în 1931 la 45 în 1938), nu intră în rândul problemelor sanitare, care cer o acţiune generală, pe tot întinsul ţării.

Este tocmai meritul deosebit al analizelor temeinice ale doctorului Georgescu demonstraţia că, atât cancerul cât şi celelalte tumori maligne, sunt cauze de deces *specifice mediului urban,* (în acesta, revin, la 100.000 locuitori, 101 cazuri de deces prin cancer şi alte tumori maligne, pe când în mediul rural, la acelaşi număr de locuitori, numai 33).

In acest mediu, mortalitatea prin cancer atinge cu deosebire *populaţia evreească, germană şi maghiară* (anual, 149 respectiv 137 şi 112 cazuri de deces prin cancer şi alte tumori maligne, la 100.000 locuitori). Populaţia urbană de neam român prezintă o proporţie considerabil mai redusă de cazuri de deces datorite acestei cauze, (anual, 88 la 100.000 locuitori). Populaţia urbană a Transilvaniei, Bucovinei, Basarabiei şi a unor judeţe cum sunt: Ilfovul, Covurluii, Iaşii, unde unul sau altul sau tustrele aceste neamuri sunt puternic reprezentate, prezintă mortalitatea relativ cea mai ridicată prin cancer. Judeţele cu proporţii relativ mai ridicate de mortalitate prin cancer (Timiş, Târnava-Mare, Braşov şi Trei-Scaune cu 60—79 cazuri de deces la 100.000 locuitori, Arad, Făgăraş, Ciuc, Năsăud, Câmpulung, Storojineţ şi Cernăuţi cu 50—59,9 cazuri de deces la 100.000 loc.), cuprind toate frânturi etnice germane ori maghiare, sau o populaţie rurală evreească numeroasă.

In aceste judeţe şi în deosebi în cele cu Saşi şi Şvabi, ţărănimea românească prezintă şi ea un procent mai ridicat de cazuri de deces prin cancer.

Frecvenţa cazurilor de deces prin cancer şi celelalte tumori maligne pare a fi şi un *indiciu de urbanizare.* Cazurile de deces prin tumori maligne sunt depistate mult mai riguros în regiunile mai familiarizate cu civilizaţia modernă, care atrag în mai mare măsură medicii. Rar deosebirile mari între mortalitatea medie anuală prin cancer în mediul rural şi mediul urban, justifică presupunerea că genul de viaţă al oraşelor predispune la tumori maligne, corelaţie datorită căreia populaţiile rurale cu o viaţă mai apropiată de nivelul oraşelor ar prezenta o mortalitate mai ridicată prin cancer şi celelalte tumori maligne.

In tot cazul, comparaţia cartogramei 6 a lucrării doctorului Georgescu, care arată mortalitatea medie anuală prin cancer în mediul rural al României, pe judeţe, (proporţii la 100.000 locuitori, 1931—1936), cu cartograma din acest număr al revistei, ce înfăţişează procentul neştiutorilor de carte pe plăşi în populaţia rurală mai mare de 7 ani, arată numeroase corespondenţe. Transilvania de Sud-Est, centrul cel mai masiv de ştiinţă de carte, este şi zona teritorială cu mortalitatea cea mai ridicată în mediul rural prin cancer. Celelalte centre rurale de ştiinţă de carte, se suprapun toate cu ariile de mortalitate canceroasă ridicată în mediul rural: Timiş-Arad; Năsăud- Câmpulung; Cetatea-Albă. Muscelul şi Brăila se disting de restul judeţelor oltene şi muntene şi printr'o mortalitate canceroasă mai ridicată (la 100.000 locuitori anual, între 20—29,9 faţă de proporţia 10—19,9), iar Durostorul şi Basarabia centrală prezintă mortalităţi canceroase din cele mai scăzute, (sub 10 respectiv 20 la 100.000 locuitori).

Deosebirile dintre aceste două cartograme, cum ar fi centrul cu mortalitatea canceroasă ridicată din Nordul Bucovinei, faptul că Moldova, în genere reprezintă o mortalitate canceroasă mai ridicată decât Muntenia şi Oltenia sau faptul că bariera de Vest a Ardealului are o mortalitate canceroasă destul de ridicată, se explică.

Lucrarea aceasta a doctorului Georgescu, unul din cei mai vechi membri ai Echipei de cercetători pe care o conduce prof. Gusti, este o probă convingătoare a contribuţiei decisive la lămurirea problemelor sanitare pe care o poate oferi alianţa dintre medicină şi ştiinţele sociale.

Anton Golopenţia

1. Dr. GRIGORE BENETATO: *Anchetă asupra alimentaţiei ţăranului din Munţii Apuseni.*

2. Dr. M. ENESCU şi Dr. A. RADENSCHI: *Cercetări asupra alimentaţiei ţăranului moldovean*, cu observaţiuni asupra pelagroşilor. (Revista de Igienă Socială. An. VII, Nr. 9, 10 şi 11, 1937).

3. PROF. Dr. G. BALTACEANU: *Alimentaţia muncitorului.* Bucureşti, 1939.

4. Dr. IOAN CLAUDIAN: *Alimentaţia poporului român, în cadrul antropogeografiei şi istoriei economice.* Bucureşti, 1939.

Fără să micşoreze importanţa ansamblului agenţilor patogeni, în genere, a maladiilor organice şi nici a medicinei curative, — preocupările lumei ştiinţifice medicale şi ale organizaţiunilor de sănătate publică de pretutindeni, se îndreaptă într'o egală măsură spre studiul condiţiunilor biosociale în care se exercită anumite procese fisiologice normale ale colectivităţilor omeneşti. Intre acestea intră şi alimentaţia.

Incontestabil că, în ţările civilizate, foametea este o eventualitate atât de excepţională încât nu interesează. Problema care se ridică este însă alta, şi anume dacă alimentaţia obicinuită a masselor de populaţie, — astfel cum ea este întocmită în raport cu resursele de hrană locale, cu regimul de alimentaţie adoptat, cu higiena şi moravurile alimentare, — corespunde sau nu nevoilor reale ale populaţiei şi principiilor unei alimentaţii raţionale.

Cercetările făcute până acum, se pare că au pus în evidenţă, aproape în unanimitatea lor, lipsuri mai mult sau mai puţin grave în regimul alimentar al diferitelor grupe de populaţie. Mai rar, în ceea ce priveşte nivelul mijlociu energetic al raţiilor alimentare consumate, şi foarte frequent din punct de vedere calitativ, mai ales de când noţiunea şi realitatea maladiilor de carenţă şi a avitaminozelor a fost demonstrată. Lipsei sau insuficienţei alimentelor zise protectoare, a sărurilor minerale şi a vitaminelor s'ar datora, între altele, unele maladii generale de carenţă şi slaba rezistenţă a anumitor grupe de populaţie la maladiile infectocontagioase. O vitalitate mai precară, un randament social mai scăzut sunt consecinţele unei alimentaţii deficitare sau rău închegate.

In termenii ei, problema aceasta nu este nouă, dar trebue să recunoaştem că ridicarea ei la treapta unei preocupări de ordin internaţional, care să intereseze masse tot mai largi de populaţie se datoreşte organizaţiei de Higienă a Ligii Naţiunilor şi Comitetului tehnic pentru problema alimentaţiei. O serie de cercetări: asupra regimului alimentar; asupra bazelor fisiologice ale alimentaţiei; asupra raporturilor dintre alimentaţie, higienă, agricultură şi politică economică; asupra politicilor naţionale de alimentaţie; asupra producţiei, consumaţiei şi preţurilor, etc.; precum şi ultimele anchete asupra „Vieţii Rurale", — au pus în evidenţă dificultăţile şi complexitatea problemei. Pe de altă parte, s'a căutat să se standardizeze investigaţia şi să se omogenizeze informaţia, astfel încât rezultatele cercetărilor să fie concludente şi comparabile.

Cea mai importantă contribuţie, în această ordine de idei, a fost adusă tot de Societatea Naţiunilor, prin Organizaţia de Higienă şi Comisiunea Tehnică a Alimentaţiei, cu lucrarea: *„Directives pour les enquêtes sur la nutrition de populations"*, Genève, 1939, datorită eminentului profesor dela Universitatea din Bruxelles, *Dr. E. J. Bigwood.*

Ne rezervăm dreptul de a reveni cu alt prilej asupra acestei lucrări de o importanţă deosebită.

Ca un ecou al acestor eforturi şi la noi în ţară, cercetările asupra alimentaţiei devin din ce în ce mai numeroase. Pe drept cuvânt, fără îndoială, întrucât convingerea noastră este că ameliorarea regimului alimentar al populaţiei noastre rurale constitue o problemă esenţială, nerezolvată încă.

Din această convingere au pornit, de altfel, cercetările mai vechi şi mai noui în acest domeniu ale Institutului de Cercetări Sociale al României.

Pe de altă parte, preocuparea de alimentaţia păturii ţărăneşti câştigă tot mai mult teren în opinia publică, în aşa măsură încât problema alimentaţiei trebuia să constitue punctul principal al desbaterilor Congresului Secţiei medicale şi bio-politice a „Astrei", care urma să aibă loc la Braşov la începutul lunei Septembrie.

In sfârşit, se anunţă că Ministerul Muncii a înfiinţat, în Bucureşti, un institut pentru studiul alimentaţiei muncitorului şi un altul pentru studiul fisiologiei muncii.

Se pare, deci, că ne găsim în faţa unui început

serios şi organizat, în a cărui roade ne place să nădăjduim.

Astăzi, pentru informaţia cititorilor noştri, ne facem o datorie din a prezenta mai jos, sub forma unor sumare expuneri, contribuţiile cercetătorilor români în domeniul alimentaţiei, apărute în ultimii trei ani.

*

1. *Ancheta asupra alimentaţiei ţăranului din Munţii Apuseni,* a d-lui dr. Grigore BENETATO, este o lucrare mai veche, apărută în revista „Clujul medical" Nr. 11—12, 1936, şi care publică rezultatele anchetei întreprinse de autor, în cadrul cercetărilor medico-sociale ale secţiei medicale şi biopolitice a „Astrei", cu colaborarea Institutului de Fisiologie şi Institutul Surorilor de Ocrotire din Cluj.

Prin această anchetă, autorul a căutat să determine, atât din punct de vedere calitativ, cât şi energetic, raţia de întreţinere şi de lucru la adulţi, precum şi raţia de creştere la copii, cercetând un număr de 182 persoane, dintre care 131 adulţi şi 51 copii, în diferitele cătune ale comunei Măguri din munţii Apuseni.

Metoda folosită în acest scop, a fost cea a observaţiei directe, cântărindu-se toate alimentele consumate în cursul unei zile de o anumită persoană, în cadrul gospodăriei din care făcea parte, supravegherea alimentaţiei începând dela orele 5 dimineaţa şi până la 9—10 seara.

De obicei observaţia a ţinut o singură zi pentru aceeaşi persoană, mai rar 2—3 zile consecutiv. In schimb s'a înregistrat alimentaţia în situaţii diferite, adică în zile de lucru, de repaus, în zile de dulce şi de post.

In sfârşit, compoziţia alimentelor principale utilizate de locuitori, a fost stabilită prin analize personale, iar pentru transformarea principiilor nutritive în echivalentul lor energetic, s'au folosit coeficienţii lui Atwater, care ţin seama de gradul de digestibilitate al principiilor alimentare.

Faţă de cele arătate mai sus, vom constata că autorul a ales pentru cercetare una din cele mai dificile, dar şi exacte, metode.

Singura obiecţiune serioasă, care se poate aduce rezultatelor, este că valorile obţinute de autor, sunt valabile pentru o epocă foarte restrânsă a anului, adică pentru zilele de vară cercetate, ele neputând exprima nivelul mijlociu real al alimentaţiei populaţiei regiunii, ştiut fiind că alimentaţia populaţiei noastre rurale variază în raport cu anotimpul şi resursele alimentare pe care exploatarea ţărănească proprie le oferă gospodăriei la epoci determinate ale anului. In cazul comunei Măguri, obiecţiunea poate fi atenuată prin faptul că regiunea pare a nu avea un caracter net agricol.

In ceea ce priveşte rezultatele, vom observa că raţiile obţinute de autor sunt inferioare celor găsite de noi, ca valori mijlocii anuale pe zi — unitate de consumaţie, cercetându-se în 1938, în 12 sate din Transilvania, 50 familii compuse din 263 persoane, reprezentând un total de 237 unităţi de consumaţie, după cum se poate constata din cifrele de mai jos:

	Satul Măguri *)	12 sate din Transilvania **)
Proteine (grame)	82,5	134,6
Grăsimi (grame)	62,2	115,9
Glucide (grame)	517,0	680,7
Calorii fisiologice	—	4.304,3
Calorii nete	2.650	3.873,9

Explicaţia acestor diferenţe simţitoare stă, după părerea noastră, în primul rând, în metoda şi durata anchetei, adică în faptul că cercetările noastre privesc alimentaţia pe întregul an, nu într'o singură zi. Apoi există incontestabil variaţiuni regionale, în funcţie de starea materială a locuitorilor, care în Munţii Apuseni este dintre cele mai precare.

Deosebirile sunt mai puţin accentuate în ceea ce priveşte aportul celor două regimuri, animal şi vegetal, la compunerea raţiei energetice a locuitorilor satelor cercetate.

	Satul Măguri	12 sate din Transilvania
Total	*100,00*	*100,0*
Regnul animal	*27,52*	*24,6*
1. Cărnuri	*0,52*	*4,5*
2. Grăsimi animale	*6,44*	*10,3*
3. Lapte	*13,56*	*7,0*
4. Brânză	*7,00*	*2,2*
5. Alte alim. animale	—	*0,6*
Regnul vegetal	*72,48*	*75,4*
6. Cereale	*66,40*	*64,1*
(din care porumb)	*(6—7)*	*(33,5)*
7. Uleiuri vegetale	—	*0,5*
8. Zahăr	—	*0,9*
9. Fructe	*0,43*	*2,3*
10. Legume uscate, cartofi	} *5,65*	*5,6*
11. Legume proaspete		*2,0*
12. Alte alimente vegetale	—	*0,1*

*) Ancheta Dr. Gr. Benetato.

**) Anchetele Institutului de Cercetări Sociale al României. Valorile sunt date pe zi-unitate de consumaţie.

In amândouă cazurile, aportul regnului vegetal este covârşitor, peste 70% din totalul caloriilor consumate de ţărani; în schimb, importanţa diferitelor categorii de alimente în cadrul fiecărui regn variază, am putea spune, în avantajul satului Măguri, dacă raţiile expuse precedent n'ar situa alimentaţia locuitorilor din această regiune la un nivel mult mai scăzut.

In plus, din cercetările noastre reese că proporţia de proteine animale este puţin mai ridicată (31,2%) pentru cele 12 sate, decât cea obţinută de autor în cazul satului Maguri (29,3% la adulţi şi chiar 24,6% pentru copii); diferenţă care se accentuiază simţitor dacă se ia în considerare raţia zilnică absolută de proteine animale, (42 grame în medie pentru cele 12 sate, faţă de numai 27 grame pe zi în Măguri).

Este de prisos să insistăm asupra acestei insuficiente raţii de proteine animale şi urmărilor ei.

Cercetând separat raţiile alimentare la copii şi adulţi, autorul constată, în primul caz, că, faţă de raţia normală de calorii, cei 40 de copii anchetaţi, prezintă abateri impresionante între + 67% şi — 62%, o treime din copii dispunând de o raţie energetică inferioară între 22—62% celei normale.

Deasemenea raţia de proteine este în medie cu 10% mai mică decât „minimum de albumină", necesar teoretic copiilor, fapt cu atât mai grav, cu cât în pătura noastră rurală copiii muncesc efectiv.

In sfârşit, autorul mai constată că regimul alimentar al locuitorilor din Măguri este limitat în privinţa conţinutului în vitamine şi apare deficitar în special pentru vitaminele C şi D.

In ceea ce priveşte raţia energetică a adulţilor, autorul dă următoarele rezultate în funcţie de sex şi travaliu:

	Raţia calorică zilnică		
	Medie	Bărbaţi	Femei
Raţia de întreţinere	2.057	2.107	1.946
Raţia pentru lucru mijlociu	2.530	2 940	2.390
Raţia pentru lucru greu	—	3.420	—

media generală pentru întreaga masă de adulţi, bărbaţi şi femei la un loc, fiind de 2.650 calorii pe zi şi pe cap.

Precizăm că această raţie este cu 12% sub standardul energetic de 3.000 calorii, adoptat în genere în calculele statistice ca valoare medie pe cap de locuitor adult. Cât priveşte raţia de întreţinere a adulţilor din Măguri, aceasta variază între 1.250 şi 3.100 calorii, iar ca valoare mijlocie, ea este chiar cu 14,3% inferioară raţiei normale de întreţinere a unui adult (2.400 calorii pe zi).

Pentru a încheia, cităm o parte din concluziile autorului asupra alimentaţiei populaţiei cercetate:

„Regimul alimentar al ţaranului din Măguri este puţin variabil (sic) constând din cereale, lapte şi derivate.

„Raţia alimentară a copiilor din Maguri este insuficientă. Prin valoarea sa energetică, această raţie se apropie de limita inferioară a celei necesare, iar prin calitatea sa se îndepărtează mult de cea necesară.

„Ea prezintă un deficit remarcabil în ce priveşte conţinutul în proteine. Din cauza conţinutului sărac în legume şi fructe şi a excesului de cereale, aportul de vitamine este limitat, iar aportul acido-bazic al alimentelor este deviat spre partea acidă.

„Deficitul calitativ al raţiei influenţează în mod nefavorabil creşterea şi capacitatea de rezistenţă a organismului contra maladiilor infecto-contagioase.

„Gradul de subnutriţie al copiilor din Măguri este mai accentuat decât cel din alte comune din plasa Gilău, (39,4% subnormali ca nutriţie în Măguri, 22,5% în alte comune). 10% din copiii de şcoală din Măguri sunt sub limita de înălţime, ceea ce trădează un deficit pronunţat şi de lungă durată al raţiei alimentare.

„Raţia alimentară la adulţi din punct de vedere energetic se apropie de cea necesară, rămâne totuşi mult inferioară raţiei alimentare întrebuinţate de alte popoare şi de ţăranii din alte regiuni ale ţării.

„Ea este defectuoasă din punct de vedere calitativ, din cauza conţinutului sărac în proteine, vitamine şi săruri minerale alcaline.

„Acest defect al raţiei poate avea influenţă nefastă asupra organismului, determinând scăderea capacităţii fizice şi chiar psihice a organismului".

In sfârşit, autorul propune o serie de măsuri practice, menite a ameliora această tristă stare de lucruri.

Considerând în ansamblul ei, lucrarea d-lui Dr. Grigore Benetato, noi vom remarca aci caracterul deosebit de laborios al acesteia, precum şi grija de metodă şi exactitate a autorului în tratarea problemei alimentaţiei ţărăneşti.

2. In *Cercetari asupra alimentației țăranului moldovean*, pornind dela planul de cercetare al Profesorului *Pelci* și al colaboratorilor sai, în cadrul Institutului cehoslovac de igienă publică, — autorii d-nii d-ri M. ENESCU și A. RADENSCHI] și-au propus și au studiat efectiv alimentația a patru familii din comuna Păucești, județul Roman, înregistrând în fiecare zi hrana acestor familii, cu un total de 34 persoane, timp de un an întreg.

La prima familie s'a cântărit în fiecare zi și la fiecare masă cantitatea de alimente consumate de fiecare persoana; pe când la celelalte familii, zilnic vizitate, s'a înregistrat cantitatea globală de alimente consumate de familie, iar periodic s'a determinat cantitățile consumate de fiecare membru al gospodăriei. Determinările consumului alimentar erau completate cu înregistrarea stării de nutriție și cu natura și durata lucrului efectuat. Unele familii au fost alese astfel, încât să aibă și cazuri de pelagră, spre a se vedea eventuale deosebiri de regim alimentar.

Anchetele familiale au început la 15 Septemvrie 1935 și au durat până la 14 Septemvrie 1936, deci un an încheiat. Rațiile alimentare s'au calculat în fiecare zi, (în cazul primei familii pe persoană), stabilindu-se apoi medii săptămânale, lunare, trimestriale, anuale.

Valori mijlocii obținute de autori, confirmă în mare parte constatările cercetătorilor anteriori, în ceea ce privește structura și nivelul regimului alimentar al țăranului român. Observația zilnică a hranei celor patru familii, a stării sănătății, a muncii efectuate completează însă în mod fericit datele asupra alimentației și vieții acestor familii.

In linii generale, se constată că alimentația familiilor cercetate se sprijină în chip considerabil pe regimul vegetal și în special pe porumb. Cu excepția zilelor de Paști, s'a mâncat mămăligă în fiecare zi, în toate cele patru familii, timp de un an întreg. La aceasta se mai adaugă leguminoasele (între 133—220 zile pe an), apoi cartofii, ceapa, varza, morcovii, etc. Pâinea cade pe un plan cu totul secundar.

Alimentele animale ocupa un loc foarte puțin important în alimentația țăranului din Păucești. In primul rând laptele, care ar fi un complement fericit al acestei alimentații exclusiv maidice, se consumă în cantități insuficiente (între 40—90 litri anual pe cap). Carnea de porc și pasăre consumate de aceste familii într'un an este sub orice limită: fam. I = 42 kg (5 pers.); fam. II = 78,5 kg (10 pers.); fam. III = 46 kg (10 pers.); fam. IV = 30 kg (9 pers.), — dacă se ține seamă de numarul membrilor care compun familiile.

Ca nivel energetic și nutritiv, rațiile zilnice sunt în mijlociu la limită pentru adulți, dar nu le îngădue un efort intens de lungă durată; în schimb la copiii sub 10 ani, rațiile sunt cu totul insuficiente și cantitativ și calitativ, și cu atât mai mult cu cât vârsta este mai fragedă, fapt care ar explica debilitatea și lipsa de rezistență a copiilor la diferite boli și la contagiune; mortalitatea infantilă considerabilă, turburările gastro-intestinale a copiilor în prima copilărie.

Pe lângă regimul alimentar deficient, în ceea ce privește proporția proteinelor animale din carne și lapte și a grăsimilor din aceeași sursă, se mai adaogă inegala distribuție a acestor puține alimente protectoare în decursul anului, din pricina posturilor care însemnează 185 zile pe an, din care două de lungă durată (Crăciun și Paști). Perioada de iarnă (Noemvrie—Martie) este deasemenea deficitară și în ceea ce privește consumul de vitamine, din cauza lipsei de alimente proaspete și verdețuri. S'ar explica astfel, după lunga carență a iernei, apariția eritemelor pelagroase de primăvară. De altfel autorii sunt de părere că pelagra nu ar fi o avitaminoză simplă, ci ar avea o patogenie complexă.

Autorii afirmă importanța factorului economic în determinarea stării de nutriție a țăranului, apoi, ca mijloace de îndreptare, propun: raționalizarea gospodăriei țărănești, recoltarea porumbului selecționat în bune condițiuni, încurajarea grădinăritului de zarzavat, educația gospodinelor pentru prepararea și conservarea alimentelor; deslegarea în anumite condițiuni a credincioșilor de posturile ortodoxe severe, în special pentru copii, educația și protecția femeilor însărcinate și celor care alăptează și, în sfârșit, favorizarea unei industrii casnice remuneratorii pe timpul lungilor perioade inactive din iarnă.

3. Spre deosebire de primele două, care prezintă resultatul unor cercetări pe teren, lucrarea d-lui prof. G. BĂLTĂCEANU *(Alimentația muncitorului)* urmărește un scop practic, imediat, și anume să pună la îndemâna cititorului, în speță muncitorului urban industrial, o serie de cunoștințe folositoare în ceea ce privește: principiile generale ale unei alimentații raționale; care sunt elementele de nutriție: alimentele propriu zise; apa, sărurile minerale și vitaminele; im-

portanța lor fisiologică, sursele principale alimentare și calitatea lor; cantitățile de alimente necesare unei bune alimentații în funcție de sex, vârstă și munca îndeplinită, etc. Mai departe autorul exemplifică, prin câteva cazuri, urmările primejdioase ale unei alimentații rele sau insuficiente și, în sfârșit, oferă un număr de 7 regimuri alimentare tip, regimuri care pot asigura, — în raport cu vârsta, sexul și natura muncii efectuate de către lucrător, — o alimentație echilibrată din punct de vedere cantitativ și mai ales calitativ, știut fiind că ceea ce caracterizează alimentația lucrătorului român nu este atât o rație energetică insuficientă, ci lipsa mai mult sau mai puțin accentuată a alimentelor de protecție, a vitaminelor și sărurilor minerale.

Scrisă cu un scop bine determinat, și într'un stil ușor accesibil cititorilor, lucrarea d-lui prof. G. Băltăceanu este menită să ofere păturii muncitorești dela noi putința de a fi exact și corect informată asupra principiilor esențiale impuse de o alimentație rațională. De altfel lucrarea a apărut prin îngrijirea și în editura Ministerului Muncii, în cadrul organizației Muncă și Voe bună.

4. In opoziție cu lucrările precedente, din care una stabilește standarduri, iar celelalte două coboară spre o amănunțită, uneori microscopică, cercetare a alimentației țăranului român, volumul oferit de Biblioteca „Enciclopedică" a Fundației pentru literatură și artă „Regele Carol II" și datorat d-lui dr. Ioan CLAUDIAN, *(Alimentația poporului român)* încearcă, în cele 150 pagini, să cuprindă zone teritoriale mai vaste și să expună milenii de evoluție bio-socială, pentru a așeza în locul cuvenit hrana poporului român, în funcție de cadrul antropogeografic și evenimentele istoriei economice, cum de altfel d-sa precizează în subtitlul volumului.

Incercarea autorului, — sprijinită pe un vast material bibliografic de: geografie, antropogeografie, botanică, antropologie, etnografie, folklor, istorie, filologie, sociologie, economie socială, medicină socială, igienă, alimentație și statistică, — apare cu deosebire interesantă, prin caracterul enciclopedic sub care este prezentată problema.

Ceea ce isbutește autorul să facă este să dovedească solidaritatea pământului românesc cu un anumit domeniu geobotanic și cu zona de culturi de cereale (în special a porumbului) în Europa; să arate raporturile care există între alimentație și genul de viață al unei populații date, în cazul poporului nostru genul de viață pastoral-agricol, care avea o întindere mult mai vastă în tot sudul și vestul Europei.

Din pricina culturilor de cereale nepanificabile în trecut, în special a meiului și mai rar orzul, iar în secolul XVIII a porumbului, alimentația poporului român s'a caracterizat și se caracterizează încă prin larga, aproape exclusiva, consumație a fierturilor și turtelor nedospite, cum ar fi: păsatul, coleașa, mămăliga, mălaiul, turta. In trecut, cultura meiului se datorează faptului că această plantă găsia pe pământul nostru condițiuni optime de vegetație, convenind, pe de altă parte, atât agriculturii rudimentare din acea vreme, cât și ritmului de viață impus de ocupația pastoral-agricolă a locuitorilor acestor meleaguri, care impunea cultura unei plante puțin pretențioase și cu perioadă de vegetație scurtă. Un popor de păstori, care practică în mod lăturalnic agricultura, prezintă o alimentație caracterizată prin abundența laptelui, iar migrațiunile periodice la care este supus îl vor face să adopte culturile de cereale cu perioada de vegetație scurtă, precum și cel mai simplu mod de preparare a mâncărilor de cereale, adică fierturile și turtele nedospite, amintite. La acestea, se adaugă: laptele și grăsimile animale, care se pot extrage din el; unele legume și zarzavaturi precum și o largă folosire a plantelor de culegere.

Acest stadiu de alimentație a fost depășit în occident prin evoluția economică și socială survenită, care a dus la consumul de pâine de grâu și secară, — rezervat cândva numai anumitor clase sociale, — precum și la regim alimentar bogat în cărnuri și băuturi alcoolice.

In țara noastră însă „faza fierturilor și galetelor" nu a apus încă, după toate constatările. Această stare de lucruri are o condiționare extrem de complexă, în care se îmbină cadrul geografic, istoria, economia socială precum și obiceiurile propriu zis alimentare. In multe regiuni ale țării alimentația este un tip arhaic, chiar regresiv.

Astfel de pildă, adoptarea și răspândirea porumbului la noi poate avea o triplă explicație: 1) mai întâi zona porumbului coincide cu zona de cultură optimă a meiului; 2) acesta a fost înlocuit de cel dintâi întrucât oferea o producție superioară; 3) cultura porumbului a fost inițial cu totul liberă, controlul exercitându-se, în trecut, în special asupra grâului, cereală exclusiv căutată de Turci pentru consum. Mai târziu, după tratatul dela Adrianopol, grâul nostru este tot atât

de căutat, însă de data aceasta de celelalte țări europene. Prețurile obținute duc la cultura intensivă a grâului, în paguba pășunilor și fânețelor. Marii proprietari și țărani cultivă grâul, dar nu pentru ca să fie consumat în țară, ci pentru export. Țăranul rămâne tot la mămăligă și vechiul regim alimentar, agravat însă prin lipsa complementului ideal al mămăligii, laptele, dispărut odată cu vitele și oile din gospodăria majorității locuitorilor, drept urmare a reducerii fânețelor și pășunilor naturale prin defrișări de pădure și epuizarea islazurilor comunale.

Alimentația țăranului este excesiv de simplă și relativ uniformă pe întinsul țării. Există bine înțeles deosebiri regionale, de pildă între alimentația provinciilor de dincolo de munți și cea din vechiul Regat, unde predomină mămăliga; dar aceste deosebiri sunt mult mai puțin accentuate decât cele care există între diferitele grupe etnice și în special între diferitele clase sociale. Alimentația orășenilor este profund deosebită de cea a imensei majorități a populației rurale românești, care după autor, pentru motivele arătate mai înainte, îmbracă un caracter arhaic și regresiv, oglindind starea economică de criză a țărănimii noastre, o stare de transiție spre forme economice mai evoluate și mai bine echilibrate, adică spre o agricultură rațională intensivă și spre industrializare. Autorul este convins că soluțiile definitive nu pot fi decât de ordin economic și, știut fiind că ceea ce lipsește alimentației țărănești este laptele și carnea, vede soluția adevărată în creșterea vitelor. Cum fânețele naturale sunt cu totul insuficiente, creșterea animalelor nu mai poate fi extensivă și, în stadiul actual al problemei, nu este cu putință decât prin pășuni și fânețe cultivate, la care să se adaoge o raționalizare a celorlalte culturi. La acestea să se adaoge o politică rațională de populație care să canalizeze excedentul natural al mediului rural.

Autorul este de părere că eforturile care se fac pentru modificarea vechilor obiceiuri alimentare sunt mult mai puțin importante, dacă nu sunt sprijinite de o schimbare a stării economice. In situația actuală, înlocuirea porumbului în alimentația țăranului este o imposibilitate economică.

In așteptarea marilor reforme, singurele soluții imediate, pe care le vede autorul, sunt cele care se îndreaptă spre valorificarea produselor agricole, pe lângă o serie de măsuri directe care să permită fiecărei gospodării țărănești să aibe vite de lapte și porci, — măsuri care rămân încă de găsit.

Incheind, ținem să mărturisim că apreciem în chip deosebit lucrarea d-lui Ioan Claudian și așteptăm dela d-sa participarea la eforturile comune pentru împlinirea celei de-a doua fețe a problemei, adică cunoașterea exactă și amănunțită a alimentației țărănești actuale, cu tipurile regionale pe care le prezintă.

Dr. D. C. Georgescu

1. M. DRACEA: *Grija de pădurile țării.* București, „Bucovina", I. E. Torouțiu, 1938, în 8°, 13 p.

2. M. DRACEA: *Considerațiuni asupra domeniului forestier al României.* București, „Bucovina", I. E. Torouțiu, 1938, în 8°, 39 p.

3. MARIN POPESCU-SPINENI: *Pădurea României.* — Cluj, Cartea Românească, 1938, în 8°, 39 p.

4. MARIN POPESCU-SPINENI: *Economia forestieră a României.* — București, Tiparul Universitar, 1938, în 8°, 40 p. (VI pl.).

1. Broșura d-lui M. Drăcea cuprinde conținutul unei conferințe la Radio, (ținută în Martie 1937, la „Ora Națiunii" și publicată întâi în *Revista Pădurilor,* 1937, p. 462—3).

Nu ne-am fi ocupat atât de pe larg de această lucrare, dacă cele ce se spun în ea nu ne-ar fi îndemnat. In cuvinte puține și convingătoare autorul, animat de dragoste puternică pentru pădure, alarmează pe cititori de primejdia ce ne-ar amenința părăduirea pădurilor noastre. Apelul comunicării acesteia ne sesisează și solicită grija ce trebue să o avem, măcar de azi înainte, de pădurile țării.

Preambulul este vestitor al seriozității cu care problema va fi înfățișată și justifică de ce tot cetățeanul trebue să cunoască problemele mari, vitale, să fie inițiat în trebile țării. Iată cum începe cuvântarea d-lui M. Drăcea:

„Ceea ce trebue să admirăm în structura popoarelor tari, este tocmai faptul că, fiecare cetățean este perfect documentat... asupra nevoilor întregii națiuni, în diferitele domenii ale vieții sale". Ce trebue să știe oricare cetățean: *„Un mănunchiu de puține adevăruri mari și permanente, de practice consecvente în domeniul gândirii și înfăptuirii care interesează..."* (națiunea).

„...Față de treptata democratizare a popoarelor, (autorul vorbește de *democrația reală), răspunderea treburilor cu caracter public cade din ce în ce mai mult și mai exclusiv pe umerii cetățenilor".* Deaceea, ceea ce se cere este *„crearea unei conștiințe forestiere a poporului român".*

Importanța pădurilor, a lemnului, s'a dovedit în numeroase rânduri capitală. In deosebi, războiul mondial a arătat-o. Pilda păraginei din țările sudice și în Balcani să ne îndemne la urgentarea îndreptării relelor dela noi.

Invocând marea ctitorie forestieră a Regelui Carol I, întrebuințând expresia fericită a profesorului Mehedinți — *padurile sînt obrazul țării* — găsește că *„lipsa unei tradiții forestiere românești... este păcatul originar al economiei noastre silvice"*.

Cele mai elementare principii de economie forestieră au fost călcate de: 1) *Capitalismul* hrăpăreț; 2) *Nevoile de bani ale tuturor categoriilor de proprietari;* 3) *Vremurile de după războiu, care au declanșat eterna foame de pământ a poporului.* Redresarea economiei forestiere e cerută de însăși apărarea noastră națională.

Intemeindu-se pe bunul simț al Românului, e posibilă creiarea unei tradiții, a unei științe și a unei practice silvice. Dacă nu ne putem compara cu Germania și Franța, nu ne putem compara nici cu țările balcano-asiatice; iar împăduririle nisipurilor sburătoare făcute prin legiuiri bune, ne-au adus elogiile Apusului.

Menționarea principalelor legi a pădurilor în România, este făcută cu scopul de îndemn pentru alte legiuiri, care să se aplice cu sfințenie.

Dar cum orice literă scrisă rămâne moartă dacă sufletul nu este animat de iubire, de iubire iscată din cunoaștere, din *adâncă* cunoaștere, tot astfel legile noastre silvice vor fi inutile, dacă sufletul națiunii nu va înțelege să iubească pădurea pentru farmecul și folosul ei. Acest lucru se poate realiza printr'un minimum de cunoștințe despre pădure, făcut cu ajutorul școalei și prin mijloacele moderne: presa, cinematograful, literatura.

Nimerit remarcă d. Drăcea cum literatura noastră, mișcarea noastră artistică nu au niciun raport cu pădurea, cu viața arborilor. Continuă autorul: *„în special, literatura are aerul a fi creiată într'un mediu fără arbori... fără păduri. Literatura noastră cultă este* (cea a) *unui popor de stepă..."*.

Desfășurarea unei campanii cu ajutorul literaturii, a artelor, ar duce la cunoașterea măreției și utilității pădurilor, ar duce la dragostea de arbori — totdeodată la respectarea, la aplicarea legilor silvice chibzuite atent — în prealabil.

Acestea toate, fiindcă: *„Lemnul este un bun de primă necesitate, ca aerul, ca pâinea, ca apa"*. Și fiindcă: *„Așa tăcute cum sânt, pădurile spun totuși... adevăruri crude și de durată, care hotărăsc creditul moral și material al unui popor.*

Grija de pădurile țării și-o arată d. M. Drăcea în puține vorbe, expresiv, lapidar, fără să ascundă relele, cu optimism și multă încredere pentru măsurile ce se vor lua de-aci înainte.

2. Ca pretutindeni — în toate lucrările d-lui M. Dracea, un pasionat cercetător al problemelor noastre silvice, — se preconizează realizarea unui *suflet forestier;* pe care nu îl are România nici până în pragul vremurilor moderne. Urmărește problema istoric, ajutându-se în arătarea relelor ce le-ar semăna proasta supraveghere a pădurilor, de fapte din Nordul și Centrul Europei — pilde bune de urmat; din Sudul Europei, părțile mediterane și balcanice, exemplificatoare a răului de moarte.

In *considerațiunile asupra domeniului forestier al României,* d. M. Drăcea expune istoricește — comparativ, ce s'a întâmplat, ce este și ce se va întâmpla cu domeniul forestier al României. In fața neglijării pădurilor — din toate punctele de vedere — în trecut, trebue cu atât mai mult să luăm măsuri drastice, urgente și *susținute* pentru a îndrepta măcar în ceasul al doisprezecelea ce se mai poate îndrepta.

Expunerea stărilor de fapt, din trecut și prezent, din țările din Nordul și Centrul Europei, o face autorul pentru a determina la noi ceea ce trebue făcut. Tot astfel, arătând însemnătatea lemnului în economia națională a unui popor, ca și importanța pădurilor în distribuirea ploilor și asupra pământului, se cauta a sesiza poporul de cinstea, de dragostea și totdeodată de grija pe care o solicită arborii.

Notează înțelegerea absolut nulă a massei și mai ales a păturii conducătoare, în materie forestieră, a sufletului mediteranean, pontic, balcano-asiatic. In fața răului exemplu, d-l Drăcea opune pilda bună a Germaniei și Franței unde — din timpuri — pavăză pădurilor, în fața neprevederii poporului, *s'a ridicat simțul de răspundere al principelui, al regelui, al împăratului,* la început, iubind pădurea numai pentru vânat. Apoi — înmulțindu-se populația, sporind nevoile, distribuirea pădurilor se face cu multă grije, *se îngădue folosirea pădurilor numai cu respectarea tuturor măsurilor, care le putea asigura păstrarea și buna stare.*

In centrul Europei, de timpuriu (în Germania

chiar, din sec. al VI-lea) de pe la 1300, în țările de obârșie germană și celtică, exploatarea pădurilor e deja orânduită după anumite „amenajamente".

In Apus — înca din *epoca mercantilismului* se ivește *grija de a conserva padurile în vederea apărarii naționale". „Pădurea și mai cu seamă lemnul cu calitățile excepționale, devin aproape un monopol de Stat". „Fapt care la poporul românesc se schițează abia în... 1936, ...în ceea ce privește lemnul de aviație"* (p. 23).

De ce la noi lucrurile s'au întâmplat cu totul altfel: Fiindcă — *desvoltarea simțului de prevedere, elaborarea tradițiilor presupun, între altele, și o oarecare liniște, pe care poporul român nu a avut-o.* Pe lângă aceasta, d. M. Drăcea face responsabil în materie de ocrotire și prevedere a padurilor — *„duhul... balcano-asiatic, ce s'a instaurat în Țarile Românești". „Elementul grecesc... a impregnat multă vreme pătura noastră conducătoare".* El *„nu putea sa aduca... cultul arborelui și al padurii, fiindcă nu-l avea nici acasă... Nu puteau aduce cu sine grija pentru viitorul acestui popor, oameni streini de țara în care nu știau ce se va întâmpla mâine cu ei".* La fel: *„Ce înțeles putea să aibă pentru pădure un egumen venit din cine știe ce parte a Balcanului ucigator de pădure, care n'avea decât o lege: sa prade cât mai mult și care în trândavia lui orientala n'avea nici cel puțin patima vânatului, dela care purcede începutul silviculturii în Centrul Europei",* (p. 26).

„Turcii (venind la noi) *nu erau puși sa apere padurile noastre, ci dimpotriva cărau de-aci, pe apă, tot materialul de preț pentru reconstruirea orașelor, ...pentru construcțiile maritime",* (p. 26).

In urmă, când din elita țării se pregătește la Nancy un corp de forestieri români, aceștia aveau să lupte — întorși în patrie — cu lăcomia capitalismului, pe care nu totdeauna au putut-o învinge.

Dupa războiu, reforma agrară a sacrificat podoabă de păduri: *„Și astfel România Mare, în pragul existenței sale, atunci când trebuia să-și consolideze viitorul prin păstrarea întocmirilor firii, începe cu o uriașă măcelărire forestieră,* (p. 29). La sfârșitul războiului mondial, suprafața totală a pădurilor era de cca. 7.310.000 ha. Azi, este de 6.340.000 ha., adică abia 21,7% din suprafața țării.

Padurile noastre au fost mâncate de două rele: 1) Defrișarea pentru agricultură; 2) Degradarea prin pășunat.

Cum d. M. Drăcea socotește că *o bună pregătire forestiera cere intuiția viitorului,* dă exemplu celor două țări democratice: Elveția, pentru *ce este* și Statele-Unite, pentru *ce va fi: ,poporul american... democrat, prin excelență, ...își simte și raspunderea față de generațiile viitoare; când își constată greșelile, reacționează puternic. In America naște azi o tradiție și o conștiință forestieră națională, cu o putere înzecită față de aceea care în ultimele decenii a distrus padurile,* (p. 31).

La noi, felul cum s'a taiat vestește un cataclism, pe care conferințele d-lui M. Dracea vor să-l înlăture, sesizând pei cei pricepuți, să raționalizeze, de-aci înainte măcar, taierea padurilor și să intețească măsurile și munca de regenerare a pădurilor prost taiate. Numai așa nu se va slei bogăția noastră forestieră.

O bună gospodarire silvică — preconizata cu atâta fervoare, totdeauna, de autorul broșurilor de care ne ocupăm azi — trebue să înceapă prin *„calcularea posibilităților anuale sau a cantității de lemn ce ni se cuvine anual dintr'o pădure",* pentru ca *„pădurea să poată da permanent venituri".*

Prin arătarea aspectelor îngrijoratoare, naționalizarea domeniului nostru forestier, naționalizarea economiei noastre forestiere, trebue grabnic perfectată printr'o poliție severă și printr'o politică silvică înțeleaptă. De marele cataclism al despăduririlor ne poate scăpa pădurea țării noastre — atât cât mai avem (21,7%) — încăpând în mâinile Românilor, toți cultivați în prealabil pentru dobândirea unui *suflet forestier,* fără de care nu se poate avea o îndreptare în economia noastră silvică.

3. In ultimul timp, poate numai grija de padurile noastre i-a facut pe specialiști, pe geografi în genere, să dea la iveală o broșură, ori un studiu care să arate starea de astazi a domeniului silvic al României, fiindcă scrierile despre cele forestiere se înmulțesc repede.

Fiecare, — inginer silvic, geograf, — se gasește obligat de conștiința de Român, de intelectual și de specialist să dea alarmă asupra celor ce se întâmpla cu padurea românească și ce ne așteaptă dacă nu vom opri felul, deloc înțelept, de gospodărire al lemnului și sa adoptăm o metodă care sa ne asigure în cât mai scurt timp posibil regenerarea padurii noastre. Reaua gospodărire pornește de-acolo că — din lăcomie mai mult decât din neștiință și din nepricepere — se taie mai

mult decât crește. Așa procedând, e lesne de înțeles de oricine unde se va ajunge.

Am grupat cele patru recenzii despre lucrări privind pădurea și economia noastră forestieră, tocmai pentru a ne da seama mai bine de primejdie — noi toți. Și astfel, dându-ne seama, să se formeze o opinie publică, iar forurile competente să procedeze la cele de trebuință, urgent și sever, puțin și din imboldul acestei opinii publice.

In studiul despre care scrim acum: *Pădurea României,* autorul lui, d. profesor Marin Popescu-Spineni își distribue materialul pe două cicluri și anume: I. *Zone de vegetație și sol;* II. *Evoluția proprietății și repartiția economică a pădurilor.*

In primul ciclu se ocupă de distribuirea pe zone a pădurilor țării, de suprafața lor, de originea lor, de condițiunile climatice și de felul lor.

In al doilea ciclu discernem următoarele chestiuni tratate: *Proprietarii pădurilor până la Unirea cea mare; Suprafețele împădurite pe provincii; Marile masive păduroase; Pădurile Bucovinei; ale Transilvaniei; Maramureșului. Procentul de împădurire pe județe; Posibilitățile forestiere în raport cu numărul locuitorilor; Situația pădurii pe vârste.*

D. profesor Marin Popescu-Spineni nu lansează niciun semnal de alarmă cu privire la starea lamentabilă a pădurilor noastre; d-sa expune doar situația dând atent cifre, făcând comparație, procentaje. Din acestea, desigur se citește îngrijorarea autorului, poate mai convingător. In lumina cifrelor, necazul ce ne pândește, dacă nu ne vom liniști lăcomia în exploatarea forestieră, ne apare și mai amarnic. Tabelele de cifre, în asemenea caz, ar putea să ne pună în fața tristei realități cu mai multă cruzime decât oricum altfel.

Folosind cu multă abilitate și seriozitate științifică, un aparat bibliografic bogat, studiul sintetizează investigațiile antecesorilor, în puține linii și cu concluzii limpezi.

4. A patra lucrare pe care o recensăm în revista noastră, este datorită tot d-lui profesor Marin Popescu-Spineni: *Economia forestieră a României.* Și ea privește nechibzuielile ce s'au făcut cu pădurea noastră, cu severitate și totdeodată cu justificată îngrijorare pentru ce se va întâmpla. Afirmă autorul: *România a fost considerată întotdeauna ca o țară cu imense păduri.* Da, dar astăzi acest lucru — scrie mai departe d. Marin Popescu-Spineni — nu corespunde de loc unei realități.

Ne mândrim că România este țara care dispune de lemn de export. Și mai mult — după *cereale* și *petrol,* al treilea articol de export, — în ordinea cantității exportate este: lemnul. Bine observă autorul când spune: *„Ținând seama de procentul de 21, ar trebui ca România să nu fie o țară care să dispună de lemn de export".* Și, mai departe, putem vedea cum față de nesăbuiala noastră, străinii dau un strașnic exemplu de înțeleaptă gospodărire a pădurilor. *„Sunt țări, ca de pildă Germania (27%), Bulgaria (28%), care întrec în procentaj pe a noastră și care nu dispun de lemn de export, necum să socotească lemnul printre bogățiile principale ale lor",* (p. 3—4). Acesta este faptul. D. profesor Marin Popescu-Spineni răspunde la un întrebător *de ce,* astfel: *„întâiu, pentrucă esențele diferă în ce privește puterea de ardere...".* Dacă esențele noastre au o mai mică putere de ardere [1]), de ce nu renunțăm la o bună cantitate din export și să o întrebuințăm pentru noi o parte, restul rămânând în pădure?

„Al doilea, fiindcă cerințele consumului întrec puterea de producție a pădurilor:..". Noi, lacomi, exportăm incontinuu, fără să chibzuim ce va fi.

„Al treilea, fiindcă sistemul de exploatare nu corespunde necesităților vremii". Continuă autorul: *„Germania trebue să importe lemn, pentrucă populația este numeroasă, industria foarte desvoltată...".* Noi, nu avem populație prea deasă și nici industrie prea desvoltată. Nu avem însă nici procentul de pădure necesar asigurării nevoilor imediate, pentru aceasta avem voie, cu multă emfasă, să ne socotim lemnul, al treilea articol de export. (Deși are 28% pădure, nu 21,2% ca noi, totuși Bulgaria *cumpără.* Noi continuăm să vindem!)

„Bulgaria trebue să cumpere pentru motivul că exploatarea se face greu, iar comunicația plină de dificultăți".

Ceea ce mai intervine pentru ca Germania (27% pădure) și Bulgaria (28%) să fie țări *importatoare* de lemn, este *„politica de Stat care oprește despăduririle, căutând mai bine să cumpere decât să degradeze ținuturi întregi ce nu pot găsi apoi altă întrebuințare", (p. 4).* Acestei cumpănite judecăți noui, îi opunem o cruntă neghiobie: *„In decurs de*

[1]) Sau dacă esențele noastre au o mai mare putere de ardere decât au esențele germane ori bulgare, atunci totuși, având un procent scăzut de pădure, să ne gospodărim în așa fel, încât să nu avem veșnic teamă pentru generațiile viitoare că nu vor mai avea lemn, nu pentru export, ci nici pentru industria și consumul intern — în cantitate suficientă.

20 ani, peste 1.400.000 ha din pădurile României, au fost transformate în „cimitire", ...", (p. 3) [2]).

După un istoric al comerţului, plin de învăţături şi înainte de a analiza situaţia de după războiu, d. M. Popescu-Spineni prezintă o situaţie a consumului lemnului în interiorul ţării.

Considerând împreună cu autorul — pe baza cifrelor abundente ce le dă — venitul pe care îl aduce Statului exportul lemnului, constaţi motivul pentru care se uită cât ar trebui să tăiem şi să vindem: câştigurile enorme. Abuzul tăierilor sunt explicate şi aşa: *„Preţurile ridicate contribue ca pădurile să fie cât mai mult tăiate şi vândute; posibilităţile de plasare ale pădurilor noastre sunt însă mult mai mari decât capacitatea normală de producţie. La aceasta se mai adaugă industria lemnului în România, industrie ce se găseşte în mâna capitaliştilor străini care dirijează dela Milano, Geneva şi Budapesta operaţiile pentru lichidarea pădurilor de răşinoase...*

România este o ţară deficitară în producţie. La suprafaţa de peste 6 mil. ha, ar fi normal ca producţia anuală să se ridice la 26 mil. m³, dacă producţia pe ha este de 4 m³, dar România nu are decât cca. 14 mil. m³, deci nici pentru necesităţile interne.

Şi, totuşi, lemnul ajunge, în 1925, să reprezinte 53,7% din valoarea exportului total al României. Aceasta înseamnează că pădurea se taie din plin, fără milă şi socoteală", (p. 14).

Un grafic al *exploatării pădurilor* ilustrează capitolul (cu acelaşi nume). Arată irezistibila ispită a câştigurilor: *„Dela 2 lei şi până la 1.200—1.500, cât s'a vândut lemnul fasonat pentru export, profitul se cifrează la 1.000 lei pentru fiecare sută de lei investită",* (p. 16).

Regenerarea şi amenajarea pădurilor a fost făcută în ultimii ani cu mai multă râvnă; tabelele de suprafeţe amenajate, de semănături şi plantaţii mărturisesc acest lucru. In legătură cu această problemă se menţionează că: *„în ultima vreme activitatea silvică este îndrumată spre cultura diferitelor plante exotice, cu creştere repede şi cu lemn preţios,... Se fac plantaţii cu nuc american, plop de Canada, stejari americani, etc.",* (p. 19).

Ajutorul şi supravegherea dată de casa pădurilor (C. A. P. S.) şi de perfecţionata legislaţie silvică [3]), vor îndrepta răul cu urmă adâncă în istoricul economic al ţării. Rămâne numai ca dispoziţiunile categorice din lege să fie respectate cu sfinţenie. Altminteri, degeaba truda cu mâzgălitul hârtiei şi degeaba truda cu alcătuitul legii, dacă porunca ei nu e respectată literă cu literă.

Informată, cu economie în vorbă, lucrarea d-lui Marin Popescu-Spineni, se adaugă cu toată cuminţenia ei în rândul contribuţiilor serioase, de specialitate.

Bună orânduială a capitolelor, bună orânduială a ideilor.

Nimerit e capitolul final al lucrării *(Pădurea şi poezia română)*, reprezentând un sugestiv adaos la acest apel de îndreptare a unor stări de lucruri dela noi.

Ştefan Popescu

1 C. D. CONSTANTINESCU-MIRCEŞTI: *Un sat dobrogean, Ezibei.* Edit. Bucovina, 1939, Bucureşti.

2. BORIS MALSKI: *Viaţa moldovenilor dela Nistru (studiul sociologic al unui sat nistrian).* Cetatea Albă, 1939.

1. Un fost student al Seminarului de Sociologie din Bucureşti şi membru al primei echipe monografice din 1925, d. C. D. Constantinescu-Mirceşti profesor şi director al liceului de băieţi din Bazargic, ajutat de câţiva colegi: G. Datcu, Dr. N. Bărbulescu, G. Robescu, A. Dumitrescu, I. Popa şi Pr. Enoiu, ca şi de mai multe serii de elevi din ultimele clase, a făcut să apară de curând o interesantă monografie a satului dobrogean Ezibei (Caliacra).

La noi în ţară, acest studiu în care profesorii şi elevii au colaborat atât pentru o mai deplină reuşită a cercetărilor, cât şi cu scopul deprinderii tinerilor generaţii cu realitatea socială, constitue un început care desigur trebue imitat.

Cu atât mai mult cu cât rezultatele muncii lor cristalizate în lucrarea de faţă, sunt apreciabile sub toate raporturile.

---

[2]) Fiindcă *„După războI, fie prin defrişări, pentru a face loc islazurilor comunale, fie prin exploatări iraţionale, pădurea a căzut pradă acelora care prin mijloace uşoare, puteau să agonisească averi colosale sau să câştige simpatii politice"* (p. 3).

[3]) Dela primul act care vorbeşte de protejarea lăstarului în bazinul Dunării (1772), trecând prin cele din 1843 (pentru Moldova) şi 1847 (pentru Muntenia), prin cele din 1877, 1881, 1910, modificată în 1920 şi extinsă în 1923, până la cea din 1930 şi 1935 (lege pentru organizarea cooperaţiei), care pe lângă pericolul politicianist (înlăturat cu legea din 1930) cere să se înlăture elementul strein şi să se acorde avantaje cooperativelor forestiere, — mereu s'a îmbunătăţit legislaţia noastră silvică.

Ceea ce face ca monografia Ezibeiului să apară ca prețioasă, e faptul că, cea dintâi, cercetează locuri puțin cunoscute despre care nu s'a spus și cu deosebire nu s'a scris înca mai nimic. Studiul reușește să înfațișeze în amănuntul interesant specificul regiunii, oamenii și problemele ei

Astfel, pe rând sunt înfățișate principalele aspecte: cadrul cosmologic-istoric, mișcarea populației, alimentația și igiena, folclorul — cuprinzator de admirabile piese de literatură populară macedo-română, viața economică, din păcate, insuficient studiată și necompletă.

De asemenea, monografiștii au acordat o aten ție specială minoritaților satului- Turci, Bulgari, Tatari, — ori pentru o mai bună cunoaștere a existenței și obiceiurilor acestei populații cu care noi Românii avem tot interesul să trăim în pace, paginile respective din monografie sunt extrem de utile.

In acest sens, expunerea amanunțită a asociației familiale bulgare *Zadruga* pe care autorul o definește ca o *comunitate agricola compusă din mai mulți membri descinzând din acelaș stramoș și reprezentând ramașițele unei vechi forme tradiționale a proprietații,* formă care există încă în Ezibei ca și în multe părți în Cadrilater — constitue, de sigur, unul dintre articolele cele mai interesante ale monografiei și care poate lărgi înțelegerea noastră asupra satului și regiunii.

2. Timp de trei ani cât a activat Echipa Fundației Culturale Regale „Principele Carol" în satul Olănești Cetatea Alba, unul dintre echipieri, Boris Malski a reușit să strângă un vast material monografic.

Din aceste fișe, date, informații și documente s'a născut monografia aparută recent. Concepută pe mari dimensiuni, o muncă dârză a prezidat la confecționarea ei, ceea ce trebue apreciat așa cum se cuvine.

Trebue să recunoaștem împreună cu d. profesor Gusti: capitolele monografiei nu sunt tratate de specialiști așa cum cere o monografie ideală; Boris Malski atacă problemele ce i se ivesc, căznindu-se să înfățișeze cât mai clar lucrurile, descurcând situațiile confuze, prezentând concluzii și soluții posibile.

Din nefericire, autorul comite printre altele, două mari erori: depășește măsura, tratând chestiuni uneori nu îndeajuns de interesante pe zeci de pagini și — din loc în loc — teoretizeaza. Monografia trebue să fie o lucrare de sinteză, pentru a putea fi utilizată. Boris Malski s'a lăsat învins de materialul strâns pe care s'a trudit să-l utilizeze în întregime. Așa se explică vastitatea cărții — 760 pagini — din care, jumătate constitue un balast în economia necesară a studiului.

Totuși, împotriva defectelor ce prezintă, aceste două monografii acopere importante lacune ale cunoașterii țării.

De aceea le primim ca atare, cu speranța că lucrările viitoare vor reuși să cuprindă numai ceea ce formează problema de viață a unui sat sau unei regiuni

Mircea Tiriung

TRAIAN SIMU: *Originea Croșovenilor.* Studiu istoric și etnografic. 1939.

In inima Banatului, nu prea departe de orașul Reșița, trăiește o interesantă alcătuire etnică, cunoscută sub denumirea de Croșoveni.

Despre acești Croșoveni, sau Cârșoveni, Carașoveni și Cotcoveți, cum li se mai spune, au scris până în prezent câțiva istorici străini. Studiile lor, după cum era și de așteptat, sunt însă vădit tendențioase.

Decurând, un studiu mai mult decât obiectiv, bazat pe documente și pe cercetări personale făcute în cele 7 sate croșovenești, vine în sfârșit să pună lumină în această chestiune.

Studiul se datorește unui harnic dascăl bănățean, d. Traian Simu, priceput istoric și etnograf în problemele acelui minunat colț de țară, — Banatul. Cu privire la Croșoveni, d. Simu, stabilește dintru început, împrejurările istorice în care ei s'au așezat în acest cuib din centrul Banatului.

Croșovenii, o frântură de populațiune vădit slavă, bulgaro-sârbească, provine în cea mai mare parte din regiunea Vidinului, care a fost nevoită să se refugieze din acele locuri, din cauza persecuțiunilor. Trecută la catolicism, pe timpul lui Ludovic cel Mare al Ungariei, această populațiune a trebuit să apuce drumurile cât mai spre Nord, ajungând până în Banat, ca să scape de persecuțiunile Țarului bulgar Strasimir, care reocupă Vidinul, în 1369.

Dar, lucru curios, — și tocmai în aceasta consistă noutatea și importanța studiului d-lui Simu, alături de populațiunea slavă, din aceste părți, documentele amintesc la fiecare pas *și pe Români.*

Rămâne astfel indiscutabil că, în populația care a fost persecutată pe acele vremi, se găseau și o bună parte de Români, care s'au asimilat în massa slavă.

Fenomenul acesta nu trebue să ne mire, mai ales la popoarele din Peninsula Balcanică, unde — după cum au aratat şi alţi istorici, — fenomenul asimilării şi a pierderii reciproce dintre populaţiuni, este foarte frecvent, fapt care a dus la acel substrat caracteristic şi comun tuturor neamurilor balcanice.

După această primă emigrare, urmează o a 2-a emigrare, mai ales de Sârbi, care schimbă cu totul fisionomia unor regiuni bănăţene.

In această perioadă, care se fixează cu începutul secolului al XVI-lea, au loc chiar şi emigrări mai mici, adevărate cete, care alimentează de acum întâia emigrare.

Incontestabil că, şi în aceasta de a doua perioadă, au venit iarăşi şi mulţi Români, de prin acele părţi ale Serbiei, unde elementul românesc a fost absorbit în marea massă slavă, pe baza aceluiaşi fenomen, de care am amintit.

Acestei colonizari, îi urmează o a treia, cam pe la mijlocul veacului al XVIII-lea.

Nu vom insista asupra acestor colonizări. Ne mărginim doar, ca în darea noastră de seamă, să subliniem faptul atât de însemnat că, în toate aceste emigrări, pe lângă populaţiunile slave, sau cuprins şi elemente româneşti, absorbite de către cele dintâi.

In concluzie: Croşovenii, sunt un amestec de populaţie slavă, care de origine cuprinde şi o însemnată parte de Români, populaţie care, după stabilirea ei în Banat, se desvoltă în cuprinsul unor legi proprii şi curioasă, datorită regimului de protectorat al regilor maghiari, catolici, care, desigur, drept răsplatire a persecuţiunilor pe care le-au suferit din cauza catolicismului, au căutat să le menţină noua religie dimpreună cu graiul şi fiinţa etnică aşa cum s'a format ea.

Cât de numeroasă trebue să fi fost această parte româncască a populaţiei croşoveneşti, se poate deduce chiar numai din numele curat româneşti, pe care d. Simu le-a extras din registrele dela Caraşova.

Astfel, se pot întâlni, numai din aceste scripte, încă de pe la anul 1620, nume ca: Bălan, Belcia, Cincul (azi Tincul), Ciumag, Giurcul, Giurgiubina Hoţa, Herja, Curiac, Luca, Malul, Mircionea, Marian, Patoşul, Petroşco (sic!), Rebegila, Seva, Ursul, Vlah, Vătav, etc.

Până şi nume craşoveneşti, cu totul bulgarizate sau serbizate şi pe care nu mai îndrăzneşti să le consideri de nume româneşti, —sunt totuşi ca atare, după cum se poate vedea, de pildă, din acea însemnare a căsătoriei lui „Crăciun Filca juvenis Carassova cum Ana virgine Valaha filia Petri Jerencsev". Deci, Petru Jerencsev, este şi el Român!

Trecând peste atâtea alte consideraţii de ordin toponimic sau onomastic, este interesant de amintit că, şi în ceea ce priveşte obiceiurile Croşovenilor, ele sunt aproape identice cu cele ale Românilor. Acest fapt a fost semnalat de altfel chiar şi de preoţii lor, care, în „Historia Domno" dela Caraşova spun că „Mores Krassovensium et vivendi ratio, non multum differt a Valachio".

Ne întrebăm acum: — Nu cumva autorul acestui studiu atât de important, a căutat cu bună ştiinţă, să nu trezească anumite susceptibilităţi şi să nu acorde un rol hotărîtor elementului românesc, cu privire la originea şi viaţa Croşovenilor?

Credem că într'adevăr, autorul a fost oprit de acest gând, la care se mai adaugă şi modestia care se desprinde din toată lucrarea. Şi, din acest punct de vedere, autorul nu a procedat îndeajuns de bine.

Nu cumva acest mănunchi de suflete, a avut pe vremuri, pe lângă românismul în favorul căruia autorul aduce nenumărate dovezi, — şi o conştiinţă a fiinţei şi rostului lor, căci altfel, ce ar fi avut să caute tocmai la Caraşova, acel Băsărab, amintit în „Toponimia" d-lui prof. Nicolae Drăgan, şi asupra căruia îmi atrage atenţia d. prof. Conea?

Poate noui cercetări, fie ale d-lui Simu, fie altele pe care le aşteptăm, vor putea duce până la capăt o problemă atât de interesantă dar şi atât de grea, pe care d. Simu are marele merit că a atacat-o cu atâta curaj şi pricepere.

I. Jura

ALEXANDRU ANCA: *Din vieaţa dascălului Ion Pop Reteganul şi aprecieri despre activitatea lui.* Editura Alexandru Anca, Cluj, 1938, 40 p., lei 30.

Cu prilejul înfaţişării *„Vieţii de basm a lui Badea Gheorghe Cârţan"* 1), aminteam de un act neîndreptăţit al neamului: *Ion Pop Reteganul,* harnic învăţător şi iscusit culegător de poveşti şi basme ardeleneşti.

Ne mai plângem acolo şi de uitarea cu care *înţelegem* — înţelegere devenită aproape *obiş-*

1) Sociologie Românească, IV, 1—3. p. 127—9.

nuința — să cinstim pe înaintașii vrednici de aducere aminte. Dacă în ceea ce privește pe Badea Cârțan lucrurile trebuiau să ne mâhnească, cu Ion Pop Reteganul socotelile se schimbă puțin.

Nu fiindcă nu am fi avut dreptate în jalbă, ci fiindcă Reteganul ține de un tărîm pe care Românii din Principate au început să-l cerceteze abia cu începutul veacului nostru.

Și anume, ne-am obișnuit să privim Ardealul numai prin prisma luptei cu neamul stăpânitor.

Din secolul al XVIII-lea, răsmerițele răslețe ce aveau loc pe întreg cuprinsul Transilvaniei, se întrupează în ideologia școlii latiniste, care schimbă de-o clipă numai teatrul de operațiuni; clipă ce avea rostul să pregătească oameni îndrumători de mulțimi.

Inrâurirea adâncă a acestora a îndreptat tineretul pe un singur drum: cel al călirii, prin înzestrarea cu adevărul istoric, săritor tuturora în ochi. E un fel de mobilizare generală a învățăceilor pentru o mai ușoară diriguire spre istorie, armă cu care, printr'o puternică stăpânire, nu se putea pierde bătălia.

Așa e lămurit dece începând cu 1800, manifestările culturale sunt sub stăpânirea celor istorice și de drept. Această orientare ne-a deprins să vedem numai Ardealul latiniștilor, al lui Horia, Avram Iancu și al Memorandiștilor, deși aspectele sub care se înfățișa erau multiple.

De pildă, prețuim la Andrei Mureșanu *Cântecul deșteptării*, dar nu pomenim nimic de naivele lui cântece de dragoste.

Nici astăzi, după ce avem în față pe *Coșbuc, Oct. Goga, Lucian Blaga, Sabin Drăgoi*, n'am izbutit să lărgim colțul din care priviau înaintașii noștri.

Slăvim mai mult pe Oct. Goga-luptătorul decât pe Oct. Goga-poetul.

E firesc deci, ca un neostenit adunător de povești din popor să nu izbutească să ne atragă privirile asupra lui, deși ajunsese secretar general al „Astrei" și cunoscut tuturor de acolo.

Imbrățișarea întregii realități românești pe care o cere și o face o anumită școală, ne silește la îndreptările cuvenite.

Ne cade acum în mână broșura de mai sus, în care d-l *Alex. Anca*, a adunat un mănunchiu de scrieri privitoare la vieața și lucrările folkloristului transilvănean. Ea avea menirea de a arăta opiniei publice românești, cine a fost acel căruia în ziua de 8 Iunie a. c., i s'a sfințit un bust în grădina Casei Invățătorilor din Cluj, alături de bustul lui Gheorghe Lazăr.

Aflăm în ea judecăți drepte despre personalitatea și scrierile lui, facute de deosebiți capi ai breslelor cărturărești din Transilvania: *A. Pora*, insp. general școlar; *Dr. Sebastian Stanca*, consilier eparhial; *Dr. Ilie Dăianu, Horia Petrea Petrescu* și *Dr. Em. Elefterescu*.

Iată de pildă acelui dintâiu:

— „Invățător în cea mai înaltă accepțiune a cuvântului, el a căutat să-și dăruiască întreaga lui ființă pentru propășirea economică și culturală a satelor pe unde a trecut și activat, căci înțelegea și atunci, cum trebue să înțeleagă și astăzi fiecare învățător al neamului, că cercul — în genere izolat, al vieții sătești, nu are un reprezentant mai autentic, pe planul preocupărilor de ordin moral și cultural, decât învățătorul, al cărui teren de activitate are multe și variate orizonturi de chise". (A. Popa, *Ion Pop Reteganul*, pag. 9—10) [1]).

Și tot astfel se înșirue aprecierile celor spuși mai sus, pentru a dovedi că Reteganul a fost unul din *cei mai însemnați educatori sociali și folkloriști din veacul trecut*.

Tot ceea ce credea dascălul din Reteag că poate fi de folos țăranului român, s'a muncit să-i pună la îndemână. A scris despre agricultură, pomărit și albinărit, i-a dat în nenumărate cărticele sfaturi și tot în nenumărate cărticele glume și snoave pentru a-i mai descreți fruntea.

A doua parte a broșurei conține câteva fragmente din *„Amintiri din copilărie"*, editate de „Astra" din care reproducem aceste două pasagii ce întregesc chipul lui Ion Pop Reteganul:

— *„Numai voia adică să șeadă în acea căsuță, unde în timpul iobăgiei mâncase mălaiul inundat de lacrămi de groaza măcăului de alun; nu mai voia să șadă în același bardeiaș alcătuit pe furci de goron și acoperit cu paie, dela fereastra căruia îi strigase birăul domnesc de atâtea ori: Mitre! mâne să ieși la domni cu tată-tău, cu mama-ta și cu muierea-ta, că de nu — știi ce te așteaptă!"* (Casa părinților mei, p. 31).

Ințelegem de ce avea dreptate să cânte pe ulițele satului, copil fiind:

„Când o crăpa mugurul
Să crape și ungurul".

Și altul:

„Aseară, fu seara plăcintelor. Un blid mare, plin cu plăcinte cu brânză, era în mijlocul mesei.

---

[1]) Ar trebui redate cât mai multe citate, fiindcă astfel, printr'o *revistă de sociologie* l-am putea face cunoscut cititorilor.

Găina friptă în alt blid. Ulceaua cu vinul era la îndemână şi lângă ea paharul cel mare. Lumina cea de său ardea şi lumina toată casa. Eu cu soră-mea stam la vatră şi puneam la cale trebile plăcintelor. — „Tu nu capeţi una întreagă" îmi zicea ea, că ai mâncat când le cocea mama pe lespede"! — „Ba tu nu capeţi" îi ziceam eu, „că tu eşti mai mică şi apoi şi tu ai mâncat când le cocea". Ba tu, ba tu, ba tu, ba tu şi hai de cap. Soră-mea ţipa ca din gura şerpilor: „vezi-l mamă?", atunci uşa se deschidea şi dreptatea ţării intra. — „Da ce aveţi?" striga tata şi pacea era gata".

(Prinderea postului de Crăciun).

Aşa a trăit şi crescut Ion Pop Reteganul. A învăţat dela ţăranul român şi toată ştiinţa lui de carte la îndemâna ţăranului român.

Şi conducea pe acea vreme, revista „Convorbiri pedagogice".

A făcut tot ceea ce putea face o minte omenească, pentru a *se numi un vrednic pedagog social.*

Ne gândim, cu părere de rău, la câte n'ar fi făcut sprijinitorul dăscălimii de aici, *Spiru Haret, cu unul de măsura lui Ion Pop Reteganul.*

Gh. Reteganul

ROMÂNII DE PESTE HOTARE

CONSTANTIN NOE et Dr. MARIN POPESCO-SPINENI: *Les Roumains en Bulgarie,* Ramuri, Craiova, 1939, 91 p., 11 schiţe cartografice, 31 clişee.

Cam de un an de zile şi ca un răspuns, parcă, la generozitatea pe care, prin Grecia, anul trecut la Salonic, a dovedit-o *Inţelegerea balcanică* faţă de vecina noastră de sub Dunăre — lăsându-i mână liberă spre a se înarma cât vrea şi eliberând-o de toate obligaţiile tratatelor de pace, care i se păreau ei umilinţe) — cam de atunci, zic, dela încheierea acelei (s'a împlinit mai alaltăieri anul) convenţii dela Salonic între Grecia (în numele, am spus, al întregii *Inţelegeri balcanice)* pe de o parte, şi Bulgaria pe de alta, — vecina noastră dela miazăzi a început şi ea să fluture, la început mai timid, dar tot mai sgomotos pe urmă, un mic steguleţ revizionist. — D. Kiosseivanoff s'a dus nu de mult pe la Berlin şi a fluturat spre noi, la înnapoiere, o aşa zisă *Presintare de socoteli,* cum îi spunea d. Iorga, deunăzi. — Aşa că, cum nici nu se poate mai la timp, apare cartea aceasta, bună, a celui ce a fost Constantin Noe şi a doctorului Popescu-Spineni.

Constantin Noe hrănea mai de mult în minte ideea cărţii, ce apare la atât de scurt timp dela moartea-i. Dârzul macedonean *se simţea dator* să răspundă Bulgarilor printr'o carte. Şi o carte nu pătimaşă, nu insultând sau dispreţuind pe cei cărora li se adresează, ci o carte larg înţelegătoare, scrisă calm, cald şi frumos.

Cartea aceasta e ca un fel de socoteală istorică şi etnografică între România şi Bulgaria. Să-i numim capitolele: *Românii în Bulgaria, Românii în timpul primului imperiu bulgar, Românii sub cel de-al doilea imperiu bulgar, Românii în Balcani pe vremea Turcilor, Românii în statul bulgar, Românii în statisticele oficiale bulgare. Situaţia actuală a Românilor, Concluzii.*

Cititorul a înţeles, prin urmare: E vorba de o carte care face o incursie în trecutul şi în prezentul Bulgariei, spre a scoate în evidenţă, în ambele acestea, prezenţa unui element românesc care a avut şi el un cuvânt de spus în istoria bulgară, mai veche şi mai nouă; un element românesc care, cu mult mai numeros cândva, nu e nici astăzi de dispreţuit: aproape 150.000 de suflete. *Jiricek,* prietenul Bulgarilor, arăta numirile româneşti foind, acum treizeci de ani, în unele regiuni ale Bulgariei — şi făcea numărătoarea pe judeţe a populaţiei româneşti din ţara vecină: era multă, rămăşiţă a uneia care fusese cândva şi mai multă. Dar cine din noi nu ştie lucrurile acestea? Cine nu ştie ce a fost şi ce a însemnat, mai ales în vremea lui de început, cel de-al doilea imperiu bulgăresc, de pildă? Cine nu ştie că Bulgaria de răsărit era plină de Valahi în evul mediu, pe vremea cruciadelor? Cine nu ştie ce spune Cvijic despre mulţii Români cari umpleau Bulgaria nordică pe aceeaşi vreme — ca şi Jiricek despre cei ce o umpleau pe cea apuseană? Cine nu ştie că studiile antropologice ale lui Wateff şi ale lui Pittard au găsit că Bulgaria nordică şi Câmpia română hrănesc o populaţie cu acelaş indice cefalic (la baza căreia nu pot sta desigur Bulgarii, ei cari — după socoteala chiar a istoricului lor Zlatarski — erau aşa de... mulţi când au venit, că

nu puteau umple, în picioare, nici macar o suprafață de un km²)? Cine nu știe că renașterea modernă, culturală și politică, a vecinilor noștri s'a facut cu sprijinul moral, material — și chiar de sânge — al poporului românesc?!

Cartea aceasta, însă, nu atâta pentru noi e facută, nu atâta nouă ni se adresează ea, — cât străinilor. Sub ochii acestora, ea pune și face o socoteală — socoteală între noi și Bulgari — și, cu cifre și date reci, precise și elocvente, arată că nu cine țipă e și cel cu dreptatea. Și e ca un fel de nobilă invitație spre o mai largă înțelegere, spre cumințenie și prietenie cu noi, adresata vecinilor de peste Dunăre

Ion Conea

VASILE DIAMANDI-AMINCEANUL: *Românii din Peninsula Balcanică*. București, 1938. Institutul de Arte Grafice „Tiparul Universitar".

Un volum de 262 de pagini, cu două anexe — un facsimil după un manuscris ebraic și o hartă a comunelor aromânești — înfațișează elementul românesc din Balcani, începând cu expunerea celor dintâi etape de cucerire romană a peninsulei.

Planul astfel conceput este deosebit de prețios de oarece dacă există și se pune o problemă a Românilor din Peninsula Balcanică, se datorește tocmai invocarii pe care o facem cu privire la autohtonismul lor.

Primul capitol este rezervat în intregime epocii de cucerire romană. El este isbitor de clar, mai ales ca citatele din autorii greci și romani, care confirmă considerațiile autorului, sunt toate traduse în românește. Al doilea capitol este consacrat epocii valahe. Aci se urmărește soarta elementului romanizat. Datorită elementelor năvălitoare — slavo-bulgarii, — care se stabilesc în Nordul Peninsulei, elementul românesc este dislocat. De unde la început el se fixează în munții Hemus, își continuă treptat calea spre Sud. In sprijinul acestei orientări spre Sud pe care ar fi avut-o acest element, autorul face câteva citate: ms. referitor la viața Sf. Dumitru, găsit la Muntele Athos de catre bizantinologul rus *Uspensky*, citațiunea cronicarului Cedrenu, din sec. VII. Cât privește existența Românilor în Sudul peninsulei, d-l *Diamandi*, din nou vine cu un lux de referințe edificatoare. Autorul arată apoi părerile diferitor cercetători asupra originii Aromânilor, după ce el însuși făcuse aceste afirmațiuni:

„Cu tot hiatusul ce domnește în istorie dela sfârșitul secolului al IV-lea și până târziu, totuși, bazați pe istoricii latini și pe cronicarii bizantini, ne putem pronunța că elementul romanic din Peninsula Balcanică — azi Aromânii — nu este decât rezultatul amestecului (unirii—mélange) al colonistilor și legionarilor Romani din timpul Senatului și Imperiului (August și Aurelian), cu populațiunile indigene (autohtone) din Balcani și din Iliria, care se romanizaseră treptat, treptat. Unele neamuri ca Mezienii și Tracii se românizaseră prin influența coloniștilor lui Aurelian, altele ca cele din Iliria se aromânizaseră prin influența coloniștilor Romani de pe coastele mării Adriatice și din Dalmația, provincia cea mai romanizată și limitrofă cu Peninsula Balcanică, după cum ne spun și marii istorici francezi *Lavisse* și *Rambaud*, în lucrarea lor, care sună astfel: „Acești Vlahi din Peninsula Balcanică, nu se coboară toți din coloniștii lui Traian. Coasta Dalmației a fost și ea altădata colonizată cu orașele romane: Apolonia, Dyrrachium etc. Românii de lângă Adriatică când avură loc invaziunile, imitară pe aceea din regiunea danubiană, adăpostindu-se în munți. Intre aceștia și aceea există o deosebire dialectală, după cum au suferit diferite influențe". (Histoire Générale t. II, cap. XV, p. 833, Paris, 1893). Capitolul este încheiat cu discutarea numelui Vlah, dat Românilor. Autorul constată că el apare la toate popoarele cu care am venit în contact dela venirea Slavilor. Cuvântul este de origine slava, și „Prin cuvântul Vlah, Slavii indicau poporul de origine romană, după cum Germanii prin Welch și Wallon înțelegeau popoarele din părțlie lor, care ca și Vlahii erau de obârșie romană".

In capitolul III se arată împărțirea provinciilor romane, iar în al patrulea (Timpurile Medievale), sunt menționate toate indicațiile autorilor despre Români, pe care-i găsim în întreaga Peninsulă Balcanică, alături de armatele bizantine sau contra lor, dominând totdeauna înălțimile munților, nesupuși de nimeni și adesea cu conducătorii lor, ce-i conduc la răscoale, ca Niculiță.

Imperiul Româno-Bulgar este discutat în capitolul al cincilea. Autorul, citează cuvintele Papei, din care reiese originea română a lui Ioanițiu:

„Căci și noi am auzit cum că strămoșii tăi și-au tras originea din nobila viță a cetății Roma". *(A. Theiner:* Vetera monumenta Slavorum, t. I, p. 2, scrisoarea sub Nr. XVIII. Sau altă scrisoare din 1202:

„Și ne readuce la memoria sângelui și a patriei noastre din care ne scoborim. *(A. Theiner:* idem, p. 15, scrisoarea XVI).

Autorul demască tăcerea în această privință a

Bulgarilor până şi a bizantinologului rus *A. A. Vasiliev*, sub semnătura căruia apare, Histoire de L'Empire Byzantine, Paris, 1932.

Autorul redă şi în greceşte, la sfârşit, citaţia cronicarului *Niceta Choniatu*, dela pag. 49, referitoare la declaraţia adresată împăratului Asan, în limba Vlahă, de către un preot căzut prizonier.

Timpurile moderne — care cunosc stăpânirea Turcilor în Balcani, — formează obiectul altui capitol. După ce arată quasi independenţa Aromânilor, datorită căreia iau desvoltare atâtea oraşe, indică opere înfăptuite de Aromâni în diverse ţări şi rangurile la care s'au putut ridica.

In câteva pagini, cap. VII, ni se vorbeşte despre moravuri, obiceiuri, datine şi ocupaţiuni. Se aminteşte autoritatea bătrânilor, tatăl având aproape aceleaşi atribute pe care le avea *pater familias*. Elementele înfăţişate, deşi semnificative, sunt prea puţine.

După aceasta, autorul dă unele indicaţii de felul cum au fost administrate comunele româneşti de munte, recunoscute ca organizaţii de sine stătătoare, de către diferitele stăpâniri.

In urmă, ajungem la un capitol interesant (IX): *Redeşteptarea naţională, chestiunea şcolară*. In mod cronologic sunt arătate deschiderile de şcoli în Balcani. In total, în anul 1914—1915, au fost în toată Peninsula Balcanică 91 de şcoli primare, de băieţi şi fete, cu 111 institutori, 76 institutoare, 53 de preoţi, cu un buget anual de 315.228 lei, plus un liceu, două şcoli comerciale, o şcoală normalăprofesională de fete. Intregul buget pe anul şcolar 1914—1915, s'a ridicat la suma de 744.000 lei, iar numărul elevilor trece de 5.500.

Mai departe, d. Diamandi, dă documente extrem de interesante, în legătură cu preocuparea de soarta Aromânilor, cauzată de războiul balcanic. Guvernul român de atunci, a impus statelor balcanice, autonomia şcolilor şi bisericilor româneşti din satele locuite de consângenii noştri. Ea a fost respectată până la intrarea României în războiu. D. Diamandi redă apoi un tablou de fostele şi actualele şcoli şi biserici...

Cu acestea, volumul se încheie (p. 150). Totuşi urmează lucruri foarte interesante (Anexe, cap. XII, pp. 151—182, numele martirilor, pp. 183—190), la care se adaugă Bibliografia, pp. 191—262.

Anexele cuprind fel de fel de documente referitoare, în special la politica culturală, în Balcani.

Bibliografia, foarte bogată, are două părţi. In prima parte sunt redate scrierile autorilor nearomâni, iar în a doua, a celor de origine aromânească. Valoarea cărţii, prin aceste anexe şi bibliografia, atât de bogată. sporeşte simţitor.

In concluzie, lucrarea d-lui *Vasile Diamandi-Amniceanul*, este clară, plină de amănunte şi referinţe interesante.

Am găsit cu cale, totuşi, să facem câteva obiecţiuni autorului:

1. Cartea nu trebuia intitulată *Românii*, ci *Aromânii din Peninsula Balcanică*. Motivul: autorul nu aminteşte cu niciun cuvânt ramura daco-romană din Peninsula Balcanică, cu mult mai numeroasă, putând astfel crea confuzii în desavantajul intereselor româneşti.

2. *C. C. Giurescu*, în Vlahia Asăneştilor, arată convingător că nu e vorba de Târnova din Sudul Balcanilor, ci de cea de Nord. In consecinţă, Petru şi Asan, *sunt ei de origine aromână sau fac parte din vechiul element românesc*, de care s'au desprins Aromânii şi din care, au rămas pe loc doar Daco-Românii din dreapta Dunării?

Autorul spune textual (pag. 40): „Se ştie că nu toţi Vlahii au trecut Balcanii. Cei din „Mezia inferioară" (Bulgaria de azi) s'au retras în munţii Balcanului, unde au format Vlahia-Albă (Valachie Blanche), cum îi zice Victor Bérard (la Turquie et l'Hellenisme contemporain, cap. V, Paris, 1893), jucând un mare rol în secolele XII-lea şi al XIII-lea".

Intrebarea rămâne: ce este de făcut cu aceşti Români, dacă nu am admite teza Giurescu?

Dar, chiar dacă se va veni cu argumente care să combată existenţa unui imperiu Româno-Bulgar în Târnova din Nordul Bulgariei — rămâne deschisă cealaltă problemă a continuităţii elementului românesc în „Mezia Aureliană". Căci numai aşa ne explicăm prezenţa Românilor între Morava şi Timoc, între Timoc şi Nicopole. *Acest element românesc a continuat până azi să formeze cu cel din stânga Dunării o unitate etnică, cu un contact permanent favorizat de acest fluviu, care a atras după sine o pronunţată identitate lingvistică.* Dacă lucrurile n'ar sta aşa, cum se explică voievodatul lui Glad, originar din părţile Vidinului, care îşi avea reşedinţa în Vidin, de unde stăpânea întreg teritoriul dintre Morava până dincoace de Timoc, împreună cu Banatul?

Iată unele chestiuni nedesbătute de autor, ce se pun cu mai multă insistenţă filologilor, care nu s'au încumetat de a le da o atenţiune pe care o merită.

Florea Florescu

D. PROFESOR D. GUSTI, VICEPREŞEDINTE AL INSTITUTULUI DE SOCIOLOGIE DIN ANGLIA

Institutul de Sociologie din Anglia, una din instituţiile federalizate ale Institutului Internaţional de Sociologie, cu sediul la Paris, a relevat în ultimul număr al revistei sale trimestriale — *The Sociological Review*, — opera Institutului de Cercetări Sociale al României şi în deosebi programul vast al cercetărilor monografice, precum şi activitatea desfăşurată pentru organizarea celui de-al XVI-lea Congres Internaţional de Sociologie, care urma să aibă loc la 29 August a. c. şi care a fost amânat pentru Aprilie 1940.

Impresionaţi de caracterul ştiinţific al monografiilor din România şi al contribuţiei personale a d-lui Profesor Gusti, la promovarea Ştiinţelor Sociale, Membrii Institutului de Sociologie din Anglia au votat în unanimitate, la adunarea lor generală din Iunie a. c., numirea d-lui Profesor Gusti, ca Vice-Preşedinte al acestui Institut. Distincţia aceasta se acordă numai sociologilor eminenţi străini, care s'au distins prin aportul lor individual la îmbogăţirea patrimoniului Ştiinţelor Sociale.

INSTITUTUL INTERNAŢIONAL DE AGRICULTURĂ DESPRE ŞCOALA ROMÂNEASCĂ DE SOCIOLOGIE

Societatea Naţiunilor lucrează, după cum se ştie, la o serie de vaste anchete asupra problemelor de un interes central pentru lumea contemporană.

Am mai avut astfel prilejul să vorbim în paginile *Sociologiei româneşti* despre studiul problemei alimentaţiei, pregătit recent de către Societatea Naţiunilor.

De curând un nou studiu, menit să îndeplinească rolul de documentare ştiinţifică pentru o viitoare conferinţă europeană despre viaţa rurală, a apărut în editura Societăţii Naţiunilor. De data aceasta, raportul a fost lucrat ca o contribuţie a Institutului Internaţional de Agricultură, de către D-l C. J. Robertson, redactor principal al Biroului de Statistică Generală din acel Institut.

Tema raportului este *„Populaţia şi agricultura; problema suprapopulării rurale"*.

Pentru noi, chestiunea prezintă un deosebit interes. Congresul Internaţional de Sociologie care urma să aibă loc la Bucureşti şi care a fost amânat din motivele cunoscute, pusese şi el la ordinea de zi, această problemă centrală a vieţii satelor. Numeroase rapoarte fuseseră dealtfel trimise, de către sociologii străini ca o contribuţie a lor la rezolvarea acestei probleme.

Broşura Societăţii Naţiunilor constituie şi ea un preţios aport, nu numai prin materialul statistic şi analizele sociologice pe care le cuprinde, cât mai ales prin punctul de vedere metodologic pe care îl apără, şi care se aseamănă surprinzător de mult cu poziţia Şcoalei noastre de Sociologie.

Faptul acesta este chiar observat de către autorul raportului, care citează în sprijinul său şi dă ca exemplu pentru alţii, munca făcută de către noi. Este drept, că această muncă nu este cunoscută decât prin cele două studii publicate în limba engleză de către Profesorul american Philip Mosely. Cum acesta însă este foarte bine informat, ca unul care a lucrat efectiv cu noi în campaniile monografiilor sociologice, autorul raportului despre care vorbim ajunge la concluzii foarte exacte.

Pentru a permite cititorilor noştri să-şi dea seama critic de felul în care autorul broşurei Societăţii Naţiunilor vede problema, dăm în traducere românească un pasagiu ceva mai lung, inti-

tulat: *„Studii regionale și anchete cu caracter local"*.

„Inainte de a putea realiza progrese adevărate și depăși stadiul afirmațiilor vagi, cu caracter general, care sunt atât de multe până în prezent, cu privire la raporturile dintre populația agricolă și pământ, nu este deajuns să se procedeze numai la o muncă preliminară în domeniul definirilor statistice; mai trebuește să se organizeze și studii regionale amănunțite, cu ajutorul geografilor, a sociologilor și economiștilor, lucrând în strânsă colaborare cu un număr mare de alți specialiști. Este foarte greu, ca să nu spunem cu neputință, să se aprecieze starea unei regiuni, fără să se fi studiat cu grije felul ei de a fi, la teren; trebuește într'adevăr să cunoaștem nu numai pământurile, modul lor de folosire de astăzi, posibilitățile pe care le oferă, ci și pe locuitori, capacitatea lor, mentalitatea lor, precum și organizarea muncii lor, din punct de vedere economic, social și politic. Cum există foarte mari deosebiri între regiuni, atât din punct de vedere al factorilor naturali, cât și al factorilor umani, nu numai dela o țară la alta ci și în cuprinsul chiar al fiecărei țări, un studiu special lucrat la teren este necesar pentru fiecare regiune. Nu trebue să ne mărginim să studiem situația numai în regiunile unde nivelul de viață și raportul între populație și pământ sunt defectuoase, ci este necesar să se examineze deopotrivă și acelea unde situația poate fi socotită drept satisfăcătoare, în scopul de a folosi experiența obținută în acest de al doilea grup, pentru a îmbunătăți soarta celui dintâi.

Prea multe studii făcute în acest domeniu, oricât de întinse ar fi ele, nu cuprind decât considerațiuni generale care se aplică la ansamblul unei țări. De fapt însă, nu există nici o țară în care situația populației agricole, în ansamblul ei, să fie de tot bună sau de tot rea. Dimpotrivă, situația muncitorilor agricoli, întocmai ca a acelora din alte profesiuni, variază după categorie și regiune. Dacă se adună la un loc datele privitoare la o țară întreagă, aceste deosebiri sunt în mare parte neutralizate, astfel că se ajunge la concluziuni care, deseori, nu duc la altceva decât la o întunecare a problemei. Dacă se dorește un progres în studiul raporturilor dintre om și pământ, este necesar să se adopte pretutindeni metoda anchetelor regionale. Aplicarea aceleiași metode la studiul populațiilor va permite, deasemeni, fără îndoială, să se atace într'un fel cu mult mai precis și problema celui mai ridicat nivel de viață.

Ca un exemplu a posibilităților pe care le cuprinde un studiu amănunțit și localizat a aglomerărilor agricole, pot fi semnalate lucrările efectuate într'o țară a Europei orientale, România. Profesorul Dimitrie Gusti din București, utilizând metode foarte vecine de acelea care au fost stabilite de către Frédéric Le Play și Patrik Gedees pentru studiul triologiei „Populație, muncă și mediu geografic" a organizat încă din 1925 anchete la teren, conduse de grupuri de experți și studenți deprinși cu cercetarea colectivă. Fiecare grup de studiu cuprinde cam 40 de membri, printre care se află economiști, agronomi, silvicultori, medici, veterinari, arhitecți, persoane interesate de problemele sociale și specialiști ai folklorului. Acest grup formează o echipă însărcinată să alcătuiască o monografie. Rezultatele cercetărilor sunt publicate în *Arhiva pentru știința și reforma socială* și în *Sociologia Românească*. Aceste anchete sunt făcute în timpul verii. S'au constituit deasemeni și echipe studențești cuprinzând între 8—15 membri care lucrează în acelaș sat, timp de trei ani consecutivi. Cunoștințele profesionale ale membrilor din aceste echipe sunt aceleași ca și cele din echipele dintâi. Ele cuprind nu numai studenți, ci și funcționari ai ministerelor, care își închină vacanța lor de vară muncii acesteia. Lucrările acestor grupe sunt supraveghiate, fie de personalul Fundației Culturale Regale „Principele Carol", în care deasemeni lucrează D-l Profesor Gusti, fie de către Universitatea din București sau Institutul Social Român. In 1936 lucrau 47 de echipe cuprinzând 447 de membri. Munca constă în a face mai întâi un studiu sociologic al satului după planul de amănunt adoptat de către echipele monografice. Echipele însă nu se mărginesc numai la studii; ele aduc deopotrivă sătenilor o asistență practică și își asigură astfel buna lor voință, dându-le în acelaș timp o organizare menită să-i ajute ca să-și remedieze singuri dificultățile.

In sfârșit, se caută să se obțină colaborarea sătenilor celor mai luminați și a reprezentanților profesiunilor liberale, pentru studiile acestea locale.

Este evident că și în alte țări decât în România ar fi deseori cu putință să se obție o colaborare de felul celeia care a fost descrisă, nu numai între experți și studenți, ci și între specialiști și populația agricolă a regiunii. De pe acum s'au obținut chiar, mai ales în Marea Britanie, colaborarea institutorilor, și cu ajutorul lor, a copiilor de școală, pentru anchete în sate și în alte aglome-

rații omenești, rezultatele fiind foarte bune. Este recunoscut — și această constatare a fost făcută în multe țări — că școlarii pot servi drept misionari pentru introducerea ideilor noi în cămine și sate care ar rămâne altfel foarte înapoiate. Intr'un domeniu mai tehnic, succesul deosebit al anchetei asupra utilizării pământurilor în Marea Britanie executată mai ales de către copiii de școală sub controlul unui birou central, dovedesc ce se poate obține prin stimularea entuziasmului tineretului. Dealtfel, folosirea acestei metode pentru realizarea unei opere de o asemenea importanță socială, este conformă și cu teoriile moderne asupra educației".

La aceste frumoase rânduri, ar fi de sigur de făcut unele rectificări. Astfel, citarea în paralelă a monografiei sociologice alcătuită de școala noastră, cu celelalte școli zise „monografice", ceea ce a devenit un loc comun în publicistica actuală, nu este atât de fericită. Metoda pe care o folosim noi are cu totul alte premise teoretice și cu totul alte metode practice, decât cele folosite de alții. In primul rând, ceea ce am fi vrut să reție autorul acestui memoriu, este principiul *unității sociale* din care derivă principiul ***necesității organizarii colective a echipelor de cercetare.*** De aceia noi nu suntem atât de entuziaști, nici în ceeace privește întrebuințarea copiilor de școală la alcatuirea de anchete și, cu atât mai puțin, transformarea lor în misionari culturali. Amestecul copiilor în aceste probleme poate fi admis numai întru cât monografia servește drept unealtă pedagogică. Ancheta științifică propriu zisă trebuește însă să fie rezervată exclusiv oamenilor maturi și numai acelora dintre ei care sunt bine pregătiți. Dar să nu insistăm asupra acestor puncte de controversă, ci să ne exprimăm numai mulțumirea noastră pentru faptul că și cercetători străini de noi ajung, în linii mari cel puțin, la concluziile noastre găsind, în acelaș timp, pentru noi, care am fost pionerii acestei mișcări, un cuvânt de recunoaștere.

H. H. Stahl

STUDIUL ȚĂRII ȘI SOCIOLOGIA POLITICĂ ÎN ROMÂNIA

In numărul 12 al anului I (1937) al revistei *Raumforschung und Raumordnung* (Studiul și organizarea țarii) a Comunității de lucru pentru studiul țarii *(Reichsarbeitsgemeinschaft für Raumforschung)* a apărut o cronică cu titlul de mai sus, semnată de *Dr. Leo Hilberath.*

Reținem din acest articol justa înțelegere a însemnatații, care îi revine școlii prof. Gusti în evoluția modernă a sociologiei.

„Nu numai satele mai mari au creat discipline speciale pentru studiul țării și a spațiului lor de viață, ci și satele mai mici prezintă inițiative îmbucurătoare pentru reorganizarea politică a țării lor. Astfel *Institutul Social Român,* înființat în 1918, se ocupă în mod deosebit de sociologia politică a satului, a mediului rural și de modul de organizare al vieții sătești. Ținând seamă de faptul că sociologia satului a fost cu totul lăsată la o parte în Europa, datorită precumpănirii orașelor și a culturii urbane, lucrările Institutului din București de pe tărâmul studiului așezărilor rurale (nu numai cele de ordin metodic) trebuesc să fie privite ca deschizătoare de drum, atât până acum cât și de acum încolo" (505—506).

Ne bucură aprecierea aceasta în organul, ce reprezintă azi în Germania conlucrarea dintre cercetare și guvernare, asigurată, aici, la București, prin înființarea concomitentă a Institutului de Cercetări Sociale și a Serviciului Social.

A. G.

INSTITUTUL DE CERCETĂRI SOCIALE AL ROMANIEI

ACTIVITATEA DIRECȚIUNILOR

Direcția Documentării Științifice, Bibliotecii, Arhivei monografice și Propagandei, de sub conducerea d-nei Galitzi Brătescu, a desfașurat activitatea prevazuta în programul general de lucru, aprobat de d. profesor Gusti, la 1 Martie 1939.

I. *Bibliografia satului românesc,* pornită din îndemnul d-lui profesor Gusti, a fost întocmită sub conducerea d-lui prof. N. Georgescu-Tistu, cu concursul a 150 de studenți ai Seminarului de Sociologie și cu colaborarea personalului științific din

Direcţia Documentării şi în special a d-lui N. Ludu şi a d-relor: Chr. Tuduri, E. Retezeanu şi M. Anghelescu. S'au colectat în total 7.857 fişe informative şi analitice, din care, după o selecţionare riguroasă, s'au ales bune pentru tipar, 3.796. Materialul a fost colectat, selecţionat şi clasat, potrivit planului iniţial al d-lui profesor Gusti, în ideea de a scoate în relief următoarele aspecte ale problemei satului românesc:

1. *Cadrul cosmologic*, cu bibliografie relativ la: *a)* Geofizică; *b)* Natura şi omul; *c)* Antropogeografie; *d)* Hotărnicii.

2. *Cadrul biologic*, cu: *a)* Demografie; *b)* Igienă socială; *c)* Antropologie. Rasă.

3. *Cadrul istoric*, cu: *a)* Documente; *b)* Monografii istorice.

4. *Cadrul psihic* cu: *a)* Studii generale; *b)* Personalităţi; *c)* Credinţe şi opinii.

5. *Manifestări spirituale:* *a)* Viaţă religioasă; *b)* Filosofie şi ştiinţă populară; *c)* Magie; *d)* Artă populară; *e)* Obiceiuri şi ceremonii; *f)* Graiu; *g)* Instrucţie şi educaţie; *h)* Tehnologie.

6. *Manifestări economice:* *a)* Istorie economică; *b)* Statistică; *c)* Producţie; *d)* Meserii; *e)* Comerţ; *f)* Transport; *g)* Credit. Bancă; *h)* Cooperaţie; *i)* Gospodărie ţărănească.

7. *Manifestări etnice şi juridice:* *a)* Etică; *b)* Drept obişnuelnic; *c)* Legislaţie. Statistică-juridică; *d)* Criminalitate.

8. *Manifestări administrative şi politice:* *a)* Administraţie; *b)* Politică.

9. *Unităţi sociale:* Satul.

10. *Relaţii şi procese:* *a)* Problema agrară; *b)* Sat şi oraş.

Textul introductiv a fost redactat de către d. profesor Georgescu-Tistu în limba română şi franceză, iar capitolele şi subdiviziunile menţionate mai sus, au fost traduse în limba franceză, engleză, germană şi italiană.

Bibliografia satului românesc este prima încercare de documentare retrospectivă asupra acestei probleme atât de importante pentru noi. Ea prezintă un interes tot atât de mare şi pentru sociologii străini care vor participa la cel de-al XIV-lea Congres Internaţional de Sociologie, ce se va ţine la Bucureşti, a cărui temă generală este „Sat şi oraş".

Pentru acest din urmă considerent, toate titlurile fişelor analitice au fost traduse în limba franceză de d-ra M. Coandă.

Sub raportul calitativ şi cantitativ al materialului Bibliografia satului românesc prezintă o lucrare meritorie, pe care însă Direcţia Documentării o consideră numai ca o simplă introducere pentru o lucrare mai amplă, care va fi luată în studiu în cursul anului viitor.

II. *„La Sociologie Générale"*. — Lucrarea care urmăreşte să prezinte în mod critic toate publicaţiile referitoare la sociologia generală, apărute în lumea întreagă, în 1937 şi 1938 — a depăşit faza ei de documentare prealabilă.

S'au întocmit 420 fişe bibliografice, conform modelului fişelor internaţionale culese din următoarele surse bibliografice:

Bibliographie de la France, *Bibliographie Grandin* (catalogue), *Les Livres du Mois*, *Bibliographie der Staats- und Wirtschaftswissenschaften*, *Deutsche Nationalbibliographie*, *Schmollers Jahrbuch*, *Soziale Praxis*, *Il Libro Italiano*, *Annales Sociologiques*, *Revue Internationale de Sociologie*, *Revue Philosophique de la France et de l'Etranger*, *Revue des travaux de l'Académie des Sciences morales et politiques*, *Revue de l'Institut de Sociologie Solvay*, *The American Sociological Review*, *The American Journal of Sociology*, *The Annals of the American Academy of Political and Social Sciences*.

Din acest material informativ s'au selecţionat 250 fişe, cu concursul d-lor: Dr. Traian Herseni, Dr. A. Golopenţia şi Dr. D. C. Georgescu, directori ai Institutului.

S'au comandat 229 cărţi, dintre care: 89 engleze, 40 franceze, 52 germane şi 47 italiene şi s'au făcut 6 noui abonamente la reviste.

In ceea ce priveşte analiza critică a acestor cărţi şi reviste, s'au recenzat până în prezent 11 cărţi şi 41 articole engleze, 7 cărţi şi 23 articole franceze, 6 cărţi şi 2 articole germane şi 2 cărţi italiene. Din cauza urgenţei lucrărilor Congresului Internaţional de Sociologie, restul cărţilor şi revistelor, vor fi recenzate în cursul lunii Septemvrie.

Redactarea lucrării se va face în Octomvrie, când va fi trimisă Institutului Internaţional de Cooperaţie Filosofică din Paris, de sub conducerea d-lui Prof. Raymond Bayer, care a cerut d-lui Profesor Gusti colaborarea Institutului de Cercetări Sociale al României.

III. *Inzestrarea şi amenajarea bibliotecii.* S'a făcut sub conducerea d-rei Chr. Tuduri şi a d-lui Ludu.

Biblioteca a fost sporită cu 280 volume noui.

Serviciul Biblioteconomic şi-a concentrat toate forţele pentru alcătuirea Bibliografiei satului românesc şi a revizuit în acelaşi timp fişierul bibliotecii.

IV. *Arhiva monografică* a fost transportată dela Seminarul de Sociologie al Universităţii din Bucureşti în localul Institutului.

S'a clasat materialul satului Cornova (Orhei) care a fost remis integral Regionalei Institutului de Cercetări Sociale din Basarabia.

V. *Congresul Internaţional de Sociologie.* Lucrările pentru organizarea Congresului au fost încredinţate Comitetului Organizator, al căruia secretară este d-na Christina Galitzi Brătescu. Comitetul a lucrat sub directa îndrumare a d-lui Prof. D. Gusti şi a colaborat cu Serviciul de Propagandă de sub conducerea d-rei M. Paraschivescu.

S'a stabilit că şedinţele Congresului vor avea loc în localul Academiei de Inalte Studii Comerciale şi Industriale.

Numărul participanţilor străini se ridică până în prezent la 224, dintre care 30 membri ai Institutului Internaţional de Sociologie, 11 membri asociaţi, 114 invitaţi şi 64 membri ai familiilor participanţilor.

In ceea ce priveşte comunicările Congresului, s'au primit până la 1 August 75 comunicări străine şi 74 comunicări româneşti. Aceste comunicări alcătuesc raportul Preliminar al Congresului, care este sub tipar şi care va servi drept bază desbaterilor Congresului.

Toate lucrările de detaliu pentru organizarea Congresului (primirea, găzduirea oaspeţilor etc.), sunt puse la punct prin îngrijirea Comitetului de Organizare al Congresului.

Expoziţiile Congresului. Cu prilejul Congresului s'au organizat Expoziţia Sociologică sub conducerea d-lui Stahl şi Expoziţia Internaţională a Cărţii sub supravegherea d-rei Chr. Tuduri, cu concursul d-lui Profesor Georgescu Tistu, d-lui Ludu şi d-rei Soreanu. Ambele expoziţii vor avea loc în Pavilionul Cărţii din Piaţa Senatului.

Direcţia Cercetărilor întreprinde cercetări monografice în *Ţara Oltului*. Regiunea de studiat cuprinde toate satele din stânga Oltului.

La Făgăraş, d. Prof. Herseni cu echipa compusă din d-nii: Gheorghiu, Asaftei, Levcenco şi d-şoarele: Gâdei, Focşa şi Theil, organizează primirea Congresului Internaţional de Sociologie. Se lucrează la o broşură cuprinzând în rezumat indicaţiuni asupra monografiei satului Drăguş. D-nii: T. Herseni, Ion Ionică, Ion Chelcea, Valer Butura şi d-na Ştefania Golopenţia, pregătesc comunicările pentru Congres.

Pe teren se găsesc răspândite la lucru: echipa istorică, condusă de d-na Marina Lupaş- Vlasiu; echipa lingvistică a d-lui asistent D. Şandru, cu d-nii: Cazan şi Tomescu; echipa d-şoarei Eliza Retezeanu pentru relaţii sociale, cu d-şoarele: Julia Dobran şi Maria Zamatio.

D. Hans Schaerf studiază comunitatea săsească din Ţara Oltului; preotul N. Petrache studiază biserica şi viaţa religioasă.

Mai sunt pe teren d-nii: Ilarion Cocişiu, Ion Frunzetti, Cornel Irimie, Costel Stănescu, Aurel Iacovescu, Ion Halmaghi.

In comunele Cuciulata, Dejani, Lisa, Arpaşul-de-Sus, Porumbacul-de-Jos şi Cârţa sunt echipe de câte 3—4 jurişti, cari fac statistică demografică şi recensământ.

La judecătoriile din Şercaia şi Arpaşul-de-Jos, echipele de jurişti fac statistică judiciară.

Deasemeni, o echipă de agronomi şi alta de medici veterinari lucrează în regiune.

Direcţiunea Statisticei şi Prelucrărilor Tehnice.— In primele luni ale anului, Secţiunea de Statistică a acestei Direcţiuni a desăvârşit prelucrarea materialului adunat de Echipele Regale în vara 1938, întocmind tablourile statistice recapitulative, privitoare la structura şi mişcarea populaţiei în satele cercetate. A redactat şi tipărit următoarele rapoarte: 1) Alimentaţia populaţiei rurale; 2) Alimentaţia în satul Drăguş; 3) Alimentaţia în satul Nereju; 4) Morbiditatea în satul Drăguş.

Deasemenea a redactat şi dat spre tipărire următoarele rapoarte: 1) Starea şi mişcarea populaţiei satului Drăguş; 2) Mişcarea populaţiei satului Nereju; 3) Structura populaţiei satelor cercetate de Echipele Regale în vara 1938; 4) Mişcarea populaţiei satelor cercetate de Echipele Regale în vara 1938; 5) Locuinţa în satul Drăguş; 6) Locuinţa în satul Nereju. In tot acest timp s'a ocupat, în special, cu alcătuirea formularelor de anchetă şi instrucţiunile respective privitoare la cercetările pe teren, ce se întreprind în acest an. In prezent are în curs de redactare următoarele rapoarte: 1) Fertilitatea femeilor din satul Drăguş; 2) Fertilitatea femeilor din satul Nereju; 3) Relaţiile dintre Drăguş şi satele învecinate.

Pentru campania monografică în curs, această Direcţiune conduce şi supravegehază culegerea pe teren a datelor necesare studiului structurii şi

mişcării populaţiei, precum şi a locuinţei şi stării economice, în cele 68 de sate ale Ţării Oltului.

Din aceste 68 de sate au fost alese 12 sate caracteristice şi anume: Cuciulata, Perşani, Şinca-Nouă, Porceşti, Porumbacul-de-Jos, Cârţa, Voila, Galaţi, Hârseni, Dejani, Lisa şi Arpaşul-de-Sus, care vor fi studiate în amănunţime pentru toate problemele de mai sus, pe de o parte printr'un recensământ al populaţiei şi al bunurilor, pe de altă parte prin extragerea datelor de mişcarea populaţiei din registrele de stare civilă ale primăriilor şi parohiilor locale. Lucrarea se va face în două etape. Pentru prima etapă un număr de 20 tineri din Serviciul Social, împărţit pe echipe de 3—4, inşi au început să lucreze, sub conducerea şi supravegherea direcţiei, în următoarele 6 sate: Cuciulata, Porumbacul-de-Jos, Cârţa, Dejani, Lisa şi Arpaşul-de-Sus, urmând ca în a doua etapă, aceleaşi echipe să lucreze în celelalte sate caracteristice.

Pentru celelalte sate din Ţara Oltului nu se va face decât extragerea datelor de mişcarea populaţiei, din registrele de stare civilă.

Secţia de prelucrări tehnice a acestei Direcţiuni având rolul de a ilustra şi documenta prin reprezentări grafice rezultatele anchetelor monografice întreprinse de Institutul de Cercetări Sociale al României, a efectuat un însemnat număr de hărţi, schiţe, peisaje, profile geografice, planuri de localităţi, de case şi de gospodării, cartograme, diagrame, precum şi diferite planşe şi desene artistice, însoţind în cea mai mare parte monografia satului Drăguş. Deasemenea, această secţiune a dat un număr de reprezentări grafice pentru comunicările Congresului Internaţional de Sociologie.

In prezent Secţiunea de Prelucrări Tehnice completează materialul grafic pentru sus zisul Congres, ocupându-se în acelaşi timp cu organizarea expoziţiei de artă naţională dela Făgăraş, unde o echipă de 4 tineri din Serviciul Social, absolvenţi ai Şcoalelor de arte frumoase, sub conducerea secţiei, adună tot materialul necesar şi ajută la executarea desenelor reprezentând arta naţională în Ţara Oltului.

Direcţia Publicaţiilor va face să apară pentru al XIV-lea Congres Internaţional de Sociologie, periodicul *Archives de Sociologie Roumaine* (noua serie a *Arhivei pentru Ştiinţa şi Reforma Socială).*

Rezumatul în franţuzeşte al celor 3 ani din periodicul *Sociologie Românească* se tipăreşte într'o broşură de 64 pagini.

Comunicările prezentate la Congresul al XIV-lea de Sociologie se tipăresc în circa 10 volume. Fiecare volum, cuprinzând 10—12 comunicări (150—170 pagini), este închinat câte unei probleme.

Comunicările străine vor fi publicate într'o serie de volume, iar cele româneşti deosebit.

Deasemenea se lucrează la tipărirea monografiei satului *Nerej* şi a satului Drăguş; prima în limba franceză, a doua în româneşte.

Vor mai apare în faţa Congresului:

1. *Starea de azi a satului românesc;*
2. *Plan de lucru şi chestionare pentru studiul monografic al realităţilor sociale;*
3. Monografia *Clopotiva, un sat din Haţeg,* şi
4. *Bibliografia satului românesc.*

A C T I V I T A T E A   R E G I O N A L E L O R

Institutul de Cercetări Sociale al României, Regionala Cernăuţi. In acest interval de timp, a avut loc adunarea generală de constituire a Secţiunilor Institutului, fapt asupra căruia am informat la timp, arătând numărul Secţiunilor şi preşedinţii acestora.

S'a constituit pe data de 27 Iunie Secţiunea de Religie, în frunte cu Păr. Prof. univ. Vasile Gheorghiu, Preşedinte; Prof. univ. Simion Reli, vicepreşedinte şi Prof. univ. O. Bucevschi, membru.

S'a întocmit tabelul definitiv al echipei monografice care va lucra în plasa Humorului. In vederea acestei activităţi Secretarul General al Institutului s'a deplasat la faţa locului, cercetând mai multe sate şi comune din plasă şi stabilind modalitatea de lucru cu autorităţile locale.

S'a fixat, ca primă etapă de lucru, Valea Moldovei, adică satele Voroneţ, Mânăstirea Humorului, orăşelul Gura-Humorului, satele Păltinoasa, Capul-Codrului, Valea-Seacă şi Capul-Câmpului. Primul sediu al echipei monografice va fi oraşul

Gura-Humorului, de unde se va face zilnic deplasarea în satele Voroneț, Mânăstirea Humorului și Păltinoasa.

Pe data de 10 Iulie echipa monografică va fi la Gura-Humorului începându-și activitatea.

Institutul de Cercetări Sociale al României, Regionala Chișinău. S'a ales pentru *cercetările monografice din luna August c.* satul Vâprova, județul Orhei.

Sediul echipei va fi la *Vâprova.* Se va ancheta vieața socială a satelor de pe văile Cula și Ichel.

S'a făcut, definitiv, *delimitarea regiunii Codrului* din Basarabia. In legătură cu această delimitare se va publica, în curând, un studiu în rev. „Sociologie românească".

Se fac pregătiri pentru campania monografică viitoare (se întocmesc chestionare, fișe, planurile de lucru etc.). Se tipăresc ultimele studii din vol II al *Buletinului* privitor la satul Copanca.

Institutul de Cercetări Sociale al României, Regionala Timișoara. — Dela 29 Iunie la 16 Iulie, a lucrat o echipă statistică la *Bozovici.* După 16 Iulie au mai rămas: d-na Secoșan, d. dr. Grozescu și d. Cocârlan. In 17 Iulie, d. V. Nedelea a plecat cu echipa statistică, (Maxim Olariu și Oancea) la *Bănia* pentru întocmirea foilor de familie.

Iar echipa întreagă s'a reîntors la *Bănia* în ziua de 23 Iulie, împreună cu d. director dr. C. Grofșoreanu.

Institutul de Cercetări Sociale al României, Regionala Craiova. — La Cezieni, în Romanați, se găsește pe teren, încă dela 15 Iulie, echipa monografică atașată Institutului Regional Craiova, care lucrează sub conducerea d-lui D. Papadopol, directorul institutului, pentru a cerceta regiunea plășii model din Oltenia. Echipa este alcătuită în întregime din membri ai Seminarului de Sociologie dela București, licențiați și absolvenți ai Facultății de Litere și Filosofie: Mihai Levente, Florica Gheorghiu, Maria Nicolaescu, Dimitrie Neacșu, Stelian Mateescu, Al. Papacoseta, Florica Nadolu, Virginia Brumărescu.

Acestei echipe care lucrează în partea de Nord a regiunii, stabilită la Cezieni, i-a fost atașată o a doua, trimisă special pentru Dioști de către Institutul Central, în vederea Congresului de Sociologie. Aceasta este condusă în vederea congresului și de d. H. H. Stahl.

Problemele urmărite sunt în genere cele cu caracter regional, prin urmare nu numai cele limitate la cuprinsul unui singur sat.

S'au cercetat și sunt în curs de cercetare, în primul rând, câteva probleme cu caracter economic.

Astfel:

1. Solul romănățean, cu faună, floră, climă, ape accidente de teren etc. (prof. C. Lacrițianu).

2. Aspectul demografic al satului Cezieni, stabilindu-se statistica populației dela 1920—1938, același lucru urmărindu-se în toate satele din regiune (întreaga echipă).

3. Planul amănunțit al satului Cezieni, cu determinarea locului fiecărei gospodării studiate (la fel se va proceda cu toate satele din regiune).

4. Conacul și toată mișcarea de producție agricolă pe ultimii cinci ani, la proprietățile Brâncoveanu și Otetelișanu (din Cezieni), precum și raporturile actuale dintre marea proprietate și satele vecine — implicit Cezienii: învoieli, islazuri etc.

5. Trei gospodării tip, țărănești: bună, mijlocie, săracă, — în fiecare sat din regiune.

6. Trei bordeie dela Cezieni: sistem de locuință, inventar, starea averii, condițiile de trai, cauzele pentru care locuința nu a evoluat paralel cu cele dela alte gospodării. Bordeiele vor fi urmărite în toată regiunea.

7. Gospodării pe cale de completă părăsire a muncii pământului și de industrializare în cadrul economiei rurale: moară, presă de ulei, mașină de treerat etc.

8. Ateliere de lemnărie și fierărie, altele decât cele de țigani, cu producție care depășește necesitatea unui sat, cu utilaj modern (unul la Cezieni).

9. Cârciumile satelor — latura lor economică și mai ales cea socială (loc de adunare a sătenilor, unde se desbat probleme ale satului și ale gospodarilor; problema cametei, întru cât cârciumarul deține sau nu un rol; gospodării în funcție de cârciumă; alcoolismul etc.).

10. Tipul de locuință local: bordeiul, casa tip romănățean, casa tip nou.

11. Satele „bulgărești"; Corlăteștii, Stoeneștii, etc.

12. Exodul rural.

13. Cei săltaţi pe trepte sociale mai înalte şi legăturile lor cu satele de obârşie.
14. Clăcaşi şi moşneni.
15. Instituţiile satelor: biserica, şcoala, primăria, băncile, cooperativele, căminele culturale.
16. Procesivitatea.
17. Administraţia — raporturile ei cu satul; realizări de gospodărie rurală etc.
18. Biserica şi influenţa ei asupra satului.
19. Frecvenţa şcolară în regiune.
20. Folclorul romănăţean.
21. Oierii stabiliţi în Romanaţi.

CERCETĂRI MONOGRAFICE ŞI ECHIPE STUDENŢEŞTI ÎN GERMANIA

Reproducem în traducere românească darea de seamă de mai jos, care a apărut în numărul de 12 Iulie 1939 al cotidianului Deutsche Allgemeine Zeitung, *sub titlul* Studenten gehen ins Protektorat. Erntehilfe und politisch Arbeit in den deutschen Volkstumsinseln. *(Studenţi, care pornesc în Protectorat. Ajutor la recoltă şi acţiune politică în insulele etnice germane).*

Nu ştim măsura în care această iniţiativă s'a orientat la ceea ce se face de ani de zile în România. Şi nici nu ne interesează prea mult. Reţinem numai faptul că, ceea ce se face la noi Românii, şi a fost întruchipat de noi, pe tărâmul ştiinţelor sociale şi a acţiunii practice la sat, e socotit necesar şi util în tot mai multe părţi. E o confirmare, care arată că acele cercetări la teren, îmbinate cu acţiuni de mai bună organizare, pe care le-a conceput şi organizat Prof. Gusti, corespund unei nevoi generale a vremii, în perspectiva atât a reformei ştiinţelor sociale, cât şi a pedagogiei.

Zilele acestea 30.000 de studenţi germani pornesc spre Prusia Orientală şi Silezia pentru a da ajutorul necesar la strângerea recoltei şi pentru prestarea „serviciului rural" (Landdienst) studenţesc. Peste zece zile, câteva grupuri mai mici părăsesc Münchenul plecând cu un tren special în Protectorat. Ei vor fi instalaţi în cele patru mari insule etnice din Protectorat: Iglau, Brünn, Olmütz şi Budweis. In total 600 de studenţi din München şi 70 din Erlangen şi Nürnberg (Şcoala Superioară de Agronomie), la cari se adaugă grupuri mici formate din studenţi ai Şcoalelor Superioare Normale din München şi Esslingen şi un grup de elevi ai Institutului de Educaţie Naţională Politică din Backnang (Württemberg) îşi fac „serviciul rural" în câteva duzini de sate din Protectoratul Boemiei şi Moraviei; 300 se duc în ţinutul Iglau, 150 în ţinutul Brünn şi 140 în ţinutul Olmütz. Restul se duc la Budweis. Instalarea acestor studenţi în regiunile etnice germane urmăreşte două scopuri: în primul rând să se dea un cât mai mare ajutor ţăranului; de altă parte, scopul urmărit este politic. Trebue să se întărească în locuitorii regiunii de frontieră credinţa în ideea naţional-socialistă.

Alcătuirea grupelor pe sate. Ajunşi în Protectorat, studenţii se instalează pentru trei zile în Tabăra de pregătire (Einführungslager). Aici ei sunt pregătiţi pentru misiunea lor care este deosebit de grea şi plină de răspundere. Prin referate şi discuţii se expune istoria răsăritului; studenţii sunt puşi la curent cu situaţia naţională din ţinuturile Protectoratului şi tot atunci se dau directivele generale de activitate. Rostul lagărului de pregătire este să familiarizeze pe studenţi cu toate problemele în legătură cu munca ce vor depune. Urmează repartizarea studenţilor în sate şi la gospodării. Modul de organizare al „ajutoarelor satului" (Landhelfer) este asemănător celui din Prusia Orientală şi din Silezia. Grupul studenţesc al fiecărui sat formează înlăuntrul acestuia o unitate. Grupele pe sate reunite, formează altele mai mari pe districte. Despre latura practică a muncii, nu este de remarcat nimic deosebit. Fiecare student este dator să depună toată energia ca să fie întradevăr un ajutor pentru ţăran. De o deosebită însemnătate este însă misiunea politică şi culturală a studenţilor.

Activitatea cultural-politică. In Protectorat, ca şi în celelalte regiuni din răsărit, unde este nevoie de ajutoare pentru recoltă, fiecare student va depune toate silinţele ca să adâncească şi să strângă legăturile dintre ţăran şi neamul său,

atât din punct de vedere economic cât şi politic şi cultural. Studenţii din Reich vor aduce cântece noi germane, pe care le vor răspândi. Dar şi ei vor învăţa multe dela şi despre caracterul naţional al Germanilor din Protectorat. Scopul este deci să se întărească şi să se dea o formă mai activă conştiinţei de cultură germană în Protectorat, întru cât este necesar sau posibil. Grupele săteşti de studenţi şi-au propus lucrări speciale pentru întrunirile lor camaradereşti. In afară de discutarea punctelor tehnice, grupul sătesc de studenţi care aparţine totdeauna unui grup mai mare de camarazi ai şcoalei superioare are de efectuat o muncă de cercetare şi adunare de material, pe cât de deosebită pe atât de însemnată. Aceasta constă întâi din alcătuirea unui „dosar al satului", de către fiecare grup sătesc. Tot ce merită să fie ştiut: structura satului şi a locuitorilor lui, istoria satului, mişcările de populaţie, neamurile şi familiile, va fi trecut în mapa satului. Redactarea materialului adunat îi revine conducătorului grupei. Insă toţi studenţii sunt obligaţi să colaboreze. La adunările camaradereşti se face un schimb de experienţe şi observaţii şi, când este nevoie, se dau anumite însărcinări. Este greu de prevăzut de pe acum însemnătatea rezultatelor posibile ale „dosarelor" de sate bine alcătuite. Este sigur, însă, că se adună astfel, într'un mod cu totul nou un material preţios.

Fiecare student va începe printr'o prezentare de ansamblu a situaţiei gospodăriei la care a fost repartizat. Pentru alcătuirea chestionarului va recurge la o fişă specială din care îşi va scoate întrebările necesare. Va trebui să dea o schiţă exactă a familiei ţărăneşti din punct de vedere al eredităţii biologice şi din altele asemănătoare; observaţiile sale vor trebui să cuprindă gospodăria în toate amănuntele ei: epoca întemeierii, proprietarii precedenţi, întinderea, calităţile de pământ, întinderea porţiunilor de diferite culturi, numărul vitelor şi produsul întreţinerii lor, valoarea recoltei, consumul necesitat de întreţinerea gospodăriei. Studentul mai trebue să-şi noteze numărul braţelor de muncă şi felul muncii pentru care este apt fiecare, să amintească maşinile posedate, să expună starea higienică a curţii şi a grajdului şi, în sfârşit, să observe starea culturală a gospodarului lui. Din acest capitol fac parte întrebările privitoare la activitatea muzicală a gospodarului, la numărul cărţilor pe care le posedă şi la asociaţiile din care fac parte. El va mai fi întrebat dacă posedă aparat de radio şi ce posturi pot fi prinse.

„Dare de seamă asupra gospodăriei". Dare de seamă asupra satului". Bine înţeles că anchetele de acest fel nu au nimic deaface cu „spionajul". Numai pe temeiul a foarte numeroase şi cât mai conştiincioase observări, care se extind asupra tuturor domeniilor vieţii ţărăneşti, se poate întocmai o imagine totală a cărei cunoaştere constitue la rândul ei un fundament necesar pentru o activitate rodnică politic-culturală şi naţională. Dar aceste anchete se fac pe o scară şi mai întinsă. In afară şi deosebit de referatul privitor la o singură gospodărie, grupul sătesc întocmeşte o dare de seamă asupra întregului sat, mult mai cuprinzătoare decât prima. Desigur că, din multe puncte de vedere aceasta se întemeiază pe observaţiile şi datele culese individual în gospodărie şi familie. Dar chestiunile cuprinse aici, privesc şi cele mai mici colţuri de viaţă sătească. Se începe prin întocmirea unei statistici a locuitorilor satului, după rasă, naţionalitate şi confesiune şi, în sfârşit după aptitudinea politică. Se încearcă o expunere a situaţiei generale a satului din punct de vedere etnic, a punctelor în care aceasta pare primejduită şi se indică remediile care par necesare. Se face un inventar al bunurilor culturale ale satului şi se încearcă să se pătrundă structura economică a lui. La mişcările populaţiei, care trebuesc descrise amănunţit, se va adăuga un bilanţ al migraţiunilor. In sfârşit, vor fi reţinute toate faptele care prezintă un interes etnografic şi folkloric. Este o misiune sdrobitor de grea, care, în majoritatea cazurilor probabil că nu va putea fi îndeplinită dela prima încercare. Dar grupul de camarazi studenţi se mai întoarce în sat în cei doi ani următori. In acest fel datele culese pot fi completate, rectificate şi lucrul continuat până când acest material neprelucrat asupra satului poate fi folosit şi pus în valoare.

Utilizarea şi punerea în valoare a „muncii la sat". In acest punct se evidenţiază caracterul deosebit al muncii depusă de studenţi în Protectorat. După ce şi-au terminat serviciul rural, studenţii se întâlnesc pentru două zile în lagărul de încheiere a lucrărilor, unde din nou are loc un schimb de vederi şi de cunoştinţe, de data asta mai cuprinzător. Activitatea rodnică din semestrul următor se va datora în mare parte rezultatelor muncii la sat. In acelaşi timp activitatea universitară, care se întemeiază pe obser-

vaţiile şi experienţele câştigate în timpul campaniei săteşti, constitue, la rândul ei, un punct de plecare pentru acţiunea anului viitor. Din materialul cules de grupurile săteşti rezultă probleme foarte variate, probleme care pot fi aprofundate şi soluţionate fie individual în lucrările pentru obţinerea diplomei, fie de grupuri la concursurile profesionale instituite de Reich. Totuşi se înţelege dela sine că prelucrarea ştiinţifică a materialului cules la sate va trebui făcută sau cel puţin supraveghiată de profesori. Nici nu pot fi întrevăzute toate consecinţele şi rezultatele practice ale acestor cercetări. Nu trebuesc trecute cu vederea indicaţiile preţioase pe care conducerea politică le va obţine pentru acţiunea ei actuală şi viitoare din consultarea raporturilor grupelor săteşti.

In sfârşit, trebue menţionat că în „serviciul rural" din Protectorat se găsesc şi studente. Repartizarea lor se face după situaţia şi nevoile locale. Gospodăria şi îngrijirea copiilor — se urmăreşte probabil şi înfiinţarea de grădini de copii, atât de puţin numeroase în Protectorat — le oferă probleme însemnate.

REFERINŢE DESPRE ROMÂNIA ŞI ROMANI ÎN CĂRŢILE ŞI FILMELE STREINE

Din ce în ce se arată mai grea de îndeplinit îndeletnicirea pe care ne-am propus-o de mai multă vreme, anume de a consemna tot ceea ce se scrie sau apare semnificativ în străinătate despre noi şi ţara noastră. Din ce în ce mai mult cărţile şi revistele străine se ocupă sau se referă la noi şi oricâtă atenţie am da lucrului acesta, trebue să fie încă multe referinţe care ne scapă.

Intâmplător, citind, zilele trecute, o carte de călătorii în America Latină, am dat peste câteva referinţe destul de interesante pentru a le însemna aici. Lucrarea d-lui Hudson Strode, *South by the Thunderbird* (Random House, New-York, 1937), unde am găsit referinţele, a avut mare răsunet în America. Autorul ei este un reporter de calitate superioară, care mereu caută să vadă şi să informeze cât mai temeinic. Şi, o face cu destulă limpezime şi vioiciune pentru a fi tot timpul interesant şi instructiv, chiar dacă rămâne departe de profunzimea unui Keyserling, de subtilitatea lui Morand, de precizia strălucitoare a lui Waldo Frank, care şi ei au scris despre America de Sud, ca şi Humboldt, Darwin, Prescott, Hudson, Graham, Bryce, Tomlinson, Philip Guedalla, André Siegfried, Kasimir Eschmid, Blair Niles, Carleton Beals sau faimosul romancier Joseph Conrad *(Nostromo)*.

D-l Hudson Strode, care a parcurs America de Sud cu avionul, participând la primejdioasa trecere a Anzilor, s'a oprit în toate centrele importante ale Columbiei, Ecuadorului, Perului, Chiliului, Argentinei, Uruguayului şi Braziliei iar cartea sa, admirabil tipărită şi legată cu scoarţe argintii, ce-ţi iau ochii ca şi licărirea unui avion în razele soarelui, are ceva din viziunea verticală şi generală a aviatorului.

La un moment dat, e vorba şi de un Român, pe care d. Hudson Strode l-a întâlnit la Rio de Janeiro (pp. 317—322). Autorul reproduce o bună parte din conversaţia pe care a avut-o cu acest Român nenumit, care se naturalizase în Brazilia şi care cunoştea bine viaţa noii sale patrii. *(„He was very knowledgeable in the ways of his adopted country")*. Cu mult humor şi simţ al realităţii, „Românul" explică scriitorului american viaţa şi spiritul locului. Nu sunt constatări prea adânci şi nici prea fine, căci „The Roumanian" nu este nici filosof şi nici scriitor, dar din cele consemnate în carte el apare ca un om foarte inteligent şi cu spirit de observaţie, fiind, într'un sens, tipic pentru însuşirile neamului nostru. Se vede că l-a impresionat pe călătorul-aviator de vreme ce citează pe cinci pagini mari cele ce i-a spus „Românul".

Şi aceasta nu poate fi decât o dovadă de stimă şi de preţuire faţă de inteligenţa şi pătrunderea neamului nostru. Deşi naturalizat în Brazilia, informatorul d-lui Hudson Strode i s'a prezentat, acolo, la cafeneaua, unde au avut lunga convorbire, ca Român, de vreme ce la tot pasul autorul scrie: *The Roumanian said* (Românul îmi spunea).

Ce-i spune „Românul"? Despre ce-i vorbeşte el? Despre tot felul de lucruri semnificative din viaţa cotidiană. Despre emotivitatea Brazilienilor, despre faptul că acolo rasele nu sunt duşmănite, despre sinceritatea oamenilor, care nu-şi ascund

nici boalele sexuale de care se caută (Românul cita un caz, când o femeie, cu care intrase în „flirt", i-a spus în chip firesc că mergea la medic pentru injecții și despre tratamentul ce-l urma), despre lipsa de calciu în alimentație (Românul turna calciu în băutura comandată la cafenea), despre nevoia de zahăr în acest climat, unde zahărul se consumă așa de mult; în sfârșit, despre afacerile rentabile ce le fac firmele medicale germane și franceze în Brazilia, unde 75% din reclame recomandă doar produse medicale. Dar informațiile Românului se ridică uneori și la considerații și observații cu caracter general și oarecum abstract, atunci când încearcă să caracterizeze reporterului american pe Brazilianul-mijlociu. Cum vede Românul pe Brazilian? Il vede inteligent, vioi, îndatoritor, dar nestatornic. *(„He has little sturdiness of character").* Deasemenea. Brazilianului nu i-ar plăcea nici să muncească și nici să lupte. Chiar când protestează, încă întrebuințează un limbaj domol.

Mai ales, acest fapt pare a-l fi izbit pe Român: Brazilienii nu întrebuințează cuvinte tari, necum înjurături. Observația o repetă și în următorul context destul de savuros, pe care-l reproducem. Nimeni nu ucide aici pentru bani. Brazilienii omoară din iubire sau pe cei care le adresează cuvinte urîte. Oamenii sunt prea sentimentali și, de aceea, nu admit pedeapsa cu moartea și achită, în genere, ușor pe criminali. Scuza că nu s'a putut stăpâni, lipsa de auto-control, este un motiv care emoționează până și pe judecători. Și Românul dă următorul exemplu, unde revine iarăși oroarea față de cuvintele tari și urîte. Un asasin a fost jignit de patronul său, care i-a spus cuvinte tari, *(„who called him ugly names").* Asasinul a arătat Curții, cu lacrimile în ochi, cât de mult a suferit din pricina acestor insulte și că insultele primite l-au hotărît să aștepte o zi întreagă cu cuțitul deschis pe patron, pentru a-l ucide. „Judecătorii au plâns și ei și l-au lăsat liber", astfel își încheie povestea Românul.

Iată observațiile și figura pe care o face un Român anonim într'o carte de reportagii moderne și vii, unde nu vorbesc, în genere, decât oameni interesanți și inteligenți, aduși să informeze pe cetitori. Este evident că *The Roumanian* a impus d-lui Hudson Strode, așa cum va impune și cititorilor săi. Altfel, apărea acum în ochii străinilor, care și ei știu acum să privească mai relevant și mai adânc un om sau o realitate socială. Acum trei-patru decade, mai ales în unele piese sau romane franțuzești, Românii, mai ales cei anonimi, apăreau uneori într'un context de escrocherie și impostură. Acum apărem, așa cum se și cuvine, într'un cadru de inteligență, spirit de observație și humor.

In cartea d-lui Paul Lahovary, *„In umbra marelui Flaubert, Doamna Colet, Amanta Bărbaților de Geniu"*, (editura Vremea, 1939), ni se semnalează o referință oarecum pejorativă. In această carte, unde se proiectează portretul doamnei Colet, acea muză capricioasă, care l-a zăpăcit pe filosoful Victor Cousin, pe atunci ministru al artelor, și care „l-a făcut de râs" pe Alfred de Musset, „l-a terfelit", dar l-a și inspirat pe Gustave Flaubert și a încercat să-l ucidă pe Alphonse Karr, d. Lahovary vorbește și de salonul parizian al acestei scriitoare, care însă a rămas numai ca inspiratoare a altor scriitori. In acest salon veneau bărbații cei mai iluștri ai Franței, dintre care cităm pe Alfred de Vigny, pe Leconte de Lisle, Théophile Gautier, Champfleury, Eugen Sue, pe sculptorul Pradier, actorul Rivière, matematicianul Babinet, comicul Trianon. Elementul femenin, însă, nu era compus decât „din câteva actrițe și principese valahe", dată fiind reputația d-nei Colet. D-l Paul Lahovary menționează că aceste date sunt luate dintr'un cronicar al timpului, D. Roger des Genettes (p. 48).

Chiar dacă „principesele valahe" frecventau saloane pe care le ocoleau „principesele franceze", nu-i mai puțin adevărat că ele alegeau locul unde se întâlneau spiritul și grația, inteligența și eleganța. Ceea ce, în fond, nu este așa de rușinos și de pejorativ, pe cât au voit, poate, să fie notațiile d-lui Roger des Genettes. Corelația inteligență — Român sau Româncă funcționează mai în toate contextele.

In sfârșit, până și filmul american începe să știe că există țara noastră, nu numai ca un loc de desfacere comercială. Acum câțiva ani, în 1930 sau 1931, acel scriitor de mâna treia, Konrad Bercovici, care adesea a confundat în romanele și povestirile sale pe țăranii români cu țiganii, întocmindu-le o viață de romanță și lăutărism cu totul nerelevantă, pentru ca tot goana după senzațional și facilă născocire să-l facă să scrie niște reportagii care l-au depărtat definitiv și de adevăr, și de țara în care s'a născut, — a încercat să monteze un film din viața lui Avram Iancu. Nu știm cât de românesc ar fi fost acest film al d-lui Bercovici, dar chiar și așa, d-sa nu a putut ajunge la capăt, conducătorii firmei din Hollywood voind

să îmbrace pe țăranii români în costume unguești, ceea ce scriitorul american, originar din România, a refuzat, cum era și firesc.

Iată, însă, că, recent, și Hollywoodul a început să-și mai schimbe atitudinea, chiar dacă nu încă într'un chip impunător. Intr'un film numit, ni se pare, *Big City* și care a rulat la noi sub numele: *N'am să te uit niciodată*, interpreții principali fiind Luise Rainer și Spencer Tracy, eroina părea să fie Româncă. Ea vorbea în film câteva cuvinte românești, pe care le repetau apoi alte personaje. Dar, dacă am putut bine auzi tot textul englezesc, nu am remarcat niciodată a se fi menționat numele țării noastre sau al locuitorilor ei. Atmosfera, însă, era vădit legată de românitatea și ortodoxismul nostru. O nuntă cu cor și cu preoți îmbrăcați aproximativ ca preoții noștri, aducea un exotism în plus peste cuvintele românești pronunțate și ele aproximativ de corect. E drept că slujba religioasă se termina cu orgă, dar astfel de licențe nu pot supăra când e vorba de arta filmului, care trăește atât de mult din licențe și aproximații. Deasemenea, printre figuranți erau și câțiva care păreau a avea tipul românesc.

Eroina filmului, făcut după un text al d-lui Norman Krasna, care se părea că a fost și regisorul lui (*Krasna* sună iarăși românește, putând fi un nume luat după localitatea Crasna, dinspre Huși), este o ființă demnă și patetică. O fată simplă, foarte sentimentală și sfioasă, care se îndrăgostește de un șofer, persecutat de o bandă de șoferi-gangsteri; o fată cinstită și curată; care știe numai de dragoste și care la urmă se sacrifică pentru binele soțului și a tovarășilor lui, prigoniți, ieșind din ascunzătoare și predându-se autorităților încă favorabile gangsterilor și fiind gata să fie expulzată în țara-i de obârșie, mai având încă șase luni până să devie cetățeană americană. Inevitabilul *happy-end și demascarea* gangsterilor-șoferi și a protectorilor lor, fac să triumfe justiția și fericirea acestei fete, venită dintr'o țară bună, dar exotică, unde soțul ei n'ar fi putut să trăiască din meseria de șofer, fiind numai sate!

Asta reiese din dialogul filmului. Dar chiar dacă atmosfera dela noi este naiv evocată, totuși țara întrupată de eroina jucată de Luise Rainer rămâne o țară curată, cu oameni sentimentali și devotați, cu firi cinstite și care știu să lupte împotriva răului. Figură frumoasă face și fratele eroinei, care este omorît de gangsterii nimiciți la urmă de un grup de boxeuri. In totul, filmul acesta, care are atâtea stângăcii și aproximații, care nu este o operă de artă, conține elemente patetice privind firea și condițiile aspre în care trăesc imigranții străini în America, în speță niște imigranți români. E un început bine intenționat și care nu ne dezonorează țara, ci dimpotrivă. De aceea l-am și semnalat.

Petru Comarnescu

O CARTE DESPRE UNGURII DIN TRANSILVANIA

„*Sub altă Zodie*" este titlul cărții d-lui Francisc Szemlér, apărută în limba maghiară, în Cluj (Editura Enciclopedia Ardeleană). Sub formă de autobiografie, autorul descrie frământările Ungurilor din Transilvania, după Unire. Deși viața autorului cuprinde date interesante, pline de sensibilitate, din primele zile ale copilăriei până la maturitate, tema personală rămâne pe planul al doilea, problema principală fiind aceea socială.

Este o carte *românească*, deși scrisă în limba ungară, deoarece tratează un proces firesc și perpetuu în țara noastră, acela al minorității maghiare. Lucrarea cuprinde constatări precise și, ași putea spune chiar „științifice". Autorul descrie desorientarea Ungurilor, când erau numiți „străini", căci „*doar nu noi ne-am căutat o patrie nouă, dacă n'am fi fost mulțumiți cu cea veche. Cu noi, pământul însuși a pornit-o din loc, ne-a dus, ne-a târât cu el ca pe niște copaci cu rădăcini adânci, duși de potop...*" Firește mulți s'au întreținut cu vise revizioniste, în spirit de șovinism exagerat, s'au închis în carapacea pe care și-au creat-o ei înșiși și acesta este motivul pentru care s'au trezit — cam târziu — la viața nouă ce trebuiau să o ducă, de aceea starea lor economică n'a progresat normal. Autorul remarcă situația Sașilor. Aceștia au știut să se adapteze, îndepărtându-se brusc de Ungurii, cu care o zi înainte se socoteau frați. Observația arată tot realismul Sașilor, care s'au încadrat — din calcul și interes — în ritmul nou al vieții, profitând din urma acestei atitudini.

D. Francisc Szemlér, a fost unul dintre primii studenţi unguri la Universitatea din Bucureşti, unde a urmat Facultatea de drept. Deşi în viaţa de student a autorului sunt momente interesante, problema principală se menţine aceea socială. După războiu, majoritatea tinerilor studiau în Ungaria, căci nu cunoşteau limba română; totuşi autorul, a urmat Universitatea în limba română, învăţând cu dicţionar. La început nu înţelegea nimic din ceea ce se spunea la cursuri, a locuit apoi în cameră cu un fiu de ţăran român, dela care a început a cunoaşte limba română şi pe ţăranul român. Pe măsură ce trecea timpul, tânărul student se adaptează mediului în care trăia şi începe să se simtă bine în oraşul care nu i se mai pare străin şi între colegii care, în totdeauna au fost plini de bunăvoinţă faţă de el, iar la sfârşitul anului, profesorii îl laudă pentru succesul la examene

In timp ce autorul îşi croia drumul prin viaţă, cei mulţi din neamul lui îl socoteau renegat şi în acest fapt se cristalizează antagonismul între două grupuri, unul realist care „acceptă realitatea şi încearcă să-şi găsească loc intrînsa", şi altul conservator, care nu vrea să meargă înainte, ci se fixează pe un piedestal construit din iluzii, uneori şi egoism, ramânând pe loc, împietrit.

Se încearcă în primii ani organizarea unui cerc de studenţi unguri în Bucureşti, procesul de închegare al acestui cerc este cât se poate de interesant. Activitatea începe prin discuţii asupra marilor poeţi ai neamului, Ady Endre, şi alţii, dar această comunitate literară nu reuşeşte să creeze un grup omogen, deoarece se opresc asupra diferenţei de religie, fiind influenţaţi de generaţia veche, — care nu da tineretului nimic pozitiv — şi întârzie astfel formularea unui principiu. Spune d. *Szemlér: „Eram puţini — eram „minoritari" — în lumea puternică şi organizată a unui popor dominant. Fiind puţini, a trebuit să căutăm aceea ce ne uneşte şi nu aceea ce ne desparte".* Astfel, spiritul tineresc şi luminat al generaţiei noi a trebuit să lămurească noţiunea de neam, indiferent de confesiune — căci *„trebuia să găsim locul — (noi Ungurii, n. n.), unde să ne putem fixa piciorul cât mai sigur. Piciorul nostru şi nu al altcuiva, pentru ca să nu ne pierdem capul nostru (şi nu al altcuiva). Mai bucuros am fi apărat şi noi un principiu, decât un avantaj, mai bucuros am fi salvat lumea decât pe noi înşine, însă forţa majoră ne-a dus spre acest egoism".*

Cartea d-lui Szemlér este un document antirevizionist şi antişovinist. Scrisă de fiul unei vechi familii de intelectuali unguri, om care a mers poate primul pentru a netezi cărările minorităţii maghiare în România, este un bun fiu al neamului său, dar este şi un bun şi conştient cetăţean al ţării noastre. Are obiectivitatea unui om de ştiinţă, viziune şi spirit larg în a trata probleme sociale.

Asupra formei cărţii, un străin de limbă nu-şi poate da avizul, dar fondul este deopotrivă de interesant atât pentru noi Românii cât şi pentru Unguri. Această lucrare merge înainte pe linia de acţiune culturală a d-lui Szemlér, care va scoate în curând o antologie a poeziei româneşti în limba ungară, fiind un admirabil interpret al limbii noastre.

Dr. Lucia Nasta

PENTRU CUNOAŞTEREA NAŢIUNII

Aşa se numeşte esseul d-lui *Vasile Băncilă*, publicat în „Universul Literar" din 1 Iulie 1939, în care analizează patru metode mai însemnate ce stau la îndemâna celor ce se străduesc să cunoască naţiunea. Credem folositoare o stăruire asupra lucrurilor spuse de d-l Băncilă aici, într'o revistă de *Sociologie*, organ al unei şcoli ce-şi propune să atingă acelaşi ţel: *cunoaşterea problemelor ridicate de existenţa unei naţiuni.*

S'ar putea despărţi în trei studiul d-sale.

In partea întâi, se opreşte asupra piedicilor ce stau în calea unei cunoaşteri obiective a sufletului colectiv. Procesul de cunoaştere a purces dinafară înlăuntru. Individul şi-a îndreptat întâiu privirile cercetătoare asupra realităţii externe, din care nădăjduia să scoată la iveală adevărul etern. In istoria filosofiei, ştiinţă a desvoltării spirituale a omenirii, se cunoaşte o perioadă când deslegarea problemei existenţei şi a naşterii lumii, se caută exclusiv în natură.

Urmează o vreme în care stăpânii dialecticei fac o schimbare de obiectiv: soluţia întrebărilor chinuitoare se găseşte numai în noi şi deci, săpăturile trebuesc făcute numai în sufletul nostru.

Tot dinafară înăuntru a purces şi cunoaşterea naţiunii. S'au cercetat întâiu stătuleţele vecine. Ceea ce face Aristoteles studiind constituţiile celor 150 de cetăţi dimprejurul Mării Mediterane şi Mării Negre. S'au ceea ce face Machiavelli în rapoartele trimise de prin ţările vecine, apusene, ori în genere toţi diplomaţii. E o deosebire însă între scopul cu care cercetează Aristoteles constituţiunile statelor vecine şi cercetarea lui Machiavelli.

Gândul celui dintâi fusese *să dea o constituţie cât mai bună, care să stea la rădăcina tuturor întocmirilor de Stat.*

Cel de-al doilea, om al unui veac cuprins de boala întinderii stăpânirii asupra câtor mai multe teritorii, *avea să informeze pe principe despre felurile ţărilor vecine.* Astăzi, amândouă aceste gânduri îşi dau întâlnire în ştiinţele sociale.

Cam în acelaşi timp în care îşi face loc în filosofie, atitudinea critică îşi face loc şi în ştiinţele sociale. Timp destul de întârziat de altfel, fiindcă stăpânirea cercetării sufletului individual a fost de lungă durată. Aşa dar, o cunoaştere obiectivă a colectivităţii nu se poate căpăta decât printr'o ieşire din jugul individualităţii, printr'o despersonalizare, şi consecinţă logică, printr'o înzestrare cu maximum de atitudine critică.

... „Aici cercetătorul trebue să poată avea o atitudine dublă: pe deoparte să aparţină structural, profund, realităţii etnice, pedealta, să aibă conştiinţă critică. Adică să aibă ceva din psihologia omului vechiu, care era confundat în comunitate, dar să aibă şi ceva din psihologia omului din epoca individualistă, când conştiinţa ajunsese la o mare luciditate".

In a doua parte, se trece la expunerea celor patru metode propice cunoaşterii naţiunii. Cea dintâiu, e ceea ce d-l Băncilă numeşte *intuiţie sau inspiraţie,* constând dintr'o pătrundere fulgerătoare şi cât mai în adâncime a totalităţii. Reprezentanţi ai acestei metode sunt: Blaga, Crainic, Iorga şi Rădulescu-Motru, înşiraţi probabil în ordinea în care aceştia folosesc intuiţia.

Metoda istorică, cea de-a doua, se bazează pe credinţa că stările actuale nu-şi au începutul şi sfârşitul în ele înşile, ci sunt coborîtoare din istorie, din trecut, din ceea ce a fost.

„Naţiunea nu se poate cunoaşte fără istorie, cum nu s'ar putea cunoaşte un râu ignorându-se drumul pe care-l face de la izvoare şi până la locul de unde-l priveşti".

Se încearcă deslegarea şi limpezirea sufletului etnic — şi aceasta constitue metoda a treia — *pornind dela creaţiile folklorice împletite cu cele etnografice.*

„*Metoda folklorică,* la care trebue să se adaoge şi cea etnografică, cercetează spiritul etnic în realizările lui obiective, în datini, artă, poezie, muzică, în tot ce a dat creaţia culturală a poporului, fără ştiinţă de carte sau întrucât a creiat după o logică, ce nu e aceea a cărţii".

„In sfârşit, *metoda monografică* cercetează unităţi sociale ale etnicului ori anume fenomene ale acestuia. Ea a fost împământenită la noi mai ales după războiu, ajungând acum, sub impulsul d-lui D. Gusti, la o mare extindere. Fără a fi o metodă logică originală, ci mai mult un mănunchiu de metode, ea are meritul că, bine aplicată, oferă cunoaşterea unor fapte pozitive. Accentul ei cade pe aspectul documentar, ceea ce face ca sinteza să se amâne pentru mult mai târziu. Extinderea pe care a luat-o la noi această metodă se datoreşte, între altele, tocmai faptului că aplicarea ei a coincis cu nevoia, de care vorbeam, de a se trece dela conştiinţa pur individualistă la aceea a studierii realităţilor comunitare".

Partea a treia o constitue încercarea d-lui Băncilă de-a împăca partizanii acestor metode. Fiecare e dator: „*Să-şi joace rolul cu onestitate, cu talent, urmând ca adevărul să rezulte din funcţiunea tuturora*".

In cazul naţiunii noastre însemnătate deosebită credem că au cele din urmă două metode. Şi iată pe ce se sprijină tendinţa noastră. Pătrunderea fulgerătoare, *intuiţia,* nu poate explica decât atitudinea luată în faţa unor întâmplări sau evenimente, atitudine caracteristică sufletului ce-i drept, dar neînstare să lămurească toate atributele unei naţiuni. Se poate deslega atitudinea în faţa transcendentului, ceea ce face Lucian Blaga sau Crainic, şi de aici o sumedenie de creaţii ce fac obiectul metodei folklorice şi etnografice, dar nu ne dă putinţa unei explicări al rolului de coordonatoare şi diriguitoare al destinelor neamului pe care trebue să-l joace naţiunea. Acelaşi lucru şi cu metoda istorică. In ţara noastră stările actuale nu pot fi privite nicidecum drept urmaşe ale stărilor ce-ar reeşi din luarea în seamă a constituţiei sufletului românesc. Stările actuale din ţara noastră sunt rezultatele unei plantări a orânduirilor apusene într'un mediu cu totul străin lor. De acest neajuns al istoriei s'a sezisat şi Nichifor Crainic într'o conferinţă ţinută acum câţiva ani la Târgul-Mureşului. In cazul Angliei, unde tradiţia e o lege pentru *întreaga naţiune* — nu numai pentru o parte a ei, cum se întâmplă la noi—

metoda istorică nu poate suferi sdruncinări. Dar calea dintâi din studiul d-lui Băncilă, asociată cu metoda folklorico-etnografică, ne dau o cunoaștere integrală a unei părți din sufletul nostru etnic: *al spiritualitații*.

Al atributelor organizatoare și al măsurii în care această spiritualitate e în stare să se încadreze unor forme cu rostul de reglementatoare în vederea împlinirii destinului, nu ni-l poate da decât metoda propusă de sociologia românească. Metoda care nevoind să dea o explicare a întregii realități românești, nu alungă din domeniul ei niciuna din căile propuse de d-l Vasile Băncilă, deși personal nu recunoaștem valabilitatea decât a ultimelor două (în cufundarea *intuiției* în metoda folklorico-etnografică).

Cea istorică poate să dea roade până la un punct în Transilvania, unde Românul are o istorie ieșită din adâncul sufletului — acele răsmerițe ce cereau o stăpânire potrivită sufletului lor— și unde legislația a ținut seamă de acest suflet într'o măsură mai mare decât au ținut legiuirile dela 1848 încoace în Principate.

Gh. Reteganul

MĂTRĂGUNA ÎN ROMÂNIA

In același număr din *„Universul Literar"*, dl. *Mircea Eliade* scrie despre *„Mătrăguna în România"*. Din cele două rosturi ale plantei, autorul se restrânge in această schițare numai la întrebuințarea pe care i-o dau fetele satelor noastre în farmece. Mătrăguna. Doamna mare. Doamna Codrului. Impărăteasa buruienelor. Iarba Codrului stă într'ajutorul fetelor cărora li se apropie vremea măritișului. Insemnătatea pe care o are în săvârșirea acestui act, face ca practicele pentru culegerea ei să fie din cele ce cer o grijă deosebită. Ele-s analizate cu atenție de autor. Pe lângă ajutorul pe care-l dă în realizarea căsătoriei, ea poate menține voia bună, dragostea în căsnicie. Poate aprinde în sufletul tinerilor sentimentul de iubire. Peste tot, în practică, fetele-s întovărășite de vrăjitoare. La săvârșirea acestora nu trebue să fie văzute de nimeni, jocul din jurul ei făcându-l aproape goale și spunând farmece de felul acestora:

„Mătrăgună, Doamnă bună,
Mărită-mă 'n astă lună.
De nu 'n asta, în aialaltă
Numai să nu mai fiu fată".

Versurile culese din județul Turda sau Maramureș le-am găsit întru totul, fără niciun cuvânt schimbat și în partea de Nord a județului Someș. Ele ne dovedesc însemnătatea mare a mătrăgunii în cele de lume lucruri și ne mai dovedesc un fapt pe care nu aici e locul să-l pomenim.

Pe lângă rolul ce-l are în farmece, mătrăguna-i și o plantă medicinală. Mai e credința că cine mănâncă un număr infim de fructe, înebunește. Poveștile care-au ieșit de aici, sunt pline de frumusețe.

D-l Mircea Eliade mai anunță un studiu *„La Mandragore"*. Păcat că limba acestei cărți nu va fi cea românească, deci se va răpi unei bune părți de cetitori, putința citirii.

Etnobotanica începe să se îmbogățească cu studii și culegeri din ce în ce mai frumoase.

Gh. Reteganul

REVISTA REVISTELOR

Revista Institutului Social Banat-Crișana, anul VII, Nr. 25, 1939.

Primul articol al revistei e al d-lui *prof. D. Gusti*, despre *„Serviciul Social"*.

Restul numărului conține:

D-l *Dr. Emil Botiș*: *„Aspectele depopulării Banatului sub prizma cercetărilor monografice ale Institutului Social Banat-Crișana"* Incepe precizând că fenomenul descreșterii populației în Banat nu e specific bănățean, ci Banatul e doar primul ținut în care a apărut această amenințare a vitalității poporului nostru. Din cercetările monografice dela Belinț și Sârbova se vede că depopularea se manifestă prin împiedecarea voită a

naşterilor şi prin mortalitatea infantilă. Cauzele sunt: economice; morale: decăderea femeii dela rolul ei, a familiei şi a mortalităţii; religioase: căsătoria şi-a pierdut caracterul sacru; biologice: degenerarea rasei din cauza vieţii sexuale precoce; medicale: avorturi, boli venerice, lipsă de igienă, de asistenţă medicală prenatală, natală şi postnatală, subalimentaţia mamei; psihice: imitaţia oraşului; culturale: luxul, falimentul sistemului educativ rural. Din toate aceste cauze, specific bănăţene sunt luxul sătencei, practica avorturilor şi a mijloacelor anticoncepţionale. Remedierea acestor triste stări nu se poate realiza efectiv decât prin o constrângere legislativă paralelă cu o propagandă persuasivă cu nuanţe patriotice pentru redresarea biologică.

Mijloacele legislative pe care le preconizează d-rul Botiş, sunt:

Legiferarea instituţiei bunului de familie, atribuit descendentului cu cei mai mulţi copii, a degrevării fiscale pentru familiile cu copii numeroşi, credite ieftine la băncile populare pentru aceleaşi familii, stimularea procreaţiei prin premii, protecţia maternităţii, înăsprirea pedepsei avorturilor. Iar, dintre mijloacele educative şi persuasive: nunţile patronate de autorităţi, biserica să lupte contra imoralităţii, un muzeu al Statului în care să se arate consecinţele beţiei şi avorturilor, adulterul pedepsit şi de biserică, în fruntea ierarhiei sociale să stea părinţii cu mai mulţi copii.

Sugestii pentru *„Naţionalizarea industriei"*, începând cu muncitorii, dă d-l *Gh. Biräescu.*

D-l *Salvator Brădeanu: „Un aspect al unificării legislative: Extinderea legiuirii române în Bucovina":* după ce arată cum prin păstrarea instituţiei cărţilor funciare şi întinderea şi la imobile a principiului siguranţei comerţului juridic, legiuirea din Bucovina e un prim aspect al unificării legislative, prin câteva exemple cere armonizarea legilor cu noua concepţie politico-socială a Statului. Din acestea reţinem ideea d-sale de a se organiza tutelele comunale în cadrul Căminelor Culturale, pentru o mai permanentă priveghere asupra activităţii tutorilor şi îndrumării spirituale a minorilor. Accentuiază necesitatea unui nou tip de „Român" care să-şi consacre toată puterea de muncă şi creaţie Statului.

D-l *Gh. Cioman: „Românii din Iugoslavia":* înfăţişează: situaţia politică: completă desorientare: conducătorii duşmani între ei din motive personale; viaţa culturală: inexistentă, învăţătorii stau departe de ţărani; situaţia economică: agricultura tânjeşte din lipsa mijloacelor baneşti, deşi pământul e fertil.

D-l *P. Cocârlan* în *„Asupra concepţiei şi tehnicei de cercetări economice şi sociale a satului"*, cere o apreciere a rezultatelor cercetărilor în raport cu potenţialul economic local şi regional.

In articolul său politic *„Europa Sud-Estică"* ca şi în însemnarea sa despre *„Panislamism"*, directorul revistei, d-l *dr. C. Grofşorean* sugerează o apropiere a României de forţele expansive ale popoarelor islamice. Un bloc sudic: România, Iugoslavia, Grecia, Turcia, Irak, Iran şi Afganistan ar opri, prin o zonă neutrală, atât avalanşa sovietică înspre Europa centrală cât şi expansiunea politică a Germaniei în Sud-Estul Europei.

D-l *Gh. Boran*, publică un *„Raport monografic asupra şcoalei primare de Stat din Ohababistra-Severin".*

Dumitru Dogaru

Revista Fundaţiilor Regale, anul VI, Nr. 5, 1939.

Acest număr serbează cei 100 de ani împliniţi, anul acesta, de când s'a născut primul nostru rege Carol I. De personalitatea lui, de faptele lui, ca şi de întreaga atmosferă a epocei 1860—1914 ne vorbesc cei ce semnează articolele de faţă. Din toate reese forţa de caracter a Domnitorului nostru, curajul, cu care a primit tronul unei ţări supuse Turcilor şi obiceiurilor de servilism oriental ,mintea sa înţelegătoare a situaţiei reale din Principate şi viziunea a ceea ce pot aceste Principate conduse cu desinteresare şi mânate de idealul naţional.

„Despre Regele Carol I" e titlul articolului d-lui *prof. N. Iorga.* Arată cum a ajuns el să se facă să se ştie că ţara sa e o ţară care se cârmuieşte de sine şi în stare să se apere.

D-l *P. P. Panaitescu* expune evenimentele care au dus la urcarea pe tronul Principatelor române a Principelui Carol de Hohenzolern *(„Urcarea în scaun a Principelui Carol de Hohenzolern"),* dându-ne amănunte asupra tinereţei prinţului, făcând istoricul detronării lui Cuza, a formării ideii dinastiei străine, a originei candidaturii principelui, rolul lui Bismark, raportul dintre Regele Carol şi societatea română, accentuând preocuparea principală a Regelui: ridicarea economică a ţării.

D-l *I. Nistor* descrie vizita Regelui Carol I la Cernăuţi *(„Regele Carol la Cernăuţi").* Aci apare

ın o lumină trista înstrainarea unor români care aveau posibilitatea prin starea lor materială şi culturală să rămană români, în faţa unui rege care deşi de originá straina s'a straduit o viaţă întreagă sa fie Român prın gânduri şi fapte.

Iar din *„Un început de cariera sub Regele Carol I"*, scris de d-l *Radulescu Motru*, vedem atmosfera ostila la ınceput a studenţimii noastre faţă de cel care prin ıntemeierea Fundaţiei ce-i poartă numele, s'a gândit mereu la ridicarea culturala a ţarii şi care, aşa cum am mai spus-o, le-a iertat ofensele, înţelegându-le mentalitatea, deşi cu durere în suflet.

D-l *Alex. Lahovary*, analizează politica externă a Regelui Carol I (*„Regele Carol şi politica externa"*): legatura cu Imperiile Centrale, dar şi raporturi cordiale cu celelalte ţări.

Interpretând filosofic personalitatea primului rege, d-l *T. Vianu*, arata cum valoarea morala a caracterului Regelui e cea care a inspirat primele lucrari de filosofie românească în care problema caracterului e cea mai acută (*„Regele Carol I într'o interpretare filosofică"*).

In grija sa pentru prosperitatea ţării, Regele Carol, cel ce ne-a venit pe apă şi a cărui ultimă călătorie tot pe apă a fost, s'a interesat de aproape de Dobrogea, de porturile Mării şi ale Dunării noastre, de organizarea comerţului fluvial şi maritim. Acestea toate le arată d-l *Em. Bucuţa*, în articolul său, intitulat *„Un Rege al Mării"*.

Tot despre figura acestui măreţ rege al nostru, scriu şi d-nii: *M.Sadoveanu* (*„O imagine a Regelui Carol I"*) şi *Cezar Petrescu* (*„Profil sever. Note marginale pe o carte veche de memorii"*).

Urmează apoi un bilanţ al activităţii spirituale sub primul nostru rege. Astfel, d-l *Dr. Banu*, se ocupă de *„Medicina sub Carol I"*. *Al. Mironescu* de *„Activitatea ştiinţifică sub domnia Regelui Carol I"*, d-l *Pompiliu Constantinescu „Literatura sub Carol I"*, d-l *Vl. Streinu* de epoca *„1866—1914"*, şi d-l *Camil Petrescu* de *„Teatrul între 1866—1914"*.

Din toate se vede realul progres înfăptuit sub imboldul regal.

Dumitru Dogaru

Buletinul Legislativ Român, 1939, Nr. 1.

D-l *Const. Gr. C. Zotta*, preşedinte de Tribunal, profesor la Şcoala ofiţerilor de jandarmi şi de aplicaţie a geniului, Bucureşti, scoate în fiecare lună acest buletin, cuprinzând texte de legi şi regulamente cu caracter general promulgate în luna precedentă. Aceste texte sunt luate din Monitorul Oficial şi publicate în ordinea lor cronologică. Fiecare buletin conţine un index alfabetic ca şi o tablă de materii cronologică. Astfel oricine poate avea la îndemână rapid textul ce-l interesează. La aceasta va contribui şi indexul general alfabetic şi tabla cronologică de materii care se va publica la sfârşitul anului.

Dumitru Dogaru

Revista Muncii, Sanataţii şi Ocrotirilor Sociale. Organ de documentare sanitară şi îndrumare sociala. Anul VII, Nr. 1, 1939.

Conţine: *prof. M. Ralea: „Legea Asigurarilor Sociale"*: reformele administrative şi legislative privind modul de asigurare şi anume: câmpul asigurarii (cuprinzând angajaţii profesioniştilor liberi şi cei ai persoanelor juridice care nu au un scop lucrativ) şi dreptul asiguraţilor: (internarea lor în spitale publice, pensiile de invaliditate, pensiile de accident, pensia de bătrâneţe, de retragere).

Urmează textul legii Asigurărilor Sociale, „Bilanţul unei prime etape" (a instituţiei „Muncă şi Voe Bună": spectacole, excursii, Universitatea muncitorească, ora dela Radio, etc.), informaţii din câmpul muncii, sănătăţii şi ocrotirilor sociale.

Dumitru Dogaru

Buletinul Uniunii Camerelor de Comerţ şi de Industrie, anul XIV, Nr. 3, 1939.

Cuprinde la *Studii şi dări de seamă:* Expozeul d-lui Mitiţă Constantinescu, asupra bugetului general al României pe exerciţiul 1939—1940; Comentarea şi textul tratatului economic românogerman; *prof. dr. C. Bungeţianu:* „Infăţişarea câtorva întreprinderi româneşti. Organizaţie şi preţ de cost (Uzina „Ford-Română", industria metalurgică grea, uzinele Reşiţa, soc. Socomet, Astra Vagoane-Braşov, Industria uleiurilor vegetale, Industria berei, Intreprinderile pentru fabricat zahăr, Casa Autonomă a Monopolurilor. Realizări ale Camerelor de Comerţ şi Industrie din ţară pe anii: 1936—1938).

La *Comunicări din străinătate:* sunt publicate date ale consulilor noştri comerciali din ţările respective asupra: Comerţului exterior al Iugoslaviei în anul 1938; Reglementării garanţiilor contra riscurilor la export, în Elveţia; Situaţia şi structura schimburilor comerciale între Danemarca şi România; Schimburile comerciale francoromâne în 1938; Situaţia Casei poştale de econo-

mie a Bulgariei pe Decemvrie şi întreg anul 1938 şi activitatea pe ultimii patru ani.

Urmează informaţii asupra activităţii Uniunii Camerelor de Comerţ şi Industrie asupra preocupării Camerelor judeţene, repertoriu legislativ.

Dumitru Dogaru

Viaţa Romînească, revistă de literatură, ştiinţă şi ideologie, anul XXXI Nr. 3, 1939.

La cronica pedagogică, d-l *Stanciu Stoian*, se ocupă de importanţa cercetărilor folklorice pentru ţara noastră (*„Pedagogie şi folklor"*). Arată astfel cum învăţătorii care s'ar familiariza cu folklorul ţinutului lor s'ar adapta perfect spiritualităţii acestui ţinut şi atunci ar fi adevăraţi agenţi culturali. Scopul studierii unei regiuni sau localităţi şi a folklorului lor ar fi determinarea caracterului regiunii, în vederea realizării unei şcoli adaptate locului. Astfel de şcoală, diferită dela o regiune la alta, — localismul şcolar — să urmărească cultivarea virtuţilor locale şi ataşarea fiecărui individ de mediul său. Idealul ar fi crearea unui învăţător ruralizat, adică a acelui tip care prin cercetarea producţiilor folkloristice a ajuns să cunoască virtuţile spirituale ale mediului rural în care e chemat să lucreze şi care caută să promoveze aceste virtuţi pe linia lor naturală. Nu va schimba astfel nici portul, nici locuinţa, căutând să oprească orice tendinţe de înstrăinare sau de transplantare a unui anumit fel de viaţă care nu s'ar potrivi satului respectiv. Prin arta populară cu răbdare şi raţiune se poate reface viaţa sufletească a poporului. In acest sens curentele vechi de „culturalizare a masselor", greşeau căci considerau drept artă populară ceea ce nu era. Căminul Cultural, în forma lui de azi realizează educaţia populară prin „promovarea spiritului şi artei poporului în mod organic şi integral". Căminul Cultural, ajută cunoaşterea şi cultivarea culturii poporului şi deci şi a folklorului. Astfel privit localismul educatvi coboară şcoala în mediul ei natural, în vederea cultivării acestui mediu.

D-l *Andrei Şerbulescu* se ocupă la Cronica economică de *„Problemele economice ale războiului modern"*. Economia de războiu, fenomen pasager, se deosebeşte de economia planificată, nelimitată în timp, prin aceea că pe când în economia planificată producţia creşte şi se ajunge la libertatea totală a consumului individual, în economia de războiu din cauza epuizării forţelor productive, strânse în timp de pace, consumul individual e restrâns din ce în ce. Războiul modern implică o mare capacitate de producţie industrială şi o mână de lucru numeroasă şi calificată pentru utilizarea instalaţiilor existente. Din cifrele expuse rezultă că o ţară mică şi înapoiată, în războiul modern nu se poate echipa singură convenabil. Economic o astfel de ţară nu poate decât sau să se închine sau să se alieze. Neutralitatea ideală presupune înarmare prin mijloace proprii — lucru în putinţă doar statelor industriale mari şi bogate.

Zugrăveala în arta ţărănească aplicată la biserici, locuinţe, mobile, ouă, icoane pe sticlă e înfăţişată la Cronica plastică de d-l *G. Oprescu.*

Dumitru Dogaru

Arhivele Olteniei, anul XVII, Nr. 97—100, revistă de istorie, literatură, artă şi cultură a Olteniei, condusă de d-l prof. C. D. Fortunescu, publică:

D-l *St. Nicolaescu: „Domnia lui Radu Vodă Paisie şi a fiului său Marcu Voevod"; M. Gregorian: „Graiul şi folklorul din Oltenia Nord-Estică şi Banatul răsăritean"*, cuprinde descrierea aspectului general al terenurilor şi al comunelor din părţile mărginaşe între ale Olteniei şi Banatului. Constată în comunele bănăţene un aspect diferit de Oltenia, comunele sunt mai mari, cu case de cărămidă, acoperite cu ţiglă. Iar în construcţia caselor se vede o influenţă străină şvabă. In graiul Olteniei Nord-Vestice a găsit puternice influenţe ale graiului din Banat. Explică acest fapt prin trecerile locuitorilor din Banat în Mehedinţi şi prin convieţuirea locuitorilor olteni cu Bănăţenii în Valea Cernei superioare. Studiază apoi influenţele bănăţene în graiul oltenesc din punct de vedere fonetic şi morfologic.

D-l *O. Lecca*, în articolul *„Domnul Ţării Româneşti"*, arată că aceasta e titulatura exactă, iar nu cea din Voevodul Ţării Româneşti, că temelia Ţării, e centrul din dealurile Olteniei şi din Argeş şi Muscel, şi că „judeţ", vine dela semnificaţia de loc, scaun de judecată, iar nu dela cea de dregător.

D-l *Chiriţă*, scrie despre *„Bogăţiile Brâncovenilor"*.

Partea din revistă intitulată „Oltenia istorică", cuprinde documente referitoare la diferite acte domneşti, în legătură cu moşii şi comune olteneşti.

Dumitru Dogaru

Artă şi Tehnică grafică. — Caietul 8, Iunie-Septemvrie, 1939.

Buletinul Imprimeriilor Statului aduce cu fiecare număr, un real progres în materie de prezentare a textelor, a imaginilor.

Un progres şi — adesea chiar — pentru noi, un fel de *minune*, fiindcă până la caietele de *Artă şi Tehnică grafică*, n'am avut în nicio publicaţie atâta grije a formei, a înfăţişării.

In fiecare caiet, nu numai forma ireproşabilă îşi cere elogiere, dar şi conţinutul. Ca şi în numerele precedente, despre care am avut să scrim cuvinte de laudă, în caietul despre care vorbim astăzi — al 8-lea, pe trimestrul Iunie-Septemvrie 1939, — în *Importanţa grafologiei şi iconografiei endocrinologice pentru studiul istoriei*, prof. dr. C. I. Parhon socoteşte *mijloace de control obiectiv* al istoriei personagiilor (alături de istoria popoarelor) *Grafologia* şi *Endocrinologia*. Fără să intre în amănunte de specialitate, conclude: *„...fotografiile şi într'o mai mică măsură picturile ce reprezintă diferite personaje istorice ne vor putea servi într'o oarecare măsură la interpretarea constituţiei lor, deci şi la înţelegerea psihologiei şi activităţii lor şi la controlul datelor ce se găsesc la descrierea istoriografilor"*. (p. 10). Regretăm că paginile academicianului C. I. Parhon nu au fost ilustrate de grafice, de scheme, de clişee ce ar fi dat prilej de inovaţii în punere în pagină, fără să dea un caracter prea savant, cum poate s'a temut secretarul de redacţie.

Cea dintâiu amintire, semnată de Liviu Rebreanu, cuprinde pagini de proză pietroasă, prilei de adevărată încântare, într'o vreme când graba scribilor noştri învaţă pe puţinii cetitori de carte românească să nu preţuiască stilul şi limba bine strunguite.

Studiul d-nei *Marcelle Lambrino: A propos de la céramique d'Histria*, aduce lumini inedite într'un domeniu în care — la noi cel puţin — nu s'a spus ultimul cuvânt. E o pledoarie pasionată pentru ceea ce înseamnă ceramica veche. Intr'o notă autoarea mărturiseşte că studiului d-sale i s'ar fi potrivit mai bine titlul: *Défense de la Céramique* (cf. nota, p. 18).

Deasemenea, amplul studiu al bibliotecarului Universităţii din Cluj, d. *Ion Muşlea* despre *Xilogravurile ţăranilor români din Ardeal*, relevă posibilităţile simţului popular, pentru artă, al Românului. Incă odată se dovedeşte puterea de creaţie a neamului nostru. Exemplificările aduse de reproduceri sunt pildă vie a ingeniozităţii cu care sufletul ţăranului nostru îşi închipue lumea lui spirituală.

Prezentarea cărţii din vremea lui Matei Basarab: *Indreptarea legii* (1652), pe care o face cu bună silinţă d. Dan Smântânescu, este prilej revistei să oglindească priceperea celor ce o tipăresc în a reda artistic, clişeele de pagini şi ilustraţie.

Mai ales prin astfel de studii *Artă şi Tehnică grafică* îşi găseşte menire puternică, servind real ceea ce este adevăr *naţional, românesc*. Pentru materialul necunoscut de artă, expresia pe care caietele Buletinului Imprimeriilor Statului i-o dă, este cea mai potrivită. De aceea — publicaţiei pe care o recensăm — îi găsim un rost deosebit de adânc, singularizându-se nu numai prin formă, ci şi prin conţinut.

In ultimele pagini ale caietului, cu prestigiul competentului, d. ing. Alexandru Bunescu, tipăreşte un extras din cursul d-sale de *Tehnică Grafică*, predat la Şcoala Politehnică din Bucureşti. Ilustrat de scheme şi grafice, dă cetitorului încântat de caietul pe care l-a parcurs cu privirea, taina şi preţul atâtor frumuseţi.

Discret, cu o reverenţă de veneraţie, caietul 8 din *Artă şi Tehnică grafică* se alătură—prin înserarea în paginile lui a *discursului rostit de M. S. Regele Carol II*, la desvelirea statuei Regelui Carol I şi a poezeii *Criticilor mei* de Mihail Eminescu — la comemorarea celor doi iluştri dispăruţi.

Cromotipii *(venirea Regelui Carol I pentru prima oară în St. Mânăstire Răteşti, la 1867*, de Pitarul Nicolae Teodorescu), gravuri (Marină I şi II, de Ştfean Popescu), autotipii *(Balcic*, desen de Henri Daniel; *Autoportretul* lui Sabin Popp), ca şi vignetele lui Iser, împodobesc ultimul număr al Buletinului.

Cronica artelor grafice şi plastice să nu lipsească din niciun caiet, ea aducând de fiecare dată, în fraze puţine, o scurtă privire asupra a tot ce se tipăreşte la noi: periodice şi cărţi. Judecăţile acestei cronici să crească grija, pentru aspect măcar, a publicaţiilor noastre, atâtea cu o înfăţişare de necalificat.

Ştefan Popescu

Revista istorică, publicaţie trimestrială sub conducerea d-lui *N. Iorga*, vol. XXV, Nr. 1—3, 1939

In acest număr, d-l *profesor Iorga* îşi publică lecţia de deschidere a cursului său din Octomvrie 1938, intitulată *„Ce înseamnă astăzi concepţia istorică"*. Insistă întâi asupra rostului Universi-

tăţilor, care nu e să pregătească profesori de liceu, ci să formeze o mentalitate, să deslănţue dinamismul societăţii prin cunoaşterea supremelor adevăruri, ce se desprind din ştiinţă. Iar lecţia de istorie în cadrul Universităţii trebue să fie o privire asupra societăţii în totalitatea manifestărilor ei artistice, economice, militare. Istoria însăşi trebue simţită, căci e „viaţă omenească, problemele de odinioară sunt problemele de acum".

Din rest reţinem prezentarea pe care d-l *N. Iorga* o face cărţii unui german (Gerhard Velburg) care şi-a scris impresiile din timpul ocupaţiei ţărilor noastre de către Puterile Centrale („Rumänische Etappe, Der Weltkrieg, wie ich ihn sah"). Destul de obiectiv, autorul arată părţile bune şi rele văzute la ocupanţi şi ocupaţi. Ai noştri, cu excepţia claselor de sus sunt prezentaţi cu „creştină resignare, nesfârşită bunătate, şi faţă de duşmani".

Dumitru Dogaru

Gândirea, anul XVIII, Nr. 4 şi 5, 1939.

D-l *I. Petrovici*, scrie despre *„Emile Boutroux"* (Nr. 4). E un rezumat al ideilor filosofului francez asupra existenţei, a ordinei din natură, a raţiunii şi a lui Dumnezeu. In jurul acestei idei, de Dumnezeu, d-l Petrovici construeşte un argument propriu d-sale, derivat totuşi din Boutroux, din care trage concluzia unei existenţe divine creatoare a lumii înconjurătoare. Şi anume, ideea că existenţa nu e un fapt necesar, ci un fapt contingent. Noţiunea de Dumnezeu apare ca ontologic cerută.

D-l *N. Crainic*, în articolul său intitulat: *„Teologie şi estetică"* (Nr. 4), arată că teologia nu poate rămâne indiferentă faţă de complexul de probleme ridicate de estetică pe socoteala artei. Prin analiza operei de artă, estetica scoboară prestigiul ideii de frumos şi de artă. De asemenea, ea operează o serie de eliminări în conceptul frumosului, (spre ex., nu acordă frumuseţii naturii nicio calitate estetică), şi astfel zona estetică este redusă şi răstălmăcită în diferite feluri care contrazic nu numai sensul teologic dar şi cel estetic. Omul este înjosit şi caricaturizat din creaţiile artei moderne, iar această înjosire şi caricaturizare e justificată de teoriile estetice. Faţă de o atare situaţie, încheie d-l Crainic, „teologia e obligată să-şi spue cuvântul". Şi ea şi-l spune mai departe, vorbind despre „Frumuseţea naturii" (Nr. 5). Aci ni se analizează punctul de vedere al esteticii contemporane (Lalo, Schultz, Vianu), care, în opoziţie cu estetica tradiţională (Schopenhauer, Volkelt), elimină natura din preocupările estetice. Dar, părerea aceasta, că, frumuseţea nu e o proprietate a naturii — natura e anestetică — interesează atitudinea teologică faţă de natura în numele căreia protestează aci pe bună dreptate d-l Crainic. D-sa arată cum, prin asemenea idei estetica modernă „ofensează magnifica frumuseţe a naturii". A gusta frumuseţile artistice e privilegiul unei minorităţi culturale, dar a gusta frumuseţea naturii e lucru obişnuit şi la îndemâna oricui. Superficial apare de asemenea raportul omului cu natura în estetica modernă. Turist, vilegiaturist, amator de floră sau faună e omul. Dar mai presus de toate e atitudinea omului creştin, faţă de natură. Contemplaţia creştină, înfăţişată ca o îmbrăţişare extatică a omului faţă de Dumnezeu şi a dragostei lui Dumnezeu faţă de om, are un caracter mai mult estetic decât etic. Astfel apare neserioasă şi obiecţia modernă că anume contemplaţia religioasă a naturii trebue eliminată din preocupările esteticei, nefiind emoţie pură. Contemplaţia estetică a naturii devine religioasă când, în faţa naturii, privită ca opera lui Dumnezeu, cineva participă la frumuseţea văzută şi prin ea ajunge la cea nevăzută transcedentă. Astfel că această contemplaţie actualizează pe Dumnezeu. A realiza însă o atare atitudine teologică cere existenţa obiectivă a frumuseţii în natură, existenţa contestată de estetica modernă şi a cărei realitate încearcă astfel să o demonstreze d-l N. Crainic.

In *„Ortodoxie şi latinitate"*, d-l *D. Stăniloae* (Nr. 4), înfăţişează cum „O prea exclusivă răzimare a noastră pe împrumuturi dela popoarele latine şi o lăsare în uitare a factorului ce ne deosebeşte în cadrul latinităţii, ar fi pentru noi un mare pericol". Acest factor e ortodoxia, după d-sa, singurul susţinător şi creator de originalitate etnică în cadrul latinităţii.

Dumitru Dogaru

Revista de Igienă Socială, director dr. G. Banu, anul IX, Nr. 4, 1939.

In acest număr găsim:

D-l Gh. Caluschi: „Contribuţii la cunoaşterea igienii urbane la noi". Expune constatările d-sale în circumscripţia I medicală Ploieşti. Priveşte problema din punctul de vedere al locuinţei, populaţiei, salubrităţii, natalităţii, mortalităţii generale şi infantile, a bolilor sociale, epidemice, a protecţiei materno-infantile, a controlului loca-

lurilor publice şi întreprinderilor industriale. Iar concluziile ce le trage, generale şi locale, privesc organizarea activitaţii biroucratcie a serviciului sanitar, perfecţionarea instrumentelor instituţiilor sanitare, intensificarea aportului medico-preventiv al Casei de Asigurări Sociale, crearea de spitale pentru bolile sociale, reglementarea activităţii medicilor şcolari, centralizarea asistenţei sociale sub direcţia serviciului sanitar.

D-l dr. B. Javorschi: „Contribuţiuni la problema cancerului în mediul rural": conţine date asupra situaţiei cancerului în circumscripţia Şapte Bani, judeţul Bălţi. Date triste din care se vede că marea majoritate a canceroşilor sunt femei şi că doar 12 la sută din cei cu leziuni canceroase au fost trataţi şi operaţi. Pentru remedierea unei atari stări cere în fiecare comună rurală o moaşă cu diplomă şi generalizarea tratamentului gratuit în mediul rural.

Dumitru Dogaru

Preocupari economice şi financiare, anul 11, Nr. 7—8, 1939.

Revista aceasta e editată de studenţii Academici Comerciale şi Industriale din Bucureşti.

D. Dumitru Fara, în *„Structura crizelor economice postbelice"*, socoteşte ciclicitatea şi crizele moderne, — în forma lor de azi de supraproducţie, — ca fiind fenomene specifice producţiei. Studiază ciclicitatea, apoi monopolul ca factor de schimbare structurală a crizelor şi analizează caracterele specifice crizei economice din 1929—32: lungimea crizei, generalitatea ei, — cuprinde toate industriile inclusiv agricultura, afară de industria de războiu, — intensitatea, scăderea preţurilor mai mare ca în alte crize, scăderea profiturilor, criza comercială, cea de credit. Această criză apare ca o criză ciclică modificată însă fundamental de crizele de după războiu. Dela 1933 ea a intrat în depresiune. într'o conjunctură parţială manifestată prin: *a)* repercusiunile înarmărilor asupra industriilor metalurgice, chimice, miniere, textile, fără a provoca însă o nouă prosperitate; *b)* scăderea valutei cu devalorizarea datoriilor, concentrarea capitalului bancar, gruparea statelor în blocuri; *c)* autarhie comercială; *d)* capitalism de stat. Terminând, constată că depresiunea economică de azi nu prezintă indicii mulţumitoare. Ea se leagă de o conjunctură artificială inflaţionistă. Dat fiind caracterul monopolist al producţiei, lipsa de noi pieţe externe şi interne, subconsumaţia şi criza agrară nu e posibilă o redresare economică. Ci, tendinţele care au influenţat trecerea crizei în depresiune, pot duce la o nouă criză, semnalată şi de buletinele economice străine.

D. *St. Cuţuleapu,* în *„Expansionismul contemporan"*, defineşte expansionismul economic prin: 1) Concentrarea producţiei şi a capitalului, manifestată mai ales în întreprinderile monopolizate; 2) Fuzionarea capitalului bancar cu cel industrial, formând concentraţii financiare care caută să pătrundă în toate colţurile lumii; 3) Globul pământesc împărţit între marile puteri capitaliste; importanta semnificaţie a exploatării capitalului. Urmăreşte dependenţa expansiunii economice a unui popor de desvoltarea sa industrială. Astfel că imperiul colonial presupune o ţară industrializată cu imense colonii ca izvor de materii prime şi ca debuşeuri de desfacere. De aci poziţia economică avantajoasă a ţărilor cu colonii. Dintre ţările lipsite de materii prime proprii şi de debuşeuri, care însă au o industrie desvoltată, Germania e cea care are cel mai „formidabil" plan de expansiune.

Ea caută să şi-l realizeze prin autarhie internă şi acorduri bilaterale externe. Arătând cum prin sistemul devizelor ţările din sfera de expansiune economică a Germaniei, au ajuns să-i plătească parte din armament, postulează idealul unor ţări egale între ele, adică fiecare ţară să posede industria ei, care se va desvolta conform cadrului geografic şi materiile prime proprii.

D. *M. Haţeganu: „Noui tendinţe în agricultura românească".* E vorba de măsurile legislative luate de stat pentru a canaliza producţia agricolă, a o stimula şi redresa. Aceste măsuri, sunt: intrarea în ţară a maşinilor agricole ca: tractoare, semănătoare, secerătoare, batoze; distribuirea seminţelor selecţionate şi adecvate regiunilor respective, a pomilor fructiferi; punerea în funcţiune a silozurilor de conservat cereale şi a cuptoarelor de uscat fructe. Prin compararea datelor producţiei medii ale noastre faţă de cele maxime obţinute în unele regiuni, se văd mari posibilităţi pentru agricultura noastră. Pentru aceasta preconizează: industrializarea agriculturii, înmulţirea silozurilor moderne, valorificarea producţiei agricole prin crearea de industrii ataşate agriculturii, organizarea exportului de către Stat. Iar misiunea tineretului actual o vede în recâştigarea încrederii păturii ţărăneşti în cooperaţie.

D. *Adrian Văcaru: „Cauzele economice ale războaielor"*, o privire în istoria lumii pentru a arăta că „la baza oricărei cuceriri există o cauză economică".

D. *C. Andrei,* face *„Analiza unui bilanţ: S. T. B. 1934—37".*

Dumitru Dogaru

Independența Economică, revistă de studii economice și sociale, anul XXI, Nr. 4—6.

D-l *Virgil Madgearu*, în *Germania și Sud-Estul Europei*, arată țelurile Germaniei în politica ei de expansiune în Sud-Estul Europei: a spori autarhia ei în materii prime și a ocroti industria ei manufacturieră. Urmărește apoi, prin ce mijloace și pe baza căror principii se realizează colaborarea economică germano-sud-est europeană. Germania încurajează procesul de industrializare a unora din țările acestea, — Turcia, Bulgaria, Iugoslavia, — pentru a avea debușeuri în industria ei manufacturieră.

Dar se remarcă și o atitudine defavorabilă a Germaniei față de industrializarea totală a unor țări, — ca România. D-l Madgearu, examinează apoi metodele de comerț exterior ale Germaniei cu Sud-Estul european. Constată că comerțul țărilor acestora cu Reichul ar fi mai avantajos pentru ele dacă s'ar schimba actualele metode de comerț și s'ar reintroduce liberul schimb. Astfel, încât cât va dura regimul economic actual în lume, țările sudice vor fi constrânse economic. Recomandă organizarea acestora într'un sistem de cooperare intens.

Politica grâului în România (campania 1937—38): *I. I. Tatos:* conține date asupra recoltei 1937, asupra acțiunii Statului pentru corectarea venitului.

D. *M. Popa Veres*, ocupându-se de *Geneza și morfologia vieții economice românești* deosebește în viața noastră economică două aspecte: orășenesc, născut sub influența unei spiritualități străine, limitat la viața orașului și sătesc. Ca încheiere cere abolirea dualismului economic sat-oraș, încheiat azi în favoarea orașului. Căci, se cere o viață a Statului clădită organic: „Economia națională nu poate dăinui ca o expresie contradictorie a diferențierilor de forțe sociale, economice și politice grupate pe interese, pe sectoare și zone de viață".

D. *Gr. Mladenatz* în *Dela socialismul asociaționist la sistemul cooperației moderne. (Contribuție la istoria gândirii cooperative în România)*, face un mic istoric al mișcării cooperației și expune apoi ideile lui Ion Ghica, a cărei activitate cooperatistă s'a mărginit la expunerea exactă dar literară, fără inițiative sau aplicări practice, a dif ritelor forme de cooperație. Ghica a avut în judecarea rolului social al cooperației o concepție burgheză.

Interesant e și articolul d-lui *Victor Vasiloiu: Idei imperialiste în gândirea lui Fr. List.* Acest ctitor al imperiului german propovăduia o expansiune a poporului său pe văile Dunării și dealungul întregului țărm al acestui fluviu. Cerea construirea unui canal Rin-Dunărea prin Main, pentru a lega Marea Nordului cu Marea Neagră, urmărind prin aceste planuri nu numai descongestionarea teritoriilor suprapopulate ci și expansiunea puterii politice germane în Sud-Estul european. Parte din țelurile lui (prăbușirea imperiului turcesc, retragerea Rusiei dela Prut, anexarea Austriei de către Germania), și-au început realizarea.

La „Comentarii", d-l *M. Popa Veres*, discutând dacă economia politică e o știință de norme sau nu, afirmă că nu e o știință normativă, ci sens normativ are doar politica economică.

In același număr găsim și cronica d-lui dr. *N. Nițulescu*, asupra *crizei economice din Franța.*

Dumitru Dogaru

Jurnal de Psihotehnică, revistă trimestrială, director C. Rădulescu-Motru, vol. III, Nr. 1 și 2, 1939.

D. *C. Rădulescu-Motru* în *„Psihologia in serviciul medicinii"*, (Nr. 2), dovedește că pentru medicii cunoștințele de psihologie teoretică și experimentală devin din ce în ce mai prețioase. Traducerea afirmațiilor subiective ale bolnavului în date obiective, în diagnosticarea boalei, întrebuințarea metodei testelor pentru cunoașterea bolnavului, cunoașterea psihologiei durerii, a memoriei, a gândirii, a sentimentelor, voinței sunt mijloace puse de psihologie la îndemâna medicului practicant pentru o mai largă înțelegere a bolnavului. Deasemenea, în terapeutica medicală, fie ea individuală, (psihoterapie propriuzisă), fie ea socială, medicina folosește datele psihologiei.

D. *Em. M. Brandza: Aptitudinea didactică și selecționarea profesională* (Nr. 1). Definește aptitudinea didactică și apoi expune mijloacele pentru selecționarea profesorului. Aptitudinea didactică e „puterea de concepție și elaborare a inteligenței în domeniul realităților școlare". Aceste realități sunt: profesorul, programa, lecțiunea, elevii, manualul, materialul, mobilierul și localul școlar. In rezumat, cere unui bun profesor să fie: 1) om ales ca fizic și psihic; 2) cu discernământ; 3) ingeniozitate metodică; 4) cu interes pentru manifestările elevilor; 5) cu sârguință și îngrijire pentru materialul didactic; 6) cu spirit critic; 7) cu simț gospodăresc. E adevărat că aceste calități pe care d-l Brandza le enumeră pot părea dela sine înte-

lese şi deci, inutile de analizat. Totuşi, în momentele actuale selecţionarea se cere să se facă atât de riguros încât o enumerare a însuşirilor necesare nu e deloc superfluă. In ce priveşte selecţionarea corpului didactic, aceasta sa se facă print'un examen care să verifice cunoştinţele candidatului şi prin altul care să-i constate aptitudinea didactica. De acest ultim examen se ocupă autorul aci. Examenul de aptitudine didactica urmează să stabilească interesul candidatului faţă de realităţile şcolare enumerate şi abilitatea cu care poate el elabora. Făcând observaţii asupra felului defectuos în care până acum se făcea practica pedagogică la Seminariile pedagogice şi asupra felului tot atât de defectuos în care candidaţii dădeau lecţia practica la examenele de capacitate, d-l Brandza dă aci un amănunţit plan de cum s'ar putea face cu rezultate mai sigure pentru învăţământ selecţionarea membrilor lui.

In o lămurire de „Principii" intitulată *„Psihotehnica asociaţionista, — sau psihotehnică structuralistă — totalitara?"*, d-l *G. Pasculescu* vrea să lămurească cum psihologia practică întrebuinţând metodele cunoscute, nu cade în asociaţionism, ci păstrează fără a o contrazice prin practică, teoria unei structuri totalitare. Citeaza în acest sens fraze din care reese că psihologia practică a depăşit faza critică de proclamare a raporturilor cantitative drept unice ca valoare de cunoaştere în domeniul faptelor sufleteşti, căci „Scopul actual al psihotehnicei este prinderea personalităţii omeneşti ca o unitate şi totalitate psihofiziologică".

Arată că deasemenea şi în practică, psihotehnicianul e „conştient de necesitatea totalităţii". Pentru el expresia matematică a rezultatelor e doar o tehnică, un fel de exprimare. Iar profilul psihologic doar interpretat, nu cetit duce la înţelegerea şi sesizarea personalităţii.

D. *R. Felix: „Munca şi aspectul social al psihotehnicei"* (Nr. 2), arată că, prin psihotehnică, atât individul cât şi societatea câştigă. O nouă ordine socială în care fiecare lucrează acolo unde e apt se întronează astfel. Se realizează şi ierarhizarea celor care lucrează, ierarhizare întemeiată pe calitatea muncii lor, independent de clasa socială sau starea materială.

Şt. Zissulescu: „Preocuparile psihotehnice în Germania actuală", sunt: 1) alegerea cea mai adecvată a omului şi a profesiei, ucenicul fiind cel în jurul căruia se concentrează toate eforturile de cunoaştere, orientare şi ameliorare; 2) formarea ucenicului pentru muncă şi profesie prin exerciţiu, evitarea oboselii dăunătoare, muncă disciplinată după plan, conştiinţa propriei puteri de lucru; 3) formarea unei concepţii integraliste despre muncă; 4) formarea unei concepţii sănătoase despre viaţă: scopul superior al vieţii: creaţia.

La rubrica „docimologică", d-l *V. Harea*, în *„Examenul de bacalaureat şi fişa individuală"* (Nr. 2), vorbeşte de importanţa fişei individuale, care la bacalaureat ajută pe examinatori să dea un rezultat cât mai apropiat de cel meritat.

D. *D. Muster*, precizează *„Semnificaţia notelor şcolare"*, ele nedându-se aptitudinilor, ci capacităţii generale de învăţare.

Alte studii: *Fabio Metelli: „Activitatea ştiinţifică a Institutului de psihologie din Padova"* (Nr. 2); *St. Sorescu: „Organizarea orientării profesionale şi a uceniciei în Franţa"* (Nr. 1), etc.

Dumitru Dogaru

Jurnal de Psihologie Militară, vol. I, Nr. 1 şi 2, 1939. Revistă trimestrială, director C. Rădulescu-Motru.

După un an de apariţie a Jurnalului de Psihotehnică, Societatea română de Cercetări Psihologice din Bucureşti, a început scoaterea unui alt jurnal, tot trimestrial, intitulat: *Jurnal de Psihologie Militară.* Caietul roşu, aşa e deosebită această revistă de cealaltă înrudită (caietul albastru), se ocupă de aceleaşi probleme de psihologie aplicată la nevoile şi realităţile armatei. Astfel va trata: Psihologie practică, Biometrie, Antropologie psihologică, Pedagogie practică (până aci puncte comune Jurnalului de Psihotehnică), apoi spre deosebire de acesta: Psihologia educaţiei de războiu, Psiho-sociologie, Psihologia luptei şi conducerii războiului, Psiholagia nevrozelor de războiu; Raţionalizare. In fond aceeaşi preocupare: o mai bună întrebuinţare a individului potrivit calităţilor sale, calităţi care trebue cunoscute şi exploatate. De o parte în şcoală, printr'o mai bună orientare în viaţă (Jurnal de Psihotehnică), iar de alta în armată, pentru a face din soldaţi cetăţeni conştienţi, iubitori de patrie şi în stare să şi-o apere. (Jurnal de Psihologie Militară).

Acest nou jurnal se alătură în acelaşi timp celeilalte reviste nouă militare, cu preocupări asemănătoare „Spirit militar modern", amândouă izvorând din aceeaşi nevoie de a introduce în armată tocmai un „spirit modern", căci dacă până acum datele noi ale ştiinţelor exacte (fizico-chimice, medicină), erau de îndată folosite, în schimb progresele realizate de psihologia aplicată nu pătrundeau aci, deşi o primă şi mare problemă care

se pune ofițerului în fiecare an, e cunoașterea recrutului, cunoaștere la care prin metodele psihologiei, poți ajunge mai ușor.

După cum expune d-l *C. Rădulescu-Motru,* — director și al acestei reviste, — în articolul prim *Psihologia în serviciul armatei* (Nr. 1), psihologia prin metoda ei totalitară (viața sufletească concepută ca o diferențiere treptată a totalității sufletești), s'a putut apropia de armată, instituție prin excelență totalitară. Cu noile vederi câștigate astfel de armată, accentul nu se mai pune acum exclusiv pe materialul de războiu, ci pe adaptarea armamentului la funcțiunile sufletești ale soldatului. Toate cazurile de nedesciplină, inadaptare socială, superiorii militari interpretându-le ca expresie a totalității sufletești a celui în cauză, se explică altfel și se tratează deosebit decât până acum. In acest fel psihologia în serviciul armatei, însemnând „introducerea cunoașterii de sine în viața celei mai însemnate instituții a Statului, „înseamnă prevedere și consolidare".

Mai departe, *generalul Vasile Mitrea,* în *Avem nevoie de un institut psihotehnic militar* (Nr. 2), arată cum în toate armatele mari și în special în cele totalitare, cercetările de psihotehnică au dus la crearea de institute și laboratoare care se ocupă cu raționalizarea pregătirii militare paralel cu progresele armamentului. La noi, stadiul cercetărilor psihotehnice, prevederile constituționale, și organizarea actuală a națiunii, caracterul totalitar al viitorului războiu, înmulțirea și perfecționarea armamentului, tendința reducerii termenului serviciului militar, potențialul de războiu redus, nevoia selecționării aviatorilor, șoferilor și personalului specialist, toate acestea fac necesară crearea unui institut psihotehnic militar în armata noastră. Scopul lui ar fi: a spori valoarea calitativă a oștirii printr'o recrutare, organizare, instrucție și educație cât mai științifică a cadrelor și a trupei.

Probleme de psihologie tratează: *general Grig. Constandache,* în *Societatea, individul, războiul* (Nr. 1); *col. Ion Gheorghe,* în *„Ofițerul ca educator și conducător al poporului"* (Nr. 2).

D. *general Mitrea,* aduce deasemeni și *„Contribuțiuni la psihologia soldatului român"* (Nr. 1), arătând calitățile și defectele acestuia, ca și valoarea pe care o reprezintă ele pentru armată. Conchide că soldatul nostru are mai multe calități decât defecte, iar în războaie s'a dovedit a fi devotat șefilor ce-l înțeleg, supus, muncitor, răbdător, inteligent, credincios și viteaz.

D-l *medic cpt. dr. I. Popescu-Sibiu,* în legătură cu psihologia nevrozelor de războiu, face: *„Considerațiuni de biopsihologie socială asupra nevrozelor de războiu* (Nr. 1), schițând condițiile biopsihologice și sociale ce favorizează apariția acestor nevroze, pentru ca aceste condiții odată cunoscute să se întreprindă o necontenită profilaxie social-mentală. Problemele de rezolvat în acest caz, sunt de natură medico-socială, pedagogică, psihologică și economică.

Activitatea practică a laboratorului psihologic al armatei germane o prezintă d-l *cpt. Zikeli: („Metoda caracterologică și selecțiunea valorilor militare"* (Nr. 1). Remarcă în această activitate întregirea principiului psihotehnic cu cel caracterologic.

Despre necesitatea *„Orientării și selecției profesionale militare",* scrie *lt. Alex. Chiappe* (Nr. 1).

O monografie psiho-profesională militară schițează *lt. D. Atanasiu,* în ce privește specialitatea transmisiunii din arma geniului. („Dificultatea selecționării specialiștilor" (Nr. 1).

Deasemenea, tot în acelaș spirit se poate încadra și studiul d-lui *lt. I. Pajură: „Indicațiuni date de tipologie pentru selecționarea instructorilor și trăgătorilor",* (Nr. 2).

Dumitru Dogaru

Spirit Militar Modern. Revistă de psihologie, pedagogie, sociologie și etică, anul I, Nr 2, 3, 4, 1939.

Din suprinsul celor trei numere, reț'

Lecția de deschidere dela Școala Superioară de războiu, ținută de d-l *prof. N. Iorga,* intitulată *„Războaie și stări de spirit".* Anunță, amintind că de 25 de ani nu s'a repetat niciodată tema cursului: stările de spirit din care au ieșit războaiele, adică „cum gândiau și cum simțiau oamenii din antichitatea orientală până la noi pentru a începe și duce războaiele lor, cu ce suflet au purtat aceste războaie și ce a rezultat pentru națiunea întreagă din aceste războaie. Arată misiunea ofițerului: de a fi învățătorul celorlalți, mai ales a celor care nu cred în puterea neamului și „care trebue pălmuiți în față". Educația energetică a națiunii, care menține această națiune trebue făcută de ofițeri, căci „stările de spirit decid, căci eu am convingerea că totul pleacă dela sufletul omenesc. Puterea cea mai mare, care întrece motorul cel mai extraordinar și tot ce poate da industria este acest suflet omenesc, care el le face și, dacă nu are puterea lui proprie, acestea nu au niciun fel de valoare". (Nr. 1, pag. 8).

„Reflexiuni asupra spiritului militar și asupra formării lui" de d-l *David Popescu:* privește spiritul militar sub un prim aspect definit drept calitatea caracteristică soldatului de profesie și care-l face apt să-și însușească virtuțile indispensabile meseriei armelor și anume: respectul disciplinei, abnegație, rabdare și suportare cu seninatate a tuturor greutăților razboiului, încredere în șefi și disprețul pericolului. Spiritul militar apare rar înăscut, formarea lui fiind opera educației.

Din punct de vedere rasial și sub raportul spiritului militar, poporul român combină vitejia, încrederea în sine și ardoarea războinică dacică, cu posibilitațile maxime de mladierea virtuților, prin educație, specifice elementelor latine. Spiritul militar modern e acel la desăvârșirea căruia contribue mijloacele puse la îndemână de știința modernă pentru o adaptare la condițiile actuale ale razboiului și la întrebuințarea bună a omului și mijloacelor. Necesar e, fiindcă războiul de mâine va prezenta același pericol pentru toți, combatanți sau nu, să se extindă acest spirit militar la întreaga națiune. Se pune astfel problema formării spiritului militar și mijloacelor de răspândire a lui. Tineretul trebue crescut în o atmosferă morală și în principiile respectului de autoritate. Se simte astfel nevoia unei refaceri morale. Străjeria ajută la formarea unei mentalități noi a unui spirit cetățenesc, care ușurează educația spiritului militar.

Deosebirea între spiritul războinic și cel militar o face d-l *prof. C. Spălățelu (Spirit militar-spirit razboinic, suflet ostășesc"*, (Nr. 2). In direcția formării spiritului militarist-disciplină până la rigiditate primatul îl dețin diversele metode de instrucție, pe când în desăvârșirea spiritului războinic mai elastic, — mai înclinat spre inițiativă — primatul revine tactului și iscusinței ofițerului ca educator. Incheie afirmând că „Armata română dispune de cel mai vrednic militar, de cel mai iscusit războinic și de cel mai echilibrat suflet ostășesc".

D-l *general I. Manolescu* se ocupă și d-sa de *„Spiritul războinic și spiritul militar"*, primul mai legat de prezent ca celălalt. (Nr. 4).

In *„Graiu și forță"* d-l *Gabrea* se întreabă care e contribuția graiului, așa de împestrițat în armata noastră, la sporirea forței fiecărui ostaș și a armatei întregi. Răspunde că înțelegerea termenilor sporește forța intelectuală a luptătorului, iar cuvintele străine diminuiază atât forța de înțelegere intelectuală cât și pe cea morală. De aceea cere revizuirea neîntârziată a graiului pentru stabilirea termenilor românești corespunzători oricăror inovații tehnice din armată.

„Problema cunoașterii semenilor în armată" e studiul început în Nr. 3 de d-l conf. *G. Zapan.* Se ocupă aci de importanța cunoașterii semenilor în armată (reținem: perfecționarea ofițerilor, și viitorilor ofițeri, cunoașterea însușirilor necesare bunului militar, examenele de selecție la școlile militare, întrebuințarea oamenilor în funcțiuni și misiuni potrivite calităților lor. Dintre metodele de cunoaștere a semenilor ne sunt expuse: cunoașterea după prima impresie, după observații îndelungate prin anchetele cu elevii asupra aptitudinii semenilor.

Mijloace pentru *„Cunoașterea recrutului"* le dă d-l *prof. C. Sandovici,* prin teste pentru cercetarea aptitudinilor (în Nr. 2), iar chestionarul pentru aflarea *„Antecedentelor recrutului"* (în Nr. 3) ca și soluționarea problemei de psihologie și pedagogie *„Diferențiere și omogenizare"* (Nr. 2) sunt contribuția d-lui *lt.-col. C. Atanasiu.*

Despre soldatul bulgar, scrie d-l *lt.-col. St. Ichim („Pentru cunoașterea soldatului bulgar"*, Nr. 3), iar despre cel revoluționar d-l *general H. Heroys (Le soldat rouge"*, Nr. 2 și 3). Acesta din urmă e un studiu mai întins, privind „soldatul roșu" fizic și psihic de o parte și apoi ca fenomen sociologic, explicând psihologic apariția spiritului revoluționar printre soldați: prin disoluția armatei regulate și a întregii organizații sociale apare scânteia furiei populare, care-și caută atunci coesiunea militară în rândurile unei noi armate de tip roșu. E dovada competinței șefilor revoluționari în acțiunea lor psihologică și politică, față de ignoranța în această materie a albilor, a șefilor militari profesioniști. Rezultat astfel al unei furii, soldatul roșu n'ar putea dura după ce criza mintală ar înceta. De aci, explică d-l general Heroys, tentativele bolșevice de a sădi în sufletul acestor soldați conștiința națională printr'un patriotism trucat. E o fluctuațiune mintală perpetuă în care soldații naționali, roșii, verzi sau albi, participă sub presiunea forțelor politice și sociale

Nevoia creerii de teste proprii fiecărei națiuni pentru armata sa, reese din darea de seamă a doctorului *Debicka* asupra desvoltării psihotehnice militare în Polonia *(„Le développement de la psychotechnique", Nr. 4).*

Un studiu de aplicări de psihologie în armată e cel al d-lui *lt.-col. C. Atanasiu: „Calitățile ordinului":* scurte, precise, clare, la timp și nepreconcepute (Nr. 3).

In *„Știința militară în învățământul superior"*, *lt.-col. Atanasiu,* e pentru introducerea în Universitate a unor cursuri despre forța armată a națiu-

nii şi despre războiu, aceasta în vederea măririi potenţialului psihic general pentru un cât mai mare randament în războiu (Nr. 4).

Faţă de îngrijorarea clipelor de faţă, directorul revistei arată necesitatea reducerii spiritului birocratic în armată şi a desăvârşi pe de altă parte spiritul militar (*„Reflexiuni asupra clipelor de faţă"*, Nr. 4).

Dumitru Dogaru

România Militară, revistă generală lunară, anul LXXVL, Nr. 6, 1939.

In articolul *„Centenarul naşterii Regelui Carol I. Din viaţa şi opera sa militară"*, redacţia revistei înfăţişează în lumina împrejurărilor istorice înfăptuirile şi progresele realizate în armata noastră, sub simbolul Regelui Carol I. Bun militar, dinainte de a-şi cunoaşte misiunea, ajuns Domnitor al Principatelor române, una din preocupările sale principale a fost organizarea din temelii a armatei. Această preocupare e evidentă în cuvântările, scrisorile şi actele sale. Din ordinul său, Ministrul de războiu studiază nevoile armatei, apoi se sporeşte oştirea, cazărmile, materialul de războiu. S'a interesat de instrucţia în armată, iar în vederea războiului plăteşte din lista sa civilă indemnizaţii de războiu ofiţerilor. In timpul războiului de independenţă, Comandant al oştirii române şi ruse veghează pretutindeni, el însuşi fiind cel ce alcătuieşte planurile de luptă. Odată neatârnarea câştigată, pornind la consolidare interioară a ţării pe tărâmurile cultural, ştiinţific, artistic, nu uită armata. Stărue pentru desvoltarea culturii militare, pentru adâncirea în armată a conştiinţei naţionale şi a tradiţiei militare.

Articolul d-lui *G-ral Costandache* despre *„Sufletul ostaşului român"*, explică acest suflet prin împrejurările geografice, istorice şi instituţionale care l-au determinat.

Dumitru Dogaru

Revista Generală a Invăţământului, anul XXVII, Nr. 3—4, 1939.

D-na *Demetra M. Sânzianu* dă bogate informaţii în legătură cu *„Organizaţia tineretului italian"*.

In acelaşi număr e publicată cuvântarea d-lui *prof. Mehedinţi*, despre felul cum a funcţionat prima şcoală normală superioară din ţara noastră, al cărei elev a fost. (*„Cea dintâi şcoală normală superioară"*). Cuvântarea e ţinută la Şcoala normala superioară din Bucureşti, cu prilejul începerii cursurilor din acest an.

Restul numărului: *I. Zamfirescu: „In legătură cu proiectul examenelor de agregaţi"; C. Floru* şi *C. Calavrezo: „O clasă de bursieri la Colegiul „Sf. Sava"; Maria Gabrea: „Solidaritatea şi disciplina naţională în Stat"; C. Arginteanu: „Matematicile în invăţământul comercial"*.

Dumitru Dogaru

Şcoala şi Viaţa. Revista Asociaţiei Generale a Invăţătorilor din România, anul IX, Nr. 3—4. 1938—1939.

Cu următorul cuprins: *Gr. Tăuşan:* „Traiul spiritual în antichitate"; *Aurel Pampu:* „Copiii intravertiţi şi extravertiţi"; *Ap. Culea:* „Educaţia sanitară în şcoala primară prin cooperarea elevilor; *Eleonora Filipidescu:* „Manualele şcolare"; *Const, I. Sandovici:* „Şcoale pentru copiii anormali"; *Gh. Serafim:* „Concepţii şi curente în psihologie, Asociaţionismul"; *Iordan I. Tacu:* „Invăţători din vechea gardă"; *Ileana Zara:* „Invăţători artişti"; *Isabela Sadoveanu:* „Cronica ideilor"; *Milena Iacob:* „Educaţia copiilor întârziaţi", *A. P. C. H. Mc. Cloy:* „Teste şi măsurători în educaţia fizică".

Dumitru Dogaru

Libertatea. Economică, politică, socială, culturală. Director I. P. Gigurtu, anul VII, Nr. 10 şi 12, 1939.

O atmosferă de încredere în viitor, în pace, se desprinde din Nr.10, al acestei reviste.

D-l *P. Dinopol*, în articolul prim *„Eşirea la Mare"*, încearcă să dovedească teza destul de singulară că ieşirea la Mare nu e totdeauna de importanţă capitală pentru o ţară. Deosebeşte între adevăratele ieşiri la mare (cum au Franţa, Anglia) şi simplele accese la căile de comunicaţie maritime (cum e cazul cu Germania, România). Singurul avantaj real al ieşirii la mare e cazul ţărilor care nu dispun de mari capitaluri, e eftinătatea transporturilor. Dar şi în acest caz trebue ţinut seama de apropierea mării întrucât transportul până la mare e sau nu costisitor. Ca o ilustrare a acestei teorii se ocupă de coridorul polonez, care pentru Polonia, susţine d-sa, n'are importanţă vitală. Insistă în a nu se crede că dă dreptate Germaniei în revendicările ei, dar spune că în timp de pace" cu sau fără coridor Polonia îşi va putea duce mărfurile la mare, iar în timp de războiu, coridorul nu-i poate fi de niciun folos, ori cu cine s'ar bate, adică

fie că s'ar bate alături de Nemţi, fie că ar lupta contra lor" (p. 146).

D-l *Şt. Antim*, vorbind despre *„Intervenţiile preşedintelui Roosvelt"*, îşi exprimă părerea sa că ele vor fi din ce în ce mai ascultate în continentul nostru.

„Elite sau *Elita"* e titlul articolului d-lui *P. Dinopol* (Nr. 12). Arată cum în mod legitim nu se poate vorbi nici despre elite, nici despre elită, ca un tot, ci numai de individualităţi de elită. Aplicând acest fapt în politică spune că ţările nu trebue guvernate cu ajutorul elitelor, ci cu concursul tuturor. Iar teoria elitelor ca mijloc de selecţionare a valorilor sociale nu rămâne astfel valabilă. Căci „cât timp nu vom putea coborî în sufletul oamenilor spre a ne da seama de cele ce se petrec acolo, nu vom putea alcătui o *Elită veritabila"* (p. 179).

Discutând măsurile luate de mai toate statele europene pentru soluţionarea crizei, d-l *Traian Vuia* în *„Economie dirijată? Libertate?"*, pune problema economiei dirijate sau a libertăţii în politica economică a unei ţări. Consideră economia dirijată pentru o ţară cu civilizaţia veche ca un mijloc provizoriu de salvare a economiei ţării, un regim de bolnav, care să restabilească ordinea şi să oprească abuzurile regimului de libertate. Ca regim stabil, economia dirijată duce la moartea societăţii ce-o adoptă. Pe când regimul libertăţii, al industrialismului şi al contractului e un regim superior de progres, cel al economiei dirijate e astfel un regim de regres. (Nr. 12).

In *„Viitorul războiului"* (Nr. 12), d-l *Şt. Antim* constată că odată cu mersul vremii şi cu progresul în omenire războaiele s'au rărit. Aceasta fiindcă războaiele din ultimele timpuri au consecinţe mai mari ca înainte, sunt mai costisitoare faţă de eventualele câştiguri. Vor dispare, prevede d-l Antim, în ziua când vor deveni deficitare atât pentru învinşi, cât şi pentru învingători.

La *„Cronica politică"*, directorul revistei scrie în Nr. 10, despre noile alegeri şi „le salută" cu bucurie din punct de vedere constituţional, dar spune: „Avem convingerea că sub o guvernare bună, orice alcătuire de control parlamentar sau legislaţie devine inutilă" (p. 153). Iar cu privire la situaţia externă îşi exprimă credinţa într'o pace de durată mai lungă, făcând socoteala că Germania de azi e mai puternică şi mai mare decât înainte de războiul mondial şi deci, n'ar avea interes să provoace războiu pentru Danzig. Rolul conferinţei Inţelegerii Balcanice îl vede în găsirea mijloacelor de natură să încurajeze schimbul de mărfuri între ţările amice şi să încurajeze schimbul turistic.

„Cronica politică", a celuilalt număr consemnează deschiderea Parlamentului, statutul funcţionarilor publici, manifestările străjereşti, văzând în toate, semnele unei regenerări a ţării noastre.

Dumitru Dogaru

Lumea Nouă, director M. Manoilescu, anul VII, Nr. 11—12, anul VIII, Nr. 1—2.

Aproape tot numărul 11—12 din 1938 e ocupat de articolele polemice dintre d-nii Mihail Manoilescu şi Walter Graevell (publicate întâi în revista germană „Braune Wirtschaftspost").

Autorul german recunoaşte exactitatea teoriei d-lui Manoilescu *asupra inegalităţii de productivitate a muncii*, dar se îndoieşte că ar exista o singură soluţie *politico-socială:* industrializarea ţărilor agricole, aşa cum crede d-l M. Manoilescu. Cu toate motivele privind *apărarea naţională* şi faptul că în domeniul politico-social e vorba de o colaborare etică, greu de atins.

W. Graevell crede că *egalitatea producţiei muncii* trebue obţinută prin distrugerea disproporţiei dintre preţurile agricole şi industriale. Faptul apare posibil dacă se priveşte istoricul preţurilor industriale şi este *necesar* dacă se are în vedere că sunt unele popoare care nu pot ajunge la autarhie economică decât cu riscuri greu de întrevăzut. Autorul german susţine *colaborarea anumitor ţări în grupe economice închise*, excluzând dintre ele *orice comerţ de exploatare*.

Natural discuţia este interesantă şi argumentele se pot înmulţi atât pentru o teză cât şi pentru alta. Fiind vorba de măsuri politico-sociale, se înţelege că dreptul de a le lua e condiţionat. Ţările industriale de pildă — care ar fi vinovate de pretenţia ţărilor agricole de a se industrializa, întru cât ele au pornit campanii în favoarea agriculturii, — periclitând prin asta echilibrul ţărilor agricole, — n'ar putea merge în încurajarea agriculturii dincolo de posibilităţile *naturale*, mici în raport cu nevoile. După cum, deasemenea, ţările agricole nu pot merge cu industrializarea până a lăsa agricultura să producă pentru nevoile interne. Citim printre rândurile autorului neamţ, că în acest caz riscurile ar fi foarte mari, deoarece ţările industriale n'ar avea nicio posibilitate normală de salvare a vieţii lor. Intru evitarea acestui rezultat, soluţia unităţilor economice formate din grupe de state, între

care comerţul exterior să fie o tovarăşie, ar fi singura care ţine seama de evoluţia omenirii, de nevoile actuale şi de constatările d-lui M. Manoilescu (exploatarea ţărilor agricole de către cele industriale).

Iar numarul prim din 1939, aproape în întregime, conţine articole analizând poziţia revistei în cei şapte ani de când apare şi arătând cu citate cum ea a anticipat evoluţia societăţii româneşti, cerând dela început antipartidism, corporatism, partid unic şi naţionalism. In acest sens, sub titlul mare şi comun: *„Dreptatea Lumei Noi"*, scriu: *Discipol* despre *„Antipartidismul"*, d-l *Chr. Petrescu: Corporatismul"*; d-na *El. Manoilescu: „Partidul unic"*; d-l *Sully: „Naţionalismul"*; d-l *Mircea Pienescu: „Din primii paşi"*, *„Asanarea datoriilor"*.

Din restul numărului, reţinem articolul d-lui *M. Manoilescu: „Impotriva Ideologiilor?"*: priveşte problema orientării neamului nostru în mijlocul ideologiilor vremii. E contra teoriei neutralităţii sufleteşti, sprijinindu-se atât pe consideraţii filosofice cât şi pe consideraţii politice. Căci spune că viaţa unui popor nu se poate concepe în afara oricăror orientări ideologice şi că întreaga noastră tradiţie naţională, istoria noastră ne arată că linia pe care trebue să o urmăm e cea a atitudinilor curagioase şi tari. Socoate un imperativ al vremii noastre: „alianţele sufleteşti bazate pe identitatea concepţiei de viaţă şi pe un sentiment comun de oroare, împotriva bolşevismului, cosmopolitismului şi curentelor de disoluţie socială" (p. 6).

Dumitru Dogaru

Ţurănismul, Revistă de afirmare naţională şi ţărănească. Anul XV, Nr. 11—13, 1 Iulie 1939.

Periodicul îşi propune de 15 ani de zile încoace să lămurească şi să informeze ţara, de câte trebue să le ştie, într'un larg şi luminos înţeles de *afirmare naţională* şi *ţarănească*. Având crez cinstea, adevărul, publicaţia, fără mistificare şi fără speculaţie a supertiţiilor ce mişună în sufletul de poet al ţăranului român, inserează în coloane fapte grăitoare şi o literatură realista, constructivă, optimistă.

Cum urmareşte să fie în ţărănime un ziar cu grije de suflet, de minte şi de trup — revista orânduește în numerele sale articole ce să slujească culturalizării maselor, spiritualizării lor, ne neglijând osârdia pentru sănătatea păturii dela sate.

I. V. Pristolu semnează articolul: *Cetăţeanul şi alcatuirea sociala*, în care — între altele — spune cuminte:

«...*Dacă acest* „isvor al întregei vieţi naţionale", — cetăţeanul — *nu găseşte în alcatuirea societăţii din care face parte resorturile morale, spirituale, care să facă din el un neastâmparat al muncii — dacă nu are încredere în alcătuirea societăţii sale şi vede în toate manifestările ei un capriciu bolnăvicios — în acest caz „conştiinţa poporului"*, adevăratul „capital public" *lâncezeşte, — energiile se pierd*».

Nu poate fi nimic mai preţios pentru propăşirea unei ţări decât crearea unei orânduiri publice, unei astfel de alcătuiri, încât să alimenteze „un tineret tare, liber şi respectuos, cu tot ceea ce poate să dea cetaţeni cu inimi hotarîte şi cu inteligenţe luminate", *increzători, plini de elan, plini de nadejde, în pragul vieţii, citind în ochii parinţilor bucurii, mulţumiri, credinţă.*

Citâm rândurile de mai sus, fiindcă stradania imensă a Serviciului Social se încumeta sa realizeze această înaltă misiune.

Dr. *D. Ionescu* publică privirile sale asupra raportului *Tuberculoza în mediul rural* al d-lor d-ri: M. Ciucă şi M. Nasta, prezentat la Congresul Naţional de Tuberculoză, ţinut la Cernăuţi. Printre alte citate pe care le interpretează, sunt şi acestea:

„România se încadrează între ţarile cu cea mai mare mortalitate tuberculoasă.

„Tuberculoza rurală este în creştere în aproape 50% din judeţe, iar în rest este staţionară... Prin comparaţie cu mediul urban, reiese evident o situaţie mai rea în mediul rural...".

„Fără îndoială că o ridicare a nivelului economic al populaţiei, ridicarea nivelului ei social şi cultural, aducând după sine o ameliorare a standardului de viaţă, o alimentaţie buna o locuinţă igienică, o muncă raţională ar aduce o marire a rezistenţei organismului faţă de infecţie".

Pentru toate relele se găsesc şi leacurile, interpretările doctorului D. Ionescu au o notă sfătuitoare şi încrezătoare în îndreptarea stărilor actuale.

In articolul despre *Românii de peste hotare*, d. *N. Balaşanu* scrie:

«...*Idealul nostru s'a înfaptuit cu prilejul Unirii celei mari. E adevărat că cei mai mulţi Români s'au unit, însă au rămas în afară de hotare aproape 3 milioane de fraţi, iar pe de altă parte traesc între noi cam 4 milioane de străini.*

Când aşa stau lucrurile, un nou ideal se impune, „panromânismul", care nu e, totuşi, agresiv, dar trebue sa fie îndeajuns de impetuos.

Nicolae Bălcescu, observă: *„copleşiţi şi ameninţaţi astazi de panslavism şi de pangermanism, noi nu ne putem mântui fără numai opuindu-le panromânismul»*.

D. G. *Vladescu-Albeşti* se ocupă în *Lumina satului* de problema acută a României: *analfabetismul*. Indemnând la grabnică remediere, face apel la posibilităţile Căminului Cultural. Şi, fiindcă vrea îndreptare cu orice preţ, e circumspect şi totdeodată dornic de bine:

Camin Cultural a fost şi altădată, mai mult cămin decât cultural, sa fim atenţi să nu cădem şi astăzi în păcat.

Sa nu ne mulţumim cu firma căminului şi cu cei câţiva musafiri, care vin odată pe lună sau pe an.

Acolo în sat, cu ce are el: învăţători şi preoţi, sa le dam îndemn şi mijloace de a lucra.

Sunt oameni înţelegători şi dornici de muncă.

Intunericul dela sate nu-i aşa de apăsător ca mormântul.

Sufletul săteanului neştiutor de carte, prinde binele şi-l pastrează. Ascultă povaţa şi se bucură. Indemnul îl ia frăţeşte şi-l poartă în tot locul.

Nu ne bucură că vremea l-a prins aşa. Nu-i vina lui.

Ceea ce trebue cu chibzuinţă făcut — şi avem nădejdea că se va face — este îndrumarea şcoalei româneşti, pe drumul ei românesc.

Nu ne mai este îngăduit să păstrăm în şcoală o marfă străină de sufletul nostru, învăţătura fără folos. Să dăm şcoalei drumul muncii. Ce întâlnim în viaţă găsim în carte.

Actualităţi, ştiri şi fapte întregesc revista.

Ştefan Popescu

Timocul. Revistă de luptă naţional-culturală. Redactor Florea Florescu. Anul VI, Nr. 3—4, 1939.

Reţinem din precizarea Soc. Timoc, în legătură cu Dobrogea românească (La Dobroudja roumaine. Une précision), intenţia societăţii de a desvălui adevărata situaţie a Românilor din Bulgaria: în număr de 250.000, fără niciun drept, în ce priveşte instrucţia şi cultul; această tristă situaţie e în contrast cu privilegiile acordate minorităţii bulgare de Statul român. Se găsesc citate din chiar savanţi bulgari, care afirmă că populaţia bulgară a Dobrogei nu e autohtonă şi că această provincie a fost încă din primele timpuri sub stăpânirea voevozilor români.

D-l *Ion Conea,* din *„Trei nume din vecini"*, constată întinderea vetrei noastre istorice şi deci a îndreptăţirii noastre de vieţuire politică.

D-l *Fl. Florescu* semnează articolul: *„Românii din Valea Timocului în lumina evenimentelor dela 1878"*, (e vorba de preocuparea lui M. Kogălniceanu, pentru soarta Românilor din peninsula balcanică).

In *„Românii dintre Vidin şi Timoc. Constatări şi propuneri"*, d-l *Gh. Atanasiu* arată marea apreciere a acestor Români în grădinărit şi propune, ca Statul român, să înlesnească venirea grădinarilor români din Vidin, pentru ca grădinăritul să devie exclusiv românesc.

Dumitru Dogaru

DIN CUPRINSUL NUMĂRULUI VIITOR

1. *Tiberiu Morariu:* Viaţa pastorală în Alpii francezi şi în Carpaţi. (Contribuţiuni de geografie umană şi economică). 2. *Lita Storck Botez:* Ingrijirea copilului dela naştere şi până la vârsta de 3 ani, în satul Rociu-Argeş. 3. *Ilarion Cocişiu.* Cântece rituale de mort, în Hunedoara. 4. *N. Economu:* Intâiele împărţiri administrative, în plăşi, în Muntenia, din punct de vedere cartografic. 5. *G. Făcăoaru:* Polonia etnografică. 6. *Mircea Tiriung:* Aspecte ale satului Poiana-Câmpina. 7. *Ştefan Popescu:* Vânzătorii de ziare. 8. *Florea Florescu:* O înmormântare în Cuhea-Maramureş. 9. *Gh. Reteganul:* Impreunatul oilor la Mocod-Someş. 10. *Mihoi Levente:* Cazul sfintei din Herăstrău. 11. *G. Focşa:* Civilizaţia şi spiritualitatea ţărănească.